නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

සුබොධාලඞ්කාරටීකා

ගන්ථාරම්භකථා

යො පාදනීරජවරොදරරාධිතෙන [...රාදිකෙන (ක.)],
ලොකත්තයෙන’විකලෙන නිරාකුලෙන;
විඤ්ඤාපයී නිරුපමෙය්‍යතමත්තනො තං,
වන්දෙ මුනින්දමභිවන්දිය වන්දනීයං.

පත්තො සපත්තවිජයො ජයබොධිමූලෙ,
සද්ධම්මරාජපදවිං යදනුග්ගහෙන;
සත්තාපසත්ත [සත්තප්පසත්ථ (ක.)] විපුලාමලසග්ගුණස්ස,
සද්ධම්මසාරරතනස්ස නමත්ථු තස්ස.

යො භාජනත්තමභිසම්භුණි සග්ගුණස්ස,
තස්සාපි ධම්මරතනස්ස මහාරහස්ස;
සම්භාවිතං සසිරසාභිතසන්නතෙහි,
සම්භාවයාමි සිරසා ගණමුත්තමං තං.

යෙ’නන්තතන්තරතනාකරමන්ථනෙන,
මන්ථා’චලොල්ලසිතඤාණවරෙන ලද්ධා;
සාරා මතාති සුඛිතා සුඛයන්ති චඤ්ඤෙ,
තෙ මෙ ජයන්ති ගුරවො ගුරවො ගුණෙහි.

1. දොසාවබොධ පඨමපරිච්ඡෙද

රතනත්තයප්පණාමවණ්ණනා

1. **මුනින්දවදනම්භොජ-ගබ්භසම්භවසුන්දරී;**
සරණං පාණිනං වාණී, මය්හං පීණයතං මනං.

1. අථායං ගන්ථකාරො ගන්ථාරම්භෙ පුබ්බපයොගානුබන්ධසභාවසිද්ධිකවිගුණොපෙතානං යතිපොතානං තදුපායන්තරවිරතා කමන්තරාපෙතපරක්කමසම්භවෙනාධිගතබ්‍යසනසතමුපලබ්භ දයාසඤ්ජාතරසරසහදයතාය තදුපායභූතං බන්ධලක්ඛණං විරචයිතුකාමොභිමතසිද්ධිනිමිත්තමත්තනොධිගතසද්ධම්මදෙවතානුස්සරණං තාව දස්සෙතුමාහ **“මුනින්දෙ”**ච්චාදි. නනු ‘‘බන්ධලක්ඛණං විරචයිතුකාමො’’ති වුත්තං, කිමෙත්ථ ලක්ඛණකරණෙන අදිට්ඨලක්ඛණාපි දිස්සන්ති බන්ධන්තාති? සච්චං, තථාපි තෙ සුණක්ඛරප්පකාසා තබ්බිදූනං පයොගානුසාරිනො වා සියුං, පුබ්බෙ කතසත්ථපරිචයා වා සියුන්ති විඤ්ඤෙය්‍යං. වාණී මය්හං මනං පීණයතන්ති සම්බන්ධො. **වාණී**ති වා සරස්සත්‍යපරනාමධෙය්‍යා කාචි දෙවතා, සා සබ්බාවදාතා යජීච්ඡිතත්ථසාධනපුණ්ඩරීකගබ්භෙ නිසීදතීති ලොකවාදො. **වාණී**ති පන පච්චූහවිරහෙනාභිමතසිද්ධිනිබන්ධනෙකතාණො සම්මාසම්බුද්ධභාසිතො සද්ධම්මො, තතොයෙවායං දෙවතා රුප්පතෙ. තත්ථ සරස්සතියා යථා’සත්තා ජාතාය මනොසම්පීණනන්ති ලොකො, සද්ධම්මදෙවතාය තු මනොපීණනං, තස්සා සබ්බවජ්ජරහිතායච්චන්තනිම්මලාය නිරන්තරත්ථනෙකතාණප්පවත්තියා මනසො සම්පීණනං. තෙන ච පස්සද්ධි, තාය පන සුඛං, තෙනාපි සමාධි, සමාධිසම්භවෙන යථාභූතාවබොධසම්භවතො විචිත්තානෙකසද්දත්ථවිසෙසා පටිභන්ත්‍යනායාසෙන, තතො ච යජීච්ඡිතසිද්ධිනිප්ඵත්තීති වඞ්කවුත්තියා තප්පසාදමාසීසති.

කිංවිසිට්ඨායොච්චාහ **“මුනින්දෙ”**ච්චාදි. උභො ලොකෙ මුනාති ජානාතීති මුනි, ඉන්දති පරමිස්සරියං පවත්තෙති සබ්බත්ථාති ඉන්දො, මුනි ච සො ඉන්දො ච, මුනීනං ඉන්දොති වා **මුනින්දො,** සම්මාසම්බුද්ධො. තතොයං තස්ස නිමිත්තකසඤ්ඤා. විජ්ජමානෙසුපි පරියායසද්දෙස්වඤ්ඤෙසු කවිකාමිතස්සත්ථස්සෙකන්තවාචකත්තෙනො’චිත්‍යසම්පොසකොයං **මුනින්දසද්දො,** තථා හි යො උභයලොකජානනෙන මුනීනං පරමිස්සරියපුග්ගලානම්පි පරමිස්සරියං වත්තෙති, සො පරං පීණෙති හෙතුභාවෙන’ත්‍රෙ’ත්‍යු’චිතමෙව, තථා පදන්තරානම්පි ඔචිත්‍යං පොසෙති. තථා හි තාදිසස්ස වදනාරවින්දොදරෙ සම්භවා සුන්දරී, තතොයෙව පටිසරණං, තස්මා ච මනො පීණෙතීති. තස්ස වදනං, තමිව **මුනින්දවදනං,** අම්භොජං. තමෙව වා ලක්ඛිසංයොගිතාදිසධම්මෙන’ම්භොජං, පදුමං. තස්ස ගබ්භො. තත්ථ **සම්භවෙන** පවත්තියා, උප්පත්තියා වා **සුන්දරී** නිරවජ්ජා දෙවතා. වාචා පන දොසලෙසෙනාප’සම්ඵුට්ඨාව නිරවජ්ජා,

තථා ච වක්ඛති ‘‘ගුණාලඞ්කාරසංයුත්තා’’ [සුබොධාලඞ්කාර 14 ගාථා] ඉච්චාදි. තතොවායං **සරණං පාණිනං** සත්තානං පටිභානාදිගුණවිසෙසාවහත්තමත්තෙන පටිසරණභූතා දෙවතා. වාචා පන සබ්බුපද්දවනිවාරණෙන සබ්බහිතසුඛසම්පදාසම්පාදනෙනාච්චන්තපටිසරණභූතා. සභාවනපුංසකත්තා චෙත්ථ න ලිඞ්ගපරිවත්තනං. මය්හන්ති එකවචනෙනත්තනො නිරභිමානත’මානෙති සජ්ජනමාචාරං. අභින්නපදසිලෙසො චායං, සබ්බත්ථෙවාවිකතසද්දප්පයොගතො. සිලෙසො චායං වඞ්කවුත්තියා සබ්බත්ථ සිරිං පොසෙති. තථා ච වක්ඛති ‘‘වඞ්කවුත්තීසු පොසෙති, සිලෙසො තු සිරිං පර’’න්ති [සුබොධාලඞ්කාර 172 ගාථා]. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපෙන නයෙන අත්ථවණ්ණනා. විත්ථාරනයෙන පන නානප්පකාරෙනෙත්ථො සංවණ්ණෙතුං සක්කා. තථා සති ගන්ථගාරවොපි සියාති පකාරොයමෙවබ්භුපගතො.

1. සුපරිසුද්ධබුද්ධිගොචරපරමවිචිත්තගන්ථකාරකොයමාචරිය- සඞ්ඝරක්ඛිතමහාසාමිපාදො සපිටකත්තයසබ්බසත්ථපාරාවතරණෙන සඤ්ජාතානප්පකපීතිසුඛමනුභවං පටිපත්තිපටිවෙධසාසනද්වයස්ස පරියත්තිමූලකත්තා යෙන කෙනචි පරියායෙන තස්සා පරියත්තියා අත්ථාවබොධෙන ‘‘අප්පෙව නාම සාධුජනං පරිතොසෙය්‍යා’’මිති තදධිගමොපායභූතමිදං පකරණමාරභන්තො ගන්ථාරම්භෙ ඉට්ඨදෙවතාය පණාමකරණං සතාචාරානුරක්ඛණත්ථං [සදාචාරානුරක්ඛණත්ථං (ක.)], විසෙසතො අභිමතගන්ථස්සානන්තරායෙන පරිසමත්තියා ච කාරණමිති ඉට්ඨදෙවතානුස්සරණං, ගන්ථන්තරාරම්භපටික්ඛෙපකජනපටිබාහනපුබ්බකානි අභිධානාභිධෙය්‍යාකරණප්පකාරපයොජනානි ච දස්සෙන්තො **‘‘මුනින්දවදනම්භොජ…පෙ…. පරිස්සමො’’**ති ගාථත්තයමාහ. එත්ථ පඨමගාථාය ඉට්ඨදෙවතාසඞ්ඛාතරතනත්තයප්පණාමො දස්සිතො, දුතියගාථාය ආරම්භපටික්ඛෙපකජනා නිසෙධිතා, තතියගාථාය අභිධානාදිකං දස්සිතං. තථා හි ලොකුත්තරධම්මනිස්සිතපරියත්තිසඞ්ඛාතසබ්බඤ්ඤුභාරතියා මනොසම්පීණනාසීසනාපදෙසෙන අත්තනො නිස්සෙසධම්මරතනෙ පසාදො පකාසිතො. සො පන ධම්මප්පසාදො තදවිනාභාවතො බුද්ධසඞ්ඝෙසුපි සිද්ධොති රතනත්තයවිසයං පණාමං වඞ්කවුත්තියා දස්සෙති. සො හි අත්ථතො පණාමක්‍රියාභිනිප්ඵාදිකා කුසලචෙතනා. එත්ථ ඵලං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

පුන සන්තෙසු රාමසම්මාදාලඞ්කාරෙසු පිට්ඨපිසනං විය හොතීදං අලඞ්කාරකරණන්ති වදන්තා විරුද්ධවාදිනො රාමසම්මාදීනමත්ථිභාවං උබ්භාවෙත්වා [අභ්‍යුපගමෙත්වා (ක.)] තෙ සුද්ධමාගධිකා න වළඤ්ජෙන්තීති ඉමිනා පටිසිද්ධා. නිරාකරණඵලඤ්හි ගන්ථස්ස නිද්දොසභාවොව. අපිච සද්දාලඞ්කාරඅත්ථාලඞ්කාරදීපකෙන **අලඞ්කාර**සද්දෙන ගන්ථසරීරසඞ්ඛාතසඤ්ඤිනො සඤ්ඤාසඞ්ඛාතඅභිධානඤ්ච **අලඞ්කාර**සද්දස්ස සද්දාලඞ්කාරාද්‍යාභිධෙය්‍යඤ්ච සුද්ධමාගධිකත්තං වත්වා **අලඞ්කාර**සද්දස්ස විසෙසනභූතඅනුරූපසද්දොපාදානෙන බුද්ධවචනස්ස උපයොගත්තං මාගධිකවොහාරෙන භවතීති ගම්‍යමානත්තා කරණප්පකාරඤ්ච අලඞ්කාරගන්ථප්පවත්තියා අත්ථාලඞ්කාරාදිනිස්සිතත්තා ඉමිනා **අලඞ්කාර**සද්දෙනෙව අලඞ්කාරසඞ්ඛරණසඞ්ඛාතප්පයොජනඤ්ච දස්සෙති.

සත්ථප්පයොජනානං සාධ්‍යසාධනලක්ඛණො සම්බන්ධො පන සම්බන්ධස්ස නිස්සයභූතසත්ථප්පයොජනානං දස්සනෙනෙව තන්නිස්සිතත්තා සයම්පි වුත්තො හොති. වුත්තං හි–

> ‘‘සත්ථං පයොජනඤ්චෙව, උභො සම්බන්ධනිස්සයා;
> වුත්තා තංවුත්තියායෙව, වුත්තො තන්නිස්සිතොපි සො’’ති.

තස්සත්ථො– **සම්බන්ධනිස්සයා** සම්බන්ධස්ස ආධාරභූතා **සත්ථං, පයොජනඤ්ච උභො වුත්තා, තංවුත්තියායෙව** තෙසං උභින්නං කථනෙනෙව **තන්නිස්සිතො** තෙ නිස්සාය පවත්තො **සොපි** සම්බන්ධො **වුත්තො** භවතීති.

එත්ථ අභිධානකථනං වොහාරසුඛත්ථං, අභිධෙය්‍යාදිකථනං පන තෙහි යුත්තානංයෙව ගන්ථානං සුබුද්ධිපුබ්බකාදීනං උපාදෙය්‍යත්තඤ්ච තබ්බිපරීතානං උම්මත්තකවචනාදීනමිවඅනුපාදෙය්‍යත්තඤ්ච පකාසනත්ථන්ති වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හි –

> ‘‘සම්බන්ධානුගුණොපායං [සම්බන්ධ්‍යානුගුණොපායං (ක.)], පුරිසත්ථාභිධායකං;
> වීමංසාධිගතං [වීමංසාධිකතං (සී.)] වාක්‍ය-මතොනධිගතං […නධිකතං (සී.)] පර’’න්ති.

තස්සත්ථො– **සම්බන්ධානුගුණොපායං** සාධියසාධනලක්ඛණසම්බන්ධස්ස නිස්සයභූතවාච්චවාචකානං සම්බන්ධිභූතානං අඤ්ඤමඤ්ඤානුරූපගුණපරිජානනෙ කාරණභූතං **පුරිසත්ථාභිධායකං** චතුබ්බිධධම්මඅත්ථකාමමොක්ඛසඞ්ඛාතානං පුරිසත්ථානං වාචකභූතං **වාක්‍යං** ‘‘එකාඛ්‍යාතො පදච්චයො, සියා වාක්‍යං සකාරකො’’ති [අභිධානප්පදීපිකා 106 ගාථා] වුත්තලක්ඛණමජ්ඣපතිතවාක්‍යසමුදායොපෙතං මහාවාක්‍යසරූපසත්ථං **වීමංසාධිගතං** ඤාණගතිලක්ඛණඋපපරික්ඛාය අධිගතං අධිප්පෙතං, **අතො පරං** වුත්තලක්ඛණසත්ථතො අඤ්ඤං **අනධිගතං** නාධිප්පෙතන්ති. ඉදං පනෙත්ථ ගාථානං නික්ඛෙපප්පයොජනං.

ලොකෙ පදුමගබ්භෙ වසන්තියා සබ්බඞ්ගධවලාය යථිච්ඡිතත්ථසාධිකාය සරස්සතීනාමිකාය දෙවතාය ‘‘වාණී’’ති වොහාරතො ඉමිනා අත්ථෙන යොජෙත්වා අභින්නපදසිලෙසාලඞ්කාරවසෙන වුත්තත්තා පදත්ථො එවං වෙදිතබ්බො – මුනින්දස්ස සොභාසුගන්ධාදිගුණයොගතො මුඛසදිසස්ස, නො වෙ මුඛසඞ්ඛාතඅම්භොජස්ස **ගබ්භෙ** උදරෙ **සම්භවෙන** පවත්තියා උප්පත්තියා වා **සුන්දරී** නිද්දොසා, සොභනා වා **පාණිනං සරණං** අතොයෙව අභිතාපනයනහිතාවහත්ථෙන සබ්බසත්තානං පටිස්සරණභූතා **වාණී** යථාවුත්තගුණොපෙතා සරස්සතීදෙවතා, නො වෙ සබ්බඤ්ඤුභාරතීති වුත්තසද්ධම්මරතනං **මය්හං මනං** ගන්ථවිරචනෙ බ්‍යාවටස්ස මෙ චිත්තං **පීණයතං** අභිමතත්ථසම්පාදනෙන පීණයතූති.

උභයලොකජානනතො මුනි ච සො ඉන්දභාවපවත්තනතො ඉන්දො චෙති කම්මධාරයෙන වා, අගාරියමුනිඅනගාරියමුනිසෙඛමුනිඅසෙඛමුනීනං චතුන්නං පඤ්චමො හුත්වා ඉන්දොති ඡට්ඨීතප්පුරිසෙන වා **මුනින්දො.** දෙවතාපක්ඛෙ වදනම්ව **වදනන්ති** අම්භොජෙ, සද්ධම්මපක්ඛෙ අම්භොජම්ව **අම්භොජන්ති** වදනෙ ච උපචාරෙන ගහිතෙ කම්මධාරයො. මුනින්දස්ස වදනම්භොජමිති ච, තස්ස ගබ්භොති ච, තස්මිං සම්භවොති ච, තෙන සුන්දරීති ච වාක්‍යං. වාණියා විසෙසනත්තෙපි එකන්තනපුංසකත්තා **සරණ**සද්දස්ස න ලිඞ්ගපරිවත්තනභාවො. **පාණිනන්ති** රස්සත්තං, දීඝස්ස බ්‍යභිචාරත්තා. මය්හන්ති එකවචනෙන අත්තනො සාධුගුණොදයකාරණං නිරතිමානතං දීපෙති. සන්තෙසුපි අඤ්ඤෙසු ජිනපරියායෙසු **මුනින්ද**සද්දො ඉට්ඨමනොසම්පීණනඅම්භොජතුල්‍යතාසුන්දරිත්තසරණත්තසඞ්ඛාතානං අත්ථන්තරානං ඔචිත්‍යං පොසෙතීති පයුත්තො. තථා හි තාදිසස්ස මුඛං අම්භොජතුල්‍යං, තස්මිං මුඛොදරෙ සම්භවා සුන්දරී, තතොයෙව පාණිනං සරණං. තස්මායෙව මනොසම්පීණනෙ පටුත්තං සුබ්‍යත්තමිති ඔචිත්‍යං හොති. ලොකෙ පත්ථටමිදමොචිත්‍යමාදරණීයං හොති. තස්මිඤ්හි උත්තමකවයොයෙව උපදෙසකාති. වුත්තඤ්හි –

> ‘‘ඔචිත්‍යං නාම විඤ්ඤෙය්‍යං, ලොකෙ විඛ්‍යාතමාදරා;
> තත්ථොපදෙසප්පභවා, සුජනා කවිපුඞ්ගවා’’ති [සුබොධාලඞ්කාර 104 ගාථා].

නිමිත්තවණ්ණනා

2\. **රාමසම්මාද්‍යලඞ්කාරා, සන්ති සන්තො පුරාතනා;**
තථාපි තු වළඤ්ජෙන්ති, සුද්ධමාගධිකා න තෙ.

2. අථෙවමභිගතාමිතසිද්ධිසම්පදාපාදනෙකචතුරපරමිට්ඨදෙවතා- භාවරූපිතසද්ධම්මරතනස්සො’ පදස්සිතනිපච්චකාරෙන ඉට්ඨදෙවතාපූජං දස්සෙත්වා ‘‘නනු බන්ධලක්ඛණමත්ථීයෙව පුබ්බකං, තස්මා කිමනෙන පිට්ඨපිසනෙනෙ’’ති ලක්ඛණන්තරාරම්භපටික්ඛෙපකජනපටිබාහනපුබ්බකමභිධෙය්‍යප්පයොජන- සම්බන්ධෙ දස්සෙතුමාහ **‘‘රාමසම්මෙ’’**ච්චාදි. රාමසම්මාදීනං රාමසම්මපභුතීනං පුබ්බාචරියානං, රාමසම්මාදයො වා තංසම්බන්ධතො. භවති හි තංසම්බන්ධතො තබ්බොහාරො යථා කිඤ්චිපි වෙජ්ජසත්ථං ‘‘බිම්බිසාරො’’ති. **අලඞ්කාරා** භූසාවිසෙසා, බන්ධාලඞ්කාරපටිපාදකත්ථෙන අලඞ්කාරඛ්‍යා ගන්ථවිසෙසා වා. **සන්තො** සොභනා. ද්වෙපි පුරා පුබ්බකාලෙ භවා **පුරාතනා,** පොරාණිකා. උභොපි සන්ති. යජ්ජපි සංවිජ්ජන්ති. **තථාපි තූ**ති නිපාතසමුදායොයං විසෙසාභිධානාරම්භෙ. එවං සන්තෙපීති අත්ථො. **සුද්ධමාගධිකාති** මගධෙසු භවා, තත්ථ විදිතා වා මගධා, සද්දා. තෙ එතෙසං සන්ති, තෙසු වා නියුත්තාති මාගධිකා. සුද්ධා ච සක්කටාදිභාසිතකාලුසියාභාවෙන විසුද්ධා, අසම්මිස්සා වා අපරිචිතත්තා තෙ මාගධිකා චාති **සුද්ධමාගධිකා,** යතිපොතා. **තෙ** යථාවුත්තෙ අලඞ්කාරෙ ආභරණවිසෙසෙ න වළඤ්ජෙන්ති, පසාධනවිසෙසෙ නානුභවන්ති. ගන්ථවිසෙසෙ පන උග්ගහණධාරණාදිවසෙන අත්තනො සුද්ධමාගධිකත්තා, රාමසම්මාදීනඤ්ච සක්කටාදිභාවතොති අයමෙත්ථ සද්දත්ථො. භාවත්ථලෙසොපෙත්ථ පරිපූරති, තථාවිධපතීතියොගතො. සුද්ධමාගධිකා අත්තනො පරිසුද්ධභාවෙන පුබ්බෙ සොභනාපි තෙ අලඞ්කාරා ඉදානි මලග්ගහිතභාවප්පත්තා ‘‘කිං තෙහි මලග්ගහිතෙහි අම්භාදිසානං සුද්ධසත්තාන’’න්ති න වළඤ්ජෙන්තීති.

> ‘‘පතීයමානං පන කිඤ්චි වත්ථු,
> අත්ථෙව වාණීසු මහාකවීනං;
> යං තං පසිද්ධාවයවාතිරිත්ත-
> මාභාති ලාවණ්‍යමිවඞ්ගනාසූ’’ති.

හි වුත්තං.

2. **සන්තො** විඤ්ඤූහි පසත්ථත්තා සොභනා **පුරාතනා** පුබ්බකාලසම්භූතා **රාමසම්මාද්‍යලඞ්කාරා** රාමසම්මාදීහි ආචරියෙහි විරචිතත්තා, තෙසං තංසම්බන්ධතො තබ්බොහාරසදිසනාමත්තා වා රාමසම්මාදයො නාම අලඞ්කාරා කිස්මිඤ්චි වෙජ්ජසත්ථෙ ‘‘බිම්බිසාරො’’ති වොහාරො විය. අලඞ්කාරා භූසාවිසෙසා, අලඞ්කාරත්තපටිපාදනතො අලඞ්කාරනාමිකා ගන්ථවිසෙසා වා **සන්ති** කිඤ්චාපි විජ්ජන්ති, **තථාපි තු** එවං සන්තෙපි **සුද්ධමාගධිකා** සක්කටපාකතාදීසු අඤ්ඤභාසාසු පරිචයාභාවතො කෙවලමාගධිකා **තෙ** රාමසම්මාදිකෙ අලඞ්කාරෙ **න වළඤ්ජෙන්ති** පසාධනවසෙන, උග්ගහණධාරණාදිවසෙන න සෙවන්ති. මගධෙසු භවා, තෙසු වා විදිතා මගධා, සද්දා. තෙ එතෙසං අත්ථී, තෙසු නියුත්තාති වා **මාගධිකා. සුද්ධ**සද්දො මගධවිසෙසනො, මාගධිකවිසෙසනො වා හොති. සද්දානං තාදිසපතීතිවිසෙසයොගතො භාවත්ථලෙසොපි ඉධ දිප්පති. තථා හි සුද්ධමාගධිකා අත්තනො සුද්ධත්තා තෙසං

විත්‍යාසෙන සොභනත්තෙ සතිපි භාසාය පුරාතනත්තා අපරිසුද්ධොති අවමඤ්ඤමානා න වළඤ්ජෙන්තීති. වත්ථිච්ඡිතස්සත්ථස්ස උපත්ථම්භකභූතො භාවත්ථලෙසොපි මහාකවීනං වචනෙසුයෙව ලබ්භතීති දට්ඨබ්බො. වුත්තං හි–

> ''පතීයමානං පන කිඤ්චි වත්ථු,
> අත්ථෙව වාණීසු මහාකවීනං;
> යං තං පසිද්ධාවයවාතිරිත්ත-
> මාභාති ලාවණ්‍යමිවඞ්ගනාසූ''ති.

තස්සත්ථො – **මහාකවීනං** පූජිතකවීනං **වාණීසු** වචනවිසෙසෙසු **පතීයමානං** ගම්මමානං **යං කිඤ්චි වත්ථු** යො කොචි අත්ථලෙසො **අත්ථෙව** අත්ථි එව, **තං** වත්ථු **අඞ්ගනාසු** වනිතාසු **පසිද්ධාවයවාතිරිත්තං** හත්ථපාදාදිපාකටසරීරාවයවතො අධිකං **ලාවණ්‍යමිව** මනොගොචරීභූතසුන්දරත්තං විය **පසිද්ධාවයවාතිරිත්තං** පකාසසද්දාවයවතො අධිකං හුත්වා **ආභාති** දිප්පතීති.

අභිධානාදිවණ්ණනා

3. **තෙනාපි නාම තොසෙය්‍ය-මෙතෙ'ලඞ්කාරවජ්ජිතෙ;**
අනුරූපෙනා'ලඞ්කාරෙ-නෙ'සමෙසො පරිස්සමො.

3. තෙනෙච්චාදි. යෙන තෙ අලඞ්කාරෙ න වළඤ්ජෙන්ති, **තෙන** කාරණෙන **අලඞ්කාරවජ්ජිතෙ** ආභරණෙහි, ගන්ථවිසෙසෙහි වා රහිතෙ, අලඞ්කාරා වා යථාවුත්තවජ්ජිතා යෙහි තෙ, **එතෙ** යතිපොතෙ **එසං** යතිපොතානං **අනුරූපෙන** ඉදානි විරච්චියමානත්තාභිනවභාවතො, දසබලවදනකමලමජ්ඣවාසිතභාසිතවිරචිතභාවතො ච අනුච්ඡවිකෙන **අලඞ්කාරෙන** ආභරණෙන, අලඞ්කාරසත්ථෙන වා **තොසෙය්‍යං අපිනාම** යථිච්ඡිතපසාධනවසෙන, සවනධාරණාදිවසෙන වා වළඤ්ජනෙන සන්තුට්ඨෙ කරෙය්‍යං අප්පෙව නාම යන්නූනාති **එසො පරිස්සමො** අයං අම්හාකං තාදිසසන්තුට්ඨිජනකාලඞ්කාරපකරණප්පයොගො.

අලඞ්කරොන්ති අත්තභාවමනෙනාති **අලඞ්කාරො,** ආභරණං හාරකෙයූරාදි. අලඞ්කරොන්ති බන්ධසරීරමනෙනාති **අලඞ්කාරො**තිමිනා පන **අලඞ්කාර**සද්දෙන පසාදාදයො සද්දාලඞ්කාරා, සභාවවුත්‍යාදයො ච අත්ථාලඞ්කාරා නානප්පකාරා සඞ්ගහිතා, යෙහි සද්දත්ථසඞ්ඛාතං බන්ධසරීරං සොභතෙ, යථා හි පුරිසසරීරෙ හාරකෙයූරාද්‍යාලඞ්කාරො න්‍යස්‍යතෙ, යෙන සොභතෙ, තථා බන්ධසරීරෙපි සද්දාලඞ්කාරා, අත්ථාලඞ්කාරා ච නික්ඛිපීයන්ති, යතො සොභතෙ. තෙනෙව වක්ඛති ''තං තු පාපෙන්තුලඞ්කාරා, වින්දනීයතරත්තන''න්ති [සුබොධාලඞ්කාර 9 ගාථා] ච, ''අත්ථාලඞ්කාරසහිතෙ''ච්චාදිකඤ්ච [සුබොධාලඞ්කාර 164 ගාථා].

අලඞ්කාරවිධානභාවෙන තු බන්ධසරීරම්පි තදත්ථීයා අලඞ්කාරො, තථා තප්පටිපාදකං සුබොධාලඞ්කාරනාමධෙය්‍යසත්ථං අලඞ්කතපටිපාදකත්තෙන මඞ්ගලසුත්තන්ති විය. වක්ඛති හි ''ගන්ථොපි කවිචාචාන-මලඞ්කාරප්පකාසකො'' [සුබොධාලඞ්කාර 12 ගාථා] ච්චාදි. අත්‍ර උච්චතෙ –

> ''මුඛ්‍යොලඞ්කාරසද්දොයං, සද්දත්ථාලඞ්කතිස්සිතො;
> සාමත්ථියා ත්වධිට්ඨානෙ, තථා සත්ථෙපි තබ්බතී''ති.

අනෙනස්සාභිධෙය්‍යාදීනි වුච්චන්ති. අභිධීයතෙ ඉති අභිධෙය්‍යං, සමුදිතෙන සත්ථෙන වචනීයත්ථො. සො ච සරීරාලඞ්කාරවිභාගකප්පනාය තෙසං පටිපාදනං. සුබොධාලඞ්කාරෙන හි තෙ පටිපාදීයන්ති. යෙන ච යො පටිපාදීයති, තස්සායමත්ථො භවතීති අභිධෙය්‍යසත්ථොපි. දස්සිතමෙව තු සරීරාලඞ්කාරසඞ්ඛරණං පයොජනං, තං නිස්සාය සුබොධාලඞ්කාරප්පවත්තිතො. යස්ස හි යමුද්දිස්ස පවත්ති හොති, තං තස්ස පයොජනං, තං පන කවිත්තකිත්තිපසිද්ධාදිලක්ඛණං, පරම්පරාය තදත්ථතාය සුබොධාලඞ්කාරසඞ්ඛරණස්ස. සත්ථපයොජනානං, සාධියසාධනලක්ඛණො සම්බන්ධො තු නිස්සයපදස්සිනා දස්සිතොයෙව. යථාහ –

> ''සත්ථං පයොජනඤ්චෙව, උභො සම්බන්ධනිස්සයා;
> වුත්තාතංවුත්තියායෙව, වුත්තො තන්නිස්සිතොපි සො''ති.

අභිධෙය්‍යාදිකථනඤ්ච තංසමඞ්ගිස්සෙව ච වීමංසාවිසෙසසමඞ්ගීනමුපාදීයමානත්තා, අඤ්ඤාදිසස්ස පන උම්මත්තකවචනාදිනො විය හෙය්‍යත්තා. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''සම්බන්ධානුගුණොපායං, පුරිසත්ථාභිධායකං;
> වීමංසාධිගතං වාක්‍ය-මතොනධිගතං පර''න්ති.

වාක්‍යන්ති චෙත්ථ වාක්‍යලක්ඛණොපෙතමන්තරවාක්‍යසන්නිචයං මහාවාක්‍යසරූපං සත්ථමෙවාධිප්පෙතං.

3. යෙන තෙ තෙ අලඞ්කාරෙන වළඤ්ජෙන්ති, **තෙන** කාරණෙන **අලඞ්කාරවජ්ජිතෙ** ආභරණවිසෙසෙහි, ගන්ථවිසෙසෙහි වා වජ්ජිතෙ, තෙ විරහිතෙ යෙහි **එතෙ** සුද්ධමාගධිකෙ **එසං** සුද්ධමාගධිකානං **අනුරූපෙන** අභිනවභාවතො මාගධිකසරූපං අනුගතරූපෙන, දසබලභාසිතවිරචිතත්තා වා අනුකූලෙන **අලඞ්කාරෙන** ආභරණවිසෙසෙන, ගන්ථවිසෙසෙන වා **තොසෙය්‍යං** අලඞ්කාරවළඤ්ජාපනෙන, ගන්ථවිසෙසෙ [ගන්ථවිසයෙ (ක.)] උග්ගහණධාරණාදිකාරාපනෙන වා සන්තුට්ඨෙ කරෙය්‍යං **අපිනාම** යංනූන සුන්දරමිති, **එසො පරිස්සමො** අයං මම අලඞ්කාරපකරණප්පයොගො. **අපිනාමාති** එත්ථ **ඉති**සද්දො ගම්‍යමානො.

අලඞ්කාරෙහි වජ්ජිතා, අලඞ්කාරා වජ්ජිතා යෙහි වාති ච. රූපස්ස අනු **අනුරූපං,** රූපං අනුගතං අනුරූපං වා, තෙන අනුරූපෙන. අලඞ්කරොන්ති අත්තභාවමනෙනෙති **අලඞ්කාරො,** හාරකෙයූරාදි ආභරණපක්ඛෙ, ගන්ථපක්ඛෙ තු අලඞ්කරොන්ති බන්ධසරීරමනෙනෙති **අලඞ්කාරො.** ඉමිනා මුඛ්‍යභාවෙන පසාදාදිසද්දාලඞ්කාරා ච සභාවවුත්‍යාදිඅත්ථාලඞ්කාරා ච පවුච්චන්ති. අමුඛ්‍යතො පන ඉමෙසං ද්වින්නං අලඞ්කාරානමධිට්ඨානභූතබන්ධසරීරම්පි, තථා මඞ්ගලසුත්තරතනසුත්තාදිවොහාරො විය අලඞ්කාරපකාසකං ‘‘සම්මා බුජ්ඣන්ති ද්විප්පකාරා අලඞ්කාරා අනෙනෙ’’ති ඉමිනා අත්ථෙන ලද්ධසුබොධාලඞ්කාරවරනාමධෙය්‍යසත්ථම්පි වුච්චති. වුත්තමිදමෙව –

> ‘‘මුඛ්‍යොලඞ්කාරසද්දොයං, සද්දත්ථාලඞ්කතිස්සිතො;
> සාමත්ථියා ත්වධිට්ඨානෙ, තථා සත්ථෙපි තබ්බතී’’ති.

එත්ථ **සාමත්ථියං** නාම තදාධාරතප්පටිපාදකත්තවොහාරතො තදාධෙය්‍යතප්පටිපාදනීයං න භවති චෙ, අඤ්ඤං කිං භවතීති අඤ්ඤථානුපපත්තිලක්ඛණමෙවාති.

4. **යෙසං න සඤ්චිතා පඤ්ඤා-නෙකසත්ථන්තරොචිතා;**
සම්මොහබ්භාහතාවෙ’තෙ, නාවබුජ්ඣන්ති කිඤ්චිපි.

5. **කිං තෙහි පාදසුස්සූසා, යෙසං නත්ථී ගුරූනී’භ** [ගරූනිභ (ක.)]**;**
යෙ තප්පාදරජොකිණ්ණා, තෙ’ව සාධූවිවෙකිනො.

4-5. එවං ලක්ඛණාරම්භපටික්ඛෙපකජනපටිබාහනපුබ්බකමභිධෙය්‍යාදිකං දස්සෙත්වා ඉදානි සත්ථතොව සබ්බත්ථ ගුණදොසවිවෙචනං. අතොයෙව වුච්චති –

> ‘‘සබ්බත්ථ සත්ථතොයෙව, ගුණදොසවිවෙචනං;
> යං කරොති විනා සත්ථං, සාහසං කිමතොධික’’න්ති.

තස්මා ගුණදොසවිභාගවිචාරණං නාම තබ්බිදූනංයෙව, නාසත්ථඤ්ඤූනං පුරිසපසූනං. තථා චාහ –

> ‘‘ගුණදොසමසත්ථඤ්ඤූ, ජනො විභජතෙ කථං;
> අධිකාරො කිමන්ධස්ස, රූපභෙදොපලද්ධිය’’න්ති [කාබ්‍යාදාස 1.8].

යෙනෙවං, තෙනෙත්ථ ගුණදොසදස්සනෙ පසන්නානෙකසත්ථචක්ඛුයෙවාධිගතො, නඤ්ඤො තබ්බිපරීතොත්‍යන්වයබ්‍යතිරෙකවසෙන දස්සෙන්තො **‘‘යෙස’’**න්තිආදිගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **යෙසන්ති** අනියමුද්දෙසො, යෙහීති අත්ථො. යෙහි න සඤ්චිතා න රාසිකතා, නානාසන්තානවුත්තිනීපි එකත්තනයෙන එකස්මිං සන්තානෙ න වාසිතා නපරිභාවිතාති වුත්තං හොති. කා සා? පඤ්ඤා හෙය්‍යොපාදෙය්‍යවිවෙකරූපා. කීදිසීති ආහ **‘‘අනෙකසත්ථන්තරොචිතා’’**ති. **අනෙකස්මිං** තිපිටකතක්කබ්‍යාකරණාලඞ්කාරසත්ථාදිකෙ සත්ථන්තරෙ **උචිතා** සවනධාරණාදිවසෙන පරිචිතා සායං පඤ්ඤා යෙසං න සඤ්චිතාති පකතං. **එතෙති** යථාඋද්දිට්ඨානං නියමවචනං. **සම්මොහබ්භාහතාති** යථාවුත්තාය‍ාතිසයවතියා පඤ්ඤායාභාවතො බලප්පත්තෙන මොහෙන අබ්භාහතා විසෙසෙන පහතා, එවසද්දිතා හොන්තීති අධිප්පායො. යතො එවං, තස්මාපි **කිඤ්චිපි** හෙය්‍යොපාදෙය්‍යරූපං යං කිඤ්චිදෙව අට්ඨානානියොජකතාදිසගුරුපාදසුස්සූසානිස්සයපටිලද්ධවිවෙකපඤ්ඤාති- සයාලාභෙන **නාවබුජ්ඣන්ති,** න ජානන්තීත්‍යත්ථො. යතො ආලසියාදිදොසලෙසපරිග්ගහොපි සතතාචරියසෙවනවසෙන සිරොවිකිණ්ණතාදිසගුරුපාදපඞ්කජම්බුජපරායනො චිරෙනපි කාලෙන නානාවිධසත්ථන්තරකතපරිචයබලෙන පප්පොති තාදිසං පඤ්ඤාවෙයත්තියං. තෙනෙවාහ භගවා –

> ‘‘නිහීයති පුරිසො නිහීනසෙවී,
> න ච හායෙථ කදාචි තුල්‍යසෙවී;
> සෙට්ඨමුපනමං උදෙති ඛිප්පං,
> තස්මා’ත්තනො උත්තරිතරං භජෙථා’’ති [අ. නි. 3.26].

තතො එතාදිසො පඤ්ඤවායෙවෙත්ථ ගුණදොසවිභාගවිවෙචනෙ අධිකාරී, නඤ්ඤො තබ්බිපරීතො පුරිසපසූති අයමෙත්ථාධිප්පායො. රුළ්හො අත්ථවිසෙසො. තෙනාහ **‘‘කිං තෙහි පාදසුස්සූසා, යෙසං නත්ථී ගුරූනිභා’’**ති. ඉභාති

ඉමස්මිං ලොකෙ **යෙසං** ජනානං ගුරූනං කාතබ්බා **පාදසුස්සූසා** පාදපරිචරියා **නත්ථි, තෙහි** ජනෙහි යථාවුත්තනයෙන පඤ්ඤාවෙයත්තියරසානභිඤ්ඤෙහි **කිං** පයොජනං, ලෙසමත්තම්පි නත්ථි, අනධිගතායෙවෙත්ථ එතෙති අධිප්පායො. ඉදානි බ්‍යතිරෙකමුඛෙන ආහ **“යෙ”**තිආදි. **යෙ** පුබ්බෙ කතපුඤ්ඤතාදිසම්පත්තිසම්පන්නා **තප්පාදරජෙහි** තෙසං ගුරූනං පාදධූලීහි **ඔකිණ්ණා** ඔනද්ධා ගවච්ඡිතා, **තෙව සාධූ** යථාවුත්තනයෙන පඤ්ඤාවෙයත්තියෙන අභිඤ්ඤාතා සජ්ජනා එව **විවෙකිනො** හෙයොපාදෙය්‍යගුණදොසවිභාගනියමනපඤ්ඤාසම්පත්තිසමඞ්ගිනො හොන්ති, තෙයෙවෙත්ථ ගුණදොසවිවෙචනෙ අධිගතාති අධිප්පායො. සා චායං ගුරුපාදසුස්සූසා විසිට්ඨාදරෙන කරණීයාති වඞ්කවුත්තියා තදභ්‍යාසෙ සාධුජනෙ නියොජෙති.

4-5. යෙ සකලසත්ථපරිචිතඤ්ඤාණපාටවා යදි දොසමාරොපයන්ති, තෙසං තද්දොසනිරාකරණං විනා පදෙසාවබොධනමත්තෙන පණ්ඩිතමානීනං වචනස්සාගුරුකරණං වඞ්කවුත්තියා දස්සෙන්තො ච තංද්වාරෙනෙව අත්තනො අනඤ්ඤසාධාරණගුරුගාරවතං සාධුජනෙහි පරමාදරෙන සම්පාදෙතබ්බම්ති දස්සෙතුං **“යෙසං…පෙ…. කිනො”**ති ගාථාද්වයමාහ. **අනෙකසත්ථානං** තිපිටකතක්කබ්‍යාකරණාදීනං අනෙකෙසං ගන්ථානං **අන්තරෙ** තත්වත්ථසඞ්ඛාතඅබ්භන්තරෙ **උචිතා** සවනඋග්ගහණධාරණාදිවසෙන පරිචිතා **පඤ්ඤා** සුතමයා පඤ්ඤා **යෙසං** යෙහි **න සඤ්චිතා,** ද්වින්නමෙකක්ඛණෙ පවත්තියාභාවෙපි උපචිතසමූහභාවතො, පුබ්බකාලිකපඤ්ඤාය අපරකාලිකපඤ්ඤාය අනන්තරආසෙවනාදිපච්චයලාභතො අවත්ථාබාහුල්ලපවත්තිතො වා සඤ්චිතබ්බාපි න රාසිකතා. **එතෙ** ඊදිසපඤ්ඤාපාටවරහිතා ඉමෙ **සම්මොහබ්භාහතා** පඤ්ඤාපාටවාභාවතො බලප්පත්තෙන මොහෙන විසෙසෙන පහතා එව **කිඤ්චිපි** හෙයොපාදෙය්‍යං නාවබුජ්ඣන්ති. න එකෙ අනෙකෙති ච, තෙ ච තෙ සත්ථා චෙති ච, තෙසමන්තරමිති ච, තස්මිං උචිතාති ච සම්මොහෙන අබ්භාහතාති ච විග්ගහො. තෙන වුත්තං–

> ‘‘ගුණදොසමසත්ථඤ්ඤූ, ජනො විභජතෙ කථං;
> අධිකාරො කිමන්ධස්ස, රූපභෙදොපලද්ධිය’’න්ති [කාබ්‍යාදාස 1.8].

තස්සත්ථො – අසත්ථඤ්ඤූ ජනො ගුණදොසං කථං විභජතෙ. තථා හි **රූපභෙදොපලද්ධියං** නීලපීතාදිරූපවිසෙසාවබොධනෙ **අන්ධස්ස අධිකාරො** අභිමුඛකරණං **කිං** හොති, න භවත්‍යෙව, තස්මා අනෙකසත්ථන්තරගතසුප්පසන්නපඤ්ඤාචක්ඛුනා එව ගුණදොසවිවෙචනං භවති, තදභාවෙ න භවත්‍යෙව. ඉදමෙව වුච්චතෙ–

> ‘‘සබ්බත්ථ සත්ථතොයෙව, ගුණදොසවිවෙචනං;
> යං කරොති විනා සත්ථං, සාහසං කිමතොධික’’න්ති.

තස්සත්ථො – සබ්බත්ථ ගුණදොසවිවෙචනං සත්ථතොයෙව හොති, **සත්ථං විනා** සත්ථොචිතතාදිසපඤ්ඤං විනා **යං කරොති** ගුණාගුණවිභාගං කරොති, යං කරණං අත්ථි, **අතොධිකං සාහසං කිං** ආසුං කිරියා අනුපපරික්ඛනකිරියා නත්ථෙව.

ඉහ ඉමස්මිං ලොකෙ **යෙසං** අකතපුඤ්ඤානං ජනානං **ගුරූනං**

> ‘‘පියො ගරු භාවනීයො,
> වත්තා ච වචනක්ඛමො;
> ගම්භීරඤ්ච කථං කත්තා,
> නො චා’ට්ඨානෙ නියොජකො’’ති [අ. නි. 7.37].

නිද්දිට්ඨගුණොපෙතානං ආචරියානං කාතබ්බා **පාදසුස්සූසා** පාදපරිචරියා නත්ථි, **තෙහි කිං** පයොජනං. **යෙ** කතපුඤ්ඤා ජනා **තප්පාදරජොකිණ්ණා** තෙසං ගුරූනං පාදරජෙහි ගවච්ඡිතා, **තෙව සාධූ** ජනා එව **විවෙකිනො** කල්‍යාණමිත්තගුරුපාසනාහි අධිගතවිසිට්ඨවිවෙකබුද්ධිනො භවන්ති, තෙ එව විවෙකං ජානන්තීති භාවො. සොතුමිච්ඡා සුස්සූසා, තං නිස්සාය කත්තබ්බපාදපරිචරියාපි තදත්ථියා සුස්සූසා නාම හොති. පාදෙසු සුස්සූසාති ච, තෙසං පාදාති ච, තෙසු රජානීති ච, තෙහි ඔකිණ්ණාති ච විග්ගහො. සිස්සානං සකලාභිබුද්ධියා ගුරුපටිබද්ධත්තා අත්තනො ගුණතො අධිකතරායෙව සෙවිතබ්බා. වුත්තඤ්හි භගවතා –

> ‘‘නිහීයති පුරිසො නිහීනසෙවී,
> න ච හායෙථ කදාචි තුල්‍යසෙවී;
> සෙට්ඨමුපනමං උදෙති ඛිප්පං,
> තස්මා’ත්තනො උත්තරිතරං භජෙථා’’ති [අ. නි. 3.26].

6. **කබ්බනාටකනික්ඛිත්ත-නෙත්තචිත්තා කවිජ්ජනා;**
යංකිඤ්චි රචයන්තෙ’තං, න විම්හයකරං පරං.

7. **තෙයෙ’ව පටිභාවන්තො, සො’ව බන්ධො සවිම්භයො;**

යෙන තොසෙන්ති විඤ්ඤූයෙ, තත්ථාපාය’විහිතාදරා.

6-7. එවමෙත්ථාන්වයබ්‍යතිරෙකවසෙනාධිගතෙ දස්සෙත්වා ඉදානි ‘‘කිං අම්හාකං කබ්බනාටකපරිචයාභාවෙරචනාවිසෙසාභියොගොපජනිතපරිස්සමෙනා’’ති ඔලීනවුත්තිනො සොතුජනෙ සමුස්සාහෙති **‘‘කබ්බනාටකා’’**තිආදිනා. කවිප්පයොගසඞ්ඛාතො බන්ධොච කවිනො ඉදන්ති **කබ්බං**. මුත්තකාදිවාක්‍යස්වමුත්තිකාද්‍යවයවසභාවා අන්තරවාක්‍යසමුදායසම්පන්නං වුත්තජාතිභෙදභින්නං පජ්ජමයං ගජ්ජමයං පජ්ජගජ්ජමයං චම්පූනාමකඤ්ච, මහාවාක්‍යරූපං මහාකබ්බඤ්ච, තං පන මහාකබ්බං සග්ගෙහි සග්ගනාමකෙහි පරිච්ඡෙදවිසෙසෙහි බන්ධ්‍යතෙ කරීයතීති සග්ගබන්ධොති පවුච්චති. තස්ස තු ලක්ඛණං ‘‘සග්ගබන්ධස්ස මුඛං ඉට්ඨාසීසනං සියා පණාමො වා බන්ධසම්බන්ධිනො කස්සචි අත්ථස්ස නිද්දෙසො වා’’තිආදිනා අනෙකධා වණ්ණෙන්ති. තං යථා?

‘‘සග්ගබන්ධො මහාකබ්බ-මුච්චතෙ ත්වස්ස ලක්ඛණං;
පණාමො වත්ථුනිද්දෙසො, ආසීසාපි ච තම්මුඛං.

ඉතිහාසකථුබ්භූතං, සන්තසන්නිස්සයම්පි වා;
චතුවග්ගඵලායත්තං, චතුරොදාත්තනායකං.

පුරණ්ණවුතුසෙලින්දු-සවිතූදයවණ්ණනං;
උය්‍යානසලිලක්කීළා, මධුපානරතුස්සවං.

විප්පලම්භවිවාහෙහි, කුමාරොදයවඩ්ඪීහි;
මන්තදූතප්පයානාජි-නායකාභ්‍යුදයෙහිපි.

අලඞ්කතමසංඛිත්ත-රසභාවනිරන්තරං;
නාතිවිත්ථිණ්ණසග්ගෙහි, පියවුත්තසුසන්ධිහි.

සබ්බත්ථ භින්නසග්ගන්තෙ-හුපෙතං ලොකරඤ්ජකං;
කබ්බං කප්පන්තරට්ඨායි, ජායතෙ සාධ්වලඞ්කතී’’ති [කාබ්‍යාදාස 1.14 – 19 ගාථා].

තත්ථ **ඉතිහාසකථුබ්භූතන්**ති පුරාවුත්තකථාසන්නිස්සයං. **සන්තසන්නිස්සයන්**ති ඉතරසොභනාධිකරණගුණරාජචරිතාදිනිස්සයං වා. **චතුවග්ගඵලායත්තන්**ති ධම්මාදිචතුවග්ගඵලායත්තං. **ධම්මො** නාම අබ්භුදයනිබ්බානහෙතුකො. **අත්ථො** නාම විජ්ජාභුම්‍යාදීනං යථාඤ්ඤායමජ්ජනං, අජ්ජිතානඤ්ච රක්ඛණං. **කාමො** නාම නිරයො විසයො පයොගො. **මොක්ඛො** නාම සබ්බසංසාරදුක්ඛනිවත්ති. **චතුරොදාත්තනායකන්**ති උස්සාහසත්තිමන්තසත්තිපභුසත්තියොගෙන චතුරො කුසලො වාගාතිසයාදියොගෙන උදාත්තො උදාරො නායකො විපක්ඛො, පටිපක්ඛො ච යත්ථ, තං. **මධු** නාම සුරා. **විප්පලම්භො** විරහො. **මන්තො** නීතිවෙදීහි සහ කාරියනිච්ඡයො. **දූතො** සන්ධානප්පවත්තො පුරිසො. **පයානං** සඞ්ගාමාදිනිමිත්තගමනං. **ආජි** සන්ධ්‍යාභාවෙ විග්ගහො. **අසඞ්ඛිත්තරසභාවනිරන්තරන්**ති අසංඛිත්තා බහුත්තා **රසා** සිඞ්ගාරවීරාදයො, **භාවා** රතිඋස්සාහාදයො, තෙහි **නිරන්තරං** පත්ථටං. **පියවුත්තසුසන්ධිහී**ති පියානි සුතිසුභගානි වුත්තානි ඉන්දවජිරාදීනි අඤ්ඤමඤ්ඤසම්බන්ධසංසග්ගතාය සොභනො සන්ධි අඤ්ඤමඤ්ඤසඞ්ගභා යෙසං සග්ගානං, තෙහීති.

පුනපි යථාවුත්තෙසු අඞ්ගෙසු නගරවණ්ණනාදීසු කිඤ්චි යථාසම්භවං මධුපානාදිරහිතම්පි තඤ්ඤූනං මනො රඤ්ජෙති උපාදියතෙව සබ්භීති දස්සෙතුමාහ–

‘‘කබ්බං න දුස්සතඞ්ගෙහි, න්‍යූනමප්‍යත්‍ර කෙහිචි;
බන්ධඞ්ගසම්පදා තඤ්ඤූ, කාමමාරාධයන්ති චෙ’’ති [කාබ්‍යාදාස 1.20].

පුනපි –

‘‘ගුණතො පඨමං වත්වා, නායකං තෙන සත්තුනො;
නිරාකරණමිච්චෙස, මග්ගො පකතිසුන්දරො.

වංසවීරසුතාදීනි, වණ්ණයිත්වා රිපුස්සපි;
තජ්ජයා නායකුක්කංස-කථනඤ්ච සුඛෙති නො’’ති [කාබ්‍යාදාස 1.21 22 ගාථා] ආහු.

සබ්බම්පෙතං සද්ධම්මාමතරසපානසරසහදයානං සම්ඵප්පලාපවිපුලවිසප්පවෙසොපද්දුතකබ්බනාටකපරම්මුඛානං සතතචරිතසඤ්චරිතරතනභාජනානං සප්පුරිසානං කිං හදයඛෙදොපජනිතපරිස්සමෙනෙති

තදනුරූපමෙවොපදස්සිතන්ති.

නාටකං නාම භරතාදිනාට්‍යසත්ථෙ නානප්පකාරනිරූපිතරූපං කප්පං, තංලක්ඛණෙකදෙසභූතලක්ඛණානි පකරණාදීනි නව රූපකානි. නාටිකා ච එත්ථෙවාවරුම්භන්ති. කබ්බඤ්ච නාටකඤ්ච, තෙසු නික්ඛිත්තං ඨපිතං නෙත්තඤ්ච චිත්තඤ්ච යෙහීති විග්ගහො. කෙ තෙ? කවිනො. තත්ථ **නික්ඛිත්තනෙත්තචිත්ත**වචනෙන සුතස්ස චින්තනඤ්ච ඌහාපොහමුඛෙන යථුග්ගහිතනියාමං, අවිපරීතත්ථනිච්ඡයනං, නිච්ඡිතස්ස භාවනා, නිරන්තරාභියොගො ච දස්සිතො. **කබ්බනාටක**වචනෙන සුතං, චින්තිතං, භාවිතඤ්ච දස්සිතං. සුතෙ දස්සිතෙ තන්නිස්සයං සුතමයඤාණම්පි දස්සිතමෙව සියාති. ‘‘කබ්බනාටකනික්ඛිත්තනෙත්තචිත්තා’’ති ඉමිනා සුතචින්තාභාවනානුක්කමෙන සම්පාදිතපඤ්ඤාපාටවානං කබ්බරචනාය සාමත්ථියං දස්සෙති. හොති හි තාදිසානං තංසුතාදි බන්ධනකාරණං. වුත්තඤ්හි –

> ‘‘සාභාවිකී ච පටිභා,
> සුතඤ්ච බහු නිම්මලං;
> අමන්දො චාභියොගොයං,
> හෙතු හොතිහ බන්ධනෙ’’ති [කාබ්‍යාදාස 1.103 ගාථා].

යංකිඤ්චීති අත්තනො චිත්තාරුළ්හං යංකිඤ්චි බන්ධජාතං. ඉමිනා පන අනියමවචනෙන අත්තනො තත්ථ ආදරාභාවං දීපෙති. **රචයන්ති** කරොන්ති. **එතං** තෙහි රචිතං බන්ධජාතං **පරං** අච්චන්තමෙව විම්හයකරං න හොති, තාදිසොපායසම්පත්තිසම්පන්නස්ස උපෙය්‍යසම්පත්තිසබ්භාවතො අනච්ඡරියමෙවාති අධිප්පායො. **තත්ථ** තෙසු කබ්බනාටකෙසු රචනාවිසෙසඑකන්තොපායභූතෙසු **අවිහිතාදරාඅපි** සුතාදිවසෙන අකතාදරාපි **යෙ සප්පුරිසා** පඤ්ඤවන්තො **යෙන** බන්ධවිසෙසෙන **විඤ්ඤූ** ගුණදොසවිදුනො සත්ථඤ්ඤුනො පණ්ඩිතජනෙ **තොසෙන්ති** පීණෙන්ති. තොසෙන්තියෙව හි තෙ තාදිසෙ සාභාවිකපටිභාවිරහෙපි එතාදිසෙසු අත්ථෙසු සුතචින්තාභාවනාවසෙන වායමන්තා. වුත්තඤ්හි –

> ‘‘න විජ්ජතී යජ්ජපි පුබ්බවාසනා-
> ගුණානුබන්ධි පටිභානමබ්භුතං;
> සුතෙන වාචු’ස්සහනෙනුපාසිතා,
> ධුවං කරොත්‍යෙව කමප්‍යනුග්ගහ’’න්ති [කාබ්‍යාදාස 1.104 ගාථා].

පටිභාවන්තො හෙය්‍යොපාදෙය්‍යපරිච්ඡෙදලක්ඛණපඤ්ඤාය පඤ්ඤවන්තො නාම, **තෙයෙව** සප්පුරිසා. **සවිම්හයො** ‘‘කීදිසායං, තාදිසොපායන්තරරහිතානම්පි එතාදිසො බන්ධො සියා’’ති විම්හයෙන සහ වත්තමානොපි. **සොව බන්ධො** තමෙව බන්ධනං තාදිසොපායසම්පත්තිවිරහෙනොපෙය්‍යසම්පත්තියා සබ්භාවතො, නාඤ්ඤොති.

6-7. ඉදානි කබ්බනාටකෙසු අපරිචිතානමම්භාකං ගන්ථරචනාසභාවාවබොධොව කුතොති ඔසක්කන්තෙ **‘‘කබ්බනාටකා’’**දිගාථාද්වයෙන සමුස්සාහෙති. **කබ්බනාටකනික්ඛිත්තනෙත්තචිත්තා** කබ්බනාටකෙසු සුතානුලොකනචින්තාභාවනාවසෙන ඨපිතනෙත්තචිත්තා **කවිජනා** කබ්බකාරකා **යං කිඤ්චි** අත්තනො අභිමතං **රචයන්ති** කරොන්ති, **එතං** බන්ධනං **පරං** අතිසයෙන **න විම්හයකරං** අච්ඡරියකරං න හොති, නිරන්තරාභියොගතො සිද්ධොපායමූලපඤ්ඤාසම්පදාය උපෙය්‍යභූතගන්ථසඞ්ඛරණං භවත්‍යෙවාති අධිප්පායො. කවිනො ඉදං **කබ්බ**න්ති ච, නටකස්ස ඉදං **නාටකං,** නච්චගීතාදි. ඉධ පන තප්පටිපාදකකථාපකාසකගන්ථො **නාටකං** නාම. කබ්බඤ්ච නාටකඤ්චාති ච, කබ්බනාටකෙසු නික්ඛිත්තං නෙත්තචිත්තං යෙහීති ච විග්ගහො. **යෙ** ජනා **තත්ථ** තෙසු කබ්බනාටකෙසු **අවිහිතාදරාපි** සවනධාරණාදිවසෙන අකතසම්භමා එව **විඤ්ඤූ යෙන** ගන්ථරචනාවිසෙසෙන **තොසෙන්ති** පීණෙන්ති, **තෙයෙව පටිභාවන්තො** පටිභානසඞ්ඛාතපඤ්ඤවන්තො භවන්ති. **සොව බන්ධො සවිම්හයො** අඤ්ඤෙසං උප්පජ්ජමානවිම්හයෙන සහිතො. පටිභා එතෙසං අත්ථීති ච, සහ විම්හයෙන වත්තතීති ච, අවිහිතො ආදරො යෙහීති ච විග්ගහො. බාහිරසත්ථාභියොගාභාවෙපි පුබ්බවාසනාභාවෙපි ඉහ නිරන්තරාභියොගං කරොන්තො තාදිසසාමත්ථියං සාධෙතීති වුත්තං හොති. වුත්තඤ්හි –

> ‘‘න විජ්ජතී යජ්ජපි පුබ්බවාසනා-
> ගුණානුබන්ධි පටිභානමබ්භුතං;
> සුතෙන වාචු’ස්සහනෙනුපාසිතා,
> ධුවං කරොත්‍යෙව කමප්‍යනුග්ගහ’’න්ති [කාබ්‍යාදාස 1.104 ගාථා].

තස්සත්ථො – යදි **පුබ්බවාසනාගුණානුබන්ධී** අතීතජාතියා පරිචයවාසනාගුණස්ස අනුබලප්පදානවසෙන අනුබන්ධො යස්සත්ථි, තාදිසං **අබ්භුතං පටිභානං** න විජ්ජතිපි, තථාපි **සුතෙන** සවනෙන **උස්සහනෙන** පගුණකරණාදිවාචුස්සහනෙන වා **උපාසිතා** කතගුරුපාසනා **වාචා කමපි අනුග්ගහං** කිඤ්චිපි පඤ්ඤාපාටවං **ධුවං** එකන්තෙන කරොති එවාති.

එත්ථ **කබ්බං** නාම මුත්තකකුලකාදිවාක්‍යවසෙන ච අවයවසභාවෙහි තෙසංයෙව අන්තරවාක්‍යාවයවසමූහෙහි පරිපුණ්ණං වුත්තවිසෙසෙහි පභෙදගතං කෙවලං පජ්ජමයං වා ගජ්ජමයං වා චම්පූතිඛ්‍යාතපජ්ජගජ්ජමයං වාති මහාවාක්‍යසභාවෙන ච තිට්ඨති. **නාටකං** නාම භරතාදිනටසත්ථගතනානප්පකාරදස්සිතසභාවං. කබ්බඤ්ච ඉධෙව දස්සිතලක්ඛණතො එකදෙසයුත්තප්පකරණාදිනවරූපකානි ච නාටිකා ච භවන්ති. කබ්බලක්ඛණං පන එවං දට්ඨබ්බං–

''සග්ගබන්ධො මහාකබ්බ-මුච්චතෙ ත්වස්ස ලක්ඛණං;
පණාමො වත්ථුනිද්දෙසො, ආසීසාපි ච තම්මුඛං.

ඉතිහාසකථුබ්භූතං, සන්තසන්නිස්සයම්පි වා;
චතුවග්ගඵලායත්තං, චතුරොදාත්තනායකං.

පුරණ්ණවුතුසෙලින්දු-සවිතුදයවණ්ණනං;
උය්‍යානසලිලක්කීළා, මධුපානරතුස්සවං.

විප්පලම්භවිවාහෙහි, කුමාරොදයවඩ්ඪීහි;
මන්තදූතප්පයානාජි-නායකාභ්‍යුදයෙහිපි.

අලඞ්කතමසංඛිත්ත-රසභාවනිරන්තරං;
නාතිවිත්ථිණ්ණසග්ගෙහි, පියවුත්තසුසන්ධිහි.

සබ්බත්ථ භින්නසග්ගන්තෙ-භුපෙතං ලොකරඤ්ජකං;
කබ්බං කප්පන්තරට්ඨායි, ජායතෙ සාධ්වලඞ්කතී''ති [කාබ්‍යාදාස 1.14 – 19 ගාථා].

තස්සත්ථො – **සග්ගබන්ධො** සග්ගසඞ්ඛාතෙහි පරිච්ඡෙදවිසෙසෙහි බන්ධො **''මහාකබ්බ''**න්ති උච්චතෙ. **අස්ස ලක්ඛණං තු** වුච්චතෙති සම්බන්ධො **කාකක්ඛිගොළකනයෙන තම්මුඛං** තස්ස කබ්බස්ස ආදි පන **පණාමො** දෙවතානමස්සනං වා, **වත්ථුනිද්දෙසො** –

''අස්ත්‍යුත්තරස්‍යාං දිගි දෙවතාත්ම,
හිමාලයො නාම නගාධිරාජ?;
පූවාපරෞ වාරිනිධී විගාහ්‍ය,
ස්ථිත? පථිව්‍යා ඉව මානදණ්ඩ?'' [කුමාරසම්භව 1.1.].

ඉච්චාදිබන්ධසම්බන්ධිනො කස්සචි වත්ථුනො දස්සනං, **ආසීසාපි** ''මය්හං පිණයතං මන'' මිච්චාදිඉට්ඨාසීසනං වා භවති.

ඉතිහාසකථුබ්භූතං පුරාවුත්තකථාසන්නිස්සයං වා **සන්තසන්නිස්සයම්පි** සොභනානම්පි රාජචරියාදිනිස්සයං වා **චතුවග්ගඵලායත්තං** ලොකියලොකුත්තරසුඛකාරණං **ධම්මො,** විජ්ජාභූමිආදීනං සඤ්චයො, සඤ්චිතානං රක්ඛා ච **අත්ථො,** අපායසංවත්තනිකපඤ්චකාමගුණසඞ්ඛාතො **කාමො,** සබ්බදුක්ඛා නිවත්තිහෙතු **මොක්ඛො** වාති චතුවග්ගඵලාධීනං **චතුරොදාත්තනායකං** උස්සාහසත්තිමන්තසත්තිපභූසත්තියොගතො චතුරො දක්ඛො වාගාතිසයාදියොගෙන උදාත්තො උළාරො සපක්ඛො, විපක්ඛො වා නායකො යත්ථ, තං යථාවුත්තං **පුරණ්ණවුතුසෙලින්දු-සවිතුදයවණ්ණනං පුරං** නගරං, **අණ්ණවං** සාගරං, **උතු** හෙමන්තවසන්තාදිඋතු, **සෙලං** පබ්බතො, **ඉන්දුසවිතුදයො** චන්දසූරියානං උදයො වාති ඉමෙසං වණ්ණනං යත්ථ, තං. **සවිතාති** එත්ථ **තු**පච්චයන්තො. **උය්‍යානසලිලක්කීළාමධුපානරතුස්සවං** උය්‍යානකීළාසුරාපානරතිකීළාසඞ්ඛාතො උස්සවො යත්ථ, තං **විප්පලම්භවිවාහෙහි** දාරවියොගදාරපරිග්ගහෙහි ච **කුමාරොදයවඩ්ඪීහි** කුමාරුප්පත්තිකුමාරවඩ්ඪීහි ච **මන්තදූතප්පයානාජිනායකාභ්‍යුදයෙහි** නීතිජානනපඤ්ඤා **මන්තො,** සන්ධානකාරකො **දූතො,** යුද්ධාභිගමනං **පයානං,** යුද්ධසඞ්ඛාතො **ආජි,** සපක්ඛනායකස්ස අභිවඩ්ඪිසඞ්ඛාතො **අභ්‍යුදයො** වාති ඉමෙහි **අලඞ්කතං** සජ්ජිතං **අසංඛිත්ත... පෙ.... න්තරං** අසංඛිත්තා විත්ථාරා **රසා** සිඞ්ගාරාදයො අට්ඨ **භාවා** රතිඋස්සාහාදයො වාති ඉමෙහි **නිරන්තරං** විත්ථිණ්ණං **පියවුත්තසුසන්ධිහි** සුතිසුභගෙහි ඉන්දවජිරාදීහි වුත්තෙහි පුබ්බාපරසම්බන්ධපරිච්ඡෙදතාය සොභනා සන්ධි යෙසං සග්ගානං, තෙහි **සබ්බත්ථ** සබ්බස්මිං පරිච්ඡෙදෙ **භින්නසග්ගන්තෙහි** භින්නසග්ගා පරියොසානා යෙසං, තෙහි **නාතිවිත්ථිණ්ණසග්ගෙහි** නාතිවිත්ථාරසග්ගසඞ්ඛාතෙහි පරිච්ඡෙදෙහි **උපෙතං** යුත්තං **සාධ්වලඞ්කති** සොභනාලඞ්කාරවන්තං **කබ්බං ලොකරඤ්ජකං** තං සමානං **කප්පන්තරට්ඨායි** කප්පනිරන්තරට්ඨායි කප්පන්තරෙ ඨායි වා **ජායතෙ**. එත්ථ මධුපානාදිරහිතපුරවණ්ණනාදයොපි තඤ්ඤූනං චිත්තං ආරාධෙති චෙ, තංපාදූට්ඨං. වුත්තඤ්හි –

''කබ්බං න දූස්සතඞ්ගෙහි, න්‍යූනමප්‍යත්‍ර කෙහිචි;
බන්ධඞ්ගසම්පදා තඤ්ඤූ, කාමමාරාධයන්ති චෙ''ති.

තස්සත්ථො – **අත්‍ර** ඉමෙසු කබ්බඞ්ගෙසු මජ්ඣෙ **කෙහිචි අඞ්ගෙහි** කෙහිචි අවයවෙහි **න්‍යූනමපි** ඌනමපි, **නිසද්දොත්‍රතබ්භාවෙ.** කබ්බං න දූසති, තං පන අදූසනං **බන්ධඞ්ගසම්පදා** රචිතපුරවණ්ණනාදිඅඞ්ගසම්පදා **තඤ්ඤූ** කබ්බඤ්ඤූ ජනෙ **කාමං** ඉච්ඡානුරූපං **චෙ ආරාධයන්ති,** එවං සන්තෙ භවති. පුනපි නායකවණ්ණනාසු සපක්ඛනායකං වණ්ණෙත්වා තෙන නිරාකරණභාවම්පි. නො චෙ, පච්චත්ථිකං වණ්ණෙත්වා අත්තනො නායකෙන තස්සාභිභවනම්පි වණ්ණෙතුං වට්ටති. වුත්තඤ්හි –

> ''ගුණතො පඨමං වත්වා, නායකං තෙන සත්තුනො;
> නිරාකරණමිච්චෙස, මග්ගො පකතිසුන්දරො.
>
> වංසවීරසුතාදීනි, වණ්ණයිත්වා රිපුස්සපි;
> තජ්ජයා නායකුක්කංස-කථනඤ්ච සුධෙති නො''ති.

8. **බන්ධො ච නාම සද්දත්ථා, සහිතා දොසවජ්ජිතා;**
පජ්ජගජ්ජවිමිස්සානං, භෙදෙනා'යං තිධා භවෙ.

8. එවමෙතෙහි සොතුජනසමුස්සාහනං දස්සෙත්වා ඉදානි කත්තුමිච්ඡිතබන්ධොති වුත්තං බන්ධස්ස ලක්ඛණං කත්තුමාරභතෙ **''බන්ධො චා''**තිආදි. **දොසවජ්ජිතා** දොසෙහි සද්දනිස්සිතෙහි, අත්ථනිස්සිතෙහි ච විරොධෙහි වජ්ජිතා පරිච්චත්තා, තෙ වා වජ්ජිතා යෙහි, සද්දත්ථා **සහිතා** එකීභූතා. වුත්තලක්ඛණා යෙහි තෙ පුබ්බාපරියෙහි සහිතා වුච්චන්ති. සහිතානං භාවො සහදයහිලාදකාරණං සාධ්‍යං සාහිච්චං. ඉති දොසවජ්ජිතෙ සහිතෙ සද්දත්ථෙ පසිද්ධභාවෙන අනුවදිත්වා **බන්ධො නාම** සභාවවුත්තිවඞ්කවුත්තිඅලඞ්කාරවුත්තිවසෙන තිවිධොපීති අප්පසිද්ධං බන්ධසරීරං විධීයතෙ යථා ''යො කුණ්ඩලී, සො දෙවදත්තො''ති. **ච**සද්දොවත්තබ්බන්තරස්ස සමුච්චයො, කිඤ්චීති අත්ථො.

තත්ථ ජාතිගුණක්‍රියාදබ්බලක්ඛණො සද්දානමත්ථො මුඛ්‍යො චතුබ්බිධො හොති. මුඛ්‍යස්සත්ථස්ස චතුබ්බිධත්තා තිවිධෙසු සද්දෙසු තබ්බාචකො චතුබ්බිධො හොති ජාතිසද්දො ගුණසද්දො ක්‍රියාසද්දො දබ්බසද්දොති. තිවිධො හි සද්දො වාචකො ලක්ඛණිකො බ්‍යඤ්ජකොති බ්‍යාපාරභෙදෙන. බ්‍යාපාරො ච නාම සද්දස්ස'ත්ථප්පතීතිකාරිත්තමෙව. සො හි තිවිධො මුඛ්‍යො ලක්ඛණො බ්‍යඤ්ජනසභාවො චෙති. තත්ථ ජාත්‍යාදිනිරන්තරත්ථවිසයො සද්දබ්‍යාපාරො මුඛ්‍යො. සොයෙව අභිධාති උච්චතෙ. තංබ්‍යාපාරවා අබ්‍යවහිතජාත්‍යාදිසකෙහි තමත්ථං මුඛ්‍යභාවෙන යො වදති ගොආදිකො, සො වාචකො. සද්දන්තරත්ථවිසයනිද්දිට්ඨො සද්දබ්‍යාපාරො ලක්ඛණො. සා දුවිධා සුද්ධා, උපචාරමිස්සා චෙති. තත්ථ සුද්ධා යථා ''ගො මුච්චතු, මඤ්චා උග්ඝොසෙන්ති, ගඞ්ගායං ඝොසො''ති. එත්ථ **ගොසද්දෙන** විසෙසනං ගොත්තසාමඤ්ඤමෙවොච්චතෙ, න තු ගොබ්‍යත්ති. වුත්තඤ්හි –

''විසෙස්‍යංනාභිධා ගච්ඡෙ, ඛීණසත්ති විසෙසනෙ''ති [කාබ්‍යප්පකාසෙ දුතියඋල්ලාසෙ ආගතන්‍යායො'යං].

සාමඤ්ඤස්ස බ්‍යාපකත්තා, අසරීරත්තා ච. තත්ථ බන්ධනමොචනානි න සම්භවන්තීති අත්තනො නිස්සයභූතා ගොබ්‍යත්ති ආකඞ්ඛීයතෙ, තථා මඤ්චානමුග්ඝොසනං න සම්භවතීති අත්තනො උග්ඝොසනක්‍රියාසිද්ධ්‍යත්ථං මඤ්චසමඞ්ගිනො පුරිසා ආකඞ්ඛීයන්ති. තථා ගඞ්ගාසද්දවාච්චස්ස ජලප්පවාහස්ස ඝොසප්පත්‍යාකරතා න සම්භවතීති **ගඞ්ගා**සද්දො අත්තනොභිධෙය්‍යස්සොදකප්පවාහස්ස නිකටං තටං ලක්ඛෙති. උපචාරස්සානෙකප්පකාරත්තා උපචාරමිස්සා ලක්ඛණාප්‍යනෙකධා සියා. යථා කත්ථචි කාරණෙ කාරියමුපචරියතෙ, යථා ''ආයු ඝත''න්ති. කත්ථචි කාරණකාරියානමභෙදො යථා ''ආයුයෙවෙද''න්ති. කත්ථචි උපමානෙ උපමෙය්‍යමුපචරීයතෙ, යථා ''ගො බාහිකො''ති. කත්ථචි අභෙදො තෙසං, යථා ''ගොයෙවාය''න්ති. කත්ථචි තදාධාරතාය [තදත්ථතාය (ක.)] තංබ්‍යපදෙසො, යථා ''පදීපට්ඨා කපල්ලිකා පදීපො''ති. කත්ථචි තංකම්මසම්බන්ධා තංබ්‍යපදෙසො, යථා ''අවඩ්ඪකීපි වඩ්ඪකී අය''න්ති. කත්ථචි සංසාමිසම්බන්ධා, යථා ''රාජසම්බන්ධී පුරිසො රාජාය''න්ති. කත්ථචි අවයවෙ සමුදායබ්‍යපදෙසො, යථා ''පටෙකදෙසෙ පටසද්දො'' ඉච්චාදි.

ලක්ඛණාය නිස්සයො සද්දො ලක්ඛණිකො. බ්‍යඤ්ජනසභාවො පන පරපරියායො සද්දස්ස තතියො බ්‍යාපාරො. තස්ස නිස්සයො සද්දො බ්‍යඤ්ජනකො. ඉච්චෙතං තිණ්ණං සද්දානං වසෙන අත්ථොපි තිවිධො හොති වාච්චො ලක්ඛණියො බ්‍යඞ්ගේ‍යාති. තත්ථ බ්‍යඞ්ගේ‍යායෙවත්ථො බන්ධසත්ථා වුච්චතෙ. තෙනෙව පධානබ්‍යඞ්ගේ‍යා බන්ධො උත්තමො, අපධානබ්‍යඞ්ගේ‍යා මජ්ඣිමො, අබ්‍යඞ්ගේ‍යා අධමො, බ්‍යඞ්ගේ‍යන විනා බන්ධො නිජ්ජීවො සියාති පුබ්බාචරියානං පවත්ති, සභාවවුත්ති බන්ධොපි තු නිජ්ජීවොති නාසඞ්කනීයො. යස්මා කවීනං ලොකවොහාරකොසල්ලං සභාවවුත්තියෙව ගමෙති. යො හි සකලලොකට්ඨිතිං න ජානාති, සො කවියෙව න හොතීති.

අථෙත්ථ තිවිධම්පි අත්ථං තාදිසජනාවබොධත්ථං සමුදාහරිස්සාම **''මුනින්දවදනම්භොජෙ''**ත්‍යාදි. එත්ථ **වාණී**සද්දස්ස සද්ධම්මසඞ්ඛාතො අත්ථො වාච්චත්ථො. වාණී නාම චෙතනා, තස්සං යාව දෙවතත්ථං නාරොප්‍යතෙ, තාව තප්පති අත්තනො මනොසම්පීණනආසීසනා න සංගච්ඡතීති වාක්‍යසාමත්ථියායෙව වාණියං සායමොචිත්‍යභෙදෙන **දෙවතා**සද්දස්ස ආරොපිතොත්ථො ලක්ඛණියො. තථා **වදන**සද්දස්සාපි මුඛං වාච්චත්ථො. **අම්භොජ**සද්දස්ස සමාරොපිතොත්ථො ලක්ඛණියො. මනොසම්පීණනස්ස තු අඤ්ඤථා අනුපපත්තියා පස්සද්ධ්‍යාදික්කමෙන යථාභූතාවබොධසම්භවා අනායාසෙන විචිත්තානෙකසද්දත්ථපටිභානෙන ගන්ථපරිසමත්තිසඞ්ඛාතා

යථිච්ඡිතත්ථනිප්ඵත්ති හොතෙව, අයං බ්‍යඞ්ගාත්ථො. තබ්බාචකා සද්දා වාචකලක්ඛණිකබ්‍යඤ්ජකා හොන්තීති එවං සබ්බත්ථ සද්දත්ථවිචාරො ගන්තබ්බො.

තමෙවං යථාවුත්තබන්ධසරීරං කතිවිධමිච්චාහ **"පජ්ජෙ"**ච්චාදි. **අයං** යථාවුත්තො **බන්ධො** බන්ධසරීරං **තිධා භවෙ** තිප්පකාරෙන සියා, නාධිකං නාප්පූනං. කථං? **පජ්ජගජ්ජවිමිස්සානං භෙදෙන** පජ්ජසභාවාදීනං විසෙසෙන තිධා භවෙති පකතං. තත්ථ **පජ්ජං** නාම අම්හෙහියෙව විරචිතවුත්තොදයාබ්‍යො ඡන්දසි නිරූපිතා වුත්තජාතිප්පභෙදා චතුප්පදිකත්ථා නිරූපිතො මුත්තකාදිපි වුත්තජාතිප්පකාරොයෙව. තෙනෙවෙත්ථ තෙසමදස්සනං. තෙසු එකගාථා නිට්ඨිතත්ථා සප්පධානා ගාථන්තරානිරපෙක්ඛා **මුත්තකං,** එකක්‍රියාදානෙන අඤ්ඤමඤ්ඤසාපෙක්ඛා නිට්ඨිතත්ථා පච්චෙකං අනිට්ඨිතත්ථා ගාථා **කුලකං,** නානාභිත්තියො භින්නකිරියො සප්පධානා ගාථා කොසො විය ඨපිතා **කොසො,** එකභිත්තිපදොසාදිකං වණ්ණෙතුං සමුදායෙන පවත්තා භින්නක්‍රියා ගාථා **සඞ්ඝාතො,** සොපි චතුබ්බිධො පජ්ජප්පකාරො යථාවුත්තසග්ගබන්ධොවාති විඤ්ඤාතබ්බං. **ගජ්ජං** නාම පාදසන්නිට්ඨානරහිතො ස්‍යාද්‍යන්තත්‍යාද්‍යන්තපප්පබන්ධො. තස්ස තු ද්වෙ පකාරා ආඛ්‍යායිකා, කථාති. **විමිස්සං** පජ්ජගජ්ජමයං නාටකප්පකරණාදි, චම්පූ ජාතකමාලාදිකා ච.

8. ඉදානි සඤ්ජානනාභිලාසීනං අලඞ්කාරනිස්සිතං බන්ධසරීරං, සොව බන්ධොති අධිකතං, ''යො කුණ්ඩලී, සො දෙවදත්තො''ති පසිද්ධකුණ්ඩලිත්තානුවාදෙන අප්පසිද්ධස්ස දෙවදත්තත්තවිධානං විය දස්සෙන්තො **"බන්ධො"**ච්චාදිමාහ. තත්ථ **බන්ධො නාම ච** බන්ධනං පන. **දොසවජ්ජිතා** සද්දත්ථනිස්සිතදොසෙහි පරිච්චත්තා, තෙ වා වජ්ජිතා එතෙහි තාදිසා. **සහිතා** අඤ්ඤමඤ්ඤානුරූපත්ථෙන සහභාවං ගතා. **සද්දත්ථා** සද්දො, අත්ථො ච. එවංපකාරෙහි තු ඊදිසසද්දත්ථානං විඤ්ඤූනං තුට්ඨිජනකඅඤ්ඤමඤ්ඤානුරූපගුණසහිතානං භාවොති වචනත්ථෙන ''සාහිච්ච''මිති වදන්ති. **සද්දත්ථා**ති එත්ථ සද්දත්ථානං කිං නානාකරණන්ති? සද්දො පන අත්ථප්පතීතියං අත්තනො මුඛ්‍යබ්‍යාපාරං ලක්ඛණබ්‍යාපාරං බ්‍යඤ්ජනසභාවබ්‍යාපාරඤ්චෙති තිවිධං බ්‍යාපාරභෙදෙන. කමතො වාචකො ලක්ඛණිකො බ්‍යඤ්ජනකො චෙති තිවිධො. තථා අත්ථොපි වාච්චො ලක්ඛණියො බ්‍යඞ්ගෝ‍යා චෙහි තිවිධො. අත්‍ර තු වාචකො සද්දො අත්තනා දීපෙතබ්බමුඛ්‍යත්ථස්ස ජාතිගුණක්‍රියාදබ්බභෙදෙන චතුබ්බිධත්තා සයම්පි ජාතිගුණක්‍රියාදබ්බසද්දවසෙන චතුබ්බිධො. වාචකසද්දස්ස මුඛ්‍යබ්‍යාපාරො ''අභිධා''ති ච වොහරීයති. සො මුඛ්‍යබ්‍යාපාරො ජාත්‍යාදීහි අබ්‍යවහිතත්ථෙව වත්තතෙ. තථා හි ''ගො නීලං පාචකො විසාණී''ච්චාදො ගොආදිසද්දානං මුඛ්‍යබ්‍යාපාරො ගොපිණ්ඩනීලපටපාචකකත්තුසිඞ්ගීති දබ්බානං විසෙසනභූතජාතිගුණක්‍රියාදබ්බෙස්වෙව පවත්තති, න පන ජාත්‍යාදීනං නිස්සයභූතගොපිණ්ඩාදීසූති. වුත්තං හි–

''විසෙස්‍යං නාභිධා ගච්ඡෙ, ඛීණසත්ති විසෙසනෙ''ති [කාබ්‍යප්පකාසෙ දුතියඋල්ලාසෙ ආගතන්‍යායො'යං].

තස්සත්ථො – **විසෙසනෙ** විසෙසනභූතජාත්‍යාදිම්හි **ඛීණසත්ති** ඛීණබ්‍යාපාරවතී **අභිධා** මුඛ්‍යබ්‍යාපාරොව **විසෙස්‍යං** දබ්බං **න ගච්ඡෙ** න පාපුණාතීති.

ජාත්‍යාදීනං නිස්සයගොපිණ්ඩාදිකං අභිධා න වදති චෙ, එවඤ්ච සති ''ගො ගච්ඡති, නීලං නිවාසෙති, පාචකො ආගච්ඡති, සිඞ්ගී ධාවති''ච්චාදීසු ජාත්‍යාදිවිසිට්ඨගොපිණ්ඩාදීනං ගොආදිසද්දස්ස කථං වාචකත්තං යුජ්ජතීති? දබ්බාධීනජාතිගුණාදීසු වුත්තෙසු තබ්බිසිට්ඨස්ස දබ්බස්ස පරියායතො වාචකත්තා. නිප්පරියායතො පන සුද්ධලක්ඛණබ්‍යාපාරස්සෙව විසයො. ලක්ඛණබ්‍යාපාරොපි සුද්ධො උපචාරමිස්සොති දුවිධො. තත්ථ සුද්ධො ලක්ඛණබ්‍යාපාරො ජාත්‍යාදිවජ්ජිතත්ථවිසයො. තථා හි ''ගො ගච්ඡති, නීලං නිවාසෙති, පාචකො ආගච්ඡති, සිඞ්ගී ධාවති, මඤ්චා උග්ඝොසෙන්ති, ගඞ්ගායං ඝොසො''ත්‍යාදීසු ජාතිගුණක්‍රියාසිඞ්ගදබ්බමඤ්චගඞ්ගාදීනං ගමනාදීහි යොගාසම්භවතො ජාතිගුණාදයො අතික්කම්ම යථාක්කමං ගමනනිවාසනආගමනධාවනඋග්ඝොසනඝොසාදීනං නිස්සයභූතගොපිණ්ඩාදයො පරාමසති.

මිස්සො තු උපචාරභෙදෙන බහුවිධො. තථා හි කත්ථචි කාරණෙ කාරියමුපචරීයතෙ, යථා ''ආයුඝත''න්ති, එත්ථ ආයුවඩ්ඪනකාරණභූතෙ ඝතෙ කාරියභූතආයුනො වොහාරො ආරොපිතො හොති. උපරිපි උපචාරො යථායොගං යොජෙතබ්බො. අතංසභාවෙ හි තංසභාවාරොපනං උපචාරො. කත්ථචි කාරණකාරියානමභෙදො, යථා ''ආයුයෙව ඝත''න්ති. කත්ථචි උපමෙය්‍යඋපමානොපචාරො, යථා ''ගො බාහිකො''ති. කත්ථචි උපමානඋපමෙය්‍යානමභෙදො, යථා ''ගොයෙවායං බාහිකො''ති. කත්ථචි තදාධාරතාය තදූපචාරො, යථා ''පදීපට්ඨා කපල්ලිකා පදීපො''ති. කත්ථචි ක්‍රියාසම්බන්ධෙන තංබ්‍යපදෙසො, යථා ''අවඩ්ඪකීපි වඩ්ඪකී අය''න්ති. කත්ථචි සංසාමිසම්බන්ධෙන තංබ්‍යපදෙසො, යථා ''රාජවල්ලභොපි රාජා අය''න්ති. කත්ථචි අවයවෙ සමුදායබ්‍යපදෙසො, යථා ''පටො දඩ්ඪො''ති. ඉමිනා මුඛෙන උපචාරභෙදො දට්ඨබ්බො. බ්‍යඤ්ජනසභාවබ්‍යාපාරො එව ''ධන''න්ති ච වුච්චති, තස්ස තතියබ්‍යාපාරස්ස විසයො තාදිසවාක්‍යමෙව වාති දට්ඨබ්බො.

එත්ථ බ්‍යඞ්ගාත්ථං බන්ධස්ස ජීවිතමිති ච, බ්‍යඞ්ගාත්ථපධානං බන්ධමුත්තමන්ති ච, බ්‍යඞ්ගාත්ථපධානරහිතං මජ්ඣිමන්ති ච, අබ්‍යඞ්ගාබන්ධං අධමමිති ච වදන්ති. හොන්ති චෙත්ථ –

අත්ථප්පතීතියං සද්ද-බ්‍යාපාරො තිවිධො භවෙ;

මුඛ්‍යො ලක්ඛණබ්‍යඤ්ජන-සභාවො චාති එත්ථ තු.

අභිධාපරපරියායො, බ්‍යාපාරො පඨමො භවෙ;
ධනන්තාපරපරියායො, බ්‍යාපාරො තතියො පුන.

මුඛ්‍යො නිරන්තරත්ථෙසු, ලක්ඛණා තු තිරොහිතෙ;
අත්ථෙ'තරො තු වාක්‍යස්ස, අත්ථෙයෙව පවත්තති.

බ්‍යාපාරස්ස පභෙදෙන, තිධා සද්දොපි වාචකො;
ලක්ඛණිකො බ්‍යඤ්ජකොති, තදත්ථොපි තිධා මතො.

වාච්චො ලක්ඛණියො බ්‍යඞ්ගෙ‍ය්‍යා-ච්චෙවං සද්දෙසු වාචකො;
ජාතිගුණක්‍රියාදබ්බ-භෙදෙන සො චතුබ්බිධො.

වාච්චත්ථස්ස චතුද්ධාව, භින්නත්තා ජාතිආදිතො;
ජාත්‍යාදීනං පභෙදෙන, තථා ලක්ඛණිකො මතො.

උපචාරබහුත්තෙන, භෙදෙ සතිපි තස්ස තු;
බ්‍යඤ්ජකො තු අනඤ්ඤත්තා, විසුං තෙහි න වුච්චතීති.

ලක්ඛණතො එවං වෙදිතබ්බං – ''මුනින්දවදනම්භොජෙ'' ත්‍යාදිගාථායං **වදන**සද්දස්ස මුඛත්ථො වාච්චත්ථො, ආරොපිතඅම්භොජත්ථො ලක්ඛණියත්ථො. **අම්භොජ**සද්දස්ස පදුමත්ථො වාච්චත්ථො, උපචරිතමුඛත්ථො ලක්ඛණියත්ථො. **වාණි**සද්දස්ස සද්ධම්මසඞ්ඛාතො අත්ථො වාච්චත්ථො, ආරොපිතදෙවතාඅත්ථො ලක්ඛණියත්ථො. එත්ථ ආසීසනා නාම යථාවුත්තනයෙන පුඤ්ඤාතිසයතා, තතො ඉධ අභිමතත්ථබාධකාකුසලනිවාරණඤ්ච කුසලානමනුබලප්පදානඤ්ච තතො කායචිත්තපීළාවිගමො ච තතො සුඛප්පටිලාභො ච තතො චිත්තසමාධානඤ්ච තතොයෙව අනෙකවිධත්ථාවබොධො ච තතො අභිමතගන්ථපරිසමත්ති ච භවතීත්‍යයං වාක්‍යසාමත්ථියතො ලද්ධත්ථො බ්‍යඞ්ග්‍යත්තො. තංතංඅත්ථප්පකාසකා සද්දා වාචකලක්ඛණිකබ්‍යඤ්ජනකා නාම භවන්ති. එවං සද්දසද්දත්ථවිචාරො වෙදිතබ්බො.

ඉදානි පකාසිතබන්ධස්ස භෙදං වදති **''පජ්ජා''**දිනා. අයං වුත්තලක්ඛණො බන්ධො **පජ්ජගජ්ජවිමිස්සානං භෙදෙන** ගාථාචුණ්ණියතදුභයමිස්සානං වසෙන තිධා භවෙ. සද්දො ච අත්ථො චෙති ච, සභාවං ඉතා පත්තාති ච, දොසෙහි වජ්ජිතා, දොසෙ වා වජ්ජිතා යෙහීති ච, පජ්ජඤ්ච ගජ්ජඤ්ච විමිස්සඤ්චෙති ච විග්ගහො. ඉහ **පජ්ජං** නාම මුත්තකකුලකකොසකසඞ්ඝාතවසෙන චතුප්පභෙදං ඡන්දසි නිද්දිට්ඨවුත්තවිසෙසවිරචිතං චතුප්පදිකගාථාබන්ධං. තත්ථ **මුත්තකං** නාම නිරපෙක්ඛත්ථා සප්පධානා එකා ගාථා, **කුලකං** නාම පච්චෙකමනිරපෙක්ඛත්ථා අඤ්ඤමඤ්ඤසාපෙක්ඛා එකක්‍රියාද්වාරිකා නානාගාථා, **කොසකො** නාම නානාවිධවණ්ණනාභූමිකා භින්නක්‍රියාද්වාරප්පවත්තා සප්පධානා ගාථාරාසි, **සඞ්ඝාතො** නාම සඤ්ච්‍යාකාලාදිඑකවණ්ණනාභූමිනිස්සිතා භින්නක්‍රියාසමුදායෙන පවත්තා ගාථා. **ගජ්ජං** නාම අනියතපදො ආඛ්‍යායිකාකථාවසෙන ද්විප්පභෙදො ස්‍යාද්‍යන්තත්‍යාද්‍යන්තො වචනප්පබන්ධො. **මිස්සො** පන ඉමෙහි ද්වීහි සංමිස්සො නාටකපකරණාදි ච ජාතකමාලාදිචම්පූ ච.

9. **නිබන්ධො වා'නිබන්ධො ච, පුන ද්විධා නිරුප්පතෙ;**
තං තු පාපෙන්ත්‍ය'ලඞ්කාරා, වින්දනීයතරත්තනං.

9. එවං තිප්පකාරං බන්ධසරීරං වත්වා ඉදානි අඤ්ඤථාපි දස්සෙතුමාහ **''නිබන්ධොවා'නිබන්ධො ච, පුන ද්විධා නිරුප්පතෙ''** ඉති. **පුන** භියො‍යා යථාවුත්තො පජ්ජමයබන්ධො ද්විධා ද්විප්පකාරෙන **නිරුප්පතෙ** නිච්ඡීයතෙ. කථං? **නිබන්ධො ච** තදෙකදෙසභූතෙහි මුත්තකාදීහි චතූහි සග්ගබන්ධාදිවසෙන බන්ධො ච **අනිබන්ධො ච** කෙවලං මුත්තකවසෙනාති එවං **ද්විධා නිරුප්පතෙ** ඉති පකතං. නනු තස්සෙතස්ස යථාවුත්තවාතිමයස්ස සක්කටං පාකතං අපබ්භංසො පෙසාචිකං මිස්සඤ්චෙති පඤ්චවිධත්තං වත්වා **''සක්කටං** නාම දෙවතාභාසා. **පාකතං** චතුබ්බිධං සක්කටෙහි වණ්ණඤ්ඤත්තමත්තෙන උප්පන්නත්තා මහින්දසින්ධවාදි තබ්භවං, තස්සමං හිරිහරකමලාදි, මහාරට්ඨාදිදෙසපසිද්ධං දෙසීයං, තබ්භවාදීහි සම්මිස්සං මිස්සං. ආභීරාදීනං වාචා **අපබ්භංසො,** සො ච පාකතං විය චතුබ්බිධො, තිවිධො ච නාගරඋපනාගරවුද්ධභෙදෙන. පිසාචානං වචනං **පෙසාචිකං**. සබ්බෙසං වසෙන මිස්ස''න්ති සක්කටාදීනං ලක්ඛණං වුත්තං. තථා ''සිඞ්ගාරප්පධානනච්චසඞ්ඛාතලාස්‍යාදීනං පටිපාදකත්ථෙන ලාස්‍යාදිකමභිනයප්පධානත්තා **දස්සනීයං,** ඉතරං කබ්බං **සවනීය''**න්ති දුවිධං වුත්තං, එවං පුබ්බාචරියෙහි භාසාභෙදෙන වුත්තං පඤ්චවිධත්තං, විනියොගභෙදෙන වුත්තං දුවිධත්තඤ්ච ඉධ කස්මා න වුත්තන්ති? සච්චං, තථාපි තදෙවම්ධානුපයොගිතාය න වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

එවමලඞ්කාරාධිට්ඨානභාවෙන පඨමං බන්ධසරීරං දස්සෙත්වා ඉදානි හාරකෙයූරාදිනා පුරිසසරීරම්ව බන්ධසරීරං සද්දාලඞ්කාරඅත්ථාලඞ්කාරෙහි වින්දනීයතරං හොතීති දස්සෙතුමාහ **''තං තු''** ඉච්චාදි. තුසද්දො විසෙසවචනිච්ඡායං. **තං**

බන්ධසරීරං **තු අලඞ්කාරා** අලඞ්කරියති තං බන්ධසරීරමෙතෙහීති පසාදාදයො සද්දාලඞ්කාරා, සභාවවුත්‍යාදයො අත්ථාලඞ්කාරා ච **වින්දනීයතරත්තනං** අතිසයෙන වින්දනීයභාවං අස්සාදනීයභාවං **පාපෙන්ති** නයන්ති. සබ්බථා නිද්දොසභූතානං සද්දත්ථානං අඤ්ඤමඤ්ඤානුරූපතො සහිතභාවෙන පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතං තාදිසපුරිසසරීරමිව වින්දනීයම්පි සමානං අලඞ්කාරෙහි පසාධිතෙ සති අච්චන්තමෙව වින්දනීයං සියාති අධිප්පායො.

9. පුනපි තස්සෙව බන්ධස්ස භෙදං කථෙතුං **"නිබන්ධො වා"**දිමාහ. පුන **නිබන්ධො ච** මුත්තකාදීහි චතූහි අවිනාභාවතො මහාකබ්බාදිසභාවෙන නිරන්තරං කත්වා බන්ධො ච **අනිබන්ධො ච** කෙවලං මහාකබ්බාදිසභාවෙන මුත්තකත්තා අනිරන්තරං කත්වා බන්ධො වාති සොව බන්ධො ද්විධා **නිරුප්පතෙ** නිච්ඡීයතෙ. පුනපි සො බන්ධො සක්කටපාකතඅපබ්භංසපෙසාචිකමිස්සභාසාභෙදෙන පඤ්චවිධො. සිඞ්ගාරපධානනච්චසඞ්ඛාතලාස්‍යාදීනං දස්සනප්පධානත්තා තාදිසං නච්චංදස්සනීයං, තදඤ්ඤං කබ්බං සවනීයමිති වළඤ්ජනභෙදතො දුවිධො ච හොති. සො සබ්බොපි පයොජනාභාවතො ඉහ න ගහිතො. තත්ථ **සක්කටං** නාම දෙවතාභාසා. තතො කෙහිචි අක්ඛරෙහි භින්නං **පාකතං** නාම. තං පන තබ්භවතස්සමදෙසියමිස්සවසෙන චතුබ්බිධං හොති. තත්ථ සක්කටතො වණ්ණඤ්ඤත්තමත්තෙන නිබ්බත්තං **තබ්භවං** නාම, තං මහින්දසින්ධවාදි. **තස්සමං** හිරිහරකමලාදි. දෙසෙ පසිද්ධං **දෙසියං. මිස්සං** නාම තබ්භවාදීහි සම්මිස්සං. **අපබ්භංසො** නාම ගොපාලකාදීනං වාචා, සො ච තබ්භවාදීහි චතුබ්බිධො, නාගරඋපනාගරවුද්ධභෙදෙන තිවිධො ච හොති. පිසාචානං වචනං **පෙසාචිකං**. තෙහි සක්කටාදීහි සම්මිස්සං **මිස්සං** නාම හොති. ඉදානි ඊදිසප්පභෙදවන්තබන්ධස්ස අලඞ්කාරෙන සොභනත්තං වත්තුං **"තං තු"**ච්චාදිමාහ. **තං තු** තං පන වුත්තප්පකාරං බන්ධසරීරං **අලඞ්කාරා** පසාදාදිසද්දාලඞ්කාරා, සභාවවුත්‍යාදිඅත්ථාලඞ්කාරා ච **වින්දනීයතරත්තනං** අතිසයපසාදනීයත්තං පාපෙන්ති. නිරන්තරං බන්ධො **නිබන්ධො**ති ච, න නිබන්ධො **අනිබන්ධො**ති ච, අතිසයෙන වින්දනීයො වින්දනීයතරො, තස්ස භාවො **වින්දනීයතරත්තනන්**ති ච විග්ගහො.

10. **අනවජ්ජං මුඛම්භොජ-මනවජ්ජා ච භාරතී;**
අලඞ්කතාව සොභන්තෙ, කිං නු'තෙ නිරලඞ්කතා?

10. තමෙව සමත්ථෙති **"අනවජ්ජ"** මිච්චාදිනා. **අනවජ්ජං** අඤ්ඤමඤ්ඤානුරූපාධිකතනෙත්තකණ්ණාදිඅවයවෙන පිළකතිලකකාළකාද්‍යනාහතාය ච සුන්දරභාවතො අගරහිතං **මුඛම්භොජං** වදනාරවින්දඤ්ච තථා **අනවජ්ජා** පදාදිදොසානභිභූතාය සුන්දරභාවෙන අගරහිතා **භාරතී** ච වාණී උපචාරතො තප්පටිපාදනීයො අත්ථො වාති **එතෙ අලඞ්කතාව** මුඛං තිලකතාඩඞ්කාදිනාලඞ්කාරෙන, සද්දත්ථා සද්දාලඞ්කාරඅත්ථාලඞ්කාරෙහි පසාධිතා සජ්ජිතා එව, **නිරලඞ්කතා** තථා අපසාධිතා අසජ්ජිතා **සොභන්තෙ කිං නු,** න සොභන්තෙවාති විතක්කෙමීති අත්ථො. **නු**ඉති විතක්කෙ.

10. තමෙව **"අනවජ්ජ"** මිච්චාදිනා සමත්ථෙති. වණ්ණසණ්ඨානාදිඅවයවසම්පත්තියා ච පිළකතිලකකාළකාදිදොසරහිතත්තා ච අනින්දිතං **මුඛම්භොජඤ්ච අනවජ්ජා** පදදොසවාක්‍යදොසඅත්ථදොසෙහි අමිස්සත්තා අගරහිතා **භාරතී** වාණී ච අභෙදොපචාරෙන තප්පටිපාදනීයත්ථො වාති ඉමෙ **අලඞ්කතාව** කුණ්ඩලතිලකාදිආභරණෙහි ච සද්දාලඞ්කාරඅත්ථාලඞ්කාරෙහි ච සජ්ජිතා එව, **නිරලඞ්කතා** තෙහි අවිභූසිතා **සොභන්තෙ කිං නු,** න සොභන්තෙති මඤ්ඤෙ. නත්ථි අවජ්ජමස්සාති ච, මුඛමෙව අම්භොජමිති ච විග්ගහො. **කිම්**ති පටිසෙධෙ, **නු**ඉති විතක්කෙති.

11. **විනා ගුරූපදෙසං තං, බාලො'ලඞ්කත්තුමිච්ඡති;**
සම්පාපුණෙ න විඤ්ඤූහි, හස්සභාවං කථං නු සො?

11. අලඞ්කරණඤ්ච තෙසං විනා ගුරූපදෙසෙන කරොන්තො විනා පහාසං නාපරං විසෙසමධිගච්ඡතීති දස්සෙතුං සිලෙසාලඞ්කාරමාහ **"විනා"**තිආදි. **ගුරූනං** පසාධනොපායොපදෙසකානං, අලඞ්කාරකාරණොපායොපදෙසකානං වා **උපදෙසං** ''එත්ථ එවං කතෙ සොභෙය්‍යා''ති උපදිසනං **විනා** පරිච්චජ්ජ මුඛස්ස, බන්ධස්ස ච අලඞ්කරණානභිඤ්ඤතාය **බාලො** අඤ්ඤාණකො යො කොචි පුග්ගලො **තං** මුඛං, බන්ධං වා **අලඞ්කත්තුං** අනුරූපවසෙන සජ්ජෙතුං **ඉච්ඡති** අධිප්පෙති, **සො** තාදිසො අඤ්ඤාණපුග්ගලො **විඤ්ඤූහි** තබ්බිදූහි පණ්ඩිතජනෙහි **හස්සභාවං** අවහාසං **කථං** කෙන පකාරෙන **න සම්පාපුණෙය්‍ය.** ''කිමිදං අඤ්ඤාණපුරිසෙන කරියතී''ති හසන්තෙවාති අධිප්පායො. **නු**ඉති විතක්කෙ.

11. ඉදානි පදාදිදොසරහිතබන්ධසරීරස්ස අලඞ්කාරෙහි භූසනම්පි ගුරූපදෙසසහිතමෙව සෙට්ඨන්ති දස්සෙතුං **"විනා ගුරූපදෙස"** මිච්චාදිසිලෙසාලඞ්කාරමාහ. **බාලො** මුඛාදිසරීරාලඞ්කාරෙ, බන්ධාලඞ්කාරෙ වා අසමත්ථො යො කොචි **ගුරූපදෙසං විනා** සරීරාලඞ්කාරකරණස්ස, බන්ධාලඞ්කාරකරණස්ස වා අනුරූපොපදෙසමන්තරෙන **තං** සරීරං, බන්ධං වා **අලඞ්කත්තුං** තිලකතාඩඞ්කාදීහි, සද්දාලඞ්කාරඅත්ථාලඞ්කාරෙහි වා සජ්ජෙතුං ඉච්ඡති චෙ, **සො විඤ්ඤූහි** තදුභයඤ්ඤූහි **හස්සභාවං** අවහසිතබ්බතං **කථං න සම්පාපුණෙ,** පාපුණාතෙය්‍යව, තස්මා ගුරූහි සාදරතො උග්ගණ්හිත්වා කත්තබ්බන්ති භාවො.

12. **ගන්ථොපි කච්චාවාන-මලඞ්කාරප්පකාසකො;**
යාති තබ්බවනීයත්තං, තබ්බොහාරූපචාරතො.

12. නනු සද්දගම්මා, අත්ථගම්මා ච අලඞ්කාරාති ගන්ථො කථන්ති ආහ **"ගන්ථොපී"**තිආදි. **කවිවාචානං** කවිප්පයොගානං සමුදායරූපානං, පටිපාදනීයතාය තබ්බචනීයානඤ්ච අත්ථානං **අලඞ්කාරප්පකාසකො** අලඞ්කාරානං යථාවුත්තානං විභාවිතො **ගන්ථොපි** කිරියාකප්පසඞ්ඛාතං සත්ථම්පි **තබ්බචනීයත්තං** තෙන **අලඞ්කාර**සද්දෙන වාච්චතං **යාති** උපගච්ඡති. කින්ති ආහ **"තබ්බොහාරූපචාරතො"**ති. තස්ස කතවොහාරස්ස **අලඞ්කාර**සද්දස්ස, තස්මිං වා මණ්ඩනවිසෙසෙ පවත්තස්ස අලඞ්කාරවොහාරස්ස උපචරණං සොයමිත්‍යාභෙදෙන පරිකප්පනං උපචාරො. කස්මා? පටිපාදනීයපටිපාදකානං අභෙදවසෙන කාරණෙ කාරියස්ස උපචරියතොති අධිප්පායො.

12. ඉදානි සද්දාලඞ්කාරඅත්ථාලඞ්කාරගන්ථො කථමලඞ්කාරොති ආහ **"ගන්ථො"**ච්චාදි. **කවිවාචානං** කවීහි වුත්තවාක්‍යසඞ්ඛාතානං, උපචාරතො තප්පටිපාදනීයඅත්ථසඞ්ඛාතානඤ්ච කවිප්පයොගානං **අලඞ්කාරප්පකාසකො** සද්දත්ථාලඞ්කාරප්පකාසකො **ගන්ථොඅපි** කිරියාකප්පසඞ්ඛාතං සත්ථම්පි **තබ්බොහාරූපචාරතො** තස්ස අලඞ්කාරොති කතවොහාරස්ස **අලඞ්කාර**සද්දස්ස කාරණෙ කාරියූපචාරෙන **තබ්බචනීයත්තං** තෙන **අලඞ්කාර**සද්දෙන වත්තබ්බතං යාති. **අපි**සද්දො අලඞ්කාරමපෙක්ඛති. අලඞ්කාරෙ පකාසෙති, අලඞ්කාරානං වා පකාසකොති ච, තෙන වචනීයො, තස්ස භාවොති ච විග්ගහො. එත්ථ භාවොති වාච්චවාචකසම්බන්ධො. තස්ස සද්දාදිඅලඞ්කාරස්ස වොහාරොති ච, තබ්බොහාරස්ස **අලඞ්කාර**සද්දස්ස උපචාරොති ච වාක්‍යන්ති.

13. **ද්විප්පකාරා අලඞ්කාරා, තත්ථ සද්දත්ථභෙදතො;**
සද්දත්ථා බන්ධනාමාව, තංසජ්ජිතතදාවලි.

13. ඉදානි යථාවුත්තඅලඞ්කාරානං පභෙදං, තප්පසඞ්කඤ්ච තංබන්ධසරීරඤ්ච හෙට්ඨා වුත්තම්පි එකතො සම්බන්ධෙත්වා දස්සෙතුං **"ද්විප්පකාරා"**දි ආරද්ධං. **තත්ථ** තස්මිං කිරියාකප්පසඞ්ඛාතෙ ගන්ථෙ, තස්මිං වා බන්ධාලඞ්කාරාධිකාරෙ **අලඞ්කාරා** යථාවුත්තා **ද්විප්පකාරා** හොන්ති. කථං? සද්දභෙදතො, අත්ථභෙදතො ච, සද්දාලඞ්කාරා අත්ථාලඞ්කාරාති අලඞ්කාරා ද්විප්පකාරා හොන්තීති අත්ථො. යෙසං භෙදෙන තෙ ද්විප්පකාරා, තෙ සද්දා, අත්ථා ච. ''බන්ධො'' ඉති වුත්තං නාමං යස්සා ආවලියා සා **බන්ධනාමා එව. තංසජ්ජිතතදාවලි** තෙහි අලඞ්කාරෙහි සජ්ජිතා පකාසිතා තංසජ්ජිතා, තෙසං සද්දත්ථානං ආවලි සමුදායා, මහාවාක්‍යං, අන්තරවාක්‍යං වා. පරිපුණ්ණො බන්ධො මහාවාක්‍යං, මුත්තකාදයොවයවා අන්තරවාක්‍යානි, තංසජ්ජිතතදාවලිකං පසිද්ධභාවෙන අනුවදිත්වා අප්පසිද්ධා සද්දත්ථා විධීයන්තෙ.

13. ඉදානි යථාවුත්තඅලඞ්කාරානං අවුත්තභෙදඤ්ච තදාධාරාධිකතං යථාවුත්තබන්ධසරීරඤ්ච එකතො දස්සෙතුං **"ද්විප්පකාරෙ"**ච්චාදිමාහ. **තත්ථ** තස්මිං කිරියාකප්පසඞ්ඛාතෙ අලඞ්කාරගන්ථෙ, නො වෙ, අලඞ්කාරාධිකාරෙ වා **අලඞ්කාරා** වක්ඛමානාලඞ්කාරා **සද්දත්ථභෙදතො** සද්දාලඞ්කාරඅත්ථාලඞ්කාරභෙදෙන ද්විප්පකාරා හොන්ති, යෙසං භෙදෙන අලඞ්කාරා භින්නා, තෙ සද්දත්ථා බන්ධනාමාව. **තංසජ්ජිතතදාවලි** තෙහි සද්දත්ථාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කතා, තෙසං සද්දත්ථානං මහාකබ්බාදිසමුදායරූපා පටිපාටිබන්ධොති වුත්තං හොති. ''බන්ධො'' ඉති නාමං යස්සෙති ච, තෙහි සද්දත්ථාලඞ්කාරෙහි සජ්ජිතාති ච, තෙසං සද්දත්ථානං ආවලීති ච සමාසො.

14. **ගුණාලඞ්කාරසංයුත්තා, අපි දොසලවඞ්කිතා;**
පසංසියා න විඤ්ඤූහි, සා කඤ්ඤා විය තාදිසී.

14. එවං ගුණෙන අලඞ්කාරෙන සජ්ජිතාපි සා සද්දත්ථාවලි අප්පකෙනපි දොසෙන සංයුත්තා සතී අසම්භූසිතබ්බාව විඤ්ඤූහි සියාති දස්සෙතුමාහ **"ගුණ"** ඉච්චාදි. සද්දාලඞ්කාරාඛ්‍යෙන ගුණෙන, අත්ථාලඞ්කාරෙන ච **සංයුත්තාපි** විසෙසෙන සජ්ජිතාපි සද්දත්ථාවලි **දොසලවෙන** දොසලෙසෙනාපි **අඞ්කිතා** අභිලඤ්ඡිතා සතී **විඤ්ඤූහි** ගුණදොසවිභාගවිදූහි පණ්ඩිතපුරිසෙහි **න පසංසියා** නෙව පසංසිතබ්බා. කාවියාති ආහ **"කඤ්ඤා වියතාදිසී"**ති. යථා හි **කඤ්ඤා** දසවස්සිකා සන්නද්ධයොබ්බනාභිමුඛභාවෙන ජනනයනමනොවිලුබ්භිනීගුණෙන, ආභරණවිසෙසෙන වාලඞ්කතා කෙනචි කුට්ඨදොසලෙසෙන අඞ්කිතා විඤ්ඤූනං අසම්භූසනීයා සියා, පගෙවාපරා, එවමෙව සද්දත්ථාවලිපි අප්පකෙනපි සද්දරූපෙන, අත්ථලක්ඛණෙන ච දොසෙන කුට්ඨකප්පෙන වජ්ජනීයා එව විඤ්ඤූනං, පගෙව බහුනාති වුත්තං හොති.

14. එවං සද්දත්ථානං ගුණීභූතෙහි අලඞ්කාරෙහි සජ්ජිතා සද්දත්ථාවලි කෙනචි පදාදිදොසෙන අභිලක්ඛිතා චෙ, අප්පසත්ථාති දස්සෙන්තො **"ගුණාලඞ්කාරි"**ච්චාදිමාහ. **ගුණාලඞ්කාරසංයුත්තා අපි** සද්දාලඞ්කාරසඞ්ඛාතගුණෙන, අත්ථාලඞ්කාරෙන ච විසෙසෙන යුත්තාපි **සා** සද්දත්ථාවලි **දොසලවඞ්කිතා** පදදොසාදිනා අණුමත්තෙනපි දොසෙන අඞ්කිතා යුත්තා සහිතා **තාදිසී** ගුණාලඞ්කාරසංයුත්තාපි දොසලවඞ්කිතා **කඤ්ඤා විය** දසවස්සිකා යොබ්බනප්පත්තා වනිතාව **විඤ්ඤූහි** ගුණදොසපරික්ඛකෙහි **න පසංසියා** න පසංසිතබ්බා. යථා හි දසවස්සිකා ඉත්ථී පියසභාවසණ්ඨිතා මනුඤ්ඤෙහි ගුණෙහි, සොභනානුරූපගීවෙය්‍යාදිආභරණවිසෙසෙහි යුත්තාපි දිස්සමානෙන කෙනචි සෙතකුට්ඨලවෙන යුත්තා සමානා ගුණදොසපරික්ඛකෙහි දස්සනීයා න හොති, එවං වුත්තප්පකාරාපි බන්ධපද්ධති කුට්ඨතුල්‍යෙන කෙනචි පදාදිදොසෙන යුත්තා විඤ්ඤූහි අස්සාදනීයාති අධිප්පායො. දොසානං ලවො, තෙන අඞ්කිතාති ච, සා විය දිස්සතීති **තාදීසී**ති ච විග්ගහො.

15. **තෙන දොසනිරාසොව, මහුස්සාහෙන සාධියො;**

නිද්දොසා සබ්බථා සා'යං, සගුණා න භවෙය්‍ය කිං.

15. යතො එවං, **තෙන** තස්මා කාරණා **මහුස්සාහෙන** මහතා වායාමෙන **දොසානං** පදදොසාදීනමනත්ථනිමිත්තානං **නිරාසොව** සත්ථදිට්ඨියා සත්ථප්පභාවතො පරිච්චාගොයෙව **සාධියො** සාධෙතබ්බො, ''විඤ්ඤූහී''ති සෙසො. එවං දොසනිරාසෙ කො ගුණො උපලබ්භතීති චෙ. **සබ්බථා** සබ්බප්පකාරෙන **නිද්දොසා** දොසෙහි නිග්ගතා **සායං** සද්දත්ථාවලි **සගුණා** සද්දාලඞ්කාරසඞ්ඛාතෙහි ගුණෙහි සහිතා **න භවෙය්‍ය කිං,** භවත්‍යෙව, ගුණරහිතං තංඅලඞ්කතමනුපාදෙය්‍යං සියාති අධිප්පායො.

15. තෙන යතො දොසයුත්තා විඤ්ඤූහි අනුපාදෙය්‍යා, තස්මා **මහුස්සාහෙන** අධිකවායාමෙන **දොසනිරාසොව** පදදොසාදීනං නිරාකරණමෙව **සාධියො** අනෙකසත්ථවිසයාය පඤ්ඤාය විඤ්ඤූහි සාධෙතබ්බො, එවං සති **සබ්බථා** සබ්බාකාරෙන **නිද්දොසා** දොසරහිතා **සා අයං** සද්දත්ථාවලි **සගුණා** සද්දාලඞ්කාරසඞ්ඛාතෙහි ගුණෙහි යුත්තා **න භවෙය්‍ය කිං,** ගුණයුත්තා භවෙය්‍යාති අධිප්පායො. දොසානං නිරාසොති ච, නත්ථි දොසා එතිස්සා, නිග්ගතා දොසෙහි වාති ච, සහ ගුණෙහි වත්තමානාති ච විග්ගහො.

16. **සා'ලඞ්කාරවියුත්තාපි, ගුණයුත්තා මනොහරා;**
නිද්දොසා දොසරහිතා, ගුණයුත්තා වධූ විය.

16. කිංකාරණමෙවංභූතො දොසපරිච්චාගෙන ගුණාදානෙන බන්ධොති ආහ **''සා'ලඞ්කාරෙ''**ච්චාදි. **සා** සද්දත්ථාවලි අලඞ්කාරෙහි වියුත්තාපි සතී **නිද්දොසා** සබ්බප්පකාරෙන දොසෙහි නිග්ගතා ගුණෙහි සද්දාලඞ්කාරසඞ්ඛාතෙහි සංයුත්තා ජනානමානන්දසන්දොහාභිසන්දනෙකහෙතුතාය මනො හරති අත්තනො සන්තිකමාකඩ්ඪතීති **මනොහරා** හොතීති. තත්ථොදාහරණමාහ **''දොසරහිතා ගුණයුත්තා වධූ විය''**ති. යථා යෙන කෙනචිපි දොසෙන විරහිතා වධූ මනාපචාරිතාදීහි ගුණවිසෙසෙහි සංයුත්තා සතී කෙනචි ආභරණෙන අමණ්ඩිතා අපසාධිතාපි කින්නාම මධුරා කවීනං පසාධනං කින්නාම මනොහරා හොති, එවමයං සද්දත්ථාවලිපි මනොහරා හොතීති අත්ථො.

16. ඉදානි දොසපරිච්චාගෙන ගුණාදානෙ පයොජනං දස්සෙති **''සා'ලඞ්කාරවියුත්තෙ''**ච්චාදිනා. **සා** සද්දත්ථාවලි අලඞ්කාරෙහි වියුත්තා සතීපි නිද්දොසා සබ්බප්පකාරෙන දොසරහිතා **ගුණයුත්තා** තතොයෙව ගුණීභූතා සද්දාලඞ්කාරෙන යුත්තා **දොසරහිතා** දුබ්බණ්ණදුස්සණ්ඨානාදිදොසෙහි පරිච්චත්තා **ගුණයුත්තා** හදයඞ්ගමගුණයුත්තා **වධූ විය** අඞ්ගනා විය **මනොහරා** සාධුජනෙ ආරාධෙති.

17. **පදෙ වාක්‍යෙ තදත්ථෙ ච, දොසා යෙ විවිධා මතා;**
සොදාහරණමෙතෙසං, ලක්ඛණං කථයාම්‍ය'හං.

17. යතො එවං ගුණාලඞ්කාරසංයුත්තායපි දොසලවඞ්කිතාය විඤ්ඤූනමනාදරණීයතා, අලඞ්කාරවියුත්තාපි දොසාභාවෙන ගුණයුත්තාය මනොහරතා, එවමනත්ථාවහස්සාපි දොසස්ස පරිහරිතබ්බතා සත්ථදිට්ඨියා, තස්මා තෙ දොසෙ දස්සෙතුං පටිජානාති **''පදෙ''**තිආදිනා. තෙසං පදානං වාක්‍යානං අත්ථො **තදත්ථො,** තස්මිං. උදාහරීයති ලක්ඛ්‍යභාවෙනාති උදාහරණං, සහ උදාහරණෙහීති **සොදාහරණං**. ලක්ඛියති ලක්ඛියමනෙනාති **ලක්ඛණං**.

17. එවං අලඞ්කාරයුත්තාපි අප්පකෙන දොසෙන යුත්තබන්ධස්ස අනුපාදෙය්‍යත්තා, අලඞ්කාරඅලඞ්කරණෙ අසතිපි දොසරහිතෙ විඤ්ඤූහි උපාදෙය්‍යත්තා ච මුඛ්‍යස්ස දොසපරිහාරස්ස අවස්සං කත්තබ්බත්තා ඉදානි අධිගතදොසෙ දස්සෙතුං පටිජානාති **''පදෙ වාක්‍යෙ''**ච්චාදිනා. **පදෙ** නාමාදිචතුබ්බිධපදෙ ච, **වාක්‍යෙ** ''ස්‍යාද්‍යන්තත්‍යාද්‍යන්තානං චයො වාක්‍යං සකාරකකිරියා''ති වුත්තලක්ඛණෙ වාක්‍යෙ ච, **තදත්ථෙ ච** තෙසං පදවාක්‍යානං අත්ථෙ ච **විවිධා** අනෙකප්පකාරා **යෙ දොසා** විඤ්ඤූහි දොසභාවෙන **මතා** ඤෙය්‍යා, එතෙසං පදාදිදොසානං **සොදාහරණං** උදාහරණසහිතං ලක්ඛණං අහං කථයාමි. එත්ථ ච–

''පදං චතුබ්බිධං වුත්තං, නාමාඛ්‍යාතොපසග්ගිකං;
නිපාතකඤ්ච තඤ්ඤූහි, අස්සො බල්වාභිධාවතී''ති [රූපසිද්ධිටීකායං නාමකණ්ඩෙ].

වුත්තනියාමෙන පදං තාව දට්ඨබ්බං. උදාහරීයන්ති ලක්ඛියභාවෙනාති **උදාහරණානී**ති ච, සහ උදාහරණෙනාති **සොදාහරණ**න්ති ච, ලක්ඛීයති ලක්ඛියමනෙනාති ච විග්ගහො.

පදදොසඋද්දෙස

18. **විරුද්ධත්ථන්තරාඛ්‍යත්ථ-කිලිට්ඨානි විරොධි ච;**
නෙය්‍යං විසෙසනාපෙක්ඛං, හීනත්ථකමනත්ථකං.

වාක්‍යදොසඋද්දෙස

19. **දොසා පදාන, වාක්‍යාන-මෙකත්ථං භග්ගරීතිකං;**
තථා බ්‍යාකිණ්ණගාම්මානි, යතිහීනං කමච්චුතං;
අතිවුත්තමපෙතත්ථං, සබන්ධඵරුසං තථා

වාක්‍යත්ථදොසඋද්දෙස

20. **අපක්කමො'චිත්‍යහීනං, භග්ගරීති සසංසයං;**
ගාම්මං දුට්ඨාලඞ්කතීති, දොසා වාක්‍යත්ථනිස්සිතා.

පදදොසාදිඋද්දෙසවණ්ණනා

18-19-20. ඉදානි යථාපටිඤ්ඤාතෙ දොසෙ උද්දිසති **"විරුද්ධත්ථන්තර"** ඉච්චාදිනා. විරුද්ධං අත්ථන්තරං යස්ස තං **විරුද්ධත්ථන්තරං**. කිං තං? පදං. එවමුපරිපි යථායොගං. අධිකො අත්ථො විසෙස්‍යස්ස යෙන තං **අධ්‍යත්ථං**. නීයති අවුත්තො හෙතු එත්ථ ආනීයතීති **නෙය්‍යං. දොසා පදානන්ති** යෙහි දොසෙහි පදානි දුට්ඨානි, තෙ විරුද්ධත්ථන්තරතාදයො පදානං දොසාති අත්ථො. එවමුපරිපි යථායොගං. වාක්‍යානං දොසාති සම්බන්ධො. භග්ගා රීති කමො යස්මිං තං **භග්ගරීතිකං,** වාක්‍යං. අපක්කමතාදයො වාක්‍යත්ථදොසා, වාක්‍යත්ථානං දොසතො. වාක්‍යං දුට්ඨං සියාති වාක්‍යමෙව විසෙස්‍යතෙ. තෙන සබ්බත්ථ නපුංසකලිඞ්ගෙන නිද්දෙසො.

18-19-20. ඉදානි කථෙතබ්බභාවෙන පටිඤ්ඤාතෙ දොසෙ උද්දිසන්තො **"විරුද්ධ...පෙ.... නිස්සිතා"**ති ආහ. කවීහි ඉච්ඡිතත්ථතො විරුද්ධො අඤ්ඤත්ථො යස්ස පදස්සාති තං **විරුද්ධත්ථන්තරං** නාම. විසෙස්‍යස්ස අධිකත්ථභාවකරණතො **අජ්ඣත්ථං** නාම. කවීහි ඉච්ඡිතත්ථස්සාවීකරණෙ අවිසදත්තා **කිලිට්ඨං** නාම. දෙසකාලකලාදීනං විරුද්ධත්තා **විරොධි** නාම. අඤ්ඤමාහරිත්වා වත්තබ්බතො **නෙය්‍යං** නාම. විසෙසනං පත්වාව සාත්ථකභාවප්පත්තිතො **විසෙසනාපෙක්ඛං** නාම. විසෙස්‍යස්ස හීනතාපාදනතො **හීනත්ථකං** නාම. අත්ථරහිතත්තා **අනත්ථකං** නාමාති ඉමෙ අට්ඨ පදනිස්සිතත්තා **පදදොසා** නාම.

වුත්තත්ථස්සෙව පුන වචනතො **එකත්ථං** නාම. භින්නක්කමත්තා **භග්ගරීතිකං** නාම. තථා සම්මොහකාරණත්තා **බ්‍යාකිණ්ණං** නාම. විසිට්ඨවචනවිරහතො **ගාම්මං** නාම. යතිසම්පත්තිවිරහතො **යතිහීනං** නාම. පදත්ථක්කමතො චුතත්තා **කමච්චුතං** නාම. ලොකියං වොහාරමතික්කම්ම වුත්තත්තා **අතිවුත්තං** නාම. සමුදායත්ථතො අපගතත්තා **අපෙතත්ථං** නාම. බන්ධඵරුසයුත්තත්තා **බන්ධඵරුසං** නාම, තෙන සහිතං සබන්ධඵරුසන්ති ඉමෙ නව **වාක්‍යානං තථා** දොසා නාම. එත්ථ **තථා**සද්දො ''දොසා''ති පදං උපසංහරති.

අපගතක්කමත්තා **අපක්කමං** නාම. උචිතභාවස්ස පරිහීනත්තා **ඔචිත්‍යහීනං** නාම. භින්නවිභත්තික්කමත්තා **භග්ගරීති** නාම. සංසයජනනතො **සසංසයං** නාම. දුප්පතීතිකරත්තා **ගාම්මං** නාම. දූසිතාලඞ්කාරත්තා **දුට්ඨාලඞ්කති** නාමාතිමෙ ඡ වාක්‍යත්ථනිස්සිතත්තා **වාක්‍යත්ථදොසා** නාම.

අඤ්ඤො අත්ථො අත්ථන්තරො. විරුද්ධො අත්ථන්තරො යස්සාති විග්ගහො. දොසපකාසකපදම්පි දොසතො අබ්‍යතිරිත්තත්තා දොසො නාම. එවං සන්තෙපි සමාසෙන පදස්ස ගහිතත්තා නපුංසකං හොති. එසෙවනයො ඉතො පරෙසුපි. විසෙස්‍යස්ස අධිකො අත්ථො යස්ස තං, කිලිට්ඨං විය **කිලිට්ඨං**. යථා හි මලග්ගහිතො ආදාසො අත්තනො කිලිට්ඨත්තා මුඛාදීනං පකාසනෙ අවිසදො හොති, එවමධිප්පෙතත්ථප්පකාසනෙ අසමත්ථං පදං **කිලිට්ඨං** නාම. විරොධො අස්ස අත්ථීති **විරොධි**. නීයති අවුත්තො හෙතු එත්ථාති **නෙය්‍යං**. විසෙසනෙ අපෙක්ඛා යස්ස තං. හීනො විසෙස්‍යස්ස අත්ථො යෙන තං. නත්ථි අත්ථො යස්ස තන්ති විග්ගහො.

පදදොසානං අනඤ්ඤත්තෙපි විකප්පනාභෙදතො **"පදානං දොසා"**ති වුත්තං, යථා ''සිලාපුත්තකස්ස සරීර''න්ති. **වාක්‍යානං දොසාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. එකො අත්ථො යස්ස තං. භග්ගාරීති කමො යස්ස තං. විසුං විසුං ආකිණ්ණං **බ්‍යාකිණ්ණං**. ගාමෙ භවො **ගාම්මො,** අබ්‍යත්තානං වොහාරො. තප්පකාසකපදම්පි උපචාරතො **ගාම්මං** නාම. යති හීනා එත්ථාති **යතිහීනං**. කමතො චුතං **කමච්චුතං**. අතික්කම්ම වුත්තං **අතිවුත්තං**. අත්ථතො අපෙතං **අපෙතත්ථං**. බන්ධෙ ඵරුසං ඵරුසතා යත්ථ තං. අපගතො කමො යස්මා තං. ඔචිත්‍යං හීනං යත්ථ තං. භග්ගා රීති යත්ථ තං. සහ සංසයෙන වත්තතීති තං. **ගාම්මං** වුත්තනයමෙව. දුට්ඨා දූසිතා අලඞ්කති අලඞ්කාරො යත්ථ තං. වාක්‍යානං අත්ථො, තන්නිස්සිතා **වාක්‍යත්ථනිස්සිතාති** විග්ගහො. එත්ථ අනත්ථකාපෙතත්ථදොසද්වයං පදවාක්‍යතො භින්නං, අඤ්ඤං භග්ගරීතිදොසද්වයං, ගාම්මද්වයං, කමච්චුතඅපක්කමද්වයඤ්ච වාක්‍යවාක්‍යත්ථතො භින්නං.

පදදොසනිද්දෙසවණ්ණනා

21. **විරුද්ධත්ථන්තරං තඤ්හි, යස්ස'ඤ්ඤත්ථො විරුජ්ඣති;**
අධිප්පෙතෙ යථා මෙසො, විසදො සුඛයෙ ජනං.

21. අථොද්දෙසක්කමෙන පදාදිදොසෙ උදාහරති **“විරුද්ධි”** ච්චාදිනා. **හි** යස්මා කාරණා, පසිද්ධියං වා හිසද්දො. **යස්ස** පදස්ස **අඤ්ඤො** අධිප්පෙතතො අපරො **අත්ථො අධිප්පෙතෙ** වත්තුමිච්ඡිතෙ අත්ථෙ විරුජ්ඣතීති අනුවදිත්වා තස්මා **තං “විරුද්ධත්ථන්තර”**න්ති විධීයතෙ. **“යථෙ”**ත්‍යුදාහරති. යථා ඉදං විරුද්ධත්ථන්තරං, තථා අඤ්ඤම්පි තාදිසං දට්ඨබ්බං. **න** ත්විදමෙවෙති **යථා**සද්දස්ස අත්ථො. මෙසො විසදො සුඛයෙ ජනන්ති. විසං උදකං, තං දදාතීති **විසදො මෙසො** වාරිවහො **ජනං** ලොකං **සුඛයෙ** සුඛයතීති කවිච්ඡිතත්ථො. **විස**සද්දො ගරළස්ස ච වාචකො සියාති ගරළදො මෙසො මාරයති, න පන සුඛයතීති ‘‘විසදො’’ති විසෙසනපදස්ස විරුද්ධතා.

21. ඉදානි උද්දිට්ඨානුක්කමෙන විරුද්ධත්ථන්තරාදීනං සලක්ඛණලක්ඛියං දස්සෙන්තො **“විරුද්ධි”**ච්චාදිමාහ. **යස්ස** පදස්ස **අඤ්ඤත්ථො** කවිච්ඡිතත්ථතො අඤ්ඤො අත්ථො **අධිප්පෙතෙ** ඉච්ඡිතත්ථෙ **හි** යස්මා විරුජ්ඣති, තස්මා **තං** පදං **විරුද්ධත්ථන්තරං** නාම. පසිද්ධියං වා **හි**සද්දො. තථා හෙස අප්පසිද්ධං විරුද්ධත්ථන්තරං ‘‘යස්ස අඤ්ඤත්ථො අධිප්පෙතෙ විරුජ්ඣතී’’ති පකාසෙත්වා තස්මිං පකාසිතත්ථවිසයෙ වත්තති. ‘‘තං හී’’ති යොජිතත්තා ‘‘යස්ස අඤ්ඤත්ථො අධිප්පෙතෙ විරුජ්ඣතී’’ති ලක්ඛණං පසිද්ධභාවෙන අනුවදිත්වා **තං විරුද්ධත්ථන්තරන්ති** අනුවදිතබ්බඅප්පසිද්ධවිරුද්ධත්ථන්තරං විධීයතෙ, යථා ‘‘යො කුණ්ඩලී, සො දෙවදත්තො’’ති. උපරි පසිද්ධානුවාදෙන අප්පසිද්ධවිධානමෙව දට්ඨබ්බං. ‘‘යථා…පෙ…. ජන’’න්ති උදාහරණං ලක්ඛියං දස්සෙති. **යථා** ‘‘මෙසො විසදො’’ච්චාදි විරුද්ධත්ථන්තරස්ස උදාහරණං, එවමීදිසමඤ්ඤම්පි ඉමස්සුදාහරණං, න කෙවලං ‘‘මෙසො’’ච්චාදිමෙව හවතීති වුත්තං හොති. **යථා**සද්දො චෙත්ථ **ඉව**සද්දපරියායත්ථෙපි උදාහරණත්ථො දට්ඨබ්බො, උපරිපොයෙවං. **මෙසො** අම්බුධරො **විසදො** විසසඞ්ඛාතං ජලං දදන්තො ජනං **සුඛයෙ** සුඛයතීති කවීහි අධිප්පෙතත්ථො. එත්ථ **විස**සද්දස්ස ගරළසඞ්ඛාතසප්පවිසවාචකත්තා, ‘‘විසං දදාතීති විසදො’’ති එත්ථ විසස්ස උදකවිසානං සාධාරණත්තා විසදායකො මෙසො නාසෙතියෙව, න සුඛයතීති කවිනා අධිප්පෙතස්ස සුඛකාරණස්ස මෙසවිසෙසන**විස**සද්දස්ස විරුද්ධඅඤ්ඤත්ථතාති **විස**පදං විරුද්ධත්ථන්තරදොසෙන දුට්ඨන්ති.

22\. **විසෙස්‍යමධිකං යෙනා’-**
ධ්‍යත්ථමෙතං භවෙ යථා;
ඔභාසිතාසෙසදිසො,
ඛජ්ජොතො’යං විරාජතෙ.

22. **යෙන** පදෙන **විසෙස්‍යං** විසෙසිතබ්බං අපරං පදං අත්ථවසෙන **අධිකං** භවතීත්‍යනුවදිත්වා **එතං** අඣත්ථං භවෙති විධීයතෙ. ‘‘යථෙ’’ත්‍යුදාහරති **“ඔභාසිතෙ”**ච්චාදි. එවමුපරිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං. **ඔභාසිතා** දීපිතා **අසෙසා** නිඛිලා දිසායෙන **සොයං** ඛජ්ජොතො **විරාජතෙ** දිප්පති. එත්ථ ඛජ්ජොතස්සාඛිලදිසාභාගාවභාසනමතිවුත්තීති අධිකත්ථං.

22. **යෙන** විසෙසනපදෙන **විසෙස්‍යං** විසෙසිතබ්බං පදං අත්ථවසෙන **අධිකං** හොති, **එතං** යථාවුත්තලක්ඛණොපෙතං පදං **අඣත්ථං භවෙ** අඣත්ථං නාම පදදොසො භවෙ. **යථා** තස්සුදාහරණමෙවං. **ඔභාසිතාසෙසදිසො** ජොතිතසබ්බදිසො **අයං ඛජ්ජොතො** අයං ජොතිරිඞ්ගණො **විරාජතෙ** දිප්පති. එත්ථ විසෙස්‍යස්ස ඛජ්ජොතස්ස සකලදිසොභාසනස්ස අඣත්ථත්තා [අත්‍යුත්තත්තා (ක.)] ‘‘ඔභාසිතාසෙසදිසො’’ති විසෙසනපදං අඣත්ථපදදොසො නාම. ඔභාසිතා අසෙසදිසා යෙනාති විග්ගහො.

23\. **යස්ස’ත්ථාවගමො දුක්ඛො,**
පකත්‍යාදිවිභාගතො;
කිලිට්ඨං තං යථා තාය,
සො’යමාලිඞ්ග්‍යතෙ පියා.

23. **පකත්‍යාදිවිභාගතොති** පච්චයා පඨමං කරීයතීති **පකති. ආදි**සද්දෙන පච්චයාදීනං පරිග්ගහො. පකත්‍යාදීනංවිභාගතො විභජනතො, ‘‘අයං පකති, අයං පච්චයො, අයමාදෙසො’’තිආදිනා පකතිපච්චයවිභාගකප්පනතොති වුත්තං හොති. පීණෙතීති **පී, තාය පියා** වල්ලභාය **සොයං** සාමී **ආලිඞ්ග්‍යතෙ** සිලිස්සතෙ. එත්ථ ‘‘පියා’’ති කිලිට්ඨං.

23. **යස්ස** පදස්ස **අත්ථාවගමො** අත්ථාවබොධො **පකත්‍යාදිවිභාගතො** ‘‘අයං පකති, අයං පච්චයො, අයමාදෙසො’’තිආදිනා පකත්‍යාදීනං විභජනජානනෙන, ‘‘පකත්‍යාදි නාම කි’’න්ති ගවෙසනතො වා **දුක්ඛො, තං කිලිට්ඨං** නාම. **යථා** තස්සුදාහරණමෙවං. **තාය පියා** වනිතාය **සො අයං** වල්ලභො **ආලිඞ්ග්‍යතෙ** සිලිස්සතෙ. පච්චයා පඨමං කරීයතීති **පකති**. සා ආදි යෙසං පච්චයානං, තෙසං විභාගොති වාක්‍යං. පීණෙතීති **පී,** නාරී. තාය **පියා** එත්ථ පියාසඞ්ඛාතාය වල්ලභාය කථනෙ **පී**සද්දස්ස අවිසදත්තා ‘‘පියා’’ති පදං කිලිට්ඨං.

24\. **යං කිලිට්ඨපදං මන්දා-භිධෙය්‍යං යමකාදිකං;**
කිලිට්ඨපදදොසෙව, තම්පි අන්තො කරීයති.

24. ඉදානි යමකාදිකමනධිප්පෙතම්පි කිලිට්ඨෙයෙව අන්තොගධං දස්සෙතුමාහ **“ය”**න්තිආදි. තත්ථ **යන්ති** අනියමවචනං, තස්ස නියමවචනං යමකාදිකන්ති. යමකමාදි යස්ස පහෙළිකාජාතස්ස තං **යමකාදිකං**. කීදිසන්ති ආහ

“කිලිට්ඨපද”න්තිආදි. කිලිට්ඨානි අප්පතීතදොසසභාවෙ ඨිතතාය මලිතානාවිසදානි පදානි යස්ස තං **කිලිට්ඨපදං.** මන්දො අප්පකො අභිධෙය්‍යො අත්ථො යස්ස තං **මන්දාභිධෙය්‍යං,** තාදිසං **තම්පි** යමකාදිකං කිලිට්ඨපදදොසෙයෙව යථාවුත්තෙ **අන්තො** අබ්භන්තරෙ **කරීයති** විධීයති තත්ථෙව පක්ඛිපීයති, කිලිට්ඨපදදොසතො න බ්‍යතිරිච්චතීති අධිප්පායො.

24. ඉදානි අනධිප්පෙතමපි යමකාදිං කිලිට්ඨදොසෙයෙව අන්තොකරණබ්‍යාජෙන ආවිකරොන්තො ආහ **“යං කිලිට්ඨෙ”**ච්චාදි. **කිලිට්ඨපදං** අප්පතීතදොසෙන මිස්සකත්තා අවිසදපදං **මන්දාභිධෙය්‍යං** අප්පකාභිධෙය්‍යං **යං යමකාදිකං** යං යමකප්පහෙළිකාජාතමත්ථි, **තම්පි කිලිට්ඨපදදොසෙයෙව** යථාවුත්තකිලිට්ඨපදදොසෙයෙව **අන්තො කරීයති** අබ්භන්තරෙ කරීයති, කිලිට්ඨපදදොසතො අබ්‍යතිරිත්තන්ති අධිප්පායො. කිලිට්ඨානි පදානි යස්ස, මන්දො අභිධෙය්‍යො යස්ස, යමකං ආදි යස්ස පහෙළිකාජාතස්ස, කිලිට්ඨපදානං දොසොති විග්ගහො.

25. **පතීතසද්දරචිතං, සිලිට්ඨපදසන්ධිකං;**
පසාදගුණසංයුත්තං, යමකං මත’මෙදිසං.

25. හොතු කාමමනභිමතමෙදිසං යමකාදිකං, කිඤ්චරහි අභිමතන්ති ආහ **“පතීති”**ච්චාදි. අත්තනො වචනීයත්ථප්පතීතවසෙන වාචකාපි සද්දා පතීතායෙව නාමාති පතීතෙහි පසිද්ධෙහි සද්දෙහි පාටිපදිකෙහි රචිතං කතං **පතීතසද්දරචිතං**. සිලිට්ඨා අඤ්ඤමඤ්ඤාලිඞ්ගනෙන මට්ඨා පදානං ස්‍යාද්‍යන්තාදීනං සන්ධයො සන්ධනා යස්ස තං **සිලිට්ඨපදසන්ධිකං**. පතීතසද්දරචිතත්තායෙව **පසාදසඞ්ඛාතෙන ගුණෙන** සද්දාලඞ්කාරෙන **සංයුත්තං** සම්මදෙවොපෙතං **එදිසං** යථාවුත්තගුණාසයං රමණීයං යමකං **මතං** අභිමතන්ති අත්ථො.

25. ඉදානි අධිගතෙසු යමකෙසු ඊදිසං යමකමිට්ඨමිති සිස්සානං උපදිසන්තො ආහ **“පතීතෙ”**ච්චාදි. **පතීතසද්දරචිතං** ‘‘ඉමස්සත්ථස්සායං වාචකො’’ති පතීතෙහි පසිද්ධෙහි සද්දෙහි රචිතං පාටිපදිකෙහි කතං **සිලිට්ඨපදසන්ධිකං** සිලිට්ඨා ස්‍යාද්‍යන්තාදිපදානං සන්ධයො යස්ස තං **පසාදගුණසංයුත්තං** පතීතසද්දරචිතත්තායෙව පසාදසඞ්ඛාතෙන සද්දාලඞ්කාරගුණෙන සංයුත්තං **ඊදිසං** එවංභූතං ගුණාධිකතො රමණීයං උපරි වක්ඛමානයමකසදිසං යමකං **මතං** විඤ්ඤූහි අභිමතං. පතීතා ච තෙ සද්දා ච, තෙහි රචිතං, සිලිට්ඨා පදානං සන්ධයො යස්ස, පසාදොති ගුණො සද්දාලඞ්කාරො, තෙන සංයුත්තන්ති විග්ගහො.

26. **අබ්‍යපෙතං බ්‍යපෙත’ඤ්ඤ-මාවුත්තානෙකවණ්ණජං;**
යමකං තඤ්ච පාදාන-මාදිමජ්ඣන්තගොචරං.

26. ඉදානි තං යථාවුත්තමභිමතං දස්සෙතුමුපක්කමතෙ **“අබ්‍යපෙතෙ”**ච්චාදිනා. **ආවුත්තා** අධිවුත්තා පුනප්පුනුච්චාරණුපෙතා අනෙකෙසං පතිරූපත්තා, බහුවණ්ණා සරබ්‍යඤ්ජනරූපා, න එකො වණ්ණො තස්සානුප්පාසත්තා, තථා ච වක්ඛති ‘‘වණ්ණාවුත්ති පරො යථා’’ති [සුබොධාලඞ්කාර 127 ගාථා], තෙහි ජාතං යමකන්ති විඤ්ඤායතෙ. කතිවිධං තං විකප්පීයතීති ආහ **“අබ්‍යපෙතං බ්‍යපෙතඤ්ඤ”**න්ති. තත්ථ යං වණ්ණන්තරාබ්‍යවහිතං වණ්ණසමුදායෙන වුත්තං. **තදබ්‍යපෙතං** යමකං. යං තු බ්‍යවහිතං, තං **බ්‍යපෙතං**. යං පන උභයමිස්සං, තං **අඤ්ඤං** අපරං **අබ්‍යපෙතබ්‍යපෙතන්**ති තිධා යමකං තාව විකප්පීයතෙ. තමෙතං තිවිධං **යමකං** විසයවිභාගනිරූපනායං ආදි ච මජ්ඣො ච අන්තො ච ගොචරො විසයො යස්සෙති **ආදිමජ්ඣන්තගොචරං** විඤ්ඤෙය්‍යං. කෙසං පාදානං? පච්චෙකං චතුන්නංගාථාවයවානං. සාපෙක්ඛත්තෙපි සමාසො ගම්මකත්තා.

තත්ථ පාදචතුක්කස්ස ආදිමජ්ඣන්තභාවීනං යමකානං යාවන්තො පකාරා සම්භවන්ති, තෙ මූලා සත්ත. කථං? එකස්මිංයෙව පාදෙ ක්වචි ආදියමකං, ක්වචි මජ්ඣයමකං, ක්වචි අන්තයමකං, ක්වචි මජ්ඣන්තයමකං, ක්වචි මජ්ඣාදියමකං, ක්වචි ආද්‍යන්තයමකං, ක්වචි සබ්බයමකන්ති. එවං පච්චෙකං මූලභූතා සත්තාති චතුසු අට්ඨවීසති හොන්ති. පාදාදියමකඤ්ච පඨමපාදාදියමකමබ්‍යපෙතං තථා දුතියතතියචතුත්ථපාදාදියමකමබ්‍යපෙතං පඨමදුතියපාදාදියමකමබ්‍යපෙතං පඨමතතියපාදාදියමකමබ්‍යපෙතං පඨමචතුත්ථපාදාදියමකමබ්‍යපෙතන්තිආදිනා අනෙකධා පසංසන්ති. යදා ච සබ්බතොයමකං, තදා මහායමකාදයො විකප්පා ජායන්තීති වෙදිතබ්බං.

26. ඉදානි අභිමතයමකං දීපෙති **“අබ්‍යපෙතෙ”**ච්චාදිනා. ආවුත්තෙහි පුනප්පුනං වුත්තෙහි අනෙකවණ්ණෙහි සමුදායරූපත්තා අනෙකෙහි සරබ්‍යඤ්ජනසරීරෙහි වණ්ණෙහි ජාතං **යමකං** අඤ්ඤෙහි වණ්ණෙහි අබ්‍යවහිතත්තා **අබ්‍යපෙතං,** වණ්ණන්තරෙහි බ්‍යවහිතත්තා **බ්‍යපෙතං,** උභයමිස්සකත්තා තෙහි **අඤ්ඤං අබ්‍යපෙතබ්‍යපෙතඤ්චාති** තිවිධං හොති. **තඤ්ච** යමකං විසයවිභාගනියමෙන ගාථාපාදානං ආදිගොචරං මජ්ඣගොචරං අන්තගොචරමිති තිවිධං හොති. එත්ථ චසද්දො වත්තබ්බන්තරෙ පවත්තති, වත්තබ්බන්තරං නාම යථාවුත්තඅබ්‍යපෙතාදිභෙදතො අඤ්ඤං වත්තබ්බතාය සමුඛීභූතං පාදානං ආදිමජ්ඣාවසානන්තරං, උපන්‍යාසො වාක්‍යාරම්භොති ච එතස්සෙව නාමං. විසදිසෙන වණ්ණෙන අපෙතං **බ්‍යපෙතං**. තබ්බිපරීතම**බ්‍යපෙතං**. අබ්‍යපෙතඤ්ච බ්‍යපෙතඤ්ච අඤ්ඤඤ්චාති සමාහාරද්වන්දො. අනෙකෙ ච තෙ වණ්ණා ච, ආවුත්තායෙව අනෙකවණ්ණා, තෙහි ජාතං, ආදි ච මජ්ඣො ච අන්තො ච, තෙ ගොචරා යස්සාති විග්ගහො.

තත්ථ පාදචතුක්කස්ස ආදිමජ්ඣාවසානෙසු ලබ්භමානයමකභෙදා එකෙකස්මිං පාදෙ සත්ත සත්ත භවන්ති. කථං? පාදාදියමකං පාදමජ්ඣයමකං පාදන්තයමකං මජ්ඣන්තයමකං මජ්ඣාදියමකං ආද්‍යන්තයමකං සබ්බතොයමකන්ති එවං පච්චෙකං සත්ත සත්ත කත්වා චතුසු මූලභූතයමකා අට්ඨවීස භවන්ති. එත්ථ පාදාදියමකාදිකම්පි අබ්‍යපෙතපඨමපාදාදියමකං තථා දුතියතතියචතුත්ථපාදාදියමකමිති ච අබ්‍යපෙතපඨමදුතියපාදාදියමකං තථා පඨමතතියපාදාදියමකං පඨමචතුත්ථපාදාදියමකමිති ච අබ්‍යපෙතදුතියතතියපාදාදියමකං තථා දුතියචතුත්ථපාදාදියමකමිති ච අබ්‍යපෙතතතියචතුත්ථපාදාදියමකමිති ච එවමබ්‍යපෙතපාදාදියමකා දස හොන්ති. තථා බ්‍යපෙතාපි දසාති වීසති, අබ්‍යපෙතපඨමපාදමජ්ඣයමකං තථා දුතියපාදමජ්ඣයමකමිච්චාදිනා මජ්ඣයමකම්පි වීසතිවිධං හොති. අබ්‍යපෙතපඨමපාදන්තයමකං තථා දුතියපාදන්තයමකමිච්චාදිනා අන්තයමකම්පි වීසතිවිධං. සංසග්ගභෙදතො පන අනෙකවිධං හොති.

අබ්‍යපෙතපඨමපාදාදියමකවණ්ණනා

27. **සුජනා'සුජනා සබ්බෙ, ගුණෙනාපි විවෙකිනො;**
විවෙකං න සමායන්ති, අවිවෙකිජනන්තිකෙ.

27. **"සුජනා"**ඉච්චාදි. **සුජනා** සජ්ජනා, **අසුජනා** අසජ්ජනාති එතෙ **සබ්බෙ** උභයපක්ඛපාතිනො විසෙසා ජනා **ගුණෙන** සීලාදිනා කරණභූතෙන, හෙතුභූතෙන වා **විවෙකිනොපි** සාධූසු ලබ්භමානානමසාධූස්වනුපලබ්භනතො පුථුභූතාපි අවිවෙකීනං ජනානං අන්තිකෙ සමීපෙ තෙසං සන්නිධානෙ **විවෙකං** විභාගං **න සමායන්ති** නපාපුණන්ති, විභාගවිජානනපඤ්ඤාවෙකල්ලෙන ච විවෙකිනොපි ජනා තෙ එකතො කත්වා පස්සන්තීති. ඉදං පඨමපාදාදියමකමබ්‍යපෙතං.

27. ඉදානි අබ්‍යපෙතපඨමපාදාදියමකස්ස මුඛමත්තං දස්සෙතුමාහ **"සුජනි"**ච්චාදි. **සුජනා** සාධුජනා, **අසුජනා** අසාධුජනා චෙති **සබ්බෙ** උභයපක්ඛිකා සීලාදිනා, පාණාතිපාතාදිනා **ගුණෙන** හෙතුනා **විවෙකිනො අපි** සාධූසු පාණාතිපාතාදීනං, අසාධූසු සීලාදීනං අප්පවත්තිතො ගුණෙන පුථුභූතාපි **අවිවෙකිජනන්තිකෙ** විවෙකඤාණරහිතානං ජනානං සන්තිකෙ **විවෙකං** විභාගං **න සමායන්ති** න පාපුණන්ති. විවෙකො විනාභවනමෙතෙසමත්ථීති **විවෙකිනො**. එත්ථ විසයොපචාරෙන **විවෙකොති** පඤ්ඤා, න විවෙකිනොති අවිවෙකිනො, තෙයෙව ජනා, තෙසං අන්තිකමිති ච විග්ගහො. ඉදං අබ්‍යපෙතපඨමපාදාදියමකං.

අබ්‍යපෙතපඨමදුතියපාදාදියමකවණ්ණනා

28. **කුසලා'කුසලා සබ්බෙ, පබලා'පබලා'ථවා;**
නො යාතා යාව'හොසිත්තං, සුඛදුක්ඛප්පදා සියුං.

28. **"කුසලා"**ඉච්චාදි. **පබලා** ආසෙවනප්පටිලාභවසෙන බලවන්තො ච. **අථා**ති අනන්තරත්ථෙ නිපාතො. **අපබලා** තදභාවතො දුබ්බලා ච **සබ්බෙ කුසලාකුසලා** ධම්මා **යාව** යත්තකං කාලං **අහොසිත්තං** විනා උප්පත්තිමත්තං ඵලදානාසම්භවතො කෙවලං ''අහොසී''ති වචනීයත්ථනිමිත්තමත්තකම්මභාවෙන අහොසිකම්මත්තං **නො යාතා** න සම්පත්තා, තාව තත්තකං කාලං සුඛඤ්ච දුක්ඛඤ්ච තං පදන්තීති **සුඛදුක්ඛප්පදා සියුං**. යාව සංසාරපවත්ති, තාව සුඛදුක්ඛදායකා හොන්තීති. ඉදං පඨමදුතියපාදාදියමකමබ්‍යපෙතං.

28. පබලා ආසෙවනාදිපච්චයලාභෙන බලවන්තො වා **අථ අපබලා** තදභාවෙන දුබ්බලා වා සබ්බෙ කුසලාකුසලා **අහොසිත්තං** ඵලදානාභාවතො පවත්තිමත්තතං **යාව** යත්තකං කාලං **නො යාතා** අප්පත්තා, තාව තත්තකං **සුඛදුක්ඛප්පදා** යථාක්කමං සුඛදුක්ඛපදායිනො **සියුං** භවන්ති. ඉදං අබ්‍යපෙතපඨමදුතියපාදාදියමකං. කුසලපටිපක්ඛා **අකුසලා**. ''අහොසී''ති වත්තබ්බස්ස භාවො **අහොසිත්තං**. ''එහිපස්සිකො''තිආදීසු විය ක්‍රියාපදතොපි **ණා**දිපච්චයා හොන්ති.

අබ්‍යපෙතපඨමදුතියතතියපාදාදියමකවණ්ණනා

29. **සාදරං සා දරං හන්තු, විහිතා විහිතා මයා;**
වන්දනා වන්දනාමාන-භාජනෙ රතනත්තයෙ.

29. **"සාදර"**මිච්චාදි. **වන්දනා** ද්වාරත්තයොපදස්සියමානා **මානො** ච පූජා, තෙසං **භාජනෙ** ආධාරභූතෙ රතිජනනාදිනා අත්ථෙන රතනසඞ්ඛාතානං බුද්ධාදීනං තයෙ සමූහභූතෙ **රතනත්තයෙ සාදරං** ආදරසහිතං කත්වා **මයා විහිතා** කතා, **විහිතා** අලංසංසාරදුක්ඛවිඝටනිරාකරණතො විසෙසෙන හිතා පඨ්‍යා **සා වන්දනා** සො පණාමො **දරං** දරථං කායචිත්තපරිළාහං **හන්තු** හිංසතු. **මයාති** වුත්තත්තා **මෙති** අත්ථතො විඤ්ඤායති. ඉදං පන පඨමදුතියතතියපාදාදියමකමබ්‍යපෙතං.

29. **වන්දනාමානභාජනෙ** ද්වාරත්තයෙන විධියමානපණාමපූජානං ආධාරභූතෙ **රතනත්තයෙ** රතිජනනාදිඅත්ථෙන රතනසඞ්ඛාතානං බුද්ධාදීනං තයෙ **මයා** යා වන්දනා **සාදරං** ආදරසහිතං **විහිතා** කතා, **විහිතා** ලොකිය ලොකුත්තර සම්පත්තිසාධනතො විසෙසෙන හිතා **සා වන්දනා දරං** මය්හං කායචිත්තදරථං **හන්තු** විනාසෙතු. ඉදං අබ්‍යපෙතපඨමදුතියතතියපාදාදියමකං. සහ ආදරෙන වත්තමානං **සාදරං,** ක්‍රියාවිසෙසනං. එත්ථ ක්‍රියා නාම **විහිතාසද්දෙන** නිද්දිට්ඨකරණං. කරණඤ්හි **විහිතාසද්දස්ස** වුත්තකම්මත්තෙපි අඤ්ඤථානුපපත්තිලක්ඛණසාමත්ථියතො හිජ්ජිත්වා විජ්ජමානං ‘‘අකාසි’’න්ති ක්‍රියාය සම්බන්ධමුපෙන්තං කම්මඤ්ච හොති, භාවෙ විහිතස්ස **යු**පච්චයන්තස්ස නපුංසකත්තා නපුංසකඤ්ච, සත්තාය එකත්තා එකවචනඤ්ච තබ්බිසෙසනත්තා **සාදරසද්දොපි** නපුංසකදුතියෙකවචනො හොති.

> ‘‘විසෙසො දිස්සමානා යා,
> ලිඞ්ගසඞ්ඛ්‍යාවිභත්තියො;
> තුල්‍යාධිකරණෙ හියොග්‍යා,
> කාතබ්බා තා විසෙසනෙ’’ති [සම්බන්ධචින්තො 15 ගාථා භෙදචින්තා 194 ගාථා].

හි වුත්තං. එවං ක්‍රියාවිසෙසනෙ ගහිතෙ සාමත්ථියතො ‘‘මයා’’ති තතියන්තස්ස පඨමන්තත්තං, ‘‘වන්දනා’’ති පඨමන්තස්ස ඡට්ඨ්‍යන්තඤ්ච හොති. වන්දනා ච මානො ච, තෙසං භාජනං. තිණ්ණං සමූහො **තයං,** රතනානං තයන්ති ච විග්ගහො.

අබ්‍යපෙතචතුක්කපාදාදියමකවණ්ණනා

30. **කමලං ක’මලං කත්තුං-වනදො වනදො’ම්බරං;**
සුගතො සුගතො ලොකං, සහිතං සහිතං කරං.

30. **‘‘කමල’’**මිච්චාදි. **කමලං** අරවින්දං **කං** ජලං **අලඞ්කත්තුං** සජ්ජනත්ථාය හොති, විකසිතාරවින්දසන්දොහසම්භාවිතොදකස්ස වාපාදීසු තාදිසරමණීයත්තසම්පත්තිසම්භවතො, අවනං රක්ඛං දදාති සස්සසම්පත්‍යාදිකාරණභාවෙනාති **අවනදො.** වනං ජලං දදාති න තුච්ඡොති **වනදො** මෙඝො **අම්බරං** ආකාසං ජලධාරභාරහරිතම්බරකුහරස්ස දස්සනීයතාගුණයොගතො අලංකත්තුන්ති අධිකතං. **සහිතං** සම්පුණ්ණං **හිතං** අභිවුද්ධිං **කරං** කරොන්තො සුට්ඨු ගදතීති **සුගතො** මඤ්ජුභාණී පුබ්බබුද්ධා විය නෙක්ඛම්මාදිනා කාමච්ඡන්දාදිකෙ පජහන්තො ගන්ත්වා අරහත්තමග්ගෙන සවාසනසකලකිලෙසෙ සමුච්ඡින්දිත්වා සොභනං නිබ්බානපුරං ගතොති වා **සුගතොති** වුත්තො සො මහාමුනි අත්තනො අපරිමිතපාරමිතාසිම්පකචගලිතතිලකභාවෙන **ලොකං** ලොකත්තයං, සහිතං ලොකන්ති වා යොජනීයං **අලඞ්කත්තුං** අලංකරණායාති. ඉදං පාදචතුක්කාදියමකමබ්‍යපෙතං.

30. **කමලං** පදුමං **කං** ජලං **අලඞ්කත්තුං** පඤ්චවිධපදුමසඤ්ඡන්නස්ස උදකස්ස රමණීයත්තා සජ්ජෙතුං හොති. **අවනදො** කාලෙ වුට්ඨිසම්පදාය සස්සසම්පදාදීනං කාරණත්තා ආරක්ඛං දෙන්තො **වනදො** මෙඝො **අම්බරං** ආකාසං **අලඞ්කත්තුං** ජලධාරභාරහරිතම්බරකුච්ඡියා දස්සනීයත්තා සජ්ජෙතුං හොති, **සහිතං** සම්පුණ්ණං **හිතං** අභිවුඩ්ඪිං **කරං** කරොන්තො **සුගතො** චිත්‍රකථී සුන්දරං නිබ්බානං ගතො වා **සො සුගතො** සො තථාගතො **ලොකං** ලොකත්තයං, **සහිතං** ලොකං වා **අලඞ්කත්තුං** චිත්‍රකථාදිකාරණෙහි තාදිසස්ස අඤ්ඤස්ස ච ලොකරාමණෙය්‍යස්සාභාවා සජ්ජෙතුං හොති. සබ්බපදත්ථානං සත්තාබ්‍යභිචාරිත්තා හොතීති ගම්මං. තතොයෙව සබ්බෙ පඨමන්තභවනක්‍රියාය යුජ්ජන්තීති වදන්ති. ඉදං අබ්‍යපෙතචතුක්කපාදාදියමකං.

31. **අබ්‍යපෙතාදියමක-ස්සෙසො ලෙසො නිදස්සිතො;**
ඤෙය්‍යානි’මායෙව දිසා-ය’ඤ්ඤානි යමකානිපි.

31. ඉච්චෙවමභිමතයමකෙ අබ්‍යපෙතපාදාදියමකස්ස දිසාමත්තං දස්සෙත්වා උපසංහරති **‘‘අබ්‍යපෙතෙ’’**ච්චාදිනා. **අබ්‍යපෙතස්ස** අබ්‍යවහිතස්ස චතුන්නං පාදානං **ආදො,** ආදිභූතස්ස වා යමකස්ස **එසො** යථාවුත්තො **ලෙසො** කොච්දෙව භෙදො **නිදස්සිතො** විකප්පිතො. අපරානිපි කිං න විකප්පියන්තීතිචෙති ආහ **‘‘ඤෙය්‍යානි’’**ච්චාදි. **ඉමාය දිසාය** ඉමිනා උපායෙන මග්ගෙනෙව **අඤ්ඤානි** වුත්තතො අපරානි දුතියපාදාදියමකතතියපාදාදියමකචතුත්ථපාදාදියමකාදීනි අබ්‍යපෙතානිපි පඨමදුතියපාදාදියමකපඨමතතියපාදාදියමකානිපි බ්‍යපෙතානි, පඨමචතුත්ථදුතියතතියපාදාදියමකාදීනිපි අබ්‍යපෙතබ්‍යපෙතානි, තථා මජ්ඣන්තපාදයමකානි **ඤෙය්‍යානි** ජානිතබ්බානි, විඤ්ඤූනං තාදිසාය දිසාය දස්සිතත්තාති. තත්ථ ච –

> ‘‘ගුණාගුණෙන සහ තෙ, සාධවො’සාධවො ජනා;
> විගාහන්තෙ සමං නාථ, චිත්තං චිත්තෙ කථං නු තෙ’’.

ඉච්චාදිනා දුතියපාදාදියමකාදීනි අබ්‍යපෙතානි,

> ‘‘පියෙන වචසා සබ්බෙ,

පියෙන’ප්පියභාණිනො;
පාදානතෙ ජිනොකාසි,
සො ධම්මො හන්තු වො’ප්පියං’’.

ඉච්චාදිනා පඨමදුතියපාදාදියමකාදීනි අබ්‍යපෙතානි,

‘‘ස’මලං සමලං කත්තුං, සුචිරංසුචි රංජයෙ;
සුචිරං සුචිරංගං තං, ස’මලං සමලංහි යො’’.

ඉච්චාදිනා පඨමචතුත්ථදුතියතතියපාදාදියමකාදීනි අබ්‍යපෙතබ්‍යපෙතානි,

‘‘මනොහර හර ක්ලෙසං, ජින වෙතොභවං මම;
නනු ත්වං පාරමීසාරා-මතභාවිතමොසධං’’.

ඉච්චාදිනා මජ්ඣපාදයමකානි,

‘‘සාධුනා රංජය ජය-ද්ධනිනා’පූරයි මහිං;
යො තං ජිනවරං ධීර-මත්ථකාමොසි වෙ තුවං’’.

ඉච්චාදිනා අන්තපාදයමකානි ජානිතබ්බානි.

31. එවං අභිමතයමකෙන අබ්‍යපෙතයමකානමුපායාදීනි නිගමෙන්තො ආහ **‘‘අබ්‍යපෙති’’**ච්චාදි. **අබ්‍යපෙතාදියමකස්ස** විසදිසවණ්ණෙහි අබ්‍යවහිතාදියමකස්ස, අබ්‍යපෙතපාදාදියමකස්ස වා **එසො ලෙසො** ‘‘සුජනි’’ච්චාදිකො අප්පකොදාහරණනයො **නිදස්සිතො** නිද්දිට්ඨො. **අඤ්ඤානි යමකානිපි ඉමායෙව දිසාය** ඉමිනා නයෙනෙව **ඤෙය්‍යානි** විඤ්ඤූහි ඤාතබ්බානි. ආදො යමකං, ආදිභූතං වා යමකං, අබ්‍යපෙතඤ්ච තං ආදියමකඤ්චාති වාක්‍යං. එවං දස්සිතෙන ඉමිනා කමෙන අබ්‍යපෙතදුතියපාදාදියමකාදයො ඤාතබ්බාති අධිප්පායො.

තත්ථ අබ්‍යපෙතදුතියපාදාදියමකමෙවං වෙදිතබ්බං –

ගුණාගුණෙන සහ තෙ, සාධවො’සාධවො ජනා;
විගාහන්තෙ සමං නාථ, චිත්තං චිත්තෙ කථං නු තෙ.

හෙ **නාථ තෙ** තුය්හං **චිත්තෙ සාධවො අසාධවො තෙ ජනා ගුණාගුණෙන** සකසකගුණෙන අගුණෙන ච **සහ සමං** එකජ්ඣං **කථං නු විගාහන්තෙ,** චිත්තං අච්ඡරියං සුජනදුජ්ජනෙසු සමමෙත්තා අච්ඡරියාති අධිප්පායො.

අබ්‍යපෙතපඨමදුතියපාදාදියමකමෙවං දට්ඨබ්බං –

පියෙන වචසා සබ්බෙ, පියෙන’ප්පියභාණිනො;
පාදානතෙ ජිනොකාසි, සො ධම්මො හන්තු වො’ප්පියං.

ජිනො අප්පියභාණිනොපි සබ්බෙ ජනෙ පියෙන යෙන වචසා පාදානතෙ අකාසි, සො ධම්මො වො අප්පියං හන්තු. එත්ථ **අපිසද්දපරියායස්ස පිසද්දස්ස** ගහිතත්තා යතිභඞ්ගො නත්ථි.

පඨමචතුත්ථදුතියතතියපාදාදිඅබ්‍යපෙතබ්‍යපෙතයමකමෙවං දට්ඨබ්බං –

ස’මලං සමලං කත්තුං, සුචිරංසුචි රංජයෙ;
සුචිරං සුචිරංගං තං, ස’මලං සමලංහි යොති.

එත්ථ ‘‘සමලං සමලං, සුචිරං සුචිර’’න්ති විසදිසවණ්ණෙහි අබ්‍යවහිතත්තා අබ්‍යපෙතං, ‘‘සමලං සමල’’න්ති පුබ්බපරයුගළං [පුබ්බපරයුගළද්වයං (ක.)] ‘‘කත්තු’’මිති භින්නවණ්ණෙහි, ‘‘සුචිරං සුචිර’’න්ති පුබ්බපරයුගළං [පුබ්බපරයුගළද්වයං (ක.)] ‘‘ජයෙ’’ති භින්නවණ්ණෙහි ච බ්‍යවහිතත්තා බ්‍යපෙතඤ්ච හොති. **සුචිරංසුචි** සොභනරංසිනා උචි යුත්තො **යො** ජිනො **සං** සන්තිං නිබ්බානං **සමලංහි** අලභි, **අලං** අච්චන්තං අතිසයෙන **සුචිරංගං** විසුද්ධදෙහං **තං** ජිනං **සමලං** ජල්ලිකාසඞ්ඛාතෙන, රාගාදිකුච්ඡිතසඞ්ඛාතෙන වා මලෙන සහිතං **සං** අත්තානං **අලංකත්තුං** නිම්මලං කත්වා සජ්ජෙතුං **සුචිරං** සුචිරකාලං **රංජයෙ** අත්තනි අභිරමාපෙය්‍ය.

පාදමජ්ඣයමකමෙවං දට්ඨබ්බං –

මනොහර හර ක්ලෙසං, ජින චෙතොභවං මම;
නනු ත්වං පාරමීසාරා-මතභාවිතමොසධන්ති.

මනොහර ජින මම චෙතොභවං **ක්ලෙසං** සන්තාපං **හර** අපනය, ත්වං පාරමීසාරාමතභාවිතං **ඔසධං** දිබ්බොසධං නනු.

පාදන්තයමකමෙවං දට්ඨබ්බං –

සාධුනා රංජය ජය-ද්ධනිනා’පූරයි මහිං;
යො තං ජිනවරං ධීර-මත්ථකාමොසි වෙ තුවන්ති.

යො ජිනවරො සාධුනා **ජයද්ධනිනා** වෙනෙය්‍යජයඝොසෙන මහිං ආපූරයි, ධීරං තං ජිනවරං තුවං සප්පුරිස වෙ අත්ථකාමො අසි, **රංජය** අභිරමාපෙහි. ඉමිනා නිද්දිට්ඨයමකෙහෙව අවසෙසා තතියපාදාදියමකාදයො විඤ්ඤෙය්‍යා.

32. **අච්චන්තබහවො තෙසං,**
භෙදා සම්භෙදයොනියො;
තත්ථාපි කෙචි සුකරා,
කෙචි අච්චන්තදුක්කරා.

32. කිං පන සාකල්ලෙන න විකප්පිතානීති ආහ **‘‘අච්චන්ති’’**ච්චාදි. **තෙසං** විකප්පානං සම්භෙදො සඞ්කරො මිස්සත්තමුච්චාරණප්පකාරො යොනි පභවො යෙසං තෙ **සම්භෙදයොනියො, භෙදා** පකාරා **අච්චන්තබහවො** අතිසයෙන බහුලා යථාවුත්තනයෙන සම්භවන්ති, **තත්ථාපි** තෙසු විකප්පෙසුපි **කෙචි** විකප්පා සුඛෙන කරීයන්ති පයුජ්ජන්තීති **සුකරා,** තබ්බිපරීතො ච **කෙචි** විකප්පා අච්චන්තදුක්කරා. ඉති ද්විධා සඞ්ගය්හන්ති, තෙසු සුකරානං කෙසඤ්චි අභිමතයමකානං මුඛමත්තං දස්සිතං. ඉදානි දුක්කරානං කෙසඤ්චි මුඛමත්තං න සබ්බමෙවං වෙදිතබ්බං.

සමුන්නතෙන තෙ සතා,
කථං න තෙ න තෙ සියුං;
යතො නතෙනතෙපි’තො,
සියුං න තෙ නතෙ සුභා.

ඉදං පාදචතුක්කමජ්ඣයමකමබ්‍යපෙතබ්‍යපෙතමෙකරූපං දුක්කරං.

න භාසුරා තෙපි සුරා විභූසිතා,
තථාසුරා භූරි සුරාපරාජිතා;
සභාසු රාජාපි තථා සුරාජිතො,
යථා සුරාජන්ති සුරාවිනිස්සටා.

ඉදං චතුක්කපාදමජ්ඣයමකමෙකරූපබ්‍යපෙතං.

32. සබ්බමිදමනුද්දිසිත්වා ලක්ඛණාතිදෙසෙන නිගමනං කිමත්ථමිච්චාසඞ්කායමාහ **‘‘අච්චන්තෙ’’**ච්චාදි. **තෙසං** යමකානං **සම්භෙදයොනියො** පභෙදුප්පත්තිකාරණභූතා **භෙදා** උච්චාවචපකාරා **අච්චන්තබහවො, තත්ථාපි** තෙසුපි **කෙචි** යමකා **සුකරා** සුසාධියා, **කෙචි අච්චන්තදුක්කරා** අතිසයෙන දුස්සාධියා. සම්භෙදො යොනි යෙසන්ති විග්ගහො.

ඉහ සුකරස්ස උපදිසිතත්තා දුක්කරයමකපවෙසොපායමත්තමුපදිසීයතෙ –

‘‘මනං මනං සත්ථු දදෙය්‍යා වෙ යො,
මනං මනං පීණයත’ස්ස සත්ථු;
මනං මනං තෙන දදෙය්‍යා වෙ න,
මනං මනංප’ස්ස න සාධුපුජ්ජ’’න්ති.

ඉදං පාදචතුක්කාදියමකමෙකරූපං අබ්‍යපෙතබ්‍යපෙතං.

යො පුග්ගලො මනං අත්තනො චිත්තං **සත්ථු** ජිනස්ස **මනං** ඛණමත්තම්පි දදෙය්‍යා වෙ, **සත්ථු** මුනින්දස්ස **මනං** චිත්තං **අස්ස** පුග්ගලස්ස **මනං** චිත්තං **පීණයති** සම්පීණෙති, **තෙන** තස්මා **මනං මනං** චිත්තං චිත්තං **දදෙය්‍යා වෙ න** යදි නො දදෙය්‍යා, **අස්ස** පුග්ගලස්ස **මනං** චිත්තං **මනංපි** මුහුත්තම්පි **සාධුපුජ්ජං** සාධූහි පූජිතබ්බං **න** භවති.

‘‘සමුන්නතෙන තෙ සතා,
කථං න තෙ න තෙ සියුං;
යතො නතෙ’නතෙපි’තො,
සියුං න තෙ නතෙ සුභා’’ති.

ඉදං පාදචතුක්කමජ්ඣයමකමෙකරූපමබ්‍යපෙතබ්‍යපෙතං.

යතො යෙන කාරණෙන තෙ තුය්හං **සතා** සොභනෙන **සමුන්නතෙන** සම්මා උන්නතෙන හෙතුනා **නතෙපි** අවනතෙපි **අනතෙපි** අනවනතෙපි **තෙ තෙ සුභා** තෙ තෙ සොභනා **න න සියුං,** භවන්තෙව, **අතො** තෙන කාරණෙන **තෙ සුභා** තෙ සොභනා **නතෙ** අවනතෙ **කථං න සියුං,** භවන්තෙව.

‘‘ජිනං පණාමොනතසජ්ජනං ජනං,
ගුණෙ නිවෙසෙන්තමසජ්ජනං’ජනං;
වෙනෙයානෙත්තෙ ගුණභාජනං ජනං,
නමෙ මමෙන්තං බලු සජ්ජනංජන’’න්ති.

ඉදං පාදචතුක්කන්තයමකමෙකරූපමබ්‍යපෙතබ්‍යපෙතයමකං දුක්කරං.

පණාමොනතසජ්ජනං පණාමිතුකාමොනතසාධුජනවන්තං **ජනං** වෙනෙයාජනං **අසජ්ජ** පමාදමකත්වා **ගුණෙ** සීලාදිගුණෙ **නිවෙසෙන්තං** නියොජෙන්තං වෙනෙයානෙත්තෙ **අඤ්ජනං** අඤ්ජනභූතං **ගුණභාජනං** ගුණානමාධාරභූතං **සජ්ජනංජනං** ඉමිනා කාරණෙන සාධුජනානං අඤ්ජනභූතං **ජනං** සාධුජනං **බලු** එකන්තෙන **මමෙන්තං** මමායන්තං **නං** ජිනං **නමෙ** නමාමි.

‘‘සාභාසු සාභා භුවනෙ ජිනස්ස,
සාභාය සා භාසතියෙව ජාතු;
සාභාය සා භාති න වෙ කථං න,
සාභා සසාභානමතිච්ච භාතී’’ති.

ඉදං පාදචතුක්කාදියමකෙකරූපබ්‍යපෙතං.

භුවනෙ සත්තලොකෙ **සාභාසු** විජ්ජමානාභාසු **ජිනස්ස සාභා** සොභනා ආභා **සාභාය** විජ්ජමානාය, සොභනාය වා ආභාය ආභාතො **ජාතු** එකන්තෙන **භාසතියෙව** දිප්පතෙව, **සා** ජිනාභා **සාභාය** විජ්ජමානාභාතො අධිකා හුත්වා **වෙ න භාති** යදි න භාසති, **සසාභානං** විජ්ජමානසොභනාභානං බ්‍රහ්මාදීනං **සාභා** සොභනාභායො **අතිච්ච** අතික්කම්ම **කථං න භාති,** භාසතියෙව.

‘‘න භාසුරා තෙපි සුරා විභූසිතා,
තථාසුරා භූරි සුරාපරාජිතා;
සභාසු රාජාපි තථා සුරාජිතො,
යථා සුරාජන්ති සුරාවිනිස්සටා’’ති.

ඉදං පාදචතුක්කමජ්ඣයමකෙකරූපබ්‍යපෙතං.

සුරාවිනිස්සටා සුරාපානතො අපගතා ජනා **යථා සුරාජන්ති,** තථා **විභූසිතා** විසෙසෙන අලඞ්කතා **තෙපි සුරා** තෙ දෙවා අපි **න භාසුරා** සොභමානා න හොන්ති, **තථා** එවං **සුරාපරාජිතා** සුරාපානහෙතු පරාජිතභාවං පත්තා **භූරි** **අසුරා** බහවො වෙපචිත්තිආදයො අසුරාපි **න භාසුරා** න සොභන්ති, **තථා** එවං **සුරාජිතො** සුට්ඨු අලඞ්කතො **රාජාපි සභාසු න භාසුරො.**

‘‘ජිනාණත්තියං යො’හිතාසා සිතාසා,
අවස්සංව තෙ හොන්ත්‍ය’තාසා හතාසා;
අතො සබ්බපාපෙ සතාසා චතාසා,
කරොන්තෙව සන්තිස්සිතා සාමිතාසා’’ති.

ඉදං පාදචතුක්කන්තයමකමෙකරූපබ්‍යපෙතං.

යෙ සප්පුරිසා **ජිනාණත්තියං** බුද්ධස්ස විනයපඤ්ඤත්තිසඞ්ඛාතාණත්තියං **ඔහිතාසා** අවීතික්කමවසෙන පතිට්ඨිතආසා හොන්ති **සිතාසා** පරිසුද්ධාසා, **තෙ** සාධවො **හතාසා** අනුක්කමෙන හතතණ්හා **අවස්සංව** එකන්තෙනෙව

අතාසා භයරහිතා යතො හොන්ති, **අතො** තස්මා **සබ්බපාපෙ** සබ්බාකුසලෙ **සතාසා** භයසහිතා **වතාසාව** නිරවජ්ජවතාභිලාසවන්තො සාධුජනා **සන්තිස්සිතා** සන්තිනිස්සිතායො **සාමීතාසා** සාමිභාවාසායො කරොන්තෙව.

33. **යමකං තං පහෙළී ච, නෙකන්තමධුරානි'ති;**
උපෙක්ඛියන්ති සබ්බානි, සිස්සඛෙදභයා මයා.

33. නනු යමකං නාම කවීනං සාමත්ථියවිසෙසසූචකන්ති තත්ථ තං සොපයොගං, පහෙළිකා ච සොපයොගා කීළාවිනොදනෙ සම්බාධට්ඨානමන්තනෙ පරබ්‍යාමොහනෙ [පරමබ්‍යාමොහනෙ (ක.), කාබ්‍යාදාස 3.97] ච, තස්මා තත්ථ කථමුපෙක්ඛා භවතොති ආහ **''යමක''**න්තිආදි. **තං** යථාවුත්තං **යමකඤ්ච** සුකරදුක්කරප්පභෙදං. **පහෙළිකා** පන පුබ්බාචරියෙහි සොළස නිද්දිට්ඨා සමාගතාවඤ්චිතාදිකා. තත්රීදං ලක්ඛණං –

සමාගතා නාම සියා, ගූළ්හත්ථා පදසන්ධිනා;
වඤ්චිතාඤ්ඤත්ථ රූළ්හෙන, යත්ථ සද්දෙන වඤ්චනා.

උක්කන්තාතිබ්‍යවහිත-ප්පයොගා මොහකාරිනී;
සියා **පමුස්සිතා** යස්සා, දුබ්බොධත්ථා පදාවලි.

සමානරූපා'මුඛ්‍යත්ථා-රොපාහිතපදා සියා;
ඵරුසා පච්චයාදීහි, ජාතසද්දා කථඤ්චිපි.

සඞ්ඛ්‍යාතා නාම සඞ්ඛ්‍යානං, යත්ථ බ්‍යාමොහකාරණං;
අඤ්ඤථා'භාසතෙ යත්ථ, වාක්‍යත්ථො සා **පකප්පිතා**.

සා **නාමන්තරිකා** යස්සා, නාමෙ නානත්ථකප්පනා;
නිභූතා'වට්ඨිතඤ්ඤත්ථා, තුල්‍යත්ථසුතිහෙතුතො.

සමානසද්දා සා ඉට්ඨ-සද්දපරියායසාධිතා;
සම්මූළ්හා මූළ්හතායෙව, නිද්දිට්ඨත්ථාපි සාධුකං.

යස්සා සම්බන්ධබාහුල්‍යා, නාමං සා **පාරිහාරිකී;**
එකච්ඡන්නා භවෙ බ්‍යඤ්ජා-ධෙය්‍යං නිස්සයගොපනා.

සා භවෙ **උභයච්ඡන්නා,** යස්සා උභයගොපනා;
සංකිණ්ණා නාම සා යස්සා, නානාලක්ඛණසඞ්කරොති.

දොසත්තෙපි චෙසං සබ්බෙසං උක්කන්තාදීසු දොසභාවෙ නාරොපිතබ්බා. එසා හි [මනසොති (ක.)] ''බහුගුණෙ පණමති''ච්චාදිනා [සුබොධාලඞ්කාර 44 ගාථා] වාක්‍යසංකිණ්ණනාමෙන න වුත්තා, පකප්පිතා ච සංසයදොසපරිහාරෙන ''යාතෙ දුතියං නිලය''න්ති [සුබොධාලඞ්කාර 112 ගාථා] ආදිනා නිද්දිට්ඨා.

''පභවා'නතවිත්තිණ්ණා, තවා'ණා මහතී සති;
විරාය ජයතං නාථ, පහුතඵලසාධනී''ති.

අයං **සමාගතා.**

''භද්දමෙචො'පසෙවෙය්‍ය, විධූතමදකිබ්බිසං;
සම්පාපයෙ පුරං ඛෙමං, ස දන්තො'ත්තනිසෙවින''න්ති.

අයං **වඤ්චිතා.**

පමුස්සිතාදයො තු ලක්ඛණානුසාරෙන, තත්ථොදාහරණානුසාරෙන ච වෙදිතබ්බා.

එවං පුබ්බාචරියෙහි පරිකප්පිතා පහෙළිකා චෙති එතානි **සබ්බානි එකන්තෙන** නියමෙන **න මධුරානි** අත්ථරසස්ස වා සද්දරසස්ස වා කස්සචි අභාවෙන අස්සාදිතබ්බානි න හොන්තීති ඉමිනා කාරණෙන **සිස්සා**නමුප්පන්නො **ඛෙදොයෙව භයං** තතො තෙසං ඛෙදතො වා උප්පන්නභයතො මයා උපෙක්ඛියන්තීති සම්බන්ධනීයං.

33. එවං සුකරදුක්කරවසෙන දුවිධත්තං වත්වා කවීනං සාමත්ථියප්පකාසනෙ සප්පයොජනයමකානඤ්ච, කීළාවිනොදනෙ සම්බාධට්ඨානසම්මන්තනෙ පරබ්‍යාමොහනෙ චාති ඉමෙසු සප්පයොජනානඤ්ච පහෙළිකානම්වචනෙ කාරණං නිද්දිසති **“යමක”**මිච්චාදිනා. **තං යමකං** යථාවුත්තං සුකරදුක්කරාදිභෙදං යමකජාතඤ්ච **පහෙළි** ච පුබ්බාචරියෙහි නිද්දිට්ඨා සමාගතාදිකා පහෙළිකා ච **ඉති** ඉමානි **සබ්බානි එකන්තමධුරානි** න ඉති අස්සාදෙතබ්බස්ස අත්ථරසස්ස, සද්දරසස්ස වා නියමතො අභාවා එකන්තෙන අමධුරානි, **ඉති** ඉමිනා කාරණෙන ච **සිස්සභෙදභයා** සිස්සානං අසහනසඞ්ඛාතාය අසහනෙන ජාතාය වා භීතියා ච මයා උපෙක්ඛියන්ති. සිස්සානං භෙදොයෙව භයං, සිස්සභෙදතො උප්පන්නං වා භයං, තතොති විග්ගහො.

එත්ථ පහෙළිකා එවං දට්ඨබ්බා –

සමාගතා ච වඤ්චිතු-ක්කන්තා පමුස්සිතාපි ච;
සමානරූපා ඵරුසා, සඞ්ඛ්‍යාතා ච පකප්පිතා.

අථොපි නාමන්තරිකා, නිභූතා ච පහෙළිකා;
අථො සමානසද්දා ච, සම්මූළ්හා පාරිහාරිකී;
එකච්ඡන්නොභයච්ඡන්නා, සංකිණ්ණාති ච සොළසාති.

තත්‍රිදං ලක්ඛණං –

සමාගතා නාම සියා, ගූළ්හත්ථා පදසන්ධිනා;
වඤ්චිතාඤ්ඤත්ථ රූළ්හෙන, යත්ථ සද්දෙන වඤ්චනා.

උක්කන්තාතිබ්‍යවහිත-ප්පයොගා මොහකාරිනී;
සියා **පමුස්සිතා** යස්සා, දුබ්බොධත්ථා පදාවලි.

සමානරූපා’මුඛ්‍යත්ථා-රොපාහිතපදා සියා;
ඵරුසා පච්චයාදීහි, ජාතසද්දා කථඤ්චිපි.

සඞ්ඛ්‍යාතා නාම සඞ්ඛ්‍යානං, යත්ථ බ්‍යාමොහකාරණං;
අඤ්ඤථා’භාසතෙ යත්ථ, වාක්‍යත්ථො සා **පකප්පිතා**.

සා **නාමන්තරිකා** යස්සා, නාමෙ නානත්ථකප්පනා;
නිභූතා’වට්ඨිතඤ්ඤත්ථා, තුල්‍යත්ථසුතිහෙතුතො.

සමානසද්දා සා ඉට්ඨ-සද්දපරියායසාධිතා;
සම්මූළ්හා මූළ්හතායෙව, නිද්දිට්ඨත්ථාපි සාධුකං.

යස්සා සම්බන්ධබාහුල්‍යා, නාමං සා **පාරිහාරිකී;**
එකච්ඡන්නා භවෙ බ්‍යඤ්ජා-ධෙය්‍යං නිස්සයගොපනා.

සා භවෙ **උභයච්ඡන්නා,** යස්සා උභයගොපනා;
සංකිණ්ණා නාම සා යස්සා, නානාලක්ඛණසඞ්කරොති.

අයං පනෙත්ථ අත්ථො – **පදසන්ධිනා** පදානං සන්ධානතො **ගූළ්හත්ථා** අපාකටත්ථා **සමාගතා** නාම සියා. **ගූළ්හත්ථාති** පසිද්ධානුවාදෙන අපසිද්ධා සමාගතා විධීයතෙ. ඉතො පරම්පි අනුවාදානුවාද්‍යාභාවො එවං වෙදිතබ්බො. **යත්ථ** පහෙළිකායං **අඤ්ඤත්ථ රූළ්හෙන සද්දෙන** අඤ්ඤස්මිං අත්ථෙ පසිද්ධෙන රූළ්හිසද්දෙන වඤ්චනා **වඤ්චිතා** නාම සියා.

අතිබ්‍යවහිතප්පයොගා අතිසයෙන අන්තරිතපයුජ්ජමානපදයුත්තා තතොයෙව **මොහකාරිනී** සම්මොහකාරිකා පහෙළිකා **උක්කන්තා** නාම. **යස්සා** පහෙළිකාය **පදාවලි** පදපන්ති **දුබ්බොධත්ථා** දුරනුබොධාභිධෙය්‍යා, සා **පමුස්සිතා** නාම.

අමුඛ්‍යත්ථාරොපාහිතපදා අප්පධානත්ථෙ මුඛ්‍යත්ථපකාසකසද්දානං කිඤ්චි සධම්මං නිස්සාය ආරොපනතො උපට්ඨිතපදයුත්තා **සමානරූපා** නාම සියා. **පච්චයාදීහි** පච්චයාදෙසාදීහි **කථඤ්චිපි** යෙන කෙනචි පකාරෙන **ජාතසද්දා** නිප්ඵන්නසද්දා **ඵරුසා** නාම.

යත්ථ යස්සං පහෙළිකායං **සඞ්ඛ්‍යානං** ගණනං වුත්තමපි බ්‍යාමොහකාරණං හොති, සා පහෙළිකා **සඞ්ඛ්‍යාතා නාම** සියා. **යත්ථ** යස්සං පහෙළිකායං **වාක්‍යත්ථො** සමුදායත්ථො **අඤ්ඤථා** අඤ්ඤෙන පකාරෙන **ආභාසතෙ** විඤ්ඤායතෙ, **සා පකප්පිතා** නාම.

යස්සා පහෙළිකාය **නාමෙ** පයුත්තාභිධානෙ **නානත්ථකප්පනා** විවිධාභිධෙය්‍යකප්පනා සම්භවති, **සා** පහෙළිකා **නාමන්තරිකා** නාම. **තුල්‍යත්ථසුතිහෙතුතො** සමානත්ථසද්දානං පයොගහෙතුයා **අවට්ඨිතඤ්ඤත්ථා** පතිට්ඨිතඅඤ්ඤත්ථා හොති, සා **නිභූතා** නාම.

යා පහෙළිකා **ඉට්ඨසද්දපරියායසාධිතා** ඉච්ඡිතත්ථසද්දස්ස වෙවචනෙහි නිප්ඵාදිතා හොති, **සා සමානසද්දා** නාම. සාධුකං **නිද්දිට්ඨත්ථාපි** දස්සිතඅත්ථයුත්තාපියා **මූළ්හතායෙව** සම්මොහභාවත්ථං එව භවති, සා **සම්මූළ්හා** නාම.

යස්සා පහෙළිකාය විරචනෙ **නාමං** දස්සියමානං නාමං **සම්බන්ධබාහුල්‍යා** සම්බන්ධස්ස බහුලභාවතො භවති, **සා පාරිහාරිකී** නාම. **යස්සා ආධෙය්‍යං බ්‍යඤ්ජ** අභිබ්‍යඤ්ජිය පකාසෙත්වා **නිස්සයගොපනා** ආධාරගුත්ති භවති, සා **එකච්ඡන්නා** නාම.

යස්සා පයොගෙ **උභයගොපනා** උභින්නමාධාරාධෙය්‍යානං ගොපනා භවති, සා **උභයච්ඡන්නා** නාම. **යස්සා නානාලක්ඛණසඞ්කරො** සමාගතාදිනානාවිධලක්ඛණානං සඞ්කරො හොති, සා **සංකිණ්ණා** නාම සියා.

ඉදානි සමාගතාදීනං ලක්ඛියං කමෙන එවං ඤාතබ්බං –

> ‘‘පභවා’නතවිත්තිණ්ණා, තවා’ණා මහතී සතී;
> චිරාය ජයතං නාථ, පහූතඵලසාධිනී’’ති.

අයං **සමාගතා.**

නාථ තව පභවතො පට්ඨාය **නතවිත්තිණ්ණා** ඔණතවසෙන පත්ථටා, එවං සති නදී විය දිස්සති. **පභව** පකට්ඨත්ත සොභාවන්ත. භො **නාථ තව** තුය්හං **මහතී සතී** මහන්තී සමානා **ආණා ආනතවිත්තිණ්ණා** අත්තනි නතෙසු ජනෙසු පත්ථටා **පහූතඵලසාධිනී** බහුලත්ථනිප්ඵාදනී **චිරාය** චිරකාලං **ජයතං** උක්කංසභාවෙන පවත්තතු. එත්ථ පභවආනතඉතිසන්ධිනා අත්ථො ගුළ්හො.

> ‘‘භද්දමෙවො’පසෙවෙය්‍ය, විධූතමදකිබ්බිසං;
> සම්පාපයෙ පුරං ඛෙමං, ස දන්තො’ත්තනිසෙවිත’’න්ති.

අයං **වඤ්චිතා.**

විධූතමදකිබ්බිසං විනාසිතමදදොසං **භද්දමෙව** මන්දපිය [පින්දපිස්ස (ක.)] – භද්දජාතිකෙසු හත්ථීසු භද්දජාතිකහත්ථිමෙව උපසෙවෙය්‍යාති වුත්තං විය දිස්සති. **භද්දමෙව** උත්තමපුරිසමෙව සෙවෙය්‍යාති අත්ථො. සෙවනං කිමත්ථන්ති චෙ? හත්ථිපක්ඛෙ **දන්තො** සික්ඛිතො **සො** හත්ථී **අත්තනිසෙවිතං** අත්තානං භජිතං ජනං **ඛෙමං** නිබ්භයං **පුරං** නගරං සම්පාපෙති. පුරිසපක්ඛෙ පන **දන්තො** දමිතො **සො** අරියපුග්ගලො **අත්තනිසෙවිතං** අත්තානමුපසෙවිතං ජනං **ඛෙමං** නිද්දුක්ඛං **පුරං** නිබ්බානපුරං පාපෙති. එත්ථ කවිච්ඡිතඋත්තමත්ථතො අඤ්ඤෙන හත්ථිඅත්ථෙ රුළ්හෙන සද්දෙන වඤ්චනා නාම.

> ‘‘බහුගුණෙ පණමති, දුජ්ජනානංපායං ජනො;
> හිතං පමුදිතො නිච්චං, සුගතං සමනුස්සරා’’න්ති.

අයං **උක්කන්තා.** ඉමස්සත්ථො උපරි ආගමිස්සති.

බ්‍යාකිණ්ණදොසත්තෙ සතිපි පහෙළිකාරුළ්හත්තා එසා ඉට්ඨා. වුත්තඤ්හි ‘‘පහෙළිකායමාරුළ්හා, න හි දුට්ඨා කිලිට්ඨතා’’ති. ඉහ සම්බන්ධිපදානං අට්ඨානට්ඨාපනෙන බ්‍යවහිතත්තං හොති.

> ‘‘මුඛචුල්ලං ගිඞ්ගමකං, නියුරුග්ගත්ථනුන්නතං;
> පටච්චරී වරං පොසො, භීරුයා ධාරයන්තියා’’ති.

අයං **පමුස්සිතා.**

මුඛවුල්ලං තිලකාදිං **ගිඞ්ගමකං** එවංනාමකං පසාධනං **නියුරුග්ගත්ථනුන්නතං** නියුරං වලයං, උග්ගත්ථනං පයොධරපටං, උන්නතං නලාටපටාදිකං, මුඛතො උන්නතාභරණඤ්ච **ධාරයන්තියා භීරුයා** ඉත්ථියා **පටච්චරී** ජිණ්ණවත්ථනිවාසී **පොසො** පුරිසො **වරං** උත්තමො. එත්ථ බහුපයොගරහිතෙහි සද්දෙහි රචිතත්තා අත්ථස්ස දුරවබොධතා.

''නව'ග්ගරතනාන'ස්මිං, දිස්සන්ති රතනාකරෙ;
පුරිසානෙත්ථ අට්ඨන්නං, අට්ඨා'සාධාරණා'පර''න්ති.

අයං **සමානරූපා.**

අස්මිං රතනාකරෙ අග්ගරතනානි නව දිස්සන්ති, **එත්ථ** ඉමෙසු රතනෙසු **අට්ඨ** රතනානි අට්ඨන්නං පුරිසානං අසාධාරණානි, **අපරං** රතනං සාධාරණං. ඉමානි නව ලොකුත්තරානි චිත්තීකතාදිඅත්ථෙන ''රතනානී''ති ච තප්පභවො සම්මාසම්බුද්ධො ''ආකරො''ති ච කප්පිතොති අමුඛ්‍යත්ථෙසු රතනාදිසද්දානමාරොපනං හොති.

''වින්දන්ති දෙවගන්ධබ්බා, හිමවන්තමහාතලෙ;
රසවන්තෙ සරෙ සත්ත, න නාගාපි උපොසථා''ති.

අයං **එරුසා.**

හිමවන්තමහාතලෙ හිමාලයස්ස මත්ථකෙ **රසවන්තෙ** සොදකෙ **සත්ත සරෙ** අනොතත්තාදිකෙ දෙවගන්ධබ්බා **වින්දන්ති** සෙවන්ති, උපොසථා නාගාපි න වින්දන්ති. අයමපරත්ථො. හිමවන්තමහාතලෙ චන්දරංසියුත්තෙ මහාපාසාදතලෙ **දෙවගන්ධබ්බා** කීළමානා ගන්ධබ්බා **රසවන්තෙ** මධුරගුණයුත්තෙ **සත්ත සරෙ** වීණාය ඡජ්ජාදිකෙ සත්ත සරෙ වින්දන්ති, **නාගාපි** අරියාපි **උපොසථාපි** උපවුත්ථාපි **න වින්දන්ති** නානුභවන්ති. එත්ථ දිබ්බන්තීති **දෙවා.** උපොසථො එතෙසමත්ථීති **උපොසථා**ති විග්ගහො. ලක්ඛණක්කමතො පසිද්ධපචුරපයොගතො අඤ්ඤදත්ථා යෙන කෙනචි ලෙසෙන පච්චයාදීනං ජාතසද්දස්ස අත්ථිතා.

''ගීතසද්දෙ සරා ද්වෙ ද්වෙ, ද්වෙ ඡජ්ජඤ්ඤත්‍ර ඡස්සරා;
පඤ්චවණ්ණං යථා චක්ඛු, ඡබ්බණ්ණා නාසිකා තථා''ති.

අයං **සඞ්ඛ්‍යාතා.**

ගීතසද්දෙ සරා ද්වෙ හොන්ති, **ඡජ්ජ'ඤ්ඤත්‍ර** ඡජ්ජතො අඤ්ඤත්‍ර ඡජ්ජං වජ්ජෙත්වා උසභො ගන්ධාරො මජ්ඣිමො පඤ්චමො ධෙවතො නිසාදොති. එත්ථ යුගලතො ද්වෙ ද්වෙ **ඡස්සරා** ඡසරවන්තො. යථා චක්ඛු පඤ්චවණ්ණං හොති, **තථා** එවං නාසිකා ඡබ්බණ්ණා හොති, ගීතසද්දෙ ඊකාරඅකාරසරද්වයසබ්භාවතො ච ඡජ්ජං ඨපෙත්වා උසභාදීසු සරානං තිවිධත්තා ච ''චක්ඛූ''ති සරබ්‍යඤ්ජනවසෙන පඤ්චවණ්ණානං සබ්භාවතො ච ''නාසිකා''ති ඡන්නං සබ්භාවතො ච එවං වුත්තං. එත්ථ වුත්තසඞ්ඛ්‍යාගීතාදිසද්දසන්නිට්ඨානතො සම්මොහකාරිනී හොති.

''පාතු වො උදිතො රාජා, සිරිමා රත්තමණ්ඩලො;
සකන්තිගහනක්ඛත්ත-සඞ්ඝයුත්තො සුලක්ඛණො''ති.

අයං **පකප්පිතා.**

සිරිමා සිරිමන්තො **රත්තමණ්ඩලො** අනුරත්තජනපදමණ්ඩලො, අනුරත්තඅමච්චමණ්ඩලො වා **සකන්තිගහනක්ඛත්තසඞ්ඝයුත්තො** සකස්ස අත්තනො අන්තෙ සමීපෙ ගහනෙහි අවිරළෙහි ඛත්තසඞ්ඝෙහි ඛත්තියසමූහෙහි යුත්තො සංයුත්තො **සුලක්ඛණො** පසත්ථපුරිසලක්ඛණො **උදිතො** පසිද්ධො **රාජා** නරින්දො **වො** තුම්හෙ **පාතු** රක්ඛතූති අයං අනධිප්පෙතත්ථො. **සිරිමා** ''ලක්ඛියා වාසට්ඨානත්තා''ති වුත්තත්තා සිරිමන්තො **රත්තමණ්ඩලො** උග්ගමනෙ රත්තමණ්ඩලො **සකන්තිගහනක්ඛත්තසඞ්ඝයුත්තො** කන්තිසහිතෙහි ගහනක්ඛත්තතාරගණෙහි යුත්තො **සුලක්ඛණො** සුට්ඨු සසලක්ඛණො **උදිතො** උග්ගතො **රාජා** චන්දො **වො** තුම්හෙ **පාතූ**ති උභයපක්ඛස්ස සාධාරණගුණගුණීපදපරිග්ගහෙන ඉධ වාක්‍යත්ථස්ස අඤ්ඤථා දිස්සමානතා හොති.

''වුච්චතා'දො ඉසිතො'කො, සුමහන්තොපකාරවා;
සනාතනො ච න ඉසි, න සඛා න සනාතනො''ති.

අයං **නාමන්තරිකා.**

එකො **ආදො** පුබ්බෙ ‘‘ඉසී’’ති වුච්චති, **සුමහන්තොපකාරවා** අතිමහන්තොපකාරසමන්නාගතො **සනාතනො ච** සස්සතො ච හොති, තථාපි **න ඉසි** ඉසි නාම න හොති, **න සඛා** මිත්තොපි න හොති, **න සනාතනො** සස්සතොපි න හොති, අයං ගම්‍යමානත්ථො. **සුමහා** අතිමහන්තො එකො **ආදො** නාමාදිම්හි ඉසීති වුච්චති, **අන්තො** මජ්ඣෙ **පකාරවා ප-**කාරෙන සමන්නාගතො, **සනාතනො ච** සස්සතො ච හොති, ඉසිපි නාම න හොති, මිත්තොපි න හොති, සො **නාතනො** තනඉති අක්ඛරද්වයරහිතො **න** හොති. ආදිමජ්ඣානං වුත්තත්තා **අන්තෙ**ති ඤායති, **‘‘ඉසිපතනවිහාරො’’**ති ගහෙතබ්බං. තත්ථ ඉසිපතනනාමෙන ඉසිආදීනං ගම්‍යමානත්ථත්තා නානත්ථකප්පනා හොති.

‘‘ධාවන්තං උදයා අත්ථං, මුහුත්තං න නිවත්තති;
න චන්දමණ්ඩලං එතං, නාපි ආදිච්චමණ්ඩල’’න්ති.

අයං **නිගූතා.**

උදයා උදයතො පභුති **අත්ථං** යාව අත්ථං **ධාවන්තං** ජවන්තං **මුහුත්තං** මුහුත්තකාලං **න නිවත්තති** න පුනාවත්තති. එතං චන්දමණ්ඩලම්පි න හොති, ආදිච්චමණ්ඩලම්පි න හොති. **උදයා** පටිසන්ධිතො **අත්ථං** යාවචුති. **ධාවන්ත**න්ති ආයුකිච්චතො ආයුචන්දාදීනමත්ථානං, තප්පකාසකසද්දානඤ්ච තුල්‍යත්තා එත්ථ පතිට්ඨිතචන්දාදිඅත්ථන්තරානං සම්භවො.

‘‘දෙවිං කිත්තිමහීනාමං, කළාරත්ථච්ඡයං පුරිං;
හිත්වා න සරි සො ධීරො, කරොන්තොපු‍්‍යයාමච්ඡය’’න්ති [කරොන්තොමුත්තමච්ඡයන්ති (ක.)].

අයං **සමානසද්දා.**

කිත්තිමහීනාමං කිත්තිමහීනං ද්වින්නං නාමෙන සමන්නාගතං **දෙවිං** අග්ගමහෙසිං **කළාරත්ථච්ඡයං පුරිං** කළාරඅත්ථානං ද්වින්නං නාමෙන සමන්නාගතං පුරිං නගරඤ්ච සො ධීරො **හිත්වා** පරිච්චජිත්වා **උය්‍යාමච්ඡයං** උය්‍යාමනාමෙන සමන්නාගතං කරොන්තො අපි **න සරි** සම්පත්තිං නානුසරි, යසොධරාදෙවිඤ්ච කපිලවත්ථුපුරිඤ්ච හිත්වා වීරියසඞ්ඛාතපධානං කරොන්තො මහාසත්තො සම්පත්තිං න සරි, එත්ථාභිමතයසොධරාදිසද්දානං පරියායෙහි **කිත්තිමහී**සද්දාදීහි රචිතතා.

‘‘චතුද්දිසාමුඛා බන්ධා, චත්තාරො සින්ධවා සයං;
පරිභුඤ්ජන්ති නික්ඛිත්තං, තිණං මජ්ඣෙ යථාසුඛ’’න්ති.

අයං **සම්මුළ්හා.**

සින්ධවා චත්තාරො අස්සා **චතුද්දිසාමුඛා** යථා චතුද්දිසාසම්මුඛා හොන්ති, තථා **බන්ධා** මජ්ඣෙ නික්ඛිත්තං තිණං සයං යථාසුඛං පරිභුඤ්ජන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං පිට්ඨිං කත්වා බන්ධා විය ඛායති, තෙ පන සම්මුඛං කත්වා බන්ධා හොන්ති. එත්ථ ‘‘චතුද්දිසාමුඛාබන්ධා’’ති නිද්දිට්ඨත්තා පිට්ඨිං කත්වා බන්ධාති සම්මුළ්හතා හොති.

‘‘ජනො ජීවනජානන්ද-කරබන්ධුස්ස භාසිතං;
සක්කරොන්තොව පප්පොති, පුඤ්ඤාරික්ඛයගොචරෙ’’ති.

අයං **පාරිහාරිකී.**

ජීවනජානන්දකරබන්ධුස්ස ජීවනතො උදකතො ජාතානං පදුමානං ආනන්දකරස්ස සූරියස්ස බන්ධුස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස **භාසිතං** වචනං **සක්කරොන්තො** පූජෙන්තො ජනො **පුඤ්ඤාරික්ඛයගොචරෙ** පුඤ්ඤානං පටිපක්ඛත්තා පුඤ්ඤාරිසඞ්ඛාතානං අකුසලානං ඛයස්ස නිමිත්තභූතං නිබ්බානමාරම්මණං කත්වා උප්පන්නෙ මග්ගඵලෙ **පප්පොති** පාපුණාති. එත්ථ ජීවනජානං ආනන්දකරස්ස බන්ධුස්සෙති ච, පුඤ්ඤාරීනං ඛයනිමිත්තං ආරම්මණං කත්වා පවත්තෙති ච ඉමිනා බුද්ධො මග්ගඵලා ච පාරම්පරියෙන සම්බන්ධෙන වුත්තාති සම්බන්ධානං බාහුල්ලභාවො.

‘‘න ගණ්හාති මහන්තම්පි, සද්දං න ච විභූසනං;
චතුප්පදස්ස කස්සාපි, කණ්ණොයං න කිලාඵලො’’ති.

අයං **එකච්ඡන්නා.**

කස්සාපි චතුප්පදස්ස කණ්ණො මහන්තම්පි සද්දං න ගණ්හාති, ආරම්මණං න කරොති, විභූසනම්පි න ගණ්හාති. තථාපි අයං කණ්ණො අඵලො න කිල, සඵලතො නිප්ඵලො න හොති කිර. අස්සකණ්ණො රුක්ඛො. එත්ථ

කණ්ණොති ආධෙය්‍යං කත්වා තදාධාරස්ස අවචනතො නිස්සයගුත්ති.

> ''අලඞ්කරොන්තො භුවනං, සස්සිරිකො සදෙවකං;
> කස්මිං සඤ්ජාතසංවද්ධො, කො කෙන නුපලිම්පතී''ති.

අයං **උභයවඤ්චන්නා.**

සස්සිරිකො සදෙවකං භුවනං අලඞ්කරොන්තොති බුද්ධො විය ඛායති. **භුවනං** භුවනසඞ්ඛාතං **කං** ජලං සදා එව අලඞ්කරොන්තො **සස්සිරිකො** ලක්ඛියසමන්නාගතො **කස්මිං** ජලෙ සඤ්ජාතසංවද්ධො **කො** කතරො **කෙන** ජලෙන **න උපලිම්පති** න ලිම්පති. පදුමොති විසජ්ජනං. පදුමො හි පුංනපුංසකලිඞ්ගො. ඉහ ජලපදුමානං ද්වින්නම්පි ඡාදිතත්තා උභයවඤ්චන්නා නාම.

> ''ආදො සොයෙව යො අන්තෙ, මජ්ඣිමස්සාදි මජ්ඣිමො;
> සිද්ධන්තාදීසු වත්තන්තං, අසඞ්ඛතපදං වදා''ති.

අයං **සංකිණ්ණා.**

අන්තෙ අවසානෙ යො හොති, ආදොපි සොයෙව හොති, මජ්ඣිමස්ස ආදිභූතො මජ්ඣිමො එව හොති, **සිද්ධං** නිප්ඵන්නං **තාදීසු** අරියෙසු වත්තන්තං අසඞ්ඛතපදං **වද** කථෙහීති අයමපරත්ථො. **ආදො** ආදිම්හි **සොයෙව** සකාරො එව **අන්තෙ** පරියොසානෙ **යො** යකාරොයෙව, **මජ්ඣිමො** මජ්ඣිමවණ්ණො **මජ්ඣිමස්ස** සද්දස්ස **ආදි** මකාරො, **සිද්ධන්තාදීසු** මතසමයකාලාදීසු වත්තන්තං වාචකභාවෙන පවත්තන්තං **අසඞ්ඛතපදං** සඞ්ඛතතො අඤ්ඤත්තා අසඞ්ඛතභූතං පඤ්ඤත්තිං **වද** කථෙහීති. සමයසද්දො හි නාමපඤ්ඤත්ති. එත්ථ **සිද්ධන්ත**සද්දෙන **ආදි**සද්දස්ස සඞ්ගහිතත්තා තාදිඅත්ථො ලබ්භතීති අත්ථස්ස ගූළ්හතාය සමාගතාලක්ඛණෙන ච ''සො''ති ''යො''ති ''අසඞ්ඛතපද''න්ති අඤ්ඤත්ථරූළ්හසද්දෙන වඤ්චිතත්තා වඤ්චිතාලක්ඛණෙන ච **සමය**සද්දෙ නානත්ථකප්පනතො නාමන්තරිකාලක්ඛණෙන වාති තීහිපි ලක්ඛණෙහි මිස්සිතොති. සෙසෙසුපි සංකිණ්ණත්තං එවමෙව වෙදිතබ්බං. තත්ථ තත්ථ වුත්තලක්ඛණානුසාරෙනෙව සමාගතාදීනං අන්වත්ථසඤ්ඤතා වෙදිතබ්බා.

34. **දෙසකාලකලාලොක-ඤායාගමවිරොධි යං;**
තං විරොධිපදං වෙ'ත-මුදාහරණතො ඵුටං.

34. ''දෙසි''ච්චාදි. **දෙසො** ථලජලදෙසාදි. **කාලො** රත්තින්දිවො. **කලා** නච්චගීතාදයො. **ලොකො** චරාචරභූතප්පවත්ති. **ඤායො** යුත්ති. **ආගමො** ඉධ බුද්ධවචනං. අඤ්ඤත්ථ තු සුතිධම්මසංහිතා, තෙ ච. තෙහි විරොධො අස්ස අත්ථීති **දෙස...පෙ.... විරොධි**. යන්ති අනුවදිත්වා. **තං විරොධිපදන්ති** විධීයතෙ. **එතඤ්ච** පදං **උදාහරණතො** ලක්ඛියතො **ඵුටං** පාකටං. යතො ජලජාදීනං ථලාදීසු පාතුභාවාදි, රත්‍යාදීසු සම්භවන්තානං කුසුමාදීනං දිවාදීසු සම්භවො ච, ''නච්චගීතාදිචතුසට්ඨියා කලාසු භින්නඡජ්ජො නාම සත්තසරො''තිආදිනා කලාසත්ථාභිහිතලක්ඛණාතික්කමවිරොධො ච, ''අග්ගිසීතලො, නිස්සාරො ඛදිරො''තිආදිනා ලොකසීමාතික්කමො ච, වුත්තායපා'නරූපපත්තසමුප්පත්තියා මිද්ධස්ස රූපභාවාපාදනාදිඤායවිරොධො ච, යථාසකමාගමෙන විරොධො ච සුඛෙන ච සක්කා පාකටත්තා විඤ්ඤාතුං, තතො සබ්බමෙතං නොදාහටන්ති අධිප්පායො.

34. එවං යමකපහෙළිකානමදස්සනෙ කාරණං වත්වා ඉදානි උද්දෙසක්කමෙන සම්පත්තවිරොධිදොසං **''දෙසකාලි''**ච්චාදිනා වදති. **යං** පදං **දෙසො** ථලජලපබ්බතාදි. **කාලො** රත්තින්දිවො හෙමන්තාදිවසෙන තිවිධො, වසන්තාදිවසෙන ඡබ්බිධො. **කලා** නච්චගීතාදිචතුසට්ඨි. **ලොකො** ථාවරජඞ්ගමභූතපවත්තිසඞ්ඛාතො. **ඤායො** යුත්ති. **ආගමො** ඉහ බුද්ධවචනං, අඤ්ඤත්ථ පන සුතිධම්මසංහිතො ච. තෙහි විරොධො අස්ස අත්ථීති **දෙස...පෙ.... විරොධි. තං විරොධිපදං** නාම. **එතං** විරොධිපදං **උදාහරණතො** ලක්ඛියතො **ඵුටං** පරිබ්‍යත්තං. වස්සිකජාතිසුමනාදීනං ජලජාදිභාවො ච, පදුමකුමුදාදීනං ථලජාදිභාවො ච, රත්තිආදීසු ලබ්භමානානං කුමුදාදීනං දිවාදීසු සම්භවො ච, නච්චගීතාදිචතුසට්ඨියා කලාසු ''ඡජ්ජො උසභො ගන්ධාරො මජ්ඣිමො පඤ්චමො ධෙවතො නිසාදො''ති දස්සිතසත්තසරානමෙකදෙසස්ස ඡජ්ජස්ස භින්නසත්තසරො ඡජ්ජො නාමාති සමුදායවසෙන වොහාරකරණාදීහි සත්ථාගතතං, ලක්ඛණාතික්කමඤ්ච, ''අග්ගි සීතලො, චන්දනං උණ්හං, ඛදිරරුක්ඛො නිස්සාරො, එරණ්ඩො සසාරො'' ඉච්චාදිනා ලොකමරියාදාතික්කමො ච, මිද්ධස්ස අරූපභාවූපපත්තියා වුත්තායපි රූපභාවසාධනසදිසයුත්තිවිරොධිකථනඤ්ච, යථාසකමාගමමතික්කම්ම කථනඤ්චාති සබ්බෙසං විරුද්ධසභාවස්ස පාකටත්තා උදාහරණං න දස්සයිස්සාමාති අධිප්පායො. ඉමෙසමෙව දෙසාදිවිරොධීනමවිරුද්ධත්තං එත්ථෙව විරොධිපදදොසපරිහාරෙ ''බොධිසත්තප්පභාවෙනා''තිච්චාදිනා දිස්සති. දෙස...පෙ.... ගමෙහි විරොධො, සො අස්ස අත්ථීති දෙස...පෙ.... විරොධි. නින්දායං අයමස්සත්ථීති විචච්ඡිතා.

35. **ය'දප්පතීත'මානීය, වත්තබ්බං නෙය්‍යමාහු තං;**
යථා සබ්බාපි ධවලා, දිසා රොචන්ති රත්තියං.

35. **“ය”**මිච්චාදි. **අප්පතීතං** සද්දතො, අත්ථතො වා අනධිගතං නහ්‍යඤ්ඤථාවගමො ගන්ථන්තරාභාවතො. වක්ඛති හි ‘‘දුල්ලභාවගතී සද්ද-සාමත්ථියවිලඞ්ඝිනී’’ති. යං කිඤ්චි පදං සමානීය ආනෙත්වා වත්තබ්බං, තං නෙය්‍යමාහු. **යථෙත්‍යුදාහරති**. **සබ්බාපි** සකලාපි **දිසා** පුබ්බදිසාදයො දස දිසා **රත්තියං** රජන්‍යං **ධවලා** උජ්ජලා **රොචන්ති** දිප්පන්තීති එත්තකෙ නිද්දිට්ඨෙ චන්දමරීචිනො එත්ථ නෙය්‍යත්තං.

35. ඉදානි නෙය්‍යදොසමුදාහරති **“ය”**මිච්චාදිනා. **යං** පදං **අප්පතීතං** පදන්තරෙන, තෙනාභිහිතත්ථෙන වා ‘‘ඉමස්සත්ථොය’’මිති අවිඤ්ඤාතං ආනීය වත්තබ්බං, තතොයෙව පදන්තරමානීය වත්තබ්බං හොති, **තං නෙය්‍යමාහු** ‘‘නෙය්‍යදොසො’’ති පොරාණා ආහු. **යථා** තත්ථොදාහරණමීදිසං ‘‘සබ්බාපි ධවලා දිසා රොචන්ති රත්තිය’’න්ති. **සබ්බාපි දිසා** පුබ්බදක්ඛිණාදයො දස දිසා **ධවලා** සෙතා **රත්තියං** රජන්‍යං **රොචන්ති** දිප්පන්ති. එත්ථ දිසාය විසෙසනං ධවලගුණං කෙලාසකූටසුධාභිත්තිචන්දරංසිආදීසු කුතො සඤ්ජාතමිති අනිච්ඡිතත්තා අඤ්ඤනිවත්තනත්ථං චන්දකිරණාදිවාචකපදං ආනෙත්වා ධවලතා ඉමිනෙති වත්තබ්බත්තා **ධවල** පදං නෙය්‍යදොසෙන දුට්ඨං හොති. පතීතං විඤ්ඤාතං, න පතීතං **අප්පතීතං**. එත්ථ අකාරො පසජ්ජපටිසෙධෙ.

36. **නෙදිසං බහු මඤ්ඤන්ති, සබ්බෙ සබ්බත්ථ විඤ්ඤුනො;**
දුල්ලභා’වගතී සද්ද-සාමත්ථියවිලඞ්ඝිනී.

36. අප්පතීතං නිච්ඡන්ති විඤ්ඤූති දස්සෙතුමාහ **“නෙ”**තිආදි. **ඊදිසං** අනන්තරෙ වුත්තප්පකාරං නෙය්‍යං සබ්බෙපි **විඤ්ඤුනො** ඤෙය්‍යවිදූ **සබ්බත්ථ** ගජ්ජාදිකෙ **න බහු මඤ්ඤ**න්ති න සම්භාවෙන්ති නප්පයුජ්ජන්ති. කිං න බහුමඤ්ඤන්තීති චෙ ආහ **“දුල්ලභා”**තිආදි. තථා හි **අවගතී** අත්ථාවගමො **සද්දං** වාචකං, **සාමත්ථියඤ්ච** ඤායං **විලඞ්ඝයති** වජති අනුපදස්සනතොති **සද්දසාමත්ථියවිලඞ්ඝිනී දුල්ලභා න** ලභ්‍යතෙ. ඤායොපත්ථො වා සද්දොපත්ථො වා යොත්ථො න හොති. සො නප්පතීයතෙ යථා මනසි අවට්ඨිතමත්තෙනාති අත්ථො. තස්මා සද්දතො, අත්ථතො වා පතීතබ්බමනෙය්‍යං, තබ්බිපරීතං නෙය්‍යන්ති විඤ්ඤෙය්‍යං.

36. ඉමං අප්පතීතපදං විඤ්ඤූහි නාභිමතන්ති දස්සෙන්තො ආහ **“නෙදිස”**මිච්චාදි. **ඊදිසං** යථාවුත්තප්පකාරං නෙය්‍යං **සබ්බෙ විඤ්ඤුනො සබ්බත්ථ** ගජ්ජපජ්ජාදිකෙ **න බහු මඤ්ඤන්ති** න සම්භාවෙන්ති නප්පයොජෙන්ති. **අවගතී** අත්ථාවබොධො **සද්දසාමත්ථියවිලඞ්ඝිනී** සද්දසඞ්ඛාතවාචකඤ්ච සාමත්ථියසඞ්ඛාතඤායඤ්ච අතික්කම්ම පවත්තිනී **දුල්ලභා** තාදිසපයොගාභාවතො දුල්ලභා හොති. යො අත්ථො සද්දාගතො, ඤායාගතො වා න හොති, සො කත්තුනො මනසි පතිට්ඨිතමත්තෙන පතීතො න හොතීති තං පදං නෙය්‍යදොසමිති සබ්බෙ කවිනො පරිහරන්තීති අධිප්පායො. බහුමානං කරොන්තීති වාක්‍යෙ බහුමඤ්ඤන්තීති නාමධාතු. සද්දසාමත්ථියං විලඞ්ඝයති සීලෙනාති **සද්දසාමත්ථියවිලඞ්ඝිනී**.

37. **සියා විසෙසනාපෙක්ඛං,**
යං තං පත්වා විසෙසනං;
සාත්ථකං තං යථා තං සො,
භියේ‍යා පස්සති චක්ඛුනා.

37. **“සියා”**ඉච්චාදි. **යං** පදං විසෙසනං පත්වා අත්ථෙන සහ වත්තතීති **සාත්ථකං**. නිබ්බිසෙසනන්තු වුත්තත්ථමෙව හොති. **තං විසෙසනාපෙක්ඛං** සියා. **“තං යථෙ”**ත්‍යාදිනා උදාහරති. ‘‘පස්සතී’’ති වුත්තෙ ‘‘චක්ඛුනා’’ති ලබ්භතෙව.

37. **“සියා”**මිච්චාදි. **යං** පදං විසෙසනං පත්වා **සාත්ථකං** අත්ථසහිතං, තදභාවෙ නිරත්ථකං හොති, **තං විසෙසනාපෙක්ඛං** නාම සියා. **තං යථා** තස්සොදාහරණමෙවං ‘‘තං සො භියේ‍යා පස්සති චක්ඛුනා’’ති. **සො** පුරිසො **තං** පුරිසං **භියේ‍යා** යෙභුය්‍යසා චක්ඛුනා පස්සති. එත්ථ ‘‘පස්සතී’’ති වුත්තෙයෙව ‘‘චක්ඛුනා’’ති ඤායති. **චක්ඛුනාති** විසෙස්‍යපදං විසෙසනං ලද්ධාව සාත්ථකං හොති. විසෙසනෙ අපෙක්ඛා අස්සාති ච, සහ අත්ථෙන වත්තමානං සාත්ථකමිති ච සමාසො.

38. **හීනං කරෙ විසෙස්‍යං යං, තං හීනත්ථං භවෙ යථා;**
නිප්පභීකතඛජ්ජොතො, සමුදෙති දිවාකරො.

38. **“හීන”**මිච්චාදි . **යං** විසෙසනපදං **විසෙස්‍යං** විසෙසිතබ්බං **හීනං** ලාමකං **කරෙ** කරෙය්‍ය, **තං** විසෙසනපදං **හීනත්ථං** හීනො අත්ථො යස්ස තං හීනත්ථං නාම භවෙය්‍ය. **“යථා”**ඉත්‍යාදිනා උදාහරති. නිප්පභීකතො ඛජ්ජොතො යෙන සො **දිවාකරො** පභාකරො **සමුදෙති** උපගච්ඡතීති. එත්ථ ඛජ්ජොතප්පභාපහරණෙ න ථුති දිවාකරස්සාති.

38. **“හීනං කරෙ”**ච්චාදි. **යං** පදං විසෙස්‍යං හීනං කරොති, තං හීනත්ථං භවෙ. යථා තත්ථොදාහරණමෙවං ‘‘නිප්පභීකතඛජ්ජොතො, සමුදෙති දිවාකරො’’ති. පභාරහිතකතා ඛජ්ජොතා යෙන සො **දිවාකරො** සූරියො **සමුදෙති** උග්ගච්ඡති. ‘‘නිප්පභීකතඛජ්ජොතො’’ති ඉමිනා විසෙසනෙන ලාමකාලොකලද්ධයුත්තස්ස ඛජ්ජොපනකස්ස අභිභවනප්පකාසනං සහස්සරංසිනො නින්දායෙව, න ථුතීති විසෙස්‍යං හීනත්ථං හොති. හීනො අත්ථො යස්සෙති ච, නත්ථි පභා එතෙසන්ති ච, නිප්පභා කතාති ච, නිප්පභීකතා ඛජ්ජොතා යෙනාති ච විග්ගහො.

39. **පාදපූරණමත්තං යං, අනත්ථමිති තං මතං;**
යථා හි වන්දෙ බුද්ධස්ස, පාදපඞ්කෙරුහම්පිච.

39. හි අපි චසද්දානං පාදපූරණමත්තත්තා අනත්ථකත්තං. විසෙසනවිසෙස්‍යපදදොසො.

39. **"පාදපූරණි"**ච්චාදි. **යං** පදං **පාදපූරණමත්තං** චතුත්ථංසසඞ්ඛාතස්ස පාදස්ස පූරණමත්තමෙව හොති, **තං** **අනත්ථමිති මතං** ඤාතං. **යථා**සද්දො වුත්තත්ථො. බුද්ධස්ස **පාදපඞ්කෙරුහං** පාදම්බුජං වන්දෙති. එත්ථ **හි අපිචාති** ඉමෙසං සමත්තනාදිඅත්ථෙසු අප්පවත්තිතො කෙවලං පාදපූරණමත්තතො අනත්ථකත්තං. **මත්ත**සද්දො අවධාරණෙ. විසෙසනවිසෙස්‍යපදදොසො.

පදදොසනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වාක්‍යදොසනිද්දෙසවණ්ණනා

40. **සද්දතො අත්ථතො වුත්තං, යත්ථ භියොපි වුච්චති;**
තමෙකත්ථං යථා'භාති, වාරිදොවාරිදො අයං.

40. **"සද්දතො"**ඉච්චාදි. **සද්දතො** වාචකෙන තස්මිංයෙවත්ථෙ තස්සෙව සද්දස්ස පුන පයොගතො **අත්ථතො** අභිධෙය්‍යෙන පුබ්බපටිපාදිකස්සෙව වත්ථුස්සාවිසෙසෙන පුන පටිපාදනතො **වුත්තං** පයුත්තං යං පදත්ථරූපං **යත්ථ** යස්මිං වාක්‍යෙ **භියොපි වුච්චති** පුනපි පයුජ්ජතෙ, තමෙකත්ථන්ති අනුවදිත්වා **"යථෙ"**ච්චාදිනා විධීයතෙ. වාරිං දදාතීති **වාරිදො**. අයං **වාරිදො** මෙඝො **ආභාති** දිප්පතීති. ජලදානමත්තාපෙක්ඛාය ඉදං සද්දතො එකත්ථං.

40. ඉදානි උද්දිට්ඨක්කමෙන වාක්‍යදොසං නිද්දිසති **"සද්දතො"**ච්චාදිනා. **සද්දතො** වාචකෙන **අත්ථතො** අභිධෙය්‍යෙන **වුත්තං** පයුත්තං යං පදත්ථරූපං **යත්ථ** යස්මිං වාක්‍යෙ **භියොපි** පුනපි **වුච්චති** යුජ්ජතෙ, **තං** වාක්‍යං **එකත්ථං** නාම දොසො. උදාහරණං **"යථී"**ච්චාදි. **වාරිදො** ජලදායකො **අයං වාරිදො** මෙඝො **ආභාති** දිප්පති. සම්පත්තිසාධකං ''ජලදායකො''ච්චාදිවිසෙසනං විනා ජලදානමත්තස්ස වුත්තත්තා සද්දතො එකත්ථං නාම හොති.

යථා ච

41. **තිත්ථියඞ්කුරබීජානි, ජහං දිට්ඨිගතානි'හ;**
පසාදෙති පසන්නෙ සො, මහාමුනි මහාජනෙ.

41. තිත්ථියසඞ්ඛාතානං අඞ්කුරානං **බීජානි** උප්පත්තිහෙතුභූතානි **දිට්ඨිගතානි** ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො **ජහං** ජහන්තො දූරීකරොන්තො **සො මහාමුනි** සම්මාසම්බුද්ධො **ඉහ** ලොකෙ අත්තනි **පසන්නෙ** පසාදබහුලෙ මහාජනෙ පසාදෙතීති අපරමුදාහරණං. පසාදසඞ්ඛාතස්ස අත්ථස්ස **"පසන්නෙ පසාදෙතී"**ති වුත්තත්තා ඉදමත්ථතො එකත්ථං.

41. **"තිත්ථියි"**ච්චාදි. සො මහාමුනි **තිත්ථියඞ්කුරබීජානි** තිත්ථියසඞ්ඛාතානං අඞ්කුරානං උප්පත්තිකාරණභූතානි **දිට්ඨිගතානි** සස්සතාදිභෙදභින්නා ද්වාසට්ඨිදිට්ඨියො **ජහං** ජහන්තො අපනෙන්තො **ඉහ** ලොකෙ **පසන්නෙ** අත්තනි පසන්නෙ **මහාජනෙ** පසාදෙති. **පසන්න**සද්දෙන වුත්තප්පසාදසඞ්ඛාතස්ස අත්ථස්ස **පසාදෙතීති** ක්‍රියාපදෙනපි වුත්තත්තා සද්දෙ භින්නෙපි අත්ථතො එකන්ති අත්ථතො එකත්ථස්සුදාහරණං. තිත්ථියා එව අඞ්කුරානි, තෙසං බීජානි, දිට්ඨීසු ගතානි, දිට්ඨියො එව ගතානීති වා විග්ගහො.

42. **ආරද්ධක්කමවිච්ඡෙදා, භග්ගරීති භවෙ යථා;**
කාපි පඤ්ඤා, කොපි ගුණො, පකතීපි අහො තව.

42. ආරද්ධො වත්තුමුපක්කමන්තො, **කමො** වචනපටිපාටි. තස්ස **විච්ඡෙදො** භඞ්ගො, තතො. **"යථෙ"**තිආදිනා උදාහරති. අවුත්තස්සපි පසාදවසා අජ්ඣාහාරොති. මහාමුනි **තව** තෙ **පඤ්ඤා කාපි** සාතිසයත්තා අනිද්ධාරිතං සභාවවිසෙසා කාචියෙව, අහො පවත්තමානායපි වසභාවස්සානිද්ධාරිතත්තා අච්ඡරියන්ති අත්ථො. එත්ථ **කාපි කොපීති** සබ්බනාමපදක්කමස්ස **පකතීති** එත්ථ විච්ඡින්නත්තා භග්ගරීති.

42. **"ආරද්ධක්කමි"**ච්චාදි. **ආරද්ධක්කමවිච්ඡෙදා** වත්තුමාරද්ධපදක්කමස්ස විච්ඡෙදහෙතු **භග්ගරීති භවෙ** භග්ගරීතිවාක්‍යදොසො භවති. උදාහරති **"යථී"**ච්චාදි. මහාමුනි **තව** තුය්හං **පඤ්ඤා** සාතිසයභූතා පඤ්ඤා **කාපි** වචනවිසයාතික්කන්තත්තා කාපියෙව. **ගුණො** සීලසමාධිආදිඅනඤ්ඤසාධාරණගුණසමූහො **කොපි** පමාණපරිග්ගහස්ස කෙනචි ලෙසෙනපි කත්තුමසක්කුණෙය්‍යත්තා කොපියෙව. **පකතීපි** අචින්තෙය්‍යභූතා පකතීපි එවමෙව **අහො** විජ්ජමානානංයෙව පඤ්ඤාදීනං සභාවාවබොධස්ස දුක්කරතා අච්ඡරියා. **කාපි කොපීති** පදක්කමස්ස **"පකතී"**ති එත්ථ සුඤ්ඤත්තා රීතිභඞ්ගො. ආරද්ධොයෙව කමො, තස්ස විච්ඡෙදො, භග්ගා රීති අස්ස, එත්ථ වාති විග්ගහො.

43. **පදානං දුබ්බිනික්ඛෙපා, බ්‍යාමොහො යත්ථ ජායති;**
තං බ්‍යාකිණ්ණන්ති විඤ්ඤෙය්‍යං, තදුදාහරණං යථා.

43. **“පදාන”**මිච්චාදි. **යත්ථ** යස්මිං වාක්‍යෙ **පදානං** ස්‍යාද්‍යන්තාඛ්‍යාතිකානං **දුබ්බිනික්ඛෙපා** දුට්ඨපනතො **බ්‍යාමොහො** සංමුළ්හතා **ජායති** උප්පජ්ජති, **තං** වාක්‍යං බ්‍යාකිණ්ණන්ති **විඤ්ඤෙය්‍යං** ඤාතබ්බං. **තස්ස** බ්‍යාකිණ්ණස්ස **උදාහරණං** ලක්ඛියං **“යථෙ”**ති දස්සෙති. යථා ඉදං, තථා අඤ්ඤම්පීති අත්ථො.

43. **“පදානි”**ච්චාදි. **පදානං** ස්‍යාද්‍යන්තත්‍යාද්‍යන්තපදානං **දුබ්බිනික්ඛෙපා** දුට්ඨපනතො **යත්ථ** වාක්‍යෙ **බ්‍යාමොහො** සංමොහො ජායති, **තං** බ්‍යාකිණ්ණදොසොති විඤ්ඤෙය්‍යං. **තදුදාහරණං** තස්ස බ්‍යාකිණ්ණදොසස්ස ලක්ඛියං **යථා** ඉමිනා වක්ඛමානනයෙන.

44. **බහුගුණෙ පණමති, දුජ්ජනානං ප්‍යයං ජනො;**
හිතං පමුදිතො නිච්චං, සුගතං සමනුස්සරං.

44. බහුඅනන්තත්තා බහුභූතෙ ගුණෙ සීලාදිකෙ **සමනුස්සරං** සම්මදෙව උට්ඨාය සමුට්ඨාය අනුස්සරන්තො ගුණවිසයසතිං පච්චුපට්ඨාපෙන්තො තෙනෙව කාරණෙන **පමුදිතො** හට්ඨපහට්ඨො **අයං ජනො** සබ්බොපි ලොකො **දුජ්ජනානං** සුජනෙතරානම්පි දෙවදත්තාදීනං **නිච්චං** කාලං හිතං **සුගතං** සම්මාසම්බුද්ධං **පණමති** නමස්සතීති අයං අත්ථො කවිවඤ්ඡිතො. තත්ථ ‘‘බහුගුණෙ පණමතී’’ත්‍යාදි බ්‍යවහිතපදප්පයොගා මොහො ජායතීති බ්‍යාකිණ්ණං.

44. **“බහුගුණෙ”**ච්චාදි. **බහුගුණෙ** අනන්තත්තා බහුභූතෙ සීලසමාධිආදිගුණෙ **සමනුස්සරං** විසෙසතො අනුස්සරන්තො **පමුදිතො** තතොයෙව පහට්ඨො අයං ජනො සත්තනිකායො **දුජ්ජනානම්පි** අසප්පුරිසානම්පි **නිච්චං** සතතං **හිතං** මිත්තභූතං **සුගතං** සබ්බඤ්ඤුං **පණමති** වන්දති. එත්ථ පදානං අට්ඨානපයොගතො බ්‍යාකිණ්ණත්තං පදත්ථානුසාරෙනෙව ගම්‍යතෙ.

45. **විසිට්ඨවචනා’පෙතං, ගාම්මං’ත්‍ය’භිමතං යථා;**
කඤ්ඤෙ කාමයමානං මං, න කාමයසි කිං න්වි’දං.

45. විසිට්ඨස්ස කස්සචි අත්ථස්ස වචනතො කථනතො **අපෙතං** පරිච්චත්තං. **කඤ්ඤෙ**ඉත්‍යාමන්තනං. අහං තං ඉච්ඡාමි, තාදිසං මං ත්වං කස්මා නිච්ඡසි, ඉදං කිං නු ඉති ගාමිකජනවචනත්තා **“කඤ්ඤි”**ච්චාදිකං ගාම්මං.

45. **“විසිට්ඨෙ”**ච්චාදි. **විසිට්ඨවචනාපෙතං** පියභූතෙන උත්තිවිසෙසෙන විසෙසිතබ්බස්ස කථනතො පරිහීනං වාක්‍යං ‘‘ගාම්මදොස’’න්ති කවීහි අභිමතං. උදාහරති **“යථී”**ච්චාදි. **කඤ්ඤෙ** හෙ කඤ්ඤෙ **කාමයමානං මං** තුවං ඉච්ඡයමානං මං **න කාමයසි** ත්වං න ඉච්ඡසි, ඉදං කිං නු. ඊදිසෙ ඉච්ඡාවිසාතෙ වුච්චමානෙ එවං–

‘‘යාචනා මදීයා තව කාරණායං,
දිනෙ දිනෙ නිප්ඵලතං උපෙති;
දක්ඛො සදා මානිනිමානභඞ්ගෙ,
ස මන්මථොන්‍යත්‍ර ගතො මතො නු’’ඉති විය.

පියත්ථස්ස කථනාභාවතො ‘‘කඤ්ඤෙ’’ත්‍යාදිකං වචනං මිලක්ඛුකානං වචනත්තා **ගාම්මං**. එත්ථ **කඤ්ඤා**සද්දො දසවස්සිකාය වත්තතීති නියමො නත්ථි. විසිට්ඨස්ස අත්ථස්ස වචනතො අපෙතන්ති වාක්‍යං.

46. **පදසන්ධානතො කිඤ්චි, දුප්පතීතිකරං භවෙ;**
තම්පි ගාම්මංත්‍ය’භිමතං, යථා යාභවතො පියා.

46. **“පදෙ”**ච්චාදි. **පදසන්ධානතො** පුබ්බාපරානං පදානං සන්ධිවසෙන යං **කිඤ්චි** වාක්‍යං දුට්ඨු අසුතිසුභගං පතීතිමවබොධං කරොතීති කරං භවෙ, **තම්පි** යථාවුත්තං ගාම්මන්ත්‍යභිමතං. **යථා**ත්‍යුදාහරති. භවතො **යා** කාචි වනිතා **පියා** හොතීති එකොත්ථො. **යභ** මෙථුනෙ. යභනං යාභො. සො විජ්ජතෙ යස්ස සො **යාභවා**. තස්ස **යාභවතො පියා**ඉත්‍යපි භවති.

46. **“පදසන්ධානි”**ච්චාදි. **කිඤ්චි** වාක්‍යං **පදසන්ධානතො** පුබ්බාපරපදානං ඝටනතො **දුප්පතීතිකරං භවෙ** අසබ්භභූතදුට්ඨත්ථස්ස පකාසකො හොති, **තම්පි ගාම්මන්ති** යථාවුත්තගාම්මදොසෙන දූසිතන්ති [දුප්පසිතන්ති (ක.)] සබ්බෙහි කවීහි **අභිමතං** ඤාතං. **යථා**ති උදාහරති. **භවතො** භවන්තස්ස **යා** කාචි ඉත්ථී **පියා** භවතීති අයං කවිනා ඉච්ඡිතත්ථො. **යාභවතො** මෙථුනවන්තස්ස පියාතිපි අත්ථො. **“යභ** මෙථුනෙ’’ති හි ධාතු. යභනං යාභො, සො අස්ස අත්ථීති **යාභවා,** තස්ස යාභවතොති ගහිතෙ අසොතබ්බත්තා දුප්පතීතිකරතා. දුට්ඨායෙව පතීති අවබොධො, තං කරොතීති විග්ගහො.

47. **වුත්තෙසු සූචිතෙ ඨානෙ, පදච්ඡෙදො භවෙ යති;**
යං තාය හීනං තං වුත්තං, යතිහීනන්ති සා පන.

47. **"වුත්තෙස්වි"**ච්චාදි. **වුත්තෙසු** ඡන්දොසත්ථපරිනිද්දිට්ඨෙසු අනුට්ඨුභාදීසු **සූචිතෙ** ඨානෙ "එත්ථයතී"ති ඡන්දොවිචිතියා පකාසිතට්ඨානෙ පදානං ස්‍යාද්‍යන්තානං ඡෙදො විච්ඡිති විභාගො අනුවාදො යං යති භවෙති විධියති. **තාය** යතියා **හීනං** පරිහීනං විරුද්ධං **යං** වාක්‍යං, තං **යතිහීනන්ති** වුත්තං, "යමනං විරාමො **යති,** සා හීනා එත්ථා"ති කත්වා. **පනාති** විසෙසෙ, **සා** යති පනාති සම්බන්ධො.

47. **"වුත්තෙස්ව"**ච්චාදි. **වුත්තෙසු** ඡන්දොසත්ථෙ නිද්දිට්ඨඅනුට්ඨුභාදීසු **සූචිතෙ ඨානෙ** "අයමෙත්ථ යතී"ති පකාසිතෙ ඨානෙ **පදච්ඡෙදො** ස්‍යාද්‍යන්තත්‍යාද්‍යන්තාදීනං පදානං විච්ඡෙදො යති නාම භවෙ, **තාය** යතියා **යං** වාක්‍යං **හීනං** අභිමතට්ඨානෙ වණ්ණවිච්ඡෙදෙන පරිහීනං, **තං** වාක්‍යං **යතිහීනන්ති** යතිහීනදොසෙන දුට්ඨන්ති විඤ්ඤූහි වුත්තං.

48. **යති සබ්බත්ථ පාදන්තෙ, වුත්තඩ්ඪෙ ච විසෙසතො;**
පුබ්බාපරානෙකවණ්ණ-පදමජ්ඣෙපි කත්ථචි.

48. **"යති"**ච්චාදි. **සබ්බත්ථ පාදන්තෙ** සබ්බස්මිං චතුත්ථංසසඞ්ඛාතානං ගාථාපාදානං අන්තෙ අවසානෙ ච **විසෙසතො** විසෙසෙන එකන්තෙන **වුත්තඩ්ඪෙ ච** වුත්තානං පාදද්වයසඞ්ඛාතෙ අඩ්ඪෙ ච, තදවසානෙ චාති අධිප්පායො. "සියා"ති සෙසො. නනු "පදච්ඡෙදො"ති වුත්තත්තා පදමජ්ඣෙ යති න හොතෙවාති චෙති ආහ **"පුබ්බ"**ඉච්චාදි. **කත්ථචි** කිස්මිඤ්චි ඨානෙ, න සබ්බත්ථ. පුබ්බාපරානෙකවණ්ණපදමජ්ඣෙපි යතීති සම්බන්ධො. පුබ්බෙ ච අපරෙ ච **පුබ්බාපරෙ**. අනෙකෙ වණ්ණා **අනෙකවණ්ණා**. පුබ්බාපරෙ අනෙකවණ්ණා යස්ස තං තථා. තඤ්ච තං පදඤ්ච, තස්ස මජ්ඣෙපි.

48. ඉදානි යතිම්හි ලබ්භමානං සබ්බවිසයං දස්සෙති **"යති"**ච්චාදිනා. සා පන යති **සබ්බත්ථ පාදන්තෙ** චතුත්ථංසසඞ්ඛාතගාථාපාදානං අන්තෙ ච **විසෙසතො** නියමතො **වුත්තඩ්ඪෙ** ච වුත්තානං පාදද්වයසඞ්ඛාතෙ අඩ්ඪෙ ච, තදවසානෙ චාති අධිප්පායො. **කත්ථචි** කිස්මිඤ්චි ඨානෙ **පුබ්බාපරානෙකවණ්ණපදමජ්ඣෙපි** පුබ්බාපරභූතඅනෙකවණ්ණසමන්නාගතපදානං මජ්ඣෙ ච සියා. පදච්ඡෙදස්ස "යති"ති වුත්තත්තා පදමජ්ඣෙ න හොතීති සඞ්කාපරිහරණත්ථං "පුබ්බාපරානෙකවණ්ණපදමජ්ඣෙ"ති වුත්තං. එත්ථ පාදන්තො, වුත්තඩ්ඪො, පදමජ්ඣඤ්ච යතිට්ඨානන්ති. පදමජ්ඣෙයෙව ලබ්භමානා යති කත්ථචි හොති, ද්වක්ඛරත්‍යක්ඛරපදමජ්ඣෙ පන න හොති.

තත්ථොදාහරණපච්චුදාහරණානි යථා –

49. **තං නමෙ සිරසා චාමී-කරවණ්ණං තථාගතං;**
සකලාපි දිසා සිඤ්ච-තීව සොණ්ණරසෙහියො.

49. උදාහරීයතීති **උදාහරණං**. පටිපක්ඛමුදාහරණං **පච්චුදාහරණං**. චාමීකරස්සෙව සුවණ්ණස්ස විය වණ්ණො යස්ස තං තථාගතං සිරසා නමාමි. කීදිසං? **යො** තථාගතො **සකලාපි දිසා** සබ්බායෙව දස දිසා **සොණ්ණරසෙහි** චාමීකරවණ්ණත්තා රසෙහි සුවණ්ණරසෙහි **සිඤ්චතීව** සිඤ්චතීති මඤ්ඤෙ, **තං** තථාගතන්ති අපෙක්ඛතෙ. එත්ථ පුබ්බපාදන්තෙ වුත්තඩ්ඪෙ ච නියතා යති. **චාමීකරසද්දො** චෙත්ථ චතුරක්ඛරො. තත්ථ **චාමීඉති** පුබ්බභාගො, **කරඉති** පරො. එත්ථ පුබ්බාපරානෙකවණ්ණපදමජ්ඣෙ යති. **සිඤ්චතීති** එත්ථ පන පුබ්බාපරානෙකවණ්ණපදමජ්ඣත්තාභාවා **සිඤ්චඉත්‍යත්‍ර** යති දුට්ඨාති. ඉදං පච්චුදාහරණං.

49. **තත්ථ** පාදන්තවුත්තඩ්ඪෙසු යතියා පාකටත්තා තස්මිං පදමජ්ඣෙ යතියා **උදාහරණපච්චුදාහරණානි** ඉට්ඨොදාහරණපටිපක්ඛොදාහරණානි යථා. **"තං නමෙ"**ච්චාදි. **යො** තථාගතො සකලාපි දිසා **සොණ්ණරසෙහි** සුවණ්ණරසධාරාහි **සිඤ්චතීව** සිඤ්චති මඤ්ඤෙ, **ඉවසද්දො** විතක්කෙ. **චාමීකරවණ්ණං** සුවණ්ණවණ්ණසදිසඡවිවණ්ණං **තං** තථාගතං සිරසා නමෙ. එත්ථ "චාමීකරවණ්ණ"න්ති යතියා **චාමීති** අක්ඛරද්වයමතික්කම්ම ඨිතත්තා අන්තෙපි **කරඉති** අක්ඛරද්වයෙනානූනත්තා පදච්ඡෙදස්ස පුබ්බාපරවණ්ණානමනෙකත්තමිතිට්ඨොදාහරණං. **සිඤ්චතීති** පදෙ **සිඤ්චාති** වණ්ණද්වයමතික්කම්ම යතියා දිස්සමානත්තෙපි **තිඉති** පරභාගෙ එකවණ්ණත්තා අනෙකවණ්ණාභාවොති පච්චුදාහරණං. එත්ථ අනෙකවණ්ණත්තං පදවසෙනෙව ඤාතබ්බං. චාමීකරස්ස වණ්ණො විය වණ්ණො යස්ස සොති විග්ගහො.

50. **සරො සන්ධිම්හි පුබ්බන්තො, විය ලොපෙ විභත්තියා;**
අඤ්ඤථා ත්ව'ඤ්ඤථා තත්ථ, යාදෙසාදි පරාදි'ව.

50. **"සරො"**ච්චාදි. විභත්තියා **ලොපෙ** සති **සන්ධිම්හි** සංහිතායං කතායං **සරො** පරපදාදිභූතො **පුබ්බන්තො විය** පුබ්බපදස්ස අන්තභූතො යො සරො, සො විය හොති, අනෙකවණ්ණත්තාභාවෙපි තතො විහිතයතියා නෙවත්ථි භඞ්ගොති අධිප්පායො. **අඤ්ඤථා තු** විභත්තියා අලොපෙ තු සති සංහිතායං කතායං පුබ්බපදන්තභූතො සරො වෙ,

අඤ්ඤථා අඤ්ඤෙන පකාරෙන හොති, පරපදස්සාදිසරො විය හොතීති අත්ථො. තං විභත්තියා සද්ධිං විහාය කතයතියා නත්ථි භඞ්ගොති අධිප්පායො. **තත්ථ** තස්සං යතියං **යාදෙසාදි** ඉවණ්ණාදීනං කාතබ්බො **යකාරාදෙසාදි** **පරාදිව** පරපදස්ස ආදිසරො විය හොති. කතයාදෙසාදිසහිතං බ්‍යඤ්ජනං විහාය කතාය යතියා නත්ථි භඞ්ගොති අධිප්පායො.

50. ඉදානි හෙට්ඨා වුත්තස්ස විරුද්ධත්තෙපි යතිභඞ්ගාභාවං දස්සෙන්තො ආහ **"සරො"**ච්චාදි. විභත්තියා ලොපෙ සන්ධිම්හි සති **සරො** සන්ධිසරො **පුබ්බන්තො විය** පුබ්බපදස්ස අන්තො විය හොති, **අඤ්ඤථා තු** විභත්තියා අලොපෙ සංහිතායං කතායං අඤ්ඤථා හොති, පුබ්බපදන්තභූතො සරො පරපදස්ස ආදිසරො විය හොති. **තත්ථ** යතියං **යාදෙසාදි** ඉවණ්ණාදීනං කත්තබ්බයකාරාදෙසාදි **පරාදිව** පරපදස්ස ආදිසරො විය හොති, පුබ්බන්තසදිසසරමතික්කමිත්වාපි පරපදාදිසරසදිසවණ්ණමාගම්ම තං අනතික්කමිත්වාපි පරපදාදිසරසදිසයාදෙසාදිමතික්කමිත්වාපි යතියා පයුත්තාය සති අනෙකවණ්ණත්තාභාවෙපි යතිභඞ්ගො න හොතීති අධිප්පායො. පුබ්බස්ස අන්තොති ච, යො ච සො ආදෙසො ච, සො ආදි යස්ස මකාරාදිනොති ච, පරස්ස ආදීති ච වාක්‍යං.

51. **වාදී පුබ්බපදන්තාව, නිච්චං පුබ්බපදස්සිතා;**
පාදයො නිච්චසම්බන්ධා, පරාදීව පරෙන තු.

51. **නිච්චං** අනවරතං පුබ්බපදං සිතා නිස්සිතා **වාදී** **ච**කාරාදයො නිපාතා පුබ්බස්ස පදස්ස අන්තා අවයවා විය හොන්ති, තෙ අන්තො කත්වා යති කාතබ්බාති අධිප්පායො. **පරෙන** පරපදෙන **නිච්චසම්බන්ධා** සතතයොගිනො, **තු**සද්දො අට්ඨානප්පයුත්තො, **පාදයො තු පරාදීව** පරපදස්ස ආදී අවයවා විය හොන්ති, තං විහාය පුබ්බපදන්තෙ යති කාතබ්බාති අධිප්පායො.

51. **"වාදි"**ච්චාදි. **නිච්චං** සතතං **පුබ්බපදස්සිතා** පුබ්බපදං නිස්සාය පවත්තා **වාදී** චකාරාදිනිපාතා **පුබ්බපදන්තාව** පුබ්බපදස්ස අන්තා අවයවා විය හොන්ති, **පරෙන** පරපදෙන **නිච්චසම්බන්ධා** නිරන්තරයොගිනො **පාදයො තු** **පාදිඋපසග්ගා** පන **පරාදීව** පරපදස්ස ආදී අවයවාවිය හොන්ති. **වා**දයො ආගම්ම තෙ බහි කත්වාපි **පා**දයො ආගම්ම තෙ අන්තො කත්වාපි පවත්තො විරාමො යතිභඞ්ගොති අධිප්පායො. වොආදි යෙසන්ති ච, පුබ්බපදං සිතාති ච, පො ආදි යෙසන්ති ච, නිච්චං සම්බන්ධාති ච විග්ගහො. එත්ථ ච තග්ගුණසංවිඤ්ඤාණත්තා චකාරපකාරාදීනම්පි පරිග්ගහො.

සබ්බත්ථොදාහරණානි යථා

52. **නමෙ තං සිරසා සබ්බො-පමාතීතං තථාගතං;**
යස්ස ලොකග්ගතං පත්ත-ස්සො’පමා න හි යුජ්ජති.

53. **මුනින්දං තං සදා වන්දා-මා’නන්තමති’මුත්තමං;**
යස්ස පඤ්ඤා ච මෙත්තා ච, නිස්සීමාති විජම්භති.

52-53. **සබ්බත්ථා**ති පුබ්බන්තසදිසාදීසු. **"නමෙත"**න්තිආදිගාථාද්වයෙ පදත්ථො පාකටො, අධිප්පායො තු යතො ලොකග්ගතං පත්තො, තතො සබ්බොපමාතීතො, යතො පඤ්ඤාමෙත්තා ලොකෙ නිරන්තරමේව වත්තන්ති, තතො අනන්තමති, උත්තමො චාති. එත්ථ ''සබ්බා උපමා''ති සමාසං කත්වා විභත්තිලොපෙ සංහිතායඤ්ච කතායං පරපදාදිඋකාරො පුබ්බපදන්තබ්බකාරට්ඨඅකාරො විය හොතීති **සබ්බො** ඉච්චත්‍ර පාදන්තයති. **පත්තස්සොපමා** ඉච්චත්‍ර යකාරාදෙසස්ස පරාදිසදිසභාවො විය හොති, විභත්තියා අලොපෙ සංහිතායං කතායං **ස**විභත්තියා අකාරො පරපදාදි උකාරො විය හොතීති තංවිභත්තියා පසිද්ධං විහාය **පත්ත**ඉච්චත්‍ර පාදන්තයති. තථා **වන්දාමායනන්ත**ඉච්චත්‍ර **ය**කාරාදෙසස්ස පරාදිසදිසභාවො විහිතොති **මා**සද්දං වජ්ජෙත්වා **වන්දා**ඉච්චත්‍ර පාදන්තයති. පුබ්බපදස්සිතානං වාදීනං පුබ්බපදන්තසදිසතා වුත්තාති **මෙත්තා චා**ති චසද්දතො යති, අපරපදසම්බන්ධා **පා**දයො පරපදාදිසදිසා හොන්තීති **නිස්සීමා**ති එත්ථ **නි**සද්දං විහාය තතො ආදිම්හි යති.

52-53. සබ්බත්ථ යථාවුත්තපුබ්බන්තසදිසසරාදීසු පඤ්චසු උදාහරණානියථා. **"නමෙ ත"**මිච්චාදි, ලොකග්ගතං පත්තස්ස **යස්ස** බුද්ධස්ස **උපමා න හි යුජ්ජති** සකලපදත්ථානං අතික්කම්ම ඨිතත්තා න හි යුජ්ජති. සබ්බොපමාතීතං තං තථාගතං සිරසා **නමෙ** නමාමි. **සබ්බො**ති එත්ථ ඔකාරස්ස පුබ්බපදන්තසරසදිසත්තා තතො පරාය යතියා ච **ස්සොපමා**ති පරපදාදිසදිසං වණ්ණමනතික්කම්ම ඨිතාය යතියා ච උදාහරණං.

"මුනින්දෙ"ච්චාදි. **යස්ස** සම්බුද්ධස්ස පඤ්ඤා ච මෙත්තා **චනිස්සීමා** අනන්තසත්තඅනන්තඤෙය්‍යවිසයකරණතො සීමාරහිතා අතිවිජම්භති. **අනන්තමතිං** උදයබ්බයසම්භවෙපි ඤෙය්‍යස්සානන්තත්තා විසයිම්හි විසයවොහාරෙන අනන්තපඤ්ඤාය සමන්නාගතං **උත්තමං** තතො එව පවරං තං මුනින්දං සදා වන්දාමි, **යා**දෙසස්ස පරාදිසදිසත්තා තමනාගම්ම යති භවති. **මෙත්තාචනිස්සීමා**ති එත්ථ වාදීනං පුබ්බපදන්තසදිසත්තාව **පා**දීනං පරපදාදිසදිසත්තා ච **"චා"**ති ''නී''ති ඉමෙසම්පි යති භවති.

වාදිපාදීසු පච්චුදාහරණානි යථා

54. **මහාමෙත්තා මහාපඤ්ඤා, ච යත්ථ පරමොදයා;**
පණමාමි ජිනං තං ප-වරං වරගුණාලයං.

54. **“මහා”**ඉච්චාදි. **යත්ථාති** යස්මිං ජිනෙ. **පරමොදයාති** මහාමෙත්තාදයො උක්කට්ඨාභිවුඩ්ඪියො. තතොයෙව වරගුණාලයං, තෙනෙව **පවරං** උත්තමං තං ජිනන්ති සම්බන්ධො. එත්ථ පුබ්බපදනිස්සිතං චකාරං පරපදාදිභූතං කත්වා තතො පුබ්බෙ කතා යති ච, පරපදාදිසම්බන්ධපකාරං පුබ්බපදන්තභූතං කත්වා පකාරතො පරං කතා යති ච විරුද්ධාති උභයත්ථ පච්චුදාහරණං.

54. **චාදිපාදීසු** විසයභූතෙසු පච්චුදාහරණං යථා. **“මහාමෙත්ති”**ච්චාදි. **යත්ථ** යස්මිං ජිනෙ මහාමෙත්තා ච මහාපඤ්ඤා ච ඉමා **පරමොදයා** උක්කට්ඨාභිවුඩ්ඪියො හොන්ති. **වරගුණාලයං** උත්තමගුණාකරං **පවරං** තතොයෙව උත්තමං තං ජිනං පණමාමි. එත්ථ චකාරං පරපදාදිං කත්වා පකාරං පුබ්බපදන්තං කත්වා යතියා පවත්තත්තා ‘‘ච යත්ථ, තං පා’’තිද්වයමපි පච්චුදාහරණං.

55. **පදත්ථක්කමතො මුත්තං, කමච්චුතමිදං යථා;**
ඛෙත්තං වා දෙහි ගාමං වා, දෙසං වා මම සොභනං.

55. **“පද”**ඉච්චාදි. පදානං අත්ථක්කමතො **මුත්තං** ගළිතං කමච්චුතමිදන්ති විධීයතෙ. **ඛෙත්තං වා** ඉච්චාදිනා අරුචිතොයං යාචනක්කමො වත්තුනො අවිඤ්ඤුතං ගමෙති. යො හි ඛෙත්තම්පි දාතුං නිච්ඡති, කථං සො ගාමාදිකං දස්සතීති.

55. **“පදත්ථී”**ච්චාදි. **පදත්ථක්කමතො** පදානං අත්ථක්කමතො **මුත්තං** ගළිතං **ඉදං** වාක්‍යං කමච්චුතං නාම. උදාහරති **“යථී”**ච්චාදි. මම සොභනං ඛෙත්තං වා ගාමං වා දෙසං වා ජනපදං වා දෙහි. එත්ථ **ඛෙත්තමිච්චාදි** යාචනක්කමො වත්තුනො අවිඤ්ඤුභාවං විනා උචිතපදත්ථක්කමං නප්පකාසෙති, තථා හි ඛෙත්තමපි දාතුමනිච්ඡන්තො ගාමනිගමජනපදාදිං කථං දස්සතීති කමහානි.

56. **ලොකියත්ථ’මතික්කන්තං, අතිවුත්තං මතං යථා;**
අතිසම්බාධ’මාකාස-මෙතිස්සා ථනජම්භනෙ [ථනජුම්භනෙ (සී.)].

56. **“ලොකි”**ච්චාදි. ලොකෙ විදිතො ලොකියො, තං **ලොකියත්ථමභිධෙය්‍යං** **අතික්කන්තං** අනනුවුත්තං යං තං අතිවුත්තං මතන්ති විධීයතෙ. **යථෙත්‍යාදිනා** උදාහරති. **එතිස්සා** වනිතාය **ථනානං** පයොධරානං **ජම්භනෙ** බ්‍යාපනෙ **ආකාසං** ගගනං **අතිසම්බාධං** අච්චන්තප්පකං.

56. **“ලොකියත්ථී”**ච්චාදි. **ලොකියත්ථං** ලොකෙ පසිද්ධමභිධෙය්‍යං **අතික්කන්තං** කථනාකාරෙන අතික්කමිතං වාක්‍යං අතිවුත්තමිති මතං. උදාහරති **“යථී”**ච්චාදි. **එතිස්සා ථනජම්භනෙ** ථනානං විජම්භනෙ ආකාසං **අතිසම්බාධං** අනොකාසං. එත්ථ පයොධරානං මහන්තත්තං වදාමාති ලොකෙ මහන්තන්ති පසිද්ධං ගගනමපි අතික්කන්තත්තා වාක්‍යමතිවුත්තදොසෙන දූසිතං.

57. **සමුදායත්ථතො’පෙතං, තං අපෙතත්ථකං යථා;**
ගාවිපුත්තො බලීබද්ධො, තිණං ඛාදී පිවී ජලං.

57. **“සමුදායි”**ච්චාදි. **සමුදායස්ස** පකරණතො පදසන්ධිනො වාක්‍යස්ස **අත්ථො** අභිධෙය්‍යං අඞ්ගඞ්ගිභූතං ක්‍රියාකාරකසම්බන්ධීවිසෙසලක්ඛණං සංවොහාරිකං, තතො **අපෙතං** අපගතං සුඤ්ඤං, විනා [න (ක.)] පදත්ථමත්තෙන තස්ස කත්ථචි බ්‍යභිචාරාභාවතො එතාදිසං යං තමපෙතත්ථකන්ති විධි. න හි ‘‘ගාවිපුත්තො’’ච්චාදීසු සමුදායත්ථො සම්භවති.

57. **“සමුදායි”**ච්චාදි. **සමුදායත්ථතො** විසෙසනවිසෙස්‍යභූතක්‍රියාකාරකසම්බන්ධෙහි යුත්තවාක්‍යසඞ්ඛාතපදසමුදායස්ස සම්බන්ධපදත්තා වොහාරානුරූපඅත්ථතො **අපෙතං** අපගතං, අවයවත්ථමත්තස්ස වා සබ්බත්ථ ලබ්භමානත්තා සමුදායත්ථතො සුඤ්ඤං, **තං** වාක්‍යං **අපෙතත්ථකං** නාම. **යථිච්චාදිනා** උදාහරති ‘‘ගාවිපුත්තො බලීබද්ධො උසභො තිණං ඛාදි, ජලං පිවී’’ති. එත්ථ අවයවත්ථමත්තෙන විනා සමුදායෙන ගම්‍යමානස්ස කස්සචි විසෙසත්ථස්ස අභාවා සමුදායත්ථතො අපගතං නාම හොති.

58. **බන්ධෙ ඵරුසතා යත්ථ, තං බන්ධඵරුසං යථා;**
ඛරා ඛිලා පරික්ඛීණා, ඛෙත්තෙ ඛිත්තං ඵලත්‍ය’ලං.

58. **“බන්ධෙ”**ච්චාදි. **ඛරාඉච්චාදිකං** බන්ධඵරුසං සුතිසුභගත්තාභාවතො **ඛරා** කක්කසා **ඛිලා** ඛාණුකාදයො **පරික්ඛීණා** ඛයං පත්තා යතො, තස්මා **ඛෙත්තෙ** කෙදාරෙ **ඛිත්තං** වුත්තං **අලමච්චන්තං** **ඵලති** නිප්ඵජ්ජති. වාක්‍යදොසො.

58. **“බන්ධෙ”**ච්චාදි. **බන්ධෙ** බන්ධසරීරෙ **ඵරුසතා** සුතිසුඛතාභාවතො ඵරුසභාවො **යත්ථ** වාක්‍යෙ භවති, **තං** වාක්‍යං **බන්ධඵරුසං** නාම හොති. **යථා**ති උදාහරති. **ඛරා** කක්කසා **බිලා** බාණුකාදයො **පරික්ඛීණා** යස්මා ඛීණා හොන්ති, තස්මා ඛෙත්තෙ **ඛිත්තං** වුත්තං බීජං **අලං** අතිසයෙන **ඵලති** නිප්ඵජ්ජති.

වාක්‍යදොසනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වාක්‍යත්ථදොසනිද්දෙසවණ්ණනා

59. **ඤෙය්‍යං ලක්ඛණමන්වත්ථ-වසෙනා’පක්කමාදිනං;**
උදාහරණමෙතෙසං, දානි සන්දස්සයාම්‍ය’හං.

59. **“ඤෙය්‍ය”**මිච්චාදි. අපක්කමාදීනං යථාඋද්දිට්ඨානං ලක්ඛීයති උදාහරණමනෙනාති අත්ථෙන **ලක්ඛණං** **අන්වත්ථවසෙන** අපගතො කමො යත්ථ තං අපක්කමන්තිආදිනා අත්ථානුගමනවසෙන **ඤෙය්‍යං** විඤ්ඤාතබ්බං. **ඉදානි** වාක්‍යදොසෙ නිද්දිසිත්වා අවසරප්පත්තෙ ඉමස්මිං කාලෙ **එතෙසං** අපක්කමාදීනං **උදාහරණං** ලක්ඛියං අහං **සන්දස්සයාමි** පකාසෙස්සාමි.

59. ඉදානි උද්දිට්ඨානුක්කමෙන අපක්කමාදිඅත්ථදොසානි විභාවෙති **“ඤෙය්‍ය”**මිච්චාදිනා. **අපක්කමාදීනං** අපක්කමොචිත්‍යහීනාදීනං **ලක්ඛණං** අපක්කමාදිවිසයබුද්ධියා අවිපරීතවුත්තියා පවත්තිකාරණං **අන්වත්ථවසෙන** අපගතො කමො යත්ථිච්චාදිවචනත්ථානුගතඤාණවසෙන **ඤෙය්‍යං** ඤාතබ්බං, විසුං ලක්ඛණං න වදාමාති වුත්තං හොති. ඉදානි අහං **එතෙසං** අපක්කමාදීනං **උදාහරණං** ලක්ඛියං සන්දස්සයාමි. අත්ථානුගතමන්වත්ථං අන්වත්ථස්ස ඤාණස්ස වසොති විග්ගහො.

තත්ථාපක්කමං යථා

60. **භාවනාදානසීලානි, සම්මා සම්පාදිතානි’හ;**
භොගසග්ගාදිනිබ්බාන-සාධනානි න සංසයො.

60. **“භාවනා”**ඉච්චාදි. **සම්මා** අලොභාදිහෙතුසම්පත්තියා සක්කච්චං **සම්පාදිතානි** නිප්ඵාදිතානි. එත්ථ භොගසග්ගාදිනිබ්බානානං හෙතවො යථාක්කමං දානසීලභාවනායො, න තු භාවනාදානසීලානි.

60. තත්ථ තෙසු අපක්කමාදීසු **අපක්කමං යථා** අපක්කමස්සොදාහරණමෙවං. **ඔචිත්‍යහීනං යථා**ත්‍යාදීසුපි එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. **“භාවනි”**ච්චාදි. **ඉහ** ඉමස්මිං අත්තභාවෙ **සම්මා සම්පාදිතානි** අලොභාදිහෙතුසම්පත්තියා සක්කච්චං සම්පාදිතානි රාසිකතානි භාවනාදානසීලානි **භොගසග්ගාදිනිබ්බානසාධනානි** උපභොගපරිභොගානි, සග්ගුප්පත්තිආයුආරොග්‍යාදීනි, නිබ්බානඤ්චෙති එතෙසං සාධකානි. **න සංසයො** සදිසවිසදිසවිපාකදානෙ සංසයො නාම නත්ථි. එත්ථ භොගසග්ගනිබ්බානානං හෙතුභූතා පන කමතො දානසීලභාවනායො භවන්තීති ඵලක්කමස්ස හෙතුක්කමං විරුද්ධමිති කමාපෙතං නාම හොති.

ඔචිත්‍යහීනං යථා

61. **පූජනීයතරො ලොකෙ, අහ’මෙකො නිරන්තරං.**
මයෙකස්මිං ගුණා සබ්බෙ, යතො සමුදිතා අහුං.

61. **“පූජනීයි”**ච්චාදි. **යතො** යස්මා කාරණා **සබ්බෙ ගුණා** සීලාදයො **එකස්මිං** කෙවලෙ **මයි** එව **සමුදිතා** රාසිභූතා **අහුං** අහෙසුං, තස්මා කාරණා ඉමස්මිං සත්තලොකෙ **එකො** කෙවලො අහමෙව **නිරන්තරං** සතතං **පූජනීයතරො** අතිසයෙන පූජ්ජොති. එවමත්තපසංසනමරුචිතං සප්පුරිසස්ස.

61. **“පූජනීයතරෙ”**ච්චාදි. **යතො** යස්මා **සබ්බෙ ගුණා** සීලාදයො **එකස්මිං මයි** අදුතියෙ මයි එව **සමුදිතා** රාසිභූතා **අහුං** අහෙසුං, තස්මා **ලොකෙ** සත්තලොකෙ **එකො** අදුතියො අහමෙව **නිරන්තරං** සතතං **පූජනීයතරො** අතිසයෙන පූජනීයො. එවං අත්තප්පසංසනතො උචිතතාය පරිහානීති **ඔචිත්‍යහීනං** නාම.

යථා ච

62. **යාචිතොහං කථං නාම, න දජ්ජාම්‍යපි ජීවිතං;**
තථාපි පුත්තදානෙන, වෙධතෙ හදයං මම.

62. **“යාචිතො”**ඉච්චාදි. එත්ථ ‘‘යදි යාචිංසු, ජීවිතම්පි යාචකානං දජ්ජාමී’’ති දස්සිතොදාරතායානුචිතං පුත්තදානෙ හදයපවෙධනකථනං වෙස්සන්තරස්ස යජ්ජෙවමචොව.

62. **යථා ච,** එවම්පි ඔචිත්‍යහීනස්ස උදාහරණං දට්ඨබ්බං **"යාචිතො"**ච්චාදි. **යාචිතො** යාචකෙහි යාචිතො අහං ජීවිතමපි කථං නාම න දජ්ජාමි, **තථාපි** එවං දානජ්ඣාසයෙ සතිපි පුත්තදානෙන මම හදයං **වෙධතෙ** කම්පතෙ. එත්ථ වෙස්සන්තරස්ස "යදි යාචෙයහුං, ජීවිතමපි යාචකානං දජ්ජාමී"ති කතපටිඤ්ඤාය පුත්තදානෙන හදයකම්පනස්ස කථනං චාගාතිසයයොගසඞ්ඛාතඋදාරගුණස්ස අනනුච්ඡවිකන්ති ඔචිත්‍යහීනං.

භග්ගරීති යථා

63. **ඉත්ථීනං දුජ්ජනානඤ්ච, විස්සාසො නොපපජ්ජතෙ;**
විසෙ සිඞ්ගිම්හි නදියං, රොගෙ රාජකුලම්හී ච.

63. **"ඉත්ථීන"**මිච්චාදි. **නොපපජ්ජතෙ** න යුජ්ජති. එත්ථ සම්බන්ධෙ ඡට්ඨියා පරිච්චාගෙන **විසෙ**ඉච්චාදිනා ආධාරෙ සත්තමීනිද්දෙසො අත්ථරීතියා භඞ්ගො. ආදො මජ්ඣෙ ච **ච**කාරපරිච්චාගා සද්දරීතියා භඞ්ගො, රීතීනං අනන්තත්තා භඞ්ගාප්‍යනන්තා. උදාහරණං තු දිසාමත්තං.

63. **"ඉත්ථීන"**මිච්චාදි. ඉත්ථීනඤ්ච දුජ්ජනානඤ්ච **විස්සාසො** සහවාසාදීහි විස්සාසො **නොපපජ්ජතෙ** අනත්ථසංසයානිවත්තිකාරණත්තා න යුජ්ජති. **විසෙ** ගරළෙ ච **සිඞ්ගිම්හි** සිඞ්ගවති මහිං සාදො ච නදියඤ්ච **රොගෙ** වඩ්ඪමානකෙ රොගෙ ච **රාජකුලම්හි** ච වධබන්ධනාදිකාරකෙ රාජකුලෙ ච විස්සාසො නොපපජ්ජතෙ. එත්ථ ආදො සම්බන්ධෙ ඡට්ඨියා ආරභිත්වා තං පහාය සත්තමියා වුත්තත්තා අත්ථරීති ච, ආදිමජ්ඣෙසු **ච**සද්දපරිච්චාගතො සද්දරීති ච භින්නා. **ච**සද්දං පයුඤ්ජන්තෙන ආදො එව වා අන්තෙ එව වා පච්චෙකං වා යොජෙතබ්බං හොති. ඊදිසො පයොගො රීතිභඞ්ගො නාම හොති. රීතීනං බහුත්තා රීතිභඞ්ගදොසාපි බහුවිධා. ඉදං පන මුඛමත්තනිදස්සනං.

සසංසයං යථා

64. **මුනින්දචන්දිමාලොක-රසලොලවිලොචනො;**
ජනො'වක්කන්තපන්ථො'ව, ගොපදස්සනපීණිතො.

64. **"මුනින්දි"**ච්චාදි. චන්දිමා විය චන්දිමා, මුනින්දොයෙව චන්දිමා, තස්ස ආලොකනං දස්සනං, ආලොකො පකාසො වා, තස්මිං **රසො** අනුරාගො, තෙන **ලොලානි** චපලානි **ලොචනානි** අක්ඛීනි යස්ස සො ජනො **අවක්කන්තො** ඔක්කන්තො පවිට්ඨො **පන්ථො** මග්ගො යෙන අවක්කන්තපන්ථො එව **ගුන්නං** රංසීනං, ඉට්ඨත්ථනිප්ඵත්තිසූචකභාවෙන **ගොපදත්ථ**ස්ස වා පදස්සනෙන **පීණිතො** මුදිතොති එත්ථ ගොරූපස්ස පදස්සනෙනාතිපි විඤ්ඤායතීති සන්දෙහො.

64. **"මුනින්දි"**ච්චාදි. **මුනින්දචන්දිමාලොකරසලොලවිලොචනො** මුනින්දසඞ්ඛාතස්ස චන්දිමස්ස ආලොකෙ දස්සනෙ පාතුභාවෙ වා රසෙන ආලයෙන චඤ්චලනෙත්තො ජනො **අවක්කන්තපන්ථොව** ඔතිණ්ණමග්ගොව බුද්ධස්ස දස්සනත්ථාය මග්ගමොතිණ්ණොති අධිප්පායො. **ගොපදස්සනපීණිතො** ගොසඞ්ඛාතරංසිපදස්සනෙන, අභිමඞ්ගලසම්මතගොපදස්සනෙන වා සන්තුට්ඨො හොති. එත්ථ ගොපදස්සනෙනාති ච අත්ථස්ස ගම්‍යමානත්තා විඤ්ඤාතුං සංසයො උප්පජ්ජතීති **සසංසයං** නාම. අවක්කන්තො පන්ථො යෙනාති ච, ගුන්නං රංසීනං, ගාවස්ස වා පදස්සනන්ති ච, ගොපදස්සනෙන පීණිතොති ච විග්ගහො.

65. **වාක්‍යත්ථතො දුප්පතීති-කරං ගාම්මං මතං යථා;**
පොසො වීරියවාසො'යං, පරං හන්ත්වාන විස්සමි.

65. **"වාක්‍ය"**ඉච්චාදි. **පරං** සත්තුං **හන්ත්වාන** පහරිත්වා **වීරියවා** සූරො **සොයං පොසො** පුරිසො **විස්සමි** විස්සත්ථො. අයමත්ථො තාව න දුප්පතීතො. **පරං** අච්චන්තං හන්ත්වාන **වීරියවා** උචිතසම්භවො සොයං පොසො විස්සමීති දුප්පතීතොයමත්ථො.

65. අන්වත්ථවසෙන ලක්ඛණස්ස අපාකටත්තා සලක්ඛණං ලක්ඛියමුදාහරති **"වාක්‍යත්ථතො"**ච්චාදිනා. වාක්‍යත්ථතො දුප්පතීතිකරං විරුද්ධප්පකාසකං ගාම්මන්ති මතං. **යථා**ති උදාහරති. **පරං** සත්තුං **හන්ත්වාන** මාරෙත්වාන **වීරියවා** සූරො සො අයං පොසො **විස්සමි** විගතපරිස්සමො අහොසි, අයමත්ථො ඉට්ඨො. **පරං** අතිසයෙන **හන්ත්වාන** වීතික්කමං කත්වා **වීරියවා** උපචිතසම්භවො උපචිතසුක්කො සො අයං පුරිසො වායාමෙන **විස්සමි** විගතවායාමො අහොසීති. ඉමස්සත්ථස්ස අසබ්භාරහත්තා ගාම්මත්තං. වීරියං උස්සාහො සම්භවො වා අස්ස අත්ථීති විග්ගහො.

66. **දුට්ඨාලඞ්කරණං තෙතං, යත්ථාලඞ්කාරදූසනං;**
තස්සාලඞ්කාරනිද්දෙසෙ, රූපමාවීභවිස්සති.

66. **"දුට්ඨා"**ඉච්චාදි. **යත්ථ** යස්මිං වාක්‍යෙ අලඞ්කාරානං **දූසනං** විකටතා, එතන්තු **දුට්ඨාලඞ්කරණං** දුට්ඨාලඞ්කරණං නාම, **තස්ස** දුට්ඨාලඞ්කාරස්ස **රූපං** සරූපං **අලඞ්කාරනිද්දෙසෙ** තංනාමකෙ පරිච්ඡෙදෙ **ආවීභවිස්සති**

පකාසිස්සති, තත්ථෙව තං දස්සයිස්සාමීති අධිප්පායො.

66. **“දුට්ඨාලඞ්කරි”**ච්චාදි. **යත්ථ** වාකෙ‍්‍ය **අලඞ්කාරදූසනං** අලඞ්කාරානං විරොධො හොති, **එතං** වාක්‍යත්ථනිස්සිතං **එතං** වාක්‍යං **දුට්ඨාලඞ්කරණං** දුට්ඨාලඞ්කාරො නාම, **තස්ස** දුට්ඨාලඞ්කරණදොසොපලක්ඛිතවාක්‍යස්ස **රූපං** සරූපං ලක්ඛියං **අලඞ්කාරනිද්දෙසෙ** අලඞ්කාරානං නිදස්සනට්ඨානභූතෙ පරිච්ඡෙදෙ ආවිභවිස්සති. එත්ථ වුත්තෙපි පුන තත්ථාපි වත්තබ්බං සියාති න වුත්තන්ති අධිප්පායො. උද්දෙසෙ “දුට්ඨාලඞ්කතී”ති වත්වා ඉදානි “දුට්ඨාලඞ්කරණ”න්ති වචනං **අලඞ්කති අලඞ්කරණඅලඞ්කාරසද්දානං** තුල්‍යත්ථත්තා න විරුජ්ඣති.

67. **කතො’ත්‍ර සඞ්ඛෙපනයා මයා’යං,**
දොසානමෙසං පවරො විභාගො;
එසො’ව’ලං බොධයිතුං කවීනං,
තමත්ථී වෙ බෙදකරං පරම්පි.

ඉති සඞ්ඝරක්ඛිතමහාසාමිපාදවිරචිතෙ සුබොධාලඞ්කාරෙ

දොසාවබොධො නාම

පඨමො පරිච්ඡෙදො.

67. එවං “සොදාහරණමෙතෙසං, ලක්ඛණං කථයාම්‍යහ”න්ති කතපටිඤ්ඤානුරූපං පටිපජ්ජ දානි **“කතොත්‍රි”**ච්චාදිනා නික්ඛිපනනයං සඞ්ඛිපති. **අත්‍ර** ඉමස්මිං අධිකාරෙ, පරිච්ඡෙදෙ වා **එසං** යථාවුත්තානං **දොසානං** පදදොසාදීනං **පවරො** උත්තමො **විභාගො** විභජනං **සඞ්ඛෙපනයා** සඞ්ඛෙපක්කමෙන, න වින්ථාරතො, යතො අපරිසඞ්ඛෙය්‍යානං නත්ථී පරියන්තො මයා **කතො** නිට්ඨාපිතො. නනු “සඞ්ඛෙපනයා”ති වුත්තත්තා පුරාතනෙහි [පුරාතරෙහි (ක.)] දීපිතා සන්ති බහූ දොසා, තෙ පරිච්චත්තා සියුන්ති? එත්ථ වුච්චතෙ, විත්ථාරක්කමස්ස අනධිප්පෙතත්තා “සඞ්ඛෙපනයා”ති වුත්තං, න පන සබ්බථා පරිච්චාගෙන. තථා හි–

“නිහන්තු සොයං ජලිතං, පතඞ්ගො අරිපාවක”න්තිආදීනං

අක්ඛමත්ථන්තරාදිකං විරුද්ධත්ථන්තරානුගතන්ති ච. එත්ථ හි **පතඞ්ගසද්දෙන** ජොතිරිඞ්ගණසඞ්ඛාතමත්ථන්තරමසමත්ථමිච්ඡිතත්ථෙ “වචන්ති ගණ්ඩා”තොයවමාදිකං අමඞ්ගලඅපයුත්තපදාදිකං කිලිට්ඨෙ අන්තොගධන්ති ච.

ගජහෙසාදි සම්බන්ධදූසිතං ලොකවිරොධි, සොගතාගමාදීසු පසිද්ධං රූපක්ඛන්ධාදිකමඤ්ඤත්‍ර වුත්තං අප්පතීතං නාම. ඉදං ආගමවිරොධිඉති, සම්බන්ධදූසිතප්පතීතාදිකං විරොධිම්හි පවිට්ඨන්ති ච, ආනෙතබ්බහෙතුත්තා හෙත්වපෙක්ඛං නෙය්‍යතො න බ්‍යතිරිච්චතීති ච.

“දෙවො වොහරතු ක්ලෙසං, රාහුබින්නො දිවාකරො”

ඉච්චාදිකං අසාමත්ථාභිධෙය්‍යාදිකං ඔචිත්‍යහීනෙ සඞ්ගහිතන්ති ච. ජිගුච්ඡඅසබ්භසංසූචකඅත්ථන්තරකඤ්ච ගාම්මං දුප්පතීතිකරෙ සඞ්ගය්හතීති ච. ( ) [(දුරුච්චාරණං)?] සබන්ධඵරුසමෙවෙති ච.

එත්ථ පන ඔචිත්‍යහීනදුප්පතීතිකරානං වාක්‍යත්ථදොසත්තෙපි එන්ධඵරුසස්ස ච වාක්‍යදොසත්තෙ පදපදත්ථානං දොසතො වාක්‍යමෙව දුට්ඨං සියා, වාක්‍යඤ්ච පදෙහි විරිච්චතෙ, පදෙ දුට්ඨෙ වාක්‍යත්ථො ච දුට්ඨො සියා. පදදොසතො වාක්‍යවාක්‍යත්ථානං නානාභාවාභාවඤාපනත්ථං අසාමත්ථියාභිධෙය්‍යාදිකං පදං ඔචිත්‍යහීනාදිවාක්‍යත්ථදොසාදීසු අන්තො කථිතං. තථා හි පුරාතනෙහි විරුද්ධත්ථන්තරාදීහි පදෙහි විරචිතං වාක්‍යං විරුද්ධන්තිආදිනා බහූනි දුට්ඨානි වාක්‍යානි දස්සිතානි. “හරිසමානයී”ති එත්ථ **හපුබ්බං** රිස’මානයීති ඉච්ඡිතත්ථා පරි හට්ඨං **හට්ඨං**. නානත්ථමප්පසිද්ධෙහි යුත්තං **ගුළ්හං,** යථා “සක්කො සහස්සගූ”ති. ඉති හට්ඨගුළ්හත්ථාදයො පසාදාලඞ්කාරවිරුද්ධාති ච.

වාකෙ‍්‍යාපි **විසන්ධිකම්**හානුපයොගීති ච, වාක්‍යන්තරොපගතං වාක්‍යං **වාක්‍යගබ්භං,** වාක්‍යන්තරපදසම්මිස්සං “අපාථ්‍යමෙසො දිස්සති, වෙජ්ජං බාදත්‍යනාරත”මිච්චාදිකං **වාක්‍යසංකිණ්ණඤ්ච** බ්‍යාකිණ්ණෙ සමොහිතන්ති ච.

“කාවුය්‍යානෙ මයා දිට්ඨා, වල්ලරී පඤ්චපල්ලවා;
පල්ලවෙ පල්ලවෙ මුධා, යස්සා කුසුමමඤ්චරී”ති.

ඉදමවාචකං පහෙළිකාය පමුස්සිතාසන්නිස්සිතන්ති ච, තත්ථ ච කවිනා **උය්‍යාන**සද්දෙන ගෙහං, ලතාවාචිනා **වල්ලරී**සද්දෙන අඞ්ගනා, **පල්ලව**සද්දෙන කරචරණදසනච්ඡදා, **මඤ්ජරී**සද්දෙන නඛසොභා දන්තකන්තියො ච වත්තුමිච්ඡිතා, වාක්‍යත්ථෙපි පදුමිනීනං රත්තියමුන්නිද්දතාදිකං **විරුද්ධං** විරොධිනිලීනන්ති ච නාත්‍යනුඤ්ඤාතා, න තු සබ්බථා පරිච්චාගෙන. **එසොච** එවං යථාවුත්තනයෙන නිට්ඨාපිතො අයං සඞ්ඛෙපනයො එව **කවීනං** පණ්ඩිතජනානං **ඛෙදකරං** ‘‘කථං නාම බන්ධෙපීදිසං සති සන්තී’’ති එවමාසුහනොපජනං පරං පදදොසෙ අසාධුසන්දිද්ධපරියාය ඤෙය්‍යාඅප්පතීතත්ථඅප්පයොජක දුබ්බොධදෙසියාදිකං, වාක්‍යදොසෙ අධිකඌනභග්ගච්ඡන්දාදිකං, වාක්‍යත්ථදොසෙ උපක්කමොපසංහාරවිසමඤ්චෙති ඉච්චෙවමාදිකමපරම්පි දූසනං **අත්ථී වෙ** යදි භවෙය්‍ය, **තම්පි බොධයිතු**මවගමෙතුං **අලං** සමත්ථං යථාවුත්තදොසානුසාරෙන බුද්ධිමන්තෙහි සක්කා ඌහිතුන්ති.

එවං වදතො ච ගන්ථකාරස්සායමධිප්පායො – යෙ දොසා විභාගසො න වුත්තා, තෙ මයා ගන්ථගාරවභයා සඞ්ඛෙපිතා, ලක්ඛණතො තු සඞ්ගහිතා. න හි තෙසමන්තං කො ජහාපෙති.

තත්ථ සද්දසත්ථවිරුද්ධම**සාධු**. යං ක්‍රියාදිනිමිත්තමුපාදාය අත්ථන්තරෙපි වත්තතෙ, තං සඤ්ඤාභාවෙනෙව පයුත්තං සන්දිද්ධං, යථා ‘‘රවිම්හිහිමහා’’ති, ඉදං පන විසෙසනත්ථෙ සාධු හොති. පසිද්ධසඤ්ඤාසද්දස්ස පරියායන්තරෙන පරිකප්පිතපදං **පරියායඤෙය්‍යං,** යථා ‘‘වළවාමුඛෙනෙ’’ති එත්ථ ‘‘අස්සවනිතානනෙන’’ ඉති. යං අච්චන්තාබ්‍යභිචාරීභාවෙන විසෙසාස්ස ගුණං වදති, තං අප්පතීතත්ථං, යථා ‘‘කණ්හමසී’’ති. අධිගතත්ථානුපයොගං **අප්පයොජකං,** යථා ‘‘අතිඵෙනිලං සාගරමලඞ්ඝී’’ති. ‘‘මනුඤ්ඤද්ධනයො පාදෙ, බාදයො කනි හන්ති තෙ’’ ඉච්චාදිකො **දුබ්බොධො,** කනි කඤ්ඤෙ බාදයො ගඟ්සරිකා. ‘‘ඉමෙ ලාවණ්‍යතල්ලා තෙ, ගල්ලා ලොලවිලොචනෙ’’ඉච්චාදිකො **දෙසියො,** තල්ලො ජලාසයවිසෙසො, ගල්ලො කපොලො. ‘‘සග්ගසෙවීනං රිපූනමිත්ථීනමකඞ්කණො පාණී. නෙත්තමනඤ්ජන’’න්තිආදිකං **අධිකං**. ‘‘අකඞ්කණො පාණී’’තිආදිනා වෙධබ්‍යස්ස ගම්මමානත්තා ‘‘සග්ගසෙවීන’’න්ති අධිකන්ති. යත්ථ වත්තබ්බස්ස ඌනතා, තං **ඌනං,** යථා ‘‘තිලොකතිලකං මුනි’’න්තිආදි. එත්ථ ‘‘වන්දාමී’’ති ඌනං, ඡන්දොභඞ්ගාන්විතං වචො **භග්ගච්ඡන්දං** පාකටං. ආරම්භාවසානෙන විසමං **උපක්කමොපසංහාරවිසමං,** තං පන ආරද්ධක්කමපරිච්චාගෙනාපරෙන නික්ඛිපනං වෙදිතබ්බං.

ඉති සුබොධාලඞ්කාරෙ මහාසාමිනාමිකාටීකායං

දොසාවබොධපරිච්ඡෙදො.

67. එවං ‘‘සොදාහරණමෙතෙසං, ලක්ඛණං කථයාම්‍යහ’’න්ති කතපටිඤ්ඤානුරූපං සම්පාදෙත්වා ඉදානි **‘‘කතොත්‍රෙ’’**ච්චාදිනා නිගමෙන්තො දොසෙ සඞ්ඛිපති. **අත්‍ර** ඉමස්මිං අධිකාරෙ, පරිච්ඡෙදෙ වා **එසං දොසානං** යථාවුත්තපදදොසාදීනං **පවරො** ලක්ඛණාවිරොධලක්ඛියතො උත්තමො **විභාගො** අසඞ්කරතො විභජනං **සඞ්ඛෙපනයා** විත්ථාරාපනියසඞ්ඛෙපක්කමෙන මයා **කතො** වුත්තො **එසොච** යථාවුත්තො එසො සඞ්ඛෙපක්කමො එව **කවීනං** විරචයන්තානං **ඛෙදකරං** බන්ධසරීරෙ **ඊදිසං** ඊදිසප්පයොගං කථං නාම කරොමීති එවං පවත්තඛෙදමුප්පාදයන්තං **පරම්පි** අසාධුසන්දිද්ධාදි අඤ්ඤම්පි දූසනමත්ථී වෙ, **තං** සබ්බං **බොධයිතුං** බොධෙතුං **අලං** සමත්ථො හොති. නියති අවුත්තොපි අත්ථො එතෙනාති ච, සඞ්ඛෙපො ච සො නයො චාති විග්ගහො.

ඉහානිද්දිට්ඨං

‘‘නිහන්තු සොයං ජලිතං, පතඞ්ගො අරිපාවක’’න්තිආදිකං

අක්ඛමත්ථන්තරාදිකං විරුද්ධත්ථන්තරෙ අනුපතත්තා න වුත්තං, එත්ථ සූරියවාචකො **පතඞ්ග**සද්දො ජොතිරිඞ්ගණවාචකොපි හොතීති වත්තුමිච්ඡිතඅමිත්තග්ගිවිනාසෙ අසමත්ථඤ්ඤත්ථො හොති.

‘‘වචන්ති ගණ්ඩි’’ච්චාදිකං ආගමෙ අප්පසිද්ධං ලක්ඛණමත්තෙන සාධියං. **අප්පයුත්තපදාදි**දොසො කිලිට්ඨපදදොසෙ අන්තොගධො හොතීති න වුත්තො.

ගජහෙසාතුරඞ්ගකොඤ්චනාදාදි**සම්බන්ධදූසිත**ඤ්ච. ජිනාගමාදීසු පසිද්ධරූපක්ඛන්ධාදිකමඤ්ඤත්‍ර පයුත්තම**ප්පතීත**න්නාමාතීදං ද්වයං යථාක්කමං ලොකවිරොධමාගමවිරොධඤ්ච හොතීති විරොධිපදෙ අන්තොගධං හොති. **හෙත්වපෙක්ඛං** ආනෙතබ්බහෙතුත්තා නෙය්‍යො අන්තොගධන්ති න වුත්තං.

‘‘දෙවො වොහරතු ක්ලෙසං, රාහුඛින්නො දිවාකරො’’

ඉච්චාදිකං **අසමත්ථාභිධායි**ච්චාදි ඔචිත්‍යහීනෙ අන්තොගධන්ති න වුත්තං. එත්ථ දිවාකරො සයං රාහුගහිතො අඤ්ඤෙසං කිලෙසාපනයනෙ අසමත්ථොති තමසාමත්ථියං විසෙසනභූතෙන ‘‘රාහුඛින්නො’’ති පදෙන ඤායති.

ජිගුච්ඡාවමඞ්ගලඅසබ්භානං තිණ්ණමඤ්ඤත්‍රස්ස ජොතකං වාචකං වා අත්ථන්තරං වා ගාම්මං දුප්පතීතිකරත්තා වාක්‍යත්ථගාම්මදොසෙයෙව අන්තොගධන්ති න වුත්තං. **දුරුච්චාරණ**භූතලක්ඛණං **කට්ඨං** බන්ධඵරුසතො අබ්‍යතිරිත්තන්ති න වුත්තන්ති. ''හරිසමානයී''ති වත්තබ්බෙ හපුබ්බං රිස'මානයිඉච්චාදිකං ඉච්ඡිතත්ථතො පරිහට්ඨත්තා **හට්ඨඤ්ච** ''සක්කො සහස්සගු''ඉච්චාදිකං අපසිද්ධවිසයෙ පරියුත්තගුළ්හඤ්චෙති ඉමෙ අත්ථගුළ්හාදයො පසාදාලඞ්කාරවිරුද්ධත්තා පසාදගුණාදානෙනෙව පරිච්චත්තාති න වුත්තං. එත්ථ හි සහස්සං ගාවො චක්ඛූනි අස්සාති සහස්සගූති සක්කස්ස නාමං ගුළ්හං නාම හොති.

වාක්‍යදොසෙපි **විසන්ධිවාක්‍යං** ඉධ අනුපයොගිත්තා න වුත්තං. වාක්‍යමජ්ඣපතිතවාක්‍යයුත්තං වාක්‍යගබ්භඤ්ච, වාක්‍යන්තරපදසම්මිස්සං.

''අපාථ්‍යමෙසො දිස්සති, වෙජ්ජං බාදත්‍යනාරතං''

ඉච්චාදිකං **වාක්‍යසංකිණ්ණඤ්ච** බ්‍යාකිණ්ණෙ අන්තොගධන්ති න වුත්තං. එත්ථ **එසො** භිසක්කො **අනාරතං** නිච්චං **අපාථ්‍යං** රොගස්ස අහිතං **දිස්සති** වදති. **එසො** රොගී **අනාරතං** සතතං **අපාථ්‍යං** අහිතං බාදති. **වෙජ්ජං** භිසක්කං **දිස්සති** කුජ්ඣති. එවං අනෙකවාක්‍යෙහිපි සන්ධිවාක්‍යං සංකිණ්ණං නාම.

> ''කාවුය්‍යානෙ මයා දිට්ඨා, වල්ලරී පඤ්චපල්ලවා;
> පල්ලවෙ පල්ලවෙ මුධා, යස්සා කුසුමමඤ්චරී''ති.

ඉදම**වාචකං** පහෙළිකාසු පමුස්සිතාසන්නිස්සිතමිති න වුත්තං. නනු චෙත්ථ අත්තනා පහෙළිකාය අදස්සිතත්තා අවාචකස්ස පමුස්සිතාය අන්තොගධකරණං අසිද්ධෙන අසිද්ධසාධනන්ති? නයිදමෙවං, ''උපෙක්ඛියන්ති සබ්බානි, සිස්සඛෙදභයා මයා''ති ච උපරි කිලිට්ඨපදදොසපරිහාරෙ ''පහෙළිකායමාරුළ්හා, න හි දුට්ඨා කිලිට්ඨතා''ති චෙති ඉමිනා පුරාතනෙහි නිද්දිට්ඨසොළසපහෙළිකායොපි දස්සිතාති සිද්ධෙන අසිද්ධසාධනං හොති. තත්ථ කවිනා **උය්‍යාන**සද්දෙන ගෙහඤ්ච ලතාපරියායව**ල්ලරී**සද්දෙන අඞ්ගනා **ච පල්ලව**සද්දෙන කරචරණාධරා ච **මඤ්චරී**සද්දෙන නඛදන්තකන්තියො ච වත්තුමිච්ඡිතා.

වාක්‍යත්ථදොසෙපි පදුමිනීනං රත්තියං පබුජ්ඣනාදිකං **විරුද්ධං** විරොධිපදෙයෙව අන්තොගධත්තා න වුත්තන්ති දස්සෙතුං **''කතොත්‍ර සඞ්ඛෙපනයා''**ති වුත්තං, න පන තෙසං සබ්බථා පරිච්චත්තත්තාති. එත්ථ ඔචිත්‍යහීනදුප්පතීතිකරානං ද්වින්නං වාක්‍යත්ථදොසත්තෙ සති බන්ධඵරුසස්ස වාක්‍යදොසත්තෙ සති විරොධිනො පදදොසත්තෙ **සති** ''අසමත්ථාභිධායි''ආදිපදං, ''ජිගුච්ඡාදිත්තයපකාසකා''දිපදං, කට්ඨපදං, පදුමිනීනං රත්තියං වුල්ලතාදි [දුන්නිද්දතාදි (ක.)] වාක්‍යත්ථඤ්චෙති ඉමෙ චත්තාරො දොසා භින්නජාතිකෙසු ඔචිත්‍යාදීසු කථං සඞ්ගහිතාති? සච්චං, තථාපි පදානං දුට්ඨත්තෙ සති වාක්‍යවාක්‍යත්ථානමදුට්ඨතා නාම නත්ථීති පදදොසෙන සන්ධිවාක්‍යවාක්‍යත්ථදොසානමනඤ්ඤත්තං සිස්සානං ඤාපනත්ථං පදදොසාදිකං වාක්‍යත්ථදොසාදීසු සඞ්ගහිතන්ති වෙදිතබ්බං. ඉමිනායෙව පුරාතනෙහි විරුද්ධත්ථන්තරාදිපදෙහි විවරිතං වාක්‍යං විරුද්ධන්තිආදිනා දුට්ඨානි බහූනි වාක්‍යානි දස්සිතානීති දට්ඨබ්බං.

ඉමායෙව [ඉමිස්සායෙව (ක.)] ගාථාය ''තමත්ථී වෙ ඛෙදකරං පරම්පී''ති එත්ථ **පර**සද්දෙනඅසාධුසන්දිද්ධපරියායඤෙය්‍යාප්පතීතත්ථඅප්පයොජක- දුබ්බොධදෙසියාදිපදදොසෙ ච අධිකඌනභග්ගච්ඡන්දාදිවාක්‍යදොසෙ ච උපක්කමොපසංහාරවිසමසඞ්ඛාතෙ වාක්‍යත්ථදොසෙ ච පරිග්ගණ්හාති. එත්ථ සද්දසත්ථවිරුද්ධ**මසාධු** නාම. ක්‍රියානිප්ඵත්තිකාරණමුපාදාය අත්ථන්තරෙ පවත්තනාමං විසෙසනත්ථෙන විනා සඤ්ඤාභාජනෙ පයුත්තං **සන්දිද්ධං** නාම, යථා ''රවිම්හි හිමහා''ති. එත්ථ හිමහා රවීති විසෙසනෙ කතෙ දොසො නත්ථි. පසිද්ධසඤ්ඤාසද්දස්ස පරියායනාමෙන කප්පිතපදං **පරියායඤෙය්‍යං** නාම, යථා ''වළවාමුඛස්ස අස්සවනිතානන''න්ති. අතිසයා විනා භාවිතත්ථෙන විසෙසාස්ස ගුණවාචකං පදං **අප්පතීතත්ථං** නාම, යථා ''කණ්හමසී''ති. අධිගතත්තානුපයොගිපදං **අප්පයොජකං** නාම, යථා ''අතිඵෙනිලං සාගරමලඞ්සී''ති. අප්පසිද්ධවචනං **දුබ්බොධං** නාම, යථා–

''මනුඤ්ඤද්ධනයො පාදෙ, බාදයො කනි හන්ති තෙ''ති.

කනි හෙ කඤ්ඤෙ **තෙ** තවපාදෙ **මනුඤ්ඤද්ධනයො** මනොහරසද්දසමන්නාගතා **බාදයො** ගග්ඝරිකා **හන්ති** දිබ්බන්තීති. කිස්මිඤ්චි දෙසෙයෙව සිද්ධනාමං **දෙසියං** නාම. යථා–

''ඉමෙ ලාවණ්‍යතල්ලා තෙ, ගල්ලා ලොලවිලොචනෙ''ති.

හෙ ලොලවිලොචනෙ **තෙ** තව ඉමෙ **ගල්ලා** කපොලා **ලාවණ්‍යතල්ලා** මනුඤ්ඤතල්ලා ජලාසයවිසෙසා භවන්ති. කෙනචි ලෙසෙන පකාසිතමත්ථමුපාදාය පයුත්තම**ධිකං** නාම. යථා–

‘‘ත්වයි රාජති රාජින්ද, රිපූනං සග්ගසෙවිනං;
ඊනං අකඩ්කණො පාණි, සියා නෙත්තමනඤ්ජන’’න්ති.

එත්ථ ‘‘අකඩ්කණො පාණි, නෙත්තමනඤ්ජන’’න්ති ඉමිනායෙවඊනං විධවත්තං ගම්‍යමානං හොතීති තප්පකාසනත්ථං පයුත්තං ‘‘සග්ගසෙවින’’න්ති ඉදං අධිකං නාම. වත්තබ්බයුත්තතො ඌනං වාක්‍යං **ඌනං** නාම. ‘‘තිලොකතිලකං මුනි’’න්ති එත්ථ ‘‘වන්දාමී’’ති වත්තබ්බස්ස අවුත්තත්තා ඌනං. ඡන්දොහානිසංයුත්තං **භග්ගච්ඡන්දං** නාම. ඉදං තෙසං තෙසං ඡන්දානං අක්ඛරගණනතො ඌනාධිකවසෙන පාකටං හොති. ආද්‍යන්තතො විසමං **උපක්කමොපසංහාරවිසමං** නාම. ඉදං ආරද්ධක්කමං පරිච්චජිත්වා කමන්තරෙන නියමන්ති වෙදිතබ්බං.

ඉති සුබොධාලඞ්කාරනිස්සයෙ

පඨමො පරිච්ඡෙදො.

2. දොසපරිහාරාවබොධපරිච්ඡෙදවණ්ණනා

68. **කදාචි කවිකොසල්ලා, විරොධො සකලොපයං;**
දොසසඞ්ඛ්‍යාමතික්කම්ම, ගුණවීථිං විගාහතෙ.

69. **තෙන වුත්තවිරොධාන-මවිරොධො යථා සියා;**
තථා දොසපරිහාරා-වබොධො දානි නීයතෙ.

68-69. ඉච්චෙවං දොසවිභාගං පරිච්ඡිජ්ජ ඉදානි යථාවුත්තදොසපරිහාරක්කමමුපදිසිතුමාහ **“කදාචී”**ත්‍යාදි. සකලොපි අයං **විරොධො** විරුද්ධත්ථන්තරාදිකතො න කොචි එකො එව දොසෙසු, දොසානං වා **සඞ්ඛ්‍යං** ගණනං දොසභාවං **අතික්කම්ම** පරිච්ඡිජ්ජ **ගුණානං වීථිං** පදවිං ගුණසභාවතං **විගාහතෙ** අබ්භුපගච්ඡති **කදාචි,** න සබ්බදා. කවිනො පයුජ්ජකස්ස කොසල්ලා තාදිසවිසයපරිග්ගහලක්ඛණනෙපුඤ්ඤකාරණා, න තු යථා තථා චෙති. **“තෙනෙ”**ච්චාදි. යෙනෙවං, **තෙන** කාරණෙන වුත්තානං විරුද්ධත්ථන්තරාදීනං විරොධානං **යථා** යෙන පකාරෙන **අවිරොධො** නිද්දොසතා **සියා** භවෙය්‍ය, **තථා** තෙන පකාරෙන දොසානං **පරිහාරො** දූරීකරණං අවබුජ්ඣති ඤායති එතෙනාති අවබොධො, තස්ස අවබොධො, තන්නාමිකො පරිච්ඡෙදො ඉදානි **නීයතෙ** ආනීයතෙ වුච්චතෙති අත්ථො.

68-69. එවං දොසවිභාගං පරිච්ඡින්දිත්වා ඉදානි යථාවුත්තදොසානං පරිහාරත්ථමාරභන්තො **“කදාචී”**ත්‍යාදිමාහ. සකලොපි අයං **විරොධො** පදදොසාදිකො **දොසසඞ්ඛ්‍යං** දොසානං, දොසෙසු වා ගණනං දොසභාවං අතික්කම්ම කදාචි **කවිකොසල්ලා** කවිනො බ්‍යාකරණාභිධානඡන්දොඅලඞ්කතිආදීසු පරිචයලක්ඛණෙන පඤ්ඤාපාටවෙන යතො **ගුණවීථිං** ගුණපදවිං කෙවලං ගුණසභාවං **විගාහතෙ** අබ්භුපගච්ඡති, **තෙන කාරණෙන වුත්තවිරොධානං** යථාවුත්තපදදොසාදිවිරොධානං **අවිරොධො** අවිරුද්ධතා **යථා සියා** යෙන පකාරෙන භවෙය්‍ය, **තථා** තෙන පකාරෙන **දොසපරිහාරාවබොධො** යථාවුත්තපදදොසාදිසම්බන්ධිනො පරිහරණක්කමස්ස අවබොධකාරණත්තා තන්නාමිකපරිච්ඡෙදො **ඉදානි** ලද්ධාවසරෙ **නීයතෙ** වුච්චතෙ. යථාවුත්තදොසා කවිසාමත්ථියෙන නිද්දොසත්තං භජන්ති, තස්ස සාමත්ථියස්ස උපදෙසං දස්සාමාති අධිප්පායො.

පදදොසපරිහාරවණ්ණනා

තත්ථ විරුද්ධත්ථන්තරස්ස පරිහාරො යථා –

70. **වින්දන්තං පාකසාලීනං, සාලීනං දස්සනා සුඛං;**
තං කථං නාම මෙසො’යං, විසදො සුඛයෙ ජනං.

70. **“වින්දන්ත”**මිච්චාදි. **පාකෙන** පරිණතභාවෙන **සාලීනං** යුත්තානං, මනුඤ්ඤානං වා **සාලීනං** රත්තසාලිආදීනං සාලිජාතීනං දස්සනා **සුඛං** චෙතසිකං සොමනස්සං වින්දන්තං තං ජනං **විසදො** අයං මෙසො අම්බුදො කථං නාම සුඛයෙති. එත්ථ තාදිසස්ස ජනස්ස අසුඛප්පදානං ගරළස්ස මෙඝස්සානුරූපන්ති විරුද්ධත්ථන්තරතා පරිහටා.

70. තත්ථ විරුද්ධත්ථන්තරස්ස පරිහාරො යථා එවං. **“වින්දන්ති”**ච්චාදි. **පාකසාලීනං** පරිණාමෙන යුත්තානං, මනුඤ්ඤානං වා **සාලීනං** රත්තසාලිආදීනං **දස්සනා** දස්සනහෙතු **සුඛං** චෙතසිකසොමනස්සං **වින්දන්තං** අනුභොන්තං **තං ජනං** තං කස්සකජනං **විසදො** ජලදායකො අයං මෙසො කථං නාම සුඛයෙ, න සුඛයතෙව. තාදිසස්ස ජනස්ස දුක්ඛදානං ගරළදායකස්ස මෙඝස්සාපි අනුරූපමිති විරුද්ධඤ්ඤත්ථො අපනීතො හොති. පාකෙන සාලිනොති විග්ගහො. සුඛං කරොතීති සුඛයෙති නාමධාතු.

යථා වා –

71. **විනායකොපි නාගොසි,**
ගොතමොපි මහාමති;
පණීතොපි රසාපෙතො,
චිත්තා මෙ සාමි තෙ ගති.

71. **“විනායකොපි”**ච්චාදි. **වීනං** පක්ඛීනං නායකො, ගරුළො, සත්තෙ විනෙතීති **විනායකො,** බුද්ධො, භගවා ච. තත්ථ යදා විනායකො ගරුළො, තදා තු නාගො පන්නගොසීති විරුද්ධං, පක්ඛන්තරෙ ත්වවිරුද්ධං භගවතො ආගුස්ස රාගාදිනො අභාවතො. ඉමෙසං ගුන්නං අතිසයෙන ගො **ගොතමො** හීනපසු, ගොතමවංසාවතිණ්ණත්තා **ගොතමො** භගවා ච. හීනපසු ච ත්වං මහාමති අසීති විරුද්ධං අච්චන්තහීනපසුනො මහතියා පඤ්ඤාය අභාවතො. පක්ඛන්තරෙ තු න බ්‍යාසාතො. පණීතො මධුරො රසො, උත්තමො ච සුගතො. තත්ථ මධුරරසතො අපෙතො අපගතොසීති විරුජ්ඣති, භගවතො තු රසෙහි සිඞ්ගාරාදීහි අපෙතොති යුජ්ජති. **මෙ** මම. **සාමීති** ආමන්තනං. **තෙ** තව **ගති** පවත්ති **චිත්තා** අබ්භුතාති. එත්ථ විරුද්ධත්ථන්තරං විරොධාලඞ්කාරං සිලාසනීයන්ති තෙන තං පරිහටං.

71. යථා වා උත්තදොසස්ස පරිහාරො ඊදිසො වා. **"විනායකො"**ච්චාදි. හෙ **සාමි** ත්වං **විනායකොපි** ගරුළොපි **නාගොසි** පන්නගො අසි. නො වෙ, **විනායකොපි** සත්තෙ විනෙන්තො එව **නාගොසි** නික්කිලෙසො අසි. **ගොතමොපි** පසුතමොපි **මහාමති** මහාපඤ්ඤවාසි. නො වෙ, **ගොතමොපි** ගොත්තතො ගොතමොයෙව **මහාමති** මහාපඤ්ඤවාසි. **පණීතොපි** මධුරොපි **රසාපෙතො** මධුරරසතො අපගතොසි. නො වෙ, **පණීතොපි** උත්තමො එව **රසාපෙතො** සිඞ්ගාරාදිරසතො අපගතොසි. **තෙ** තුය්හං **ගති** පවත්ති **මෙ** මය්හං **චිත්තා** අච්ඡරියා. එත්ථ ගරුළස්ස නාගත්තඤ්ච පසුතමස්ස පඤ්ඤවන්තත්තඤ්ච පණීතස්ස නිරසත්තඤ්ච විරුද්ධං, තථාපි අඤ්ඤපක්ඛස්ස අවිරුද්ධත්තා විරුද්ධත්ථන්තරදොසො පසත්ථෙන විරුද්ධාලඞ්කාරෙන නිරාකතො. විනං පක්ඛීනං නායකො, ගරුළො. සත්තෙ විනෙතීති **විනායකො,** බුද්ධො. නත්ථි ආගු [අගො (ක.)] එතස්සාති **නාගො,** බුද්ධො. ගුන්නමතිසයෙන ගොතමො, පසු. මහතී මති අස්සාති **මහාමති,** බුද්ධො. පධානත්තං නීතො **පණීතො,** මධුරො රසො. රසතො අපෙතොති **රසාපෙතො,** බුද්ධොති විග්ගහො.

අඤ්ඤත්ථස්ස යථා –

72.
කථං තාදිගුණාභාවෙ,
ලොකං තොසෙති දුජ්ජනො;
ඔභාසිතාසෙසදිසො,
ඛජ්ජොතො නාම කිං භවෙ.

72. **"කථ"**මිච්චාදි. දුජ්ජනො තාදිනො ගුණා ලොකං තොසෙන්ති, තාදීනං ගුණානං අත්තනි අභාවෙ සති **ලොකං** සත්තලොකං කථං තොසෙති, න තොසෙතීති අත්ථො. වුත්තමෙවත්ථන්තරෙන සාධෙති ''ඛජ්ජොතො නාම ඔභාසිතා දීපිතා අසෙසදිසා යෙන තථාවිධො කිං භවෙ, න භවෙය්‍ය තාදිනො ගුණස්ස අභාවතො''ති. එත්ථ ඛජ්ජොතස්ස අධිකත්ථභාවෙන සිතො ඔභාසිතාසෙසදිසත්තදොසො ''කථං තාදිගුණාභාවෙ''තිආදිවචොභඞ්ගියා පරිහටො.

72. **අඤ්ඤත්ථස්ස යථා**ති එත්ථ පරිහාරො අජ්ඣාහාරො, එවමුපරිපි. **"කථී"**ච්චාදි. **දුජ්ජනො** ගුණහීනජනො **තාදිගුණාභාවෙ** සන්තොසජනනකාරණානං තාදිසානං සීලාදිගුණානං අත්තනි අවිජ්ජමානත්තෙ සති **ලොකං** සත්තලොකං කථං තොසෙති, න තොසෙතියෙව, තථා හි ඛජ්ජොතො නාම ඔභාසිතාසෙසදිසො කිං භවෙ, න භවත්‍යෙව. එත්ථ ඛජ්ජොතස්ස සකලදිසොභාසනසඞ්ඛාතමධිකත්ථදොසො ''කථං තාදිගුණාභාවෙ''ච්චාදිවාක්‍යලීලාය නිරාකතො. තාදී ච තෙ ගුණා චෙති විග්ගහො.

73.
පහෙළිකායමාරුළ්හා, න හි දුට්ඨා කිලිට්ඨතා;
පියා සුඛා'ලිඞ්ගිතං ක-මාලිඞ්ගති නු නො ඉති.

73. **"පහෙළිකායං"**ඉච්චාදි. **කිලිට්ඨතා** කිලිට්ඨපදදොසො පහෙළිකාය විසයෙ ආරුළ්හා සභී **න හි** නො දුට්ඨො සියා. කීදිසීති ආහ **"පියෙ"**ච්චාදි. **ඉතී**ති නිදස්සනෙ. **පියා** වල්ලභාය **ආලිඞ්ගිතං කං** ජනං **සුඛං** කායිකං චෙතසිකඤ්ච **නො ආලිඞ්ගති** න සංයුජ්ජති නු. **නු**ඉති පරිවිතක්කෙ නිපාතො. එත්ථ **පියාති** කිලිට්ඨං පහෙළිකාය සමාරොපෙන පරිහටං.

73. **"පහෙළිකෙ"**ච්චාදි. **කිලිට්ඨතා** කිලිට්ඨපදදොසසඞ්ඛාතා පහෙළිකායං විසයෙ ආරුළ්හා චෙ, **න හි දුට්ඨා** දුට්ඨා න හොති. කිමුදාහරණං? පියා සුඛාලිඞ්ගිතං කමාලිඞ්ගති නු නො ඉති, **ඉති**සද්දස්ස නිදස්සනත්ථත්තා සෙසඋදාහරණානමෙතමුපලක්ඛණන්ති ඤාතබ්බං. නො වෙ, එවංපකාරානමුදාහරණානමපරිග්ගහෙතබ්බත්තා **ඉති**සද්දො පකාරත්ථොති. **පියා** වල්ලභාය **ආලිඞ්ගිතං** උපගූහිතං **කං** නාම ජනං **සුඛං** කායිකමානසිකං **නො ආලිඞ්ගති නු,** ආලිඞ්ගතෙවාති. එත්ථ **පියාති** කිලිට්ඨපදං පහෙළිකායමාරොපනෙන නිරාකතං හොති.

74.
යමකෙ නො පයොජෙය්‍ය, කිලිට්ඨපද'මිච්ඡිතෙ;
තතො යමක'මඤ්ඤං තු, සබ්බමෙතංමයං විය.

74. **"යමකෙ"**ච්චාදි. **තතො අඤ්ඤන්ති** ඉච්ඡිතයමකතො අඤ්ඤං. **තු**ඉති විසෙසජොතකො. **එතංමයං වියාති** එතෙන කිලිට්ඨපදෙන නිබ්බත්තං විය.

74. **"යමකෙ"**ච්චාදි. කිලිට්ඨපදං ඉච්ඡිතෙ යමකෙ ඉට්ඨයමකෙ නො පයොජෙය්‍ය නප්පයුජ්ජෙය්‍ය, **තතො** ඉට්ඨයමකතො අඤ්ඤං සබ්බං යමකං පන **එතංමයං විය** ඉමිනා කිලිට්ඨපදදොසෙන කතං විය හොති. එත්ථ ඉට්ඨයමකං වුත්තනයෙන ඤාතබ්බං, එතෙන නිබ්බත්තං එතංමයන්ති විග්ගහො.

දෙසවිරොධිනො යථා –

75.
බොධිසත්තප්පභාවෙන, ථලෙපි ජලජානා'භුං;
නුදන්තානි'ව සුචිරා-වාසක්ලෙසං තහිං ජලෙ.

75. **‘‘බොධිසත්තෙ’’**ච්චාදි. **බොධිසත්තස්ස** මායාදෙවියා සුතස්ස වක්ඛමානස්ස විසෙසස්ස තදුප්පන්නදිනෙ සම්භවා **පභාවෙන** පුඤ්ඤප්පභාවතො **ජලජානි** අම්බුජානි ඵලෙපි **අහුං** අහෙසුං අචින්තනීයත්තා පුඤ්ඤප්පභාවස්ස. කිං පන වාපායාදීසු කිං කරොන්තාව **තහිං** තස්මිඤ්ච ජලෙ **සුචිරං** සබ්බදාව ආවසන**මාවාසො** තෙන ජාතො ක්ලෙසො තං **නුදන්තානිව** දූරතො ජහන්තානිවෙති. අචින්තනීයත්තා පුඤ්ඤප්පභාවස්ස ඊදිසම්පි අච්ඡරියමහොසීති න දෙසවිරොධො.

75. **බොධිසත්තප්පභාවෙන** බොධිසත්තස්ස අචින්තෙය්‍යානුභාවෙන **ජලජානි** ජලජසදිසත්තා තන්නාමකානි පදුමකෙරවාදීනි **තහිං ජලෙ** විසයත්තෙන පසිද්ධෙ තස්මිං උදකෙ **සුචිරාවාසක්ලෙසං** අතිචිරං නිවාසතො ජාතආයාසං **නුදන්තානි ඉව** වජන්තානි ඉව ඵලෙපි **අහුං** අහෙසුං, වාපිආදීසු කා කථා. එත්ථ ජලජානං ඵලුප්පත්තිකථනසඞ්ඛාතං දෙසවිරොධං අචින්තෙය්‍යපුඤ්ඤප්පභාවෙන ඊදිසානං අච්ඡරියානං පාතුභාවතො ‘‘බොධිසත්තප්පභාවෙනා’’ති ඉමිනා නිරාකරොති. බොධියං චතුමග්ගපඤ්ඤායං සත්තොති ච, තස්ස පභාවොති ච, සුචිරං ආවාසොති ච, තෙන භූතො ක්ලෙසොති ච වාක්‍යං.

කාලවිරොධිනො යථා –

76. **මහානුභාවපිසුනො, මුනිනො මන්දමාරුතො;**
සබ්බොතුකමයං වායි, ධුනන්තො කුසුමං සමං.

76. **‘‘මහා’’**ඉච්චාදි. **මන්දො** මුදුභූතො මාරුතො අයං **සබ්බොතුකං** සබ්බෙසු උතූසු පුප්ඵනකං **කුසුමං** පුප්ඵං **සමං** එකතො කත්වා **ධුනන්තො** විකිරන්තො **මුනිනො** මුනිසදිසත්තා භවිස්සන්තමුනිභාවෙන ච බොධිසත්තස්ස, මුනිනොයෙව වා සම්මාසම්බොධිසමධිගමසමයෙ මහානුභාවස්ස **පිසුනො** සූචකො **වායි** පවායතීති. එත්ථ යද්‍යපෙකදා සබ්බොතුකාසම්භවො නානාඋතූසු නානාකුසුමස්ස සම්භවා, තථාපි භගවතො මහානුභාවපිසුනමීදිසමෙකපදිකං සම්භවතීති කාලවිරොධො ඉමිනා පරිහටො.

76. **‘‘මහානුභාවෙ’’**ච්චාදි. අයං **මන්දමාරුතො** අචණ්ඩසමීරණො **සබ්බොතුකං** වසන්තාදීසු සබ්බඋතූසු විකසන්තං **කුසුමං** පුප්ඵජාතං **සමං** එකතො කත්වා **ධුනන්තො** කම්පෙන්තො **මුනිනො** එකන්තභාවිත්තා මුනිසඞ්ඛාතස්ස බොධිසත්තස්ස, සම්මාසම්බොධිසමධිගමසමයෙ භූතත්තා මුනිනො සබ්බඤ්ඤුනො වා **මහානුභාවපිසුනො** මහන්තං පුඤ්ඤප්පභාවං පකාසෙන්තො **වායි** සම්පවායීති. එත්ථ නානාකාලෙ සම්භවන්තානම්පි කුසුමානං එකකාලෙ සම්භවස්ස කාලවිරොධත්තෙපි භගවතො පුඤ්ඤානුභාවො තාදිසමච්ඡරියමෙකක්ඛණෙ ජනෙතුං සමත්ථොති කාලවිරොධං ‘‘මහානුභාවපිසුනො’’ති ඉමිනා නිරාකරොති. මහානුභාවස්ස, මහානුභාවං වා පිසුනොති වාක්‍යං.

කලාවිරොධිනො යථා –

77. **නිමුග්ගමනසො බුද්ධ-ගුණෙ පඤ්චසිඛස්සපි;**
තන්තිස්සරවිරොධො සො, න සම්පීණෙති කං ජනං.

77. **‘‘නිමුග්ගි’’**ච්චාදි. බුද්ධස්ස **ගුණෙ** සීලාදිකෙ අපරිමාණෙ නිමුග්ගං ඔගාළ්හං මනං චිත්තං යස්ස තස්ස **පඤ්චසිඛස්ස** ගන්ධබ්බදෙවපුත්තස්සපි වීණාය තන්තියා සරො කිරියාකාලමානලක්ඛණවිලම්බිතදුතමජ්ඣභෙදභින්නො ඡජ්ජාදිකො තස්ස විරොධො කලාසත්ථපරිනිද්දිට්ඨකමවෙසමං කං ජනං න සම්පීණෙති, පීණෙතියෙව. සම්මාසම්බුද්ධස්ස ලොකියගුණානුබන්ධබුද්ධීනං වික්ඛෙපප්පවත්තිපි තථාවිධං පීණෙතීති. ‘‘බුද්ධගුණෙ නිමුග්ගමනසො’’ති ඉමිනා කලාවිරොධො පරිහටො.

77. **‘‘නිමුග්ගි’’**ච්චාදි. **බුද්ධගුණෙ** සබ්බඤ්ඤුනො විම්හයජනකසීලාදිගුණසම්භාරෙ **නිමුග්ගමනසො** ඔතිණ්ණචිත්තස්ස **පඤ්චසිඛස්සපි** ගන්ධබ්බදෙවපුත්තස්සාපි සො **තන්තිස්සරවිරොධො** වීණාය තන්තියා සට්ටනකිරියා, අද්ධමත්තිකාදිකාලො, හත්ථාදීනං සන්නිවෙසලක්ඛණො මානොති ඉමෙහි තීහි ලක්ඛණෙහි යුත්තස්ස මන්දසීඝමජ්ඣිමප්පමාණෙහි භින්නස්ස ඡජ්ජාදිසත්තසරස්ස කලාසත්ථාගතක්කමස්ස විනාසසඞ්ඛාතො විරොධො **කං ජනං න සම්පීණෙති,** සම්පීණෙති එව. එත්ථ අකන්තියා කාරණභූතො කලාසත්ථාගතක්කමභඞ්ගො ලොකුත්තරබුද්ධගුණානුගතබුද්ධියා ජාතොති සො භඞ්ගො ‘‘නිමුග්ගමනසො බුද්ධගුණෙ’’ති වුත්තත්තා පීතියා කාරණමෙවෙති න විරොධො. නිමුග්ගො මනො අස්සාති ච, තන්තියා සරොති ච, තෙසං විරොධොති ච වාක්‍යං.

ලොකවිරොධිනො යථා –

78. **ගණයෙ චක්කවාළං සො, චන්දනායපි සීතලං;**
සම්බොධිසත්තහදයො, පදිත්තඞ්ගාරපූරිතං.

78. **“ගණයෙ”**ච්චාදි. චන්දනාය අපි සීතලං **ගණයෙ** චින්තෙසි. කින්තං? පදිත්තඞ්ගාරපූරිතං චක්කවාළං. කො සො? **සම්බොධියං** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙ **සත්තං** පරිබද්ධං **හදයං** චිත්තං යස්ස සො. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණානුබන්ධබුද්ධිනො හි තාදිසො මනොබන්ධොති න ලොකවිරොධො.

78. **“ගණයෙ”**ච්චාදි. **සම්බොධිසත්තහදයො** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙ ආසත්තචිත්තො **සො** බොධිසත්තො **පදිත්තඞ්ගාරපූරිතං** ආදිත්තඞ්ගාරෙහි පරිපුණ්ණං **චක්කවාළං** චක්කවාළගබ්භං **චන්දනායපි** චන්දනතො අපි **සීතලං** අතිසීතලං කත්වා **ගණයෙ** චින්තෙය්‍යාති. ඉච්ඡිත්ථලුද්ධස්ස චිත්තප්පවත්තියා ඊදිසත්තා අග්ගිනො චන්දනතොපි අධිකසීතත්තකප්පනා ‘‘චන්දනං සීතලං, අග්ගි උණ්හො’’ති පවත්තලොකසීමාය විරුද්ධා න හොති. සම්බොධියං සත්තහදයං යස්සෙති ච, පදිත්තානි අඞ්ගාරානීති ච, තෙහි පූරිතන්ති ච විග්ගහො.

ඤායවිරොධිනො යථා –

79. **පරිච්චත්තභවොපි ත්ව-මුපනීතභවො අසි;**
අචින්ත්‍යගුණසාරාය, නමො තෙ මුනිපුඞ්ගව.

79. **“පරිච්චත්තෙ”**ච්චාදි. **මුනිපුඞ්ගව** මුනීනං උත්තම පරිච්චත්තො විසට්ඨො භවො සුගතිදුග්ගතිසඞ්ඛාතො යෙනාති **පරිච්චත්තභවොපි** ත්වං උපනීතො ආනීතො පවත්තිතො භවො වුඩ්ඪි යෙනාති **උපනීතභවො** අසි. තස්මා කාරණා අචින්ත්‍යගුණසාරාය තෙ නමො අත්ථූති සෙසො. ඊදිසං න ඤායවිරුද්ධමෙවංවිධත්තා මුනිපුඞ්ගවස්ස.

79. **“පරිච්චත්තෙ”**ච්චාදි. **මුනිපුඞ්ගව** මුනිසෙට්ඨ ත්වං **පරිච්චත්තභවොපි** අපනීතසුගතිදුග්ගතිභවොපි **උපනීතභවො** ලොකස්සානීතඅභිවුද්ධිකො **අසි** භවසි, **අචින්ත්‍යගුණසාරාය** තතො එව චින්තාවිසයාතික්කන්තසාරගුණස්ස **තෙ** තුය්හං නමො අත්ථූති සබ්බාකාරතො භවස්ස පරිච්චත්තත්තා අත්තනි අවිජ්ජමානං සුගතිභවං ලොකස්ස දෙතීති එතං ඤායාගතං න හොතීති පටිභාති, තථාපි ච සබ්බඤ්ඤූනං පවත්ති ඊදිසායෙවාති ඤායවිරොධො නිරාකතො. අචින්ත්‍යා ගුණසාරා යස්මින්ති විග්ගහො.

ආගමවිරොධිනො යථා –

80. **නෙවාලපති කෙනාපි, වචීවිඤ්ඤත්තිතො යති;**
සම්පජානමුසාවාදා, ඵුසෙය්‍යාපත්තිදුක්කටං.

80. **“නෙවෙ”**තිආදි. **යතීති** භික්ඛු **කෙනාපි** සහ **නෙවාලපති** න වදතෙව, තථාපි **වචීවිඤ්ඤත්තිතො** චොපනවාචාසඞ්ඛාතෙන වචීවිඤ්ඤත්තිහෙතුනා පවත්තිතො සම්පජානන්තස්ස මුසාවාදතො කාරණා **ආපත්තිදුක්කටං** ‘‘සම්පජානමුසාවාදස්ස හොතී’’ති වුත්තදුක්කටාපත්ති **ඵුසෙය්‍ය** ආපජ්ජතීති. එත්ථ අනාලපතො වචීවිඤ්ඤත්තියා කථං මුසාවාදොති අභිධම්මාපන්නවිරොධො නත්ථි, අපරවචනත්ථෙ ත්වීදිසො විරුජ්ඣතීති.

80. **“නෙව්”**ච්චාදි. **යති** සමණො **කෙනාපි** කෙනචි සද්ධිං **නෙවාලපති** නො භාසති, තථාපි **වචීවිඤ්ඤත්තිතො** චොපනවාචාසඞ්ඛාතවිඤ්ඤත්තිකාරණා පවත්තනතො **සම්පජානමුසාවාදා** සම්පජානන්තස්ස මුසාභණනතො **ආපත්තිදුක්කටං** දුක්කටාපත්තිං **ඵුසෙය්‍ය** ආපජ්ජෙය්‍යාති. එත්ථ අනාලපන්තස්ස වචීවිඤ්ඤත්තිතො මුසාවාදො කථං සම්භවතීති අභිධම්මාපන්නවිරොධො, ‘‘සන්තිං ආපත්තිං නාවිකරෙය්‍ය, සම්පජානමුසාවාද’ස්ස හොතී’’ති නිදානුද්දෙසෙ නිද්දිට්ඨවචීද්වාරෙ අකිරියසමුට්ඨානා දුක්කටාපත්ති හොතීති ආගමවිරොධො නිරාකතො. මුසාභණනං විනා ආපත්ති කථං භවතීති? යථා කාලෙ අවස්සමානමෙඝතො සඤ්ජාතදුබ්භික්ඛං ‘‘මෙඝකතං දුබ්භික්ඛ’’න්ති වත්තබ්බං හොති, එවං කථෙතබ්බකාලෙ අකථනතො සඤ්ජාතා වචීද්වාරෙ අකිරියසමුට්ඨානා දුක්කටාපත්තිපි තතො සඤ්ජාතාති වත්තබ්බා හොති. සම්පජානන්තස්ස මුසාවාදොති ච, ආපත්තියෙව දුක්කටන්ති ච වාක්‍යං.

නෙය්‍යස්ස යථා –

81. **මරීචිචන්දනාලෙප-ලාභා සීතමරීචිනො [සිතමරීචිනො (සී.)];**
ඉමා සබ්බාපි ධවලා, දිසා රොචන්ති නිබ්භරං.

81. **“මරීචී”**ත්‍යාදි. **සීතමරීචිනො** චන්දස්ස **මරීචියො** දීධිතියො එව චන්දනං, තස්ස **ආලෙපො** උපදෙහො, තස්ස ලාභෙන ඉමා සබ්බාපි දිසා **නිබ්භරමතිසයං** **ධවලා** සෙතා රොචන්තීති නත්ථෙත්ථ නෙය්‍යතා මරීචියා සද්දොපාත්තත්ථාය තු.

81. **“මරීචි”**ච්චාදි. **සීතමරීචිනො** චන්දස්ස **මරීචිචන්දනාලෙපලාභා** මරීචිසඞ්ඛාතචන්දනාලෙපස්ස පටිලාභතො ඉමා සබ්බාපි දිසා **නිබ්භරමතිසයං** **ධවලා** සෙතා **රොචන්ති** දිබ්බන්තීති. දිසානං ධවලකාරණස්ස ‘‘මරීචිචන්දනාලෙපලාභා සීතමරීචිනො’’ති වුත්තත්තා නෙය්‍යදොසො න පතිට්ඨාති, චන්දනමිව චන්දනං, මරීචියොයෙව චන්දනමිති ච, තස්ස ආලෙපොති ච, තස්ස ලාභොති ච විග්ගහො.

යථා වා –

81. මනොනුරඤ්ජනො මාර-ඞ්ගනාසිඞ්ගාරවිබ්භමො;
ජිනෙනා'සමනුඤ්ඤාතො, මාරස්ස හදයානලො.

82. **"මනො"**ච්චාදි. මනං පස්සන්තානමනුස්සරන්තානඤ්ච චිත්තං අනුරඤ්ජෙතීති **මනොනුරඤ්ජනො,** මාරඞ්ගනානං සිඞ්ගාරකතො **විබ්භමො** විලාසො ජිනෙන **අසමනුඤ්ඤාතො** අබ්භුපගතො **මාරස්ස** වසවත්තිනො **හදයානලො** හදයග්ගි ජාතො. සොකො චෙත්ථ අනලත්තෙ නිරුප්පිතො තස්ස තාදිසත්ථානතිවත්තනතො, කාරණන්තුපචාරෙනාති. එත්ථ යජ්ජපි මාරඞ්ගනාපරාජයො න සද්දොපාත්තත්ථො, තථාපි "සිඞ්ගාරවිබ්භමො මාරස්ස හදයග්ගී"ති වුත්තෙ සාමත්ථියා මාරඞ්ගනාපරාජයො ගම්‍යතෙ, තථාවිධස්ස මාරසොකස්ස මාරඞ්ගනාපරාජයාබ්‍යභිචාරතො. නෙවෙදිසස්ස නෙය්‍යතා, වඞ්කවුත්තිදිසී ගුණොයෙව බන්ධස්ස.

82. වත්තබ්බස්ස ඤායොපාත්තත්තා නෙය්‍යදොසපරිහාරත්ථමුදාහරති **"මනො"**ච්චාදි. **මනොනුරඤ්ජනො** දස්සනසවනානුස්සරණං කරොන්තානං ජනානං චිත්තමත්තනි අනුරඤ්ජන්තො **මාරඞ්ගනාසිඞ්ගාරවිබ්භමො** මාරවධූනං රතිකීළාහෙතුභූතකාමපත්ථනාසඞ්ඛාතසිඞ්ගාරෙන කතලීලා **ජිනෙන** ජිතපඤ්චමාරෙන සත්ථුනා **අසමනුඤ්ඤාතො** අනබ්භුපගතො අසම්පටිච්ඡිතො **මාරස්ස** වසවත්තිනො **හදයානලො** හදයග්ගි අහොසීති. අනලත්තෙන කප්පිතකාරියභූතො සොකො මාරඞ්ගනාසිඞ්ගාරවිබ්භමසඞ්ඛාතකාරණෙන සද්ධිං අභෙදකප්පනාය [අනලත්තකප්පනාය (ක.)] "ගුළො සෙම්භං, තිපුසං ජරො"තිආදීසු විය තුල්‍යාධිකරණභාවෙන වුත්තො හොති. එත්ථ කිඤ්චාපි මාරඞ්ගනානං පරාජයවාචකො සද්දො නත්ථි, තථාපි "සිඞ්ගාරවිබ්භමො මාරස්ස හදයානලො"ති වුත්තෙ මාරඞ්ගනාපරාජයං විනා තාදිසසොකුප්පත්තිකාරණස්ස අනධිගතත්තා අඤ්ඤථානුපපත්තිලක්ඛණසාමත්ථියෙන තාසං පරාජයො පකාසිතො හොතීති ඊදිසවඞ්කවුත්තියා බන්ධගුණත්තා නෙය්‍යදොසො නිරාකතො හොතීති. මනො අනුරඤ්ජෙතීති ච, මාරඞ්ගනානං සිඞ්ගාරොති ච, තෙන කතො විබ්භමොති ච වාක්‍යං.

විසෙසනාපෙක්ඛස්ස යථා –

83. අපයාතාපරාධම්පි, අයං වෙරී ජනං ජනො;
කොධපාටලභූතෙන, භිය්‍යො පස්සති චක්ඛුනා.

83. **"අපයාතෙ"**ච්චාදි. අයං වෙරී ජනො අපයාතාපරාධම්පි ජනන්ති සම්බන්ධො. අපයාතො අපගතො අපරාධො යස්ස තං, කොධෙන පාටලභූතෙන සෙතරත්තෙන. ඉමිනා විසෙසනාපෙක්ඛදොසො පරිහටො.

83. **"අපයාති"**ච්චාදි. අයං වෙරී ජනො **අපයාතාපරාධම්පි** අපගතාපරාධම්පි ජනං **කොධපාටලභූතෙන** කොධෙන භූතසෙතලොහිතවණ්ණයුත්තෙන චක්ඛුනා **භිය්‍යො** යෙභුය්‍යෙන පස්සතීති. "පස්සතී"ති වචනස්ස විජ්ජමානත්තෙපි "චක්ඛුනා"ති විසෙස්‍යවචනං "කොධපාටලභූතෙනා"ති විසෙසනස්ස ලබ්භමානත්තා සාත්ථකං හොතීති විසෙසනාපෙක්ඛදොසො නිරාකතොති. අපයාතො අපගතො අපරාධො අස්මාති ච, කොධෙන පාටලභූතන්ති ච විග්ගහො.

හීනත්ථස්ස යථා –

84. අප්පකානම්පි පාපානං,
පභාවං නාසයෙ බුධො;
අපි නිප්පභතානීත-
ඛජ්ජොතො හොති භාණුමා.

84. **"අප්පකාන"**මිච්චාදි. **බුධො** පණ්ඩිතපොසො අප්පකානං පාපානම්පි කිමුතමධිකානං **පභාවං** ආනුභාවං **නාසයෙ** අප්පවත්තිං පාපෙය්‍ය. තං අත්ථන්තරන්‍යාසෙන සාධෙති. **භාණුමා** සූරියො නිප්පභතං ආනීතො ඛජ්ජොතො යෙන තථාවිධො අපි හොති. "මන්දප්පභො අය"න්ති ජොතිරිඞ්ගණම්පි නොපෙක්ඛති චක්කවාළකුහරානුචරිතමහානුභාවොපීති. එත්ථ **අපී**ත්‍යාදිනා වචොභඞ්ගියා හීනත්ථදොසො පරිහටො.

84. **"අප්පකානි"**ච්චාදි. **බුධො** පඤ්ඤවා **අප්පකානම්පි** අතිමන්දානම්පි **පාපානං** අකුසලානං **පභාවං** විපාකදානසාමත්ථියසඞ්ඛාතානුභාවං **නාසයෙ** අහොසිකම්මතාපාදනෙන නාසෙය්‍ය, බහූනං පාපානං වත්තබ්බමෙව නත්ථි. තමත්ථමත්ථන්තරන්‍යාසාලඞ්කාරෙන සමත්ථෙති **අපි**ච්චාදි. **භාණුමා** සූරියො **නිප්පභතානීතඛජ්ජොතො අපි** නිප්පභතමාපාදිතජොතිරිඞ්ගණෙහි සමන්නාගතොපි හොතීති. හීනපභාවො හොති ඛජ්ජොපනකෙ පභාය අත්තනො ආලොකං කරොන්තො න හොතීති අධිප්පායො. එත්ථ **අපි නිප්පභති**ච්චාදිවචනවිලාසවසෙන හීනපක්ඛං ගහෙත්වාපි සූරියඋදාරත්තස්සෙව පොසිතත්තා "නිප්පභතානීතඛජ්ජොතො"ති විසෙසනපදං හීනත්ථදොසං න නිස්සයති. නත්ථි පභා යෙසන්ති ච, තෙසං භාවොති ච, තං ආනීතා ඛජ්ජොතා යෙනෙති ච විග්ගහො.

අනත්ථස්ස යථා –

85. **න පාදපූරණත්ථාය, පදං යොජෙය්‍ය කත්ථචි;**
යථා වන්දෙ මුනින්දස්ස, පාදපඞ්කෙරුහං වරං.

85. **“න පාදෙ”**ච්චාදි. එත්ථ **වන්දෙ**ඉච්චාදො හෙට්ඨා විය පාදපූරණස්ස කස්සචි අභාවෙන අනත්ථාභාවො.

85. **“න පාදි”**ච්චාදි. පාදපූරණත්ථාය ගාථාපාදානං පූරණසඞ්ඛාතපයොජනත්ථාය **පදං** නාමාදිකං කත්ථචි න යොජෙය්‍ය විඤ්ඤූති, **යථා** නිරත්ථකපදායොජනෙ උදාහරණමෙවං ‘‘මුනින්දස්ස වරං පාදපඞ්කෙරුහං වන්දෙ’’ති. හෙට්ඨා දුට්ඨොදාහරණෙ විය පාදපූරණත්ථං කස්සචි පදස්ස අයොජිතත්තා සාත්ථකපදෙහි නිරත්ථකදොසො නිරාකතොති. මුදුනිම්මලසොභාදිසාධාරණගුණයොගතො පඞ්කෙරුහසදිසං උපචාරතො පඞ්කෙරුහං නාම. පාදමෙව පඞ්කෙරුහන්ති විග්ගහො. විසෙසනවිසෙස්‍යපදදොසපරිහාරො.

86. **භයකොධපසංසාදි-**
විසෙසො තාදිසො යදි;
වත්තුං කාමීයතෙ දොසො,
න තත්ථෙ’කත්ථතාකතො.

86. **“භයෙ”**ච්චාදි. **භය**ඤ්ච චිත්තුත්‍රාසො **කොධො** ච දොසො **පසංසා** ච ථුති, තා ආදි යස්ස තුරිතාදිනො සො තාදිසො විසෙසො යදි වත්තුං **කාමීයතෙ** ඉච්ඡීයතෙ, **තත්ථ** තස්මිං භයාදිවිසෙසෙ විසයෙ එකත්ථතාය එකත්ථභාවෙන කතො දොසො නත්ථි.

86. ඉදානි වාක්‍යදොසපරිහාරත්ථමාරභති **“භයකොධෙ”**ච්චාදි. භයකොධපසංසාදි චිත්තුත්‍රාසපටිසථුතිආදීහි සමන්නාගතො තාදිසො විසෙසො වත්තුං **යදි කාමීයතෙ** වෙ විඤ්ඤූහි ඉච්ඡීයතෙ, **තත්ථ** භයකොධාදිකෙ විසෙසෙ **එකත්ථතාකතො** එකත්ථභාවෙන කතො **දොසො** වාක්‍යදොසො න භවති. භයාදිවිසෙසෙ වත්තුමිච්ඡිතෙ පුබ්බුච්චාරිතපදස්ස පුනුච්චාරණෙ එකත්ථදොසො න හොතීති අධිප්පායො. භයඤ්ච කොධො ච පසංසා චාති ච, තා ආදි යස්ස තුරිතකොතුහලඅච්ඡරාහාසසොකපසාදසඞ්ඛාතස්ස අත්ථවිසෙසස්සෙති ච විග්ගහො. තග්ගුණසංවිඤ්ඤාණඅඤ්ඤපදත්ථසමාසත්තා භයාදීසු කථිතමපි ගහෙත්වා පුනප්පුනං කථනමවිරොධං. එකො අත්ථො යෙසං පදාදීනං තෙ එකත්ථා, තෙසං භාවො එකත්ථතා, තාය කතොති විග්ගහො.

යථා –

87. **සප්පො සප්පො අයං හන්ද, නිවත්තතු භවං තතො;**
යදි ජීවිතුකාමො’සි, කථං තමුපසප්පසි.

87. **“යථෙ”**ත්‍යුදාහරති **“සප්පො”**ඉච්චාදි. ‘‘අයං සප්පො සප්පො’’ති භයෙනාමෙඩිතං **හන්දා**ති ඛෙදෙ **තතො** තම්හා ඨානා, සප්පතො වා **භවං** භවන්තො **නිවත්තතු** ගතමග්ගාභිමුඛො ආවත්තතු. **තං** ඨානං, සප්පං වා. නත්ථෙත්ථ එකත්ථතාදොසො භයෙනාමෙඩිතප්පයොගතො.

87. **“සප්පො”**ච්චාදි. **හන්ද** නට්ඨො වත, අයං සප්පො සප්පො භවං **තතො** ඨානතො, සප්පතො වා **නිවත්තතු** ආවත්තතු යදි ජීවිතුකාමො අසි, **තං** ඨානං, සප්පං වා **කථමුපසප්පසි** කථමුපගච්ඡසීති. භයෙ ආමෙඩිතවචනත්තා එකත්ථතාදොසො නත්ථි, ජීවිතුකාමොසීති එත්ථ බින්දුලොපො.

පදදොසපරිහාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වාක්‍යදොසපරිහාරවණ්ණනා

භග්ගරීතිනො යථා –

88. **යො කොචි රූපාතිසයො,**
කන්ති කාපි මනොහරා;
විලාසාතිසයො කොපි,
අහො බුද්ධමහොදයො.

88. **“යො”**ඉච්චාදි. **රූපස්ස** අනුබ්‍යඤ්ජනෙහි අනුබ්‍යඤ්ජිතබාත්තිංසවරපුරිසලක්ඛණොපසොභිතස්ස බ්‍යාමප්පභාකෙතුමාලාවිරාජිතස්ස **අතිසයො** ආධික්කං වාචාගොචරභාවාතික්කමෙන අවචනීයත්තා යො කොචියෙව. මනො අනෙකලොකස්ස චිත්තං හරතීති **මනොහරා** චිත්තමවහරන්තී **කන්ති** සොභා **කාපි** අවචනපථා කාපියෙව.

විලාසස්ස ගත්‍යාදිනො **අතිසයො** වචනපථාතික්කන්තො කොපියෙව, තස්මා බුද්ධස්ස මහන්තො උදයො අභිවුඩ්ඪි අහො අබ්භුතොති. එත්ථ කිංසද්දෙනාරද්ධා රීති න කත්ථචි භග්ගා.

88. **"යො කොචි"**ච්චාදි. රූපාතිසයො සුප්පතිට්ඨිතපාදතාදිද්වත්තිංසපුරිසලක්ඛණෙහි සොභිතස්ස චිත්තඞ්ගුලිතාදිඅසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනෙහි අලඞ්කතස්ස බ්‍යාමප්පභාකෙතුමාලාහි උජ්ජලස්ස රූපකායස්ස ආධික්‍යං **යො කොචි**යෙව මනොගොචරභාවං විනා වචනවිසයාතික්කන්තත්තා යො කොචියෙව. **මනොහරා** ලොකස්ස චිත්තං හරන්ති **කන්ති** සොභා **කාපි**යෙව වචීවිසයාතික්කන්තත්තා කාපියෙව. **විලාසාතිසයො** විසයභූතපියභාවසඞ්ඛාතස්ස ගමනාදිවිලාසස්ස ආධික්‍යම්පි **කොපි**යෙව වුත්තකාරණෙනෙවකොපියෙව. තතො **බුද්ධමහොදයො** බුද්ධස්ස මහාභිවුද්ධිසඞ්ඛාතො උදයො **අහො** අච්ඡරියොති. එත්ථ සබ්බනාමිකෙන **කිං** සද්දෙන වත්තුමාරද්ධක්කමො න කත්ථචි භින්නොති භග්ගරීතිදොසො නත්ථීති.

89. **අබ්‍යාමොහකරං බන්ධං, අබ්‍යාකිණ්ණං මනොහරං;**
අදූරපදවින්‍යාසං, පසංසන්ති කවිස්සරා.

89. **"අබ්‍යාමොහ"**ඉච්චාදි. නත්ථි දූරමෙසන්ති අදූරානි, තානියෙව පදානි, තෙසං **වින්‍යාසො** යථාවතො ඨපනං යස්ස තං. තතොයෙව අබ්‍යාකිණ්ණො අසම්මිස්සො ච. සො අබ්‍යාකිණ්ණතාය එව මනොහරො වාති **අබ්‍යාකිණ්ණං මනොහරං**. තෙනෙව "අයමෙත්ථ අත්ථො අයං වා"ති එවං බ්‍යාමොහං න කරොතීති **අබ්‍යාමොහකරො,** තං. පසාදාලඞ්කාරාලඞ්කිතං **බන්ධං**. කවීනං ඉස්සරා පධානා. යෙ කනිට්ඨඞ්ගුලිගණනානිට්ඨා, තෙ **පසංසන්ති** ථුවන්ති තාදිසබන්ධගුණස්සාතිසයපසංසාරහභාවෙන.

89. **"අබ්‍යාමොහෙ"**ච්චාදි. **අදූරපදවින්‍යාසං** නාමාදිපදානං වොහාරකාලෙ අදූරසම්බන්ධො යථා සියා, තථා පටිපාටියා පදට්ඨපනෙන සමන්නාගතං **අබ්‍යාකිණ්ණං,** තතොයෙව අඤ්ඤසම්බන්ධීපදෙහි අසම්මිස්සං **මනොහරං,** තතොයෙව විඤ්ඤූනං චිත්තමාරාධෙන්තං **අබ්‍යාමොහකරං** "ඉමස්සත්ථො ඉමස්සත්ථො එසො එසො වා"ති සංසයමනුප්පාදෙන්තං **බන්ධං** පසාදාලඞ්කාරසංයුත්තං බන්ධනං **කවිස්සරා** කවීනං පධානා පණ්ඩිතජනා, කනිට්ඨඞ්ගුලියා ගණිතබ්බා අග්ගකවිනොති අධිප්පායො. **පසංසන්ති** ථොමෙන්ති. බ්‍යාමොහං න කරොතීති අබ්‍යාමොහකරො. වි ආකිණ්ණො බ්‍යාකිණ්ණො, න බ්‍යාකිණ්ණො **අබ්‍යාකිණ්ණො**. නත්ථි දූරං යෙසං, තානියෙව පදානි, තෙසං **වින්‍යාසො** ඨපනං යස්ස බන්ධස්සාති විග්ගහො.

යථා –

90. **නීලුප්පලාභං නයනං,**
බන්ධුකරුචිරො'ධරො;
නාසා හෙමඞ්කුසො තෙන,
ජිනොයං පියදස්සනො.

90. **"යථෙ"**ත්‍යුදාහරති **"නීලුප්පලාභ"**මිච්චාදි. යස්ස ජිනස්ස **නයනං** නෙත්තං **නීලුප්පලාභං** ඉන්දීවරද්වයනිභං, **අධරො** අධරොට්ඨො **බන්ධුකම්ව** බන්ධුකකුසුමම්ව **රුචිරො** කන්තො, **නාසා** නාසිකා සයං **හෙමඞ්කුසො** සුවණ්ණඞ්කුසොයෙව, **තෙන** කාරණෙන අයං ජිනො පියං මධුරං දස්සනමස්සාති **පියදස්සනො**. ඊදිසො න බ්‍යාකිණ්ණදොසො, අබ්‍යාකිණ්ණො පසාදොයෙවාති.

90. ඉදානි බ්‍යාකිණ්ණදොසපරිහාරං පරිහරති **"නීලුප්පලි"**ච්චාදිනා. **නයනං** යස්ස නෙත්තයුගළං **නීලුප්පලාභං** නීලුප්පලදලසදිසං, අධරො අධරොට්ඨො **බන්ධුකරුචිරො** බන්ධුකපුප්ඵම්ව මනුඤ්ඤො, **නාසා** නාසිකා **හෙමඞ්කුසො** සුවණ්ණඞ්කුසොයෙව, **තෙන** කාරණෙන අයං ජිනො **පියදස්සනො** මනුඤ්ඤදස්සනො හොතීති. එත්ථ පසාදාලඞ්කාරෙන යුත්තත්තා න බ්‍යාකිණ්ණදොසො. **ආභාසද්දො නිභාසද්දො** විය ඉවත්ථො. නො චෙ, **පභාපරියායො** වා හොති. බන්ධුකම්ව රුචිරොති ච, පියං දස්සනං යස්සෙති ච විග්ගහො. ඉහ දස්සනස්ස කත්තුභූතසාධුජනසම්බන්ධත්තෙපි විසයත්තෙනෙව ජිනසම්බන්ධො හොතීති අඤ්ඤපදත්ථෙන තථාගතො ගහිතොති.

91. **සමතික්කන්තගාම්මත්ත-කන්තවාචාභිසඞ්ඛතං;**
බන්ධනං රසහෙතුත්තා, ගාම්මත්තං අතිවත්තති.

91. **"සමතික්කන්ති"**ච්චාදි. සම්මා අතික්කන්තං නිග්ගතං. ගාම්මස්ස භාවො **ගාම්මත්තං**. යාසං **කන්තානං** මධුරානං වාචානං තාහි අභිසඞ්ඛතං රචිතං බන්ධනං **රසස්ස** මාධුරියස්ස **හෙතුත්තා** කාරණභාවෙන **ගාම්මත්තං** යථාවුත්තං **අතිවත්තති** අතික්කමති.

91. **"සමති"**ච්චාදි. **සමතික්කන්තගාම්මත්තකන්තවාචාභිසඞ්ඛතං** විසෙසතො අතික්කන්තගාම්මභාවාහි කන්තවාචාහි රචිතං **බන්ධනං** මුත්තකාදිබන්ධනං **රසහෙතුත්තා** පණ්ඩිතානං පීතිරසස්ස කාරණත්තා

යථාවුත්තගාම්මදොසං **අතිවත්තති** අතික්කම්ම පවත්තතීති. සම්මා අතික්කන්තං ගාම්මත්තං යාසං, තාහියෙව කන්තවාචාහි අභිසඞ්ඛතන්ති ච, රසස්ස හෙතු, තස්ස භාවොති ච විග්ගහො.

යථා –

92. **දූනොති කාමචණ්ඩාලො,**
සො මං සදය නිද්දයො;
ඊදිසං බ්‍යසනාපන්නං,
සුඛීපි කිමුපෙක්ඛසෙ.

92. **''යථෙ''**ත්‍යුදාහරති. කාමාතුරා කාචි වනිතා අත්තනො පියං පතිං විරචති **''දූනොති''**ච්චාදිනා. දයාය සහ පවත්තීති **සදය**ඉති අනුනයවසෙන පියස්ස ආමන්තනං, සානුනයාමන්තනඤ්හි තතොනුග්ගහාභිකඞ්ඛායමච්චන්තමුචිතං, සො කාමො කන්දප්පො එව චණ්ඩාලො අකණ්ඩො වා අසය්හොපතාපාවහත්තා. කාමෙ චණ්ඩාලත්තාරොපනඤ්ච උචිතමෙව යතොනෙන කයිරමානමසහනමුපතාපමසහමානා තං පරිභවන්තං විප්පලපති, **නිද්දයො** නික්කරුණො, ඉදම්පි උචිතමුපතාපෙ නික්කරුණානං තාදිසී ගතීති. **මං දූනොති** අධිකමුපතාපෙති නිද්දයත්තා, න භවන්තං, තෙනෙව භවං සුඛී. ඉමිනා අඤ්ඤාසත්තතං තස්ස දීපෙති. යදි නාඤ්ඤාසත්තොසි, නාහමෙකාකිනී භවාමි. අසහායානඤ්හි පටිසත්තචො හොන්ති. එකාකිත්තායෙවාහමප්පටිසරණත්තානෙන දූසාමීති [දූඤ්ඤාමීති (?)] තව කාමං ත්වං සුඛී හොසි. සනාථානං තාදිසී වුත්තීති එවං සුඛීපි ත්වං ඊදිසං බ්‍යසනමාපන්නං **කිං** කස්මා උපෙක්ඛසෙති. එවමයං වඞ්කවුත්තියා අත්තනො, තං විසයමනුභවන්තස්ස ච විමුඛත්තං නිදස්සෙතීතීදිසං න ගාම්මං.

92. ගාම්මදොසපරිහාරෙ ලක්ඛියං දස්සෙති **''දූනොති''**ච්චාදි. කාමතණ්හාභිභූතා අඞ්ගනා අත්තනො වල්ලභං නිස්සාය එවං විලපති **''සදය** හෙ කාරුණික **සො කාමචණ්ඩාලො** සො අනඞ්ගනීචො **නිද්දයො** නික්කාරුණිකො **මං දූනොති** පීළෙති, **සුඛීපි** මම විය අනාථභාවාභාවතො සුඛිතොපි ත්වං ඊදිසං **බ්‍යසනාපන්නං** එවං කාමචණ්ඩාලෙන අකාරුණෙන කතඅසය්හසන්තාපසඞ්ඛාතබ්‍යසනමනුප්පත්තං **මං කිමුපෙක්ඛසෙ** කස්මා උදාසීනොසී''ති. අත්තනො දුක්ඛාතුරත්තා දුක්ඛදූරීකරණං කාරුණිකානංයෙව විසයන්ති ''සදයෙ''ති අනුනයවසෙන ආමන්තනුචිතං අත්තනො දුක්ඛාතුරතං පොසෙතුං පීළාකාරකෙ කාමෙ චණ්ඩාලත්තාරොපනඤ්ච නිද්දයත්තකථනඤ්ච උචිතමෙව අත්තනි උපෙක්ඛකත්තා. **සුඛීපීති** ඉමිනා තස්ස පරවිසයාසත්තතාය අතිචාරං අබ්භුපගමෙති. එවං වඞ්කවුත්තියා අත්තනො වල්ලභෙ සානුරාගත්තඤ්ච අත්තනි තස්ස තදභාවත්තඤ්ච දස්සෙතීති. ''කඤ්ඤෙ කාමයමානං මං, න කාමයසි කිංන්විද''න්ති එත්ථ විය ඉහ ගාම්මදොසො නත්ථීති ගාම්මදොසපරිහාරමිදං. කාමොයෙව චණ්ඩාලො කාමචණ්ඩාලො, සහ දයාය යො වත්තතීති ච, නත්ථි දයා අස්සෙති ච, සුඛමස්ස අත්ථීති ච විග්ගහො. **අපිසද්දො** අක්ඛමෙ.

93. **යතිභීනපරිහාරො, න පුනෙ'දානි නීයතෙ;**
යතො න සවනුබ්බෙගං, හෙට්ඨා යෙතං විචාරිතං.

93. **''යති''**ච්චාදි. **විචාරිතන්ති** ''තං නමෙ සිරසා චාමී-කරවණ්ණං තථාගත''න්තිආදිනා හෙට්ඨා පකාසිතන්ති අත්ථො.

93. **''යතිභීනි''**ච්චාදි. **යතො** යස්මා **සවනුබ්බෙගං** ''දොසානමුද්දෙසක්කමෙන දොසපරිහාරක්කමො න වුත්තො''ති එවං විඤ්ඤූනමුප්පජ්ජමානං ඉමස්ස ගන්ථස්ස සවනාසහනං නත්ථි, තතො **යතිභීනපරිහාරො** යතිභීනදොසස්ස පරිහරණවසෙන පවත්තමුදාහරණං ඉදානි පුන **න නීයතෙ** නාහරීයතෙති. ඉමිනාධිගතමාදො වුත්තත්ථමෙව සමත්ථෙති. **හෙට්ඨා යෙතං විචාරිතන්ති** එවං යතිභීනදොසපරිහරණං හෙට්ඨා අනන්තරපරිච්ඡෙදෙ විචාරිතං ''තං නමෙ සිරසා චාමී-කරවණ්ණං තථාගත''න්තිආදිනා පකාසිතන්ති. ආදො යතිභීනදොසපාතුභාවෙයෙව පරිහාරක්කමස්සාපි දස්සිතත්තා ඉහාදස්සනෙපි ගන්ථස්ස ඌනතා නත්ථීති අධිප්පායො. යති භීනා එත්ථෙති ච, තස්ස පරිහාරොති ච, සවනෙ උබ්බෙගන්ති ච විග්ගහො.

කමච්චුතස්ස යථා –

94. **උදාරචරිතො'සි ත්වං, තෙනෙවා'රාධනා ත්වයි;**
දෙසං වා දෙහි ගාමං වා, ඛෙත්තං වා මම සොභනං.

94. **''උදාර''**ඉච්චාදි. උදාරං උදාරත්තං චාගාතිසයසම්බන්ධතො චරිතං අතිගුණපවත්ති යස්සාති විග්ගහො. එත්ථ උචිතත්තා දෙසාදීනං යාචනක්කමස්ස කමච්චුතස්ස පරිහාරොයං.

94. **''උදාරි''**ච්චාදි. ත්වං පුඤ්ඤවන්ත **උදාරචරිතොසි** චාගාතිසයයොගතො විසාරදපවත්තියුත්තොසි, **තෙනෙව** තෙන කාරණෙනෙව **ආරාධනා** මම යාචනා ත්වයි හොති. **දෙසං** වාජනපදං වා, නො චෙ, **ගාමං** වා සංවසථං වා, නො

වෙ, සොභනං **ඛෙත්තං** වා කෙදාරං වා මම දෙහීති අනුපුබ්බං හීනපදත්ථයාචනා දායකස්ස දානස්සාපි යාචකස්ස ඉච්ඡිතත්ථපටිලාභස්සාපි අනුරූපත්තා කමච්චුතදොසමපනෙති. උදාරං චරිතං අස්සාති විග්ගහො.

අතිවුත්තස්ස යථා –

95. **මුනින්දචන්දසම්භූත-**
යසොරාසිමරීචිනං;
සකලොපායා'යමාකාසො,
නා'වකාසො විජම්භනෙ.

95. **"මුනින්ද"**ඉච්චාදි. මුනින්දොයෙව චන්දො, තතො සම්භූතා පාතුභූතා, යසොරාසී එව මරීචියො, තාසං. අයං සකලො ආකාසොපි ගගනමෙව, න තස්සෙකො පදෙසො. **විජම්භනෙ** බ්‍යාපනෙ නාවකාසො තාදිසත්තා තාසං මරීචිනන්ති නාතිවුත්තං.

95. **"මුනින්දි"**ච්චාදි. **මුනින්දචන්දසම්භූතයසොරාසිමරීචිනං** මුනින්දසඞ්ඛාතචන්දතො පාතුභූතානං කිත්තිසමූහසඞ්ඛාතකිරණානං **විජම්භනෙ** බ්‍යාපනෙ අයං සකලොපි ආකාසො **නාවකාසො** න ඔකාසො හොතීති. හෙතුඵලාදිඑකෙකකාරණෙනාපි අප්පමෙය්‍යානං සබ්බඤ්ඤුගුණානං පවත්තියා අප්පමෙය්‍යසාමඤ්ඤභූතාකාසස්ස නිරවකාසස්ස ඉව කථනමුචිතන්ති අතිවුත්තදොසො ඉහ න භවති. චන්දො ඉව චන්දො, මුනින්දො එව චන්දො, තතො සම්භූතානංයෙව යසානං රාසී ච තා මරීචියො චාති විග්ගහො.

96. **වාක්‍යං බ්‍යාපන්නචිත්තානං, අපෙතත්ථං අනින්දිතං;**
තෙනු'ම්මත්තාදිකානං තං, වචනා'ඤ්ඤත්‍ර දූස්සති.

96. **"වාක්‍ය"**මිච්චාදි. බ්‍යාපන්නං නට්ඨං අයථාපවත්තං චිත්තං යෙසං, තෙසං. **වාක්‍යං** වාක්‍යලක්ඛණොපෙතං. අපෙතො අපගතො සුඤ්ඤො අත්ථො අභිධෙය්‍යං සංවොහාරිකං යස්ස, තං. **අනින්දිතං** අහීළිතං. **තෙන** යථාවුත්තෙන කාරණෙන. **තං** වාක්‍යං **උම්මත්තො** ධාතුක්ඛොභාදිනා ඛිත්තචිත්තො, සො ආදි යෙසං බාලාදීනං තෙසං **වචනා** අසඞ්ගතාය වාචාය **අඤ්ඤත්‍ර** අඤ්ඤස්මිං අබ්‍යාපන්නචිත්තවිසයෙ **දූස්සති** දුට්ඨං ජායතෙ, උම්මත්තාදීනංයෙව තථාවිධාය වාචාය උචිතත්තාති.

96. **"වාක්‍ය"**මිච්චාදි. **බ්‍යාපන්නචිත්තානං** විරුද්ධභාවමාපන්නචිත්තානං **වාක්‍යං** ස්‍යාද්‍යන්තත්‍යාද්‍යන්තපදසමුදායරූපං වාක්‍යං **අපෙතත්ථං** අපගතසමුදායත්ථං **අනින්දිතං** විඤ්ඤූහි ගරහිතං න හොති, **තෙන කාරණෙන උම්මත්තාදිකානං** උම්මත්තවෙදනට්ටාදීනං **වචනාඤ්ඤත්‍ර** වචනං විනා අනුම්මත්තාදිවචනෙ **තං** සමුදායත්ථසම්බන්ධරහිතං වචනං **දූස්සති** දොසදුට්ඨං හොති. බ්‍යාපන්නං චිත්තං යෙසන්ති ච, අපෙතො අත්ථො අස්සාති ච, උම්මත්තො ආදි යෙසන්ති ච විග්ගහො.

යථා –

97. **සමුද්දො පීයතෙ සො'ය-මහ'මජ්ජ ජරාතුරො;**
ඉමෙ ගජ්ජන්ති ජීමූතා, සක්කස්සෙ'රාවණො පියො.

97. **"යථෙ"**ත්‍යුදාහරති **"සමුද්දො"**ඉච්චාදි. න හෙත්ථ ''සමුද්දො පීයතෙ''ඉච්චාදිනො පදසමුදායස්ස කොචි එකො අත්ථො ගය්හති, යො සො බන්ධත්ථො සියා. අවයවත්ථා එව තු අයොසලාකාකප්පාපටිභන්තීති ඊදිසමපෙතත්ථමනින්දිතං විඤ්ඤෙය්‍යං බ්‍යාපන්නචිත්තානං.

97. **"සමුද්දො"**ච්චාදි. සො අයං සමුද්දො පීයතෙ යෙන කෙනචි පීයතෙ, අහං අජ්ජ **ජරාතුරො** ජරරොගාභිභූතො, ඉමෙ **ජීමූතා** මෙඝා **ගජ්ජන්ති** ථනයන්ති. සක්කස්ස එරාවණො පියොති. ඉදං නින්දිතානින්දිතානං ද්වින්නමුදාහරණං. ඉදං වාක්‍යං අවයවත්ථමන්තරෙන සමුදායතො ගම්‍යමානත්ථස්සාභාවා අපෙතත්ථං නාම හොති. ඊදිසං වාක්‍යං උම්මත්තකාදීහි වුත්තමප්පීතිකරං න හොති, අඤ්ඤෙහි වුත්තං පන කණ්ණෙ අයොසලාකා විය අප්පීතිකරං. ජරාය ආතුරොති වාක්‍යං.

98. **සුඛුමාලාවිරොධිත්ත-දිත්තභාවප්පභාවිතං;**
බන්ධනං බන්ධඵරුස-දොසං සංදූසයෙය්‍ය තං.

98. **"සුඛුමාලි"**ච්චාදි. න විරුජ්ඣති සීලෙනාති අවිරොධී, තස්ස භාවො අවිරොධිත්තං. සුඛුමාලස්ස අවිරොධිත්තං යස්ස සො දිත්තභාවො, තෙන **පභාවිතං** වඩ්ඪිතං සංයුත්තං **තං** බන්ධනං බන්ධඵරුසදොසං **සංදූසයෙය්‍ය** නාසයෙති අත්ථො.

98. **“සුඛුමාලි”**ච්චාදි. **සුඛුමාලාවිරොධිත්තදිත්තභාවප්පභාවිතං** ‘‘අනිට්ඨුරක්ඛරප්පායෙ’’ච්චාදිනා වුච්චමානසුඛුමාලගුණස්ස අවිරුද්ධභාවසමන්නාගතෙන වණ්ණානං අඤ්ඤමඤ්ඤසඞ්ගහිලක්ඛණෙන **දිත්තභාවෙන** පියභාවෙන අනුබ්‍රූහිතං **තං** බන්ධනං **බන්ධඵරුසදොසං** බන්ධඵරුසසඞ්ඛාතදොසං **සංදූසයෙයා** නාසෙයා, **තං** බන්ධඵරුසදොසන්ති වා සම්බන්ධොති. න විරුජ්ඣති සීලෙනාති අවිරොධී, තස්ස භාවොති ච, සුඛුමාලස්ස අවිරොධිත්තං යස්සාති ච, සොයෙව දිත්තස්ස භාවොති ච, තෙන පභාවිතන්ති ච වාක්‍යං.

යථා –

99. **පස්සන්තා රූපවිභවං, සුණන්තා මධුරං ගිරං;**
චරන්ති සාධූ සම්බුද්ධ-කාලෙ කෙළිපරම්මුඛා.

99. **“යථෙ”**ත්‍යුදාහරති **“පස්සන්තා”**ඉච්චාදි. කෙළියා කීළාය පරම්මුඛා විගතච්ඡන්දා චරන්තීති සම්බන්ධො.

99. **“පස්සන්තෙ”**ච්චාදි. සාධූ සජ්ජනා **සම්බුද්ධකාලෙ** සම්බුද්ධස්ස ධරමානකාලෙ **රූපවිභවං** තස්ස රූපසම්පත්තිං **පස්සන්තා** චක්ඛුං සන්තප්පෙත්වා ඔලොකෙන්තා **මධුරං ගිරං** තස්සෙව භගවතො අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං මධුරවචනං සුණන්තා **කෙළිපරම්මුඛා** කීළාය විමුඛා කීළාභිරතිරහිතා **චරන්ති** ගච්ඡන්ති පවත්තන්තීති. කෙවලං ඵරුසසිථිලවණ්ණෙහි විනා සුඛුච්චාරණීයවණ්ණෙහි සම්භූතසුඛුමාලගුණාවිරොධඅඤ්ඤමඤ්ඤසඞ්ගතවණ්ණවිසදප්පවත්තගුණයුත්තත්තා එත්ථ බන්ධඵරුසදොසො නත්ථි. කෙළියා පරානි පරිවත්තිතානි මුඛානි එතෙසන්ති විග්ගහො. එත්ථ **කාලොති** කිරියා. සා ච අත්ථතො තදාකාරප්පවත්තසම්බන්ධොයෙව. ලොකො පන විසුං එකො පදත්ථොයෙවාති වොහරති. වාක්‍යදොසපරිහාරො.

වාක්‍යදොසපරිහාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වාක්‍යත්ථදොසපරිහාරවණ්ණනා

අපක්කමස්ස යථා –

100. **භාවනාදානසීලානි, සම්මා සම්පාදිතානි’හ;**
නිබ්බානභොගසග්ගාදි-සාධනානි න සංසයො.

100. **“භාවනා”**ඉච්චාදි. එත්ථ භාවනාදීනි නිද්දිසිත්වා යථාක්කමං නිබ්බානාදීනං නිද්දෙසෙන අපක්කමදොසො පරිහටො.

100. **“භාවනෙ”**ච්චාදි. **ඉහ** මනුස්සලොකෙ **සම්මා සම්පාදිතානි** කම්මඵලං සද්දහිත්වා යථාවිධි සම්පාදිතානි අත්තනො සන්තානෙ පවත්තාපිතානි භාවනාදානසීලානි **නිබ්බානභොගසග්ගාදිසාධනානි** යථාක්කමං නිබ්බානඋපභොගපරිභොගසම්පත්තිසග්ගුප්පත්තිආදීනං හෙතුභාවෙන සාධකානි හොන්ති, එත්ථ සාධනෙ න සංසයො හොතීති. ඉහ භාවනාදයො උද්දිසිත්වා උද්දෙසක්කමං අනතික්කම්ම නිබ්බානාදීනමනුද්දෙසස්ස කතත්තා අපක්කමවාක්‍යත්ථදොසස්ස ඔකාසො න හොති.

101. **උද්දිට්ඨවිසයො කොචි [කොපි (ක. සී.)], විසෙසො තාදිසො යදි;**
අනුද්දිට්ඨෙසු [අනුදිට්ඨෙසු (?)] නෙව’ත්ථි, දොසො කමවිලඞ්ඝනෙ.

101. **“උද්දිට්ඨෙ”**ච්චාදි. උද්දිට්ඨා පඨමං යුත්තා අත්ථා විසයො ගොචරො යස්ස උද්දෙසානුද්දෙසසම්බන්ධවිජානනලක්ඛණස්ස විසෙසස්ස සො තාදිසො කොචි විසෙසො **අනුද්දිට්ඨෙසු** යථාක්කමමුද්දෙසකමානමතික්කමෙන පුන අත්ථන්තරනිස්සයෙන පරාමට්ඨෙසු යදි භවෙයා, **කමස්ස** යථොද්දිට්ඨෙසු අනුක්කමස්ස **විලඞ්ඝනෙ** අතික්කමෙ දොසො නෙවත්ථි.

101. **“උද්දිට්ඨෙ”**ච්චාදි. **උද්දිට්ඨවිසයො** පඨමං පයුත්තත්ථවිසයො තාදිසො **කොචි විසෙසො** උද්දෙසානුද්දෙසානං ‘‘ඉදමස්ස පුබ්බකථනං, ඉදමස්ස පච්ඡාකථන’’න්ති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤාපෙක්ඛලක්ඛණසම්බන්ධපරිජානනලක්ඛණො විසෙසො **අනුද්දිට්ඨෙසු** අත්ථන්තරං නිස්සාය පුන වුත්තෙසු යදි ‘‘භවෙයා’’ති සෙසො. **කමවිලඞ්ඝනෙ** උද්දෙසානුද්දෙසානං කමාතික්කමෙ **දොසො** සත්ථඤ්ඤූනං සුතිකාලෙ අසහනකාරණං නෙවත්ථීති. උද්දිට්ඨා පඨමුච්චාරිතා අත්ථා විසයො ගොචරො අස්සෙති ච, කමස්ස විලඞ්ඝනන්ති ච වාක්‍යං.

යථා –

102. **කුසලාකුසලං අබ්‍යා-කත’මිච්චෙසු පච්ඡිමං;**
අබ්‍යාකතං පාකදං න, පාකදං පඨමද්වයං.

102. **"යථෙ"**ත්‍යුදාහරති **"කුසලෙ"**ච්චාදි. **කුසලං** කාමාවචරාදිකමෙකවීසතිවිධං, **අකුසලඤ්ච** ද්වාදසවිධං, **අබ්‍යාකතං** විපාකක්‍රියාසඞ්ඛාතමිති **එතෙසු තීසු පච්ඡිමං** අබ්‍යාකතං, පාකං විපාකං දදාතීති **පාකදං. නෙති** නිපාතපදං. **පඨමද්වයං** කුසලාකුසලං පාකං දදාතීති **පාකදන්ති**. එත්ථ අපාකදත්තං අබ්‍යාකතස්සෙව, පාකදත්තං තෙසමෙව ද්වින්නන්ති විසෙසො දට්ඨබ්බො.

102. **"කුසලෙ"**ච්චාදි. **කුසලං** කාමාවචරාදිඑකවීසතිකුසලඤ්ච **අකුසලං** ද්වාදසවිධං අකුසලඤ්ච **අබ්‍යාකතං** විපාකක්‍රියාරූපනිබ්බානවසෙන චතුබ්බිධමබ්‍යාකතඤ්ච **ඉච්චෙසු** එවමෙතෙසු **තීසු පච්ඡිමං** උද්දෙසක්කමෙන පච්ඡිමමබ්‍යාකතං **පාකදං න** විපාකදායකං න හොති, **පඨමද්වයං** කුසලාකුසලං **පාකදං** යථාසකං විපාකදායකං හොතීති. "යථාසඞ්ඛ්‍යමනුදෙසො සමාන"න්ති [පාණිනි 1.3.10 සුත්තමිදං. අනුදිස්සතෙ ඉති අනුදෙසො, පච්ඡා උච්චාරිතො ඉච්චත්ථො "සමානං"ඉති සම්බන්ධෙඡට්ඨී (කත්වබොධිනී)] වුත්තත්තා උද්දිට්ඨෙහි සමානමනුද්දිට්ඨානමෙව සමසඞ්ඛ්‍යාය ලබ්භමානත්තා සඞ්ඛ්‍යායානතික්කමො හොති. එත්ථ පන කුසලාදිසභාවතො තිවිධත්තෙපි විපාකදානාදානවසෙන දුවිධකුසලාකුසලාදිවිසයභූතවිසෙසස්ස පවත්තියා චත්තිච්ඡාතො පඨමං චත්තබ්බතං විනා කමෙන නිස්සයනං නාම නත්ථීති අපක්කමදොසො න හොතීති.

103. **සගුණානා'විකරණෙ, කාරණෙ සති තාදිසෙ;**
ඔචිත්‍යහීනතාපත්ති, නත්ථී භූතත්ථසංසිනො.

103. **"සගුණාන"**මිච්චාදි. සොතූනං අත්තත්ථනිප්ඵාදනාදිකෙ තාදිසෙ **කාරණෙ** හෙතුම්හි සති **භූතං** යථාපවත්තං **අත්ථං** අත්තනො චරිතලක්ඛණං **සංසිනො** වදන්තස්ස සස්ස අත්තනො, සානං වා ගුණානං **ආවිකරණෙ** අධිකාරවසෙන "පූජනීයතරො ලොකෙ"ඉච්චාදිකථනෙ ඔචිත්‍යහීනතාය **ආපත්ති** පාපුණනං සම්භවො නත්ථි.

103. **"සගුණි"**ච්චාදි. **තාදිසෙ කාරණෙ සති** සොතූනං අත්තත්ථනිප්ඵාදනාදිකෙ තාදිසෙ හෙතුම්හි විජ්ජමානෙ **භූතත්ථසංසිනො** අත්තනි විජ්ජමානකායාදිසංවරලක්ඛණගුණසඞ්ඛාතමත්ථං "පූජනීයතරො ලොකෙ අහමෙකො"ඉච්චාදිනා තාදිසාවසරෙ වදන්තස්ස **සගුණානං** සස්ස අත්තනො, සානං වා සකානං ගුණානං **ආවිකරණෙ** පාකටීකරණෙ **ඔචිත්‍යහීනතාපත්ති** ඔචිත්‍යහීනසඞ්ඛාතදොසස්සාපත්ති නත්ථීති. **සසද්දස්ස** අත්තඅත්තනියවාචකත්තා සස්ස අත්තනො ගුණා සෙ ච තෙ ගුණා චෙති වා විග්ගහො. භූතොයෙව අත්ථො, තං සංසති වදති සීලෙනාති විග්ගහො.

104. **ඔචිත්‍යං නාම විඤ්ඤෙය්‍යං, ලොකෙ විඛ්‍යාතමාදරා;**
තත්ථො'පදෙසපභවා, සුජනා කවිපුඞ්ගවා.

104. **"ඔචිත්‍ය"**මිච්චාදි. **ලොකෙ** සත්තලොකෙ **විඛ්‍යාතං** පසිද්ධං ආබාලජනං [ආබාලජනානං (ක.)] යථාසකමනුරූපං විජානනතො **ඔචිත්‍යං** උචිතභාවො නාමෙති පසිද්ධියං **ආදරා** ආදරෙන උස්සාහෙන තතො පරමාදරණීයස්සාභාවතො, න හි අනුචිතං කිඤ්චි කෙනාප්‍යාදරණීයං සබ්බථා අනස්සාදනීයත්තා, විඤ්ඤෙය්‍යං "සොතූන"න්ති සෙසො. **තත්ථ** තස්මිං ඔචිත්‍යෙ **උපදෙසස්ස** පඨමුච්චාරණස්ස උග්ගණ්හාපනවසෙන පවත්තස්ස **පභවා** උප්පත්තිට්ඨානභූතා **සුජනා** සුට්ඨුජනා **කවිපුඞ්ගවා** උත්තමා, [කවිඋත්තමා (?)] කවිසෙට්ඨාති වුත්තං හොති.

104. **"ඔචිත්‍ය"**ච්චාදි. **ලොකෙ** සත්තලොකෙ **විඛ්‍යාතං** ආබාලපසිද්ධං ඔචිත්‍යං නාම **ආදරා** ගාරවෙන **විඤ්ඤෙය්‍යං** විඤ්ඤූහි ඤාතබ්බං හොති, **තත්ථ** ඔචිත්‍යවිසයෙ **උපදෙසපභවා** පඨමුච්චාරණස්ස උප්පත්තිට්ඨානභූතා **සුජනා** සාධුජනභූතා **කවිපුඞ්ගවා** උත්තමකවයො භවන්තීති, පසිද්ධඔචිත්‍යපදෙන යුත්තත්තා එත්ථ **නාමසද්දො** පසිද්ධියං. උපදෙසස්ස පභවාති ච, පුමානො ච තෙ ගාවො චෙති ච, කවීනං පුඞ්ගවාති ච වාක්‍යං.

105. **විඤ්ඤාතොචිත්‍යවිභවො-**
චිත්‍යහීනං පරිහරෙ;
තතො'චිත්‍යස්ස සම්පොසෙ,
රසපොසො සියා කතෙ.

105. **"විඤ්ඤාත"**මිච්චාදි. විඤ්ඤාතො අවබුද්ධො යථාවුත්තකවිවරපසාදා ඔචිත්‍යමෙව **විභවො** සම්පත්ති යෙන සො ඔචිත්‍යහීනං නාම දූසනං **පරිහරෙ** පරිවජ්ජෙය්‍ය. **තතො** තස්මා පරිහාරතො හෙතුතො ඔචිත්‍යස්ස **සම්පොසෙ** සුට්ඨු වඩ්ඪීභාවෙ වඩ්ඪනෙ කතෙ **රසස්ස** අස්සාදිතබ්බතාසඞ්ඛාතස්ස මාධුරියස්ස සම්පොසො **සියා** භවෙය්‍ය.

105. **"විඤ්ඤාතෙ"**ච්චාදි. **විඤ්ඤාතොචිත්‍යවිභවො** තාදිසකවීනමනුග්ගහෙන විඤ්ඤාතඔචිත්‍යසඞ්ඛාතසම්පත්තිසමන්නාගතො කවි **ඔචිත්‍යහීනං** නාම දූසනං **පරිහරෙ** නිරාකරෙය්‍ය, **තතො** දොසපරිහාරතො ඔචිත්‍යස්ස **සම්පොසෙ** උපබ්‍රූහනෙ කතෙ සති **රසපොසො** මාධුරියසඞ්ඛාතස්ස අස්සාදෙතබ්බස්ස පූරණං **සියා** භවෙය්‍යාති. ඔචිත්‍යමෙව විභවොති ච, විඤ්ඤාතො ඔචිත්‍යවිභවො යෙනෙති ච, රසස්ස පොසො පුට්ඨභාවො [වුද්ධභාවො (ක.)] පොසෙතබ්බභාවොති ච වාක්‍යං.

යථා –

106. **යො මාරසෙනමාසන්න-මාසන්නවිජයුස්සවො;**
තිණායපි න මඤ්ඤිත්ථ, සො වො දෙතු ජයං ජිනො.

106. **''යථෙ''**ත්‍යුදාහරති **''යො''**ඉච්චාදි. **විජයො** පරාභිභවො ආසන්නො විජයො එව **උස්සවො** අබ්භුදයො නිප්පටිපක්ඛා පවත්ති යස්ස එදිසො යො **ආසන්නං** අත්තනො සමීපමුපගතං මාරසෙනං **තිණායපි න මඤ්ඤිත්ථ** තිණම්පි න මඤ්ඤිත්ථ, තිණතොපි හීනං මඤ්ඤිත්ථ, **සො ජිනො** මාරජි **වො** තුම්හාකං ජයං **දෙතූ**ති විදධාතු. එත්ථ ජයාසීසනා ''ජිනො''ති අච්චන්තමුචිතං, යො අජිනි පඤ්චමාරෙති ජිනො පරාභිභවෙකරසො, තස්ස පරෙසං විජයප්පදානෙ සාමත්ථියෙකයොගො සියාති. ''මාරසෙනමාසන්නං තිණායපි න මඤ්ඤිත්ථා''ති ඉදං පනෙත්ථ අතිසමුචිතං යතො සමීපමුපගතම්පි තාදිසං මාරසෙනං තිණතොපි හීනං මඤ්ඤි, තෙනස්ස පරෙසං විජයප්පදානෙකරසතා විසෙසතො යුත්තාති.

106. ඉහ සත්ථෙ සබ්බත්ථ සඞ්ඛෙපක්කමමිච්ඡන්තොපි ආචරියො ඔචිත්‍යං නාම ආදරෙන සග්ගරුහි උග්ගණ්හිත්වා පයුජ්ජිතබ්බමිච්චෙවං විත්ථාරෙන සිස්සෙ අනුසාසිත්වා ඉදානි ඔචිත්‍යහීනපරිහරණත්ථං **''යො මාරසෙනමාසන්නෙ''**ච්චාදිනා ලක්ඛියමුදාහරති. **ආසන්නවිජයුස්සවො** අදූරසත්තුවිජයසඞ්ඛාතඋස්සවො, අථ වා අච්චාසන්නපටිපක්ඛවිරහප්පවත්තිසඞ්ඛාතඅභිවුද්ධියා සමන්නාගතො යො ජිනො **ආසන්නං** අනෙකප්පකාරහිංසනකරූපෙන අත්තනො සමීපමාගතං **මාරසෙනං** මාරබලං **තිණායපි** තිණලවං කත්වාපි **න මඤ්ඤිත්ථ** සල්ලක්ඛණං නාකාසි, **සො ජිනො** සො ජිතපඤ්චමාරො **වො** තුම්හාකං ජයං දෙතූති. එත්ථ යො පඤ්චමාරෙ ජිතත්තා ජිනො නාම හොති, සො පරාභිභවනෙ අසහායකිච්චත්තා පරෙසං ජයදානෙ සාමත්ථියයුත්තොති ''ජයං දෙතූ''ති කතං ජයාසීසනමතිඋචිතං හොති, ජයදානෙ සාමත්ථියස්සෙව පොසකත්තා. ''මාරසෙනමාසන්නං තිණායපි න මඤ්ඤිත්ථා''ති ඉදං වත්තබ්බමෙව නත්ථීති. එවං අච්චන්තඋචිතපයොගෙන ඔචිත්‍යහීනදොසො නිරාකතොති. විජයො එව උස්සවො, ආසන්නො විජයුස්සවො යස්සෙති විග්ගහො.

107. **ආරද්ධකත්තුකම්මාදි-කමාතික්කමලඞ්ඝනෙ;**
භග්ගරීතිවිරොධො'යං, ගතිං න ක්වාපි වින්දති.

107. **''ආරද්ධ''**ඉච්චාදි. කත්තා ච කම්මඤ්ච තානි ආදීනි යෙසං කරණාදීනං **ආරද්ධානි** වත්තුං පට්ඨපිතානි කත්තුකම්මාදීනි තෙසං කමො තස්ස **අතික්කමො** පරිච්චාගො තස්ස ලඞ්ඝනෙ සති, වත්තුමාරද්ධකත්තුකම්මාදිකමානතික්කමෙති වුත්තං හොති. අයං යථාවුත්තො භග්ගරීතිවිරොධො **ක්වාපි** කත්ථචිපි ඨානෙ **ගතිං න වින්දති** පතිට්ඨං න ලභතෙ.

107. **''ආරද්ධි''**ච්චාදි. **ආරද්ධකත්තුකම්මාදිකමාතික්කමලඞ්ඝනෙ** වත්තුමාරද්ධකත්තුකම්මාදීනං කමපරිච්චාගස්සාතික්කමෙ අයං යථාවුත්තභග්ගරීතිවිරොධො **ක්වාපි** කත්ථචිපි ඨානෙ **ගතිං** පතිට්ඨං **න වින්දති** න ලභතෙති. ආරද්ධානි ච තානි කත්තුකම්මාදීනි යෙසං කරණාදීනං තෙසං කමස්ස අතික්කමො තස්ස ලඞ්ඝනන්ති විග්ගහො.

යථා –

108. **සුජනඤ්ඤාන'මිත්ථීනං, විස්සාසො නො'පපජ්ජතෙ;**
විසස්ස සිඞ්ගිනො රොග-නදීරාජකුලස්ස ච.

109. **භෙසජ්ජෙ විහිතෙ සුද්ධ-බුද්ධාදිරතනත්තයෙ;**
පසාද'මාචරෙ නිච්චං, සජ්ජනෙ සගුණෙපි ච.

108-109. එත්ථ ච ''සුජන''මිච්චාදිකෙ ''භෙසජ්ජෙ''ඉච්චාදිකෙ ච ගාථාද්වයෙ ඡට්ඨියා, සත්තමියා ච අපරිච්චාගෙන නාත්ථරීතියා භඞ්ගො, චකාරස්සෙකස්ස කතත්තා න සද්දරීතියා භඞ්ගො. බහුනමත්ථානඤ්හි සමුච්චයත්ථං වාක්‍යෙ එකො වා චකාරො කාතබ්බො පටිපදං වා.

108. **''සුජනෙ''**ච්චාදි. **සුජනඤ්ඤානං** සජ්ජනෙහි අඤ්ඤෙසං දුජ්ජනානඤ්ච ඉත්ථීනඤ්ච **විසස්ස** ජීවිතහරණසමත්ථස්ස **සිඞ්ගිනො** විසාණවතො ච රොගනදීරාජකුලස්ස ච **විස්සාසො** සංසග්ගො **න උපපජ්ජතෙ** කිඤ්චිකාලෙ විරුජ්ඣනතො න යුජ්ජතෙති. එත්ථ ආරද්ධස්ස ඡට්ඨ්‍යන්තක්කමස්ස සබ්බත්ථ අපරිච්චාගතො අත්ථරීතිභඞ්ගො ච, යුත්තට්ඨානෙ එකස්සෙව චකාරස්ස යුත්තත්තා සද්දරීතිභඞ්ගො ච නත්ථි. චසද්දස්ස අනෙකත්ථසමුච්චයත්තා ''සුජනඤ්ඤානඤ්චා''තිආදිම්හි වා, ඉහ වුත්තනියාමෙන අවසානෙ වා, සබ්බත්ථ වා යොජනමරහති.

109. **''භෙසජ්ජෙ''**ච්චාදිගාථායම්පි එසෙව නයො සත්තමීමත්තමෙව විසෙසො. **විහිතෙ** පථ්‍යො **භෙසජ්ජෙ** ඔසධෙ ච සුද්ධබුද්ධාදිරතනත්තයෙ ච **සජ්ජනෙ** සාධුජනෙ ච **අපි** පුනපි **සගුණෙ** විජ්ජමානගුණෙ ච **පසාදං** අත්තනො චිත්තපසාදං **නිච්චං** සතතං **ආචරෙ** සප්පුරිසො කරෙය්‍ය සෙවෙය්‍යාති.

සසංසයස්ස යථා –

110. **මුනින්දචන්දිමාලොක-**
රසලොලවිලොචනො;
ජනො’වක්කන්තපන්ථො’ව,
රංසිදස්සනපීණිතො.

110. **“මුනින්දෙ”**ච්චාදි. එත්ථ **රංසිසද්දො** සසංසයං පරිහරති.

110. සසංසයපරිහාරලක්ඛියභූතා **“මුනින්දි”**ච්චාදිගාථා අනන්තරපරිච්ඡෙදෙ වුත්තත්ථාව. **රංසිසද්දොයෙව** හි විසෙසො, එත්ථ **රංසිසද්දෙන** සුණන්තානං උප්පජ්ජමානසංසයෙන සසංසයභූතං බන්ධදොසමොහතීති.

111. **සංසයායෙව යං කිඤ්චි, යදි කීළාදිහෙතුනා;**
පයුජ්ජතෙ න දොසො’ව, සසංසයසමප්පිතො.

111. **“සංසයෙ”**ච්චාදි. **කීළාදීති** ආදිසද්දෙන ආකිණ්ණසම්මන්තනාදිං සඞ්ගණ්හාති, කීළාදිහෙතුනා යං කිඤ්චි සංසයායෙව යදි පයුජ්ජතෙති සම්බන්ධො.

111. **“සංසයායෙවෙ”**ච්චාදි. **කීළාදිහෙතුනා** කීළාසම්බාධසම්මන්තනාදිකාරණෙන **යං කිඤ්චි** සංසයුප්පාදනසමත්ථං යං කිඤ්චි පදං **සංසයාය එව** සොතූනං උප්පජ්ජමානසංසයත්ථමෙව **යදි පයුජ්ජතෙ** තස්මිං බන්ධනෙ වත්තාරෙහි පයුජ්ජතෙ චෙ, **සසංසයසමප්පිතො** සසංසයදොසසහිතො බන්ධො **න දොසොව** අදුට්ඨොවාති. සසංසයෙන සමප්පිතොති විග්ගහො.

යථා –

112. **යාතෙ දුතියංනිලයං, ගුරුම්හි සකගෙහතො;**
පාපුණෙය්‍යාම නියතං, සුඛ’මජ්ඣයනාදිනා.

112. **“යාතෙ”**ච්චාදි. **ගුරුම්හි** අජ්ඣාපකෙ **සකගෙහතො** අත්තනො මූලනිලයතො **දුතියං නිලයං** දුතියං ඝරං යාතෙ සති **නියත**මෙකන්තමජ්ඣයනාදිනා සුඛං පාපුණෙය්‍යාමාති අයමනිච්ඡිතත්ථො. **ගුරුම්හි** සුරාචරියෙ [සුරච්චාචරියෙ (ක.)] **සකගෙහතො** අත්තනො ජාතරාසිතො **දුතියං නිලයං** දුතියං රාසිං යාතෙ සති නියතමජ්ඣයනාදිනා සුඛං පාපුණෙය්‍යාමාති අයමෙත්ථ ඉච්ඡිතත්ථො.

112. **“යාතෙ”**ච්චාදි. **ගුරුම්හි** ආචරියෙ **සකගෙහතො** අත්තනො වාසාගාරතො **දුතියං නිලයං** දුතියං ඝරංයාතෙ සති, අයමනිච්ඡිතත්ථො. **ගුරුම්හි** සුරාචරියෙ **සකගෙහතො** අත්තනො ජාතරාසිතො **දුතියං නිලයං** දුතියං රාසිං **යාතෙ** ගතෙ සති අනුකූලත්තා **නියත**මෙකන්තෙන **අජ්ඣයනාදිනා** උග්ගහණාදිනා **සුඛං** මානසිකසුඛං, නො චෙ සුඛකාරණං ගන්ථපරිසමත්තිං පාපුණෙය්‍යාමාති. උභයපක්ඛස්සාපි අපරත්ථෙ අත්ථො සාධාරණො හොති. එත්ථ **අජ්ඣයන**සද්දසන්නිධානෙන පයුත්තගුරුසද්දස්ස ආචරියත්ථවාචකත්තෙපි ඉච්ඡිතත්ථගොපනත්ථං පයුත්තත්තා අදුට්ඨොති.

113. **සුභගා භගිනී සා’යං, එතස්සි’ච්චෙවමාදිකං;**
න “ගාම්ම”මිති නිද්දිට්ඨං, කවීහි සකලෙහිපි.

113. **“සුභගා”**ඉච්චාදි. **ඉච්චෙවමාදිකං** භගිනීඉච්චෙවමාදිකං.

113. **“සුභගෙ”**ච්චාදි. **එතස්ස** පුරිසස්ස සා අයං භගිනී **සුභගා** සුන්දරාති ඉච්චෙවමාදිකං සකලෙහි කවීහි අපි **න ගාම්මමිති** ගාම්මදොසෙන න දුට්ඨමිති නිද්දිට්ඨන්ති. සුභං සුන්දරභාවං ගතාති ‘‘සුභගා’’ති අග්ගහෙත්වා බහුබ්බීහිසමාසෙ කතෙ ලබ්භමානත්ථස්ස අසබ්භභාවෙපි කවීනං චිත්තබෙදං න ජනෙතීති අධිප්පායො. ඉති එවං අයං පකාරො ආදි අස්ස ඊදිසස්ස වාක්‍යස්සාති වාක්‍යං.

114. **දුට්ඨාලඞ්කාරවිගමෙ, සොභනාලඞ්කතික්කමො;**
අලඞ්කාරපරිච්ඡෙදෙ, ආවිභාවං ගමිස්සති.

114. **“දුට්ඨ”**ඉච්චාදි. දුට්ඨාලඞ්කාරස්ස දොසදූසිතස්ස අලඞ්කාරස්ස **විගමෙ** අපගමෙ සති.

114. **“දුට්ඨී”**ච්චාදි. **දුට්ඨාලඞ්කාරවිගමෙ** දොසදුට්ඨස්ස අලඞ්කාරස්ස අපගමෙ සති **සොභනාලඞ්කතික්කමො** පසත්ථානමලඞ්කාරානං පවත්තිආකාරො **අලඞ්කාරපරිච්ඡෙදෙ** අලඞ්කාරපකාසකත්තා තන්නාමකෙ පරිච්ඡෙදෙ

ආවිභාවං පකාසත්තං **ගමිස්සති** පාපුණිස්සතීති. පරිච්ඡිජ්ජතීති පරිච්ඡෙදො. අලඞ්කාරපකාසකත්තා තදත්ථෙන අලඞ්කාරො ච සො පරිච්ඡෙදො චෙති විග්ගහො.

115. **දොසෙ පරිහරිතුමෙස වරො’පදෙසො,**
සත්ථන්තරානුසරණෙන කතො මයෙවං;
විඤ්ඤායි’මං ගුරුවරාන’ධිකප්පසාදා,
දොසෙ පරං පරිහරෙය්‍ය යසොභිලාසී.

ඉති සඞ්ඝරක්ඛිතමහාසාමිපාදවිරචිතෙ

සුබොධාලඞ්කාරෙ

දොසපරිහාරාවබොධො නාම

දුතියො පරිච්ඡෙදො.

115. **“දොසෙ”**ඉච්චාදි. **දොසෙ** යථාවුත්තෙ පදදොසාදිකෙ **පරිහරිතුං** පරිච්චජිතුං එසො **වරො** උත්තමො උපදෙසො සත්ථන්තරානං බහූනං **අනුසරණෙන** අනුගමෙන [අනුපගමෙන (ක.)] මයා එවං **කතො** නිප්ඵාදිතො, **ඉමං** උපදෙසං ගුරුවරානං **අධිකප්පසාදා** මහතා පසාදෙන න අප්පකෙන, තථාවිධෙන තාදිසස්ස මහතො අත්ථස්ස අපසිජ්ඣනතො, **විඤ්ඤාය** ජානිත්වා ආදරතො කරෙය්‍ය **දොසෙ** යථාවුත්තෙ දොසෙ **යසො** පරිසුද්ධබන්ධනං ක්‍රියාලක්ඛණතො එකන්තෙන කිත්තිහෙතුත්තා, තංසබ්භාවා කිත්ති වා, තං අභිලසති සීලෙනෙති **යසොභිලාසී පරං** අච්චන්තමෙව **පරිහරෙය්‍ය** දූරතො කරෙය්‍ය.

ඉති සුබොධාලඞ්කාරෙ මහාසාමිනාමිකායං ටීකායං

දොසපරිහාරාවබොධපරිච්ඡෙදො දුතියො.

115. **“දොසෙ”**ච්චාදි. **දොසෙ** යථාවුත්තපදදොසාදිකෙ **පරිහරිතු**මපනෙතුං **වරො** උත්තමො **එසො** උපදෙසො **සත්ථන්තරානුසරණෙන** බහූනං බාහිරසත්ථානං අනුස්සතියා මයා එවං අනන්තරුද්දිට්ඨක්කමෙන **කතො** විරචිතො, **ඉමං** උපදෙසං ගුරුවරානං **අධිකප්පසාදා** අධිකප්පසාදෙන **විඤ්ඤාය** සභාවතො ඤත්වා **යසොභිලාසී** යසපටිලාභකාරණත්තා කාරණෙ කාරියොපචාරෙන දොසාපගමෙන පරිසුද්ධබන්ධනං වා තාදිසබන්ධනහෙතු උප්පජ්ජමානකිත්තිං වා ඉච්ඡන්තො පඤ්ඤවා **දොසෙ** යථාවුත්තදොසෙ **පරං** අතිසයෙන **පරිහරෙය්‍ය** දූරතො කරෙය්‍යාති. එත්ථ පුබ්බද්ධෙන දොසපරිහාරපරිච්ඡෙදස්ස පසත්ථභාවො දස්සිතො, අපරද්ධෙන සිස්සජනානුසාසනං දස්සිතං හොති. තථා පුබ්බද්ධෙන කරුණාපුබ්බඞ්ගමපඤ්ඤාකිච්චං දස්සිතං, අපරද්ධෙන පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමකරුණාකිච්චං දස්සිතං. තථා පුබ්බද්ධෙන අත්තහිතසම්පත්ති, අපරද්ධෙන පරහිතසම්පත්ති දස්සිතාති. එවමනෙකාකාරදීපිකාය ඉමාය ගාථාය පරිච්ඡෙදං නිගමෙති. අඤ්ඤෙ සත්ථා **සත්ථන්තරං, අන්තර**සද්දො හි **අඤ්ඤ**සද්දපරියායො. යථා ‘‘ගාමන්තරං න ගච්ඡෙය්‍යා’’ති. යසං අභිලසති සීලෙනාති වාක්‍යං.

ඉති සුබොධාලඞ්කාරනිස්සයෙ

දුතියො පරිච්ඡෙදො.

3. ගුණාවබොධපරිච්ඡෙද

අනුසන්ධිවණ්ණනා

116. **සම්භවන්ති ගුණා යස්මා,**
දොසානෙ’ව’මතික්කමෙ;
දස්සෙස්සං තෙ තතො දානි,
සද්දෙ සම්භූසයන්ති යෙ.

116. එවං දොසපරිහාරොපදෙසං දස්සෙත්වා ඉදානි දොසපරිහාරා සමුපගතගුණං උපදස්සිතුමධිකාරං විරචයන්තො ආහ **“සම්භවන්ති”**ඉච්චාදි. **දොසානං** යථාවුත්තානං පදදොසාදීනං **එවං** යථාවුත්තනයෙන අතික්කමෙ සති **ගුණා** ධම්මා සද්දාලඞ්කාරසභාවා පසාදාදයො **යස්මා** කාරණා **සම්භවන්ති** සිජ්ඣන්ති, තඤ්ච ‘‘පසාදො කිලිට්ඨාදීනං වජ්ජනා සම්භවති’’ත්‍යාදිනා යථායොගං විඤ්ඤෙය්‍යං, **තතො** තස්මා කාරණා **යෙ** ගුණා සද්දෙ **සම්භූසයන්ති** අලඞ්කරොන්ති, **තෙ** සද්දාලඞ්කාරසඞ්ඛාතෙ ගුණෙ ඉදානි **දස්සෙස්සං** උපදිසිස්සාමි.

116. එවං දොසපරිහාරපවෙසොපායං දස්සෙත්වා ඉදානි යථාවුත්තදොසානං පරිහාරෙන ‘‘බන්ධනිස්සිතගුණා එතෙ’’ති දස්සෙතුං පුබ්බාපරපරිච්ඡෙදානං සම්බන්ධං ඝටෙන්තො **“සම්භවන්ති”**ච්චාදිගාථමාහ. **දොසානං** නිද්දිට්ඨපදදොසාදීනං **එවං** අනන්තරපරිච්ඡෙදෙ නිද්දිට්ඨක්කමෙන අතික්කමෙ සති **ගුණා** පසාදාදිසද්දාලඞ්කාරසඞ්ඛාතා පසාදාදයො සද්දධම්මා යස්මා සම්භවන්ති, තතො **යෙ** සද්දධම්මා සද්දෙ **සම්භූසයන්ති** සජ්ජන්ති, **තෙ** සද්දධම්මෙ **දස්සෙස්සං** පකාසිස්සාමීති. එත්ථ කිලිට්ඨදොසබ්‍යාකිණ්ණදොසපරිහාරෙහි පසාදාලඞ්කාරො සිජ්ඣති, සෙසාපි යථාලාභතො ඤාතබ්බා.

සද්දාලඞ්කාරඋද්දෙසවණ්ණනා

117. **පසාදො’ජො මධුරතා,**
සමතා සුඛුමාලතා;
සිලෙසො’දාරතා කන්ති,
අත්ථබ්‍යත්තිසමාධයො.

117. ඉදානි තෙ විභජති **“පසාදො”**ඉච්චාදිනා පසත්ථී **පසාදො** පකාසත්ථතා, **ඔජො** සමාසවුත්තිබාහුල්ලං අත්ථපාරිණත්‍යඤ්ච, **මධුරතා** සද්දානං රසවන්තතා, **සමතා** පජ්ජාපෙක්ඛාය චතුන්නං පාදානමෙකජාතියසම්බන්ධතා, ගජ්ජාපෙක්ඛාය තු පදානං, **සුඛුමාලතා** අඵරුසක්ඛරබාහුල්ලං, සිලෙසනං **සිලෙසො** බන්ධගාරවං, **උදාරතා** උක්කංසතා කෙනචි අත්ථෙන සනාථතා විසිට්ඨවිසෙසනයුත්තතා ච, **කන්ති** සබ්බලොකමනොහරතා, **අත්ථබ්‍යත්ති** සිද්ධෙන ඤායෙන වා අභිධෙය්‍යස්ස ගහණං, **සමාධි** ලොකප්පතීත්‍යනුසාරිඅමුඛ්‍යත්ථතා, තෙසු ඔජඋදාරතා සද්දත්ථගුණා, සමාධි අත්ථගුණො, අත්ථානුගාමිත්තා එත්ථ සද්දානං, අඤ්ඤෙ තු සද්දගුණාව.

117. ඉදානි **“පසාදොජො”**ඉච්චාදිනා තෙ සද්දාලඞ්කාරෙ කමෙන විභජිතුං උද්දිසති. **පසාදො** පසන්නඵලිකාවලි අත්තනි ආවුනිතරත්තකම්බලසුත්තම්ව සද්දානං අත්ථස්ස පසාදනසඞ්ඛාතො පසාදාලඞ්කාරො ච, **ඔජො** සමාසවුත්තිබාහුල්‍යඅත්ථපාරිණත්‍යසඞ්ඛතො සද්දත්ථානං ගුණො ච, **මධුරතා** සද්දානං රසවන්තභාවසඞ්ඛාතකණ්ණමධුරතා ච, **සමතා** පජ්ජෙ පාදස්ස සුතිතො සදිසතා ච, ගජ්ජෙ පදානං තථෙව සදිසතාති එවං පාදානං පදානඤ්ච තුල්‍යගුණතා ච, **සුඛුමාලතා** වණ්ණානං අතිඵරුසඅතිසිථිලභාවං විනා සමප්පමාණමුදුගුණො ච, **සිලෙසො** ඨානකරණාදිසම්භූතසභාගවණ්ණසුතීහි අච්ඡිද්දගුරුගුණො ච, **උදාරතා** උක්කට්ඨෙන කෙනචි අත්ථෙන බන්ධස්ස සජ්ජිතභාවො ච, විසිට්ඨවිසෙසනපදෙන යුත්තතා ච, **කන්ති** සබ්බෙසං පියගුණතා ච, **අත්ථබ්‍යත්ති** ඉච්ඡිතත්ථස්ස සිද්ධෙන වා න්‍යායෙන වා සුපාකටභාවො ච, **සමාධයො** ලොකප්පතීතිඅනතික්කන්තඅඤ්ඤධම්මාරොපනෙන අමුඛ්‍යත්ථතා චාති ඉමෙ සද්දත්ථගුණා දස හොන්ති. ‘‘සමාධයො’’ති තස්සෙව බහුත්තං දීපෙති, ඉමෙසු දසසු ඔජොදාරතාති ද්වෙ සද්දත්ථගුණා, සමාධි අත්ථගුණො පරියායෙන තදත්ථජොතකසද්දගුණොපි, සෙසා සත්ත සද්දගුණා එව, එතෙ සබ්බෙපි අලඞ්කරොන්ති බන්ධමනෙනාති වාක්‍යෙන **අලඞ්කාරා** නාම.

සද්දාලඞ්කාරපයොජනවණ්ණනා

118. **ගුණෙහෙ’තෙහි සම්පන්නො, බන්ධො කවිමනොහරො;**
සම්පාදයති කත්තූනං, කිත්තිමච්චන්තනිම්මලං.

118. **“ගුණෙහි”**ච්චාදි. **එතෙහි**යෙව වුත්තෙහි දසහි **ගුණෙහි** ධම්මෙහි සද්දාලඞ්කාරසබ්භාවෙහි **සම්පන්නො** යුත්තො සමිද්ධො වා කවීනං මනො හරති සවසෙ වත්තෙතීති **කවිමනොහරො** කවිහදයහිලාදකාරී බන්ධො **කත්තූනං**

බන්ධන්තානං කවීනං **අච්චන්තනිම්මලං** අතිසයපරිසුද්ධං අගුණලෙසෙනාප'නාලිම්පත්තා **කිත්තිං** ගුණඝොසං **සම්පාදයති** නිප්ඵාදෙති.

118. **"ගුණෙ"**ච්චාදි. **එතෙහි ගුණෙහි** ඉමෙහි සද්දාලඞ්කාරසඞ්ඛාතදසවිධසද්දධම්මෙහි **සම්පන්නො** සමන්නාගතො සමිද්ධො වා **බන්ධො** පජ්ජාදිබන්ධො **කවිමනොහරො** අත්තනො නිරවජ්ජත්තා කවීනං චිත්තං පීණෙන්තො **කත්තූනං** රචයන්තානං **අච්චන්තනිම්මලං** අප්පකදොසෙනාපි අසම්මිස්සත්තා අතිපරිසුද්ධං **කිත්තිං** බන්ධනවිසයභූතයසොරාසිං **සම්පාදයති** නිප්ඵාදෙතීති. ඉමිනා කාරණෙන බන්ධස්ස යථාවුත්තදසවිධගුණපරිග්ගහො සඋස්සාහං කාතබ්බොති අධිප්පායො. මනො හරතීති මනොහරො, කවීනං මනොහරො **කවිමනොහරොති** විග්ගහො.

සද්දාලඞ්කාරනිද්දෙසවණ්ණනා

119. **අදූරාහිතසම්බන්ධ-සුභගා යා පදාවලි;**
සුපසිද්ධාභිධෙය්‍යා'යං, පසාදං ජනයෙ යථා.

119. ඉදානි යථොද්දෙසානමෙසං නිද්දෙසං සොදාහරණං කරොන්තො ආහ **"අදූර"**ඉච්චාදි. **අදූරෙ** ආසන්නෙ අදූරෙන වා අදූරාහිතක්‍රියාකත්තුකම්මාදිපදවසෙන **ආහිතො** ඨපිතො කතො **සම්බන්ධො** අන්වයො, තෙන **සුභගා** මනොහරා **සුපසිද්ධො** සුප්පකාසො සුගම්මො **අභිධෙය්‍යො** අත්ථො යස්සා සාති තථා, න තු භාවත්ථො තස්ස සභාවගම්භීරත්තා. වුත්තඤ්හි –

''කවීන'ධිප්පාය'මසද්දගොචරං,
පදෙ ඵුරන්තං මුදුකම්හි කෙවලං;
විසන්ති භාවාවගමා කතස්සමා,
පකාසයන්ත්‍යා'කතියො තු තාදිසා''ති.

තාදිසා යා **පදාවලි** පදපන්ති අයං **පසාදං** තන්නාමකං ගුණං **ජනයෙ** උප්පාදයති. **යථාති** තමුදාහරති.

119. ඉදානි උද්දෙසක්කමෙන එතෙසං සද්දාලඞ්කාරාදීනං නිද්දෙසං සොදාහරණං දස්සෙන්තො ආහ **"අදූරාහිතෙ"**ච්චාදි. **අදූරෙ** ආසන්නපදෙසෙ තදුපචාරෙන ආසන්නෙ වා **ආහිතො** ක්‍රියාය, ලද්ධක්‍රියායොගකත්තුකම්මාදිපදානං වසෙන ච කතො, නො චෙ විනායාසවසෙන ඨපිතො වා **සම්බන්ධො** ඉච්ඡිතත්ථපතීතික්කමෙන අඤ්ඤමඤ්ඤාපෙක්ඛලක්ඛණක්‍රියාකාරකයොගො තෙන **සුභගා** මනොහරා, **සුපසිද්ධො** පසිද්ධත්ථවිසයෙ සද්දපයොගතො අතිපාකටො **අභිධෙය්‍යො** සද්දත්ථො යස්සා සා අයං **පදාවලි** පදපන්ති **පසාදං** පසාදනාමකං ගුණං **ජනයෙ** උප්පාදයති. **යථාති** ලක්ඛියං දස්සෙති. අදූරෙ ආහිතොති වා, උපචරිතත්තා අදූරො ච සො ආහිතො චාති වා, සො ච සො සම්බන්ධො චෙති ච, තෙන සුභගාති ච, **සු** අතිසයෙන පසිද්ධොති ච, සො අභිධෙය්‍යො අස්සෙති ච වාක්‍යං. එත්ථ සුපසිද්ධො නාම සද්දත්ථො, අධිප්පායත්ථො පන පකතිගම්භීරො. වුත්තඤ්හි –

''කවීන'ධිප්පාය'මසද්දගොචරං,
පදෙ ඵුරන්තං මුදුකම්හි කෙවලං;
විසන්ති භාවාවගමා කතස්සමා,
පකාසයන්ත්‍යා'කතියො තු තාදිසා''ති.

තස්සත්ථො – **අසද්දගොචරං** සද්දස්ස අවිසයං හුත්වා මුදුකම්හි පදෙ **කෙවලං** විසුං **ඵුරන්තං** ව්‍යාපෙන්තං **කවීනධිප්පායං** කවීනමජ්ඣාසයං **කතස්සමා** සද්දත්ථවිසයෙ කතපරිචයා පණ්ඩිතා **භාවාවගමා** පදත්ථාවබොධෙන **විසන්ති** පවිසන්ති, තාදිසා **ආකතියො** තු සද්දසද්දත්ථානං ආකාරා **පකාසයන්ති** අධිප්පායත්ථං ජොතෙන්තීති.

120. **අලඞ්කරොන්තා වදනං, මුනිනො'ධරරංසියො;**
සොභන්තෙ'රුණරංසී'ව, සම්පතන්තා'ම්බුජොදරෙ.

120. **"අලඞ්කරොන්තා"**ඉච්චාදි. **මුනිනො** සම්මාසම්බුද්ධස්ස **වදනං** සභාවමධුරපකතිමුඛං **අලඞ්කරොන්තා** සජ්ජෙන්තා සොභයමානා අධරානං **රංසියො** සුපක්කබිම්බඵලොපමඔට්ඨයුගලවිනිස්සටබහුතරකන්තිච්ඡිතාභා මුනිනොති විඤ්ඤායති සුතත්තා. **අම්බුජොදරෙ** තා කාලොපනතපුප්ඵකොසරමණීයෙ පදුමබ්භන්තරෙ **සම්පතන්තා** පවත්තමානා **අරුණරංසීව** බාලසූරියරංසියො විය **සොභන්තෙ** විරාජන්ති.

120. **"අලඞ්කරොන්තෙ"**ච්චාදි. මුනිනො වදනං පකතිසුන්දරමුඛං අලඞ්කරොන්තා සජ්ජන්තා **අධරරංසියො** තස්සෙව මුනිනො ඔට්ඨද්වයතො නික්ඛන්තකන්තිසමූහා **අම්බුජොදරෙ** විකසනානුරූපකාලාභිමුඛෙ පදුමගබ්භෙ උපඞ්ඪවිකසිතෙති වුත්තං හොති. **සම්පතන්තා** පවත්තමානා **අරුණරංසී ඉව** බාලසූරියරංසීව **සොභන්තෙ** දිබ්බන්තීති. එත්ථ අදූරසම්බන්ධං පසිද්ධත්ථඤ්ච නිස්සාය පසාදගුණො පාකටො. අධරරංසීනං මුනිසම්බන්ධො

සුත්‍තානුමිතසම්බන්ධෙසු සුතසම්බන්ධස්ස බලවත්තා [සුතානුමිතෙසු සුතසම්බන්ධො බලවා (පරිභාසෙන්දුසෙඛර 112)], කාකක්ඛිගොළකනයෙන වා ලබ්භතීති. අධරෙ රංසීති ච, අම්බුජස්ස උදරන්ති ච වාක්‍යං.

121. **ඔජො සමාසබාහුල්‍ය-**
මෙසො ගජ්ජස්ස ජීවිතං;
පජ්ජෙපා’නාකුලො සො’යං,
කන්තො කාමීයතෙ යථා.

121. **“ඔජො”**ඉච්චාදි. **සමාසස්ස** එකත්ථවුත්තියා **බාහුල්‍යං** භියොභාවො ඉත්‍යනුවදිත්වා පුන ඔජො විධීයතෙ, **එසො** ඔජො සමාසබාහුල්ලලක්ඛණො **ගජ්ජස්ස** වුත්තිරූපස්ස **ජීවිතං** හදයං සාරං තප්පධානත්තා ගජ්ජස්ස, න පජ්ජස්ස, **සොයං** ඔජො **අනාකුලො** අගහනො අතොයෙව **කන්තො** හදයඞ්ගමො, **පජ්ජෙපි** න කෙවලං ගජ්ජෙ **කාමීයතෙ** පයුජ්ජතෙ. **යථෙ**ත්‍යුදාහරති.

121. ඉදානි ඔජගුණං දස්සෙති **“ඔජො”**ච්චාදිනා. ඔජො නාම **සමාසබාහුල්‍යං** භින්නත්ථෙසු පවත්තසද්දානං එකත්ථපවත්තිලක්ඛණස්ස සමාසස්ස බහුලතා, **එසො** ඔජො **ගජ්ජස්ස** ගජ්ජබන්ධස්ස **ජීවිතං** හදයං, ජීවිතසීසෙන හදයසඞ්ඛාතං චිත්තං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **සො අයං** ඔජො **අනාකුලො** නිබ්‍යාකුලො **කන්තො** තතොයෙව විඤ්ඤූනං පියභූතො **පජ්ජෙපි** පජ්ජබන්ධෙපි **කාමීයතෙ** කවීහි පයුජ්ජතෙති. බහුලස්ස භාවො බාහුල්‍යං, සමාසස්ස බාහුල්‍යන්ති විග්ගහො. ගජ්ජබන්ධාධිකාරස්සාභාවා පජ්ජවිසයස්ස ඔජගුණස්ස ලක්ඛියං දස්සෙති **“යථෙ”**ච්චාදිනා.

122. **මුනින්දමන්දසඤ්ජාත-හාසචන්දනලිම්පිතා;**
පල්ලවා ධවලා තස්සෙ-වෙකොනා’ධරපල්ලවො.

122. **“මුනින්ද”**ඉච්චාදි. මුනින්දස්ස **මන්දං** ඊසකං **සඤ්ජාතො** පවත්තො තංසභාවත්තා භගවතො හාසස්ස [යසස්ස (ක.)] **හාසො** හසිතං සොව චන්දනමිව **චන්දනං** ධවලත්තරූපත්තා, තෙන **ලිම්පිතා** උපදෙහිතා **පල්ලවා** සබ්බානි කිසලයානි “ඉදමෙවෙ”ති නියමාභාවතො, **ධවලා** පකතිවණ්ණපරිච්චාගෙන සුක්කා අහෙසුං ගාහාපිතත්තා සගුණස්ස තාදිසවිසිට්ඨස්ස පටිලාභතො, එවං සන්තෙපි **තස්ස** මුනින්දස්සෙව **එකො** අඤ්ඤස්ස තාදිසස්සාභාවා **අධරපල්ලවො න ධවලො** ධවලො නාහොසි. අච්චාසන්නදෙසියොපි බහුමන්තබ්බො’ය’මස්සානුභාවොති.

“පෙමාවබන්ධහදයෙ සදයෙ ජිනස්මිං,
තස්මිං නු කිං කුමතයො භවථ’ප්පසන්නා;
කිං තෙන වො න විහිතං හිත’මුග්ගදුග්ග-
සංසාරසාගරසමුත්තරණාවසානං”.

ඉච්චපරමුදාහරණං. එවමෙතාදිසො අනාකුලො කන්තො ඔජො ජානිතබ්බොති. නනු ච **ය-ත**සද්දානං නිච්චො සම්බන්ධො, තස්මා කථං “තස්සෙවෙකො නාධරපල්ලවො”ති එත්ථ **ය**සද්දාභාවොති? සච්චං, කින්තු පක්කන්තවිසයො, තථා පසිද්ධවිසයො, අනුභූතවිසයො ච **ත**සද්දො **ය**සද්දං නාපෙක්ඛතෙ. යථා –

“සවාසනෙ කිලෙසෙ සො, එකො සබ්බෙ නිඝාතිය;
අහු සුසුද්ධසන්තානො, පූජානඤ්ච සදාරහො”.

ඉච්චාදි. එත්ථ බුද්ධො “බුද්ධානුස්සතිමාදිතො”ති **පක්කන්තො.**

පසිද්ධවිසයො යථා –

“අග්ගිං පක්ඛන්ද’ අථ වා, ‘පබ්බතග්ගා පතෙ’ති වා;
යදි වක්ඛති කත්තබ්බං, ඤාතකාරීහි සො ජිනො”.

ඉච්චාදි.

අනුභූතවිසයො යථා –

“අතීතං නානුසොචාමි, නප්පජප්පාම’නාගතං;
පච්චුප්පන්නෙන යාපෙමි, තෙන වණ්ණො පසීදති”.

ඉච්චාදි.

යසද්දො තුත්තරවාක්‍යට්ඨො පුබ්බවාක්‍යෙ **තසද්ද**මෙව ගමයති. යථා –

> ‘‘බොධිං නමාමි නතිභාජනමච්චුළාරං,
> පුඤ්ඤාකරං භුවනමණ්ඩලසොත්ථිභූතං;
> යො චක්ඛුසොතසතිගොචරතං සමෙතො,
> දොසාරිදප්පමථනෙ’කරසො බුධානං’’.

ඉච්චාදි.

පුබ්බවාක්‍යොපාත්තො තු **යසද්දො** උත්තරවාක්‍යෙතසද්දොපාදානං විනා සාකඞ්ඛෙ වාක්‍යස්ස ඌනත්තං ජනෙති. එත්ථ පක්කන්තවිසයො **තසද්දො**.

122. මුනින්දස්ස **මන්දං** ඊසකං **සඤ්ජාතො** පවත්තො **හාසො**යෙව සිතං චන්දනචුණ්ණමිව තෙන **ලිම්පිතා** ආලෙපිතා **පල්ලවා** රුක්ඛලතාදීනං පකතිරත්තානි කිසලයානි **ධවලා** සගුණපරිච්චාගෙන සෙතා අහෙසුං, තථාපි **තස්සෙව** තථාගතස්ස **එකො** අතුලො අසහායො වා **අධරපල්ලවො** දන්තාවරණසඞ්ඛාතපල්ලවො **න** රංසිසංසට්ඨොපි සම්පට්ඨොපි **ධවලො** සෙතො නාහොසි. එවමෙත්ථ අගහනසමාසබාහුල්‍යං දීපිතං හොති.

> ‘‘පෙමාවබන්ධහදයෙ සදයෙ ජිනස්මිං,
> තස්මිං නු කිං කුමතයො භවථ’ප්පසන්නා;
> කිං තෙන වො න විහිතං හිත’මුග්ගදුග්ග-
> සංසාරසාගරසමුත්තරණාවසාන’’න්ති.

අපරමුදාහරණං. තස්සත්ථො – **කුමතයො** හෙ අඤ්ඤාණා! **පෙමාවබන්ධහදයෙ** සබ්බෙසු තුම්හෙසු නිච්චං පවත්තිතදළ්හපෙමානුබන්ධචිත්තෙ **සදයෙ** තතොයෙව දයාසහිතෙ **තස්මිං ජිනස්මිං** විසයභූතෙ **කිං නු** කස්මා අප්පසන්නා භවථ, තථා හි **වො** තුම්හාකං **තෙන** ජිනෙන **උග්ගො** දාරුණො ච, **දුග්ගො** ගන්තුමසක්කුණෙය්‍යො ච, සොයෙව සංසාරසාගරො තස්ස සමුත්තරණං පරියන්තප්පත්තියෙව **අවසානං** යස්ස තං **න විහිතං** අකතං **හිතං** වුද්ධි නාම කිං හොති, න හොතෙව. එත්ථාපි සමාසස්ස පාකටත්තා ඔජො ගුණො කන්තො හොතීති.

නනු **ය-තසද්දානං** නිච්චසම්බන්ධොති කථං ‘‘තස්සෙවෙකො’’ති ච ‘‘තස්මිං නු කිං කුමතයො’’ති ච ඉච්චාදීසු හෙට්ඨා වුත්තයසද්දො නත්ථීති? සච්චං, තථාපි පක්කන්තත්ථවිසයො, පසිද්ධත්ථවිසයො, අනුභූතත්ථවිසයො වා **තසද්දො යසද්දං** නාපෙක්ඛති. තථා හි –

> ‘‘සවාසනෙ කිලෙසෙ සො, එකො සබ්බෙ නිඝාතිය;
> අහු සුසුද්ධසන්තානො, පූජානඤ්ච සදාරහො’’ති.

එවමාදීසු **‘‘සො’’**ති නිද්දිට්ඨතසද්දො ‘‘බුද්ධානුස්සතිමාදිතො’’ති එත්ථ අතීතෙන බුද්ධසද්දෙන වචනීයවිසයො හොති.

> ‘‘අග්ගිං පක්ඛන්ද’ අථවා, ‘පබ්බතග්ගා පතෙ’ති වා;
> යදි වක්ඛති කත්තබ්බං, ඤාතකාරීහි සො ජිනො’’ති.

එවමාදීසු **තසද්දො** ඤාතකාරීහි කත්තබ්බත්තා පසිද්ධබුද්ධපදත්ථවිසයො.

> ‘‘අතීතං නානුසොචාමි, නප්පජප්පාම’නාගතං;
> පච්චුප්පන්නෙන යාපෙමි, තෙන වණ්ණො පසීදතී’’ති.

එවමාදීසු **තසද්දො** අනනුසොචනනප්පජප්පනයාපනසඞ්ඛාතවිජානනවසෙන අනුභූතත්ථවිසයො, තස්මා තීසුපි ඨානෙසු **තසද්දො යසද්දං** නාපෙක්ඛතෙ. එත්ථ පන පක්කන්තවිසයො **තසද්දො** අධිප්පෙතො. අපිච උත්තරවාක්‍යෙ ඨිතො **යසද්දො** පුබ්බවාක්‍යෙ **තසද්දෙ** අසතිපි තමෙව දීපෙති. තථා හි –

> බොධිං නමාමි නතිභාජනමච්චුළාරං,
> පුඤ්ඤාකරං භුවනමණ්ඩලසොත්ථිභූතං;
> යො චක්ඛුසොතසතිගොචරතං සමෙතො,
> දොසාරිදප්පමථනෙ’කරසො බුධානන්ති.

යො බුධානං චක්ඛුසොතසතීනං **ගොචරතං** විසයභාවං **සමෙතො** පත්තො, තෙසංයෙව **දොසාරීනං** කිලෙසපච්චත්ථිකානං **දප්පමථනෙ** දප්පමද්දනෙ **එකරසො** පධානකිච්චො සමිද්ධිවන්තො වා හොති, තං බොධිං

නමාමීති සම්බන්ධො. පුබ්බවාක්‍යො පයොජිතො **යසද්දො** උත්තරවාක්‍යො **තසද්දො**පාදානෙ අසති සංසයමුප්පාදයමානො වාක්‍යස්ස ඌනත්තං කරොති. උදාහරණං පන පාකටං.

123. **පදාභිධෙය්‍යවිසයං,**
සමාසබ්‍යාසසම්භවං;
යං පාරිණත්‍යං හොති’හ,
සොපි ඔජොව තං යථා.

123. **“පදි”**ච්චාදි. පදස්ස **අභිධෙය්‍යො** අත්ථො සො විසයො යස්ස. යත්ථ පචුරසද්දාභිධෙය්‍යො අත්ථො සංඛිත්තපදෙහි වුච්චතෙ, සො **සමාසො.** යත්ථප්පකෙහි පදෙහි අභිධෙය්‍යත්ථො පචුරපදෙහි වුච්චතෙ, සො **බ්‍යාසො.** තතො සමාසබ්‍යාසතො සම්භවො යස්ස. තං තථාවිධං යං **පාරිණත්‍යං** පරිණතභාවො හොතීති අනුවදිත්වා සොපි **ඉහ** සසත්ථෙ **ඔජොවාති** විධීයතෙ. **තං යථෙ**ත්‍යුභයම්පි උදාහරති.

123. **“පදෙ”**ච්චාදි. **පදානං** බහූනං අප්පකානං වා පදානං **අභිධෙය්‍යවිසයං** විත්ථාරසංඛිත්තත්ථවිසයවන්තං **සමාසබ්‍යාසසම්භවං** යථාක්කමං සඞ්ඛෙපවිත්ථාරද්වයෙන නිප්ඵන්නං නිප්ඵත්තිවන්තං වා **යං පාරිණත්‍යං** කත්තූනං ගන්ථවිසයෙ පරිණතිප්පකාසකො යො සද්දධම්මො අත්ථධම්මො හොති, සද්දගුණො අත්ථගුණොති වුත්තං හොති, සොපි **ඉහ** සුබොධාලඞ්කාරෙ **ඔජො** නාම සද්දගුණො අත්ථගුණො. **තං යථාති** ද්වීසු ලක්ඛියං දස්සෙති, පදානං අභිධෙය්‍යො විසයො යස්ස පාරිණත්‍යස්සෙති ච, සමාසො ච බ්‍යාසො චාති ච, තතො සම්භවන්ති ච, තතො සම්භවො අස්සාති ච, පරිණතස්ස කත්තුනො ගන්ථස්ස එව වා භාවොති ච විග්ගහො. කත්තු පාරිණත්‍යපක්ඛෙ තප්පකාසකගන්ථස්ස තදත්ථෙන පාරිණත්‍යං සිද්ධං.

124. **ජොතයිත්වාන සද්ධම්මං,**
සන්තාරෙත්වා සදෙවකෙ;
ජලිත්වා අග්ගිඛන්ධො’ව,
නිබ්බුතො සො සසාවකො.

124. **“ජොතයිත්වානෙ”**ච්චාදි. ඉමිනා හෙට්ඨා පචුරපදාභිහිතො බුද්ධවංසො සඞ්ඛෙපරූපෙන වුත්තො.

124. **“ජොතයි”**ච්චාදි. **සො** තථාගතො **සද්ධම්මං** සපරියත්තිකං නවලොකුත්තරසද්ධම්මං **ජොතයිත්වාන** ඤාණාලොකෙන ඔභාසෙත්වා **සදෙවකෙ** සත්තෙ **සන්තාරෙත්වා** සංසාරසාගරපරියන්තමුපනෙත්වා **අග්ගිඛන්ධොව** මහාතෙජෙන අග්ගික්ඛන්ධො විය **ජලිත්වා** අනඤ්ඤසාධාරණරූපකායසම්පත්තියා පජ්ජලිත්වා අන්තෙ **සසාවකො** සාවකෙහි සහ **නිබ්බුතො** ඛන්ධපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතොති. ඉමිනා සකලබුද්ධවංසෙ බහූහි පදෙහි වුත්තත්ථො සඞ්ඛෙපක්කමෙන වුත්තො. සතං ධම්මො, සන්තො සංවිජ්ජමානො වා ධම්මොති ච, සහ දෙවෙහි වත්තමානාති ච, සහ සාවකෙහි වත්තමානොති ච විග්ගහො.

125. **මත්ථකට්ඨී මතස්සාපි, රජොභාවං වජන්තු මෙ;**
යතො පුඤ්ඤෙන තෙ සෙන්ති [සෙන්තු (ක.)], **ජෙනපාදම්බුජද්වයෙ.**

125. **“මත්ථකට්ඨී”**ඉච්චාදි. **මතස්සාපි** මරණමාපන්නස්සාපි මෙ **මත්ථකෙ** මුද්ධනි අට්ඨී **රජොභාවං** ධූලිත්තං **වජන්තු** පාපුණන්තු. කස්මාති චෙ? **යතො** යස්මා කාරණා **පුඤ්ඤෙන** කුසලෙන කම්මෙන හෙතුනා **තෙ** රජා ජිනස්ස ඉමෙ **ජෙනා,** පාදා, තෙයෙව අම්බුජානිව අම්බුජානි, තෙසං ද්වයෙ **සෙන්ති** පවත්තන්ති, තථා හොතු වා මා වා, පණතිගෙධෙනෙව වදති. එත්ථ ‘‘කථමහං භගවතො පාදෙ නිච්චං සිරසා පණමාමී’’ත්‍යධිප්පායො විත්ථාරෙන වුත්තො.

125. **“මත්ථකි”**ච්චාදි, මතස්සාපි **මෙ** මය්හං **මත්ථකට්ඨී** මුද්ධනි අට්ඨීනි **රජොභාවං** අතිසුඛුමරජත්තං **වජන්තු** පාපුණන්තු. කස්මා ආසීසනං කරොතීති චෙ? **යතො** යස්මා කාරණා **පුඤ්ඤෙන** මය්හං තථාවිධෙන කුසලකම්මෙන හෙතුනා **තෙ** රජා **ජෙනපාදම්බුජද්වයෙ** ජිනපටිබද්ධචරණපදුමයුගළෙ **සෙන්ති** පවත්තන්ති, බුද්ධස්ස සිරිපාදෙ කිඤ්චිපි රජොජල්ලං න උපලිම්පතෙව, තථාපි වන්දනාභිලාසෙන එවං වුත්තං. එත්ථ ‘‘කථමහං භගවතො සිරිපාදෙ මුද්ධනා නිච්චං පණමාමී’’ත්‍යභිලාසො විත්ථාරෙන වුත්තො. මත්ථකෙ අට්ඨීති ච, රජසො භාවොති ච, ජිනස්ස ඉමෙති ච, ජෙනා ච තෙ පාදා චෙති ච, තෙයෙව අම්බුජානීති ච, තෙසං ද්වයන්ති ච විග්ගහො.

126. **ඉච්චත්‍ර නිච්චංපණති-ගෙධො සාධු පදිස්සති;**
ජායතෙ’යං ගුණො තික්ඛ-පඤ්ඤාන’මභියොගතො.

126. බ්‍යාසත්තමෙවස්ස විවරති **“ඉච්චත්‍රි”**ච්චාදිනා. ඉච්චෙවං **අත්‍ර** ගාථායං **පණතියං** පණාමෙ **ගෙධො** අධිකච්ඡන්දො **සාධු** සුන්දරං **පදිස්සති** විඤ්ඤායතෙ, අයං යථාවුත්තො ඔජො **ගුණො** පරිණතභාවසඞ්ඛාතො **තික්ඛපඤ්ඤානං** සාතිසයමතීනං එවං සන්තෙපි **අභියොගතො** පුනප්පුනප්පවත්තිතපරිචයබලෙන **ජායතෙ** උප්පජ්ජති.

126. ඉදානි සංඛිත්තස්සත්ථස්ස විත්ථාරෙන පකාසිතභාවං **"ඉච්චත්‍ර"**ඉච්චාදිනා නිද්දිසති. **ඉති** ඉමිනා අනන්තරගාථායං වුත්තක්කමෙන **අත්‍ර ඉමිස්සං** ගාථායං **නිච්චංපණතිගෙධො** නිරන්තරපණාමෙ අධිකකත්තුකාමතාකුසලච්ඡන්දො **සාධු** විභූතො විභූතං වා **පදිස්සති** පඤ්ඤායති, **අයං ගුණො** යථාවුත්තො අයං පරිණතභාවසඞ්ඛාතො ඔජො නාම සද්දත්ථගුණො **තික්ඛපඤ්ඤානං** සුබුමබුද්ධිමන්තානං **අභියොගතො** ගන්ථවිසයභූතෙන නිරන්තරාභ්‍යාසෙනෙව **ජායතෙ** සිජ්ඣති, වත්ථු පාරිණතොයනෙව භවනතො යෙසං කෙසඤ්චි යෙන කෙනචි පකාරෙන න සිජ්ඣතීති. නිච්චං පවත්තා පණතීති ච, තස්සං ගෙධොති ච, තික්ඛා පඤ්ඤා යෙසන්ති ච, අභි පුනප්පුනං යොගො යුඤ්ජනන්ති ච විග්ගහො.

127. **මධුරත්තං පදාසත්ති-රනුප්පාසවසා ද්විධා;**
සියා සමසුති පුබ්බා, වණ්ණාවුත්ති පරො යථා.

127. මාධුරියමවධාරයමාහ **"මධුරත්ත"**මිච්චාදි. සවනීයත්තෙන මනොහරත්තං **මධුරත්තං**. තං **පදානි** වාක්‍යාලඞ්කාරානි සමානානි උත්තරුත්තරෙහි, තෙසං **ආසත්ති** ඨානාදිනායථාකථඤ්චි සමසුතීනං ආසන්නතා **පදාසත්ති,** පඨමප්පයුත්තස්සක්ඛරස්ස පච්ඡා පාසො පක්ඛෙපො **අනුප්පාසො,** පදාසත්ති ච අනුප්පාසො ච, තෙසං වසෙන ද්විධා හොති. ''කීදිසා තෙ''ති ආහ **"සියා"**තිආදි. **පුබ්බා** පඨමාභිහිතා පදාසත්ති **සමා** යෙන කෙනචි ඨානමත්තාසංයොගාදිනා පදන්තරෙන **සුති** වණ්ණො යස්සා සා සියා භවෙය්‍ය, **පරො** පච්ඡිමො අනුප්පාසො තු **වණ්ණස්ස** සරබ්‍යඤ්ජනලක්ඛණස්ස **ආවුත්ති** පුනප්පුනුච්චාරණං සියාති. එවං කත්ථචි බන්ධෙ සමානපදාසත්ති කත්ථචි අනුප්පාසො කත්ථචි තදුභයං, ද්වයෙන රහිතො විරසො බන්ධො නස්සාදියතෙ කවීහි, තාදිසං මධුරත්තං දුවිධං පටිපජ්ජිතබ්බං, සිලෙසසමතාන්විතන්තුච්චන්තමෙව රමණීයං සියාති ලක්ඛණං දස්සෙත්වා **"යථෙ"**ති ලක්ඛියමුභයත්ථොදාහරති ''යදෙ''ච්චාදිනා, ''මුනින්දි''ච්චාදිනා ච.

127. ඉදානි මධුරගුණං දස්සෙති **"මධුරි"**ච්චාදිනා. **මධුරත්තං** සවනීයභාවතො මනොහරත්තං මධුරගුණං, **පදානං** වාක්‍යාවයවසඞ්ඛාතානං ස්‍යාද්‍යන්තාදීනං උපරූපරිපදෙහි සමානානං **ආසත්ති** ඨානකරණාදිනා යෙන කෙනචි පකාරෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං ආසන්නතා, **අනුප්පාසො** පුබ්බුච්චාරිතවණ්ණානං පුන පක්ඛිපනඤ්චාති ද්වින්නං **වසා** විභාගෙන ද්විධා හොති. තත්ථ **පුබ්බා** පදාසත්ති සමසුති සියා, පුබ්බාපරවණ්ණානං ඨානමත්තාකරණාදීහි ආසන්නසුතිසඞ්ඛතවණ්ණවුත්ති හොති, **පරො** අනුප්පාසො පන වණ්ණාවුත්ති සරබ්‍යඤ්ජනසභාවානං පුබ්බුච්චාරිතවණ්ණානං පුනප්පුනුච්චාරණං සියාති. **යථාති** ද්වීසු උදාහරණමාදිසති. එවං කත්ථචි බන්ධෙ පදාසත්ති කත්ථචි අනුප්පාසො කත්ථචි තදුභයං, ද්වීහි විනිමුත්තො පන බන්ධො විඤ්ඤූහි අස්සාදනීයො න හොති. උපරි වක්ඛමානාහි සිලෙසසමතාහි යුත්තං මධුරත්තං පන විසෙසතො අස්සාදනීයං හොතීති. මධුරස්ස බන්ධස්ස භාවොති ච, පදානං ආසත්තීති ච, අනු පච්ඡා පාසො පක්ඛෙපොති ච, පදාසත්ති ච අනුප්පාසො චාති ච, තෙසං වසො භෙදොති ච, සමා සුති වණ්ණො යස්සාති ච, වණ්ණස්ස ආවුත්තීති ච විග්ගහො.

128. **යදා එසො'භිසම්බොධිං,**
සම්පත්තො මුනිපුඞ්ගවො;
තදා පභුති ධම්මස්ස,
ලොකෙ ජාතො මහුස්සවො.

128. එසො මුනිපුඞ්ගවො **යදා** යතො පභුති **අභිසම්බොධිං** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං **සම්පත්තො** සමධිගතො, **තදා පභුති** තතො ආරබ්භ **ධම්මස්ස** චතුසතිපට්ඨානාදිභෙදස්ස සත්තතිංසබොධිපක්ඛියසඞ්ඛාතස්ස **මහුස්සවො** මහන්තො අබ්භුදයො නිප්පටිපක්ඛා පවත්ති **ලොකෙ** තිවිධෙ **ජාතො** අහොසීති. ඉභ ක්වචි දීඝතාකතං සදිසත්තං, ක්වචි ඨානකතං, ක්වචි සංයොගකතං, ක්වචි අඤ්ඤථා, තෙනාහ ''සියා සමසුති පුබ්බා''ති.

128. **"යදි"**ච්චාදි. එසො මුනිපුඞ්ගවො යදා **අභිසම්බොධිං** සබ්බඤ්ඤුතං **සම්පත්තො** සසන්තානෙ උප්පාදනවසෙන සම්පාපුණි, **තදා පභුති** තතො පට්ඨාය **ධම්මස්ස** කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානාදිපභෙදස්ස සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මස්ස **මහුස්සවො** මහාභිවුද්ධි **ලොකෙ** කාමාදිලොකත්තයෙ ජාතොති. ඉභ ''යදා එසො''ති දීඝකාලවසෙන ආසන්නතා, ''ය එ''ති ඨානවසෙන ආසන්නතා, ''අභිසම්බොධිං සම්පත්තො''ති සංයොගවසෙන ආසන්නතා, ''භි ධි''න්ති ධනිතතො ආසන්නතාති ඉච්චාදිනා පදාසත්ති දට්ඨබ්බා. අභිසම්බුජ්ඣති එතායාති ච, පුමා ච සො ගොචෙති ච, මුනීනං පුඞ්ගවොති ච, මහන්තො ච සො උස්සවො චාති ච විග්ගහො.

129. **මුනින්දමන්දහාසා තෙ, කුන්දසන්දොහවිබ්භමා;**
දිසන්ත'මනුධාවන්ති, හසන්තා චන්දකන්තියො.

129. **කුන්දානං** කුසුමානං **සන්දොහො** සමූහො, තස්ස විබ්භමො යෙසං තෙ, මුනින්දස්ස **මන්දහාසා** මනුඤ්ඤා හසිතානි චන්දස්ස **කන්තියො** සොභායො **හසන්තා** විඩම්බයන්තා දිසන්තම**නුධාවන්ති** අනුවිචරන්ති. ඉච්චත්‍ර **නකාරසහිතස්ස දකාරස්ස,** තකාරස්ස චානුවත්තනං.

''ඉන්දනීලදලද්වන්ද-සුන්දරං සිරිමන්දිරං;

මුනින්දනයනද්වන්දං, වින්දති'න්දීවරජ්ජුතිං''.

ඉච්චපරමුදාහරණං.

129. **''මුනින්දි''**ච්චාදි. **කුන්දසන්දොහවිබ්භමා** සුපුප්ඵිතකුන්දකුසුමරාසිසදිසලීලාවන්තා තෙ **මුනින්දමන්දහාසා** බුද්ධස්ස මනුඤ්ඤා හසිතා **චන්දකන්තියො** නිම්මලචන්දකිරණෙ **හසන්තා** නින්දන්තා **දිසන්තං** තං තං දිසං, දිසාපරියන්තං වා **අනුධාවන්ති** විධාවන්තීති. එත්ථ **නකාරසහිතදකාරස්ස, නකාරසහිතතකාරස්ස** ච ආවුත්ති දට්ඨබ්බා. මන්දා ච තෙ හාසා චෙති ච, මුනින්දස්ස මන්දහාසාති ච, කුන්දානං සන්දොහොති ච, තස්ස විබ්භමො යෙසන්ති ච, දිසායෙව දිසන්තං, දිසානං වා අන්තන්ති ච විග්ගහො.

> ''ඉන්දනීලදලද්වන්ද-සුන්දරං සිරිමන්දිරං;
> මුනින්දනයනද්වන්දං, වින්දති'න්දීවරජ්ජුති''න්ති.

ඉදම්පි **නකාරසහිතදකාරවණ්ණාවුත්තියා** අපරමුදාහරණං.

තත්ථ **ඉන්දනීලදලද්වන්දසුන්දරං** ඉන්දනීලමණිසකලිකායුගළමිව මනොහරං **සිරිමන්දිරං** තතොයෙව සොභාය නිවාසට්ඨානභූතං මුනින්දනයනද්වන්දං **ඉන්දීවරජ්ජුතිං** නීලුප්පලකන්තිං **වින්දති** අනුභොති, ඉන්දීවරජ්ජුතිසමානාති අධිප්පායො.

130. **සබ්බකොමලවණ්ණෙහි, නා'නුප්පාසො පසංසියො;**
යථා'යං මාලතීමාලා, ලීනලොලාලිමාලිනී.

130. යෙහි කෙහිචි ආවුත්තිතො අනුප්පාසොති චෙ? නෙත්‍යාහ **''සබ්බ''**ඉච්චාදි. සබ්බෙහි **කොමලෙහි** සුකුමාරෙහි **වණ්ණෙහි** අක්ඛරෙහි අනුප්පාසො **න පසංසියො** සිලාඝනීයො න හොති සිලෙසවිරොධිත්තා. **''යථෙ''**ති තං උදාහරති. **අයං මාලතීමාලා** ජාතිකුසුමදාමං **ලීනානං** බ්‍යාධිතානං **ලොලානං** කුසුමරසාරබ්භ ලොලුපානං **අලීනං** හමරානං **මාලා** පන්ති සා අස්සා අත්ථීති ලීනලොලාලිමාලිනී.

130. වුත්තානුප්පාසොපි සබ්බකොමලවණ්ණෙහි විරචිතො න පසංසියොති දස්සෙතුං **''සබ්බකොමලවණ්ණෙහී''**තිආදිමාහ. **සබ්බකොමලවණ්ණෙහි** සබ්බෙහි සුකුමාරක්ඛරෙහි කතො **අනුප්පාසො** වණ්ණාවුත්තිලක්ඛණො **න පසංසියො** සිලෙසාලඞ්කාරවිරුද්ධත්තා පසත්ථො න හොති. **''යථා''**ති තමුදාහරති. **අයං මාලතීමාලා** එසා ජාතිසුමනමාලිකා **ලීනානං** බ්‍යාවටානං පතන්තානං **ලොලානං** ගන්ධලුද්ධානං **අලීනං** හමරානං **මාලිනී** පන්තියුත්තාති. එත්ථ ලකාරස්සෙව පුනප්පුනප්පයොගෙන කොමලවණ්ණාවුත්ති. මාලතීනං මාලාති ච, ලොලා ච තෙ අලයො චාති ච, ලීනා ච තෙ ලොලාලයො චාති ච, තෙසං මාලාති ච, සා අස්ස අත්ථීති ච විග්ගහො.

131. **මුදූහි වා කෙවලෙහි,**
කෙවලෙහි ඵුටෙහි වා;
මිස්සෙහි වා තිධා හොති,
වණ්ණෙහි සමතා යථා.

131. සමතං සම්භාවෙති **''මුදූහි''**ච්චාදිනා. **කෙවලෙහි** කෙවලඵුටාදිභාවාපවත්තෙහි සකලෙහි **මුදූහි** චතුසුපි පාදෙසු සජාතියෙහි අසිථිලකොමලෙහි වා **කකාරාදීහි** වා සිථිලකොමලස්ස සිලෙසපටිපක්ඛත්තා **කෙවලෙහි ඵුටෙහි වා** අධිමත්තසුතීහි **හකාරාදීහි** [රාගාදීහි (ක.)] වා අකිච්ඡවචනීයෙ කිච්ඡවචනීයස්ස සුබුමාලවිපරියයත්තා **මිස්සෙහි** වා මජ්ඣිමසුතීහි මුදුභූතසංසට්ඨෙහි වා **වණ්ණෙහි** අක්ඛරෙහි කරණභූතෙහි සමතා තිධා හොති ගජ්ජෙ පජ්ජෙ වා. **''යථෙ''**ති තිවිධමුදාහරති.

131. ඉදානි සමතං විභාවෙතුං **''මුදූහි''**ච්චාදිමාහ. **කෙවලෙහි** ඵුටමිස්සෙහි අසඞ්කත්තා සකලෙහි **මුදූහි** සිථිලකොමලෙහි වණ්ණෙහි **කකාරාදීහි** වා **කෙවලෙහි ඵුටෙහි** කෙවලකොමලවණ්ණරහිතත්තා සකලෙහි අකිච්ඡුච්චාරණීයෙහි අධිමත්තසුතීහි **හකාරාදීහි** වණ්ණෙහි වා **මිස්සෙහි** යථාවුත්තමුදුඵුටසම්මිස්සෙහි වණ්ණෙහි වා කරණභූතෙහි සමතා ගජ්ජෙ වා පජ්ජෙ වා තිධා හොතීති. යදි සිථිලකොමලවණ්ණෙහි විවරිතං සිලෙසාලඞ්කාරස්ස, කිච්ඡුච්චාරණීයෙහි ඵුටවණ්ණෙහි කතං සුබුමාලාලඞ්කාරස්ස ච විරුජ්ඣතීති. **''යථා''**ති තිවිධමුදාහරති.

කෙවලමුදුසමතා

132. **කොකිලාලාපසංවාදී,**
මුනින්දාලාපවිබ්භමො;
හදයඞ්ගමතං යාති,
සතං දෙති ච නිබ්බුතිං.

132. **“කොකිලෙ”**ච්චාදි. **කොකිලානං** කරවීකසකුණානං **ආලාපො** කූජිතං, තං සංවදති පකාසති සීලෙනාති **කොකිලාලාපසංවාදී,** තංසදිසොති අත්ථො, මුනින්දස්ස **ආලාපො** විසට්ඨාදිඅට්ඨඞ්ගිකො සරො තස්ස **විබ්භමො** විලාසො **සතං** සප්පුරිසානං **හදයඞ්ගමතං** මනොනුසාරිතං මධුරභාවං යාති, **නිබ්බුතිං** නිබ්බානඤ්ච තෙසං දෙති.

132. **“කොකිලි”**ච්චාදි. **කොකිලානං** කරවීකසකුණානං **ආලාපං** නාදලීලං **සංවාදී** පකාසනසීලො, තංසදිසොති අධිප්පායො, **මුනින්දස්ස** සබ්බඤ්ඤුනො **ආලාපස්ස** විසට්ඨාදිඅට්ඨඞ්ගිකනාදස්ස **විබ්භමො** විලාසො **සතං** සප්පුරිසානං **හදයඞ්ගමතං** චිත්තාරාධිතභාවං **යාති** ච, **නිබ්බුතිං** සුතසම්බන්ධෙන තෙසංයෙව සාධූනං නිබ්බානං **දෙති ච** දෙන්තොපි හොතීති. එත්ථ **කොකිලාලාපසද්දෙන** නිස්සිතෙ නිස්සයවොහාරෙන ලීලා ගහිතා.

කෙවලපූටසමතා

133. **සම්භාවනීයසම්භාවං,**
භගවන්තං භවන්තගුං;
භවන්තසාධනාකඞ්ඛී,
කො න සම්භාවයෙ විභුං.

133. **“සම්භාවනීයෙ”**ච්චාදි. **සම්භාවනීයො** ආදරණීයො. සදෙවකෙ ලොකෙ සන්තො සොභනො භාවො අධිප්පායො යස්ස තං. භවන්තං නිබ්බානං ගතොති **භවන්තගු,** තං විභුං. **භගවන්තං** සම්මාසම්බුද්ධං. භවස්ස සංසාරස්ස අන්තො අවසානං නිබ්බානං, තස්ස සාධනං සම්පාදනමාකඞ්ඛතී සීලෙනාති **භවන්තසාධනාකඞ්ඛී, කො** නාම සංසාරවත්තිජනො. **න සම්භාවයෙ** ආදරං න කරෙය්‍ය, කරොතෙය්‍යවාති අත්ථො.

133. **“සම්භාවනීයි”**ච්චාදි. **සම්භාවනීයසම්භාවං** සදෙවකෙන ලොකෙන ආදරණීයසොභනාධිප්පායං **භවන්තගුං** භවස්ස අන්තසඞ්ඛාතං නිබ්බානං ගතං **විභුං** පභුං **භගවන්තං** සම්මාසම්බුද්ධං **භවන්තසාධනාකඞ්ඛී** නිබ්බානසාධනාභිලාසී **කො** කතමො සංසාරවත්තිජනො **න සම්භාවයෙ** ආදරං න කරෙය්‍ය, කරොතෙය්‍යව. සන්තො ච සො භාවො චාති ච, සම්භාවනීයො සම්භාවො යස්සෙති ච, භවස්ස අන්තන්ති ච, භවන්තං ගතොති ච, තස්ස සාධනන්ති ච, තං ආකඞ්ඛති සීලෙනාති ච විග්ගහො.

මිස්සකසමතා

134. **ලද්ධචන්දනසංසග්ග-සුගන්ධිමලයානිලො;**
මන්ද’මායාති භීතොව, මුනින්දමුඛමාරුතා.

134. **“ලද්ධි”**ච්චාදි. ලද්ධො චන්දනතරූනං සංසග්ගො පරිචයො තෙන සොභනො ගන්ධො අස්සාති **සුගන්ධී** සුරභි මලයානිලොදක්ඛිණපවමානො මුනින්දස්ස මුඛමාරුතා භීතොව තාදිසමුදුත්තසීතලත්තසුගන්ධසම්පත්තියා අත්තනො දූරතරත්තා **ආයාති** අනුවත්තති. **මන්දන්ති** ආගමනක්‍රියාවිසෙසනං.

134. **“ලද්ධි”**ච්චාදි. **ලද්ධචන්දනසංසග්ගසුගන්ධිමලයානිලො** පටිලද්ධචන්දනතරුසාරසමවායෙන සොභනගන්ධසමන්නාගතො මලයදෙසතො ආගච්ඡමානමාලුතො **මුනින්දමුඛමාරුතා** බුද්ධස්ස මුඛසුරභිවාසිතපවනතො **භීතො ඉව** තාදිසමුදුසුරභිසීතලත්තස්ස අත්තනි අසම්භවතො භීතොව **මන්දං** සණිකං **යාති** අභිමුඛමෙතීති. චන්දනානං සංසග්ගොති ච, ලද්ධො ච සො චන්දනසංසග්ගොති ච, සොභනො ගන්ධො යස්සාති ච, ලද්ධචන්දනසංසග්ගෙන සුගන්ධීති ච, මලයතො ආගතො අනිලොති ච, මුනින්දමුඛතො නික්ඛන්තො මාරුතොති ච විග්ගහො. **මන්දන්ති** ක්‍රියාවිසෙසනං. එත්ථ තිවිධසමතාය ‘‘කොකිලාලාපසංවාදි’’ච්චාදිතිවිධලක්ඛියස්සාපි ‘‘මුදූහි වා කෙවලෙහි’’ච්චාදිනා දස්සිතලක්ඛණත්තයෙන තුල්‍යතා සුපාකටාවාති.

135. **අනිට්ඨුරක්ඛරප්පායා, සබ්බකොමලනිස්සටා;**
කිච්ඡමුච්චාරණාපෙත-බ්‍යඤ්ජනා සුඛුමාලතා.

135. සුඛුමාලතා කථීයති **“අනිට්ඨුරක්ඛරෙ”**ච්චාදිනා. **අනිට්ඨුරානි** අඵරුසානි **අක්ඛරානි** වණ්ණානි **පායානි** බහූනි යස්සා සා තථා, ‘‘නිට්ඨුරානි අප්පකානී’’ති **පායග්ගහණෙන** සූචිතං, තතොයෙව **සබ්බෙහි** කෙවලෙහි **කොමලෙහි** සිථිලෙහි ලහූහි අක්ඛරෙහි **නිස්සටා** නිග්ගතා **කිච්ඡෙන** දුක්ඛෙන උච්චාරණා තතො අපෙතානි අපගතානි බ්‍යඤ්ජනානි යස්සා සාති අනුවදිත්වා සුඛුමාලතා විධීයතෙ.

135. ඉදානි සුඛුමාලතං දස්සෙති **“අනිට්ඨුරෙ”**ච්චාදිනා. **අනිට්ඨුරක්ඛරප්පායා** අකක්කසවණ්ණබහුලා **සබ්බකොමලනිස්සටා** අනිට්ඨුරක්ඛරානං යෙභුය්‍යග්ගහණතොයෙව සකලසිථිලවණ්ණවිරහිතා **කිච්ඡමුච්චාරණාපෙතබ්‍යඤ්ජනා** දුක්ඛුච්චාරණීයවණ්ණෙහි විගතඅක්ඛරසමන්නාගතා සුඛුමාලතා නාමාති. අනිට්ඨුරානි අක්ඛරානි පායානි බහූනි යස්සන්ති ච, සබ්බෙ ච තෙ කොමලා චෙති ච, තෙහි නිස්සටාති ච, කිච්ඡෙන උච්චාරණාති ච, තෙහි අපෙතානීති ච, තානි බ්‍යඤ්ජනානි යස්සාති ච විග්ගහො. නිග්ගහීතාගමො.

136. **පස්සන්තා රූපවිභවං, සුණන්තා මධුරං ගිරං;**
චරන්ති සාධූ සම්බුද්ධ-කාලෙ කෙළිපරම්මුඛා.

136. උදාහරති **“පස්සන්තා”**ඉච්චාදි. **රූපවිභවං** රූපසම්පත්තිං පස්සන්තා මධුරං **ගිරං** වාචං සුණන්තා සාධවො **කෙළිපරම්මුඛා** කීළාය නිවත්තන්තා චරන්තීති සම්බන්ධො. කත්ථාති ආහ **“සම්බුද්ධකාලෙ”**ති.

136. **“පස්සන්ති”**ච්චාදිනා ලක්ඛියමුදාහරති, තං වුත්තත්ථමෙව.

137. **අලඞ්කාරවිහීනාපි, සතං සම්මුඛතෙ’දිසී;**
ආරොහති විසෙසෙන, රමණීයා තදුජ්ජලා.

137. විසිට්ඨස්සාඤ්ඤධම්මස්ස අභාවෙපිමිනාවොපාදෙයො බන්ධොති ආහ **“අලඞ්කාරෙ”**ච්චාදි. අලඞ්කාරෙහි විහීනාපි එදිසී සුඛුමාලතා **සතං** පණ්ඩිතජනානං **සම්මුඛතං** අභිමුඛභාවං වාචාගොචරත්තං **ආරොහති** උපගච්ඡති, කිමුතඅත්ථාලඞ්කාරාලඞ්කිතෙත්‍යපිසද්දො. **තෙන** සභාවවුත්‍යාදිනා අලඞ්කාරෙන **උජ්ජලා** දිත්තා පන **විසෙසෙනාතිසයෙන රමණීයා** මනුඤ්ඤාති.

137. **“අලඞ්කාරෙ”**ච්චාදි. **එදිසී** එවංවිධා සුඛුමාලතා **අලඞ්කාරවිහීනාපි** අත්ථාලඞ්කාරවිරහිතාපි **සතං** පඤ්ඤවන්තානං **සම්මුඛතං** අභිමුඛභාවං තෙසං වචනවිසයභාවන්ති අත්ථො **ආරොහති** පාපුණාති. **තදුජ්ජලා** තෙන සභාවවුත්තිවඞ්කවුත්තිසම්භූතෙන අත්ථාලඞ්කාරෙන ජොතමානා **විසෙසෙන** අතිසයෙන **රමණීයා** මනුඤ්ඤා හොති. අලඞ්කාරෙහි විහීනාති ච, තෙන උජ්ජලාති ච විග්ගහො.

138. **රොමඤ්චපිඤ්ඡරචනා, සාධුවාදාහිතද්ධනී;**
ලළන්ති’මෙ මුනීමෙසු-ම්මදා සාධු සිඛාවලා.

138. තමුදාහරති **“රොමඤ්චෙ”**ච්චාදිනා. **රොමඤ්චා** ලොමහංසා ඉව රොමඤ්චා එව වා, **පිඤ්ඡානි** බරිහානි [පරිහාරානි (ක.)] තෙසං **රචනා** ඡත්තාකාරෙන විධානං යෙසං තෙ තථා, ‘‘සාධූ’’ති **වාදො** වචනං තංසදිසොයෙව වා, ආහිතො **ධනි** කෙකාසඞ්ඛාතො යෙසං තෙ තථා, **මුනිමෙසෙන** මුනිසදිසෙන මුනිසඞ්ඛාතෙන වා වාරිදෙන **උම්මදා** මත්තා සාධුසදිසා සාධු එව වා **සිඛාවලා** මයූරා **ලළන්ති** ලීලොපෙතා විචරන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං රමන්තීති අත්ථො.

138. අත්ථාලඞ්කාරයුත්තසුඛුමාලතමුදාහරති **“රොමෙ”**ච්චාදිනා. **රොමඤ්චපිඤ්ඡරචනා** ලොමහංසසදිසා රොමා එව වා පිඤ්ඡානං බරිහානං රචනා ඡත්තාකාරෙන විත්ථාරවන්තා **සාධුවාදාහිතද්ධනී** ‘‘සාධූ’’ති වචනසදිසෙහි සාධුවාදෙහි වා පවත්තකෙකානින්නාදෙහි සමන්නාගතා **මුනිමෙසුම්මදා** මුනිසදිසෙන මුනිසඞ්ඛාතෙන වා මෙඝෙන සඤ්ජාතමදා **ඉමෙ සාධුසිඛාවලා** සජ්ජනසදිසා සාධුනො එව වා මයූරා **ලළන්ති** ලීලොපෙතා භවන්තීති. ඉදං අසෙසවත්ථුවිසයං සමාසරූපකං අමුඛ්‍යපක්ඛෙ ‘‘රොමඤ්චා විය සාධුවාදො විය මුනි විය සාධවො විය’’ති ච, මුඛ්‍යපක්ඛෙ ‘‘පිඤ්ඡරචනා විය ආහිතද්ධනී විය මෙඝො විය සිඛාවලා විය’’ති උපචරිතබ්බං. රොමඤ්චා එව පිඤ්ඡානීති ච, තෙසං රචනා යෙසන්ති ච, ‘‘සාධූ’’ඉති වාදොති ච, ආහිතො ච සො ධනි චෙති ච, සාධුවාදො ආහිතද්ධනි යෙසන්ති ච, මුනි එව මෙඝොති ච, තෙන උම්මදාති ච, සාධවො එව සිඛාවලාති ච වාක්‍යං. ‘‘මුනීමෙඝො’’ති එත්ථ දීඝත්තං ඡන්දානුරක්ඛණත්ථං.

139. **සුඛුමාලත්තමත්ථෙව, පදත්ථවිසයම්පි ච;**
යථා මතාදිසද්දෙසු, කිත්තිසෙසාදිකිත්තනං.

139. න කෙවලං සුඛුමාලතා සද්දෙව, අත්ථෙපීති දස්සෙතුමාහ **“සුඛුමාලත්ත”**මිච්චාදි. **අත්ථෙවාති** විජ්ජතෙව, තං තු අනොචිත්‍යගාම්මාදිවජ්ජනා සම්භවති. **“යථෙ”**ති තමුදාහරති. **මතාදිසද්දෙසු** වත්තබ්බෙසු **කිත්තිසෙසාදීනං** සද්දානං **කිත්තනං** කථනං.

139. අයං සුඛුමාලතා න කෙවලං සද්දෙව, අත්ථෙපීති දස්සෙතුං ආහ **“සුඛුමාලත්ත”**මිච්චාදි. **සුඛුමාලත්තමත්ථෙව පදත්ථවිසයම්පි ච** පදාභිධෙය්‍යගොචරම්පි සුඛුමාලත්තං අත්ථෙව, තඤ්ච ඔචිත්‍යහීනගාම්මදොසපරිහාරෙන සිජ්ඣති. **“යථා”**ති තමුදාහරති. **මතාදිසද්දෙසු** වත්තබ්බෙසු **කිත්තිසෙසාදිසද්දානං කිත්තනං** කථනන්ති. මතො ඉතිආදි යෙසං ‘‘ජීවිතක්ඛයං පත්තො’’ ඉච්චාදීනමිති ච, කිත්තිසෙසො ඉතිආදියෙසං ‘‘දෙවත්තං ගතො, සග්ගකායමලඞ්කරී’’ත්‍යාදීනමිති ච විග්ගහො.

140. **සිලිට්ඨපදසංසග්ග-**
රමණීයගුණාලයො;
සබන්ධගාරවො සො’යං,
සිලෙසො නාම තං යථා.

140. සිලෙසං දස්සෙති **"සිලිට්ඨයෙ"**ච්චාදිනා. සිලිට්ඨානං බන්ධලාඝවාභාවෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං සිලිට්ඨානං පදානං සංසග්ගෙන **රමණීයො** මනුඤ්ඤො ගුණො තස්ස **ආලයො** පවත්තිට්ඨානං. **බන්ධස්ස** රචනාය **ගාරවො** අසිථිලතා, සහ තෙන වත්තතීති **සබන්ධගාරවොති** අනුවදිත්වා සොයං සිලෙසො නාමාති විධීයතෙ. **"තං යථෙ"**ත්‍යුදාහරති. යථා අයං සිලෙසො, තථා අඤ්ඤොපි තාදිසො දට්ඨබ්බො, න ත්වයමෙවෙති **"තං යථා"** සද්දස්සත්ථො.

140. ඉදානි සිලෙසං නිද්දිසති **"සිලිට්ඨයෙ"**ච්චාදිනා. **සිලිට්ඨපදසංසග්ගරමණීයගුණාලයො** ඨානකරණාදීහි ආසන්නවණ්ණානං විනාාසහෙතු අඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සිතානං පදානං සමවායෙන මනුඤ්ඤගුණස්ස පවත්තිට්ඨානභූතො **සබන්ධගාරවො** බන්ධගාරවසඞ්ඛාතරචනාය අසිථිලභාවෙන සහ පවත්තො **සො අයං** බන්ධො සිලෙසො නාමාති. සිලෙසො නාම බන්ධගාරවො, තප්පටිපාදකබන්ධොපොත්ථ සිලෙසොති වුච්චති. සිලිට්ඨා ච තෙ පදා චෙති ච, තෙසං සංසග්ගොති ච, තෙන රමණීයොති ච, සො එව ගුණොති ච, තස්ස ආලයොති ච, බන්ධස්ස ගුරුනො භාවොති ච, තෙන සහ පවත්තතීති ච වාක්‍යං. තං යථා **"බාලින්දූ"**ඉච්චාදි.

141. **බාලින්දුවිබ්භමච්ඡෙදි-නඛරාවලිකන්තිභි;**
සා මුනින්දපදම්භොජ-කන්ති චො වලිතා'වතං.

141. **"බාලින්දූ"**ඉච්චාදි. බාලින්දුනො පඤ්චමී [පඤ්චමීචන්දස්ස (?)] පඤ්චදසකලස්ස විබ්භමො මනොහරත්තං, තං ඡින්දති සීලෙනාති **බාලින්දුවිබ්භමච්ඡෙදියො** පඤ්චමීචන්දස්ස කලාසන්නිභානං **නඛරානං** නඛානං ආවලියො තාසං **කන්තිභි** සොභාහි සහ **වලිතා** සංයුත්තා සා, මුනින්දස්ස පදානියෙව අම්භොජානි පදුමානි තෙසං කන්ති. **චො** තුම්හෙ සාමඤ්ඤෙන වදති. **අවතං** පාලයතු.

141. **බාලින්දු...පෙ.... කන්තිභි** තරුණචන්දවිලාසවිනාසනසභාවසමන්නාගතනඛපන්තිසොභාහි සහ **වලිතා** සංයුත්තා **සා මුනින්දපදම්භොජකන්ති** සා සම්බුද්ධපාදපදුමසොභා **චො** තුම්හෙ **අවතං** රක්ඛතූති. බාලො ච සො ඉන්දු චාති ච, තස්ස විබ්භමොති ච, තං ඡින්දති සීලෙනාති ච, නඛානං ආවලියොති ච, තාසං කන්තීති ච, බාලින්දුවිබ්භමච්ඡෙදියො ච තා නඛරාවලිකන්තියො චාති ච, මුනින්දස්ස පදානීති ච, තානියෙව අම්භොජානීති ච, තෙසං කන්තීති ච විග්ගහො.

142. **උක්කංසවන්තො යො කොචි,**
ගුණො යදි පතීයතෙ;
උදාරො'යං භවෙ තෙන,
සනාථා බන්ධපද්ධති.

142. උදාරත්තමවධාරයමාහ **"උක්කංසවන්තො"**ඉච්චාදි. **යො කොචි** ''ඉදමෙවෙ''ති නියමාභාවා **ගුණො** චාගාතිසයාදිකො **උක්කංසවන්තො** අධිමත්තො යදි **පතීයතෙ** විඤ්ඤායතෙ බන්ධෙති විඤ්ඤායති ''බන්ධපද්ධති''ති වක්ඛමානත්තා, අයං උදාරො භවෙති විධි. උදාරොයං හොතු, කිං තතො සියාති ආහ **"තෙනි"**ච්චාදි. **තෙන** උක්කංසවතා ගුණෙන **බන්ධපද්ධති** රචනක්කමො නාථභූතෙන උදාරගුණෙන සහ වත්තතීති **සනාථා,** සම්පදාවාති [සම්පදාවතීති (?)] වුත්තං හොති.

142. ඉදානි උදාරත්තමුද්දිසති **"උක්කංසෙ"**ච්චාදිනා. **උක්කංසවන්තො** අතිසයවා **යොකොචි ගුණො** චාගාතිසයාදිකො සද්දාවලියා පටිපාදනීයො ආනුභාවො **යදි පතීයතෙ** සචෙ කත්ථචි බන්ධෙ විඤ්ඤායතෙ, **අයං** යථාවුත්තගුණො **උදාරො** නාම භවෙ. තෙන කිං පයොජනන්ති චෙ? **බන්ධබන්ධති** පදාවලි **තෙන** උක්කංසවතා ගුණෙන **සනාථා** සප්පතිට්ඨා හොති. උක්කංසො අස්ස අත්ථීති ච, නාථෙන සහ වත්තතීති ච, බන්ධස්ස පද්ධතීති ච විග්ගහො.

143. **පාදම්භොජරජොලිත්ත-ගත්තා යෙතව ගොතම;**
අහො තෙ ජන්තවො යන්ති, සබ්බථා නිරජත්තනං.

143. තමුදාහරති **"පාදෙ"**ච්චාදිනා. **ගොතමාති** භගවන්තං ගොත්තෙන ආලපති. **තව** භගවතො පාදම්භොජානං රජානි රෙණවො, තෙහි **ලිත්තානි** උපදෙහිතානි ගත්තානි යෙසන්ති විග්ගහො. **යෙ** ජනා තෙ ජන්තවො සබ්බප්පකාරෙන රජොලවෙනාපායනුපලිත්තත්තා රජෙහි කිලෙසසඞ්ඛාතෙහි නිග්ගතා නිරජා, තෙසං භාවො **නිරජත්තනං** නික්කිලෙසභාවං **යන්ති** පාපුණන්ති. **අහො** අච්ඡරියං යතො රජසා ලිත්තා නාම සංකිලිට්ඨායෙව සියුං, භවං පන පාදරජසා විලෙපනෙ ජනෙ නිරජෙ කරොති. අච්ඡරියං භවතො ඉදන්ති අත්ථො.

143. ඉදානි උදාහරති **"පාදම්භොජෙ"**ච්චාදිනා. භො ගොතම **යෙ** සත්තා **තව** තුය්හං **පාදම්භොජරජොලිත්තගත්තා** පාදපදුමරෙණුලිත්තමත්ථකනලාටාදිසරීරාවයවයුත්තා තෙ **ජන්තවො** සත්තා **සබ්බථා** කිලෙසසඞ්ඛාතරජොජල්ලෙහි අනුපලිත්තත්තා සබ්බප්පකාරෙන **නිරජත්තනං** විගතකිලෙසරජොභාවං **යන්ති** පාපුණන්ති, **අහො** අච්ඡරියං. රජොලිත්තා නාම සංකිලිට්ඨා සියුං, ත්වං පන පාදරජසා උපලිත්තෙපි සත්තෙ නිරජෙ කරොසීති භාවො. ඉහ භගවතො

උක්කංසගුණො දීපිතො හොති. පාදානියෙව අම්භොජානීති ච, තෙසං රජානීති ච, තෙහි ලිත්තානි ගත්තානි යෙසන්ති ච, රජෙහි කිලෙසෙහි නිග්ගතාති ච, තෙසං භාවොති ච වාක්‍යං.

144. **එවං ජිනානුභාවස්ස, සමුක්කංසො’ත්‍රදිස්සති;**
පඤ්ඤවා විධිනා’නෙන, චින්තයෙ පරමීදිසං.

144. කො පනෙත්ථ උක්කංසවන්තො ගුණො යෙන බන්ධො සනාථො සියාති චෙ? ආහ **“එව”**මිච්චාදි. **එවමිති ජිනානුභාවස්ස** සම්මාසම්බුද්ධපභාවස්ස **සමුක්කංසො** අතිසයො **දිස්සති** පදිස්සතෙ **අත්‍ර** බන්ධෙ, තස්මා **ජිනානුභාවෙන** උක්කංසවතා ගුණෙන බන්ධො සනාථො සියාති. පකාරමිමමඤ්ඤත්‍රපිඅතිදිසන්තො ආහ **“පඤ්ඤවා”**තිආදි. **පඤ්ඤවා** පඤ්ඤාසම්පන්නො **අනෙන විධිනා** ඉමිනා පකාරෙන **එදිසං** එවරූපං **පරං** අඤ්ඤං **චින්තයෙ** විතක්කෙයා.

144. ඉදානි යථාවුත්තගුණනිදස්සනඤ්ච සිස්සානුසාසනඤ්ච දස්සෙති **“එව”**මිච්චාදිනා. **අත්‍ර** ඉමිස්සං අනන්තරගාථායං **එවං** යථාවුත්තක්කමෙන **ජිනානුභාවස්ස** තථාගතප්පභාවස්ස **සමුක්කංසො** ආධික්කං **දිස්සති** පදිස්සතෙ, තස්මා ජිනානුභාවසඞ්ඛාතෙන උක්කංසවතා ගුණෙන බන්ධො සනාථො භවෙය්‍ය. **පඤ්ඤවා** පසත්ථඤාණවන්තො **අනෙන විධිනා** ඉමිනා කමෙන ඊදිසං **පරං** අඤ්ඤං **චින්තයෙ** කප්පෙය්‍ය.

145. **උදාරො සොපි විඤ්ඤෙය්‍යො,**
යං පසත්ථවිසෙසනං;
යථා කීළාසරො ලීලා-
භාස [භාසො (ක.)] **හෙමඞ්ගදාදයො.**

145. අපරමුදාරප්පකාරං දස්සෙතුමාහ **“උදාරො”**ඉච්චාදි. යං **පසත්ථං** සිලාඝනීයං විසෙසනං උපාදියති, **සොපි** න පන යථාවුත්තොව උදාරො විඤ්ඤෙය්‍යො. **“යථෙ”**ත්‍යුදාහරති. කීළාය කීළත්ථං සරො, ලීලාය යුත්තො භාසො, හෙමං හෙමමයමඞ්ගදන්ති සමාසො, තං ආදි යෙසන්ති බාහිරත්ථො. **ආදිසද්දෙන** කුසුමදාමමණිමෙඛලාදීනං සඞ්ගහො. අයං තු බන්ධඵරුසගාම්මපරිච්චාගා සම්භවති.

145. අඤ්ඤමපි උදාරං දස්සෙති **“උදාරො”**ච්චාදිනා. යං **පසත්ථවිසෙසනං** පසංසනීයවිසෙසනං හොති, සොපි උදාරොති විඤ්ඤෙය්‍යො. **“යථා”**ති තමුදාහරති. **කීළාසරො** කීළාය කතො සරො. **ලීලාභාසො** ලීලාය යුත්තො භාසො. **හෙමඞ්ගදාදයො** සුවණ්ණකෙයූරාඉච්චාදයොති. කීළත්ථාය සරොති ච, ලීලාය යුත්තො භාසොති ච, හෙමං හෙමමයං අඞ්ගදන්ති ච, ලීලාභාසො ච හෙමඞ්ගදඤ්චාති ච, තානි ආදීනි යෙසං කුසුමදාමමණිමෙඛලාදීනන්ති ච විග්ගහො. අයමුදාරො බන්ධඵරුසගාම්මාදිදොසපරිච්චාගෙන සිජ්ඣති.

146. **ලොකියත්ථානතික්කන්තා,**
කන්තා සබ්බජනානපි;
කන්ති නාමා’තිවුත්තස්ස,
වුත්තා සා පරිහාරතො.

යථා “මුනින්ද”ඉච්චාදි.

146. කන්තිං කථයති **“ලොකියි”**ච්චාදිනා. ලොකෙ විදිතො **ලොකියො,** තං ලොකියං **අත්ථං** අභිධෙය්‍යං **අනතික්කන්තා** අනතීතා සබ්බෙසං කවීනමිතරෙසං වා ජනානං එව **කන්තා** මනොහරා කන්ති නාමාති වුච්චති. අයං පන සද්දගුණො අතිවුත්තස්ස වාක්‍යදොසස්ස පරිච්චාගෙන සම්භවති. තෙනාහ **“අතිවුත්තස්සා”**තිආදි. උදාහරණත්ථො හෙට්ඨා වුත්තොයෙව.

146. ඉදානි කන්තිං දස්සෙති **“ලොකියි”**ච්චාදිනා. **ලොකියත්ථානතික්කන්තා** ලොකෙ පසිද්ධසද්දත්ථමනතික්කන්තා **සබ්බජනානං** සකලකවීනං **කන්තා** මනුඤ්ඤා **කන්ති නාම** වුච්චතෙ, සා **අතිවුත්තස්ස** අතිවුත්තදොසස්ස **පරිහාරතො වුත්තා** දොසපරිහාරපරිච්ඡෙදෙ කථිතා හොති. අතිවුත්තදොසපරිහාරතො එව කන්තියා සිද්ධත්තා තස්ස ලක්ඛියො එව එතිස්සා හොතීති අධිප්පායො. ලොකෙ විදිතොති ච, සො ච සො අත්ථො චෙති ච විග්ගහො. **“යථා”**ති කන්තියා උදාහරණං දස්සෙති **“මුනින්ද”**ඉච්චාදි. තං වුත්තමෙව.

147. **අත්ථබ්‍යත්තා’භිධෙය්‍යස්සා-**
නෙය්‍යතා සද්දතො’ත්ථතො;
සා’යං තදුභයා නෙය්‍ය-
පරිහාරෙ පදස්සිතා.

යථා “මරීචි”ච්චාදි ච, “මනොනුරඤ්ජනො”ච්චාදි ච.

147. අත්ථබ්‍යත්තිං බ්‍යඤ්ජයති **“අත්ථබ්‍යත්තාභිධෙයයි”**ච්චාදිනා. **අභිධෙය්‍යස්ස** සම්බන්ධඅත්ථස්ස සද්දතො **අත්ථතො** වා සාමත්ථියතො වා **අනෙය්‍යතා** පතීති අඤ්ඤථා වගමො ගත්‍යන්තරාභාවා, යතො වුත්තං ‘‘දුල්ලභාවගතී සද්ද-සාමත්ථියවිලඞ්ඝිනී’’ති. තමනුවදිත්වා අත්ථබ්‍යත්ති විධීයතෙ. සා පන බ්‍යාකිණ්ණනෙය්‍යාදිදොසවජ්ජනාය ජායතෙ. තදුභයා ජාතා **සායං** අනෙය්‍යතා නෙය්‍යපරිහාරෙ **පදස්සිතා** පකාසිතා. පඨමදුතියොදාහරණස්සත්ථො වුත්තො.

147. ඉදානි අත්ථබ්‍යත්තිං දස්සෙති **“අත්ථබ්‍යත්ති”**ච්චාදිනා. **අභිධෙය්‍යස්ස** අත්ථස්ස සද්දතො **අත්ථතො** අත්ථසාමත්ථියතො ච **අනෙය්‍යතා** තත්ථෙව විජ්ජමානත්තා සද්දස්ස අත්ථස්ස වා ආහරිත්වා වත්තබ්බස්ස අභාවො **අත්ථබ්‍යත්ති** නාම, **තදුභයා** තෙහි ද්වීහි ජාතා **සා අයං** අනෙය්‍යතාසඞ්ඛාතා අත්ථබ්‍යත්ති **නෙය්‍යපරිහාරෙ** නෙය්‍යදොසපරිහාරපදෙසෙ **පදස්සිතා** පකාසිතාති. ‘‘දුල්ලභාවගතී සද්ද-සාමත්ථියවිලඞ්ඝිනී’’ති වුත්තත්තා අත්ථපතීති පන විනා සද්දඤ්ච සාමත්ථියඤ්ච අඤ්ඤථානුපලබ්භතීති ඉහ ‘‘සද්දතො අත්ථතො’’ති වුත්තං. අත්ථස්ස බ්‍යත්ති පතීතීති ච, නත්ථි නෙය්‍යං ආහරිතබ්බං අස්ස අභිධෙය්‍යස්සාති ච, තස්ස භාවොති ච, තෙ ච තෙ උභො සද්දත්ථා චාති ච, තෙ අවයවා එතිස්සාති ච, නෙය්‍යස්ස පරිහාරොති ච වාක්‍යං. ඉදානි **“යථෙ”**ච්චාදිනා ද්විප්පකාරාය අත්ථබ්‍යත්තියා යථාක්කමං උදාහරණමනුස්සාරෙති **“මරි”**ච්චාදිගාථාද්වයෙන, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

පුන අත්ථෙන යථා –

148. **සභාවාමලතා ධීර,**
මුධා පාදනඛෙසු තෙ;
යතො තෙ’වනතානන්ත-
මොළිච්ඡායා ජහන්ති නො.

148. පුන දුතියෙ තු **ධීරාති** ආමන්තනං. **තෙ** තව පාදනඛෙසු **සභාවාමලතා** පකතිපරිසුද්ධතා **මුධා** තුච්ඡා. කස්මාති චෙ? **යතො** යස්මා කාරණා **තෙ** පාදනඛා **අවනතස්ස** සන්නතස්ස **අනන්තස්ස** නාගරාජස්ස **මොළිනො** කිරීටස්ස **අවනතානං** වා නරමරානං **අනන්තානං** මොළීනං **ඡායා** ඡවියො **නො ජහන්ති** න පරිච්චජන්ති, සඤ්ඡවියො පන ජහන්තීති. එත්ථ නඛෙසු සඤ්ඡවිත්තා පාදනඛස්ස මොළීනං නිරන්තරප්පණාමාබ්‍යභිචාරානරමරාදීනං භගවතො පාදාරවින්දවන්දනං සාමත්ථියා වුට්ඨං ගම්‍යතෙ.

148. **“පුන අත්ථෙන යථා සභාවි”**ච්චාදි. ධීර **තෙ** තව පාදනඛෙසු **සභාවාමලතා** පකතිපරිසුද්ධතා **මුධා** තුච්ඡා. කස්මාති චෙ? **යතො** යස්මා **තෙ** චරණනඛා **අවනතානන්තමොළිච්ඡායා** පාදානතස්ස අනන්තනාගරාජස්ස කිරීටස්ස සම්බන්ධිනී, අවනතානං වා අනන්තානං දෙවමනුස්සානං මොළීනං ඡායා කන්තියො **නො ජහන්ති** න විජහන්ති, පකතිවණ්ණං පහාය කිරීටකන්තිසදිසා තෙ හොන්ති, තස්මා එත්ථ චන්දකිරණසන්නිභානං නඛරංසීනං සමීපෙ මොළීනං නඛරංසීහි අමද්දිතසකකන්තියුත්තභාවමාපජ්ජනං තාදිසානං නිරන්තරප්පණාමාභාවාභාවතො ඛත්තියාදීනං මුනින්දපාදාරවින්දද්වන්දෙ නිරන්තරප්පණාමො සාමත්ථියා විභූතං ගම්‍යතෙ. සස්ස භාවොති ච, තෙන අමලාති ච, තෙසං භාවොති ච, පඨමපක්ඛෙ අවනතො ච සො අනන්තො චාති ච, තස්ස මොළීති ච, තස්ස ඡායායොති ච, දුතියපක්ඛෙ අනන්තා ච තෙ මොළී චෙති ච, අවනතානං අනන්තමොළීති ච, තෙසං ඡායායොති ච වාක්‍යං.

149. **‘‘බන්ධසාරො’’ති මඤ්ඤන්ති, යං සමග්ගාපි විඤ්ඤුනො;**
දස්සනාවසරං පත්තො, සමාධි නාම’යං ගුණො.

149. සමාධිඵලං කිච්චාහ **“බන්ධෙ”**ච්චාදි. **යන්ති** යං සමාධිං **බන්ධස්ස** ගජ්ජපජ්ජමිස්සභාවස්ස **සාරොති** සබ්බස්ස ජීවිතං තප්පරායත්තා බන්ධස්ස **සමග්ගාපි විඤ්ඤුනො** සබ්බෙපි කවිනො **මඤ්ඤන්ති** චින්තෙන්ති ජානන්ති, අයං **සමාධි නාම** සමාධිඛ්‍යො ගුණො **දස්සනෙ** පකාසනෙ **අවසරං** ඔකාසං අනොත්තරත්තා පරස්ස සම්පත්තො උද්දිට්ඨානුක්කමෙනාති.

149. ඉදානි සමාධයො නිද්දිසති **“බන්ධි”**ච්චාදිනා. **සමග්ගා අපි විඤ්ඤුනො** සබ්බෙපි කවයො **යං** සමාධිං **“බන්ධසාරො”**ති පජ්ජගජ්ජවිමිස්සසඞ්ඛාතස්ස බන්ධස්ස ජීවිතමිති මඤ්ඤන්ති, අයං සමාධි නාම ගුණො **දස්සනාවසරං පත්තො** උද්දිට්ඨානුක්කමෙන දස්සනොකාසං පත්තො හොති. බන්ධස්ස සාරොති ච, දස්සනෙ අවසරන්ති ච, තං පත්තොති ච විග්ගහො.

150. **අඤ්ඤධම්මො තතො’ඤ්ඤත්ථ,**
ලොකසීමානුරොධතො;
සම්මා ආධීයතෙ’ච්චෙ’සො,
සමාධීති නිරුච්චති.

150. කථමයං සද්දවොහාරො බන්ධෙ ‘‘සමාධී’’ති වුච්චතීත්‍යාහ **“අඤ්ඤෙ”**ච්චාදි. **අඤ්ඤස්ස** වත්ථුනො පකතාපෙක්ඛාය **ධම්මො** ගුණො පසිද්ධො, **තතො** තස්මා මුඛ්‍යවිසයා **අඤ්ඤත්ථ** අමුඛ්‍යෙ විසයෙ **ලොකසීමානුරොධතො** ලොකප්පතීත්‍යනුවත්තනෙන **සම්මා** සාධු ලොකසීමානුවත්තනමෙවෙහ සාධුත්තං **ආධීයතෙ**

ආරොපායතෙ, **ඉති ඉමිනා කාරණෙන එසො** එවංවිධො ධම්මො **“සමාධී”ති නිරුච්චතී**තිධ සම්මා ආධීයතීති එවං නීහරිත්වා වුච්චතීති අත්ථො.

150. ‘‘සමාධී’’ති අයං වොහාරො බන්ධවිසයෙ කථං පවත්තතීති ආසඞ්කායං පඨමං නිබ්බචනං දස්සෙතුං ආහ **“අඤ්ඤ”**ච්චාදි. යස්මා **අඤ්ඤධම්මො** සමාධානස්ස විසයභූතඅමුඛ්‍යතො අඤ්ඤස්ස මුඛ්‍යවත්ථුනො පසිද්ධගුණො, **තතො** මුඛ්‍යවිසයතො **අඤ්ඤත්ථ** අමුඛ්‍යවිසයෙ **ලොකසීමානුරොධතො** ලොකවොහාරමරියාදාවිරොධභාවෙන ලොකප්පතීත්‍යානුවත්තනෙනෙව සම්මා **ආධීයති** ඨපීයති, **ඉති ඉමිනා කාරණෙන එසො** යථාවුත්තගුණො **“සමාධී”ති නිරුච්චති** වුච්චතීති. අඤ්ඤස්ස ධම්මොති ච, ලොකස්ස සීමාති ච, තස්සා අනුරොධොති ච විග්ගහො.

සමාධිඋද්දෙස

151. **අපාණෙ පාණිනං ධම්මො, සම්මා ආධීයතෙ ක්වචි;**
නිරූපෙ රූපයුත්තස්ස, නිරසෙ සරසස්ස ච.

152. **අද්‍රවෙ ද්‍රවයුත්තස්ස, අකත්තරිපි කත්තුතා;**
කඨිනස්සා’සරීරෙපි, රූපං තෙසං කමා සියා.

151-152. සමාධානවිසයමාහ **“අපාණෙ”**ඉච්චාදි. **ක්වචි** ඨානෙ **පාණිනං** පාණවන්තානං පදත්ථානං **ධම්මො** ගුණො **අපාණෙ** පාණවිරහිතෙ වත්ථුනි **සම්මා** ලොකපතීත්‍යානුවත්තනෙන **ආධීයතෙ** ආරොපායතෙ, එවමුපරිපි යථානුරූපං. **නිරූපෙති** රූපවිරහිතෙ වත්ථුනි, **ක්වචීති** සබ්බත්ථ අනුවත්තති. **අසරීරෙ** අඝනෙ අසංහතෙ වත්ථුනි **කඨිනස්ස** දළ්හස්ස, **තෙසං** යථාවුත්තානං සමාධීනං **රූපං** උදාහරණං **කමා** උද්දිට්ඨානුක්කමෙන.

151-152. උද්දෙසෙ ‘‘සමාධයො’’ති බහුවචනෙන නිද්දිට්ඨානං සමාධීනං විසයමුපදස්සෙති **“අපාණෙ”**ච්චාදිනා. **ක්වචි** කිස්මිඤ්චි ඨානෙ **පාණිනං ධම්මො** ඉන්ද්‍රියබද්ධානං ගුණො **අපාණෙ** පාණරහිතවත්ථුම්හි **සම්මා** ලොකපතීතිඅනුසාරෙන **ආධීයතෙ** ආරොපායතෙ, ක්වචි **රූපයුත්තස්ස** රූපවන්තවත්ථුනො ධම්මො **නිරූපෙ** රූපරහිතවත්ථුම්හි, ක්වචි **සරසස්ස** රසවන්තස්ස වත්ථුනො ධම්මො **නිරසෙ** රසරහිතෙ ච, ක්වචි **ද්‍රවයුත්තස්ස** ද්‍රවවන්තවත්ථුනො ධම්මො **අද්‍රවෙ** ද්‍රවරහිතෙ ච, ක්වචි **කත්තුතා** කත්තුගුණො **අකත්තරිපි,** ක්වචි **කඨිනස්ස** ථද්ධස්ස වත්ථුනො ධම්මො **අසරීරෙපි** සරීරරහිතෙපි සම්මා ආධීයතෙ. **තෙසං** ඡන්නං සමාධීනං **රූපං** උදාහරණං **කමා** ‘‘අපාණෙ පාණින’’න්ති උද්දිට්ඨානුක්කමෙන **සියා** භවෙය්‍යාති. න සන්ති පාණා අස්සෙති ච, රූපා නිග්ගතොති ච, රූපෙන යුත්තොති ච, රසා නිග්ගතොති ච, රසෙන සහ වත්තමානොති ච, ද්‍රවාඅඤ්ඤොති ච, ද්‍රවෙන ද්‍රවභාවෙන යුත්තොති ච, කත්තුතො අඤ්ඤොති ච, කත්තුනො භාවොති ච, නත්ථි සරීරං අස්සාති ච විග්ගහො.

සමාධිනිද්දෙස

අපාණෙ පාණිනං ධම්මො

153. **උණ්ණාපුණ්ණින්දුනා නාථ, දිවාපි සහ සඞ්ගමා;**
විනිද්දා සම්පමොදන්ති, මඤ්ඤෙ කුමුදිනී තව.

153. **“උණ්ණා”**ඉච්චාදි. **නාථාති** ලොකත්තයෙකපටිසරණභූතතාය භගවන්තං ආලපති. තව උණ්ණාරොමධාතුසඞ්ඛාතෙන පුණ්ණින්දුනා **සහ සඞ්ගමා** සංයොගෙන **කුමුදිනී** කුමුදිනියො කුමුදාකරා දිවාපි **විනිද්දා** විගතසොප්පා **සම්පමොදන්ති මඤ්ඤෙ** සුට්ඨුයෙව පමොදන්තීති පරිකප්පෙමීති. එත්ථ පාණිධම්මස්ස සුරතරූපස්ස සඞ්ගමස්ස විනිද්දාය සම්පීණනස්ස ච අපාණිනි ආරොපිතපුම්භාවෙ උණ්ණාපුණ්ණින්දුම්හි, තථා ආරොපිතඉත්ථිභාවාසු කුමුදිනීසු ලොකසීමානුරොධෙන සමාධානතො සොයං පසිද්ධො ධම්මො ‘‘සමාධී’’ති වුච්චති. තදභිධායී සද්දො ච උපචාරතො අත්ථානුගාමිත්තා සද්දිකවොහාරං දස්සෙති, එවමුපරිපි යථායොගං.

153. තෙසු පාණිධම්මසමාධිනො උදාහරණමාදිසති **“උණ්ණා”**ඉච්චාදිනා. නාථ **තව** තුය්හං **උණ්ණාපුණ්ණින්දුනා** උණ්ණාරොමමණ්ඩලසඞ්ඛාතපුණ්ණචන්දෙන **සහ සඞ්ගමා** අඤ්ඤමඤ්ඤසමවායහෙතුනා **කුමුදිනී** කෙරවාකරසඞ්ඛාතා කුමුදිනියො දිවාපි **විනිද්දා** විකසිතා **සම්පමොදන්ති මඤ්ඤෙ** අතිසන්තුට්ඨා හොන්තීති කප්පෙමීති ඉන්දුසම්පමොදො **සහ**සද්දෙන ඤායතෙ. එත්ථ පාණිධම්මසඞ්ඛාතො සුරතසඞ්ගමො ච නිද්දාපගමො ච සම්පමොදනඤ්චාති තිණ්ණං උණ්ණාපුණ්ණින්දුකුමුදිනීසඞ්ඛාතෙසු අපාණෙසු ලොකවොහාරානතික්කම්ම බුද්ධියා ආරොපනෙන පාණිධම්මතො පසිද්ධා තයො අත්ථා ඉධ සමාධයො නාම, තප්පටිපාදකගන්ථොපි අත්ථානුගාමිත්තා තදුපචාරෙන සමාධීති දට්ඨබ්බො. පුණ්ණො ච සො ඉන්දු චෙති ච, උණ්ණා එව පුණ්ණින්දු වාති ච, විගතා නිද්දා යෙහීති ච විග්ගහො.

නිරූපෙ රූපයුත්තස්ස

154. දයාරසෙසු මුජ්ජන්තා, ජනා’මතරසෙස්වි’ව;
සුඛිතා හතදොසා තෙ, නාථ පාදම්බුජානතා.

154. “දයා”ඉච්චාදි. නාථ තෙ පාදම්බුජෙසු ආනතා පණාමවසෙන **ජනා** තිලොකකුහරපවත්තිනො සත්තා **අමතරසෙස්විව** පීයූසරසෙසු විය **දයාරසෙසු** කරුණාරසෙසු ගුණෙසු. ‘‘සිඞ්ගාරාදො විසෙ වීරියෙ, ගුණෙ රාගෙ ද්‍රවෙ රසො’’ති [අමරකොස 3.3.226] හි නිඝණ්ටු. **මුජ්ජන්තා** නිමුජ්ජමානා **හතා** නට්ඨා **දොසා** වාතාදයො අමතපක්ඛෙ, අඤ්ඤත්ථ තු **හතා** නට්ඨා **දොසා** රාගාදයො යෙසන්ති විග්ගහො, තතොයෙව **සුඛිතා** සුඛං කායිකචෙතසිකසුඛං ඉතා පත්තා ගතාති අත්ථො.

154. ඉදානි රූපධම්මසමාධිනො උදාහරණං උද්දිසති **“දයා”**ඉච්චාදිනා. නාථ **තෙ** තව **පාදම්බුජානතා** චරණපදුමෙ පණතා **ජනා** දෙවමනුස්සා **අමතරසෙසු ඉව** සුධාජලෙසු විය **දයාරසෙසු** අනඤ්ඤසාධාරණකරුණාගුණෙසු **මුජ්ජන්තා** නිමුජ්ජමානා **හතදොසා** විනට්ඨවාතපිත්තාදයො විනට්ඨරාගාදිදොසා වා **සුඛිතා** තතොයෙව අජරාමරසඞ්ඛාතසුඛං ඉතා පත්තාති. එත්ථ රූපයුත්තජලෙ ලබ්භමානං මුජ්ජනං නිරූපෙ දයාගුණෙ ආරොපිතං හොති. දයා එව රසා ගුණාති ච, අමතා එව රසාති ච, හතා වාතාදයො රාගාදයො වා දොසා යෙසන්ති ච, පාදානි එව අම්බුජානීති ච, තෙසු ආනතාති ච විග්ගහො.

‘‘සිඞ්ගාරාදොවිසෙ වීරියෙ, ගුණෙ රාගෙ ද්‍රවෙරසො’’ති [අමරකොස 3.3.226] එත්ථ **රසසද්දො** ගුණජලෙසු වත්තති.

නිරසෙ සරසස්ස

155. මධුරෙපි ගුණෙ ධීර, නප්පසීදන්ති යෙ තව;
කීදිසීමනසො වුත්ති, තෙසං ඛාරගුණානහො [හෙ (සී.)].

155. “මධුරෙ”ච්චාදි. ධියා ඊරතීති **ධීරො,** හො ධීර තව **මධුරෙපි** මනොහරෙපි **ගුණෙ** කරුණාදිකෙ **යෙ නප්පසීදන්ති** පසාදං න කරොන්ති, **ඛාරගුණානං** අමධුරගුණානං **තෙසං** ජනානං **මනසො වුත්ති** චිත්තප්පවත්ති **කීදිසී**ති කිම්ව දිස්සති, න විඤ්ඤායතෙ ‘‘ඊදිසී’’ති. යතො තාදිසගුණාවබොධපරම්මුඛා මොහන්ධකාරසම්බන්ධිතාති.

155. ඉදානි සරසධම්මසමාධිනො උදාහරණමුද්දිසති **“මධුරි”**ච්චාදිනා. හො **ධීර තව** තෙ **මධුරෙ අපි ගුණෙ** පකතිසුන්දරෙ කරුණාපඤ්ඤාගුණෙපි **යෙ** හීනාධිමුත්තිකා ජනා නප්පසීදන්ති, **ඛාරගුණානං** අමධුරගුණානං **තෙසං** ජනානං **මනසො වුත්ති** චිත්තප්පවත්ති **කීදිසී** කථං රූහති. ධියා ඊරති පවත්තතීති ච, කා විය සා දිස්සතීති ච, ඛාරා ගුණා යෙසන්ති ච විග්ගහො. එත්ථ සමාධි නාම රසහීනෙ ආරොපිතරසයුත්තධම්මභූතං මධුරඛාරගුණද්වයං.

අද්‍රවෙ ද්‍රවයුත්තස්ස

156. සබ්බත්ථසිද්ධ චූළක-පුටපෙයයා මහාගුණා;
දිසා සමන්තා ධාවන්ති, කුන්දසොභාසලක්ඛණා.

156. “සබ්බත්ථසිද්ධි”ච්චාදි. සබ්බත්ථසිද්ධස්ස මහාමුනිනො චූළකපුටෙන **පෙයයා** පාතබ්බා **කුන්දසොභාසලක්ඛණා** කුන්දකුසුමස්ස සොභාසවන්තා ජුතිවිජම්භිනො **මහාගුණා සමන්තා** පරිතො **දිසා** දිසන්තානි ධාවන්ති.

156. ඉදානි ද්‍රවයුත්තසමාධිනො උදාහරණමුද්දිසති **“සබ්බත්ථී”**ච්චාදිනා. **සබ්බත්ථසිද්ධ** සබ්බකිච්චෙ පරිනිප්ඵන්න, නිප්ඵන්නෙහි සබ්බත්ථෙහි වා සමන්නාගත හෙ තථාගත **තව චූළකපුටපෙයයා** චූළකපුටෙන පාතබ්බා **කුන්දසොභාසලක්ඛණා** කුන්දසොභාහි සමානලක්ඛණා කුන්දසොභාසදිසා වා **මහාගුණා** සඞ්ඛ්‍යාමහන්තත්තා ආනුභාවමහන්තත්තා වා මහන්තා වා අරහත්තාදයො ගුණා **සමන්තා** සමන්තතො **දිසා** දසදිසාසු ධාවන්තීති. එත්ථ ද්‍රවයුත්තගුණභූතො චූළකපුටපෙයයභාවො ද්‍රවරහිතෙ ගුණෙ ආරොපිතො සමාධි නාම හොති. සබ්බෙ ච තෙ අත්ථා චෙති ච, තෙ සිද්ධා යස්සෙති ච, චූළකමෙව පුටමිති ච, තෙන පෙයයාති ච, මහන්තා ච තෙ ගුණා චෙති ච, කුන්දානං සොභාති ච, තාහි සමානං ලක්ඛණං යෙසන්ති ච විග්ගහො.

අකත්තරි කත්තුතා

157. මාරාරිබලවිස්සට්ඨා, කුණ්ඨා නානාවිධා’යුධා;
ලජ්ජමානා’ඤ්ඤවෙසෙන, ජින පාදානතා තව.

157. “මාරා”ඉච්චාදි. මාරොයෙව අරි සත්තූති **මාරාරී,** තෙන, **බලෙන** අත්තනො සත්තියා, තස්ස වා **බලෙන** සෙනාය **විස්සට්ඨා** අභිමුඛං ඡඩ්ඩිතා **නානාවිධා** අනෙකප්පකාරා **ආයුධා** භින්දිවාළාදයො **කුණ්ඨා** [හෙණ්ඩිවාලාදයො

(ක.)] පරිච්චත්තතිඛිණභාවා තායෙව කුණ්ඨභාවප්පත්තියා **ලජ්ජමානා** “ලොකප්පතීතානුභාවානමම්හාකම්පි එවරූපං ජාත”න්ති ලජ්ජන්තා **අඤ්ඤවෙසෙන** “කථං නාම පරෙ අම්හෙ න ජානෙය්‍යු”න්ති අත්තනො ආවුධවෙසං පරිවත්තිත්වා කුසුමවෙසෙන, **ජිනාති** ආමන්තනං, තව **පාදානතා** පාදෙසු සන්නතා.

157. ඉදානි කත්තුධම්මසමාධිනො උදාහරණමුද්දිසති **“මාරාරි”**ච්චාදිනා. හෙ **ජින මාරාරිබලවිස්සට්ඨා** මාරසත්තුනා අත්තනො සත්තියා විස්සට්ඨා, මාරාරිනො වා සෙනාය විස්සට්ඨා අභිමුඛෙ පාතිතා **නානාවිධායුධා** අනෙකප්පකාරභින්දිවාලඋසුසත්තිතොමරාදයො ආවුධා **කුණ්ඨා** අතිඛිණා **ලජ්ජමානා** “කස්මා එවං ලොකපසිද්ධානුභාවානමම්හාකම්පි ඊදිසං විප්පකාරමහොසී”ති ලජ්ජන්තා **අඤ්ඤවෙසෙන** “කථමම්හෙ පරෙ න ජානෙය්‍යු”න්ති ආවුධවෙසං හිත්වා තදඤ්ඤභූතෙන පුප්ඵවෙසෙන තව **පාදානතා** පාදසමීපෙ නතා අහෙසුන්ති. එත්ථ කත්තුධම්මභූතං ලජ්ජනඤ්ච අඤ්ඤවෙසෙන පරිවත්තනඤ්ච ආනතඤ්චෙති ඉමෙ ලජ්ජනාදීනං අකත්තුභූතෙසු විසයෙසු ආරොපිතා සමාධයො නාම හොන්ති. මාරො එව අරීති ච, බලෙන විස්සට්ඨාති ච, මාරාරිනා බලවිස්සට්ඨාති ච මාරාරිනො බලං සෙනාති ච, තෙන විස්සට්ඨාති ච, නානා අනෙකවිධා පකාරා යෙසන්ති ච, අඤ්ඤෙසං වෙසොති ච, අඤ්ඤො ච සො වෙසො චාති ච, පාදෙසු ආනතාති ච විග්ගහො.

කඨිනස්ස අසරීරෙ

158. **මුනින්දභාණුමා කාලො-**
දිතො බොධොදයාචලෙ;
සද්ධම්මරංසිනා භාති,
◌න්දමන්ධතමං පරං.

158. **“මුනින්ද”**ඉච්චාදි. **බොධො** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසදිසො සොයෙව වා **උදයාචලො** උදයපබ්බතො තස්මිං **කාලෙ** රත්තිපරියන්තෙ අභිනික්ඛන්තසමයෙ **උදිතො** පාතුභූතො **මුනින්දො** මුනින්දසදිසො සොයෙව වා **භාණුමා** සූරියො **අන්ධතමං** අන්ධකාරං මොහං වා **පරං** අච්චන්තමෙව **සද්ධම්මරංසිනා** සද්ධම්මසදිසෙන සද්ධම්මසඞ්ඛාතෙන වා රංසිනා **භින්දං** පදාලෙන්තො **භාති** සොභතීති.

158. ඉදානි කඨිනධම්මසමාධිනො උදාහරණමුද්දිසති **“මුනින්දි”**ච්චාදිනා. **බොධොදයාචලෙ** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසදිසෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසඞ්ඛාතෙ වා උදයපබ්බතෙ **කාලොදිතො** රත්තික්ඛයෙ මාරපරාජිතසමයෙ වා උදිතො පාතුභූතො **මුනින්දභානුමා** මුනින්දසදිසො මුනින්දොයෙව වා සූරියො **අන්ධතමං** පකතිසනන්ධකාරං බහලමොහන්ධකාරං **සද්ධම්මරංසිනා** සද්ධම්මසදිසෙන සද්ධම්මභූතෙන වා කිරණෙන **පරමතිසයෙන** **භින්දං** පදාලෙන්තො **භාති** සොභතීති. එත්ථ ථද්ධධම්මභූතං භෙදනං අසරීරභූතෙ අන්ධකාරෙ බුද්ධියා ආරොපිතං සමාධි නාම හොති. මුනීනං ඉන්දොති ච, සොයෙව භානුමාති ච, බොධො එව උදයාචලොති ච, සද්ධම්මො එව රංසීති ච විග්ගහො.

159. **වමනුග්ගිරනාදො’තං, ගුණවුත්‍යපරිච්චුතං;**
අතිසුන්දරමඤ්ඤං තු, කාමං වින්දති ගාම්මතං.

159. කොචි ධම්මො අමුඛ්‍යවිසයෙ බන්ධෙ සොභතෙ, න මුඛ්‍යවිසයෙති දස්සන්තො ආහ **“වමනං”**ඉච්චාදි. වමනඤ්ච උග්ගිරනඤ්ච, **ආදිසද්දෙන** විරෙචනාදිපරිග්ගහො. **එතං** යථාවුත්තං **ගුණා** පධානෙතරා පසිද්ධවිසයා විසයන්තරපරිග්ගහලක්ඛණා **වුත්ති** පයොගරූපා, තතො **අපරිච්චුතං** අපරිගළිතං සන්තං අමුඛ්‍යභූතං **අතිසුන්දරං** අච්චන්තමනොහරමලඞ්කාරරූපත්තා, **අඤ්ඤං තු** ඉතරං පන මුඛ්‍යන්ති වුත්තං හොති. **කාමං** එකන්තෙන **ගාම්මතං** අසබ්භසභාවං බන්ධෙ තස්සානුචිතභාවතො **වින්දති** පටිලභති පසවතීති අත්ථො.

159. ඉදානි ඉමෙසුයෙව පාණිධම්මාදීසු කොචි ධම්මො අමුඛ්‍යවිසයෙ පයුත්තො පසත්ථො, මුඛ්‍යවිසයෙ පයුත්තො අපසත්ථොති දස්සෙන්තො **“වමනුග්ගි”**ච්චාදිමාහ. **එතං වමනුග්ගිරනාදි** වමනඋග්ගිරනවිරෙචනාදිකං **ගුණවුත්‍යපරිච්චුතං** අමුඛ්‍යපයොගතො අගළිතං අමුඛ්‍යභූතං **අතිසුන්දරං** සබ්බෙසං අතිපියං හොති, **අඤ්ඤං තු** උත්තතො බ්‍යතිරෙකං මුඛ්‍යවිසයෙ පයුත්තං වමනුග්ගිරනාදිකං පන **කාමං** එකන්තෙන **ගාම්මතං** සභාවඅප්පියගාම්මදොසතං **වින්දති** සෙවතීති. වමනඤ්ච උග්ගිරනඤ්චෙති ච, තානි ආදීනි යස්සෙති ච, ගුණා අප්පධානා වුත්තීති ච, තතො අපරිච්චුතන්ති ච විග්ගහො.

160. **කන්තීනං වමනබ්‍යාජා, මුනිපාදනඛාවලී;**
චන්දකන්තී පිවන්තීව, නිප්පභං තං කරොන්තියො.

160. උදාහරති **“කන්තීන”**මිච්චාදි. **මුනිනො** සම්මාසම්බුද්ධස්ස පාදනඛානං **ආවලී** සෙණියො **කන්තීනං** අත්තනො නිරන්තරං නිස්සරන්තීනං සොභාවිසෙසානං **වමනබ්‍යාජා** උග්ගිරනලෙසෙන **චන්දකන්තී** චන්දච්ඡවියො සබ්බත්ථ පත්ථටත්තා **පිවන්තීව** පානං කරොන්තීති තක්කෙමි. කීදිසී වියාති පරිකප්පනාබීජමාහ **“නිප්පභ”**න්තිආදි. **තං** චන්දං **නිප්පභං** පභාවිරහිතං **කරොන්තියො** විදහමානා. ඉදඤ්හි කප්පනාබීජං යතො නඛසොභාලිඞ්ගනෙන චන්දස්ස

සොභාවතො නිප්පභත්තං පස්සිත්වා මහත්තඤ්ච තස්සා නඛාවලියො චන්දකන්තී පිවන්තීති පරිකප්පෙති කන්තීනඤ්ච වමනබ්‍යාජං.

160. ඉට්ඨවිසයෙ පයුත්තවමනුග්ගිරනාදීනමුදාහරණමුද්දිසති **"කන්තීන"**මිච්චාදිනා. **මුනිපාදනඛාවලී** මුනිපාදනඛසෙණියො **කන්තීනං** අත්තනො චන්දමරීචිසදිසසොභානං **වමනබ්‍යාජා** උග්ගිරනලෙසෙන **තං** නිම්මලචන්දං **නිප්පභං කරොන්තියො** අත්තනො සබ්බත්ථ පත්ථටත්තා නිප්පභං කරොන්තියො **චන්දකන්තී** චන්දරංසියො පිවන්ති මඤ්ඤෙ. නඛරංසීනං සබ්බත්ථ පත්ථටත්තා සප්පභස්සාපි චන්දස්ස නිප්පභත්තඤ්ච නඛරංසීනං අධිකත්තඤ්ච දිස්වා චන්දකන්තී පිවන්ති ඉවෙති නඛාවලීනං චන්දකන්තිපිවනඤ්ච සකකන්තිවමනඤ්ච පකති න හොති, බ්‍යාජමිති කවිනා පරිකප්පිතං හොති. එත්ථ හත්තසිත්ථාදිමුඛ්‍යාවිසයතො අඤ්ඤකන්තිසඞ්ඛාතඅමුඛ්‍යාවිසයෙ පයුත්තං වමනං ගුණවුත්තීති ඤාතබ්බං. වමනමෙව බ්‍යාජමිති ච, මුනිනො පාදාති ච, තෙසු නඛාති ච, තෙසං ආවලියොති ච, චන්දස්ස කන්තියොති ච, නිග්ගතො පභාහීති ච විග්ගහො.

161. **අචිත්තකත්තුකං රුඤ්ඤං-මිච්චෙවං ගුණකම්ම තං** [ගුණකම්මකං (සී.)];
සචිත්තකත්තුකං පෙ'තං, ගුණකම්මං යදු'ත්තමං.

161. යථාවුත්තං නිගමෙති **"අචිත්ත"**ඉච්චාදිනා. ඉච්චෙවං අචිත්තො කත්තා යස්ස තං **අචිත්තකත්තුකං**. ගුණො කම්මං යස්ස තං **ගුණකම්මං. තඤ්ච** වමනාදි **රුඤ්ඤ**මතිමනොහරං භවති බන්ධොචිතත්තා. නඛාවලියො හි අචිත්තකත්තාරො, කන්තියො ගුණකම්මන්ති වමනමත්‍රාතිසුන්දරං. නෙදමෙව රුඤ්ඤන්ති ආහ **"සචිත්ත"**ඉච්චාදි. **එතං** වමනාදිකං සචිත්තකත්තුකම්පියදිගුණකම්මං, **උත්තමං** සෙට්ඨං බන්ධොචිතත්තා.

161. අනන්තරොදාහරණස්ස පසත්ථත්තඤ්ච කම්මනි ගුණෙ සති සචිත්තකත්තුකවමනාදිකඤ්ච ඉට්ඨමිති දස්සෙන්තො **"අචිත්තකත්තුක"**මිච්චාදිමාහ. **ඉච්චෙවං** ඉමිනා පකාරෙන **අචිත්තකත්තුකං** නඛාවලිසඞ්ඛාතඅචිඤ්ඤාණකකත්තුවන්තං **ගුණකම්මං** නඛකන්තිසඞ්ඛාතඅප්පධානකම්මවන්තං වමනාදිකං **රුඤ්ඤං** රචනාය උචිතත්තා රුචිජනකං හොති, **එතං** වමනාදිකං **සචිත්තකත්තුකම්පි** සවිඤ්ඤාණකකත්තුවන්තම්පි **යදි ගුණකම්මං** අමුඛ්‍යකම්මං චෙ, **උත්තමං** විසිට්ඨමෙව, ''කන්තීන''න්ති භාවසම්බන්ධෙ ඡට්ඨියා සතිපි වමනක්‍රියාය කම්මත්තං නාතිවත්තති. නත්ථි චිත්තං යෙසන්ති ච, අචිත්තා කත්තාරො යස්සාති ච, ගුණො කම්මං යස්සෙති ච, සහ චිත්තෙන වත්තමානොති ච වාක්‍යං. **ඉති** නිදස්සනෙ **එවං** පකාරෙ නිපාතො, අථ වා වචනාවචනීයානං [වචනාවචනීයාදීනං (ක.)] නිගමාරම්භෙ නිපාතසමුදායො.

162. **උග්ගිරන්තොව ස ස්නෙහ-රසං ජිනවරො ජනෙ;**
භාසන්තො මධුරං ධම්මං, කං න සම්පීණයෙ ජනං.

162. තදුදාහරති **"උග්ගිරන්තොවා"**තිආදිනා. **සො** ජිනවරො **ජනෙ** සකලසත්තනිකායෙ **ස්නෙහරසං** අත්තනො පෙමසඞ්ඛාතං අනුරාගං **උග්ගිරන්තොව** වමන්තො විය **මධුරං** අතිපණීතං ධම්මං භාසන්තො **කං ජනං න සම්පීණයෙ,** සබ්බමෙව සම්පීණෙති. එත්ථ ජිනවරො කත්තා සචිත්තො, ස්නෙහරසො ගුණකම්මං.

162. ඉදානි සචිත්තකකත්තුපක්ඛෙ උදාහරණමුද්දිසති **"උග්ගිරන්තො"**ච්චාදිනා. **සො** ජිනවරො **ජනෙ** සකලසත්තනිකායෙ **ස්නෙහරසං** අත්තනො පෙමසඞ්ඛාතඅනුරාගං **උග්ගිරන්තො ඉව** වමන්තො විය **මධුරං** ආදිකල්‍යාණාදිභාවෙන පණීතං **ධම්මං** සද්ධම්මං **භාසන්තො** දෙසෙන්තො යථාසයං වදන්තො **කං ජනං** කීදිසං පුග්ගලං **න සම්පීණයෙ,** පීණෙති එවාති. එත්ථ උග්ගිරනං ජිනවරසඞ්ඛාතසචිත්තකකත්තුවන්තම්පි ස්නෙහරසසඞ්ඛාතඅමුඛ්‍යකම්මයුත්තත්තා පසත්ථං හොති. ස්නෙහො එව රසො අනුරාගොති විග්ගහො.

163. **යො සද්දසත්ථකුසලො කුසලො නිඝණ්ටු-**
ඡන්දොඅලඞ්කතිසු නිච්චකතාභියොගො;
සො'යං කවිත්තවිකලොපි කවීසු සඞ්ඛ්‍ය-
මොගය්හ වින්දති හි කිත්ති'මමන්දරූපං.

ඉති සඞ්ඝරක්ඛිතමහාසාමිපාදවිරචිතෙ

සුබොධාලඞ්කාරෙ

ගුණාවබොධො නාම තතියො පරිච්ඡෙදො.

163. ගන්ථන්තරාහිතවාසනාය, තදනුබන්ධපටිභානෙ චාවිජ්ජමානෙපි සුතෙන අභියොගබලෙන කවිතා කිත්ති ච තදනුගතා සමුපලබ්භතීති සමනුසාසති **"යො"**ඉච්චාදිනා. **සද්දසත්ථෙ** බ්‍යාකරණෙ කිස්මිඤ්චි ''ඉදමෙවෙ''ති නියමාභාවා **කුසලො** ඡෙකො **නිඝණ්ටුම්හි** අභිධානසත්ථෙ ච **ඡන්දසි** වුත්තිජාතිප්පපඤ්චපකාසකඡන්දොවිචිතිසත්ථෙ ච **අලඞ්කතිසු** අලඞ්කාරසත්ථෙ ච කුසලො න කෙවලං සද්දසත්ථෙයෙව, අථ ච පන **නිච්ච**මනවරතං දිවා ච රත්තො ච

කතො **අභියොගො** වායාමො රචනාවිසයෙ යස්ස සොයං **කවිත්තවිකලොපි** බන්ධකරණසඞ්ඛාතකවිගුණපරිහීනොපි **කවීසු** කවිගුණොපෙතෙසු **සඞ්ඛ්‍යං** ගණනං **ඔගය්හ** පටිලභිත්වා **අමන්දරූපං** අතිබහුං **කිත්තිං** පරිසුද්ධබන්ධරචනාලක්ඛණං තප්පභවං ඛ්‍යාතං **වින්දති** පටිලභතෙවාති.

ඉති සුබොධාලඞ්කාරෙ මහාසාමිනාමිකායං

සුබොධාලඞ්කාරටීකායං

ගුණාවබොධපරිච්ඡෙදො තතියො.

163. ඉදානි උද්දෙසක්කමෙන සද්දාලඞ්කාරෙ නිද්දිසිත්වා බ්‍යාකරණනිඝණ්ටුඡන්දොපරිවාරිතෙ ඉමස්මිං නිරන්තරාභියොගො ඉහලොකියාදිමහන්තයසස්ස කාරණමිති සිස්සානමනුසාසන්තො **''යො සද්දසත්ථකුසලො''**ච්චාදිමාහ. **යො** ථෙරනවමජ්ඣිමෙසු කොචි **සද්දසත්ථකුසලො** සද්දානුසාසනබ්‍යාකරණවිසයෙ පකතිපච්චයාදිවිභාගකප්පනාය ඡෙකො **නිඝණ්ටුඡන්දොඅලඞ්කතීසු** අභිධානඡන්දොඅලඞ්කාරසත්ථෙසුපි **කුසලො** තංතංවිභාගබුද්ධීනං පටිපාදනෙන ඡෙකො **නිච්චකතාභියොගො** ධාරණමනසිකාරවසෙන නිච්චං කතුස්සාහො හොති. **සො අයං** අප්පමාදී **කවිත්තවිකලොපි** පකතිසිද්ධකබ්බරචනගුණරහිතොපි **කවීසු සඞ්ඛ්‍යං** කබ්බකත්තූසු ගණනං **ඔගය්හ** කබ්බකරණටීකාකරණාදිපකාරෙන ඔගාහෙත්වා තං ගණනං පාපුණිත්වා **අමන්දරූපං** අනප්පකසභාවං අතිබහුං **කිත්තිං** නිද්දොසං සත්ථරචනලක්ඛණං පුඤ්ඤසඤ්චයං, තප්පභවං පසිද්ධිං වා **වින්දති** ලභතෙවාති. යථාවුත්තසත්ථෙසු අභියොගො බන්ධස්ස එකන්තකාරණමෙව. වුත්තං හි–

> ''සාභාවිකී ච පටිභා,
> සුතඤ්ච බහුනිම්මලං;
> අමන්දො චාභියොගො'යං,
> හෙතු හොති'හ බන්ධනෙ''ති [කාබ්‍යාදාස 1.103].

තත්ථ **සාභාවිකී** සභාවසිද්ධා **පටිභා ච** පඤ්ඤා ච **බහු නිම්මලං** අනප්පකං නිජ්ජටං **සුතඤ්ච අමන්දො අභියොගො** ච අනප්පකො අභ්‍යාසො චෙති අයමෙසො සබ්බොපි **ඉහ බන්ධනෙ** ඉමිස්සං කබ්බරචනායං **හෙතු හොති** කාරණං භවතීති. සද්දෙ සාසති එත්ථ එතෙනාති ඉමස්මිං අත්ථෙ තප්පච්චයඤ්ච **තස්ස ථා**දෙසඤ්ච කත්වා සද්දසත්ථන්ති ඤාතබ්බං, සද්දසත්ථෙ කුසලොති ච, නිඝණ්ටු ච ඡන්දො ච අලඞ්කති අලඞ්කාරඤ්චෙති ච විග්ගහො, එත්ථ **අලඞ්කති**සද්දො සත්ථාපෙක්ඛාය නපුංසකො හොති, නිච්චං කතො අභියොගො අස්සෙති ච, කවිනො භාවොති ච, තෙන විකලොති ච, අමන්දං රූපං සභාවො යස්සෙති ච වාක්‍යං.

ඉති සුබොධාලඞ්කාරනිස්සයෙ

තතියො පරිච්ඡෙදො.

4. අත්ථාලඞ්කාරාවබොධපරිච්ඡෙද

164. **අත්ථාලඞ්කාරසහිතා, සගුණා බන්ධපද්ධති;**
අච්චන්තකන්තා කන්තාව [යතොඅච්චන්තකන්තාව (ක.)], **වුච්චන්තෙතෙ තතො’ධුනා.**

164. එවං සද්දාලඞ්කාරෙ පරිච්ඡිජ්ජ සම්පත්‍යත්ථාලඞ්කාරං බොධයිතුමාහ **“අත්ථාලඞ්කාර”**ඉච්චාදි. **සගුණා** යථාවුත්තෙහි පසාදාදීහි සද්දගුණෙහි සහිතා **බන්ධපද්ධති** කබ්බරචනං. අලඞ්කරීයති කන්තිං නීයති බන්ධො එතෙහි සරීරමිව හාරාදීහීති අලඞ්කාරා, තෙහි අත්ථාලඞ්කාරෙහි ජාත්‍යාදිලක්ඛණෙහි **සහිතා** සංයුත්තා සතී **සගුණා** පතිබ්බතාදිගුණොපෙතා **අත්ථෙන** ධනෙන **අලඞ්කාරෙන** ආභරණෙන **සහිතා** යුත්තා **කන්තාව** අඞ්ගනා විය. යතො **අච්චන්තකන්තා** අතිසයරමණීයා සියා, **තතො** තෙන කාරණෙන යෙ අත්ථාලඞ්කාරා අවසරං පත්තා, තෙ **අධුනා** ඉදානි **වුච්චන්තෙ** කථීයන්ති.

164. එවං සද්දාලඞ්කාරවිභාගං දස්සෙත්වා ඉදානි තන්නිස්සයංයෙව අත්ථාලඞ්කාරබන්ධමාරභන්තො **“අත්ථාලඞ්කාරි”**ච්චාදිමාහ. **සගුණා** යථාවුත්තපසාදාදිසද්දගුණයුත්තා **බන්ධපද්ධති** පජ්ජගජ්ජාදිපභෙදා රචනාවලි **අත්ථාලඞ්කාරසහිතා** සභාවවුත්තිවඞ්කවුත්තිසඞ්ඛාතෙන අත්ථාලඞ්කාරෙන සංයුත්තා **සගුණා අත්ථාලඞ්කාරසහිතා කන්තා ඉව** පතිබ්බතාදීහි ගුණෙහි යුත්තා සුවණ්ණරජතමණිමුත්තාදිධනෙහි ගීවෙය්‍යකටකනූපුරාදීහි ආභරණෙහි ච යුත්තා අඞ්ගනාව **අච්චන්තකන්තා** යතො අතිසයෙන රමණීයා, **තතො** තස්මා **තෙ** අත්ථාලඞ්කාරා **අධුනා** දානි වුච්චන්තෙ. අලඞ්කරොන්ති බන්ධං සරීරං වා එතෙහීති ච, අත්ථස්ස අලඞ්කාරාති ච, තෙහි සහිතාති ච, ගුණෙහි සහ වත්තතීති ච, බන්ධස්ස පද්ධතීති ච, අච්චන්තං අතිසයෙන කන්තාති ච විග්ගහො.

165. **සභාවවඞ්කවුත්තීනං, භෙදා ද්විධා අලංක්‍රියා;**
පඨමා තත්ථ වත්ථූනං, නානාවත්ථාවිභාවිනී.

165. කතිප්පභෙදා තෙ ඉච්චාහ “සභාව”ඉච්චාදි. සභාවවුත්ති වඞ්කවුත්තීති ඉමෙසං **භෙදා** පභෙදෙන **අලංක්‍රියා** අත්ථාලඞ්කාරාද්විධාද්විප්පකාරා. තෙසු සභාවවුත්ති කීදිසීති ආහ **“පඨමා”**තිආදි. **තත්ථ** තාසු **පඨමා** සභාවවුත්ති **වත්ථූනං** පදත්ථානං ජාතිගුණක්‍රියාදබ්බසභාවානං **නානා** විචිත්තා, න ද්වෙකාව **අවත්ථා** අවසරා විභාවිනී පකාසිකා විඤ්ඤෙය්‍යා. ජාත්‍යාදීනං පදත්ථානං යථාසභාවමනෙකප්පකාරං සම්මදෙව විවරන්තී සභාවං පදත්ථානං විචිත්තං වදතීති සභාවවුත්ති නාමාති අධිප්පායො, සාව ජාතියා පදත්ථසරූපස්ස තථාතථාපටිපාදකත්තෙන වුත්තියා [දත්තියා (ක.)] ජාතිපි වුච්චති.

165. පසත්ථාලඞ්කාරා [පසත්ථාදිඅලඞ්කාරා (ක.)] පභෙදතො එත්තකාති දස්සෙන්තො **“සභාවි”**ච්චාදිමාහ. **අලංක්‍රියා** අත්ථාලඞ්කාරා සභාවවඞ්කවුත්තීනං **භෙදා** පභෙදතො **ද්විධා** ද්විප්පකාරා හොන්ති. **තත්ථ** තාසුද්වීසු **පඨමා** සභාවවුත්ති **වත්ථූනං** ජාතිගුණක්‍රියාදබ්බලක්ඛණානං පදත්ථානං **නානාවත්ථාවිභාවිනී** අනෙකප්පකාරස්ස පකාසිනී හොති. එත්ථ ජාත්‍යාදීනං පදත්ථානං අනෙකප්පකාරසභාවපකාසිනී සභාවවුත්ති නාම. එසාව ජාති ගුණාදිචතුබ්බිධපදත්ථානං සරූපසඞ්ඛාතජාතියා තෙහි ආකාරෙහි පටිපාදනතො උපචාරතො ජාති නාම හොති. ජාත්‍යාදිපදත්ථානංයෙව යථාසභාවං හිත්වා වත්ථුපරිකප්පිතඅතිසයොපමාරූපකාදිසරූපසඞ්ඛාතං වඞ්කසභාවං පකාසෙන්තී වඞ්කවුත්ති නාම. යභාවො ච වඞ්කො වාති ච, තෙසං වුත්තීති ච, අලංකරොන්ති එතාහීති ච, නානා අනෙකා ච සා අවත්ථා වාති ච වාක්‍යං.

යථා –

166. **ලීලාවිකන්තිසුභගො,**
දිසාපීරවිලොකනො;
බොධිසත්තඞ්කුරො භාසං,
විරොචි වාචමාසභිං.

166. **“යථෙ”**ති තං උදාහරති. **ලීලාය** විලාසෙන විහිතාය **විකන්තියා** ගමනෙන සත්තපදවීතිහාරසඞ්ඛාතෙන **සුභගො** සුන්දරො **දිසාසු** දසසු **පීරම**වලං විලොකනං යස්ස සො **බොධිසත්තඞ්කුරො** තදහුජාතො මහාබොධිසත්තො **ආසභිං වාචං** “අග්ගොහමස්මී”තිආදිකමුත්තමං නිබ්භයවචනං **භාසං** වදන්තො **විරොචි** විසෙසෙන රමණීයත්තං පත්තො. අයං සභාවවුත්ති. එවං ජාතිසභාවවුත්‍යාදයොපි පරිකප්පනීයා.

166. ඉදානි සභාවවුත්තියා උදාහරණං ආහ **“යථා – ලීලාවිකන්ති”**ච්චාදි. **ලීලාවිකන්තිසුභගො** විලාසගමනෙන සත්තපදවීතිහාරෙන සුන්දරො **දිසාපීරවිලොකනො** දසදිසාසු අවලඔලොකනො **බොධිසත්තඞ්කුරො** මහාබොධිසත්තඞ්කුරො **ආසභිං වාචං** “අග්ගොහමස්මී”තිආදිනා අභීතවචනං **භාසං** වදන්තො **විරොචි** අසොභීති. ඉහ බොධිසත්තසඞ්ඛාතස්ස දබ්බස්ස ලීලාවිකන්තිදිසාපීරවිලොකනවචොනිච්ඡාරණසඞ්ඛාතානං අවත්ථානං පකාසිතත්තා දබ්බසභාවවුත්තීති ඤාතබ්බා. එසායෙව දබ්බගතගත්‍යාදිවිචිත්‍රසරූපං අලඞ්කරණතො අලඞ්කාරො නාම,

දබ්බගතගත්‍යාදයො පන අලංකිරියමානත්තා අලංකිරියා නාම. ජාතිගුණක්‍රියාසභාවවුත්තියොපි එවමෙව දට්ඨබ්බා. ලීලාය යුත්තා විකන්තීති ච, තාය සුභගොති ච, දිසාසු පීරං විලොකනං යස්සෙති ච, බොධියා පඤ්ඤාය සත්තොති ච, සොයෙව අඩ්කුරොති ච, උසභස්ස භාවොති ච වාක්‍යං. උසභස්ස භාවසඞ්ඛාතා අකම්පනීයා ධීති ආසභං නාම, අකම්පභාවතො තෙන සමාපි වාචා උපචාරතො ආසභී නාම හොති.

167. **වුත්ති වත්ථුසභාවස්ස, යා'ඤ්ඤථා සා පරාභවෙ;**
තස්සා'නන්තවිකප්පත්තා, හොති බීජොපදස්සනං.

167. දුතියමාහ **"වුත්ති"**ච්චාදිනා. **වත්ථුනො** ජාත්‍යාදිරූපස්ස පදත්ථස්ස **සභාවො** යස්සං අවත්ථායං යාදිසං රූපං තස්ස අඤ්ඤථාභාවෙන තස්ස රූපස්ස තථෙතං දබ්බාපනෙන **වුත්ති** වචනං. **පරා භවෙ** අඤ්ඤා වඞ්කවුත්ති නාම සියා. කිං සා සාකල්ලෙන වත්තුං සක්කාති ආහ **"තස්සා"**ඉච්චාදි. **තස්සා** වඞ්කවුත්තියා **අනන්තවිකප්පත්තා** අපරිමිතභෙදකත්තා **බීජස්ස** කාරණත්තා සකලබ්‍යත්තිබ්‍යාපිසාමඤ්ඤරූපස්ස යතො පරෙ විචිත්තාලඞ්කාරා පසවන්ති, **උපදස්සනං** කථනං හොති නිරවසෙසාභිධානස්ස කෙනාප්‍යසක්කුණෙය්‍යත්තා.

167. ඉදානි වඞ්කවුත්තිං දස්සෙති **"වුත්ති"**ච්චාදිනා. **වත්ථුසභාවස්ස** ජාත්‍යාදිපදත්ථසම්බන්ධිනො තාසු තාසු අවත්ථාසු යො සභාවො විජ්ජති, තස්ස සභාවස්ස **අඤ්ඤථා** විජ්ජමානාකාරං හිත්වා වත්තුපරිකප්පිතෙන අතිසයඋපමාරූපකාදිඅඤ්ඤපකාරෙන **යා වුත්ති** යං කථනං අත්ථි, **සා පරාභවෙ** සභාවවුත්තිතො අඤ්ඤා වඞ්කවුත්ති නාම සියා. **තස්සා** වඞ්කවුත්තියා **අනන්තවිකප්පත්තා** අප්පමාණපක්ඛත්තා කථනෙන පරිසමාපෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා නයතො තස්ස අනන්තපක්ඛස්ස පරිග්ගහණත්ථං **බීජොපදස්සනං** කාරණමත්තස්ස නිදස්සනං හොති. වක්ඛමානභෙදතො එකමෙකම්පි අත්තනා සදිසං අනන්තභෙදපරිග්ගහජානනත්ථං පහොතීති අධිප්පායො. වත්ථූනං සභාවොති ච, අනන්තා විකප්පා යස්ස සභාවස්සෙති ච, තස්ස භාවොති ච, බීජස්ස උපදස්සනන්ති ච විග්ගහො.

වඞ්කවුත්තිඅත්ථාලඞ්කාරඋද්දෙසවණ්ණනා

168. **තත්ථා'තිසයඋපමා-**
රූපකාවුත්තිදීපකං;
අක්ඛෙපො'ත්ථන්තරන්‍යාසො,
බ්‍යතිරෙකො විභාවනා.

169. **හෙතුක්කමො පියතරං, සමාසපරිකප්පනා;**
සමාහිතං පරියාය-වුත්තිබ්‍යාජොපවණ්ණනං.

170. **විසෙස රුළ්හාහඞ්කාරා,**
සිලෙසො තුල්‍යයොගිතා;
නිදස්සනං මහන්තත්තං,
වඤ්චනා'ප්පකතත්ථුති.

171. **එකාවලි අඤ්ඤමඤ්ඤං, සහවුත්ති විරොධිතා;**
පරිවුත්තිබ්භමොභාවො, මිස්ස'මාසී රසී ඉති.

172. **එතෙ භෙදා සමුද්දිට්ඨා, භාවො ජීවිතමුච්චතෙ;**
වඞ්කවුත්තීසු පොසෙති, සිලෙසො තු සිරිං පරං.

168-172. යථොද්දෙසං නිද්දිසිතුකාමො උද්දිසති **"තත්ථෙ"**ච්චාදි. **තත්ථාති** තස්සං වඞ්කවුත්තියං ''එතෙ භෙදා සමුද්දිට්ඨා''ති ඉමිනා සම්බන්ධො. **සමුද්දිට්ඨාති** සඞ්ඛෙපනයෙන වුත්තා. අතිසයො උපමා රූපකං ආවුත්ති දීපකඤ්ච, **සමාසො** සමාසවුත්ති පරිකප්පනා ච, විසෙසො රුළ්හාහඞ්කාරො ච, **ජීවිතමුච්චතෙති** තදභාවෙ බන්ධස්ස ඡවස්සෙව හෙය්‍යත්තා වුත්තං, සිලෙසො තු **වඞ්කවුත්තීසු** සභාවවුත්තිං හිත්වා වත්ථුසභාවතො අඤ්ඤථා යථා තථා පරිකප්පනරූපාසු අතිසයාදීසු වුත්තීසු **පරං සිරිං** කන්තිං පොසෙති තං පූරෙති ආවහතීති.

168-172. භෙදවන්තානං පදත්ථානං සභාවකථනං උද්දෙසක්කමෙන පාකටං හොතීති වත්තමානෙහි අලඞ්කාරෙහි උද්දිසන්තො **"තත්ථාතිසය…පෙ…. රසී"**ති ගාථාචතුක්කමාහ. තත්ථ **තත්ථාති** තිස්සං වඞ්කවුත්තියං **ඉති** එවං **එතෙ** පඤ්චතිංස **භෙදා සමුද්දිට්ඨා** සඞ්ඛෙපෙන වුත්තාති. එතෙසං පන පදානං අත්ථො නිද්දෙසෙ ආවිභවිස්සති. ඉමිනා භාවො ච සිලෙසො ච අතිප්පසත්ථොති දීපෙති. **භාවො** භාවාලඞ්කාරො **ජීවිතං** බන්ධස්ස පාණභූතොති වුච්චතෙ, භාවරහිතස්ස බන්ධස්ස ඡවසරීරස්ස විය අනුපාදෙය්‍යත්තා, **සිලෙසො තු** සිලෙසාලඞ්කාරො පන **වඞ්කවුත්තීසු** අතිසයොපමාදිවඞ්කවුත්තීසු **පරමුක්කංසභූතං සිරිං** සොභං **පොසෙති** පූරෙති.

නිද්දෙසවණ්ණනා

173. **පකාසිකා විසෙසස්ස,**
සියා’තිසයවුත්ති යා;
ලොකාතික්කන්තවිසයා,
ලොකියාති ච සා ද්විධා.

173. තත්ථාතිසයවුත්තීනං තාව නිද්දිසන්තො ආහ **“පකාසිකා”**ඉච්චාදි. **විසෙසස්ස** වත්ථුගතස්සාතිමත්තස්ස පකාසිකායාති අනුවදිත්වා සා අතිසයවුත්ති සියාති විධීයතෙ, අතිසයස්ස වත්ථුනො උක්කංසස්ස පටිපාදිකා වුත්ති **අතිසයවුත්ති**. සා ච දුවිධාති ආහ **“ලොක”**ඉච්චාදි. ලොකං ලොකප්පතීතිං අතික්කන්තො විසයො ගොචරො යස්සා සා **ලොකාතික්කන්තවිසයා** ච ලොකෙ භවා ලොකයීතිමනතික්කන්තත්තාති **ලොකියා** චාති අතිසයවුත්ති **ද්විධා** ද්විප්පකාරා භවති.

173. ඉදානි උද්දෙසක්කමෙන අතිසයවුත්තිං දස්සෙති **“පකාසි”**ච්චාදිනා. **විසෙසස්ස** ජාත්‍යාදිපදත්ථගතඅධිකවිසෙසස්ස **යා** වුත්ති පකාසිකා, සා අතිසයවුත්ති නාම සියා, **සා** අතිසයවුත්ති **ලොකාතික්කන්තවිසයා** ච ජාත්‍යාදිපදත්ථානං යථාසභාවසඞ්ඛාතලොකයීත්‍යාතික්කන්තවිසයත්තා ලොකාතික්කන්ත විසයාති ච **ලොකියාති** ච යථාවුත්තලොකමනතික්කම්ම පවත්තනතො ලොකියාති චෙවං **ද්විධා** ද්විප්පකාරා හොන්ති. වදතීති වුත්ති, අතිසයස්ස වුත්තීති ච, ලොකං අතික්කන්තො විසයො එතිස්සාති ච, ලොකෙ භවාති ච විග්ගහො. ‘‘විසෙසස්ස පකාසිකා’’ති පසිද්ධගුණානුවාදෙන සා අතිසයවුත්ති සියාති අපසිද්ධං අතිසයවුත්තිවිධානං කරොති, යථා ‘‘යො කුණ්ඩලී, සො දෙවදත්තො’’ති. අනුවාදකඅනුවාදනීයභෙදො උපරිපොයචමෙව දට්ඨබ්බො.

174. **ලොකියාතිසයස්සෙ’තෙ,**
භෙදා යෙ ජාතිආදයො;
පටිපාදීයතෙ ත්ව’ජ්ජ,
ලොකාතික්කන්තගොචරා.

174. අයං ද්විප්පකාරා අතිසයවුත්ති සභාවවුත්‍යාදීහි භින්නාති චෙ? ආහ **“ලොක”**ඉච්චාදි. **ජාතිආදයො** යතො පදත්ථස්ස විචිත්තං සරූපං වදතීති විචිත්තසරූපපටිපාදිකා සභාවවුත්තිපි අලඞ්කාරො, අලඞ්කාරියං තු වත්ථුමත්තං, තතො සභාවවුත්‍යාදයො **යෙ භෙදා** විසෙසා, **එතෙ** ලොකියාතිසයස්ස භෙදා, යථා සරීරෙ යං සහජං සුන්දරත්තං, තස්ස පොසකාපි මුත්තාවලිප්පභුති අලඞ්කාරොති වුච්චති, එවං බන්ධෙප්‍යලඞ්කාරියවත්ථුනිමිත්තං ධම්මත්තං යාය උක්කංසීයති, සා උක්කංසොති වුච්චති. සා ච වුත්ති **අලඞ්කාර**සද්දෙන වුච්චතෙ. සා පන අතිසයවුත්තියෙව. තෙනෙවාහ **“ලොකියාතිසයස්සෙතෙ, භෙදා යෙ ජාතිආදයො”**ති. යතො එවං, තතො ලොකාතික්කන්තවිසයා ච විසුං දස්සනීයාති ආහ **“පටී”**තිආදි. **තු**සද්දො භෙදෙ. **අජ්ජ තු** ඉදානි පන ලොකාතික්කන්තගොචරා පටිපාදීයතෙති සම්බන්ධො.

174. ඉදානි එසා ද්විප්පකාරාපි අතිසයවුත්තිසභාවවුත්‍යාදීහි අනඤ්ඤාති දස්සෙතුං **“ලොකියෙ”**ච්චාදිමාහ. **ජාතිආදයො** ජාතිගුණාදිපදත්ථගතවිචිත්තසරූපස්ස පකාසනතො නිස්සයවොහාරෙන ‘‘ජාත්‍යාදයො’’ති නිද්දිට්ඨා ජාතිසභාවවුත්තිගුණසභාවවුත්‍යාදයො **යෙ භෙදා** විසෙසා, **එතෙ ලොකියාතිසයස්ස** ලොකියාතිසයවුත්තියායෙව **භෙදා** අවයවා. තත්ථ ලොකියාතිසයවුත්ති නාම ජාතිසභාවවුත්තිගුණසභාවවුත්‍යාදයොයෙවාති. එසායෙව විචිත්‍රරූපපටිපාදිකා උක්කංසාති ච වුච්චති. එවං ලොකියාතිසයවුත්තියා ‘‘ලීලාවිකන්තිසුභගො’’ති උදාහරණස්ස ගම්‍යමානත්තා වක්ඛමානං පටිජානාති **“පටිපාදීයතෙ”**ච්චාදිනා. **අජ්ජ තු** ඉදානි පන **ලොකාතික්කන්තගොචරා** අතිසයවුත්ති **පටිපාදීයතෙ** උදාහරණතො නිප්ඵාදීයති. ලොකෙ භවොති ච, තස්ස අතිසයො ආධික්කමිති ච වාක්‍යං.

175. **පිවන්ති දෙහකන්තිං යෙ,**
නෙත්තඤ්ජලිපුටෙන තෙ;
නා’ලං හන්තුං ජිනෙ’සං ත්වං,
තණ්හං තණ්හාහරොපි කිං.

175. තමුදාහරති **“පිවන්ති”**ච්චාදිනා. ජින තෙ **දෙහකන්තිං** සරීරසොභායො **යෙ** ජනා **නෙත්තඤ්ජලිපුටෙන** අත්තනො නයනද්වන්දසඞ්ඛාතෙන අඤ්ජලිපුටෙන පිවන්ති, **එසං** ජනානං **තණ්හං** පිපාසං ලොභමෙව වා හරති අනුපතති [අපනයති (?)]. **තණ්හාහරොපි** සමානො ත්වං **හන්තුං** නිවත්තිතුං **කිං නාලං** කස්මා අසමත්ථොසි. තණ්හාහරා නාම තණ්හමෙව නුදන්ති. අත්‍ර හනන්තාමපිහ සම්පනුදති ලොකයීතිං අතික්කම්ම දෙහකන්තියා බහුත්තනධම්මො වුත්තො.

175. ඉදානි පටිඤ්ඤාතානුසාරෙන පටිපාදෙති **“පිවන්ති”**ච්චාදිනා. භො **ජින තෙ** තුය්හං **දෙහකන්තිං** සරීරසොභායො **යෙ** ජනා **නෙත්තඤ්ජලිපුටෙන** නෙත්තසඞ්ඛාතෙන හත්ථපුටෙන පිවන්ති, **එසං** සාධුජනානං **තණ්හං** පිපාසං ලොභමෙව වා **තණ්හාහරොපි** ත්වං සබ්බෙසං තණ්හාවිනාසකොපි **හන්තුං** නිවාරෙතුං **කිං නාලං** කස්මා අසමත්ථොසීති. එත්ථ පිවනං නාම පිපාසං විනෙතීති ලොකසභාවො. තණ්හං හන්තුං නාලමිති ලොකසභාවමතික්කන්තත්ථො. කන්තීනං අධිකපියතා අතිසයධම්මො, තස්ස වුත්ති පන තණ්හං හන්තුං නාලමිති

ලොකාතික්කන්තඅත්ථං විසයං කත්වා පවත්තො හොති. සා පන කථෙතුමිච්ඡිතං කන්තීනං අධිකපියතං තණ්හාහනනෙ අසමත්ථං වත්වා දීපෙතීති වඞ්කවුත්ති නාම. වුච්චමානානං උපමාරූපකාදීනම්පි වඞ්කවුත්තිතා ඉච්ඡිතත්ථස්ස පකාරන්තරෙන පකාසනතොයෙව. යථා නාම සරීරසහජං පීනත්තාදිසුන්දරත්තං උද්දීපනාකාරෙන ඨිතා කටකඋණ්හීසහාරාදයො අලඞ්කාරා නාම භවන්ති, එවං බන්ධසරීරසඞ්ඛාතෙ අලඞ්කරණීයවත්ථුම්හි විජ්ජමානඅතිපියතාදිමෙව උද්දීපෙත්වා අලඞ්කුරුමානා ''තණ්හාහරොසි ත්වං එසං කන්තී පිවන්තානං තණ්හං හන්තුං නාල''මිති වාචාභඞ්ගී අලඞ්කාරො නාම. අලඞ්කාරියං නාම අලඞ්කාතබ්බකන්තිපියතාය බහුත්තන්ති. උත්තරිපි අලඞ්කාරඅලඞ්කාරියවිභාගො ච අනුරූපතො යොජනක්කමො ච එවමෙව දට්ඨබ්බො. දෙහෙ කන්තීති ච, අඤ්ජලීයෙව පුටොති ච, නෙත්තානියෙව අඤ්ජලිපුටොති ච, තණ්හං හරතීති ච විග්ගහො.

176. **උපමානොපමෙය්‍යානං, සධම්මත්තං සියො'පමා;**
සද්දත්ථගම්මා වාක්‍යත්ථ-විසයාති ච සා තිධා.

176. උපමං නිද්දිසති **''උපමානෙ''**ච්චාදිනා. උපමීයතෙ අනෙනාති උපමානං, පදුමාදිකවත්ථු. පදුමාදිකො තු සද්දො උපමානවාචකො. උපමීයතීති උපමෙය්‍යං, මුඛාදිකවත්ථු. මුඛාදිකො සද්දො තු උපමෙය්‍යවාචකො. තෙසං උපමානොපමෙය්‍යානං පදුමාදිමුඛාදිවත්ථූනඤ්ච. **සධම්මත්ත**න්ති සමානො ධම්මො කන්තිමන්තතා යස්ස සො සධම්මො, තස්ස භාවො සධම්මසද්දස්ස පවත්තිනිමිත්තසමානෙන ධම්මෙන සහ සම්බන්ධො **සධම්මත්තං** උපමානොපමෙය්‍යපතිට්ඨිතං උපමා සියා, උපමීයති යථාවුත්තො සම්බන්ධොති කත්වා. සා පනාලඞ්කාරියස්ස ධම්මස්සාතිසයපටිපාදනප්පකාරො. කතිවිධා සාති ආහ **''සද්ද''**ඉච්චාදි. සද්දො ච අත්ථො ච, තෙහි ගම්මා පතීයමානා **සද්දත්ථගම්මා. වාක්‍යං** පදසමුදායො. තස්ස අත්ථො විසයො ගොචරො යස්සා **වාක්‍යත්ථවිසයා**ති ච **සා** උපමා **තිවිධා** සද්දගම්මඅත්ථගම්මවාක්‍යත්ථවිසයාති තිධා හොති.

176. ඉදානි උපමාලඞ්කාරං නිද්දිසති **''උපමානො''**ච්චාදිනා. **උපමානොපමෙය්‍යානං** චන්දනීලුප්පලදලාභාදීනං ආනනනයනාදීනඤ්ච පදත්ථානං **සධම්මත්තං** කන්තිමන්තතාපීනතාදිතුල්‍යධම්මසම්බන්ධො උපමා නාම සියා, **සා** අලඞ්කරණීයවත්ථුනො ආධික්කපටිපාදනප්පකාරා උපමා **සද්දත්ථගම්මා** සද්දගම්මා ච අත්ථගම්මා ච වාක්‍යත්ථවිසයා ච, **ඉති** එවං **තිධා** තිප්පකාරා හොති. එත්ථ උපමානොපමෙය්‍යභූතානං චන්දානනාදිපදත්ථානං සධම්මසඞ්ඛාතො අඤ්ඤමඤ්ඤතුල්‍යකන්තිමන්තතාපීනතාදිධම්මයොගො පදත්ථානං උපමත්ථස්ස පතිට්ඨිතත්තා උපට්ඨානතාය උපමා නාම හොති, තන්නිස්සයචන්දාදයො පන නිස්සිතවොහාරෙන උපමා නාම හොති, උපමානභූතචන්දාදිඅත්ථපටිපාදකො **චන්දිමාදිසද්දොපි** තදත්ථෙන උපමා නාම හොති, උපමෙය්‍යූපමෙය්‍යනිස්සයතප්පටිපාදකානම්පි උපමෙය්‍යභාවො එවමෙව දට්ඨබ්බො. උපමීයතෙ අනෙනාති උපමානන්ති කත්වා චන්දාදි උපමානං වුච්චති, උපමීයතීති උපමෙය්‍යං, ආනනාදි, උපමානඤ්ච උපමෙය්‍යඤ්චාති ච, සමානො ච සො ධම්මො චෙති ච, තස්ස භාවොති ච, සද්දො ච අත්ථො චාති ච, තෙහි ගම්මාති ච, වාක්‍යස්ස අත්ථොති ච, සො විසයො යස්සා උපමායාති ච වාක්‍යං.

177. **සමාසපච්චයෙවාදී, සද්දා තෙසං වසා තිධා;**
සද්දගම්මා සමාසෙන, මුනින්දො චන්දිමානනො.

177. තත්ථ සද්දගම්මාපි තිධා සියාති දස්සෙතුමාහ **''සමාස''**ඉච්චාදි. සමාසො ච පච්චයො ච ඉවාදි ච, තෙ සද්දා නාම, **සද්ද**සද්දෙන සමාසාදයො වත්තුමධිප්පෙතාති අත්ථො. **තෙසං** සමාසාදීනං වසා සද්දගම්මා තිධා හොති සමාසසද්දගම්මා පච්චයසද්දගම්මා ඉවාදිසද්දගම්මාති, **සමාසෙන** සමාසසද්දෙන ගම්මා උපමා වුච්චතීති සෙසො. උදාහරති **''මුනින්දො චන්දිමානනො''**ති, චන්දිමා විය රුචිරමානනං මුඛං යස්ස සො **චන්දිමානනො.** එත්ථ ච චන්දිමං උපමානං, ආනනං උපමෙය්‍යං, රුචිරත්තං ධම්මො, චන්දිමානනානං සමානධම්මසම්බන්ධිජොතකො **විය**සද්දො, තෙසු සාධාරණධම්මවාචකස්ස **විය**සද්දස්ස චොපමාජොතකස්සාප්පයොගො සමාසෙනෙව වුත්තත්තා, එත්ථ පන **විය**සද්දො **චන්දිමා**සද්දෙන උපමානවාචකෙන සම්බන්ධමුපගතො චන්දගතමෙව සදිසත්තං වදති, මුඛගතං පන සාමත්ථියා පදීයතෙ, එවමීදිසං දට්ඨබ්බං.

177. තෙසු යථාවුත්තෙසු සද්දගම්මස්ස තිවිධත්තං දස්සෙතුං ආහ **''සමාසෙ''**ච්චාදි. **සමාසපච්චයෙවාදී** සමාසො, ආයාදිපච්චයා, ඉවාදයො ච සද්දා නාම, **තෙසං** සමාසාදීනං **වසා** භෙදෙන **සද්දගම්මා තිධා** සමාසසද්දගම්මා පච්චයසද්දගම්මා ඉවාදිසද්දගම්මාති තිවිධා හොති. **සමාසෙන** සමාසසද්දෙන ගම්මොපමා වුච්චති **''මුනින්දො චන්දිමානනො''**ති. **මුනින්දො** සම්මාසම්බුද්ධො **චන්දිමානනො** චන්දසමානමනොහරමුඛමණ්ඩලෙන යුත්තො හොති, සමාසො ච පච්චයො ච ඉවඉති ඉදං ආදි යෙසං වාදීනන්ති ච, සද්දෙන ගම්මාති ච, මුනීනං ඉන්දොති ච, චන්දිමා විය රුචිරං ආනනං මුඛං යස්සෙති ච විග්ගහො. එත්ථ ''චන්දිමා''ති උපමානං, ''ආනන''න්ති උපමෙය්‍යං, රුචිරත්තං උපමානොපමෙය්‍යානං සාධාරණධම්මො, ''විය''ති සද්දො චන්දානනානං ද්වින්නං ආනනගතරුචිරත්තං චන්දෙ ච, චන්දගතරුචිරත්තං ආනනෙ ච අත්ථීති සමානධම්මසම්බන්ධං ජොතෙති, ඉහ සාධාරණධම්මවාචකස්ස **රුචිර**සද්දස්ස, තුල්‍යධම්මසඞ්ඛාතොපමාජොතකස්ස **විය**සද්දස්ස ච අප්පයොගො තෙසං අත්ථානං සමාසෙන වුත්තත්තා. එත්ථ උපමානවාචකෙන **චන්දිමා**සද්දෙන යුත්තො **විය** සද්දො චන්දගතසදිසත්තං ජොතෙති, මුඛගතසදිසත්තං පන සාමත්ථියා පතීයතෙ. තථා හි මුඛං චන්දසමානමාගච්ඡන්තං චන්දස්ස මුඛසදිසත්තං විනා න භවතීති අඤ්ඤථානුපපත්ති සාමත්ථියන්ති.

178. ආයාදී පච්චයා තෙහි, වදනං පඞ්කජායතෙ;
මුනින්දනයනද්වන්දං, නීලුප්පලදලීයති.

178. ඉදානි පච්චයසද්දගම්මං දස්සෙති **"ආයාදි"**ච්චාදිනා. **ආයාදීති ආයඊයකපච්චයාදයො පච්චයා** පච්චයසද්දා නාම, **තෙහි** පච්චයසද්දෙහි ගම්මා උපමා වුච්චති. උදාහරති **"වදන"**මිච්චාදි. පඞ්කජමිව රුචිරමාචරති **පඞ්කජායතෙ.** එත්ථාපි පඞ්කජමුපමානං, ආචරණක්‍රියාය කත්තුභූතං ආනනමුපමෙයාං, රුචිරත්තං සධම්මො, පඞ්කජානනානං සමානධම්මසම්බන්ධජොතකො **ඉවසද්දො.** තත්ථ **රුචිර ඉවසද්දානං** පුබ්බෙ වියාප්පයොගො පච්චයෙන වුත්තත්තාති සබ්බත්ථ විඤ්ඤෙයාං. එවමුපරිපි.

178. ඉදානි පච්චයසද්දගම්මොපමං නිදස්සෙති **"ආයාදි"**ච්චාදිනා. **ආයාදී** ''ආය ඊය ක''ඉතිආදයො **පච්චයා** පච්චයසද්දා නාම, **තෙහි** පච්චයසද්දෙහි ගම්මොපමා වුච්චති **"වදනං...පෙ.... දලීයතී"**ති. වදනං මුඛං **පඞ්කජායතෙ** පදුමමිව රුචිරං ආචරති. **මුනින්දනයනද්වන්දං** සබ්බඤ්ඤුනො නෙත්තයුගළං **නීලුප්පලදලීයති** නීලුප්පලපත්තමිව රුචිරමාචරති. ආයො ආදි යෙසං ඊයාදීනන්ති ච, පඞ්කජමිව රුචිරමාචරති පවත්තතීති ච, මුනින්දස්ස නයනද්වන්දමිති ච, නීලුප්පලස්ස දලමිති ච, තමිව රුචිරමාචරතීති ච වාකාාං. එත්ථ ''පඞ්කජ''මිති ච ''නීලුප්පල''මිති ච උපමානං, ආචරණක්‍රියාය කත්තුභූතං වදනං නයනද්වන්දඤ්ච උපමෙයාං, රුචිරත්තං උපමානොපමෙයාානං සධම්මො, උපමානොපමෙයාානං සමානධම්මජොතකො **ඉවසද්දො,** තෙසං අත්ථානං පච්චයෙන වුත්තත්තා තෙසමප්පයොගො. එවරූපෙසු අඤ්ඤෙසුපි එවමෙව වෙදිතබ්බො.

179. **ඉවාදී ඉව වා තුල්‍ය-සමාන නිභ සන්නිභා;**
යථාසඞ්කාස තුලිත-ප්පකාස පතිරූපකා.

180. **සරීසරික්ඛ සංවාදී, විරොධී සදිසා විය;**
පටිපක්ඛපච්චනීක-සපක්ඛො'පමිතො'පමා.

181. **පටිබිම්බ පටිච්ඡන්න-සරූප සම සම්මිතා;**
සවණ්ණා'භා පටිනිධි, සධම්මාදි සලක්ඛණා.

182. **ජයත්‍ය'ක්කොසති හසති, පතිගජ්ජති දූභති;**
උසූයත්‍ය'වජානාති, නින්දති'ස්සති රුන්ධති.

183. **තස්ස චොරෙති සොභග්ගං, තස්ස කන්තිං විලුම්පති;**
තෙන සද්ධිං විවදති, තුල්‍යං තෙනාධිරොහති.

184. **කච්ඡංවිගාහතෙ තස්ස, තමන්වෙත්‍ය'නුබන්ධති;**
තංසීලං, තං නිසෙධෙති, තස්ස චානුකරොති'මෙ.

179-184. **ඉවාදී** ඉවාදයො නාම ඉමෙති සම්බන්ධො. ඉවො ච වා ච තුල්‍යො ච සමානො ච නිභො ච සන්නිභො චාති ද්වන්දෙ **ඉව...පෙ.... සන්නිභා.** සද්දමපෙක්ඛිය පුල්ලිඞ්ගතා. එවමුපරිපි යථායොගං. ''සධම්මාදී''ති **ආදි**සද්දෙන සාධාරණසච්ඡායාදීනං පරිග්ගහො. ජයතිච්චාදීසු කම්මං.

179- 184. ඉවාදිසද්දගම්මොපමාධිකාරෙ පඨමං තාව ''ඉවාදයො නාම එතෙ''ති දස්සෙති **"ඉවාදි"**ච්චාදිනා. **ඉවාදීති** පදස්ස ඡට්ඨමගාථාය **ඉමෙති** ඉමිනා සම්බන්ධො, **තස්ස චාති** චසද්දං යුජ්ජනට්ඨානෙ යොජෙත්වා **සන්නිභා චාති**ආදයො යොජෙතබ්බා. ''සධම්මාදී''ති**ආදි**සද්දෙන සාධාරණසච්ඡායාදයො ගහිතා. **නින්දති ඉස්සතීති** පදච්ඡෙදො, **ඉමෙ** ද්වෙපඤ්ඤාස ඉවාදයො නාම. ''ජයති අක්කොසති හසති''ඉච්චාදිකං තංතංක්‍රියාපදසඞ්ඛතඅනුකාරියානං අනුකරණන්ති කත්වා ද්වන්දොයෙව, ''සන්ධිසමාසා අද්ධස්සා''ති [සන්ධිසමාසො තදද්ධස්සාති (ක.)] වුත්තත්තා සන්ධිසමාසානං ගාථද්ධස්ස විනා උභයද්ධමජ්ඣෙ අලබ්භනතො **දූභති**පදතො පුබ්බෙයෙව සමාසො කාතබ්බො, නො චෙ, අසමාසොති ගහෙතබ්බො. **තස්ස චොරෙති සොභග්ගමි**ච්චාදිකම්පි වාකාානුකරණන්ති කත්වා තත්ථ සමාසො, වාකො කෙවලපදානීති වා ගහෙතබ්බො. ඉමෙසං සබ්බෙසම්පි **ඉව** සද්දපරියායත්තා සදිසත්ථාති සබ්බත්ථ භාවත්ථො, අවයවත්ථො පන පාකටොයෙව.

185. **උපමානොපමෙයාානං, සධම්මත්තං විභාවිහි;**
ඉමෙහි උපමාභෙදා, කෙචි නියාන්ති සම්පති.

185. ඉවාදීනං විනියොගවිසයං දස්සෙත්වා උපමාභෙදං දස්සෙතුං පටිජානාති **"උපමාන"**ඉච්චාදි. **කෙචීති** ඉමිනා අපරියන්තත්තමෙසං [අපරියන්තපභෙදං (ක.)] දස්සෙති. තථා ච වක්ඛති ''පරියන්තො විකප්පාන''න්තිආදි. **නියාන්ති** උදාහරීයන්ති.

185. ඉදානි ඉවාදිසද්දගම්මොපමං දස්සෙතුං පටිජානාති **"උපමානො"**ච්චාදිනා. උපමානොපමෙයාානං **සධම්මත්තං** සමානධම්මසම්බන්ධො. **විභාවිහි** පකාසකෙහි. **ඉමෙහි** ඉවාදීහි සද්දෙහි ඤාතබ්බා කෙචි උපමාභෙදා

අපරියන්තත්තා **සම්පති** දානි ලද්ධාවසරෙ **නියාන්ති** උදාහරණමත්තෙන පටිපාදීයන්ති.

186. **විකාසිපදුමං’වා’ති-සුන්දරං සුගතානනං;**
ඉති ධම්මොපමා නාම, තුල්‍යධම්මනිදස්සනා.

186. **“විකාසි”**ච්චාදි. **සුගතානනං** මුනින්දස්ස වදනං **අතිසුන්දරං** අච්චන්තරමණීයං. කිමිව? **විකාසිපදුමං**ව පබුජ්ඣමානපදුමංවිය. **ඉති** අයමෙවංවිධා ධම්මොපමා නාම හොති. කස්මා? ආනනපදුමානං සමානස්ස ධම්මස්ස ගුණස්ස සුන්දරස්ස ලක්ඛණස්ස නිදස්සනා සුන්දරත්තන්ති පටිපාදනතො.

186. උදාහරණමාහ **“විකාසි”**ච්චාදිනා. **සුගතානනං** භගවතො මුඛං **විකාසිපදුමංව** බුජ්ඣමානපඞ්කජමිව අතිසුන්දරං හොති. **ඉති** ඊදිසා උපමා **තුල්‍යධම්මනිදස්සනා** අතිසුන්දරමිති සමානගුණදස්සනෙන **ධම්මොපමා** නාම හොති. පදුමානනානං සාධාරණගුණස්ස පකාසනතො අතිසුන්දරමිති තුල්‍යධම්මො නාම හොති. එත්ථ පදුමගතතුල්‍යධම්මසම්බන්ධසඞ්ඛාතාය උපමාය **ඉව**සද්දෙන ජොතියමානත්තෙපි අතිසුන්දරන්ති වුත්තත්තා යථාවුත්තොපමාය ධම්මෙන යුත්තත්තා ධම්මොපමා නාම හොතීති අධිප්පායො.

187. **ධම්මහීනා මුඛ’ම්භොජ-සදිසං මුනිනො ඉති;**
විපරීතොපමා තුල්‍ය-මානනෙන’ම්බුජං තව.

187. **“ධම්ම”**ඉච්චාදි. **මුනිනො** සම්මාසම්බුද්ධස්ස මුඛං **අම්භොජෙන** පදුමෙන **සදිසං** සමානං. **ඉති** අයං ධම්මහීනොපමා නාම සුන්දරසඞ්ඛාතස්ස ගුණස්ස අනිද්දිට්ඨත්තා, සා තු අත්ථවසා ගම්‍යතෙ. කථමඤ්ඤථා යුජ්ජතීති? එත්ථ පන **සදිස**සද්දො උපමෙය්‍යස්ස මුඛස්ස විසෙසනන්ති මුඛගතමෙව සදිසත්තං වදති, අම්භොජගතං තු සාමත්ථියා ගම්‍යතෙ. එවමීදිසං ඤෙය්‍යං. **“විපරීතෙ”**ච්චාදි. මුනීති ගම්‍යතෙ සුතත්තා, භො මුනි තව **ආනනෙන** මුඛෙන අම්බුජං තුල්‍යන්ති අයං විපරීතොපමා. ධම්මහීනත්තෙපි පසිද්ධිවිපරියයෙනාභිහිතත්තා තන්නාමෙනෙව වුත්තා. එවමුපරිපි.

187. **“ධම්මහීනෙ”**ච්චාදි. ‘‘මුඛම්භොජසදිසං මුනිනො’’ත්‍යයං උපමා. **ධම්මහීනා** තුල්‍යධම්මපකාසක**සුන්දරා**දිසද්දහීනත්තා ධම්මහීනා නාම. වාචකාභාවෙ තුල්‍යධම්මො කථං පතීයතීති චෙ? මුනිනො **මුඛං** වදනං **අම්භොජසදිසං** පදුමසදිසමිති. එත්ථ මුඛස්ස අම්භොජසමානත්තං මුඛම්භොජානං සාධාරණධම්මෙ අසති කථං භවතීති? අඤ්ඤථානුපපත්තිලක්ඛණසාමත්ථියාති, **ඉව**පරියායො **සදිස**සද්දො මුඛස්ස විසෙසනං යස්මා හොති, තස්මා මුඛගතසදිසත්තං වදති, අම්භොජගතසදිසත්තං පන සාමත්ථියා එව විඤ්ඤායතෙ. භෙ මුනි **තව** තුය්හං ආනනෙන අම්භොජං **තුල්‍යං** සමානන්ති අයං විපරීතොපමා. ‘‘අම්බුජෙන ආනනං තුල්‍ය’’න්ති ලොකප්පසිද්ධියා විපරියයෙන ‘‘ආනනෙන අම්බුජං තුල්‍ය’’න්ති වුත්තත්තා ධම්මහීනත්තෙ සතිපි විපරීතොපමා නාම හොති. ‘‘සුතානුමිතෙසු සුතසම්බන්ධො බලවා’’ති [පරිභාසෙන්දුසෙඛර 112] වුත්තත්තා එත්ථ ‘‘මුනී’’ති අවිජ්ජමානෙපි පුබ්බද්ධෙ ‘‘මුනිනො’’ති සුතත්තා ලබ්භමානො ‘‘තවා’’ති **තුම්හ**සද්දසන්නිධානෙන ආමන්තනත්ථො විඤ්ඤායති. එත්ථ **ඉව**පරියායො **තුල්‍ය**සද්දො අම්බුජවිසෙසනභූතො අම්බුජගතසදිසත්තං වදති, ආනනගතසදිසත්තඤ්ච අම්බුජානනානං සාධාරණධම්මො ච සාමත්ථියා ඤායතිච්චාදිකං වුත්තනයෙන ඤාතබ්බං. උපරිපි පාකටට්ඨානං යථාරහං යොජෙතබ්බං.

188. **තවානන’මිව’ම්භොජං, අම්භොජ’මිව තෙ මුඛං;**
අඤ්ඤමඤ්ඤොපමා සා’යං, අඤ්ඤමඤ්ඤොපමානතො.

188. **“තව”**ඉච්චාදි. **අඤ්ඤමඤ්ඤොපමානතොති** අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස මුඛස්ස අම්භොජස්ස ච අඤ්ඤමඤ්ඤෙන තංද්වයෙන උපමානතො.

188. **“තවානනි”**ච්චාදි. ‘‘අම්භොජං තවානනමිව, තෙ මුඛං අම්භොජමිවා’’ති අයමුපමා. **අඤ්ඤමඤ්ඤොපමානතො** අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස උපමානත්තා අඤ්ඤමඤ්ඤොපමා නාම හොති. අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස උපමාති ච, අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස උපමානන්ති ච විග්ගහො. විග්ගහද්වයෙපි පුබ්බවිභත්තිලොපො. සබ්බාදීනං බ්‍යතිහාරලක්ඛණෙන උත්තරවිභත්තිලොපො. සමාසලක්ඛණෙන අඤ්ඤත්ථස්ස අපෙක්ඛාසිද්ධත්තා මුඛාපෙක්ඛාය අඤ්ඤං අම්භොජඤ්ච, අම්භොජාපෙක්ඛාය අඤ්ඤං මුඛඤ්ච කමෙන උපමෙය්‍යා නාම. අම්භොජාපෙක්ඛාය අඤ්ඤං මුඛඤ්ච, මුඛාපෙක්ඛාය අඤ්ඤං අම්භොජඤ්ච උපමානං නාම.

189. **යදි කිඤ්චි භවෙ’ම්භොජං,**
ලොචනබ්භමුවිබ්භමං;
ධාරෙතුං මුඛසොභං තං,
තවෙ’ති අබ්භුතොපමා.

189. **“යදි”**ච්චාදි. ලොචනානි ච භමුයො ච, තාසං විබ්භමො යස්මිං, තං, තාදිසමම්භොජං **කිඤ්චි** කිම්පි යදි භවෙ. තමීදිසමම්භොජං තව **මුඛසොභං** වදනකන්තිං ධාරෙතුං නිසිජ්ඣතෙ. කිං ත්වච්ඡරියමීදිසන්ති අබ්භුතත්ථවිභාවනෙන වදනමම්බුජෙනොපමීයතීති අයමබ්භුතොපමා ඤාතබ්බාති.

189. **“යදි”**ච්චාදි. **ලොචනබ්භමුවිබ්භමං** ලොචනභමූනං ලීලාවන්තං **කිඤ්චි අම්භොජං** කිඤ්චි අච්ඡරියං පදුමං **යදි භවෙ** වෙ සියා, **තමම්භොජං** තව **මුඛසොභං** වදනකන්තිං ධාරෙතුං සමත්ථො හොති. **ඉති** ඊදිසී උපමා **අබ්භුතොපමා** අබ්භුතධම්මපකාසකත්තා අබ්භුතොපමා නාම. එත්ථ අවිජ්ජමානොපි විජ්ජමානත්තෙන පරිකප්පිතො පදුමගතො ලොචනබ්භමුවිබ්භමසම්බන්ධො අම්භොජවිසෙසනෙන ‘‘ලොචනබ්භමුවිබ්භම’’න්ති ඉමිනා ජොතිතො. තස්මා අම්භොජං ලොචනබ්භමුවිබ්භමසම්බන්ධසඞ්ඛාතඋපමාය ජොතකත්තා නිස්සිතවොහාරෙන උපමා, මුඛං උපමෙය්‍යන්ති මුඛගතො ලොචනබ්භමුවිබ්භමසම්බන්ධො යදි මුඛෙ න භවෙය්‍ය, තාදිසං මුඛසොභං ධාරෙතුං කථං සමත්ථොති සාමත්ථියා ඤායති. ලොචනබ්භමුවිබ්භමසඞ්ඛාතසාධාරණධම්මො පන ‘‘ලොචනානි ච භමුයො චෙති ච, තාසං විබ්භමො යස්මි’’න්ති ච විග්ගහෙ නිප්ඵන්නෙන භින්නාධිකරණඅඤ්ඤපදත්ථසමාසෙන ගුණීභූතස්සපි ගහිතත්තා විඤ්ඤායති [ගහණස්ස විඤ්ඤායමානත්තා (ක.)].

190. **සුගන්ධි සොභසම්බන්ධි, සිසිරංසුවිරොධි ච;**
මුඛං තව’ම්බුජංවෙ’ති, සා සිලෙසොපමා මතා.

190. **“සුගන්ධි”**ච්චාදි. තව මුඛං අම්භොජමිව **සිසිරංසු**නොචන්දස්ස **විරොධි** පච්චනීකං, මුඛං තංසමානකන්තිත්තා අම්බුජඤ්ච තදුදයෙ සඞ්කොචභජනතො. **සොභසම්බන්ධි** කන්තියුත්තං, මුඛමම්බුජඤ්ච. සුගන්ධො අස්ස අත්ථීති **සුගන්ධි** ච ද්වයමපීති එවං සිලෙසපරිග්ගහෙන මුඛම්බුජානං උපමායොගතො **සා** යථාවුත්තා සිලෙසොපමා මතා.

190. **“සුගන්ධි”**ච්චාදි. තව මුඛං අම්භොජමිව **සිසිරංසුවිරොධි** චන්දස්ස විරුද්ධං හොති තුල්‍යත්තා. පදුමං පන චන්දොදයෙන අත්තනො සඞ්කොචනත්තා තස්ස විරුද්ධං හොති. **සොභසම්බන්ධි** ච අනඤ්ඤසාධාරණමුඛගතකන්තිසම්බන්ධයුත්තඤ්ච හොති. පදුමං පන පදුමගතකන්තිසම්බන්ධිනා යුත්තං හොති. **සුගන්ධි** ච චතුජ්ජාතිසුගන්ධවහනතො [...වමනතො (ක.)] සුගන්ධි ච හොති. අම්බුජං පන පදුමසුගන්ධෙනෙව යුත්තං හොති. **ඉති** ඊදිසී උපමා **සිලෙසොපමා** එකපදාභිහිතඋභයත්ථලක්ඛණෙන සිලෙසවසෙන වුත්තත්තා සිලෙසොපමා නාම හොති. සිසිරා සීතලා අංසූ කන්ති අස්සෙති ච, තස්ස විරුජ්ඣති සීලෙනෙති ච, පච්චයසාමත්ථියවසෙන ද්වින්නං ද්වින්නං අත්ථානං ලබ්භනතො සිලිස්සති අපරොපි අත්ථො එත්ථ අලඞ්කාරෙති ච, සිලෙසවසෙන වුත්තා උපමාති ච විග්ගහො. එත්ථ සුගන්ධො ච සොභසම්බන්ධො ච සිසිරංසුවිරොධිත්තඤ්චෙති ඉමෙ උපමානොපමෙය්‍යානමම්බුජමුඛානං තුල්‍යධම්මො, තෙසු අම්බුජගතතුල්‍යධම්මසම්බන්ධො සධම්මත්තා උපමා නාම හොති, සා අම්බුජසම්බන්ධිනා **ඉව**සද්දෙන ජොතිතා, මුඛගතතුල්‍යධම්මො පන අස්සත්ථිතස්සීලත්ථෙ කතපච්චයෙ සතිපි සාමත්ථියායෙව ගම්‍යතෙ.

191. **සරූපසද්දවාච්චත්තා, සා සන්තානොපමා යථා;**
බාලා’වු’ය්‍යානමාලා’යං, සාලකානනසොභිනී.

191. **“සරූප”**ඉච්චාදි. අයමුය්‍යානමාලා **බාලාව** ඉත්ථී විය. කථං? **සාලකානනසොභිනී** බාලා තාව සභාලකෙන කෙසසන්නිවෙසවිසෙසෙන වත්තතෙ සාලකමානනං තෙන සොභතෙ. **සාලකානනසොභිනී** උය්‍යානමාලාපි සාලානං රුක්ඛවිසෙසානං කානනෙන ගහනෙන සොභතෙ, එවරූපා **සා** තාදිසී සන්තානොපමා ආඛ්‍යායතෙ, කස්මා? සිලෙසොපමත්තසභාවෙපි **සරූපෙන** සදිසෙන **සද්දෙන** ‘‘සාලකානනසොභිනී’’ත්වෙවංවිධෙන සද්දසන්තානෙන විසෙසභූතෙන **වාච්චත්තා** පකාසියත්තා තස්සාඉති ගම්‍යතෙ. **යථෙ**ති නිදස්සනෙ.

191. **“සරූපෙ”**ච්චාදි. **සරූපසද්දවාච්චත්තා** තුල්‍යසුතියා අච්ඡින්නසම්බන්ධවචනමාලාය වුච්චමානත්තා **සා** උපමා සන්තානොපමා නාම හොති, සිලෙසත්තෙ සතිපි කතසමාසෙහි පදසන්තානෙහි වුච්චමානත්තා සන්තානොපමා නාම හොතීති අධිප්පායො. **“යථෙ”**ති උදාහරති. **අයං උය්‍යානමාලා** එසා උය්‍යානපන්ති **සාලකානනසොභිනී** අලකසඞ්ඛාතකෙසසන්නිවෙසසහිතෙන මුඛෙන සොභමානා **බාලාව** අඞ්ගනා ඉව **සාලකානනසොභිනී** සාලවනෙහි සොභමානා හොති. උපමානොපමෙය්‍යානං සමානං රූපං යෙසන්ති ච, සරූපා ච තෙ සද්දා චෙති ච, තෙහි වාච්චා උපමාති ච, තස්සා භාවොති ච, සන්තානෙන යුත්තා උපමාති ච, උය්‍යානානං මාලාති ච, සහ අලකෙන වත්තමානන්ති ච, තඤ්ච තං ආනනඤ්චාති ච, තෙන සොභති සීලෙනාති ච, සාලානං කානනන්ති ච, තෙන සොභති සීලෙනාති ච වාක්‍යං.

192. **ඛයී චන්දො බහුරජං, පදුමං තෙහි තෙ මුඛං;**
සමානම්පි සමුක්කංසී-ත්‍ය’යං නින්දොපමා මතා.

192. **“ඛයී”**ඉච්චාදි. චන්දො **ඛයී** ඛයො අච්චයො යස්සෙති, පදුමං **බහුරජං** බහූනි රජානි පරාගාවයවා යස්මින්ති, **තෙහි** එවංභූතෙහි චන්දපදුමෙහි කන්තිආදිනා **සමානම්පි** සදිසම්පි සන්තං තව මුඛං **සමුක්කංසී** පරමුක්කංසවන්තං, ඛයසද්දස්ස ච රජස්ස ච දොසෙපි වත්තනතො, සද්දච්ඡලෙන ඛයස්ස දොසරූපස්ස බහුරජත්තස්ස ච තත්ථාභාවතොති. **ඉති** එවරූපා අයං නින්දොපමා මතා නින්දිතෙන චන්දාදිනා ඛයස්සොපමිතත්තා.

192. **“ඛයී”**ච්චාදි. **චන්දො ඛයී** පාටිපදතො පට්ඨාය දිනෙ දිනෙ එකමෙකාය කලාය සූරියස්ස ආසන්නහෙතු ඛීයනසභාවයුත්තො හොති, **පදුමං බහුරජං** බහුරෙණුසමන්නාගතං හොති, **තෙහි** චන්දපදුමෙහි **සමානම්පි**

කන්තිසුගන්ධාදීහි සදිසම්පි **තෙ මුඛං** තවානනං **සමුක්කංසි ඛයරජ**සද්දෙහි දොසස්සාපි වාච්චත්තා සද්දච්ඡලෙහි ගම්‍යමානස්ස තාදිසස්ස දොසස්ස මුඛෙ අවිජ්ජමානත්තා අධිකුක්කංසගුණවන්තං හොති, **ඉති** ඊදිසී **අයං** උපමා නින්දොපමා නින්දිතානං චන්දපදුමානං මුඛස්ස උපමිතාති නින්දොපමා නාම හොති, මුඛවිසෙසනෙන **ඉව**සද්දපරියායෙන **සමාන**සද්දෙන මුඛගතසධම්මො ජොතිතො හොති, උපමාසඞ්ඛතචන්දපදුමගතසධම්මොපි ද්වීසු තුල්‍යධම්මොපි සාමත්ථියා ගම්‍යතෙ, **අපි**සද්දො චෙත්ථ වත්තබ්බන්තරසමුච්චයෙ, සමුක්කංසොති වත්තබ්බන්තරො.

193. **අසමත්ථො මුඛෙනි'න්දු, ජින තෙ පටිගජ්ජිතුං;**
ජළො කලඞ්කී'ති අයං, පටිසෙධොපමා සියා.

193. **"අසමත්ථො"**ඉච්චාදි. ජින තෙ මුඛෙන **ජළො** සීතො අකුසලො ච කලඞ්කො මිගලඤ්ඡනලක්ඛණො දොසො අස්ස අත්ථීති **කලඞ්කී**. සද්දච්ඡලෙන දොසකථනං. තාදිසො **ඉන්දු** චන්දො **පටිගජ්ජිතුං** විවදිතුං අසමත්ථො, මුඛන්තු විසදං අලඞ්කතඤ්චෙති කථමනෙනායං සදිසොති නිසෙධද්වාරෙන සධම්මතාව ගම්මතෙ, අයං පටිසෙධොපමා සියා.

193. **"අසමත්ථො"**ච්චාදි. හෙ **ජින තෙ** තුය්හං මුඛෙන **පටිගජ්ජිතුං** විවදිතුං **ජළො** සීතලො අවිසදො **කලඞ්කී** සසලක්ඛණො වා සදොසො වා **ඉන්දු** චන්දො අසමත්ථො හොතීති, **අයං** එදිසී උපමා පටිසෙධොපමා නාම. කලඞ්කො අස්ස අත්ථීති වාක්‍යං. එත්ථ විසදෙන කලඞ්කරහිතෙන මුඛෙන සීතලො අවිසදො සදොසො චන්දො සමානො භවිතුමසමත්ථොති එවං පටිසෙධද්වයෙන ඉන්දමුඛසඞ්ඛාතානං උපමානොපමෙය්‍යානං තුල්‍යධම්මසම්බන්ධස්ස පකාසිතත්තා සතිපි නින්දොපමාභාවෙ පටිසෙධොපමා නාම හොතීති අධිප්පායො. ''පටිගජ්ජිතු''න්ති ඉදං චන්දස්ස විසෙසනත්තා චන්දගතසධම්මං ජොතෙති.

194. **කච්ඡං චන්දාරවින්දානං, අතික්කම්ම මුඛං තව;**
අත්තනාව සමං ජාත-මිත්‍ය'සාධාරණොපමා.

194. **"කච්ඡ"**මිච්චාදි. චන්දස්ස අරවින්දස්ස ච **කච්ඡං** පදවිං අතික්කම්ම අවත්ථරිය තෙස'මවකංසතො [අවත්ථුයතෙසමණංසතො (ක.)], තව මුඛං අත්තනො සරූපෙනෙව සමං ජාතමිති එවරූපා අසාධාරණතාභිධානෙන සදිසත්තපතීතියා අසාධාරණොපමෙති නිගද්‍යතෙ.

194. **"කච්ඡ"**මිච්චාදි. හෙ මුනි තව මුඛං **චන්දාරවින්දානං** ලොකපූජිතානං සසිඅම්බුජානං **කච්ඡං** පදවිං අවත්ථං වා අතික්කම්ම අත්තනො අතුල්‍යත්තෙන අත්තනා එව සමානත්තවත්ථුනො අභාවා සමං ජාතං, **ඉති** ඊදිසා උපමා **අසාධාරණොපමා** අතුල්‍යධම්මභාවස්ස පකාසනතො අසාධාරණොපමා නාම හොති. ඉහ උපමාභූතානං චන්දාරවින්දානං මුඛස්ස හීනභාවපටිපාදනද්වාරෙන චන්දාරවින්දෙහි මුඛං තුල්‍යන්ති පඤ්ඤාපනතො චන්දාරවින්දා අසාධාරණොපමා නාම හොති. **සම**සද්දො මුඛගතස්ස සාධාරණධම්මං ජොතෙති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

195. **සබ්බම්භොජප්පභාසාරො, රාසිභූතොව කත්ථචි;**
තවා'ননං විභාතීති, හොතා'භූතොපමා අයං.

195. **"සබ්බ"**ඉච්චාදි. **කත්ථචි** එකට්ඨානෙ රාසිභූතො සබ්බෙසමම්භොජානං පභාසාරොව තවානනං විභාතීති එවංභූතා අයං අභූතොපමා හොති.

195. **"සබ්බ"**මිච්චාදි. **කත්ථචි** ඨානෙ රාසිභූතො **සබ්බම්භොජප්පභාසාරො**ව සකලපදුමානං උත්තමකන්තිපුඤ්ජො විය තවානනං **විභාති** විසෙසෙන පභාති, **ඉති** ඊදිසී උපමා **අභූතොපමා** අවිජ්ජමානවත්ථුනො උපමිතත්තා අභූතොපමා නාම හොති. අරාසි රාසිභූතොති විග්ගහො. එත්ථ යොජනාවිභූතො තාදිසපභාසාරාභාවතො අවිජ්ජමානත්ථෙන පරිකප්පිතො.

196. **පතීයතෙ'ත්ථගම්මා තු, සද්දසාමත්ථියා ක්වචි;**
සමාසප්පච්චයෙවාදි-සද්දයොගං විනා අපි.

196. අත්ථගම්මොපමං දස්සෙති **"පතීයතෙ"**ඉච්චාදි. **අත්ථගම්මා** තු'පමා **ක්වචි** කිස්මිඤ්චි ඨානෙ සමාසාදිසද්දානං යොගං විනා අපි සද්දානං පයොගවිසෙසාදිගාළ්හෙන අඤ්ඤථානුපපත්තිලක්ඛණෙන සාමත්ථියෙන පතීයතෙ.

196. තිවිධං සද්දගම්මොපමං දස්සෙත්වා ඉදානි අත්ථගම්මොපමං දස්සෙති **"පතීයතෙ"**ත්‍යාදිනා. **අත්ථගම්මා තු** අත්ථගම්මොපමා පන **ක්වචි** ඨානෙ සමාසපච්චයෙවාදිසද්දයොගං **විනාපි** තෙසං සද්දානං සම්බන්ධං හිත්වාපි **සද්දසාමත්ථියා** සම්බන්ධෙ පයුත්තාවසෙසසද්දානං අත්ථසත්තියා පතීයතෙ. සද්දානං සාමත්ථියන්ති විග්ගහො.

197. **භිඞ්ගානෙ'මානි චක්ඛූනි, නා'ම්බුජං මුඛ'මෙවි'දං;**
සුබ්‍යත්තසදිසත්තෙන, සා සරූපොපමා මතා.

197. උදාහරති **"භිඞ්ගෙ"**ච්චාදිනා. න භිඞ්ගා එතෙ, කිඤ්චරහි චක්ඛූනිමානි, නම්බුජමෙතං, කින්තු මුඛමෙවිදන්ති එවරූපා සා සරූපොපමා මතා භිඞ්ගාදීනමවිපරීතසරූපස්ස දීපනතො. තෙනාහ **"සුඛ්‍යත්තෙ"**ත්‍යාදි. **සුඛ්‍යත්තෙන** භිඞ්ගචක්ඛූනං අම්බුජමුඛානඤ්ච පරිවුටෙන **සදිසත්තෙන** චඤ්චලත්තකන්ත්‍යාදිලක්ඛණෙන තෙනෙවාභෙදසඞ්කාපුබ්බමෙව විවෙචිතං අඤ්ඤත්‍ර චක්ඛාදීසු යං භිඞ්ගාදිඤ්ඤාණමුප්පන්නං, තස්ස පච්චක්ඛානතො උපමාජොතකානමිවාදීනමභාවෙපි භිඞ්ගලොචනාදීනං සදිසත්තං පතීයතෙ සාමත්ථියතො. එවමුපරිපි යථායොගං.

197. ඉදානි උදාහරණමාහරති **"භිඞ්ගානි"**ච්චාදිනා. ඉමානි **භිඞ්ගානි** භමරා න භවන්ති, කිඤ්චරහි චක්ඛූනි. අම්බුජං න ඉදං පදුමං න හොති, කින්තු මුඛමෙවාති. ඊදිසී සා උපමා **සුඛ්‍යත්තසදිසත්තෙන** සුපාකටෙන භිඞ්ගලොචනානං අම්බුජමුඛානඤ්ච තුල්‍යභාවෙන සරූපොපමා නාම හොති. එත්ථ සමාසපච්චයඉවාදිසද්දපයොගාභාවෙපි ''භිඞ්ගානෙමානි චක්ඛූනි''ච්චාදිනා චක්ඛුමුඛෙසු භිඞ්ගඅම්බුජන්ති විපරීතපවත්තබුද්ධිං පටිසෙධෙත්වා චක්ඛුමුඛවිධානතො චඤ්චලත්තකන්තිමත්තාදීසු සුඛ්‍යත්තං තුල්‍යත්තං විනා චක්ඛුමුඛෙසු භිඞ්ගම්බුජබුද්ධිං කීදිසමුප්පජ්ජතීති අඤ්ඤථානුපපත්තිලක්ඛණසාමත්ථියා උපමානභූතානං භිඞ්ගම්බුජානං උපමෙය්‍යභූතානං චක්ඛුමුඛානඤ්ච සදිසත්තං ඤායති. සුට්ඨු ඛ්‍යත්තං පාකටන්ති ච, තඤ්ච තං සදිසත්තඤ්චාති ච, සමානං රූපං සභාවො යස්සා උපමායාති ච, සා ච සා උපමා චාති ච වාක්‍යං.

198. **මයෙව මුඛසොභා'ස්සෙ-ත්‍යල'මින්දු විකත්ථනා;**
යතො'ම්බුජෙපිසා'ත්ථීති, පරිකප්පොපමා අයං.

198. **"මයෙවි"**ච්චාදි. **ඉන්දු** චන්ද, **අස්ස** මුනිනො **මුඛසොභා** වදනජුති **මයෙව,** නාඤ්ඤත්‍රාති එවරූපා **විකත්ථනා** අත්ථපසංසනෙන **අලමිති** පටිසෙධො. කිමිති? **යතො** යස්මා කාරණා සා මුඛසොභා අම්බුජෙපි න කෙවලමින්දුම්හි **අත්ථි,** නො නත්ථීති අසතොපි තථා විකත්ථනස්ස පරිකප්පනතො වදනමින්දුනොපමීයතීති එවරූපා අයං පරිකප්පොපමා.

198. **"මයෙ"**ච්චාදි. හෙ ඉන්දු **අස්ස** ඉමස්ස ලොකසාමිනො **මුඛසොභා** වදනකන්ති එකකෙ මයි එව, ඊදිසී විකත්ථනා අත්තසිලාසෙන **අලං** නිප්පයොජනං. කස්මාති චෙ? යතො **සා** මුඛසොභා අම්බුජෙපි අත්ථි, තස්මාති. **ඉති** ඊදිසා අයං උපමා පරිකප්පොපමා නාම හොති. **යතොති** අනියමනිද්දිට්ඨකාරණං පන අම්බුජෙපි සා අත්ථීති දස්සියමානං පදුමෙපි තස්ස අත්ථිත්තමෙව. පරිකප්පනාය වුත්තා උපමාති විග්ගහො. ඉධ චන්දස්ස අවිජ්ජමානවිකත්ථනස්ස විජ්ජමානත්තෙන පරිකප්පනතො සධම්මජොතකසද්දන්තරෙ අසතිපි උපමානභූතඉන්දුනො ච උපමෙය්‍යභූතමුඛස්ස ච සදිසත්තං ඉමෙසං ද්වින්නං සදිසත්තං විනා වත්තුනො තාදිසකප්පනා කථං හොතීති ඉමාය අත්ථසත්තියා ගම්‍යතෙ.

199. **කිං වා'ම්බුජ'න්තොභන්තාලි,**
කිං ලොලනයනං මුඛං;
මම දොලායතෙ චිත්ත-
මිච්ච'යං සංසයොපමා.

199. **"කිං වා"**ඉච්චාදි. අන්තො භන්තා අලී භමරා යස්මිං, තමීදිසමම්බුජං කිං වා. ලොලානි චපලානි නයනානි යස්මිං, තාදිසං වා. ජින තවෙදං මුඛං කින්ති මම චිත්තං **දොලායතෙ** දොලෙවාචරති. එවං පක්ඛද්වයපරිග්ගහෙන සංසයතීති අත්ථො. **ඉච්චයමීදිසී** සංසයවෙසෙන අම්බුජමුඛානමොපමාවගමා සංසයොපමා.

199. **"කිං වා'ම්බුජෙ"**ච්චාදි. **අන්තොභන්තාලි** අබ්භන්තරෙ භමමානභමරවන්තං අම්බුජං කිං වා, තුය්හං **ලොලනයනං** චඤ්චලනෙත්තං මුඛං කිං වාති මම චිත්තං **දොලායතෙ** උභයසම්භමජනනතො දොලා විය හොති. **ඉති අයං** එවරූපා උපමා **සංසයොපමා** ද්වින්නං සදිසත්තස්ස සංසයෙන පකාසිතත්තා සංසයොපමා නාම හොති. අන්තො භන්තා අලී යස්මින්ති ච, ලොලානි නයනානි යස්මින්ති ච, දොලා විය ආචරතීති ච, සංසයෙන වුත්තා උපමාති ච විග්ගහො. ඉහාපි සධම්මපකාසකෙ සද්දන්තරෙ අසතිපි යථාවුත්තවිසෙසනද්වයෙන විසිට්ඨානං ද්වින්නං අම්බුජමුඛානං සංසයනිමිත්තෙ තුල්‍යත්තෙ අසති කථං සංසයො උප්පජ්ජතීති ඉමිනා සාමත්ථියෙනෙව තුල්‍යධම්මසම්බන්ධො ගම්‍යතෙ.

200. **කිඤ්චි වත්ථුං පදස්සෙත්වා,**
සධම්මස්සා'භිධානතො;
සාම්‍යප්පතීතිසබ්භාවා,
පතිවත්ථූපමා යථා.

200. **"කිඤ්චි"**ඉච්චාදි. **කිඤ්චි වත්ථුමිච්ඡිතං** සම්බුද්ධාදිකං උපදස්සෙත්වා **සධම්මස්ස** තෙන වත්ථුනා කෙනචි ආකාරෙන සදිසස්ස අඤ්ඤස්ස වත්ථුනො අභිධානතො **සාම්‍යස්ස** තෙසං ද්වින්නං සදිසත්තස්ස **පතීතියා** අවසායස්ස **සබ්භාවා** විජ්ජමානත්තෙන පතිවත්ථූපමා වුච්චතෙ. පතිවත්ථුනා තථාවිධෙනාධිගතස්ස වත්ථුනො තුල්‍යතා පටිපාදිතා. **යථෙත්‍යුදාහරති.**

200. **“කිඤ්චි”**ච්චාදි. **කිඤ්චි වත්ථුමිච්ඡිතං** ජිනාදිකිඤ්චිපදත්ථං **උපදස්සෙත්වා** පඨමං නිදස්සෙත්වා **සධම්මස්ස** පටිපාදනීයඅත්ථෙන සහ කිඤ්චි ආකාරෙන සදිසභාවස්ස කස්සචි වත්ථුනො **අභිධානතො** කථනතො **සාම්‍යප්පතීතිසබ්භාවා** සදිසතාසම්බන්ධිනො පරිජානනස්ස විජ්ජමානත්තා **පතිවත්ථූපමා** වත්ථුනො උපට්ඨිතස්ස ජිනාදිපදත්ථස්ස තුල්‍යත්ථපකාසනතො නාමෙන පතිවත්ථූපමා නාම. සමානො ධම්මො යස්ස වා පාරිජාතාදිනො ඉති ච, සමානානං තුල්‍යානං උපමානොපමෙය්‍යානං භාවොති ච, සාම්‍යස්ස පතීති ච, සාම්‍යප්පතීතියා සබ්භාවොති ච, පතිවත්ථුනා වුත්තා උපමාති ච වාක්‍යං. **යථා**ති උදාහරති.

201. **ජනෙසු ජායමානෙසු,**
නෙ’කොපි ජිනසාදිසො;
දුතියො නනු නත්ථෙව,
පාරිජාතස්ස පාදපො.

201. **“ජනෙසු”**ච්චාදි. ජායමානෙසු ජනෙසු මජ්ඣෙ එකොපි ජනො ගුණවා **ජිනසාදිසො** සම්මාසම්බුද්ධසමානො න විජ්ජතීත්‍යෙකං තාව වත්ථු උපදස්සිතං, **දුතියො** ඉච්චාදි පතිවත්ථූපමදස්සනං, **නනු**ත්‍යනුමතියං, **පාරිජාතස්ස** දිබ්බරුක්ඛවිසෙසස්ස **දුතියො** සමානො පාදපො නත්ථෙව. පාරිජාතොයෙව රුක්ඛජාතීසු උත්තමො, තථා ජිනො ජනෙසූති.

201. **“ජනෙසු”**ච්චාදි. ජායමානෙසු ජනෙසු එකොපි **ජිනසාදිසො** සම්බුද්ධසදිසො නත්ථි, **පාරිජාතස්ස** රුක්ඛස්ස **දුතියො** තෙන සමො දුතියො **පාදපො** රුක්ඛො නත්ථි එව නනු, **නනූ**ති අනුඤ්ඤායං. තෙන සබ්බඤ්ඤුනො අඤ්ඤෙන අතුල්‍යභාවං අනුජානාති. ඉහ පාරිජාතරුක්ඛස්ස අඤ්ඤෙහි රුක්ඛෙහි උත්තමත්තඤ්ච බුද්ධස්ස අඤ්ඤෙසු සත්තෙසු උත්තමත්තඤ්චාති ඉදං ද්වයං උපමානොපමෙය්‍යභූතානං ද්වින්නං වත්ථූනං සාම්‍යං නාම, එතං සාම්‍යං වුත්තත්ථස්ස සමත්ථනවසෙන පතිවත්ථුභූතපාරිජාතස්ස රුක්ඛෙහි අසමානත්තකථනෙනෙව ජොතිතං හොති.

202. **වාක්‍යත්ථෙනෙව වාක්‍යත්ථො,**
යදි කොචූ’පමීයතෙ;
ඉවයුත්තවියුත්තත්තා,
සා වාක්‍යත්ථොපමා ද්විධා.

202. වාක්‍යත්ථවිසයොපමං දස්සෙති **“වාක්‍යත්ථෙනෙවි”**ච්චාදිනා. **වාක්‍යත්ථො** ක්‍රියාකාරකසම්බන්ධවිසෙසො, තෙනෙව, න පදත්ථමත්තෙන **වාක්‍යත්ථො** වුත්තලක්ඛණො **කොචි** වත්ථුමිච්ඡිතො කොචි යදි **උපමීයතෙ** සදිසො කථ්‍යතෙ, සා වාක්‍යත්ථොපමා ද්විධා භිජ්ජතෙ. කථං? යුත්තා ච වියුත්තා ච **යුත්තවියුත්තා, ඉවෙන** අත්ථනිද්දෙසොයං යුත්තවියුත්තා උපමා, තස්සා භාවා කාරණා ද්විධාති අධිකතං.

202. ඉදානි වාක්‍යත්ථවිසයොපමං දස්සෙති **“වාක්‍යත්ථෙ”**ච්චාදිනා. **වාක්‍යත්ථෙනෙව** ක්‍රියාකාරකසම්බන්ධවිසෙසසඞ්ඛතසමුදායභූතෙන වාක්‍යත්ථෙන **කොචි** වත්ථුමිච්ඡිතො යො කොචි **වාක්‍යත්ථො** වුත්තලක්ඛණො යදි **උපමීයතෙ** සදිසභාවෙන කථීයතෙ, **සා** උපමා **වාක්‍යත්ථොපමා** නාම හොති. **ඉවයුත්තවියුත්තත්තා** ඉවයුත්තවියුත්තවසෙන **ද්විධා** ද්විප්පකාරා. එත්ථ ‘‘ඉවා’’ති **ඉවා**දීනමත්ථස්ස ගහිතත්තා **ඉව**සද්දොපි තප්පරියායසද්දාපි ගය්හන්තෙ.

ඉවයුත්ත

203. **ජිනො සංක්ලෙසතත්තානං,**
ආවිභූතො ජනාන’යං;
සම්මසන්තාපතත්තානං,
සම්මකාලෙ’ම්බුදො විය.

203. උදාහරති **“ජිනො”**ඉච්චාදි. සංක්ලෙසෙහි දසවිධෙහි **තත්තානං** සන්තාපං අනුප්පත්තානං ජනානං අයං **ජිනො** සම්මාසම්බුද්ධො **ආවිභූතො** කතකිච්චත්තා සම්මාසම්බොධාධිගමෙන ලොකෙ පාතුභූතො. එකං තාව වාක්‍යමුපමෙය්‍යභූතං. කිම්වෙත්‍යාහ **“සම්මෙ”**ච්චාදි. සම්මසන්තාපෙන තත්තානං ජනානං **සම්මකාලෙ** ගිම්හානසමයෙ **අම්බුදො** මෙඝො වියාති දුතියවාක්‍යමුපමානභූතමිත්‍යයමිවයුත්තා වාක්‍යත්ථොපමා. එත්ථ පුබ්බුත්තරවාක්‍යත්ථානං විසෙස්‍යවිසෙසනභාවො එකවාක්‍යත්ථත්තාව වෙදිතබ්බො. එවමුපරිපි.

203. උදාහරති **“ජිනො”**ච්චාදිනා. **අයං ජිනො** එසො ජිතපඤ්චමාරො සත්ථා **සංක්ලෙසතත්තානං** අනෙකප්පකාර කිලෙසසන්තාපතත්තානං ජනානං **ආවිභූතො** කතකිච්චො හුත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාධිගමෙන ලොකෙ උපට්ඨිතො. කෙන සන්තත්තස්ස කස්සචි කිම්වෙති චෙ? සම්මසන්තාපතත්තානං ජනානං **සම්මකාලෙ** ගිම්හසමයෙ **අම්බුදොවිය** මෙඝො ඉව. ඉහ උත්තරවාක්‍යත්ථො භෙදකත්තා විසෙසනං හොති, පුබ්බවාක්‍යත්ථො පන භෙද්‍යත්තා විසෙස්‍යො හොති. එවං වාක්‍යභෙදෙ සතිපි වාක්‍යත්ථො එකොවෙති දට්ඨබ්බො. එවමුත්තරත්‍රාපි. උත්තරවාක්‍යො ඉවසද්දො

තස්මිංයෙව ගුණගුණීපදත්ථානං සදිසත්තං දීපෙති, පුබ්බවාකෙ‍ා ගුණගුණීනං සදිසත්තං පන උත්තරවාක්‍යත්ථස්ස පුබ්බවාකෙ‍ායන සමානත්තං විනා අඤ්ඤථානුපපත්තියා ඤායති. සංක්ලෙසෙහි තත්තාති ච, සම්මො එව සන්තාපොති ච, තෙන තත්තාති ච, සම්මො එව කාලොති ච වාක්‍යං.

ඉවවියුත්ත

204. **මුනින්දානන'මාභාති, විලාසෙකමනොහරං;**
උද්ධං සමුග්ගතස්සාපි, කිං තෙ චන්ද විජම්හනා.

204. දුතියමාහ **"මුනින්ද"**ඉච්චාදිනා. විලාසෙන **එක**මතුල්‍යං මනොහරං දුතියස්ස තාදිසස්සාභාවතො මුනින්දානනං **ආභාති** අතිසයෙන සොභතෙති එකං තාව වාක්‍යමුපමෙය්‍යභූතං. භො **චන්ද උද්ධං** ගගනතලං **සමුග්ගතස්සාපි** අබ්භුට්ඨිතස්සාපි **තෙ** තව **විජම්භනා** සාහංකාරපරිබ්භමනෙන **කිං පයොජනං** න කිංපි, තංසදිසසොභාසම්පත්තියාභාවතො. අසදිසත්තං මුනින්දානනස්ස තස්ස තතොපි උද්ධමුග්ගච්ඡතො විලාසමත්තමෙව [පියාසමත්තමෙව (ක.)] ඵලසම්භවතොති දුතියවාක්‍යමුපමානභූතං. තථා හෙත්ථ සබ්බථා සදිසතාපතීතියා කරියමානානමුග්ගමනවිජම්භනානං පටික්ඛෙපෙන කථඤ්චිපි මුඛචන්දානං සාධම්මපතීති උපමාවගමොති අයම්විවියුත්තවාක්‍යත්ථොපමා.

204. ඉදානි ඉවවියුත්තවාක්‍යත්ථොපමංයෙව උදාහරති **"මුනින්දානනි"**ච්චාදිනා. **විලාසෙකමනොහරං** ලීලාය අතුල්‍යං තතොයෙව මනොහරං **මුනින්දානනං** සබ්බඤ්ඤුනො වදනං **ආභාති** අතිදිබ්බති, තස්මා භෙ **චන්ද උද්ධං** උච්චං නභං සමුග්ගතස්සාපි **තෙ** තුය්හං **විජම්භනා** අහංකාරෙන පරිබ්භමනෙන කිං පයොජනං. ඉහ පුබ්බවාක්‍යත්ථස්ස උත්තරවාක්‍යත්ථො ඉවවියුත්තොපමා නාම හොති. තථා හි ''සබ්බථා මුඛෙන සදිසො භවාමී''ති මානං කරොන්තස්ස චන්දස්ස ගගනතලාරොහොපි විජම්භනඤ්චෙති ඉමෙසං ද්වින්නං පටික්ඛෙපෙන මුඛචන්දානං විලාසෙකමනොහරත්තං කන්තිමත්තසඞ්ඛාතසදිසත්තං ඉවාදීනමභාවෙපි විඤ්ඤායතීති කත්වා උත්තරවාක්‍යත්ථො පුබ්බවාක්‍යත්ථස්ස උපමා ච විසෙසනඤ්ච හොති. විලාසෙන එකමතුල්‍යන්ති ච, තඤ්ච තං මනොහරඤ්චාති ච විග්ගහො. **අපිසද්දො** සම්භාවනත්ථො.

205. **සමුබ්බෙජෙති ධීමන්තං, භින්නලිඞ්ගාදිකං තු යං;**
උපමාදූසනායා'ල-මෙතං කත්ථචි තං යථා.

205. දොසපරිච්ඡෙදෙ දුට්ඨාලඞ්කතිතිමුපමාලඞ්කාරදූසනං දස්සෙතුමාහ **"සමුබ්බෙජෙති"**ච්චාදි. යං භින්නලිඞ්ගාදිකං තු, **ආදිසද්දෙන** භින්නවචනහීනතාඅධිකතාදීනං පරිග්ගහො. **තුසද්දො** අත්ථජොතකො, තථාපීති අත්ථො. **ධීමන්තං** මෙධාවිං **සමුබ්බෙජෙති** න පීණෙති, **එතං** භින්නලිඞ්ගදිකං **කත්ථචි** න සබ්බත්ථ **උපමාදූසනාය** විරොධත්ථං **අලං** සමත්ථං. **"තං යථෙ"**ති උදාහරති.

205. දොසපරිච්ඡෙදෙ දොසානමනුද්දෙසාවසානෙ නිද්දිට්ඨාය දුට්ඨාලඞ්කතියා දස්සෙතබ්බඋදාහරණෙ –

''දුට්ඨාලඞ්කරණං තෙතං, යත්ථාලඞ්කාරදූසනං;
තස්සාලඞ්කාරනිද්දෙසෙ, රූපමාවිභවිස්සතී''ති.

කතපටිඤ්ඤානුසාරෙන ඉදානි දස්සෙතුමාහ **"සමුබ්බෙජෙති"**ච්චාදි. **යං භින්නලිඞ්ගාදිකං තු** වක්ඛමානං යං භින්නලිඞ්ගවචනාදිකං පන **ධීමන්තං** පඤ්ඤවන්තං කවිං **සමුබ්බෙජෙති** ''එවං නාම වත්තබ්බං සියා''ති උබ්බෙගං ජනෙති, **එතං** භින්නලිඞ්ගාදිකං **උපමාදූසනාය** යථාවුත්තඋපමාවිනාසනත්ථං **කත්ථචි** ''ඉත්ථීවායං ජනො යාති''ඉච්චාදිවත්තබ්බවිසයතො අඤ්ඤත්ථ **අලං** සමත්ථං. **"තං යථා"**ති උදාහරති. භින්නං විසදිසඤ්ච තං ලිඞ්ගඤ්චෙති ච, තං ආදි යස්ස විසදිසවචනාදිනොති ච, උපමාය දූසනම්ති ච වාක්‍යං.

206. **හංසීවා'යං සසී භින්න-**
ලිඞ්ගා'කාසං සරානිව;
විජාතිවචනා හීනා,
සා'ව භත්තො භටො'ධිපෙ.

206. **"හංසීවාය"**න්ති අයං **සසී** චන්දො **හංසීව** හංසීසදිසො. **භින්නලිඞ්ගා** භින්නලිඞ්ගොපමා. ''ආකාසං සරානිවා''ති **විජාතිවචනා** විසදිසවචනොපමා. ''භටො **අධිපෙ** සාමිනි සාව භත්තො''ති **හීනා** හීනොපමා කුක්කුරස්ස හීනෙන ජාත්‍යාදිනා අධිකස්ස උපමිතත්තා.

206. **"හංසි"**ච්චාදි. අයං **සසී** චන්දො **හංසී ඉව** හංසිධෙනුව හොති. ඉච්චාදිකොපමා **භින්නලිඞ්ගා** උපමෙය්‍යතො භින්නලිඞ්ගත්තා භින්නලිඞ්ගොපමා නාම හොති. **ආකාසං** නභං සරානිවාති අයං **විජාතිවචනා** උපමෙයොන විසදිසවචනත්තා විජාතිවචනොපමා නාම හොති. **අධිපෙ** සාමිනි **භටො** සෙවකො **සාව** සුනඛො ඉව භත්තොති අයං

හීනා ජාතිහීනෙන සුනඛෙන උත්තමස්ස පුරිසස්ස උපමිතත්තා හීනොපමා නාම හොති. භින්නං ලිඞ්ගමෙතිස්සාති ච, විවිධා ජාති සභාවො අස්සෙති ච, විජාති වචනං අස්සා උපමායාති ච විග්ගහො.

207. **ඛජ්ජොතො භානුමාලීව,**
විභාතීත්‍යධිකොපමා;
අවුට්ඨත්ථා බලම්භොධි,
සාගරො විය සංඛුභි.

207. “ඛජ්ජොතො”ඉච්චාදි. ඛජ්ජොතො **භානුමාලීව** සූරියො විය විභාතීත්‍ය**ධිකොපමා** අධිකෙන හීනස්ස උපමිතත්තා. **බලම්භොධි** සෙනාසාගරො සාගරො විය සංඛුභීති අවුට්ඨත්ථොපමා “බලම්භොධී”ති රූපකෙන සෙනාය මහන්තත්තාවගමතො පුන “සාගරො වියා”ති උපමාය කස්සචි විසෙසත්ථස්ස අසංවුට්ඨත්තා.

207. “ඛජ්ජොතො”ච්චාදි. “ඛජ්ජොතො භානුමාලීව විභාතී”ති අයං **අධිකොපමා** අධිකාය උපමාය උපමිතත්තා අධිකොපමා නාම හොති. **“බලම්භොධි** සෙනාසමුද්දො සාගරො විය සංඛුභී”ති අයං **අවුට්ඨත්ථා** සෙනාය මහත්තං “බලම්භොධී”ති තිරොභූතඋපමායෙව අවගතං, තස්මා පුන “සාගරො වියා”ති උපමාය වුසිතබ්බත්ථස්සාභාවා අවුට්ඨත්ථොපමා නාම හොති. අවුට්ඨො අත්ථො එතිස්සාති ච, බලං එව අම්භොධීති ච වාක්‍යං.

208. **චන්දෙ කලඞ්කො භිඞ්ගොවෙ-**
ත්‍යු’පමාපෙක්ඛිනී අයං;
ඛණ්ඩිතා කෙරවාකාරො,
සකලඞ්කො නිසාකරො.

208. “චන්දෙ”ඉච්චාදි. කලඞ්කො භිඞ්ගො වියාත්‍යයමුපමා “චන්දෙ කුසුමගච්ඡසදිසෙ” ඉත්‍යුපමන්තරමපෙක්ඛතෙති යතො චන්දෙ භිඞ්ගො න සම්භවති, පුප්ඵගච්ඡෙ තු සම්භවතීති අයමුපමා උපමාපෙක්ඛිනී. **සකලඞ්කො** සසලක්ඛණො **නිසාකරො** චන්දො **කෙරවාකාරො** කුමුදසන්නිභොති ඛණ්ඩිතොපමා කෙරවස්ස අන්තොකණ්හත්තං පටිපාදෙතුං “සභිඞ්ගකෙරවාකාරො”ති වත්තබ්බත්තා.

208. “චන්දෙ”ච්චාදි. “චන්දෙ කලඞ්කො භිඞ්ගො ඉවා”ති අයං **උපමාපෙක්ඛිනී** චන්දස්සඋපමාභූතපුප්ඵගච්ඡකාදිඅපෙක්ඛනතො උපමාපෙක්ඛිනී නාම හොති. චන්දෙ භිඞ්ගපවත්තියා අභාවතො තස්ස විසයභූතපුප්ඵගච්ඡකාදි චන්දස්ස උපමත්තෙන ගහෙත්වා අවුත්තත්තා දුට්ඨාති අධිප්පායො. **සකලඞ්කො** කලඞ්කසහිතො **නිසාකරො** චන්දො **කෙරවාකාරො** කුමුදසදිසොති අයං **ඛණ්ඩිතා** චන්දගතං කණ්හත්තං පකාසෙතුං “සභිඞ්ගකෙරවාකාරො”ති වත්තබ්බෙ භිඞ්ගොපමාභාවස්ස ඛණ්ඩිතත්තා ඛණ්ඩිතොපමා නාම හොති. උපමං අපෙක්ඛතීති ච, ඛණ්ඩං ඉතා ගතාති ච, ඛණ්ඩෙන ඉතා යුත්තා වාති ච, කෙරවස්සාකාරො අස්සෙති ච, සහ කලඞ්කෙන වත්තතීති ච වාක්‍යං.

209. **ඉච්චෙවමාදිරූපෙසු, භවන්ති විගතාදරා;**
කරොන්ති වා’දරං ධීරා, පයොගෙ ක්වචිදෙව තු.

209. වුත්තං නිගමෙති **“ඉච්චෙව”**මාදිනා. **රූපෙසු** පයොගෙසු. විගතො අපගතො ආදරො සම්භාවනා යෙසං තථා භවන්ති. කිං භින්නලිඞ්ගාදිකං නියමෙනානාදරණීයමෙව, අනියමෙනෙති [නියමෙනෙති (ක.)] වෙ ගය්හූපගම්පි අත්ථීති ආහ “කරොන්ති”ච්චාදිං. ක්වචිදෙව තු පයොගෙ **ධීරා** කවයො ආදරං කරොන්ති වාති. **වසද්දො** වත්තබ්බන්තරත්ථං සමුච්චිනොති.

209. “ඉච්චෙ”ච්චාදි. **ඉති** අනන්තරං නිද්දිට්ඨෙසු **එවමාදිරූපෙසු** පයොගෙසු ධීරා විගතාදරා භවන්ති. ඉමෙයෙව ධීරා ක්වචිදෙව තු පයොගෙ භින්නලිඞ්ගාදිකෙ ආදරං කරොන්ති ච. ඉති එවං අයං පකාරො ආදි යෙසමිති ච, තානි ච තානි රූපානි චෙති ච, විගතො ආදරො යෙසමිති ච විග්ගහො. වසද්දො වාක්‍යන්තරසමුච්චයෙ. තස්මා විගතාදරත්ථෙන අඤ්ඤමාදරකරණං වුච්චමානකථාසන්තතිං ආකඞ්ඛති.

210. **ඉත්ථීවා’යං ජනො යාති,**
වදත්‍යෙසා පුමා විය;
පියො පාණා ඉවා’යං මෙ,
විජ්ජා ධනමිව’ච්චිතා.

210. උදාහරති **“ඉත්ථී”**ච්චාදි. අයං ජනො ඉත්ථීව යාති ක්‍රියානුවත්තිතො. **එසා** ඉත්ථී **පුමාව** පුරිසො විය වදති තාදිසස්ස පාගබ්භියයොගතො. එත්ථ ලිඞ්ගනානත්තමුපමානොපමෙය්‍යානං. **අයමිච්ඡිතො** කොචි මෙ පාණා ඉව **පියො** ඉට්ඨො, **විජ්ජා** බ්‍යාකරණාදයො ධනමිව **අච්චිතා** රාසිකතාති වචනභෙදො.

210. ඉදානි භින්නලිඞ්ගානං ගහෙතබ්බවිසයං දස්සෙති **“ඉත්ථීවා’ය”**මිච්චාදිනා. අයං ජනො **ඉත්ථීව** අවිසදගමනෙන මහිලා විය යාති. **එසා** ඉත්ථී **පුමා විය** තාදිසපාගබ්භියයුත්තත්තා පුරිසො විය වදතීති. ඉහ ද්වින්නං උපමානොපමෙය්‍යානං ලිඞ්ගභෙදෙ සතිපි කවයො ආදරං කරොන්ති. **අයං** පුරිසො **මෙ** මම **පාණා ඉව** [පාණා ඉව ජීවො ඉව (ක.)] ආයවොව පියො. **අච්චිතා** සඤ්චිතා **විජ්ජා** බ්‍යාකරණනිඝණ්ටුආදයො ධනමිව හොන්තීති. එත්ථ උපමානොපමෙය්‍යානං වචනතො විසෙසත්තෙ සතිපි ඉට්ඨමෙව.

211. **භවං විය මහීපාල, දෙවරාජා විරාජතෙ;**
අල’මංසුමතො කච්ඡං, තෙජසා රොහිතුං අයං.

211. හීනාධිකමුත්තමුදාහරණමාහ **“භවං වියි”**ච්චාදි. **මහීපාල**ෙත්‍යාමන්තනං, දෙවරාජා භවං විය විරාජතෙ. ඉති හීනෙනාපි හොති. එවංවිධෙ සමුචිතෙ විසයෙ ලිඞ්ගවචනභෙදාදිකං නොපමං දූසෙතීති [දස්සෙතීති (ක.)].

211. **“භව”**මිච්චාදි. **මහීපාල** හො රාජ, **දෙවරාජා** සක්කො දෙවරාජා භවං විය විරාජතෙති. එත්ථ සක්කමුපාදාය ‘‘භවං විය’’ති හීනත්තෙපි ඉට්ඨමෙව. **අයං** රාජා **අංසුමතො** සූරියස්ස **කච්ඡං** පදවිං තෙජසා **ආරොහිතුං** පත්තුං **අලං** සමත්ථොති. එත්ථ තෙජසා අධිකොපි සූරියො උපමාභූතො ඉට්ඨොව, ‘‘කච්ඡං ආරොහිතු’’න්ති **ඉව**සද්දපරියායො. ඊදිසං භින්නලිඞ්ගාදිකොපමාදිකං උපමාදූසනං න කරොති.

212. **උපමානොපමෙය්‍යානං, අභෙදස්ස නිරූපනා;**
උපමෙව [උපමාව (සී. ක.)] **තිරොභූත-භෙදා රූපකමුච්චතෙ.**

212. රූපකං නිරූපයති **“උපමානෙ”**ච්චාදිනා. උපමානොපමෙය්‍යානං යථාවුත්තානං **අභෙදස්ස** නානත්තාභාවස්ස **නිරූපනා** ආරොපනෙන උපමානොපමෙය්‍යානමභෙදං රූපයති දස්සෙතීති **රූපක**මුච්චතෙ. උපමානස්ස උපමානොපමෙය්‍යානමභෙදාරොපනෙන **තිරොභූතො** අපාකටො **භෙදො** නානත්තං යස්සාති තාදිසී **උපමෙව** යථාවුත්තලක්ඛණා **රූපක**මුච්චතෙ ‘‘රූපක’’න්ති. ‘‘පදම්බුජ’’න්ති එත්ථ පදමෙව අම්බුජසදිසත්තා අම්බුජං රූප්‍යතෙ. ඉත්‍යුපමෙය්‍යොපමානභූතානං පදම්බුජානමභෙදාරොපනෙන උපමානොපමෙය්‍යගතසාධම්මසඞ්ඛාතායපි උපමාය භෙදො විජ්ජමානොපි තිරොහිතො. න තු ආවිභූතො [අබ්භූතො (ක.)] ‘‘පදං අම්බුජමිවෙ’’ති. සා චොපමා තථාවිධා උපමානොපමෙය්‍යානමභෙදමායාති නාමාති රූපකමුච්චතෙති අධිප්පායො.

212. ඉදානි උද්දිට්ඨක්කමෙන රූපකාලඞ්කාරං දස්සෙති **“උපමානො”**ච්චාදිනා. **උපමානොපමෙය්‍යානං** අනන්තරනිද්දිට්ඨඋපමානොපමෙය්‍යානං **අභෙදස්ස** සභාවතො භෙදෙ සතිපි විභූතසදිසත්තං නිස්සාය ‘‘සො එසො, එසො සො’’ති වත්තාරෙහි පරිකප්පිතස්ස අභෙදස්ස **නිරූපනා** උපමානොපමෙය්‍යපදත්ථෙසු බුද්ධියා ආරොපනං නිස්සාය **තිරොභූතභෙදා** ‘‘පදං අම්බුජමිවා’’ති එවං පාකටනානත්තං විනා ‘‘පදම්බුජ’’න්ති තිරොහිතභෙදා **උපමෙව** පදත්ථානං සාධම්මසඞ්ඛාතා උපමා එව **රූපකං** ඉති වුච්චතෙ. විභූතසදිසත්තං නිස්සාය උපමානොපමෙය්‍යවත්ථූනි අභෙදෙන ගය්හන්ති. තෙසමභෙදග්ගහණෙනෙව තෙ නිස්සාය පවත්තමානභින්නසාධම්මසඞ්ඛාතාය උපමායපි භෙදො තිරොහිතො හොති. එවං තිරොභූතනානත්තවන්තසාධම්මසඞ්ඛාතා උපමා එව වත්ථූනමභෙදං දීපෙතීති රූපකං නාම හොතීති අධිප්පායො. තිරොභූතො භෙදො යස්සෙති ච, අභෙදං රූපයති පකාසෙතීති ච වාක්‍යං.

213. **අසෙසවත්ථුවිසයං, එකදෙසවිවත්ති ච;**
තං ද්විධා පුන පච්චෙකං, සමාසාදිවසා තිධා.

213. තස්ස භෙදං නිද්දිසති **“අසෙස”**ඉච්චාදිනා. අසෙසවත්ථු විසයො යස්ස තං තථාවිධඤ්ච, **එකදෙසෙ** අවයවෙ විවත්තතීති එකදෙසවිවත්ති චෙති තං රූපකං ද්විධා, පුන **පච්චෙකං** විසුං විසුං **සමාසාදිවසා** උපමානොපමෙය්‍යානං කතසමාසත්තා සමාසරූපක අසමාසරූපක සමාසාසමාසරූපකවසෙන තිධා සියා.

213. **“අසෙසි”**ච්චාදි. **තං** රූපකං අසෙසවත්ථුවිසයං එකදෙසවිවත්ති චාති ද්විධා හොති, පුන පච්චෙකං තං ද්වයම්පි **සමාසාදිවසා** සමාසරූපකං අසමාසරූපකං සමාසාසමාසරූපකඤ්චෙති ඉමෙසං භෙදෙන තිධා හොති. අසෙසං වත්ථු විසයො අස්සෙති ච, එකදෙසෙ විවත්තතීති ච, එකං එකං පතීති ච, සමාසො සමාසරූපකං ආදි යෙසමිති ච, තෙසං වසො භෙදොති ච, තීහි පකාරෙහීති ච විග්ගහො.

අසෙසවත්ථුවිසයසමාස

214. **අඞ්ගුලීදලසංසොභිං, නඛදීධිතිකෙසරං;**
සිරසා න පිළන්ධන්ති, කෙ මුනින්දපදම්බුජං.

214. උදාහරති **“අඞ්ගුලි”**ච්චාදි. අඞ්ගුලීහියෙව උපමානගම්මත්තා සිනිද්ධතම්බාහි **දලෙහි** පත්තෙහි **සංසොභිං** අච්චන්තං විරොචමානං නඛානං **දීධිතියො** කිරණා එව කෙසරානි යත්ථ තාදිසං මුනින්දස්ස පදමෙව අම්බුජං **සිරසා**

මුද්ධනා **කෙ** නාම ජනා **න පිළන්ධන්ති** පසාධනවසෙන න ධාරෙන්තීති. ඉදමසෙසවත්ථුවිසයං සමාසරූපකං අඞ්ගිනො පදස්ස අඞ්ගානමඞ්ගුල්‍යාදීනමසෙසානං රූපනතො. එවමුපරිපි යථායොගං.

214. ඉදානි උදාහරති **"අඞ්ගුලී"**ච්චාදි. **අඞ්ගුලීදලසංසොභිං** අඞ්ගුලිසඞ්ඛතෙහි පත්තෙහි සංසොභිං **නඛදීධිතිකෙසරං** නඛරංසිසඞ්ඛතකෙසරං මුනින්දපදම්බුජං සිරසා කෙ න පිළන්ධන්ති. විසෙස්‍යභූතං චරණං විසෙසනභූතා අඞ්ගුලී නඛදීධිති චෙති ඉමෙසං උපමාභූතෙහි අම්බුජදලකෙසරෙහි අභෙදකප්පනාය එකත්තං ගහෙත්වා සමාසෙනෙව නිද්දිට්ඨත්තා ඉදං අසෙසවත්ථුවිසයසමාසරූපකං නාම. අඞ්ගුලියො එව දලානීති ච, තෙහි සංසොභීති ච, නඛෙසු දීධිතියොති ච, තා එව කෙසරානි අස්සෙති ච වාක්‍යං.

අසෙසවත්ථුවිසයඅසමාස

215. **රතනානි ගුණා භූරී, කරුණා සීතලං ජලං;**
ගම්භීරත්තමගාධත්තං, පච්චක්ඛො'යං ජිනො'ම්බුධි.

215. **"රතනානි"**ඉච්චාදි. අයං **ජිනො** සම්මාසම්බුද්ධො, **පච්චක්ඛො** න පරොක්ඛො අම්හාකං **අම්බුධි** සාගරො. කථං? යෙ තස්ස **භූරී** බහවො **ගුණා** මෙත්තාදයො, තෙ **රතනානි** අතුල්‍යදුල්ලභදස්සනාදිසාධම්මෙන. යා තස්ස කරුණා, සා සීතලං ජලං සකලජනසන්තාපාපහත්තසාධම්මෙන. යං තස්ස **ගම්භීරත්ත**මනුත්තානතා ලාභාදීසු, තං **අගාධත්ත**මකලලම්භසො අම්බුධිට්ඨතාසාධම්මෙනාති ඉදමසෙසවත්ථුවිසයං අසමාසරූපකං.

215. **"රතනානි"**ච්චාදි. අයං ජිනො අම්හාකං පච්චක්ඛො **අම්බුධි** සාගරො, තථා හි තස්ස **භූරී ගුණා** සීලසමාධිආදයො **රතනානි** චිත්තීකතාදිසාධම්මතො රතනානෙව, **කරුණා** අනඤ්ඤසාධාරණකරුණා **සීතලං ජලං** සන්තාපවිනොදනසාධම්මෙන සීතලජලමෙව හොති, **ගම්භීරත්තං** ලාභාලාභාදීසු එකාකාරතා **අගාධත්තං** ගම්භීරතා එව හොති. ඉදං අසෙසවත්ථුවිසයඅසමාසරූපකං. ''භූරී''ති අබ්‍යයං.

අසෙසවත්ථුවිසයමිස්සක

216. **චන්දිකා මන්දහාසා තෙ, මුනින්ද වදනින්දුනො;**
පබොධයත්‍ය'යං සාධු-මනොකුමුදකානනං.

216. **"චන්දිකා"**ඉච්චාදි. **"මුනින්ද"**ඉච්චාමන්තනං, තෙ වදනමෙව ඉන්දු **වදනින්දුනො** ඉති සමාසරූපකං, අයං මන්දහාසා **චන්දිකා** චන්දකන්තියො, අසමාසරූපකං. සාධූනං මනානියෙව **කුමුදානි** කෙරවානි, සමාසරූපකං. තෙසං **කානනං වනං, පබොධයති** විකාසයතීති ඉදං සමාසාසමාසරූපකං.

216. **"චන්දි"**ච්චාදි. හෙ **මුනින්ද**තෙ තුය්හං **වදනින්දුනො** මුඛචන්දස්ස **මන්දහාසා** මන්දම්හිතභූතා **චන්දිකා** චන්දකන්තියො, ''අය''න්ති ජාත්‍යෙකවචනෙන මන්දහාසචන්දිකා නිද්දිට්ඨා. අථ වා **අයං** වදනින්දු. **සාධුමනොකුමුදකානනං** සප්පුරිසානං චිත්තසඞ්ඛාතකෙරවකානනං **පබොධයති** විකාසයති. ''චන්දිකා මන්දහාසා''ති අසමාසරූපකං. ''වදනින්දුනො''ති ච ''මනොකුමුදකානන''න්ති ච සමාසරූපකං. තස්මා ඉදං අසෙසවත්ථුවිසයසමාසාසමාසරූපකං. මන්දා ච තෙ හාසා චාති ච, වදනමෙව ඉන්දූති ච, සාධූනං මනානීති ච, තානියෙව කුමුදානීති ච, තෙසං කානනමිති ච විග්ගහො.

217. **අසෙසවත්ථුවිසයෙ, පභෙදො රූපකෙ අයං;**
එකදෙසවිවත්තිම්හි, භෙදො දානි පවුච්චති.

217. නිගමයති **"අසෙසි"**ච්චාදිනා. දුතියස්ස පභෙදං වත්තුං පටිජානාති **"එකි"**ච්චාදිනා.

217. **"අසෙසෙ"**ච්චාදි. අසෙසවත්ථුවිසයෙ රූපකෙ **අයං** ''අඞ්ගුලීදලසංසොභිං''ඉච්චාදිකං උදාහරණත්තයං පභෙදො හොති. ඉදානි එකදෙසවිවත්තිම්හි රූපකෙ **භෙදො** විසෙසො පවුච්චති.

එකදෙසවිවත්තිසමාස

218. **විලාසහාසකුසුමං, රුචිරාධරපල්ලවං;**
සුඛං කෙ වා න වින්දන්ති, පස්සන්තා මුනිනො මුඛං.

218. **"විලාස"**ඉච්චාදි. විලාසෙන යුත්තො හාසොයෙව කුසුමං යස්ස. **රුචිරො** මනුඤ්ඤො අධරොයෙව පල්ලවො යස්ස. තාදිසං මුනිනො මුඛං **පස්සන්තා කෙ** නාම ජනා සුඛං න වින්දන්ති සබ්බෙපීති. ඉදං අඞ්ගානි හාසාදීනි රූපයිත්වා මුඛමඞ්ගි න රූපිතන්ති එකදෙසවිවත්තිසමාසරූපකං. එවං උපරිපි යථායොගං.

218. **“විලාසි”**ච්චාදි. **විලාසහාසකුසුමං ලීලායුත්තහාසසඞ්ඛාතපුප්ඵං රුචිරාධරපල්ලවං** මනුඤ්ඤඅධරසඞ්ඛාතකිසලයං මුනිනො මුඛං පස්සන්තා **කෙ වා** කෙ නාම ජනා **සුඛං න වින්දන්ති** පීතිසුඛං නානුභොන්ති, අනුභවන්තෙව. විසෙසනභූතානං හාසඅධරානං උපමාභූතකුසුමපල්ලවෙහි අභෙදං දස්සෙත්වා විසෙස්‍යභූතස්ස මුඛස්ස අඤ්ඤතරඋපමාවත්ථුනා අභෙදෙන අවුත්තත්තා අභෙදාරොපනං එකදෙසෙයෙව විවත්තීති ඉදං එකදෙසවිවත්තිසමාසරූපකං. විලාසෙන යුත්තො හාසොති ච, සොයෙව කුසුමං අස්සෙති ච, රුචිරො ච සො අධරො චෙති ච, සොයෙව පල්ලවො අස්සෙති ච වාක්‍යං.

එකදෙසවිවත්තිඅසමාස

219. **පාදද්වන්දං මුනින්දස්ස, දදාතු විජයං තව;**
නඛරංසී පරං කන්තා, යස්ස පාපජයද්ධජා.

219. **“පාද”**ඉච්චාදි. **මුනින්දස්ස** විජයිනො පාදද්වන්දං තව **විජයං** පටිපක්ඛපරාභවං දදාතු. කීදිසං? යස්ස **පරම**ච්චන්තං **කන්තා** මනුඤ්ඤා නඛරංසී **පාපානං** ලොභාදීනං ජයෙ උස්සිතා **ධජා** කෙතවොති. ඉදමෙකදෙසවිවත්තිඅසමාසරූපකං.

219. **“පාදෙ”**ච්චාදි. **යස්ස** සම්බුද්ධස්ස **පරං** අතිසයෙන **කන්තා** මනුඤ්ඤා **නඛරංසී** චරණනඛකන්තියො **පාපජයද්ධජා** පාපවිජයෙ උස්සාපිතධජායෙව හොන්ති, තස්ස මුනින්දස්ස **පාදද්වන්දං** චරණයුගළං **තව** තුය්හං **විජයං** පටිපක්ඛපරාභවං දදාතූති. නඛරංසීනං උපමාභූතධජෙහි අභෙදමාරොපෙත්වා ‘‘පාදද්වන්ද’’මිති අනිරූපිතත්තා එකදෙසවිවත්තිඅසමාසරූපකං නාම. පාපානං ජයොති ච, තස්මිං ධජාති ච විග්ගහො.

එකදෙසවිවත්තිමිස්සක

220. **සුනිම්මලකපොලස්ස, මුනින්දවදනින්දුනො;**
සාධුප්පබුද්ධහදයං, ජාතං කෙරවකානනං.

220. **“සුනිම්මල”**ඉච්චාදි. සුනිම්මලො කපොලො යස්ස, තස්ස මුනින්දවදනින්දුනො සාධූනං **පබුද්ධං** ධම්මාවබොධවසෙන විකසිතං **හදයං** චිත්තං කෙරවකානනං ජාතන්ති එකදෙසවිවත්තිසමාසාසමාසරූපකං.

220. **“සුනිම්මලි”**ච්චාදි. සුනිම්මලකපොලස්ස මුනින්දවදනින්දුනො **සාධුප්පබුද්ධහදයං** සජ්ජනානං චතුසච්චාවබොධෙන පසන්නමානසං **කෙරවකානනං** කුමුදවනං ජාතන්ති. වදනහදයානං උපමාභූතෙහි ඉන්දුකෙරවෙහි අභෙදාරොපනං කත්වා කපොලස්ස මණ්ඩලාදීහි උපමාවිසෙසෙහි අනිරූපිතත්තා එකදෙසවිවත්තිසමාසාසමාසරූපකං. එත්ථ සමාසො නාම වදනින්දුනමෙව. අසමාසො නාම හදයකෙරවානමෙවාති. තථා හි රූපකවිසයෙ සමාසාසමාසත්තං උපමානොපමෙය්‍යපදානං ද්වින්නමෙවාති. සුට්ඨු නිම්මලොති ච, සො කපොලො අස්සාති ච, මුනින්දවදනමෙව ඉන්දූති ච, පබුද්ධඤ්ච තං හදයඤ්චාති ච, සාධූනං පබුද්ධහදයමිති ච, කෙරවානං කානනමිති ච වාක්‍යං.

221. **රූපකානි බහූනේ‍යව, යුත්තායුත්තාදිභෙදතො;**
විසුං න තානි වුත්තානි, එත්ථෙ’ව’න්තොගධානි’ති.

221. එත්තකොයෙව කිං රූපකභෙදොති ආහ
“රූපකානි”ච්චාදි; සුබොධං; තත්ථ –

‘‘සිතපුප්ඵුජ්ජලං ලොල-නෙත්තභිඞ්ගං තවානනං;
කස්ස නාම මනො ධීර, නාකඩ්ඪති මනොහර’’න්ති.

යුත්තරූපකං යුත්තත්තා පුප්ඵභිඞ්ගානං, තදනුසාරෙන අයුත්තරූපකාදිපි විඤ්ඤෙය්‍යාන්ති.

221. රූපකානි පුනපි සන්තීති දස්සෙතුමාහ **“රූපකානි”**ච්චාදි. රූපකානි **යුත්තායුත්තාදිභෙදතො** යුත්තරූපකඅයුත්තරූපකාදිභෙදෙන බහූනි එව හොන්ති, **තානි** රූපකානි **එත්ථෙව** රූපකෙ අන්තොගධානි. **ඉති** තස්මා කාරණා තානි විසුං න වුත්තානි. අන්තො මජ්ඣෙ ගධානි පවත්තානීති විග්ගහො.

‘‘සිතපුප්ඵුජ්ජලං ලොල-නෙත්තභිඞ්ගං තවානනං;
කස්ස නාම මනො ධීර, නාකඩ්ඪති මනොහර’’න්ති.

එත්ථ පුප්ඵභිඞ්ගානං අඤ්ඤමඤ්ඤයුත්තත්තා යුත්තරූපකං නාම.

හෙ ධීර **සිතපුප්ඵුජ්ජලං** මන්දහසිතසඞ්ඛාතෙහි කුසුමෙහි විජොතන්තං ලොලනෙත්තභිඞ්ගං මනොහරං තවානනං කස්ස නාම මනො නාකඩ්ඪතීති. ඉමස්ස පටිපක්ඛතො අයුත්තරූපකං වෙදිතබ්බං.

222. **චන්දිමා'කාසපදුම-මිච්චෙතං ඛණ්ඩරූපකං;**
දුට්ඨ'මම්භොරුහවනං, නෙත්තානි'ච්චාදි සුන්දරං.

222. රූපකස්ස විරොධාවිරොධො උපමායමිවො'හිතුං සක්කාති උපලක්ඛෙති **"චන්දිමා"**ඉච්චාදිනා. එත්ථ ආකාසස්ස තළාකෙ රූපිතෙ චන්දස්ස පදුමත්තං රූපකං යුත්තන්ති එතං ඛණ්ඩරූපකං දුට්ඨං, ''අම්භොරුහවනං නෙත්තානි''ච්චාදි තු වචනභෙදෙපි සුන්දරං.

222. රූපකෙ දොසාදොසං උපමායං විය පරිකප්පෙත්වා ගහෙතබ්බන්ති උපදිසන්තො ආහ **"චන්දිමි"**ච්චාදි. **"චන්දිමා** චන්දො ආකාසපදුම''න්ති එතං **ඛණ්ඩරූපකං** ආකාසස්ස තළාකත්තෙන අනිරූපිතත්තා ඛණ්ඩරූපකං නාම. **දුට්ඨං** ඛණ්ඩිතොපමා විය දොසදුට්ඨං නාම. **"අම්භොරුහවනං** නීලුප්පලවනං නෙත්තානී''තිආදිකං උපමානොපමෙය්‍යානං වචනනානත්තෙපි සුන්දරමෙව.

223. **පරියන්තො විකප්පානං, රූපකස්සො'පමාය ච;**
නත්ථී යං තෙන විඤ්ඤෙය්‍යං, අවුත්ත'මනුමානතො.

223. කිමෙත්තකා එවොපමාරූපකභෙදා? නෙති පරිදීපෙන්තො අවුත්තං අතිදිසති **"පරියන්තො"**ඉච්චාදිනා. රූපකස්ස උපමාය ච **විකප්පානං** පභෙදානං **පරියන්තො** අවසානං නත්ථි **යං** යස්මා කාරණා, **තෙන** කාරණෙන **අවුත්තං** ඉහානුපාතං විකප්පජාතං සබ්බවිකප්පබ්‍යාපකසාමඤ්ඤලක්ඛණානුගතරූපකවිකප්පානුසාරෙන විඤ්ඤෙය්‍යං. කස්මා? **අනුමානතො** යථාවුත්තවිකප්පසඞ්ඛාතලිඞ්ගතො අවුත්තසෙසරූපකාවගමසඞ්ඛාතෙන අනුමානඤාණෙනාති අත්ථො.

223. ඉදානි ඉමෙසමෙව උපමාරූපකානං අවුත්තානන්තභෙදො වුත්තානුසාරෙනෙව ඤාතබ්බොති දස්සෙතුමාහ **"පරියන්තො"**ඉච්චාදි. **රූපකස්ස ච** රූපකාලඞ්කාරස්ස ච **උපමාය ච** උපමාලඞ්කාරස්ස ච **විකප්පානං** විවිධාකාරෙන කප්පිතපක්ඛානං **පරියන්තො** කොටි **යං** යස්මා නත්ථි, **තෙන** කාරණෙන **අවුත්තං** ඉමස්මිං සුබොධාලඞ්කාරෙ අවුත්තපක්ඛං සමූහං **අනුමානතො** අනුමානඤාණෙන විඤ්ඤෙය්‍යන්ති. උපමාරූපකානං සකලමවුත්තපක්ඛං බ්‍යාපෙත්වා ඨිතං සාමඤ්ඤලක්ඛණං අනතික්කමිත්වා වුත්තෙහි තෙහි තෙහි පක්ඛසඞ්ඛාතෙහි ලිඞ්ගෙහි සිද්ධානුමානඤාණෙන සාමඤ්ඤලක්ඛණෙ අන්තොගධානමනුත්තරූපකසඞ්ඛාතානුමෙය්‍යානං අවබොධො සක්කාති අධිප්පායො. රූපකස්ස පන උපමන්තොගධත්තා උපමාය නිද්දිට්ඨදොසාදොසං ද්වින්නමපි උත්තානුත්තපක්ඛස්ස සාධාරණං හොති.

224. **පුනප්පුනමුච්චාරණං, ය'මත්ථස්ස පදස්ස ච;**
උභයෙසඤ්ච විඤ්ඤෙය්‍යා, සා'ය'මාවුත්ති නාමතො.

224. ආවුත්තිමධිකිච්චාහ **"පුන"**ඉච්චාදිනා. **අත්ථස්ස** අභිධෙය්‍යස්ස **පදස්ස** සද්දස්ස ච **උභයෙසං** අත්ථපදානඤ්ච **පුනප්පුනං** භියෝ‍ය භියෝ‍ය යං උච්චාරණං, **සායං** තිවිධා නාමතො ආවුත්ති විඤ්ඤෙය්‍යා, උච්චාරණවසෙන ආ පුනප්පුනං වත්තනමා**වුත්තී**ති.

224. ඉදානි ආවුත්තිං දස්සෙති **"පුනප්පුනෙ"**ච්චාදිනා. **අත්ථස්ස** සද්දාභිහිතඅත්ථස්ස ච පදස්ස ච **උභයෙසං** අත්ථපදානඤ්ච යං පුනප්පුනුච්චාරණං, **සා අයං** තිවිධා නාමතො ආවුත්ති ඉති විඤ්ඤෙය්‍යා. **පුනප්පුනෙ**ති එතදබ්‍යයං ක්‍රියාබාහුල්‍යෙ වත්තතෙ. උච්චාරණවසෙන ආ පුනප්පුනං වත්තනමා**වුත්ති**.

අත්ථාවුත්ති

225. **මනො හරති සබ්බෙසං, ආදදාති දිසා දස;**
ගණ්හාති නිම්මලත්තඤ්ච, යසොරාසි ජිනස්ස'යං.

225. උදාහරති **"මනො"**ඉච්චාදි. ජිනස්ස අයං යසොරාසි **සබ්බෙසං** ජනානං **මනො** චිත්තං හරති, දස දිසා ආදදාති සබ්බදා [සබ්බධා (ක.)] තංවිසයත්තා, **නිම්මලත්තං** නිම්මලභාවං ගණ්හාති, එත්ථ ගහණලක්ඛණස්ස [දසගහණලක්ඛණස්ස (ක.)] අත්ථස්ස අනෙකෙහි පරියායවචනෙහි ආවත්තිතත්තා අයං අත්ථාවුත්ති.

225. උදාහරති **"මනො හරති"**ච්චාදිනා. ජිනස්ස අයං යසොරාසි **සබ්බෙසං** සත්තානං **මනො** චිත්තං **හරති** ගණ්හාති, දස දිසා **ආදදාති** අවිසයට්ඨානාභාවතො ගණ්හාති, **නිම්මලත්තඤ්ච** භූතපරිසුද්ධගුණෙන නිප්ඵන්නත්තා ගණ්හාති. එත්ථ ''ගණ්හාති''ති එකස්සෙවත්ථස්ස ''හරති, ආදදාති, ගණ්හාතී''ති අඤ්ඤෙහි පරියායවචනෙහි ආවත්තිතත්තා අයමත්ථාවුත්ති නාම. නිග්ගතො මලෙහීති ච, තස්ස භාවොති ච, යසසො රාසීති ච විග්ගහො.

පදාවුත්ති

226. **විභාසෙන්ති දිසා සබ්බා, මුනිනො දෙහකන්තියො;**

විභා සෙන්ති ච සබ්බාපි, චන්දාදීනං හතා විය.

226. **"විභාසෙන්ති"**ච්චාදි. මුනිනො දෙහකන්තියො සබ්බා දිසා **විභාසෙන්ති** විසෙසෙන දීපෙන්ති, යතො එවං තස්මා කාරණා චන්දාදීනං සබ්බාපි **විභා** සොභා **හතා** පහතා විය **සෙන්ති** පවත්තන්තීති පදාවුත්ති.

226. **"විභාසෙන්ති"**ච්චාදි. මුනිනො දෙහකන්තියො සබ්බා දිසා **විභාසෙන්ති** යස්මා විසෙසෙන පකාසෙන්ති, තස්මා චන්දාදීනං සබ්බාපි **විභා** කන්තියො **හතා** පහතා විය **සෙන්ති** පවත්තන්ති ච, ''විභාසෙන්ති''ති පදස්සෙව ආවත්තනතො අයං පදාවුත්ති නාම. දෙහෙ කන්තියොති වාක්‍යං.

උභයාවුත්ති

227. **ජිත්වා විහරති ක්ලෙස-රිපුං ලොකෙ ජිනො අයං;**
විහරත්‍යා'රිවග්ගො'යං, රාසීභූතොව දුජ්ජනෙ.

227. **"ජිත්වා"**ඉච්චාදි. අයං ජිනො ක්ලෙසරිපුං ජිත්වා ලොකෙ **විහරති** පවත්තති, අයං තෙන ජිතො **අරිවග්ගො** සත්තුසමූහො දුජ්ජනෙ රාසීභූතො විය තතො අලද්ධප්පතිට්ඨත්තා. ''විහරතී''ති අත්ථස්ස පදානඤ්ච ආවුත්තිතො උභයාවුත්ති.

227. **"ජිත්වා"**ඉච්චාදි. අයං ජිනො ක්ලෙසරිපුං ජිත්වා ලොකෙ විහරති, අයං **අරිවග්ගො** ක්ලෙසරිපුසමූහො දුජ්ජනෙ රාසීභූතොව විහරතීති. වාසසඞ්ඛතස්ස අත්ථස්ස ච ''විහරති''ති පදස්ස ච පුන [පුනප්පුනං (?)] උච්චාරණතො අයං උභයාවුත්ති නාම හොති. ක්ලෙසො එව රිපූති ච, අරීනං වග්ගොති ච, අරාසි රාසි අභවීති ච, කුච්ඡිතො ජනොති ච වාක්‍යං.

228. **එකත්ථ වත්තමානම්පි, සබ්බවාක්‍යොපකාරකං;**
දීපකං නාම තඤ්චාදි-මජ්ඣන්තවිසයං තිධා.

228. දීපකං පරිදීපයමාහ **"එකත්ථෙ"**ච්චාදි. **එකත්ථ** වාක්‍යස්සාදො මජ්ඣෙ අන්තෙ වා **වත්තමානම්පි** ක්‍රියාජාත්‍යාදිකං **සබ්බස්ස** අභිමතස්ස කස්සචි **වාක්‍යස්ස** ක්‍රියාකාරකසම්බන්ධාභිධායිනො පදසන්තානස්ස උපකාරකං වාක්‍යත්ථාන්වයවසෙන **දීපකං නාම,** දීපො විය එකදෙසෙ වත්තිතොපි සකලපදත්ථවසෙන සබ්බවාක්‍යං දීපයති පකාසෙතීති. **තඤ්ච** දීපකං ආදි ච මජ්ඣඤ්ච අන්තඤ්ච විසයො ගොචරො යස්ස තාදිසං **තිධා** ආදිදීපකං මජ්ඣදීපකං අන්තදීපකන්ති තිවිධං හොතීති අත්ථො, තම්පි ක්‍රියාදීනං වසෙන පච්චෙකං තිවිධං හොති.

228. ඉදානි දීපකාලඞ්කාරං දස්සෙති **"එකත්ථෙ"**ච්චාදිනා. **එකත්ථ** වාක්‍යස්ස ආදිමජ්ඣාවසානෙස්වෙකස්මිං **වත්තමානම්පි** ක්‍රියාජාතිගුණත්තයං **සබ්බවාක්‍යොපකාරකං** වත්තුමිච්ඡිතක්‍රියාකාරකසම්බන්ධප්පකාසකපදසන්තානසඞ්ඛාතවාක්‍යස්ස වාක්‍යත්ථාවබොධවසෙන පයොජනං **දීපකං නාම** එකට්ඨානෙ ඨත්වා විසයීභූතසබ්බට්ඨානගතදබ්බපකාසකපදීපසමානත්තා දීපකං නාම හොති. **තඤ්ච** දීපකං **ආදිමජ්ඣන්තවිසයං** වාක්‍යස්ස ආදිවිසයං මජ්ඣවිසයං අන්තවිසයඤ්චෙති තිධා හොති. එතෙසු එකෙකම්පි ක්‍රියාජාතිගුණභෙදෙන පුනපි තිවිධං හොතීති විඤ්ඤෙය්‍යං. දීපෙතීති දීපො, පදීපො. පටිභාගත්ථෙ කප්පච්චයෙන දීපො වියාති **දීපකං**. වාක්‍යස්ස ආදි ච මජ්ඣඤ්ච අන්තඤ්චෙති ච, තං විසයො අස්සෙති ච වාක්‍යං.

ආදිදීපක

229. **අකාසි බුද්ධො වෙනෙය්‍ය-බන්ධූනමමිතොදයං;**
සබ්බපාපෙහි ච සමං-නෙකතිත්ථියමද්දනං.

229. උදාහරති **"අකාසි"**ච්චාදි. බුද්ධො **වෙනෙය්‍යා** විනෙතබ්බායෙව බන්ධවො තෙසං **අමිතම**පරිමිතං **උදයම**භිවුද්ධිං අකාසි. න කෙවලං තමෙව, සබ්බපාපෙහි **සමං** එකතො අනෙකානං තිත්ථියානං මද්දනඤ්ච අකාසීති. ඉහ ''අකාසී''ති ක්‍රියාපදෙනාදිවත්තිනා සබ්බමෙව වාක්‍යං දීපයතීති ක්‍රියාදිදීපකමෙතං.

229. **"අකාසි"**ච්චාදි. බුද්ධො වෙනෙය්‍යබන්ධූනං **අමිතොදයං** පමාණරහිතාභිවුද්ධිං අකාසි. න කෙවලං තමෙව, **සමං** එකක්ඛණෙ සබ්බපාපෙහි සහානෙකතිත්ථියමද්දනඤ්ච අකාසීති. වාක්‍යාදිම්හි ක්‍රියාය ඨිතත්තා ඉදං ක්‍රියාදිදීපකං නාම. අමිතො ච සො උදයො චෙති ච, අනෙකා ච තෙ තිත්ථියා චෙති ච, තෙසං මද්දනමිති ච විග්ගහො.

මජ්ඣෙදීපක

230. **දස්සනං මුනිනො සාධු-ජනානං ජායතෙ'මතං;**
තදඤ්ඤෙසං තු ජන්තූනං, විසං නිච්චොපතාපනං.

230. **“දස්සන”**මිච්චාදි. මුනිනො දස්සනං සාධුජනානං **අමතං** නිබ්බානං නාම ජායතෙ අමතස්ස සාධනතො, **තෙහි** සාධුජනෙහි අඤ්ඤෙසං ජන්තූනං නිච්චමුපතාපෙතීති **නිච්චොපතාපනං** විසං ජායතෙ, තස්මිං මනොපදොසස්ස විසසදිසත්තා නිරයාදිදුක්ඛාවහභාවතොති. ක්‍රියාමජ්ඣදීපකමෙතං.

230. **“දස්සන”**මිච්චාදි. මුනිනො දස්සනං සාධුජනානං **අමතං** අමතසඞ්ඛාතනිබ්බානස්ස එකන්තකාරණත්තා කාරියොපචාරෙන අමතං භූතං ජායතෙ, **තදඤ්ඤෙසං** තෙහි සාධුජනෙහි අඤ්ඤෙසං ජන්තූනං තු **නිච්චොපතාපනං** සතතමුපතාපකරණතො **විසං ජායතෙ** විසතුල්‍යාපටිසකාරණත්තා කාරියොපචාරෙන විසං භවතීති. ඉදං ක්‍රියාය මජ්ඣෙ ඨිතත්තා ක්‍රියාමජ්ඣදීපකං. සාධවො ච තෙ ජනා චෙති ච, තෙහි අඤ්ඤෙති ච වාක්‍යං.

අන්තදීපක

231. **අච්චන්තකන්තලාවණ්‍ය-චන්දාතපමනොහරො;**
ජිනානනින්දු ඉන්දු ච, කස්ස නා’නන්දකො භවෙ.

231. **“අච්චන්තෙ”**ච්චාදි. අච්චන්තං **කන්තං** මනුඤ්ඤං **ලාවණ්‍යං** පියභාවො, තමෙව, තම්ව වා**චන්දාතපො** චන්දිකා, තෙන මනොහරො ජිනානනින්දු **ඉන්දු** චන්දො ච **කස්ස** ජනස්ස ආනන්දකො න භවතීති. ක්‍රියාන්තදීපකං.

231. **“අච්චන්ති”**ච්චාදි. **අච්චන්තකන්තලාවණ්‍යචන්දාතපමනොහරො** අතිසයෙන මනුඤ්ඤපියභාවසඞ්ඛාතවිලාසනාමකෙන චන්දකිරණෙන, නො වෙ, අතිසයෙන මනුඤ්ඤපියතාසඞ්ඛාතවිලාසසදිසෙන චන්දකිරණෙන මනොහරො **ජිනානනින්දු** සම්බුද්ධස්ස මුඛචන්දො **ච ඉන්දු** ච පකතිචන්දො ච කස්ස ආනන්දකො න භවෙ. ඉදං ක්‍රියාය අන්තෙ ඨිතත්තා ක්‍රියාන්තදීපකං නාම. අන්තං අතික්කන්තන්ති ච, තඤ්ච තං කන්තඤ්චෙති ච, ලවණස්ස භාවො ලාවණ්‍යං, මධුරභාවො, තංසදිසත්තා අච්චන්තකන්තඤ්ච තං ලාවණ්‍යඤ්චාති ච, චන්දස්ස ආතපො කිරණොති ච, අච්චන්තකන්තලාවණ්‍යමෙව චන්දාතපොති ච, චන්දපක්ඛෙ අච්චන්තකන්තලාවණ්‍යම්ව ච සො චන්දාතපො චාති ච, තෙන මනොහරොති ච, ජිනානනමෙව ඉන්දූති ච වාක්‍යං. ඉමිනා ක්‍රියාදීපකත්තයෙනෙව අවුත්තජාතිදීපකගුණදීපකානිපි ඤාතබ්බානි.

මාලාදීපක

232. **හොතා’විප්පටිසාරාය,**
සීලං පාමොජ්ජහෙතු සො;
තං පීතිහෙතු, සා චා’යං,
පස්සද්ධාදිපසිද්ධියා.

232. ආදිදීපකාදීසුපි තෙසු පයොගක්කමෙන පකාරන්තරමත්ථීති වදති **“හොති”**ච්චාදි. **සීලං** පඤ්චසීලාදිකං, **අවිප්පටිසාරාය** පච්ඡානුතාපාභාවාය හොති, **සො** අවිප්පටිසාරො **පාමොජ්ජස්ස** උප්පන්නමත්තාය පීතියා හෙතු හොති, **තං** පාමොජ්ජං **පීතියා** බලවභූතාය හෙතු හොති, **සා චායං** පීති **පස්සද්ධාදීනං** පස්සද්ධිසුඛාදීනං **පසිද්ධියා** නිප්ඵත්තියා හොතීති යොජනීයං.

232. ඉදානි නවසු දීපකෙසු පයොගවිසෙසෙන සාධෙතබ්බෙ අඤ්ඤප්පකාරෙ දස්සෙති **“හොති”**ච්චාදිනා. **සීලං** සුරක්ඛිතං පඤ්චඞ්ගදසඞ්ගාදිසීලං අවිප්පටිසාරාය හොති, **සො** අවිප්පටිසාරො **පාමොජ්ජහෙතු** හොති උප්පන්නමත්තාය තරුණපීතියා කාරණං භවති, **තං** පාමොජ්ජං **පීතිහෙතු** බලවපීතිකාරණං හොති, **සා අයඤ්ච** පීති **පස්සද්ධාදිපසිද්ධියා** කායපස්සද්ධිචිත්තපස්සද්ධිආදීනං සිද්ධියා හෙතු හොති. න විප්පටිසාරො අවිප්පටිසාරො, නසද්දො පසජ්ජපටිසෙධෙ වත්තතෙ. පමුදිතස්ස භාවොති ච, තස්ස හෙතූති ච, පස්සද්ධි ආදි යෙසං සුඛාදීනන්ති ච, තෙසං පසිද්ධීති ච විග්ගහො.

233. **ඉච්චා’දිදීපකත්තෙපි, පුබ්බං පුබ්බමපෙක්ඛිනී;**
වාක්‍යමාලා පවත්තාති, තං මාලාදීපකං මතං.

233. කිමිදං තව පකාරන්තරමිච්චාහ **“ඉච්චාදී”**ච්චාදි. **ඉච්චෙවමිමං** යං තං මාලාදීපකං මතං. නනු ක්‍රියාදිදීපකමෙතමිච්චාහ **“ආදිදීපකත්තෙපී”**ති. යජ්ජප්‍යාදිදීපකමෙතං **පුබ්බං පුබ්බං** වාක්‍යං ‘‘හොතාවිප්පටිසාරාය සීල’’න්තිආදිකං අපෙක්ඛිනී අපෙක්ඛමානා **වාක්‍යානං** යථාවුත්තානං **මාලා** පරම්පරා පවත්තාති. තං යථාවුත්තං මාලාදීපකං මතං, නාදිදීපකන්ති.

233. **“ඉච්චාදී”**ච්චාදි. **ආදිදීපකත්තෙපි** ක්‍රියාදිදීපකභාවෙ සතිපි **වාක්‍යමාලා** අනෙකවාක්‍යොන සම්බජ්ඣමානා පරම්පරා **පුබ්බං පුබ්බං** ‘‘හොතාවිප්පටිසාරායා’’තිආදිකං වාක්‍යං අපෙක්ඛිනී පවත්තා. **ඉති** ඉදං අනන්තරගතප්පකාරං දීපකං ‘‘මාලාදීපක’’න්ති මතන්ති. ආදිම්හි දීපකමිති ච, විසයොපචාරෙන ආදි ච තං දීපකඤ්චාති ච, මාලා එව දීපකමිති ච වාක්‍යං.

234. **අනෙනෙව පකාරෙන, සෙසානමපි දීපකෙ;**
විකප්පානං විධාතබ්බා-නුගති සුද්ධබුද්ධිහි.

234. අවුත්තෙ දීපකවිකප්පෙ අතිදිසන්තො නිගමෙති **“අනෙනි”**ච්චාදිනා. **අනෙනෙව** අනන්තරා වුත්තෙන **පකාරෙන** විධිනා **දීපකෙ** දීපකවිසයෙ [දීපකවිසෙසෙ (ක.)] **සෙසානම**වුත්තානං **විකප්පානං** ජාත්‍යාදිදීපකාදිභෙදානං **අනුගති** අවබොධො **සුද්ධබුද්ධිහි** පරිසුද්ධමතීහි කවීහි **විධාතබ්බා** කාතබ්බාති.

234. ඉදානි අවුත්තදීපකානිපි අතිදිසති **“අනෙනෙවි”**ච්චාදිනා. **අනෙනෙව පකාරෙන** යථාවුත්තදීපකප්පකාරෙන **දීපකෙ** දීපකවිසයෙ **සෙසානං අපි** විකප්පානං අවුත්තජාතිදීපකගුණදීපකසඞ්ඛාතානං පක්ඛානං ජාත්‍යාදිදීපකගුණාදිදීපකාදීනං ඡන්නං මාලාදීපකානඤ්ච **අනුගති** අවබොධො **සුද්ධබුද්ධිහි** කවීහි **විධාතබ්බා** වුත්තානුසාරෙනෙව කාතබ්බා. විසෙසතො අසඞ්කරතො කප්පියන්තීති ච, සුද්ධා බුද්ධි යෙසන්ති ච වාක්‍යං.

235. **විසෙසවචනිච්ඡායං,**
නිසෙධවචනං තු යං;
අක්ඛෙපො නාම සො’යඤ්ච,
තිධා කාලප්පභෙදතො.

235. අක්ඛෙපමුපක්ඛිපති **“විසෙසි”**ච්චාදිනා. **විසෙසස්ස** යස්ස කස්සචි වචනිච්ඡායං යං **නිසෙධස්ස** පටිසෙධස්ස **වචනං** වුත්ති, **සො** අක්ඛෙපො නාම අක්ඛිපනං පටිසෙධොති කත්වා. **සොයමක්ඛෙපො** ච **කාලප්පභෙදතො** අතීතාදිතො **තිධා** තිප්පකාරො.

235. ඉදානි අක්ඛෙපං දස්සෙති **“විසෙසෙ”**ච්චාදිනා. **විසෙසවචනිච්ඡායං තු** යස්ස කස්සචි පදත්ථවිසෙසස්ස කථනිච්ඡාය එව යං **නිසෙධවචනං** පටිසෙධවචනං අත්ථි, **සො** පටිසෙධො **අක්ඛෙපො** නාම අක්ඛෙපාලඞ්කාරො නාම. **අයඤ්ච** අක්ඛෙපො **කාලප්පභෙදතො** අතීතාදිකාලවිසෙසෙන තිධා හොති. විසෙසස්ස කස්සචි වචනන්ති ච, තස්මිං ඉච්ඡාති ච, නිසෙධස්ස පටිසෙධස්ස වචනමිති ච, අක්ඛිපනං පටික්ඛිපනන්ති ච, කාලස්ස ක්‍රියාය වා පභෙදොති ච වාක්‍යං.

236. **එකාකී’නෙකසෙනං තං, මාරං සවිජයීජිනො;**
කථං ත’මථ වා තස්ස, පාරමීබලමීදිසං.

අතීතක්ඛෙපො.

236. **“එකාකි”**ච්චාදි. සො ජිනො **එකාකී** එකො සමානො අනෙකසෙනං තං මාරං **විජයි** පරාජෙසි, තං කථං යුජ්ජතෙ. අථ වා කිං න යුජ්ජතෙ, යතො **තස්ස** ජිනස්ස **පාරමී** සමතිංසවිධා පාරමිතා එව බලං **ඊදිසං** යාදිසං තස්ස විජයකාරණන්ති. එත්ථ එකාකිත්තකාරණසාමත්ථියා මාරවිජයායොගබුද්ධි ‘‘සසෙනං මාරං විජිතවාති කථං යුජ්ජතී’’ති එවමාකාරා අතීතා අක්ඛිත්තාති අතීතක්ඛෙපොයං.

236. ඉදානි උදාහරති **“එකාකි”**ච්චාදිනා. **ස ජිනො** සො සබ්බඤ්ඤූ **එකාකී** අසහායො අදුතියො අනෙකසෙනං තං මාරං **විජයී** අජිනීති, තං කථං යුජ්ජති. අථ වා යුජ්ජතෙව, **තස්ස** ජිනස්ස **පාරමීබලං** සමතිංසපාරමීබලං සමතිංසපාරමීතාසඞ්ඛතසෙනා **ඊදිසමීදිසාති**. බුද්ධස්ස අදුතියභාවඤ්ච මාරස්ස සපරිවාරභාවඤ්ච නිස්සාය කස්සචි උප්පන්නා ‘‘එකාකිනා කථමනෙකසෙනො මාරො ජිතො’’ති විපරීතබුද්ධි අතීතමාරවිජයවිසයත්තා අතීතා හොති, ‘‘තස්ස පාරමීබලං ඊදිස’’න්ති අත්ථවිසෙසස්ස කථනිච්ඡාය ‘‘අථ වා’’ති නිද්දිට්ඨපටිසෙධවචනෙන අක්ඛිත්තන්ති අතීතස්ස අක්ඛෙපනතො අතීතක්ඛෙපො නාම.

237. **කිං චිත්තෙ’ජාසමුග්ඝාතං,**
අප්පත්තො’ස්මීති ඛිජ්ජසෙ;
පණාමො නනු සොයෙව,
සකිම්පි සුගතෙ කතො.

වත්තමානක්ඛෙපො.

237. **“කිං චිත්තෙ”**ච්චාදි. චිත්ත **එජාය** තණ්හාය සමුග්ඝාතං සබ්බථා අප්පවත්තිං අප්පත්තොස්මීති කිං ඛිජ්ජසෙ, තුච්ඡො තව ඛෙදො. සුගතෙ **සකිම්පි** එකවාරම්පි කතො පණාමො **සොයෙව** තණ්හාය සමුග්ඝාතොයෙව නනු එකන්තකාරණත්තා තස්සාති වත්තමානක්ඛෙපොයං වත්තමානස්ස ඛෙදස්සාක්ඛිතත්තා.

237. **“කිං චිත්තෙ”**ච්චාදි. හෙ **චිත්ත එජාසමුග්ඝාතං** එජාසඞ්ඛාතාය තණ්හාය සමුච්ඡෙදපහානං අප්පත්තොස්මීති කිං ඛිජ්ජසෙ, තුච්ඡො තව ඛෙදො. තථා හි **සුගතෙ** බුද්ධවිසයෙ සකිම්පි කතො පණාමො **සොයෙව නනු**

තණ්හාසමුච්ඡෙදස්ස එකන්තකාරණත්තා කාරණකාරියානමභෙදබුද්ධියා සො එජාසමුග්ඝාතොයෙව කිං න භවති, භවතෙ‍්‍යව. ‘‘පණාමො’’ත්‍යාදිවිසෙසකථනාධිප්පායෙන ‘‘කිං ඛිජ්ජසෙ’’ති චිත්තස්ස වත්තමානඛෙදස්ස පටිසෙධිතත්තා අයං වත්තමානක්ඛෙපො නාම. එජාය සමුග්ඝාතොති වාක්‍යං.

238. **සච්චං න තෙ ගමිස්සන්ති, සිවං සුජනගොචරං;**
මිච්ඡාදිට්ඨිපරික්කන්ත-මානසා යෙ සුදුජ්ජනා.

අනාගතක්ඛෙපො.

238. **‘‘සච්ච’’**මිච්චාදි. සුජනගොචරං **සිවං** සන්තිපදං තෙ **සච්චං** නියතං න ගමිස්සන්ති. යෙ **මිච්ඡාදිට්ඨියා** සස්සතාදිකාය **පරික්කන්තං** අභිභූතං **මානසං** චිත්තං යෙසං තාදිසා සුට්ඨු අතිසයෙන දුජ්ජනාති යොජනීයං. අයමනාගතක්ඛෙපො භාවිනො ගමනස්සාක්ඛිත්තත්තා.

‘‘ජීවිතාසා බලවතී, ධනාසා දුබ්බලා මම;
ගච්ඡ වා තිට්ඨ වා කන්ත, මමාවත්ථා නිවෙදිතා’’ති [කාව්‍යාදාස 2.139].

අයමනාදරක්ඛෙපොති එවමාදයො තු තබ්භෙදායෙවාති උපෙක්ඛිතා.

238. **‘‘සච්ච’’**මිච්චාදි. **සුජනගොචරං** සාධූනං විසයගතං **සිවං** සන්තිපදං තෙ **සච්ච**මෙකන්තෙන න ගමිස්සන්ති. කෙ? යෙ මිච්ඡාදිට්ඨිපරික්කන්තමානසා සුදුජ්ජනා, තෙයෙවාති. ‘‘මිච්ඡාදිට්ඨී’’තිආදිවිසෙසස්ස කථනාධිප්පායෙන ‘‘තෙ න ගමිස්සන්තී’’ති තිත්ථියානං භාවිනො නිබ්බානගමනස්ස බුද්ධියා පටිසිද්ධත්තා අයං අනාගතක්ඛෙපො නාම. මිච්ඡා විපරීතා ච සා දිට්ඨී චාති ච, තාය පරික්කන්තං මානසං යෙසන්ති ච වාක්‍යං.

‘‘ජීවිතාසා බලවතී, ධනාසා දුබ්බලා මම;
ගච්ඡ වා තිට්ඨ වා කන්ත, මමාවත්ථා නිවෙදිතා’’ –

ත්‍යාදිකො අනාදරක්ඛෙපොපි දස්සිතාතීතක්ඛෙපාදීහි අනඤ්ඤත්තා විසුං න වුත්තො. අයං පනෙත්ථ අත්ථො – හෙ **කන්ත** වල්ලභ මම ජීවිතාසා බලවතී හොති, ධනාසා දුබ්බලා, ත්වං ගච්ඡ වා තිට්ඨ වා, **මමාවත්ථා** මම පකති **නිවෙදිතා** විඤ්ඤාපිතා. ‘‘එත්ථ මමාවත්ථා නිවෙදිතා’’ති විසෙසස්ස කථනාධිප්පායෙන ‘‘ගච්ඡ වා තිට්ඨ වා’’ති ඉමිනා අනාදරවචනෙන අත්තනො වල්ලභස්ස වත්තමානස්ස අනාගතස්ස වා ගමනස්ස පටිසෙධිතත්තා වත්තමානක්ඛෙපො වා අනාගතක්ඛෙපො වා හොති.

239. **ඤෙයො’ත්ථන්තරන්‍යාසො,**
යො’ඤ්ඤවාක්‍යත්ථසාධනො;
සබ්බබ්‍යාපී විසෙසට්ඨො,
හිවිසිට්ඨ’ස්ස භෙදතො.

239. අත්ථන්තරන්‍යාසං න්‍යාසයති **‘‘ඤෙයයි’’**ච්චාදිනා. **අඤ්ඤවාක්‍යත්ථසාධනො** අඤ්ඤස්ස වත්තුමිච්ඡිතස්ස කස්සචි වාක්‍යත්ථස්ස සාධනො සමත්ථකො කස්සචිදෙව අත්ථස්ස පරස්ස න්‍යාසො යො, සො අත්ථන්තරන්‍යාසො ඤෙයො අත්ථන්තරස්ස කස්සචි වත්ථුනො න්‍යාසො පයොගොති කත්වා. තස්ස භෙදමාහ **‘‘සබ්බෙ’’**ච්චාදිනා. **අස්ස** අත්ථන්තරන්‍යාසස්ස **භෙදතො** විකප්පතො **හිවිසිට්ඨා හි**සද්දෙන විසෙසිතා සබ්බබ්‍යාපී ච විසෙසට්ඨො චාති ඉමෙ භවන්ති. නනු පතිවත්ථූපමාය ඉමස්ස ච කො භෙදොති? සච්චං, තථාපි උභයත්ථ අත්ථන්තරන්‍යාසමත්තෙන සදිසත්තෙපි යත්ථ මුඛ්‍යතො සාම්‍යප්පතීතිසබ්භාවො, සා පතිවත්ථූපමා. යත්ථ පන සාධනරූපස්සෙවත්ථන්තරන්‍යාසො, සො අත්ථන්තරන්‍යාසොති පාකටොයෙවුභින්නං භෙදොති.

239. ඉදානි අත්ථන්තරන්‍යාසං දස්සෙති **‘‘ඤෙය්‍යා’’**ච්චාදිනා. **යො අඤ්ඤවාක්‍යත්ථසාධනො** අඤ්ඤවාක්‍යත්ථස්ස සාධනො හොති, අඤ්ඤවාක්‍යත්ථං සාධෙති, සො අත්ථන්තරන්‍යාසො සාධියවාක්‍යත්ථතො අඤ්ඤත්ථස්ස ඨපනං කථනං ‘‘අත්ථන්තරන්‍යාසො’’ති ඤෙයො, **අස්ස** අත්ථන්තරන්‍යාසස්ස **භෙදතො** පභෙදෙන සබ්බබ්‍යාපී විසෙසට්ඨො ච, එතෙයෙව **හිවිසිට්ඨා** චාති චත්තාරො භවන්ති. අත්ථො ච සො අන්තරො අඤ්ඤො චෙති ච, තස්ස න්‍යාසොති ච, සබ්බං බ්‍යාපෙති සීලෙනාති ච, විසෙසෙ පදෙසෙ තිට්ඨතීති ච, හිසද්දෙන විසිට්ඨාති ච වාක්‍යං.

හි-රහිතසබ්බබ්‍යාපී

240. **තෙපි ලොකහිතාසත්තා, සූරියො චන්දිමා අපි** [චන්දිමාරපි (සී.)];
අත්ථං පස්ස ගමිස්සන්ති, නියමො කෙන ලඞ්ඝ්‍යතෙ.

240. උදාහරති **''තෙපි''**ච්චාදි. ලොකස්ස **හිතෙ** අභිවුද්ධියං **ආසත්තා** අභිරත්තා සූරියො චන්දිමා අපීති තෙ මහන්තාපි **අත්ථං** උදයවිපරියාස'මභාවං ගමිස්සන්ති, න [ගමිස්සන්තා පුන (ක.)] තථෙව තිට්ඨන්ති, ''පස්සෙ''ති තමවබොධයති. තථා හි නියමො ''භාවො නාම න පායිනි. සබ්බෙ සඞ්ඛාරා වයධම්මිනො''ති අයං නියති. **කෙන** නාම වත්ථුනා **ලඞ්ඝ්‍යතෙ** අතික්කමිතුං සක්කාති. අයං **හිසද්දරහිතො** සබ්බබ්‍යාපී අත්ථන්තරන්‍යාසො තාදිසස්ස නියමස්ස සබ්බගතත්තා.

240. **''තෙපි''**ච්චාදි. **ලොකහිතාසත්තා** ලොකාභිවුද්ධියං ලග්ගා සූරියො අපි චන්දිමා අපි තෙපි මහානුභාවා **අත්ථං** විනාසං ගමිස්සන්ති, **පස්ස** එතෙසං පාකටං විනාසං ඔලොකෙහි. තථා හි **නියමො** ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා''ති සබ්බපදත්ථමනතික්කම්ම පවත්තනියමො **කෙන ලඞ්ඝ්‍යතෙ** පච්චයසමුප්පන්නෙන කෙන පදත්ථෙන අතික්කම්‍යතෙති. අයං **හිසද්දරහිතො** අත්ථගමනසඞ්ඛාතො නියමො සබ්බත්ථ ගතොති සබ්බබ්‍යාපී අත්ථන්තරන්‍යාසො. පතිවත්ථූපමාය ච අත්ථන්තරන්‍යාසස්ස ච අත්ථන්තරන්‍යාසත්තෙන තුල්‍යත්තෙපි තත්ථ සාධම්මපකාසත්තසභාවො, එත්ථ වුත්තත්ථස්ස සාධනසභාවොති එවමිමෙසං නානත්තං සුබ්‍යත්තං. **අපීති** සම්භාවනායං, දුතියො **අපිසද්දො** සමුච්චයෙ.

හි-සහිතසබ්බබ්‍යාපී

241. **සත්ථා දෙවමනුස්සානං, වසී සොපි මුනිස්සරො;**
ගතොව නිබ්බුතිං සබ්බෙ, සඞ්ඛාරා න හි සස්සතා.

241. **''සත්ථා''**ඉච්චාදි. **දෙවමනුස්සානං** දෙවානඤ්ච මනුස්සානඤ්ච උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන **සත්ථා** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකෙහි පරමත්ථෙහි යථාරහං අනුසාසතීති, **වසී** පඤ්චහි වසිතාහි අතිසයවසීහි වසිප්පත්තො සොපි මුනිස්සරො **නිබ්බුතිං** ඛන්ධපරිනිබ්බානසඞ්ඛාතං **ගතො** පත්තොයෙව, **හිසද්දො** සමත්ථනෙ. සබ්බෙ **සඞ්ඛාරා** පච්චයසමුප්පන්නා **න සස්සතා** න නිච්චා උප්පාදවයධම්මත්තා අනිච්චා. අයම්පි **හිසද්දසහිතසබ්බබ්‍යාපී** අත්ථන්තරන්‍යාසො අනිච්චතාය සබ්බගතත්තාති.

241. **''සත්ථා''**ඉච්චාදි. දෙවමනුස්සානං උක්කට්ඨවසෙන **සත්ථා** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකත්ථෙහි යථාරහමනුසාසකො **වසී** වුට්ඨානඅධිට්ඨානාදීසු පඤ්චසු වසිභාවෙසු සාතිසයං ඉස්සරියවා සො මුනිස්සරො අපි **නිබ්බුතිං** ඛන්ධනිබ්බානං ගතො එව. **හි** තථෙව, සබ්බෙ සඞ්ඛාරා සස්සතා න හොන්තීති. අයං **හිසද්දසහිතො** අනිච්චතාය සබ්බගතත්තා සබ්බබ්‍යාපී අත්ථන්තරන්‍යාසො. වසො අස්ස අත්ථීති වාක්‍යං.

හි-රහිතවිසෙසට්ඨ

242. **ජිනො සංසාරකන්තාරා, ජනං පාපෙති නිබ්බුතිං;**
ននු යුත්තා ගති සා'යං, වෙසාරජ්ජසමඞ්ගිනං.

242. **''ජිනො''**ඉච්චාදි. ජිනො සංසාරොයෙව කන්තාරො දුග්ගමත්තා, තතො **ජනං** සකලම්පි ලොකං නිබ්බුතිං පාපෙති. **ននු** පසිද්ධියමනුමතියං වා. සායං **ගති** නිබ්බුතිපාපනසඞ්ඛාතා පවත්ති, විගතො සාරදො භයමස්සාති විසාරදො, තස්ස භාවො නිබ්භයතා [නිබ්භයතාය (ක.)] **වෙසාරජ්ජං,** තෙන **සමඞ්ගීනං** යුත්තානං. **යුත්තාති** අනුරූපාති. අයං **හිසද්දවිරහිතො** විසෙසට්ඨො අත්ථන්තරන්‍යාසො, වෙසාරජ්ජසමඞ්ගීනමෙව තථාභාවතො න සබ්බබ්‍යාපී.

242. **''ජිනො''**ඉච්චාදි. ජිනො **ජනං** සත්තලොකං සංසාරකන්තාරා නිබ්බුතිං පාපෙති, සා අයං **ගති** පවත්ති **වෙසාරජ්ජසමඞ්ගීනං** චතුවෙසාරජ්ජගුණසමන්නාගතානං තථාගතානං යුත්තා ននුති. අයං ජනානං නිබ්බානං පාපනා වෙසාරජ්ජසමඞ්ගීනංයෙව ආවෙණිකත්තා විසෙසට්ඨො **හිසද්දරහිතො** අත්ථන්තරන්‍යාසො. විගතො සාරදො භයං අස්සෙති ච, කස්ස භාවොති ච, තෙන සමඞ්ගිනොති ච වාක්‍යං. **නනූති** පසිද්ධියං අනුමතියං වා වත්තතෙ. ද්වින්නම්පි අත්ථො වුත්තනයෙන ඤාතබ්බො.

හි-සහිතවිසෙසට්ඨ

243. **සුරත්තං තෙ'ධරපුටං, ජින රඤ්ජෙති මානසං;**
සයං රාගපරීතා හි, පරෙ රඤ්ජෙන්ති සඞ්ගතෙ.

243. **''සුරත්ත''**මිච්චාදි. ජින **තෙ** තව **සුරත්තං** බිම්බඵලසමානවණ්ණත්තා අධරපුටං **මානසං** පස්සතං යෙසං කෙසඤ්චි **රඤ්ජෙති** පීණෙතීති. **හි** සමත්ථනෙ, තථා හීති අත්ථො. සයං යෙන කෙනචි **රාගෙන** රත්තවණ්ණෙන අනුරාගෙන වා **පරීතා** ගතා **සඞ්ගතෙ** අත්තනා සංසට්ඨෙ **පරෙ** අඤ්ඤෙ රඤ්ජෙන්ති රත්තවණ්ණෙ අනුරත්තෙ වා කරොන්තීති සසිලෙසො සාධනො. අයඤ්ච **හිසද්දසහිතො** විසෙසට්ඨො අත්ථන්තරන්‍යාසො තථාභාවස්ස තථාවිධානමෙව සම්භවතො.

243. **“සුරත්ත”**මිච්චාදි. හො **ජින** තෙ තව **සුරත්තං** අධරපුටං ඔට්ඨයුගළං **මානසං** පස්සන්තානං [පසන්නචිත්තං (ක.)] චිත්තං **රඤ්ජෙති** පීණයති. **හි** තථෙව, සයං **රාගපරීතා** රත්තවණ්ණෙන අනුරාගෙන වා යුත්තා **සඞ්ගතෙ** අත්තනා සංසට්ඨෙ **පරෙ** අඤ්ඤෙ **රඤ්ජෙන්ති** රත්තවණ්ණෙ අනුරත්තෙ වා කරොන්ති. ඉදං තෙසං සභාවමෙවෙති. අයං ඊදිසානමෙව ආවෙණිකත්තා විසෙසට්ඨො **හිසද්දසහිතො** අත්ථන්තරන්‍යාසො. පුටසදිසත්තා අධරො එව පුටමිති ච, රාගෙන පරීතා යුත්තාති ච විග්ගහො.

244. **වාච්චෙ ගම්මෙ’ථ වත්ථූනං,**
සදිසත්තෙ පභෙදනං;
බ්‍යතිරෙකො’ය’මෙපො’කො-
භයභෙදා චතුබ්බිධො.

244. බ්‍යතිරෙකවිකප්පමාහ **“වාච්චෙ”**ඉච්චාදිනා. **වත්ථූනං** වත්තුමිච්ඡිතානං කෙසඤ්චි වත්ථූනං **සදිසත්තෙ** කථඤ්චි වත්ථූනං තුල්‍යත්තෙ **වාච්චෙ** සද්දෙන වාචකෙන පටිපාදිතෙ **අථ** **ගම්මෙ** අසද්දපටිපාදිතෙ සබ්බත්ථබලෙන පකරණාදිනා ඤාතෙ වා, න කෙවලං සද්දපටිපාදිතෙ. **පභෙදනං** තෙසමෙව වත්ථූනං විසෙසකථනං **බ්‍යතිරෙකො** බ්‍යතිරෙචනං පුථක්කරණන්ති කත්වා. **අයං** බ්‍යතිරෙකොපි **එකොභයභෙදා** එකබ්‍යතිරෙකො උභයබ්‍යතිරෙකොති වාච්චගම්මානං පච්චෙකං විසෙසෙන චතුබ්බිධො.

244. ඉදානි බ්‍යතිරෙකං දස්සෙති **“වාච්චෙ”**ඉච්චාදිනා. **වත්ථූනං** වත්තුමිච්ඡිතානං කෙසඤ්චි පදත්ථානං **සදිසත්තෙ** යෙන කෙනචි ආකාරෙන සමානත්තෙ **වාච්චෙ** වාචකසද්දෙන පටිපාදනීයෙ **අථ** පුන **ගම්මෙ** තස්මිංයෙව සදිසත්තෙ අත්ථසත්තිසඞ්ඛාතසාමත්ථියෙන ගම්මමානෙ **පභෙදනං** තෙසංයෙව වත්ථූනං නානත්තකථනං බ්‍යතිරෙකො නාම. **අයම්පි** බ්‍යතිරෙකො **එකොභයභෙදා** බ්‍යතිරෙචනසඞ්ඛාතපුථක්කරණසාමඤ්ඤෙන අභින්නොපි වාච්චගම්මානං ද්වින්නං පච්චෙකමෙව එකබ්‍යතිරෙකො උභයබ්‍යතිරෙකොති විසෙසෙන චතුබ්බිධො හොති. සදිසානං භාවොති ච, පකාරෙන භෙදනං කථනමිති ච, බ්‍යතිරෙචනං පුථක්කරණමිති ච, එකො ච උභයො චාති ච, තෙසං භෙදො විසෙසනන්ති ච විග්ගහො.

වාච්චඑකබ්‍යතිරෙක

245. **ගම්භීරත්තමහත්තාදි-**
ගුණා ජලධිනා ජින;
තුල්‍යො ත්ව’මසි භෙදො තු,
සරීරෙනෙ’දිසෙන තෙ.

245. උදාහරති **“ගම්භීර”**ඉච්චාදි. ත්වං **ගම්භීරත්තං** අගාධතා අජ්ඣාසයවිසිට්ඨතා ච **මහත්තං** වෙපුල්ලං ගුණමහන්තතා ච තං ආදි යස්ස උපකාරිතාදිනො, තස්මා **ගුණා** **ජලධිනා** සාගරෙන තුල්‍යො. ‘‘අසී’’තිසද්දපටිපාදිතං සදිසත්තං වුත්තං. භෙදං දස්සෙති **“භෙදො තු”**ඉච්චාදිනා. **භෙදො තු** විසෙසො පන සාගරෙන සහ **ඊදිසෙන** දිස්සමානෙන කරචරණාදිමතා රුචිරෙන තෙ **සරීරෙනෙව** හෙතුනා, නාඤ්ඤථා, තස්සෙදිසං සරීරං නත්ථීති. සදිසත්තෙ පටිපාදිතෙ එකබ්‍යතිරෙකොයං එකස්මිං ජිනෙ වත්තමානෙන ධම්මෙන උපමෙයොපමානභූතජිනසාගරානං තස්ස භෙදස්ස පතීයමානත්තා.

245. ඉදානි තමුදාහරති **“ගම්භීරත්ති”**ච්චාදිනා. හෙ **ජින** ත්වං ගම්භීරත්තමහත්තාදිගුණා ජලධිනා තුල්‍යො අසි. ඉමිනා වාක්‍යෙන ජිනසාගරානං ද්වින්නං සද්දෙන වාච්චසදිසත්තං වුත්තං. **භෙදො තු** සාගරෙන සහ තව විසෙසො පන **තෙ** තුය්හං **ඊදිසෙන** එවරූපෙන දිස්සමානහත්ථපාදාදිඅවයවයුත්තෙන **සරීරෙන** සරීරහෙතුනා හොති. ද්වින්නං වත්ථූනං වත්තබ්බසදිසත්තං වත්වා ඉමිනා වාක්‍යෙන ‘‘ඊදිසෙන සරීරෙනා’’ති එකස්මිංයෙව ජිනපදත්ථෙ විසෙසකථනෙන ජලධිතො ජිනපදත්ථස්ස විසුං කතත්තා සදිසත්තෙ සද්දෙන වාච්චෙ සති අයමෙකබ්‍යතිරෙකො නාම. ගම්භීරස්ස ගම්භීරගුණයුත්තස්ස සාගරස්ස වා ගම්භීරජ්ඣාසයසමඞ්ගිනො ජිනස්ස වා භාවොති ච, මහතො පකතියා මහතො සාගරස්ස වා ගුණෙහි මහතො ජිනස්ස වා භාවොති ච, ගම්භීරත්තඤ්ච මහත්තඤ්චාති ච, තං ආදි යස්ස උපකාරිතාදිනොති ච, සො ච සො ගුණො චෙති ච වාක්‍යං.

වාච්චඋභයබ්‍යතිරෙක

246. **මහාසත්තා’තිගම්භීරා, සාගරො සුගතොපි ච;**
සාගරො’ඤ්ජනසඞ්කාසො, ජිනො චාමීකරජ්ජුති.

246. **“මහා”**ඉච්චාදි. සාගරො සුගතොපි චාති තෙ උභො **මහන්තා සත්තා** මකරාදයො යත්ථ සාගරෙ, **මහන්තං** වා **සත්තං** සම්මප්පධානං යස්ස සුගතස්ස, **අතිගම්භීරා** අතිසයෙන අගාධා ඉති. සදිසතාභෙදමාහ **“සාගරො”**ඉච්චාදිනා. සාගරො **අඤ්ජනසඞ්කාසො** අඤ්ජනෙන තුල්‍යො, කණ්හොති වුත්තං හොති. ජිනො තු චාමීකරස්ස සුවණ්ණස්සෙව ජුති

සොභා අස්සෙති **චාමීකරජ්ජුති**. චාචෙව සදිසත්තෙ උභයබ්‍යතිරෙකොයං උභයත්ථ වත්තමානෙන ගුණෙන උභින්නමුපමානොපමෙය්‍යානං භෙදස්ස පතීයමානත්තා.

246. **"මහා"**ඉච්චාදි. සාගරො සුගතොපි චාති ඉමෙ ද්වෙ **මහාසත්තා** කමෙන තිමිතිමිඞ්ගලාදිමහාසත්තා ච, ලාභාලාභාදීසු අනඤ්ඤසාධාරණත්තා මහන්තතාදිභාවසඞ්ඛාතසදිසත්තයුත්තා ච, **අතිගම්භීරා** අවගාහිතුමසක්කුණෙය්‍යත්තා ච, අජ්ඣාසයගම්භීරත්තා ච ද්වෙපි අතිගම්භීරා හොන්ති. තෙසු සාගරො අඤ්ජනසඞ්කාසො, ජිනො **චාමීකරජ්ජුති** සුවණ්ණසදිසකන්තියුත්තො හොති. එත්ථ පුබ්බද්ධෙන ද්වින්නං වත්ථූනං සදිසත්තං වත්වා අපරද්ධෙන තදුභයවත්ථුගතවිසෙසෙන තෙසං ද්වින්නමඤ්ඤමඤ්ඤතො විසෙසිතත්තා සදිසත්තෙ සද්දෙන වත්තබ්බෙ සති අයං උභයබ්‍යතිරෙකො නාම. මහන්තා සත්තා මච්ඡකච්ඡපාදයො යත්ථ සාගරෙති වා, මහන්තං සත්තං සමානභාවො යස්ස සුගතස්සාති වා, අතිසයෙන ගම්භීරාති ච, අඤ්ජනෙන සඞ්කාසො සදිසොති ච, චාමීකරස්ස ඉව ජුති අස්සෙති ච වාක්‍යං.

ගම්මඑකබ්‍යතිරෙක

247. **න සන්තාපාපහං නෙව-ච්ඡිතදං මිගලොචනං;**
මුනින්ද නයනද්වන්දං, තව තග්ගුණභූසිතං.

247. **"නි"**ච්චාදි. මිගස්ස ලොචනං සන්තාපං කිලෙසපරිළාහං අපහනති හිංසතීති **සන්තාපාපහං** න භවති. නෙව ඉච්ඡිතං සග්ගමොක්ඛසම්පත්තිං දදාතීති **නෙවිච්ඡිතදං**. මුනින්ද තව නයනානං ද්වන්දං යුගළං තු **තෙහි** යථාවුත්තෙහි සන්තාපාපහත්තඉච්ඡිතදත්ත**ගුණෙහි භූසිත**මලඞ්කතං. එත්ථ පන මිගලොචනනයනානං දීඝත්තාදිනා සදිසත්තං පතීයතෙ. ගම්මෙ සදිසත්තෙ එකබ්‍යතිරෙකොයං වුත්තනයෙන.

247. **"න සන්තා"**ඉච්චාදි. **මිගලොචනං** මිගපොතකචක්ඛුයුගළං **සන්තාපාපහං** කිලෙසසන්තාපාපහං න හොති. **ඉච්ඡිතදං** ලොකෙහි පත්ථිතලොකියලොකුත්තරත්ථානං දායකං න හොති. හෙ **මුනින්ද** තව නයනද්වන්දං පන **තග්ගුණභූසිතං** ජනසන්තාපාපහානාදියථාවුත්තගුණෙහි සොභිතං හොති, ඉහ සන්තාපාපහනනාදීනං පටිසෙධද්වාරෙන උපමානොපමෙය්‍යභූතඋභයලොචනසඞ්ඛාතවත්ථූනං දීඝපුථුලතාදිසදිසධම්මං සාමත්ථියෙන පකාසෙත්වා අපරද්ධෙන සන්තාපාපහනනාදිගුණහෙතු ජිනනයනානං විසුං කතත්තා සදිසත්තෙ ගම්මමානෙ අයමෙකබ්‍යතිරෙකො නාම. සන්තාපං අපහනති හිං සතීති ච, ඉච්ඡිතං දදාතීති ච, තෙ ච තෙ ගුණා චාති ච, තෙහි භූසිතන්ති ච වාක්‍යං.

ගම්මඋභයබ්‍යතිරෙක

248. **මුනින්දානන'මම්භොජ-මෙසං නානත්ත'මීදිසං;**
සුවුත්තාමතසන්දායි, වදනං නෙ'දිස'මබුජං.

248. **"මුනින්ද"**ඉච්චාදි. මුනින්දානනං අම්භොජඤ්චෙති යානි වත්ථූනි කන්තාදිනා පතීයමානත්තා සදිසත්ථානි, එසං **නානත්තං** භෙදො ඊදිසං. කථං? වදනං සුවුත්තාමතං සද්ධම්මාමතං සන්දදාතීති **සුවුත්තාමතසන්දායි,** අම්බුජං තු නෙදිසන්ති. ඉමිනා භෙදෙන ඉමෙසං විසදිසත්තා ''එස''න්ත්‍යාදිනාහු. පතීයමානෙන සදිසානීති ගම්මෙ සදිසත්තෙ උභයබ්‍යතිරෙකොයං වුත්තනයෙනෙති.

248. **"මුනින්ද"**ඉච්චාදි. මුනින්දානනං අම්භොජඤ්චෙති ඉමෙසං ද්වින්නං නානත්තං ඊදිසං. කථන්ති චෙ? **එසං** ද්වින්නං වදනං **සුවුත්තාමතසන්දායි** සුට්ඨු වුත්තත්තා සුවුත්තසඞ්ඛාතස්ස සද්ධම්මාමතස්ස දායකං හොති, අම්බුජං තු **එදිසං න** ඊදිසං න හොති, තාදිසං ධම්මාමතං න දදාතීති අධිප්පායො. ''එසං නානත්තමීදිස''න්ති වචනෙන සුගන්ධකන්තිමත්තාදීහි ගුණෙහි ද්වින්නම්පි භෙදො නත්ථීති ගම්මමානත්තා තං පකාසෙත්වා අපරද්ධෙන වදනතො අම්බුජස්ස, අම්බුජතො වදනස්ස විසුං කතත්තා සදිසත්තෙ ගම්මමානෙ අයමුභයබ්‍යතිරෙකො නාම. නානා අනෙකප්පකාරානං භාවොති ච, සාධු වුත්තමිති ච, තමෙව අමතන්ති ච, තං සම්මා දෙති සීලෙනාති ච වාක්‍යං.

249. **පසිද්ධං කාරණං යත්ථ, නිවත්තෙත්වා'ඤ්ඤකාරණං;**
සාභාවිකත්ත'මථ වා, විභාබ්‍යං සා විභාවනා.

249. විභාවනං සම්භාවෙති **"පසිද්ධ"**මිච්චාදිනා. **යත්ථ** අලඞ්කතියං **පසිද්ධං** ලොකප්පතීතං **කාරණං** කිඤ්චි **නිවත්තෙත්වා** නිරස්‍ය **අඤ්ඤං කාරණං** පසිද්ධකාරණතො අඤ්ඤං නිමිත්තං **විභාබ්‍යං** අවගම්‍යතෙ. යත්ථ කාරණන්තරං නත්ථි, තත්ථ කා ගතීති ආහ **"සාභාවිකත්ත"**න්තිආදි. **අථ වා** පක්ඛන්තරෙ, සාභාවිකං [සාභාවිකත්තං (ක.)] ධම්මතාසිද්ධං, තස්ස භාවො **සාභාවිකත්තං** විභාබ්‍යං, **සා** තාදිසී **විභාවනා** විඤ්ඤෙය්‍යා, විභාවීයතෙ පකාසීයතෙ කාරණන්තරං සාභාවිකත්තං වා එතායාති, එතිස්සන්ති වා කත්වා.

249. ඉදානි විභාවනං දස්සෙති **"පසිද්ධ"**මිච්චාදිනා. **යත්ථ** අලඞ්කාරෙ **පසිද්ධං** ලොකප්පතීතං **කාරණං** තංතංගුණසාධනහෙතුං **නිවත්තෙත්වා** පටිසෙධෙත්වා **අඤ්ඤකාරණං** ලොකප්පසිද්ධකාරණතො අඤ්ඤං කාරණං, අථ

වා නො වෙ පසිද්ධකාරණතො අඤ්ඤකාරණෙ ලබ්භමානෙ **සාභාවිකත්තං** ධම්මතාසිද්ධගුණං **විභාබ්‍යං** පකාසනීයං හොති, සා විභාවනා නාම හොති, කාරණන්තරවිභාවනා සාභාවිකවිභාවනාති දුවිධා හොතීති අධිප්පායො. අඤ්ඤඤ්ච තං කාරණඤ්චෙති ච, සස්ස අත්තනො භාවොති ච, තෙන සම්භූතමිති ච, තස්ස භාවොති ච, විභාවීයති අඤ්ඤකාරණං සාභාවිකත්තං වා එතාය විභාවනාය, එතිස්සං විභාවනායන්ති ච වාති විග්ගහො.

කාරණන්තරවිභාවනා

250. **අනඤ්ජිතා'සිතං නෙත්තං, අධරො රඤ්ජිතා'රුණො;**
සමානතා භමු චා'යං, ජිනා'නාවඤ්ජිතා තව.

250. උදාහරති **"අනඤ්ජිත"**ඉච්චාදි. ජින තව නෙත්තඤ්ච **අනඤ්ජිතං** අඤ්ජනසලාකාය යවතට්ඨිනමඵුට්ඨමෙව **අසිතං** කණ්හං, අධරො ච **අනඤ්ජිතොයෙව** ලාඛාරාගාදිනා **අරුණො** රත්තො, අයං භමු ච **අනාවඤ්ජිතා** උස්සාහෙන යෙන කෙනචි අනාමිතා සමානා **සමානතා** සුට්ඨු ආනතා, තතො සබ්බං ලොකියං තවෙති. එත්ථ පසිද්ධකාරණමඤ්ජනාදි, තන්නිවත්තනෙපි කාරණන්තරමත්ථාදිනාවගමායතෙ, තඤ්ච කම්මං, කාරියස්ස අකාරණත්තායොගතොති කාරණන්තරවිභාවනා'යං.

250. ඉදානි උදාහරති **"අනඤ්ජි"**ච්චාදිනා. හෙ **ජින** තව **නෙත්තං** පකතිමධුරං නයනයුගළඤ්ච **අනඤ්ජිතං** විලොචනානං කණ්හත්තසාධනත්ථං ලොකප්පසිද්ධඅඤ්ජනෙහි අනඤ්ජිතං සමානං **අසිතං** භවන්තරසිද්ධෙන කුසලකම්මෙන නීලං හොති, අධරො **ච අරඤ්ජිතො** කෙනචි රාගෙන අරඤ්ජිතො සමානො **අරුණො** රත්තොහොති, අයං භමු ච **අනාවඤ්ජිතා** කෙනචි වායාමෙන අනාමිතා සමානා **සමානතා** සුට්ඨු ආනතා හොතීති. එත්ථ නයනඅධරභමූනං කණ්හරත්තකුටිලගුණසාධනෙ ලොකප්පසිද්ධානි අඤ්ජනානි කාරණානි පටිසෙධෙත්වා නෙත්තාදීනං අසිතාදිභාවකථනෙනෙව කාරණවිනිමුත්තස්ස කාරියස්ස ලොකෙ අවිජ්ජමානත්තා අත්ථප්පකරණාදිනා අසිතාදිභාවස්ස කාරණං නාම පුබ්බජාතියං සිද්ධකුසලකම්මමෙවාති පතීයමානත්තා අයං කාරණන්තරවිභාවනා නාම. න අඤ්ජිතන්ති ච, න රඤ්ජිතොති ච, න ආවඤ්ජිතොති ච වාක්‍යං. නසද්දො පසජ්ජපටිසෙධෙ වත්තතෙ. සං සම්මා ආනතාති විග්ගහො.

සාභාවිකවිභාවනා

251. **න හොති බලු දුජ්ජනා‍ය-**
මපි දුජ්ජනසඞ්ගමෙ;
සභාවනිම්මලතරෙ,
සාධුජන්තූන චෙතසි.

251. **"න හොති"**ච්චාදි. දුජ්ජනෙහි සහ **සඞ්ගමෙ** සමාගමෙ සත්‍යපි **සාධුජන්තූනං** සප්පුරිසානං සභාවෙන තාදිසෙන පයොගෙන විනාව **නිම්මලතරෙ** අතිසයෙන නිම්මලෙ චෙතසි **දුජ්ජනා‍යං** සුජනෙතරභාවො න හොති තාදිසාතිසයසාධුත්තසමායොගතොති. ඉහ කිඤ්චාපි **සභාවසද්දෙන** සබ්බථා හෙතුනිවත්තනං කතං, තථාපි යොනිසොමනසිකාරාදිතථාවිධනිමිත්තමත්ථෙව. තථාපි ලොකො තමනපෙක්ඛමානො, පසිද්ධඤ්ච කාරණං තාදිසමපස්සන්තො සාභාවිකං ඵලං වොහරති, තදනුසාරෙන ච සාභාවිකං ඵලං විභාබ්‍යතෙති, අයං සාභාවිකඵලවිභාවනා.

251. **"න හොති"**ච්චාදි. **දුජ්ජනසඞ්ගමෙ අපි** දුජ්ජනෙහි සහ වාසෙ සතිපි සාධුජන්තූනං **සභාවනිම්මලතරෙ** කිඤ්චි පයොගං විනා පකතියා එව අතිනිම්මලෙ චෙතසි **දුජ්ජනා‍යං** දුජ්ජනගුණං **බලු** එකන්තෙන න හොතීති. ඉහ චිත්තනිම්මලහෙතුභූතානං යොනිසොමනසිකාරාදීනං විජ්ජමානත්තෙපි ලොකෙන තං කාරණං අනපෙක්ඛිත්වා අඤ්ඤම්පි පසිද්ධකාරණං චිත්තනිම්මලකාරණමදිස්වා සභාවසිද්ධං නිම්මලන්ති වොහරියමානත්තාතෙනෙව ලොකවොහාරානුසාරෙන "සභාවනිම්මලතරෙ"ති සබ්බාකාරෙන කාරණං පටිසෙධං කත්වා සභාවසිද්ධනිම්මලත්තසඞ්ඛාතඵලස්ස පකාසිතත්තා අයං සාභාවිකඵලවිභාවනා නාම. දුජ්ජනානං භාවොති ච, සස්ස අත්තනො භාවොති ච, තෙන නිම්මලතරන්ති ච වාක්‍යං.

252. **ජනකො** [කාරකො (සී.)] **ඤාපකො චෙති,**
දුවිධා හෙතවො සියුං;
පටිසඞ්ඛරණං තෙසං,
අලඞ්කාරතයො'දිතං.

252. හෙතුං නිද්දිසති **"ජනකො"**ඉච්චාදිනා. **ජනකො** භාවාභාවරූපස්ස නිබ්බත්‍යාදිකාරියස්ස කාරකො **ඤාපකො** විජ්ජමානස්සෙව කස්සචි සම්බන්ධතො කුතොචි පටිබොධකො වාති හෙතවො දුවිධා සියුං. නනු කිමෙත්ථ අසනං [භූසනං (?)], කෙවලං "අනෙනෙතං කරීයතී"ති සරූපකථනමත්ත, [න තු (?)] විසෙසො තු න [න තු (?)] කොචි විසෙසරූපො වාචාලඞ්කාරොති විසෙසං යොජයති **"පටී"**තිආදිනා. **තෙසං** කාරියුප්පාදයොගීනං හෙතූනං **පටිසඞ්ඛරණං**

උපබ්‍රූහනං විසිට්ඨභාවෙන පරිවුටං කත්වා යාථාවතො කථනං **අලඞ්කාරතාය** බන්ධභූසනරූපෙන **උදිතං** අභිහිතං විසෙසරූපත්තා, න පනෙතෙනෙතං කරීයතීති.

252. ඉදානි හෙත්වාලඞ්කාරං දස්සෙති **"ජනකො"**ච්චාදිනා. **ජනකො** ච කස්සචි "සත්තා අසත්තා"ති වුත්තස්ස භාවාභාවසඞ්ඛාතකාරියස්ස ජනකහෙතු ච **ඤාපකො ච** කස්සචි විජ්ජමානත්තං අඤ්ඤෙන කෙනචි සම්බන්ධෙන අවබොධෙන්තො ඤාපකහෙතු චාති එවං හෙතවො දුවිධා සියුං. ඉහ ඵලපකාසකහෙතුම්හි වුච්චමානෙ "ඉමිනා හෙතුනා ඉදං ඵලං ජාත"න්ති සරූපකථනමත්තං විනා විසෙසරූපාලඞ්කාරො ඉධ නත්ථීති ආසඞ්කිය අලඞ්කාරසරූපවිසෙසො එසොති දස්සෙතුමපරද්ධමාහ. **තෙසං** ඵලපකාසනබ්‍යමානං හෙතූනං **පටිසඞ්ඛරණං** විසිට්ඨභාවෙන පකාසං කත්වා තත්වතො කථනං **අලඞ්කාරතාය** අලඞ්කාරසභාවෙන **උදිතං** පසිද්ධං හොති, කවීහි පත්ථිතං වා හොති. සාලිඅඞ්කුරාදීනං සාලිබීජාදයො විය ජන්‍යස්ස අච්චන්තොපකාරකො ජනකහෙතු නාම, විජ්ජමානඅග්ගිආදීනං ධූමාදයො විය කස්සචි විජ්ජමානත්තඤාපකො ඤාපකහෙතු නාම. අලඞ්කාරස්ස භාවො අලඞ්කාරතා. අලඞ්කාරතයාති ඡන්දං නිස්සාය මත්තාහානි.

253. **භාවාභාවකිච්චවසා,**
චිත්තහෙතුවසාපි ච;
භෙදා'නන්තා ඉදං තෙසං,
මුඛමත්තනිදස්සනං.

253. උදාහරති **"භාව"**ඉච්චාදි. **භාවො** සත්තා ච, **අභාවො** අසත්තා ච, තෙයෙව කිච්චානි තෙසං වසෙන ච, **චිත්තා** පසිද්ධහෙතුවිපරීතා අච්ඡරියාරහා හෙතවො තෙසං වසෙනාපි ච **භෙදා** හෙතුවිකප්පා **අනන්තා** අනවච්ඡෙයො [අනවධයො (?)], යතො එවං තස්මා **තෙසං** හෙතූනං ඉදං මුඛමත්තනිදස්සනං, තස්මා තම්මුඛෙන සක්කා හෙතුවිසෙසෙ පවිසිතුන්ති.

253. **"භාවා"**ඉච්චාදි. **භාවාභාවකිච්චවසා** භාවඅභාවසඞ්ඛාතසත්තාඅසත්තාක්‍රියාවසෙන ච, **චිත්තහෙතුවසාපි ච** පසිද්ධහෙතුනො විරුද්ධෙන අච්ඡරියහෙතූනං පභෙදෙන ච, **භෙදා** හෙතුවිසෙසා **අනන්තා** යස්මා අපරියන්තා හොන්ති, තස්මා **ඉදං** වක්ඛමානං **තෙසං** හෙතූනං **මුඛමත්තනිදස්සනං** අවසෙසහෙතූනං ඔගාහණද්වාරමත්තස්ස නිදස්සනං හොති. භාවො ච අභාවො චාති ච, තෙයෙව කිච්චානීති ච, තෙසං වසො භෙදොති ච, චිත්තා විචිත්තා ච තෙ හෙතවො චාති ච, තෙසං වසොති ච, මුඛමෙව මුඛමත්තං, මුඛඤ්ච තං වා මත්තං සාමඤ්ඤඤ්චෙති ච, තස්ස නිදස්සනමිති ච වාක්‍යං. **මත්තසද්දො** අවධාරණෙ සාමඤ්ඤෙ වා වත්තතෙ.

254. **පරමත්ථපකාසෙක-**
රසා සබ්බමනොහරා;
මුනිනො දෙසනා'යං මෙ,
කාමං තොසෙති මානසං.

භාවකිච්චො කාරකහෙතු.

254. උදාහරති **"පරමත්ථ"**ඉච්චාදි. පරමත්ථසභාවස්ස නාමරූපාදිනො පකාසොයෙව **එකරසො** අසහායකිච්චං යස්සා සා තාදිසී. සබ්බෙසං මනො හරතීති **සබ්බමනොහරා** මුනිනො අයං දෙසනා මෙ **මානසං** චිත්තං **කාම**මෙකන්තෙන තොසෙතීති අයං භාවකිච්චො කාරකහෙතු සන්තොසසත්තාය කාරණතො.

254. ඉදානි උදාහරති **"පරමත්ථ"**ඉච්චාදිනා. **පරමත්ථපකාසෙකරසා** නාමරූපඛන්ධආයතනාදිඋත්තමත්ථානං පකාසනසඞ්ඛාත අසහායකිච්චවතී **සබ්බමනොහරා** වොහාරානුරූපෙන විසයභාවූපගමනෙන සබ්බෙසං මනොහරා මුනිනො අයං දෙසනා **මෙ** මය්හං මානසං **කාමං** එකන්තෙන තොසෙතීති. බුද්ධස්ස ධම්මදෙසනා පුබ්බෙ අවිජ්ජමානස්ස සන්තොසස්ස සත්තාසඞ්ඛාතසමුප්පාදං කරොතීති කාරකහෙතු නාම හොති. සා ච දෙසනා "මානසං තොසෙතී"ති එත්තකෙන අදස්සෙත්වා "පරමත්ථපකාසෙකරසා"ති සවිසෙසනං කත්වා වුත්තත්තා අලඞ්කාරොති අභිමතා. එකො ච සො රසො චෙති ච, පරමත්ථපකාසොයෙව එකරසො එකකිච්චමස්සෙති ච විග්ගහො. **භාවකිච්චො** භාවසඞ්ඛාතං සත්තාකිච්චං කත්වා පවත්තො **කාරකහෙතු** ජනකහෙතු.

255. **ධීරෙහි සහ සංවාසා, සද්ධම්මස්සා'භියොගතො;**
නිග්ගහෙනි'න්ද්‍රියානඤ්ච, දුක්ඛස්සු'පසමො සියා.

අභාවකිච්චො කාරකහෙතු.

255. **"ධීරෙහි"**ච්චාදි. **ධීරෙහි** සප්පඤ්ඤෙහි සහ **සංවාසා** සංසග්ගෙන ච, **සද්ධම්මස්ස** සම්බුද්ධදෙසිතස්ස **අභියොගතො** අභ්‍යාසෙන ච, **ඉන්ද්‍රියානං** චක්ඛාදීනං **නිග්ගහෙන** විසයප්පවත්තිනිරොධරූපෙන විජයෙන ච හෙතුනා **දුක්ඛස්ස** පඤ්චක්ඛන්ධසඞ්ඛාතස්ස අනුප්පාදනිරොධසඞ්ඛාතො **උපසමො සියා** භවෙය්‍යාති අයං අභාවකිච්චො කාරකහෙතු අනුප්පාදනිරොධසඞ්ඛාතස්ස අභාවස්ස කාරණතො.

255. **“ධීරෙහි”**ච්චාදි. ධීරෙහි සහ **සංවාසා** සමග්ගවාසෙන ච, **සද්ධම්මස්ස** බුද්ධදෙසිතස්ස **අභියොගතො** නිරන්තරාභ්‍යාසෙන ච, **ඉන්ද්‍රියානං** චක්ඛුආදීනං **නිග්ගහෙන** රූපාදිආරම්මණෙසු සුභාදිග්ගහණස්ස නිවාරණෙන චාති ඉමෙහි කාරණෙහි **දුක්ඛස්ස** ඛන්ධායතනාදිකස්ස **උපසමො** අනුප්පාදනිරොධො ඛන්ධපරිනිබ්බානං වා සියාති. අභිණ්හසො යොගොති විග්ගහො. **අභාවකිච්චො** දුක්ඛස්ස උපසමසඞ්ඛාතං අසත්තාකිච්චං කත්වා පවත්තො **කාරකහෙතු** අවිජ්ජමානසඞ්ඛාතාය අසත්තාය උප්පාදනතො ජනකහෙතු නාම. අභාවො කිච්චමස්සෙති ච, කාරකො ච සො හෙතු චාති ච වාක්‍යං. භාවකිච්චොපි වුත්තබ්‍යතිරෙකතො ඤායති.

256. **මුනින්ද චන්දසංවාදි-කන්තභාවොපසොභිනා;**
මුඛෙනෙව සුබොධං තෙ, මනං පාපාභිනිස්සටං.

භාවකිච්චො ඤාපකහෙතු.

256. **“මුනින්දි”**ච්චාදි. **මුනින්දෙ**ති ආමන්තනං. **තෙ** තව **චන්දසංවාදිනා** චන්දසදිසෙන කන්තභාවෙන **උපසොභිනා** සොභමානෙන මුඛෙනෙව **පාපෙහි** රාගාදීහි **අභිනිස්සටං** බ්‍යපගතං **මනං** චිත්තං **සුබොධං** සුට්ඨු විඤ්ඤායතීති අයං භාවකිච්චො ඤාපකහෙතු අවබොධසත්තාය ඤාපනතො.

256. **“මුනින්ද”**ඉච්චාදි. හෙ **මුනින්ද තෙ** තව **චන්දසංවාදිකන්තභාවොපසොභිනා** චන්දකන්තභාවසදිසෙන කන්තභාවෙන සොභමානෙන මුඛෙන **මනං** තුය්හං චිත්තං **පාපාභිනිස්සටං** රාගාදීහි කිලෙසෙහි නික්ඛන්තන්ති **සුබොධං** සුට්ඨු විඤ්ඤායතීති. ඉහ මුඛං මනකන්තභාවසම්බන්ධෙන සමන්නාගතං සයං විජ්ජමානමෙව කිලෙසාපගමස්ස අවබොධසත්තං ඤාපෙතීති භාවකිච්චො ඤාපකහෙතු නාම ජාතො. චන්දෙන අභෙදොපචාරතො චන්දලාවණ්‍යෙන සංවාදී සදිසොති ච, සො ච සො කන්තභාවො චෙති ච, තෙන උපසොභිතොති ච, පාපෙහි අභිනිස්සටන්ති ච වාක්‍යං.

257. **සාධුහත්ථාරවින්දානි, සඞ්කොචයතිතෙ කථං;**
මුනින්ද චරණද්වන්ද-රාගබාලාතපො ඵුසං.

අයුත්තකාරී චිත්තහෙතු.

257. **“සාධු”**ඉච්චාදි. මුනින්ද තෙ චරණානං ද්වන්දස්ස රාගො බාලො ච සො ආතපො චෙති **රාගබාලාතපො** තරුණකිරණසමූහො ලොහිතත්තාදිනා සාධූනං හත්ථාරවින්දානි කන්තාදිනා **ඵුසං** විසාරිත්තෙනා'මසන්තො කථං **සඞ්කොචයති** මකුලයති, අඤ්ජලිපණාමබන්ධෙන අයුත්තමෙතං. බාලාතපො හි පදුමානමුම්මීලනහෙතු, අයං තු අපුබ්බො බාලාතපො යො පදුමානි නිමීලෙතීති අනුචිතකාරියකාරණා අයුත්තකාරී චිත්තහෙතු, එවංවිධො විඤ්ඤෙය්‍යො භාවකිච්චත්තෙපීති.

257. **“සාධු”**ඉච්චාදි. හෙ **මුනින්ද තෙ** තව **චරණද්වන්දරාගබාලාතපො** පාදයුගළස්ස අරුණවණ්ණසඞ්ඛතඅභිනවසූරියකිරණො **සාධුහත්ථාරවින්දානි** සුජනානං කරපදුමානි **ඵුසං** අත්තනො සබ්බබ්‍යාපිත්තා ඵුසන්තො කථං **සඞ්කොචයති** කරසම්පුටරූපෙන මකුලයතීති. බාලාතපො නාම පදුමවිකසනං විනා සඞ්කොචනං න කරොති, එසො ආතපො අච්ඡරියො විචිත්තොති ගම්‍යමානත්තා අයුත්තසඞ්කොචසත්තාකරණතො අයං අයුත්තකාරී චිත්තහෙතු නාම. අයුත්තං කරොතීති ච, චිත්තඤ්ච තං හෙතු චාති ච වාක්‍යං.

258. **සඞ්කොචයන්ති ජන්තූනං, පාණිපඞ්කෙරුහානි'හ;**
මුනින්දචරණද්වන්ද-නඛචන්දාන'ංසවො.

යුත්තකාරී චිත්තහෙතු.

258. **“සඞ්කොචයන්ති”**ච්චාදි. මුනින්දස්ස පාදානං ද්වන්දෙ නඛා එව චන්දා කන්තාදිනා තෙසං **අංසවො** කිරණා **ඉහ** ලොකෙ **ජන්තූනං** සත්තානං පාණයො එව පඞ්කෙරුහානි කන්තාදිනා සඞ්කොචයන්ති පණාමකරණසම්පුටරූපෙන මිලීයන්තීති [මිලායයන්තීති (?)] යුත්තකාරී චිත්තහෙතු චන්දතො පඞ්කජසඞ්කොචස්ස උචිතත්තා. වුත්තනයෙපීති.

258. **“සඞ්කො”**ඉච්චාදි. **මුනින්දචරණද්වන්දනඛචන්දානං** සම්බුද්ධස්ස පාදද්වන්දෙ නඛාවලිසඞ්ඛාතානං චන්දානං **අංසවො** රංසයො **ඉහ** ලොකෙ ජන්තූනං පාණිපඞ්කෙරුහානි **සඞ්කොචයන්ති** කරසම්පුටාකාරෙන සඞ්කොචයන්ති මකුලං කරොන්තීති. චන්දකිරණෙහි කත්තබ්බාය එව පදුමසඞ්කොචසත්තාය කතත්තා ච, පකතිචන්දකිරණකත්තබ්බකිච්චස්ස චන්දමරීචිසමානඅඤ්ඤාදිච්චපුබ්බවිචිත්‍රංසූහි කතත්තා ච අයං යුත්තකාරී චිත්තහෙතු නාම. පාණයො ච තෙ පඞ්කෙරුහානි චෙති ච, මුනින්දස්ස චරණද්වන්දම්ති ච, තස්මිං නඛානීති ච, තෙව චන්දාති ච වාක්‍යං.

259. **උද්දිට්ඨානං පදත්ථානං, අනුද්දෙසො [අනුදෙසො (?)] යථාක්කමං;**
සඞ්ඛ්‍යාන'මිති නිද්දිට්ඨං, යථාසඞ්ඛ්‍යං කමොපි ච.

259. කමං විවරිතුමුපක්කමති **“උද්දිට්ඨාන”**මිච්චාදි. **උද්දිට්ඨානං** පුබ්බෙ වුත්තානං **පදත්ථානං** වත්ථූනං කෙසඤ්චි **යථාක්කමං** උද්දෙසක්කමානතික්කමෙන **අනුද්දෙසො** පුන අත්ථන්තරනිද්දෙසනයෙන අනුකථනං [කථනං (?)] “සඞ්ඛ්‍යාන”මිත්‍යපි ච, “යථාසඞ්ඛ්‍ය”මිත්‍යපි ච **නිද්දිට්ඨං** වුත්තං. විධෙය්‍යත්තා තෙසං පධානත්තමිති තදපෙක්ඛාය නපුංසකත්තං, අනුවදිතබ්බත්තානුද්දෙසස්සාප්පධානත්තමිති න පුල්ලිඞ්ගපරිග්ගහො. “කමො”ඉච්චපි නිද්දිට්ඨොති ලිඞ්ගවිපරිණාමො.

259. ඉදානි කමාලඞ්කාරං උද්දිසති **“උද්දිට්ඨාන”**මිච්චාදිනා. **උද්දිට්ඨානං** පඨමකථිතානං පදත්ථානං **යථාක්කමං** උද්දිට්ඨක්කමමනතික්කම්ම **අනුද්දෙසො** අත්ථන්තරං නිස්සාය පුනකථනං “සඞ්ඛ්‍යාන”මිති ච, “යථාසඞ්ඛ්‍ය”මිති ච නිද්දිට්ඨං, කමොපි ච නිද්දිට්ඨො. එත්ථ පසිද්ධං අනුද්දෙසං පුබ්බද්ධෙන අනුවදිත්වා අප්පසිද්ධං කමම්පි කමපරියායං සඞ්ඛ්‍යානයථාසඞ්ඛ්‍යද්වයම්පි අපරද්ධෙන විදධාති. එත්ථ විධාතබ්බං දස්සෙතුං අනුවාදස්ස ආහරියමානත්තා අනුවාදො අප්පධානො, විධාතබ්බො පධානො. යඤ්හි විධාතබ්බං, තං පධානං, ඉතරමප්පධානන්ති ඉමිනා කාරණෙන වුච්චති. තස්මා “නිද්දිට්ඨ”න්ති “සඞ්ඛ්‍යානං, යථාසඞ්ඛ්‍ය”න්ති ද්වයං අපෙක්ඛාය (තස්ස අප්පධානත්තා) [ඉදං පදද්වයං සීහළඛ්‍යාඛ්‍යායං න දිස්සති] නපුංසකං හොති. “කමො”ති අපෙක්ඛාය “නිද්දිට්ඨො”ති පුල්ලිඞ්ගො හොති. අප්පධානො අනුද්දෙසොති නාපෙක්ඛති. කමමනතික්කම්මාති ච, සඞ්ඛ්‍යාය අනභික්කමොති ච වාක්‍යං.

260. **ආලාපහාසලීලාහි, මුනින්ද විජයා තව;**
කොකිලා කුමුදානි වො-පසෙවන්තෙ වනං ජලං.

260. තමුදාහරති **“ආලාපි”**ච්චාදිනා. මුනින්ද තව ආලාපහාසා ච තෙසං ලීලාහි, උද්දෙසොයං. **විජයා** කොකිලකුමුදානං පරාභවෙන **කොකිලා** කරවීකා කුමුදානි ච, යථොද්දෙසමනුද්දෙසොයං වුත්තාපෙක්ඛාය. වක්ඛමානාපෙක්ඛාය තු අයම්පි උද්දෙසොව, “කොකිලා වනං, කුමුදානි ජල”මිති යථොද්දෙසමනුද්දෙසොයං. **උපසෙවන්තෙ ඉව** නිස්සයන්ති මඤ්ඤෙ. ඉති වත්ථුතො එව සම්භවො **ඉවෙ**ති පරිකප්පතෙ. යජ්ජෙවං පරිකප්පනාය කථං යථාසඞ්ඛ්‍යන්ති චෙ? අත්‍රොච්චතෙ – යත්ථාලඞ්කාරන්තරමපි පතීයතෙ. තත්ථුද්දෙසානුරූපානුද්දෙසසම්භවෙ සඞ්ඛ්‍යානමෙවාලඞ්කාරො වොහරීයතෙ තස්සෙව මුඛ්‍යතො වත්තුමිච්ඡිතත්තා. යත්ථාලඞ්කාරන්තරං න ගම්‍යතෙ, තත්ථ අච්චන්තමෙව කමොති විඤ්ඤෙය්‍යං.

260. උදාහරති **“ආලාපි”**ච්චාදිනා. භො **මුනින්ද තෙ** තව **ආලාපහාසලීලාහි** මධුරසරලීලාහි සද්ධිං මන්දහසිතලීලාහි සඤ්ජාතා **විජයා** ජයහෙතු **කොකිලා** කරවීකා ච **කුමුදානි** කෙරවානි ච වනං ජලඤ්ච කමෙන **උපසෙවන්තෙ ඉව** නිස්සයං කරොන්තීති මඤ්ඤෙති. එත්ථ “ආලාපහාසලීලාහී”ති උද්දෙසො, “කොකිලා කුමුදානී”ති වුත්තාපෙක්ඛාය අනුද්දෙසො, “වනං ජල”න්ති වක්ඛමානාපෙක්ඛාය උද්දෙසොව හොති, තත්වතො ඊදිසවිජයෙන කොකිලාදීනං වනාදිනිස්සයකාරණාභාවතො **ඉව**සද්දපයොගෙන නිද්දිට්ඨො. එවං සති අයං පරිකප්පනා න භවති. කස්මා? නානාලඞ්කාරසන්නිපාතෙ සති යො යො අලඞ්කාරො වත්තුනා ඉච්ඡිතො, තස්සෙව මුඛ්‍යතො වොහරීයමානත්තා. එවං පරිකප්පනාලඞ්කාරසංසග්ගෙ සතිපි උද්දෙසක්කමෙන දස්සිතස්ස අනුද්දෙසස්ස මුඛ්‍යත්තා අයං කමාලඞ්කාරො නාම. ඊදිසඤ්ඤම්පි එවමෙව දට්ඨබ්බං. ආලාපො ච හාසො චෙති ච, තෙසං ලීලායොති ච විග්ගහො.

261. **සියා පියතරං නාම, අත්ථරූපස්ස කස්සචි;**
පියස්සා’තිසයෙනෙ’කං, යං හොති පටිපාදනං.

261. පියතරමාහරති **“සියා”**ඉච්චාදිනා. අතිසයෙන පියස්ස කස්සචි **අත්ථරූපස්ස** අභිධෙය්‍යසභාවස්ස යං **පටිපාදන**මාඛ්‍යානං හොති, එතං පියතරං නාම සියා.

261. ඉදානි පියතරාලඞ්කාරං දස්සෙති **“සියා”**ඉච්චාදිනා, අතිසයෙන පියස්ස කස්සචි **අත්ථරූපස්ස** අභිධෙය්‍යසභාවස්ස යං **පටිපාදනං** කථනං හොති, එතං පටිපාදනං **පියතරං** නාම පියතරාලඞ්කාරො නාම හොති. අතිසයෙන පියන්ති ච, අත්ථො එව රූපං සභාවොති ච වාක්‍යං.

262. **පීති යා මෙ සමුප්පන්නා, සන්ත සන්දස්සනා තව;**
කාලෙනා’යං භවෙ පීති, තවෙව පුන දස්සනා.

262. උදාහරති **“පීති”**ච්චාදි. **සන්ත** සප්පුරිස මහාමුනි තව **සන්දස්සනා** චක්ඛුපථාපාථමත්තෙන මධුරකථාසවනා යා පීති **මෙ** මම සමුප්පන්නා, අයං පීති **කාලෙන** ඊදිසෙන සුඛෙන [සුඛණෙන (?)] **තවෙව** නාඤ්ඤස්ස කස්සචි, කො හි නාමොඤ්ඤො තවාදිසොති, පුන දස්සනා භවෙය්‍යාති.

262. **“පීති”**ච්චාදි. භො **සන්ත** සප්පුරිස තථාගත තව **සන්දස්සනා** මම නෙත්තෙ ආපාථගමනතො යා පීති මෙ සමුප්පන්නා, **අයං** පීති **කාලෙන** ඊදිසක්ඛණෙන තයා සදිසස්ස අඤ්ඤස්සාභාවා **තවෙව** පුන **දස්සනා** දස්සනතො භවෙති. එත්ථ පීතියා’තිසයහෙතුභූතං අතිඉට්ඨාරම්මණඤ්ච දස්සනෙ අතිගෙධඤ්ච පකාසනෙන අතිපීතීති පදත්ථං [අතිපියං පීහිපදත්ථං (ක.)], පකාසිතං හොති. “අයං පීති භවෙ”ති පුබ්බකාලෙ උප්පන්නපීතියා පුනාසම්භවතො තංසදිසායෙව පීති ගහිතා යථා “සොයෙව වට්ටකො [වද්ධකො (සී. ඛ්‍යාඛ්‍යායං)], තානියෙව ඔසධානී”ති.

263. **වණ්ණිතෙනො'පමානෙන, වුත්‍යා'ධිප්පෙතවත්ථුනො;**
සමාසවුත්ති නාමා'යං, අත්ථසඞ්ඛෙපරූපතො.

263. සමාසවුත්තිංවත්තුමාහ **"වණ්ණිතෙනි"**ච්චාදි. **වණ්ණිතෙන** පසංසිතෙන උපමානෙන **අධිප්පෙතස්ස** මනසි නිහිතස්ස **වත්ථුනො** අත්ථස්ස **වුත්‍යා** කථනෙන **අයං** වුත්තලක්ඛණා සමාසවුත්ති නාම. කස්මා? **අත්ථස්ස** වත්තුමිච්ඡිතස්ස **සඞ්ඛෙපො** සඞ්ඛිපිත්වා කථනං **රූපං** සභාවො, තස්මා තතොයමන්වත්ථසඤ්ඤා සඞ්ඛෙපවුත්ති සමාසවුත්තීති කත්වා. කස්මා? අයං ගුණීභූතා සකත්ථා අත්ථන්තරං විදධාති, න තු සකත්ථපධානා.

263. ඉදානි සමාසවුත්තිං නිද්දිසති **"වණ්ණිතෙ"**ච්චාදිනා. **වණ්ණිතෙන** පසංසිතෙන **උපමානෙන** උපමානවත්ථුනා කරණභූතෙන **අධිප්පෙතවත්ථුනො** ඉච්ඡිතත්ථස්ස **වුත්‍යා** කථනෙන **අත්ථසඞ්ඛෙපරූපතො** වත්තුමිච්ඡිතත්ථස්ස සඞ්ගහරූපත්තා **අයං** යථාවුත්තලක්ඛණා සමාසවුත්ති නාම හොති. එත්ථ වත්තුමිච්ඡිතත්ථං සඞ්ගහෙත්වා මනසි කත්වා තස්ස උපමාභූතත්ථස්ස වණ්ණනාය මනසි කතස්ස පකාසනතො අයං සමාසවුත්ති නාම. එතිස්සා පදාභිහිතො සකත්ථො අප්පධානො, ගම්මමානත්ථො පන පධානො හොති. අධිප්පෙතඤ්ච තං වත්ථු චෙති ච, සමාසෙන සඞ්ඛෙපෙන වුත්ති කථනමිති ච, සඞ්ඛෙපොයෙව රූපං සරූපන්ති ච, අත්ථස්ස සඞ්ඛෙපරූපන්ති ච විග්ගහො.

264. **සා'යං විසෙස්‍යමත්තෙන, භින්නා'භින්නවිසෙසනා;**
අත්ථෙව අපරාපා'ත්ථී, භින්නාභින්නවිසෙසනා.

264. තස්සා පභෙදං දස්සෙති **"සාය"**මිච්චාදිනා. **සා අයං** සමාසවුත්ති යංකිඤ්චි වත්ථු සාමඤ්ඤාකාරප්පතීතං "ඊදිසමිදං නාඤ්ඤථා"ති කුතොචි බ්‍යවච්ඡිජ්ජතෙ කෙනචි ගුණාදිනා වවත්ථාපීයතෙ, තං **විසෙස්‍යං,** තමෙව **මත්තං** විසෙසනභෙදබ්‍යවච්ඡෙදතො, තෙන. **භින්නා** අතුල්‍යා අවයවධම්මස්ස සමුදායෙ වත්තනතො. අභින්නං තුල්‍යාකාරං විසෙසනං යස්සං සා **අභින්නවිසෙසනාපි** අත්ථෙව. **අපරාපාත්ථී, න** කෙවලං සායෙව. කීදිසී? භින්නඤ්ච අභින්නඤ්ච විසෙසනං යස්සන්ති **භින්නාභින්නවිසෙසනා**. විසෙස්‍යං තු භින්නන්ති.

264. ඉදානි තස්සා සමාසවුත්තියා භෙදං දස්සෙති **"සාය"**මිච්චාදිනා. **සා අයං** සමාසවුත්ති **විසෙස්‍යමත්තෙන** ගුණාදිසදිසධම්මෙන කරණභූතෙන කෙනචි උපමානවත්ථුනා මනසි කතං "ඉදං උපමෙය්‍යවත්ථු ඊදිස"න්ති සාමඤ්ඤාවත්ථතො විසුං කතවිසෙසොයන **භින්නා** විසුං ජාතා, තත්තකෙන අතුල්‍යා වා, **අභින්නවිසෙසනා** තුල්‍යවිසෙසනයුත්තා අත්ථෙව **භින්නාභින්නවිසෙසනා** අතුල්‍යතුල්‍යවිසෙසනයුත්තා භින්නවිසෙස්‍යයුත්තා අපරාපි අත්ථී. එවං සමාසවුත්ති ද්විධා හොති. විසෙස්‍යමෙව මත්තමිති ච, අවයවෙන සම්භවභෙදසභාවස්ස සමුදායෙපි පවත්තත්තා භින්නාති වුත්තා. අභින්නානි විසෙසනානි යස්සමිති ච, භින්නානි ච අභින්නානි චෙති ච, තානි විසෙසනානි යස්සමිති ච විග්ගහො.

අභින්නවිසෙසන

265. **විසුද්ධාමතසන්දායී,**
පසත්ථරතනාලයො;
ගම්භීරො වා'ය'මම්භොධි,
පුඤ්ඤෙනා'පාදිතො [පුඤ්ඤෙනාසාදිතො (සී.)] **මයා.**

265. උභයමුදාහරති **"විසුද්ධ"**ඉච්චාදිනා. අයම**ම්භොධි** සාගරො **පුඤ්ඤෙන** චිරානුචිතකුසලමූලෙන හෙතුනා මයා **ආපාදිතො** පත්තො, කීදිසො? **විසුද්ධං** ලොකවොහාරතො දෙවාසුරානං මථනෙ විසෙනාසම්මිස්සත්තා **අමතං** පීයූසං සන්දදාතීති **විසුද්ධාමතසන්දායී,** අම්භොධි. **විසුද්ධං** දොසලෙසෙනාප්‍යසම්ඵුට්ඨත්තා අච්චන්තනිම්මලං **අමතං** මරණාභාවෙන අමතසඞ්ඛාතං නිබ්බානධාතුං සන්දදාති උපදෙසකභාවෙනාති **විසුද්ධාමතසන්දායී,** සද්ධම්මො. **පසත්ථානි** නිරවජ්ජත්තා **රතනානි** මුත්තාමණිආදීනි, තෙසං **ආලයො** පවත්තිට්ඨානං, අම්භොධි. **පසත්ථානි** බුද්ධාදීහි අනෙකධා, වණ්ණිතානි **රතනානි** සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මසඞ්ඛාතානි, තෙසං ආලයො, සද්ධම්මො. **ගම්භීරො** ච අගාධත්තා සාගරො සද්ධම්මො ච අයමාපාදිතොති පකතං. අයං විසෙස්‍යමත්තභින්නා අභින්නවිසෙසනා විසෙස්‍යස්ස අම්භොධිනො විවච්ඡිතා සද්ධම්මා භින්නත්තා, විසුද්ධාමතසන්දායිත්තාදිනො ච විසෙසනස්ස වුත්තෙන පකාරෙනාභින්නත්තාති.

265. ඉදානි උදාහරති **"විසුද්ධා"**ඉච්චාදිනා. **විසුද්ධාමතසන්දායී** ලොකවොහාරතො දෙවාසුරානං සමුද්දමථනෙ විසෙන අමිස්සත්තා විසුද්ධභූතපීයූසදායකො, උපමාභූතසමුද්දවණ්ණනාය බුද්ධියං වත්තමානස්ස සද්ධම්මස්ස පකාසනතො විසුද්ධාමතසන්දායී කාමාමිසාදිදොසලවෙනාපි අමිස්සිතත්තා අතිනිම්මලං ජරාමරණරහිතං නිබ්බානං උපදෙසදානෙන වෙනෙය්‍යානං දායකො, **පසත්ථරතනාලයො** නිද්දොසත්තා පසත්ථානං මුත්තාමණිආදීනං රතනානං පවත්තිට්ඨානභූතො සමුද්දපක්ඛෙ, සද්ධම්මපක්ඛෙ පන **පසත්ථරතනාලයො** බුද්ධාදීහි පසත්ථානං සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මසඞ්ඛාතරතනානං පවත්තිදෙසභූතො, **ගම්භීරො** පකතියායෙව අගාධො,

එකත්තනයාදිචතුබ්බිධනයෙහි **ගම්භීරො අයං අම්භොධි ච** එසො සමුද්දො ච, චිත්තෙන ගහිතසද්ධම්මො ච **පුඤ්ඤෙන** භවන්තරොපචිතකුසලකම්මෙන මයා **ආපාදිතො** පත්තොති විසෙස්‍යභූතස්ස අම්භොධිනො වත්ථුමිච්ඡිතසද්ධම්මතො භින්නත්තා ච, ''විසුද්ධාමතසන්දායී''ති ඉච්චාදිකානං විසෙසනානං උභයවිසෙසොපි යථාවුත්තනයෙන අභින්නත්තා ච අයං සමාසවුත්ති විසෙස්‍යමත්තෙන භින්නා අභින්නවිසෙසනා හොති.

භින්නාභින්නවිසෙසන

266. **ඉච්ඡිතත්ථපදො සාරො,**
ඵලපුප්ඵොපසොභිතො;
සච්ඡායො'ය'මපුබ්බොව,
කප්පරුක්ඛො සමුට්ඨිතො.

266. **''ඉච්ඡිතෙ''**ච්චාදි. අයමපුබ්බොව වුත්තගුණයොගෙන අච්ඡරියරූපත්තා කප්පරුක්ඛො සමුට්ඨිතො, කීදිසො? ඉච්ඡිතං ලොකියං යං කිඤ්චි අත්ථං පදදාතීති **ඉච්ඡිතත්ථපදො,** කප්පරුක්ඛො. ඉච්ඡිතං ලොකියලොකුත්තරං යං කිඤ්චි අත්ථං පදදාතීති **ඉච්ඡිතත්ථපදො,** ජිනො. **සාරො** සෙට්ඨො, කප්පරුක්ඛො ජිනො ච. ඵලානි පුප්ඵානි, තෙහි උපසොභිතො, කප්පරුක්ඛො. සහ ඡායාය චන්දසූරියාලොකවිලොමරූපාය වත්තතෙ **සච්ඡායො,** කප්පරුක්ඛො. ජිනො තු පුබ්බෙ වුත්තාය කායකන්තාදිරූපාය ඡායාය යුත්තොති **සච්ඡායොති.** අයං විසෙස්‍යමත්තභින්නා භින්නාභින්නවිසෙසනා ජිනතො විසෙස්‍යස්ස කප්පරුක්ඛස්ස භින්නත්තා, ඵලපුප්ඵොපසොභිතත්ථස්ස කප්පරුක්ඛෙයෙව සම්භවා, ඉච්ඡිතත්ථපදත්ථස්ස සාරතාය සච්ඡායතාය උභයත්ථෙව භාවතො වුත්තවිධිනාති.

266. **''ඉච්ඡිතත්ථී''**ච්චාදි. **ඉච්ඡිතත්ථපදො** සත්තෙහි ඉච්ඡිතානං ලොකියඅවිඤ්ඤාණකවත්ථාභරණාදීනං දායකො කප්පරුක්ඛවණ්ණනාය චිත්තෙ පතිට්ඨිතස්ස ජිනපදත්ථස්ස කථෙතුකාමතාය **ඉච්ඡිතත්ථපදො** සත්තෙහි පත්ථිතානං ලොකියලොකුත්තරානං සකලත්ථානං අනුරූපවසෙන තෙසං තෙසං සත්තානං දායකො, **සාරො** රුක්ඛෙසු ඊදිසරුක්ඛස්සාභාවතො උත්තමො, **සාරො** සදෙවකාදිසත්තලොකෙසු තාදිසසත්තවිසෙසාභාවතො උත්තමො, **ඵලපුප්ඵොපසොභිතො** කප්පද්දුමානුරූපඵලෙහි පුප්ඵෙහි ච උපසොභිතො, **සච්ඡායො** චන්දසූරියාලොකෙහි ආවරණීයරුක්ඛච්ඡායාය සමන්නාගතො, **සච්ඡායො** නීලපීතාදිඡබ්බිධරංසිජාලෙහි සමන්නාගතො, **අපුබ්බො** පුබ්බෙ අසඤ්ජාතො **අයං කප්පරුක්ඛො** එසො පච්චක්ඛො කප්පපාදපො **සමුට්ඨිතො** සත්තානං පුඤ්ඤානුභාවෙන ලොකෙ පාතුභූතොති. වත්ථුමිච්ඡිතත්ථජිනපදත්ථතො විසෙස්‍යස්ස කප්පරුක්ඛස්ස භින්නත්තා ච, ඉච්ඡිතත්ථදානසාරභාවසච්ඡායසඞ්ඛාතානං විසෙසනානං උභයසාධාරණත්තා ච, ඵලපුප්ඵොපසොභිතතාය රුක්ඛස්සෙව විසෙසනත්තා ච අයං සමාසවුත්ති විසෙස්‍යභින්නාව භින්නාභින්නවිසෙසනා හොති. ඉච්ඡිතො ච සො අත්ථො චෙති ච, තං පදදාතීති ච, ඵලපුප්ඵෙහි උපසොභිතොති ච, සහ ඡායාය වත්තමානොති ච වාක්‍යං.

267. **සාගරත්තෙන සද්ධම්මො,**
රුක්ඛත්තෙනො'දිතො ජිනො;
සබ්බෙ සාධාරණා ධම්මා,
පුබ්බත්‍රා'ඤ්ඤත්‍ර තු'ත්තයං.

267. තදුභයං විවරති **''සාගරත්තෙනි''**ච්චාදිනා. **සද්ධම්මො** සම්බුද්ධභාසිතො **සාගරත්තෙන** සාගරගුණසදිසත්තා සාගරරූපෙන උදිතොති සම්බන්ධො, කිත්තිතොති අත්ථො. ජිනො **රුක්ඛත්තෙන** යථාවුත්තනයෙන **උදිතො** තං පත්තො අනුපෙක්ඛිතස්ස කක්ඛවුත්තියා අම්භොධිආදිසද්දානං. පකරණාදිනා තු තථා පතීත්‍යුදයො, අඤ්ඤථා කථං අම්භොධිආදිසද්දානං ධම්මාදිසච්ඡායකත්තං සියා. භෙදො තු අයං **පුබ්බත්‍ර** ''විසුද්ධාමතසන්දායී''ච්චාදිකෙ **සබ්බෙ** යෙ කෙචි තත්‍රොපාත්තා විසුද්ධාමතසන්දායිත්තාදයො **සාධාරණා** තුල්‍යා **ධම්මා** විසෙසනානි උභයත්‍රාපි සම්භවා, **අඤ්ඤත්‍ර තු** අනන්තරවුත්ත ''ඉච්ඡිතත්ථපදො''ඉච්චාදො පන තයං සාධාරණං [ද්වයං සාධාරණඤ්ච (ක.)], අසාධාරණඤ්ච විසෙසනං වුත්තනයෙනෙති.

267. ඉදානි තෙහි ද්වීහි සමාසවුත්තෙහි වුත්තත්ථද්වයං පකාසෙති **''සාගරි''**ච්චාදිනා. **සාගරත්තෙන** සාගරරූපෙන **සද්ධම්මො** සම්මාසම්බුද්ධෙන දෙසිතපරියත්තිසද්ධම්මො **උදිතො** කථිතො, රුක්ඛත්තෙන ජිනො උදිතො. සාගරකප්පරුක්ඛාදිසද්දා අත්තනො අභිධෙය්‍යභූතසාගරරුක්ඛාදිකෙ අත්ථෙ මුඛ්‍යභාවෙන අපවත්තිත්වා බුද්ධියං පවත්තඅත්ථස්සාපි සාධාරණභූතවිසෙසනපරිග්ගහෙන ගම්මමානෙ වත්ථුමිච්ඡිතසද්ධම්මජිනපදත්ථෙයෙව පකරණාදිතො තාදිසඅත්ථප්පතීතියාසම්භවතො මුඛ්‍යභාවෙන පවත්තන්තීති අධිප්පායො. තථා හි යදි එතෙ මුඛ්‍යත්ථෙන න පවත්තන්ති, අම්භොධිකප්පරුක්ඛසද්දා සද්ධම්මජිනපදත්ථෙ කථං පකාසෙන්තීති තෙසු ද්වීසු උදාහරණෙසු **පුබ්බත්‍ර** ''විසුද්ධාමතසන්දායී''ඉච්චාදිපුබ්බුදාහරණෙ **සබ්බෙ ධම්මා** ''විසුද්ධාමතසන්දායී''ති සබ්බෙ විසෙසනධම්මා **සාධාරණා** අම්භොධිසද්ධම්මානං සමානා, **අඤ්ඤත්‍ර තු** ''ඉච්ඡිතත්ථපදො''තිආදිකෙ අඤ්ඤස්මිං උදාහරණෙ පන **තයං** ''ඉච්ඡිතත්ථපදො, සාරො, සච්ඡායො''ති විසෙසනත්තයං සාධාරණං. ඵලපුප්ඵොපසොභිතභාවො පන රුක්ඛාවෙණිකො, ''අපුබ්බො''ඉච්චාදිකං විසෙසනමෙව. තථා හි ඉමිනා රුක්ඛධම්මභූතො කොචි විසෙසො පකාසිතො න හොතීති විසෙසනත්තං අඤ්ඤෙසුයෙව වුත්තං.

268. **වත්ථුනො'ඤ්ඤප්පකාරෙන, යීතා වුත්ති තදඤ්ඤථා;**
පරිකප්පීයතෙ යත්ථ, සා හොති පරිකප්පනා.

268. පරිකප්පනං පරිකප්පෙති **"වත්ථුනො"**ච්චාදිනා. **වත්ථුනො** සජීවස්ස නිජ්ජීවස්ස වා **වුත්ති** අවත්ථා **අඤ්ඤප්පකාරෙන** වත්තුමිච්ඡිතප්පකාරාපෙක්ඛාය අඤ්ඤෙනෙව රූපෙන යීතා, තස්සෙව තතො යථාවට්ඨිතප්පකාරතො **අඤ්ඤථා** අඤ්ඤෙන පකාරෙන පරිකප්පීයතෙ **යත්ථ** වුත්තියං, සා **පරිකප්පනා** හොති, පරිකප්පීයතෙ අඤ්ඤථා කරීයතෙ වත්ථුට්ඨිති එතිස්සන්ති කත්වා.

268. ඉදානි පරිකප්පනං දස්සෙති **"වත්ථුනො"**ඉච්චාදිනා. **වත්ථුනො** යස්ස කස්සචි සවිඤ්ඤාණකඅවිඤ්ඤාණකපදත්ථස්ස **වුත්ති** පවත්ති **අඤ්ඤප්පකාරෙන** කප්පනීයප්පකාරතො අඤ්ඤෙන විජ්ජමානප්පකාරෙන **යීතා** පවත්තමානා, **තදඤ්ඤථා** තතො විජ්ජමානප්පකාරතො අඤ්ඤෙනාවිජ්ජමානප්පකාරෙන **යත්ථ** වුත්තියං පරිකප්පීයතෙ, සා පරිකප්පනා නාම හොති. පරිකප්පීයතෙ අඤ්ඤථා කරීයතෙ වත්ථුට්ඨිති එතිස්සමිති විග්ගහො.

269. **උපමාබ්භන්තරත්තෙන, කිරියාදිවසෙන ච;**
කමෙනො'දාහරිස්සාමි, විවිධා පරිකප්පනා.

269. භෙදං තස්සා දස්සෙති **"උපමා"**ඉච්චාදිනා. උපමා අබ්භන්තරෙ යස්සා, තස්සා භාවො, තෙන ච, කිරියාදිවසෙන ච **විවිධා** නානප්පකාරා පරිකප්පනා ඉදානි කමෙන උදාහරිස්සාමි.

269. ඉදානි තස්ස භෙදං දස්සෙති **"උපමාබ්භන්තරෙ"**ච්චාදිනා. **උපමාබ්භන්තරත්තෙන** උපමාය අබ්භන්තරෙ විජ්ජමානත්තා ච කිරියාදිවසෙන ච විවිධා පරිකප්පනා කමෙන උදාහරිස්සාමි. උපමා අබ්භන්තරෙ අස්සා පරිකප්පනායෙති ච, තස්සා භාවොති ච, අනෙකෙ විධා පකාරා යාසමිති ච විග්ගහො.

උපමාබ්භන්තරපරිකප්පනා

270. **ඉච්ඡාභඞ්ගාතුරා'සීනා,**
තා'තිනිච්චල'මච්ඡරා;
වසං නෙන්තීව ධීරං තං,
තදා යොගාභියොගතො.

270. උදාහරති **"ඉච්ඡා"**ඉච්චාදි. ඉච්ඡාභඞ්ගෙන ''බුද්ධං භගවන්තං වසෙ වත්තෙස්සාමා''ති බොධිමූලෙ කතාභිලාසවිනාසෙන **ආතුරා** දුක්ඛිතා අතිනිච්චලසභාවප්පත්තා **අතිනිච්චලං** නාසිකග්ගෙ නයනෙ කතානතාවසෙන අච්චන්තමක්‍රියම**ාසීනා** නිසින්නා **තා අච්ඡරා** යොගිනිසඞ්කාසා මාරඞ්ගනාති යථාවට්ඨිතාය සචෙතනානං මාරඞ්ගනාලක්ඛණානං [මාරඞ්ගනාවලක්ඛණානං (ක.)] වත්ථූනං වුත්ති වුත්තා, සායමඤ්ඤථා පරිකප්පීයතෙ. **ධීරං** දෙවඞ්ගනානම්පි සිඞ්ගාරභාවොපචරිතවිලාසාතිසයෙනාපි අකම්පත්තා. **තං** භගවන්තං. **යොගො** මන්තානුට්ඨානං, තත්ථ අභියොගතො යුඤ්ජනෙන **වසමත්තනො** ආයත්තභාවං තදා **නෙන්තීව** වහන්ති මඤ්ඤෙති. එත්ථ **ඉව** සද්දසුතියා උපමාසන්දෙහො න කාතබ්බො, සවසානයනමකුබ්බන්තියො මාරඞ්ගනා වසං නෙන්තීවාති පරිකප්පීයන්තෙ. හොති ච–

''වසං නෙන්තීව ධීර''න්ති, නයනෙ නො'පමානතා;
න හි කත්තුක්‍රියාය'ත්ථි, උපමානොපමෙය්‍යතාති.

ක්‍රියාපරිකප්පත්තෙපි අයමුපමාබ්භන්තරා පරිකප්පනා, න කෙවලක්‍රියාපරිකප්පනා මාරඞ්ගනානමචලොපවෙසනස්ස යොගාභියොගෙන සාම්‍යසන්දස්සනතො, තථාභූතාය චොපවෙසනක්‍රියාය ධීරස්සාපි තාදිසස්ස භගවතො අවසානයනත්තන්ති පරිකප්පනතොති.

270. ඉදානි උදාහරති **"ඉච්ඡා"**ඉච්චාදිනා. **ඉච්ඡාභඞ්ගාතුරා** අජපාලනිග්‍රොධමූලෙ නිසින්නං භගවන්තං ''පලොභෙස්සාමා''ති මාරඞ්ගනා අත්තනායෙව කතාය ඉච්ඡාය අනිබ්බත්තියා පීළිතා, අතිනිච්චලං හුත්වා නාසිකග්ගෙ පතිතදිට්ඨියෙහි සමන්නාගතානඤ්ඤවුත්තියා ක්‍රියන්තරවිරහතො. **ආසීනා** ඣායමානා නිසින්නා **තා අච්ඡරා** යොගිනිසදිසා තණ්හාඅරතිරගාසඞ්ඛාතා මාරඞ්ගනායො **ධීරං** සිඞ්ගාරාධිප්පායෙන කතානෙකලීලාවිලාසෙනාපි අකම්පමානං **තං** භගවන්තං **යොගාභියොගතො** මන්තජප්පනසඞ්ඛාතයොගෙ යුඤ්ජනෙන **වසං** අත්තනො වසං **තදා** අත්තනො පරාජිතකාලෙ **නෙන්තීව** පාපෙන්ති මඤ්ඤෙති. එත්ථ පුබ්බද්ධෙන මාරඞ්ගනාසඞ්ඛාතසජීවපදත්ථානං විජ්ජමානප්පකාරං දස්සිතං. පුන අපරද්ධෙන තෙසමෙව අවිජ්ජමානයොගාභියොගෙන වසීකරණං කප්පිතං. මාරඞ්ගනානං නිච්චලනිසජ්ජාය යොගිනීනං මන්තජ්ඣායනසදිසත්තා මාරඞ්ගනානං යොගිනීනං උපමානොපමෙය්‍යත්තං සාමත්ථියා ගම්‍යතෙති එසා උපමාබ්භන්තරපරිකප්පනා නාම. ''නෙන්ති ඉවා''ති පයොගෙ

කතෙපි ක්‍රියාපරිකප්පනං න හොතෙව. ඉච්ඡාය භඞ්ගොති ච, තෙන ආතුරාති ච, නිග්ගතං චලං චලනං අස්මා ආසනස්මාති ච, අතිසයෙන නිච්චලන්ති ච, ක්‍රියාවිසෙසනං, යොගෙ අභියොගොති ච වාක්‍යං.

‘‘නෙන්ති ඉවා’’ති ඉධ **ඉව**සද්දසුතියා උපමාජොතනත්ථං වෙති සංසයො න කාතබ්බො, සාධම්මසඞ්ඛාතගුණවිසෙසස්ස සම්බන්ධෙ අසති ක්‍රියාමත්තස්ස උපමාභාවතො. වුත්තං හි–

> ‘‘වසං නෙන්තීව ධීර’’න්ති, නයෙන නො’පමානතා;
> න හි කත්තුක්‍රියාය’ත්ථි, උපමානොපමෙයතාති.

‘‘වසං නෙන්තීව ධීර’’න්ති එත්ථ **නයනෙ** ගම්‍යමානෙ පාපනෙ **උපමානතා** උපමානභාවො නත්ථි, **හි** තථෙව, **කත්තුක්‍රියාය** කත්තුසම්බන්ධියා ක්‍රියාය **උපමානොපමෙයතා** උපමානභාවො උපමෙය්‍යභාවො නත්ථීති අයං හෙත්ථත්ථො.

ක්‍රියාපරිකප්පනා

271. **ගජං මාරො සමාරුළ්හො, යුද්ධාය’ච්චන්ත’මුන්නතං;**
මග්ග’මන්වෙසති නූන, ජිනභීතො පලායිතුං.

271. **‘‘ගජ’’**මිච්චාදි. යුද්ධාය **අච්චන්ත**මතිසයෙන **උන්නත**මුච්චං **ගජං** හත්ථිං සමාරුළ්හො **මාරො** වසවත්තී තං ජිනාතීති අත්ථෙන **ජිනතො** භීතො පලායිතුං කිඤ්චි නිලීයනට්ඨානං **මග්ගං** පථං අන්වෙසති **නූන** මඤ්ඤෙ. ඉති ක්‍රියාපරිකප්පනා ආරොහනක්‍රියාය මග්ගමන්වෙසනත්ථන්ති පරිකප්පිතත්තා.

271. **‘‘ගජ’’**මිච්චාදි. **යුද්ධාය** යුද්ධත්ථං **අච්චන්තං** අතිසයෙන **උන්නතං** දියඩ්ඪසතයොජනායාමානුරූපඋච්චගුණසමන්නාගතං **ගජං** ගිරිමෙඛලං සමාරුළ්හො මාරො ජිනා භීතො පලායිතුං **මග්ගං** නිබ්භයං පථං **අන්වෙසති නූන** ගවෙසති මඤ්ඤෙ. යුද්ධත්ථං කුරුමානො ගජාරොහනං මග්ගාන්වෙසනත්ථමිති කවිනා පරිකප්පිතත්තා එසා ක්‍රියාපරිකප්පනා නාම. අච්චන්තමිති අසඞ්ඛ්‍ය සසඞ්ඛ්‍යභාවෙපි පකරණතො ආධික්කෙ එව වත්තති.

ගුණපරිකප්පනා

272. **මුනින්ද පාදද්වන්දෙ තෙ, චාරුරාජීවසුන්දරෙ;**
මඤ්ඤෙ පාපාභිසම්මද්ද-ජාතසොණෙන සොණිමා.

272. මුනින්ද තෙ චාරු ච තං රාජීවං පදුමඤ්ච තමිව සුන්දරං තස්මිංතෙ පාදද්වන්දෙ **සොණිමා** ලොහිතත්තගුණො, ඉති යථාවට්ඨිතා අචෙතනස්ස ලොහිතත්තලක්ඛණස්ස වත්ථුනො වුත්ති වුත්තා, සායමඤ්ඤථා පරිකප්පීයතෙ. **පාපානං** කිලෙසාරීනං **අභිසම්මද්දෙන** අතිසයං සම්පිසනෙන ජාතං **සොණං** රුධිරං, තෙන ජාතොති මඤ්ඤෙ. ඉති ගුණපරිකප්පනා පාදද්වන්දසන්නිහිතලොහිතත්තගුණස්ස ‘‘පාපා…පෙ…. සොණෙනෙ’’ති පරිකප්පිතත්තා.

272. **‘‘මුනින්දෙ’’**ච්චාදි. හෙ **මුනින්ද** තෙ තව **චාරුරාජීවසුන්දරෙ** මනුඤ්ඤපදුමසුන්දරෙ පාදද්වන්දෙ **සොණිමා** රත්තවණ්ණං **පාපාභිසම්මද්දජාතසොණෙන මඤ්ඤෙ** සපරසන්තානගතපාපානං සම්මද්දනෙන ජාතෙන රුධිරෙනාති මඤ්ඤෙ. සබ්බඤ්ඤුනො පාදෙ භවන්තරසිද්ධපුඤ්ඤකම්මානුභාවෙන ජාතරත්තවණ්ණං ‘‘පාපාභිසම්මද්දනෙනා’’ති පරිකප්පිතත්තා අයං ගුණපරිකප්පනා නාම. චාරු ච තං රාජීවඤ්චාති ච, පාපානං අභිසම්මද්දොති ච, තෙන ජාතඤ්චාති ච, තඤ්ච තං සොණඤ්චාති ච, සොණස්ස භාවොති ච විග්ගහො.

273. **මඤ්ඤෙසඞ්කෙ ධුවං නූන-මිව’මිච්චෙවමාදිහි;**
සා’යං බ්‍යඤ්ජීයතෙ ක්වාපි, ක්වාපි වාක්‍යෙන ගම්‍යතෙ.

273. වොහාරත්ථං පරිකප්පනාසූචකෙ සද්දෙ දස්සෙන්තො ආහ **‘‘මඤ්ඤෙ’’**ඉච්චාදි. **ඉති** එවරූපො සද්දරාසි ආදි යෙසං ‘‘තක්කෙමි, පරිකප්පෙමි, චින්තයාමි, යථෙ’’ත්‍යෙවමාදීනං, තෙහි **සායං** පරිකප්පනා **ක්වාපි** යථාවුත්තෙ **බ්‍යඤ්ජීයතෙ** පකාසීයතෙ, **ක්වාපි** කත්ථචි පන වාක්‍යෙන ගම්‍යතෙ **මඤ්ඤෙ**ඉච්චාදීනමභාවෙපීති.

273. වොහාරසුඛත්ථං පරිකප්පනාපකාසකෙ සද්දෙ දස්සෙති **‘‘මඤ්ඤෙ’’**ච්චාදිනා. මඤ්ඤෙ, සඞ්කෙ, ධුවං, නූන, ඉව, එවමාදීහි සද්දෙහි **සායං** පරිකප්පනා **ක්වාපි** එත්ථ විය කත්ථචි **බ්‍යඤ්ජීයතෙ** පකාසීයතෙ, **ක්වාපි** කත්ථචි **වාක්‍යෙන** ක්‍රියාකාරකසම්බන්ධසහිතපදසමුදායෙන **ගම්‍යතෙ** ඉවාදිසද්දයොගාභාවෙපි කෙවලං වාක්‍යසාමත්ථියෙනෙව ඤායතෙ. **‘‘මඤ්ඤෙ’’**ච්චාදිපදපඤ්චකංද්වන්දසමාසෙන නිද්දිට්ඨං. **ඉති එවං** පකාරො සද්දසමුදායො ආදි යෙසං ‘‘තක්කෙමි, පරිකප්පෙමි, චින්තයාමි, යථා’’තිආනීනන්ති විග්ගහො.

274. **දයාසඤ්චාරසරසා** [දයාසඤ්ජාතසරසා (ක.)], **දෙහා නික්ඛන්තකන්තියො;**
පීණෙන්තා ජින තෙ සාධු-ජනං සරසතං නයුං.

274. උදාහරති **''දයා''**ඉච්චාදි. **රසො** සිනෙහො, තෙන සහ වත්තමානො **සරසො**. දෙහො. **දයාය** කරුණාය **සඤ්චාරො** දුක්ඛිතසත්තවිසයා නිරන්තරප්පවත්ති, තෙන සරසො, තතො. ජින තෙ **දෙහා** සරීරතො නික්ඛන්තකන්තියො සාධුජනං **පීණෙන්තා** තප්පෙන්තා තමෙව ජනං **සරසතං** සපෙමතං **නයුං** පාපෙසුං, තාදිසං තථාවිධදෙහනික්ඛන්තකන්තී නං සාධුජනං පීණෙන්ති. ගම්මමානපරිකප්පනායං යතො කන්තියො ලද්ධසරසසරීරසංසග්ගා සයම්පි සරසා ඉව අත්තානං සෙවමානම්පි සාධුජනං සරසතං නෙන්තීති ගම්‍යතෙ.

274. වාක්‍යගම්මපරිකප්පනමුදාහරති **''දයෙ''**ච්චාදිනා. හෙ **ජින** තෙ **දයාසඤ්චාරසරසා** දුක්ඛිතසත්තවිසයාය කරුණාය සවිසයෙ නිරන්තරප්පවත්තියා සඤ්ජාතස්නෙහතො **දෙහා** සරීරතො **නික්ඛන්තකන්තියො** දසදිසාසු නිග්ගතා නීලාදිඡබ්බණ්ණරංසියො **සාධුජනං** කතපුඤ්ඤං උත්තමජනං පීණෙන්තා **සරසතං**සස්නෙහභාවං පෙමසහිතත්තං **නයුං** තමෙව සාධුජනං පාපෙසුං. ''සරසතං නයු''න්ති එත්ථ ''සාධුජන''න්ති සුතසම්බන්ධෙන ඤායති. කරුණාසිනෙහසොම්මදෙහසංසග්ගතො කන්තියො සයම්පි නිස්සයගුණතො සොම්මභූතා අත්තානං විසයං කත්වා පවත්තජනෙපි මුදුං කරොන්තෙවාති **ඉවාදීනං** අභාවෙපි වාක්‍යගම්මපරිකප්පනා. එත්ථ අචෙතනානං කන්තිවත්ථූනං ජනපසාදසඞ්ඛාතවත්ථුට්ඨිති ''දයාසඤ්චාරසරසා ඉවා''ති එවමාදිඅඤ්ඤප්පකාරෙන පරිකප්පිතො. දයාය සඤ්චාරො පුනප්පුනං පවත්තීති ච, සහ රසෙන ස්නෙහෙන වත්තමානොති ච, දයාසඤ්චාරෙන සරසොති ච, නික්ඛන්තා ච තා කන්තියො චෙති ච, සාධු ච සො ජනො චෙති ච, සරසස්ස භාවොති ච වාක්‍යං.

275. **ආරභන්තස්ස යං කිඤ්චි, කත්තුං පුඤ්ඤවසා පුන;**
සාධනන්තරලාභො යො, තං වදන්ති සමාහිතං.

275. සමාහිතං සමාහරති **''ආරභන්තස්සි''**ච්චාදිනා. **යං කිඤ්චි** කාරියං **කත්තුං** සත්තුභඞ්ගාදිකං **ආරභන්තස්ස** සජ්ජීභූතස්ස යස්ස කස්සචි පුමුනො **පුඤ්ඤවසා** කුසලබලෙන කාරණෙන කුසලසාමත්ථියෙන පුන සාධ්‍යතෙ සාධියමනෙනෙති **සාධනං,** තතො තමෙව වා **අන්තරමඤ්ඤං**, තස්ස ලාභො, අඤ්ඤකාරණලාභොති අත්ථො. තං සමාහිතං වදන්ති, සමාධානං **සමාහිතං**.

275. ඉදානි සමාහිතාලඞ්කාරං දස්සෙති **''ආරභ''**මිච්චාදිනා. **යං කිඤ්චි** අමිත්තවිජයාදිකං කත්තුං ආරභන්තස්ස යස්ස **පුඤ්ඤවසා** කුසලබලෙන පුන **යො සාධනන්තරලාභො** තස්සෙව කාරියසිද්ධියා උපකාරකස්ස අඤ්ඤසාධනස්ස යො ලාභො අත්ථි, තං කාරණලාභං **සමාහිතං වදන්ති** තස්සෙව කාරියස්ස සමාධානත්තා පතිට්ඨිතත්තා සමාහිතං ඉති කවිනො කථෙන්ති. සාධ්‍යතෙ සාධියමනෙනෙති ච, තඤ්ච තං අන්තරමඤ්ඤඤ්චෙති ච, තස්ස ලාභොති ච, සමාධානමිති ච වාක්‍යං.

276. **මාරාරිභඞ්ගාභිමුඛ-මනසො තස්ස සත්ථුනො;**
මහාමහී මහාරාවං, රවී'ය'මුපකාරිකා.

276. උදාහරති **''මාර''**ඉච්චාදි. **මාරාරිනො** මාරසත්තුනො **භඞ්ගෙ** අභිභවෙ **අභිමුඛං** න පරම්මුඛං මනං යස්ස තස්ස සත්ථුනො **උපකාරිකා** ආරද්ධමාරභඞ්ගක්‍රියානුග්ගාහිකා මහාමහී අයං **මහාරාවං** මාරාරිදුස්සහං මහානාදං **රවී** අකාසි. ඉධ මාරාරිභඤ්ජනං කාරියමාරද්ධං, තස්ස පුඤ්ඤවසෙනෙව මහීරාවො අපරං සාධනං සමාපන්නන්ති ලක්ඛණං යොජනීයං.

276. **''මාරාරි''**ච්චාදි. **මාරාරිභඞ්ගාභිමුඛමනසො** මාරසඞ්ඛාතස්ස සත්තුනො මද්දනෙ අභිමුඛචිත්තස්ස තස්ස සත්ථුනො **උපකාරිකා** ආරද්ධමාරවිජයස්ස උපත්ථම්භිකා අයං මහාමහී **මහාරාවං** මාරස්ස හදයවත්ථුං මද්දන්තො [මද්දන්තී (?)] විය සහිතුමසක්කුණෙය්‍යං මහානාදං **රවී** අකාසි. එත්ථ මාරභඞ්ගජනනං සත්ථුහි ආරද්ධකාරියං, තස්සෙව සිද්ධියා හෙතුභූතං අඤ්ඤකාරණං නාම මහීරාවො. මාරො එව අරි සත්තූති ච, තස්ස භඞ්ගොති ච, තස්මිං අභිමුඛං මනං යස්සෙති ච, මහන්තී ච සා මහී චෙති ච විග්ගහො.

277. **අවත්වා'භිමතං තස්ස, සිද්ධියා දස්සන'ඤ්ඤථා;**
වදන්ති තං පරියාය-වුත්තීති සුවිබුද්ධයො.

277. පරියායවුත්තිං පටිපාදෙති **''අවත්වා''**ඉච්චාදිනා. **අභිමතං** කිඤ්චි අත්ථං ධනදානාදිලක්ඛණං **අවත්වා** අඤ්ජසා වාචකබ්‍යාපාරෙන අනාඛ්‍යාය **තස්සාභිමතස්සත්ථස්ස සිද්ධියා** නිප්ඵාදනත්ථං **අඤ්ඤථා** අඤ්ඤෙන පකාරෙන තන්නිබ්බත්තිඅනුගුණෙන යං **දස්සනං** වචනං, තං සුවිබුද්ධයො පරියායවුත්තීති වදන්ති. පරියායෙන වචනං **පරියායවුත්තීති**.

277. ඉදානි පරියායවුත්තිං දස්සෙති **"අවත්වා"**ඉච්චාදිනා. **අභිමතං** ඉට්ඨං ධනදානාදිසරූපං [ධනධඤ්ඤාදිං (සීහළබ්‍යාඛ්‍යායං)] යං කිඤ්චි අත්ථං **අවත්වා** උජුමකථෙත්වා **තස්ස** අභිමතත්ථස්ස **සිද්ධියා** නිප්ඵත්තියා **අඤ්ඤථා** වත්තුමිච්ඡිතත්ථස්සානුරූපෙනාඤ්ඤප්පකාරෙන **දස්සනං** යං කිඤ්චි දස්සනං කථනමත්ථි, සුචිබුද්ධයො පරියායවුත්තීති තං වදන්ති. පරියායෙන වුත්ති කථනමිති ච, සුචි බුද්ධි යෙසමිති ච වාක්‍යං.

278. **විචටඞ්ගණනික්ඛිත්තං, ධන'මාරක්ඛවජ්ජිතං;**
ධනකාම යථාකාමං, තුවං ගච්ඡ යදි'ච්ඡසි.

278. උදාහරති **"විචටඞ්ගණෙ"**ච්චාදි. ධනං **විචටෙ** කෙනචි අනාවටත්තා **අඞ්ගණෙ** පකාසප්පදෙසෙ නික්ඛිත්තං අථ ච පන ආරක්ඛවජ්ජිතං. **ධනං** කාමෙතීති **ධනකාමා**ති ආමන්තනං. තුවං යදි ඉච්ඡසි ගන්තුං ධනං වා, යථාකාමං ගච්ඡෙති ධනාවහරණමිච්ඡිතමඤ්ජසා අවත්වා තංසිද්ධියා බ්‍යාජෙන වදති. පරියායවුත්ති.

278. උදාහරති **"විචට"**මිච්චාදිනා. ධනං මුත්තාමණිආදි **විචටඞ්ගණනික්ඛිත්තං** පාකාරාදිපරික්ඛෙපරහිතත්තා නිරාවරණට්ඨානෙ යෙන කෙනචි ඨපිතං අපිච ආරක්ඛවජ්ජිතං. භො **ධනකාම** තුවං යදිච්ඡසි ධනං ගමනං වා, යථාකාමං ගච්ඡාති චිත්තෙනිච්ඡිතධනාවහරණවිධානං ''ධනමාහරා''ති උජුමවත්වා එවං බ්‍යාජෙන වුත්තත්තා ඉදං පරියායවුත්ති නාම. විචටඤ්ච තං අඞ්ගණඤ්චෙති ච, තස්මිං නික්ඛිත්තන්ති ච, ආරක්ඛෙන වජ්ජිතමිති ච, ධනං කාමෙතීති ච, කාමං තණ්හං තංසම්පයුත්තං වා චිත්තමනතික්කම්මාති ච වාක්‍යං.

279. **ථුතිං කරොති නින්දන්තො, විය තං බ්‍යාජවණ්ණනං;**
දොසාභාසා ගුණා එව, යන්ති සන්නිධි'මත්‍රහි.

279. බ්‍යාජවණ්ණනං වණ්ණෙති **"ථුති"**මිච්චාදිනා. **නින්දන්තො විය** දොසං නිදස්සෙන්තො විය **ථුතිං කරොති** වණ්ණං භාසති, තං බ්‍යාජථුතිලක්ඛණං බ්‍යාජවණ්ණනං නාම. කථමෙත්ථ ගුණා පතීයන්තීති ආහ **"දොසි"**ච්චාදි. **අත්‍ර** වුත්තිවිසෙසෙ දොසා විය ආභාසන්ති පටිභන්ති. තාදිසපදාදිනා **දොසාභාසා** ගුණා එව ඉද්ධිමන්තතාදයො න දොසොපි කොචි **සන්නිධි**මවට්ඨානං යන්ති. හීති අවධාරණෙ අත්‍ර බ්‍යාජවණ්ණනමෙවිදං, න නින්දකමිති.

279. ඉදානි බ්‍යාජවණ්ණනං දස්සෙති **"ථුති"**ච්චාදිනා. **නින්දන්තො විය** දොසං දස්සෙන්තො විය **ථුතිං කරොති** වණ්ණනං කරොති, **තං** වණ්ණනාකරණං බ්‍යාජවණ්ණනං නාම හොති. නින්දාසභාවෙන පවත්තථුතිත්තා නින්දා එවෙති චෙ? අත්‍ර අස්මිං වුත්තිවිසෙසෙ **දොසාභාසා** දොසා විය පටිභාසමානා **ගුණා එව** තාදිසපදප්පයොගෙන ඉද්ධිමන්තතාදයො ගුණාව **සන්නිධිං** ගුණසභාවාවට්ඨානං **යන්ති** පාපුණන්තීති. බ්‍යාජෙන වණ්ණනමිති ච, දොසා ඉව ආභාසන්ති පටිභාසන්තීති ච වාක්‍යං.

280. **සඤ්චාලෙතු'මලං ත්වං'සි, භුසං කුවලයා'ඛිලං;**
විසෙසං තාවතා නාථ, ගුණානං තෙ වදාම කිං.

280. උදාහරති **"සඤ්චාලෙතු"**මිච්චාදිනා. නාථ ත්වං අඛිලං **කුවලයං** උප්පලං පථවිවලයඤ්චෙති සිලිට්ඨං **සඤ්චාලෙතුං** හමයිතුමිතො චිතො ච **භුසමච්චන්තං අලං** සමත්ථොපි **තාවතා** තංමත්තෙන තෙ ගුණානං **විසෙසං** අතිසයලක්ඛණං **කිං** කෙන කාරණෙන වදාම. ඉහ උප්පලචාලනසාමත්ථියවිභාවනවසෙන නින්දති, තාව නිඛිලභූමණ්ඩලසඤ්චාලාවිකරණතො පරමාය ථුතියා සංයොජිතොයං භගවා මහානුභාවං විචිත්‍රවාති භුවනමණ්ඩලසිඛාමණීති. බ්‍යාජවණ්ණනමීදිසමච්චන්තං රමණීයං, තදිදඤ්ච සබ්බථා සිලෙසමුපජීවති.

280. ඉදානි උදාහරති **"සඤ්චාලෙතු"**මිච්චාදිනා. නාථ ත්වං **අඛිලං කුවලයං** නිස්සෙසං නීලුප්පලවනං පථවීමණ්ඩලං වා **සඤ්චාලෙතුං** කම්පෙතුං **භුසම**තිසයෙන **අලං** සමත්ථො, තාවතා තෙ ගුණානං **විසෙසම**තිසයං **කිං වදාම** කථං භණාමාති. **කුවලය**සද්දස්ස උප්පලවිසෙසවාචකත්තා පඨමං නින්දාව, තස්සෙව සද්දස්ස පථවීමණ්ඩලවාචකත්තා ''ඉද්ධිමතො තව ඉදං කිං විසෙස''න්ති උත්තමගුණවණ්ණනා කතා හොති. ඊදිසා බ්‍යාජවණ්ණනා පසත්ථා, සා ච සබ්බථා සිලෙසං නිස්සාය පවත්තතීති. කුයා පථවියා වලයං මණ්ඩලමිති සමාසො.

281. **විසෙසි'ච්ඡාය දබ්බස්ස, ක්‍රියාජාතිගුණස්ස ච;**
වෙකල්ලදස්සනං යත්‍ර, විසෙසො නාම'යං භවෙ.

281. විසෙසවුත්තිං වත්තෙති **"විසෙසිච්ඡාය"**මිච්චාදිනා. **විසෙසෙ** අතිසයෙ කිස්මිඤ්චිපි කාරියවිසෙසෙ ඉච්ඡායං දබ්බාදීනං යත්‍ර **වෙකල්ලස්ස** අභාවස්ස **දස්සනං** වචනං, අයං **විසෙසො නාම** විසෙසවුත්ති නාම භවෙ.

281. ඉදානි විසෙසාලඞ්කාරං දස්සෙති **"විසෙසි"**ච්චාදිනා. **විසෙසිච්ඡායං** අතිසයෙ කාරියවිසෙසෙ ඉච්ඡායං සති දබ්බස්ස ච ක්‍රියාජාතිගුණස්ස ච **යත්‍ර** යස්මිං වුත්තිවිසෙසෙ **වෙකල්ලදස්සනං** අභාවකථනමත්ථි, අයං **විසෙසො** නාම **භවෙ** විසෙසවුත්ති නාම සියාති. විකලස්ස භාවොති ච, තස්ස දස්සනමිති ච වාක්‍යං.

282. **න රථා න ච මාතඞ්ගා, න හයා න පදාතයො;**
ජිතො මාරාරි මුනිනා, සම්භාරාවජ්ජනෙන හි.

දබ්බවිසෙසවුත්ති.

282. උදාහරති **“න රථා”**ඉච්චාදි. සුබොධං. අත්‍ර ච විජයොපකරණචතුරඞ්ගානීකලක්ඛණදබ්බාභාවෙන සමතිංසපාරමිතාසඞ්ඛතසම්භාරාවජ්ජනස්සෙව මාරාරිවිජයලක්ඛණො විසෙසො වුත්තො.

282. **“න රථා”**ඉච්චාදි. **රථා තයො** අන්තමසො සපරිවාරානං තිණ්ණං රථානං අනීකවොහාරතො තාදිසා තයො රථා ච නත්ථි. **මාතඞ්ගා තයො** වුත්තනයෙන අනීකසඞ්ඛාතා තයො මාතඞ්ගා ච නත්ථි. **න හයා තයො** තාදිසා අනීකසඞ්ඛාතා තයො අස්සා ච නත්ථි. **පදා න** අන්තමසො සායුධානං චතුන්නං පුරිසානං අනීකවොහාරතො තාදිසා චත්තාරො පුරිසා පදා ච නත්ථි. තථාපි මුනිනා **සම්භාරාවජ්ජනෙන හි** සමතිංසපාරමිධම්මානං ආභොගකරණෙනෙව **මාරාරි** මාරපච්චත්තිකො **ජිතො** අභිභවිතො. ඉහ ජයොපකරණභාවෙන ඨිතානං රථානීකාදීනං දබ්බානං වෙකල්ලං දස්සෙත්වා සත්තුවිජයසභාවානං සම්භාරානං ආවජ්ජනවිසෙසස්ස වුත්තත්තා එසා දබ්බවිසෙසවුත්ති නාම. රථො නාම චතුපුරිසපරිවාරො, තාදිසං රථත්තයං රථානීකං නාම. හත්ථී පන ද්වාදසපුරිසපරිවාරො හොති, තාදිසං හත්ථීත්තයං හත්ථානීකං නාම. අස්සො තිපුරිසපරිවාරො, තාදිසං හයත්තයං හයානීකං නාම. සායුධා චත්තාරො පුරිසා පදානීකං නාම. ඉහ රථාදීසු ඨිතා විය සීඝං පාදබලෙන ගන්ත්වා යුජ්ඣමානා පුරිසා පාදොපචාරෙන ‘‘පාදා’’ති වුත්තා. රථාදීනං පමාණං තයොති අනීකට්ඨානෙ දස්සෙත්වා පුරිසපමාණස්සාවුත්තෙපි අන්තමසො චත්තාරො පුරිසා අනීකං නාම හොන්තීති පකරණතො චත්තාරොති ඤායති. නො චෙ? සාවුධපුරිසවාචකස්ස **පදාතිසද්දස්ස** ‘‘පදාතයො’’ති බහුවචනෙන රූපසම්භවතො ‘‘රථා න, මාතඞ්ගා න, හයා න, පදාතයො න’’ ඉති සම්බන්ධො. **දබ්බවිසෙසවුත්ති** දබ්බෙන දබ්බපටිසෙධනතො විසෙසකථනං විසෙසස්ස වුත්තීති ච, දබ්බෙන දබ්බපටිසෙධෙන විසෙසවුත්තීති ච වාක්‍යං. ක්‍රියාවිසෙසවුත්‍යාදිත්තයම්පි එවමෙව දට්ඨබ්බං.

283. **න බද්ධා භූකුටිනෙව, ඡුරිතො දසනච්ඡදො;**
මාරාරිභඞ්ගඤ්චා’කාසි, මුනිවීරො වරො සයං.

ක්‍රියාවිසෙසවුත්ති.

283. **“න බද්ධා”**ඉච්චාදි. **භූකුටි** හමුභඞ්ගො කොපජනිතො **න බද්ධා** න රචිතා, **දසනච්ඡදො** වාධරො **නෙව ඡුරිතො** නෙව කම්පිතො කොපෙන. තථාපි ච **වරො** උත්තමො මුනිවීරො සයං මාරාරිනො **භඞ්ගං** පරාජයං අකාසීති. භූකුටිබන්ධනාදික්‍රියාවිගමෙන නිබ්බිකාරවිජයලක්ඛණො විසෙසො දස්සිතො.

283. **“න බද්ධා”**ඉච්චාදි. **භූකුටි** කොපවිකාරභූතො හමුභඞ්ගොපි **න බද්ධා** න කතා, **දසනච්ඡදො** දන්තාවරණො **නෙව ඡුරිතො** න කම්පාපිතො. තථාපි **වරො** උත්තමො **මුනිවීරො** මුනිගුණවීරගුණයුත්තො තථාගතො සයං මාරාරිභඞ්ගඤ්ච අකාසීති. එත්ථ හමුභඞ්ගරචනාදිකං ක්‍රියං අකත්වා නිබ්බිකාරස්ස මාරභඞ්ගසභාවවිසෙසස්ස [නිබ්බිකාරමාරභඞ්ගස්ස (ක.)] වුත්තත්තා එසා **ක්‍රියාවිසෙසවුත්ති** නාම. භූනං කුටි වඞ්කතාති ච, මාරො එව අරීති ච, තෙසං භඞ්ගොති ච වාක්‍යං.

284. **න දිසාසු බ්‍යාත්තා** [තතා (සී.)] **රංසි,**
නා’ලොකො ලොකපත්ථටො;
තථාප්‍ය’න්ධතමහරං,
පරං සාධුසුභාසිතං.

ජාතිවිසෙසවුත්ති.

284. **“නි”**ච්චාදි. **දිසාසු** දසසු **බ්‍යාත්තා** පත්ථටා රංසි න භවති. **ලොකෙ** සකලස්මිං **පත්ථටො** විත්ථතො ආලොකොන භවති. **තථාපීති** විසෙසනිච්ඡයං, තජ්ජාතිකත්තාභාවෙපි සාධූනං **සුභාසිතං** සද්ධම්මසඞ්ඛාතං **පරමච්චන්තමෙව** අන්ධතමං ඉට්ඨානිට්ඨාවෙකල්ලතො පඤ්ඤාචක්ඛුස්ස අන්ධකාරං මොහන්ධකාරං හරතීති **අන්ධතමහරන්ති**. රංසියා අන්ධකාරාපහාරසමත්ථාය නිවත්තියා විසෙසො සුභාසිතස්ස දස්සිතො.

284. **“න දිසාසු”**ඉච්චාදි. දිසාසු බ්‍යාත්තා පත්ථටා රංසිපි නත්ථි, **ලොකපත්ථටො** ආලොකොපි නත්ථි. තථාපි **සාධුසුභාසිතං** සද්ධම්මො **පරමච්චන්තං අන්ධතමහරං** අත්ථානත්ථතීරණක්ඛමස්ස පඤ්ඤාචක්ඛුස්ස අන්ධකාරකමොහතමං හරං හොතීති. ඉධ අන්ධකාරවිද්ධංසනෙ සමත්ථං රංසිජාත්‍යාදිකං පටිසෙධෙත්වා සුභාසිතස්ස අන්ධකාරාපහරණසඞ්ඛාතස්ස විසෙසස්ස වුත්තත්තා අයං **ජාතිවිසෙසවුත්ති** නාම. ලොකෙ පත්ථටොති ච, අන්ධෙතීති අන්ධො මොහො, තමසදිසත්තා අන්ධොයෙව තමොති ච, තං හරතීති ච, සාධූනං සුභාසිතමීති ච වාක්‍යං.

285. **න ඛරං න හි වා ථද්ධං, මුනින්ද වචනං තව;**

තථාපි ගාළ්හං ඛනති, නිම්මූලං ජනතාමදං.

ගුණවිසෙසවුත්ති.

285. **“න ඛර”**මිච්චාදි. මුනින්ද තව වචනං **න ඛරං** න ලූඛං, **න ථද්ධං වා** කයීනඤ්ච න හි. **තථාපි** තාදිසඛරත්තාදිගුණාභාවෙපි **ජනතාය** ජනසමූහස්ස **මදං ගාළ්හං** දළ්හං [තණ්හං (ක.)] කත්වා නිම්මූලං ඛනතීති. අයොසඞ්කුම්හි පසිද්ධඛරත්තාදිගුණනිසෙධෙන මුනින්දවචනස්ස විසෙසො ආවිකතො.

285. **“න ඛර”**මිච්චාදි. හෙ **මුනින්ද** තව වචනං **ඛරං** කක්කසං න හොති, ථද්ධං වා න හොති. තථාපි **ජනතාමදං** ජනසමූහස්ස ජාත්‍යාදිං නිස්සාය පවත්තං ගබ්බං **ගාළ්හං** දළ්හං කත්වා **නිම්මූලං** මූලමසෙසෙත්වා ඛනතීති. ඛණනක්ඛමඅයොසඞ්කුආදීසු ලබ්භමානං ඛරත්තාදිගුණං පටිසෙධෙත්වා බුද්ධවචනස්ස මදඛණනසභාවසඞ්ඛාතස්ස විසෙසස්ස වුත්තත්තා අයං **ගුණවිසෙසවුත්ති** නාම හොති. නත්ථි මූලමස්ස ඛණනස්සාති ච, ජනානං සමූහොති ච, තාය මදොති ච විග්ගහො. ‘‘ගාළ්හං නිම්මූල’’න්ති ඛණනක්‍රියාය විසෙසනත්තා ගාළ්හං නිම්මූලං ඛණනං කරොතීති යොජනා.

286. **දස්සීයතෙ’තිදිත්තං** [...තිරිත්තං (ක.)] **තු,**
සූරවීරත්තනං යහිං;
වදන්ති විඤ්ඤූ වචනං,
රුළ්හාහඞ්කාරමීදිසං.

286. රුළ්හාහඞ්කාරං වදන්ති.

286. ඉදානි රුළ්හාහඞ්කාරං දස්සෙති **“දස්සීයතෙ”** ඉච්චාදිනා. **සූරවීරත්තනං** සූරභාවවීරභාවං **අතිදිත්තං තු** අතිසයෙන පන දිත්තං **යහිං** වාක්‍යෙ දස්සීයතෙ, ඊදිසං වචනං **විඤ්ඤූ** කවයො රුළ්හාහඞ්කාරමිති වදන්තීති. සූරො ච වීරො චාති ච, තෙසං භාවොති ච, රුළ්හො උග්ගතො අහඞ්කාරො එත්ථ වුත්තිවිසෙසෙති ච වාක්‍යං.

287. **දමෙ නන්දොපනන්දස්ස,**
කිං මෙ බ්‍යාපාරදස්සනා;
පුත්තා මෙ පාදසම්භත්තා,
සජ්ජා සන්තෙව තාදිසෙ.

287. උදාහරති **“දමෙ”**ඉච්චාදිනා. **නන්දොපනන්දස්ස** නාගරාජස්ස අප්පමෙය්‍යමහානුභාවස්ස **දමෙ** දමනෙ **මෙ** මම නිරවධිසරන්තිප්පමෙය්‍යප්පභාවානුචරිතකිත්තිනොපි පරස්ස **බ්‍යාපාරදස්සනා** පයොගපටිපාදනෙන **කිං** පයොජනං, න කිම්පි, යතො මෙ **පාදසම්භත්තා** පාදාවනතා **තාදිසෙ** කම්මනි **සජ්ජා** බද්ධකච්ඡා **සන්තෙව** විජ්ජන්තෙව, තතොති යොජනීයං.

287. **“දමෙ”**ච්චාදි. **නන්දොපනන්දස්ස** නාගරඤ්ඤො **දමෙ** දමකරණෙ **බ්‍යාපාරදස්සනා** භුවනත්තයෙ පවත්තමානආනුභාවෙන ච සම්පවත්තිතකිත්තිසමූහෙන ච සමන්නාගතස්ස මය්හං තාදිසපයොගදස්සනෙන **කිං** පයොජනං. යස්මා **මෙ පාදසම්භත්තා** මය්හං චරණාවනතා **තාදිසෙ** කිච්චෙ **සජ්ජා** සන්නද්ධා **පුත්තා** බහවො සන්ති එව, තස්මාති. චෙතොවසිතාය සූරවීරභාවො ඉහ අතිදිත්තො දස්සිතො හොති. බ්‍යාපාරස්ස දස්සනමිති ච, පාදෙසු සම්භත්තාති ච වාක්‍යං.

288. **සිලෙසො වචනා’නෙකා-**
භිධෙය්‍යො’කපදායුතං;
අභින්නපදවාක්‍යාදි-
වසා තෙධා’ය’මීරිතො.

288. සිලෙසං නිද්දිසති **“සිලෙසො”**ඉච්චාදිනා. අනෙකං භින්නමභිධෙය්‍යත්ථො යස්සාත්‍ය**නෙකාභිධෙය්‍යං. එකෙන** සමානෙන **පදෙන** සරූපෙන **ආයුතම**න්විතං යං **වචනං** වුත්තීති අනුවදිත්වා සො සිලෙසොති විධීයතෙ, යෙන කෙනචි රූපෙන උපමානොපමෙය්‍යාලක්ඛණත්ථානං සිලෙසනතො. **අයඤ්**චෙවංලක්ඛණො සිලෙසො තෙධා ඊරිතො. කථං? **අභින්නපදවාක්‍යාදිවසා** අභින්නමෙකං පදං ස්‍යාද්‍යන්තත්‍යාද්‍යන්තරූපං යත්‍ර, තමෙව වාක්‍යං වාක්‍යලක්ඛණොපෙතත්තා. තං ආදි යෙසං, තෙසං වසාති අත්ථො.

288. ඉදානි සිලෙසාලඞ්කාරං දස්සෙති **“සිලෙසො”**ච්චාදිනා. අනෙකාභිධෙය්‍යං **එකපදායුතං** උභයත්ථ සාධාරණත්තා තුල්‍යෙන සද්දරූපෙන යුත්තං යං වචනං අත්ථි, සො **සිලෙසො** නාම. සො පන යෙන කෙනචි සාධම්මරූපෙන උපමානොපමෙය්‍යභූතානමත්ථානං සිලිට්ඨත්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං ඵුසිත්වා ඨිතත්තා **සිලෙසො** නාම. **අයං** වුත්තලක්ඛණො සිලෙසො **අභින්නපදවාක්‍යාදිවසා** අකතවිකාරානං ස්‍යාද්‍යන්තත්‍යාද්‍යන්තපදසමන්නාගතානං

වාක්‍යලක්ඛණොපෙතවාක්‍යානං පභෙදෙන තෙධා ඊරිතොති. අනෙකමභිධෙය්‍යං යස්සෙති ච, එකඤ්ච තං පදඤ්චෙති ච, තෙන ආයුතන්ති ච, අභින්නානි පදානි යස්මින්ති ච, තඤ්ච තං වාක්‍යඤ්චාති ච, තං ආදි යෙසං අභින්නපදවාක්‍යානන්ති ච, තෙසං වසො භෙදොති ච වාක්‍යං.

289. **අන්ධන්තමහරො හාරී, සමාරුළ්හො මහොදයං;**
රාජතෙ රංසිමාලී'යං, භගවා බොධයං ජනෙ.

අභින්නපදවාක්‍යසිලෙසො.

289. උදාහරති **"අන්ධන්තමි"**ච්චාදි. **අයං භගවා** සූරියො මහාමුනි ච. තත්ථ සූරියො තාව **අන්ධන්තමහරො** පකතියන්ධකාරොපහාරී, මහාමුනි තු අන්ධකාරමොහතමාපහාරී. **හාරී** මනුඤ්ඤො සූරියො මහාමුනි ච, සූරියො **මහොදයං** මහන්තං උදයං පබ්බතං සමාරුළ්හො, මහාමුනි තු **මහොදයං** මහන්තමබ්භුදයං සම්මාසම්බොධිසමධිගමරූපං **සමාරුළ්හො** පත්තො. රංසීනං මාලා, සා අස්ස අත්ථීති **රංසිමාලී,** සූරියො මහාමුනි ච. ජනෙ **බොධයං** නිද්දාපගමනෙන කිලෙසනිද්දාපගමනෙන වා පබොධයන්තො **රාජතෙ** දිබ්බතීති. **අභින්නපදවාක්‍යසිලෙසො** භඞ්ගෙන විනා යථාවට්ඨානමුභයත්ථ පදයොජනතො.

289. ඉදානි උදාහරති **"අන්ධ"**මිච්චාදිනා. **මහොදයං** මහන්තං උදයං පබ්බතං, සබ්බඤ්ඤුපදවිසඞ්ඛාතමහාභිවුද්ධිං වා **සමාරුළ්හො** ආරුළ්හො, සම්පත්තො වා, **අන්ධන්තමහරො** චක්කවාළගබ්භෙ පත්ථටපකතිසනන්ධකාරස්ස, ඤාණලොචනස්ස අන්ධකරණතො අන්ධකාරොති වුත්තමොහස්ස වා විද්ධංසකො, **හාරී** තෙනෙව මනුඤ්ඤො **රංසිමාලී** අත්තනො රංසිමාලාය සමන්නාගතො **ජනෙ** පකතිනිද්දාය කිලෙසනිද්දාය වා සමන්නාගතෙ සත්තෙ **බොධයං** බොධයන්තො **අයං භගවා** දිවාකරො, ඡහි භගධම්මෙහි සමන්නාගතො බුද්ධො වා **රාජතෙ** දිබ්බතීති. ද්වීසු පක්ඛෙසු පදානං සමානභාවෙන ඨිතත්තා අයං **අභින්නපදවාක්‍යසිලෙසො.** අන්ධො ච සො තමො චෙති ච, තං හරතීති ච, මහන්තො ච සො උදයො පබ්බතො චාති ච, මහන්තො ච සො උදයො අබ්භුදයො අභිවුද්ධි චාති ච, රංසීනං මාලාති ච, සා අස්ස අත්ථීති ච, භගො සිරී අස්ස සූරියස්ස අත්ථීති ච, භගො සිරිකාමපයතනාදිප්පකාරො අස්ස සත්ථුනො අත්ථීති ච විග්ගහො. අභින්නපදවාක්‍යසඞ්ඛාතො සිලෙසො. අපරොපි අත්ථො එත්ථ සිලිස්සතීති **සිලෙසො.** "භින්නපදවාක්‍යසිලෙසො"තිආදිකම්පි ඉමිනා නයෙන ඤාතබ්බං.

290. **සාරදාමලකාභාසො, සමානීතපරික්ඛයො;**
කුමුදාකරසම්බොධො, පීණෙති ජනතං සුධී.

භින්නපදවාක්‍යසිලෙසො.

290. **"සාරදෙ"**ච්චාදි. සුධා අස්ස අත්ථීති **සුධී,** චන්දො. සොභනා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණරූපං බුද්ධි අස්ස අත්ථීති **සුධී,** සම්මාසම්බුද්ධො. **සාරදො** සරදකාලෙ සම්භූතො **අමලකො** නිම්මලො **ආභා** සොභා යස්ස සො, චන්දො. පරෙසං නිබ්බානසාරං දදාතීති **සාරදො,** අමලකො ආභාසො, අමලකස්ස හත්ථාමලකස්සෙව වා ආභාසො අසෙසඤෙය්‍යාවබොධො යස්ස සො, සම්මාසම්බුද්ධො. **සං** සම්මා කමෙනානීයමානත්තා ආනීතො **පරික්ඛයො** කණ්හපක්ඛො යෙන සො, චන්දො. **සමං** වූපසමං ආනීතො **පරික්ඛයො** හානි කිලෙසසත්තුකතො අධිගතක්ඛයත්තා යෙනසො, සම්මාසම්බුද්ධො. කුමුදාකරස්ස කුමුදස්ස රංසියා සම්බොධි විකාසො යස්ස [රංසියො සම්බොධි විකාස'ස්ස (ක.)] සො, චන්දො. කුයා පථවියා මුදං පීතිං කරොතීති **කුමුදාකරො, සම්බොධො** චතුසච්චාවබොධො යස්ස සො, සම්මාසම්බුද්ධො, **ජනතං** ජනසමූහං **පීණෙ**තීති. අයං **භින්නපදවාක්‍යසිලෙසො** වුත්තෙන විධිනා පදානං භින්නත්තා.

290. **"සාර"**ඉච්චාදි. **සාරදො** සරදකාලෙ සම්භූතො, වෙනෙය්‍යානං නිබ්බානසාරදායකො වා, **අමලකාභාසො** නිම්මලසොභො, නිම්මලකෙතුමාලාසමන්නාගතත්තා තාදිසමත්ථකසොභො වා, අථ වා **සාරදාමලකාභාසො** සරදකාලෙ සඤ්ජාතනිම්මලසොභො, වෙනෙය්‍යානං නිබ්බානසාරදායකනිම්මලසොභො වා, අථ වා **සාරදආමලකආභාසො** නිබ්බානසාරදායකහත්ථාමලකසදිසඤෙය්‍යාවබොධො. **සමානීතපරික්ඛයො** කණ්හපක්ඛෙ සුට්ඨු කමෙන ආනීතො පරික්ඛයො පරිපුණ්ණො වා චන්දො, සමසඞ්ඛාතසන්තිං ආනීතකිලෙසපරිහානිසඞ්ඛාතපරික්ඛයො වා. **කුමුදාකරසම්බොධො** කුමුදවිකාසනෙන සමන්නාගතො, කුසඞ්ඛාතපථවීනිස්සිතානං ජනානං පීතිජනනචතුසච්චාවබොධෙන සමන්නාගතො වා. **සුධී** සුධාසඞ්ඛාතඅමතවන්තතාය තන්නාමකො චන්දො, සුන්දරපඤ්ඤවන්තතාය තන්නාමකො සම්මාසම්බුද්ධො වා. **ජනතං** ජනසමූහං **පීණෙ**තීති. උභයපක්ඛෙසු පදං භින්දිත්වා අත්ථස්ස යොජනතො අයං **භින්නපදවාක්‍යසිලෙසො.** සරදෙ භවො සාරදො, චන්දො. සාරං දදාතීති සාරදො, භගවා. "සාරදො"ති ඉදං "ආභාසො"ති පදස්ස විසෙසනං හොති. අමලකොනිම්මලො ආභාසො අස්ස චන්දස්සාති ච, කම්හි මත්ථකෙ ආභාසොති ච, අමලො කාභාසො අස්ස සත්ථුනොති ච, සාරදො අමලකො ආභාසො යස්ස චන්දස්ස භගවතො වාති ච, සාරදො ආමලකස්ස විය ආභාසො ඤෙය්‍යාවබොධො අස්ස භගවතොති ච, සං සම්මා ආනීතො පරික්ඛයො කලාහානි අනෙනෙති ච, සමං වූපසමං ආනීතො පරික්ඛයො හානි කිලෙසසත්තුතො යෙනෙති ච, කුමුදානං ආකරොති ච, තෙසං සම්බොධො විකාසො යස්සෙති ච, මුදං පීතිං කරොතීති මුදාකරො. කුයා පථවියා මුදාකරොති ච, සො සම්බොධො චතුසච්චාවබොධො යස්සෙති ච, සුධා අමතං අස්ස චන්දස්ස අත්ථීති ච, සු සොභනා ධී බුද්ධි අස්ස සම්බුද්ධස්සාති ච විග්ගහො.

291. **සමාහිතත්තවිනයො, අහීනමදමද්දනො;**
සුගතො විසදං පාතු, පාණිනං සො විනායකො.

හින්නාභින්නපදවාක්‍යසිලෙසො.

291. **"සමාහිතෙ"**ච්චාදි. **සං** සම්මා **ආහිතො** පතිට්ඨාපිතො අත්තස්ස **විනයො** විනයනං සබ්බත්ථ සවිසයෙ අප්පටිහතචාරවසෙන යස්ස සො, ගරුළො. **විනයනං** පවිවිත්තකායචිත්තප්පවත්තිවසෙන දමනං යස්ස සො, සම්මාසම්බුද්ධො. ඉති අභින්නපදං. අහීනං සප්පානං ඉනා නායකා, තෙසං මදං මද්දතීති **අහීනමදමද්දනො,** ගරුළො. අහීනානමුත්තමපුරිසානම්පි මහාබ්‍රහ්මාදීනං මදං මද්දතීති **අහීනමදමද්දනො,** සම්මාසම්බුද්ධො. සුන්දරං ගතං ගමනං සමුද්දං භින්දිත්වා ජලසඞ්ගමතො පඨමමෙවුග්ගමනසාමත්ථියයොගතො යස්ස සො, ගරුළො. සුන්දරං ගමනමස්ස නාගවික්කන්තචාරත්තා **සුගතො,** සම්මාසම්බුද්ධො. අභින්නපදං. **සො** වීනං පක්ඛීනං නායකො, ගරුළො. විසං දදාතීති **විසදං පාණිනං** නාගලොකං **පාතු** අහිංසනවසෙන පාලයතු, **සො** විනෙති වෙනෙය්‍යෙති **විනායකො,** සම්මාසම්බුද්ධො. **පාණිනං** සකලසත්තලොකං **විසදං** අසල්ලීනං පාතු. **භින්නාභින්නපදවාක්‍යසිලෙසොයං** වුත්තනයෙන පදානං [පන (ක.)] උභයමිස්සත්තා.

291. **"සමාහිතෙ"**ච්චාදි. **සමාහිතත්තවිනයො** සම්මා ආහිතාය ඨපිතාය සරීරස්ස සවිසයෙ ගතියා සමන්නාගතො, සම්මා ආහිතෙන ඨපිතෙන චිත්තදමනෙන සමන්නාගතො වා, **අහීනමදමද්දනො** නාගරාජූනං මදමද්දනො, අහීනානං උත්තමානං බකබ්‍රහ්මාදීනම්පි මදමද්දනො වා, **සුගතො** පක්ඛවාතවෙගෙන සමුද්දජලං ද්විධා කත්වා තස්මිං ජලෙ අනෙකීභූතෙයෙව නාගභවනං ගන්ත්වා නාගෙ ගහෙත්වා ගමනෙ සමත්ථත්තා සුන්දරගමනො, සමන්තභද්දකඅනෙකප්පකාරගමනො වා, **විනායකො** පක්ඛීනං නායකො **සො** ගරුළරාජා **විසදං** ඝොරවිසත්තා විසදායකං **පාණිනං** නාගලොකං **පාතු** අහිංසනවසෙන පාලෙතු. නො චෙ, **විනායකො** වෙනෙය්‍යෙ විනෙන්තො **සො** සම්මාසම්බුද්ධො **පාණිනං** සකලසත්තලොකං **විසදං** විසාරදං කත්වා **පාතු** අහිතාපනයනහිතොපනයනෙන රක්ඛතූති. උභයපක්ඛෙසු "අහීනමදමද්දනො"ඉච්චාදිකෙහි භින්නෙහි ච "සමාහිතත්තවිනයො"ඉච්චාදිකෙහි අභින්නෙහි ච පදෙහි සමන්නාගතත්තා අයං **භින්නාභින්නපදවාක්‍යසිලෙසො.** අත්තස්ස විනයොති ච, සමාහිතො අත්තවිනයො යස්ස ගරුළස්ස තථාගතස්ස වාති ච, අහීනං ඉනා නායකාති ච, අහීනානං නාගරාජූනං මදොති ච, හීනෙහි අඤ්ඤෙ අහීනා උත්තමා, තෙසං මදොති ච, තං මද්දතීති ච, වීනං පක්ඛීනං නායකොති ච, වෙනෙය්‍යජනෙ විනෙතීති ච වාක්‍යං. දුතියපක්ඛෙ "විසද"න්ති ක්‍රියාවිසෙසනං.

292. **විරුද්ධාවිරුද්ධාභින්න-කම්මා නියමවා පරො;**
නියමක්ඛෙපවචනො, අවිරොධි විරොධ්‍ය'පි.

293. **ඔචිත්‍යසම්පොසකාදි, සිලෙසො පදජාදි'ති** [පදජාතිපි (ක.)];
එසං නිදස්සනෙස්වෙව, රූප'මාවිභවිස්සති.

292-3. සිලෙසභෙදමඤ්ඤථාපි දස්සෙතුමාහ **"විරුද්ධ"**ඉච්චාදි. විරුද්ධානි චාවිරුද්ධානි ච අඤ්ඤමභින්නඤ්ච, තානියෙව **කම්මානි** ක්‍රියානි යෙසං, තෙ තයො සිලෙසා. නියමො'වධාරණමස්මිං අත්ථීති **නියමවා, පරො** අඤ්ඤො සිලෙසොපි. නියමස්ස **අක්ඛෙපො** නිසෙධනං යස්ස, තං **වචන**මභිධානං යස්ස, තාදිසොපි. නාස්ස විරොධො අත්ථීත්‍ය**විරොධි,** සොපි. විරොධො අසඞ්ගති එත්ථ විජ්ජතීති **විරොධි,** සොපි. ඔචිත්‍යං සම්පොසෙතීති ඔචිත්‍යසම්පොසකො, සො ආදි යස්ස අලඞ්කාරන්තරගොචරස්ස සිලෙසස්ස, සො පදතො ජාතාදිසිලෙසොපි. **ඉති**තෙ පරෙපි සිලෙසභෙදා සන්ති. **එසං** යථාවුත්තානං **නිදස්සනෙසු** පයොගෙස්වෙව **රූපං** සභාවො ලක්ඛණං ආවිභවිස්සතීති.

292-3. අවුත්තසිලෙසවිසෙසෙ දස්සෙතුං උද්දිසති **"විරුද්ධා"**ඉච්චාදි. **විරුද්ධාවිරුද්ධාභින්නකම්මා අපි** උභයත්ථස්ස විරුද්ධෙන ච අවිරුද්ධෙන ච අභින්නෙන ච කම්මෙන සමන්විතා තයො සිලෙසා ච, **පරො** අඤ්ඤො **නියමවාපි** අවධාරණෙන යුත්තසිලෙසො ච, **නියමක්ඛෙපවචනොපි** අවධාරණස්ස පටිසෙධපකාසකාභිධානසිලෙසො ච, **අවිරොධීපි** උභයපක්ඛාවිරොධිසිලෙසො ච, **විරොධීඅපි** උභයත්ථස්ස විරොධිසිලෙසො ච, **පදජාදි** පදෙන ජාතො වාක්‍යෙන ජාතො ඔචිත්‍යසම්පොසකාදිසිලෙසොපීති **එසං** සිලෙසානං **නිදස්සනෙස්වෙව** නිදස්සනසඞ්ඛාතඋදාහරණෙස්වෙව **රූපං** සරූපං තෙසං ලක්ඛණං වා ආවිභවිස්සති, නිදස්සියමානඋදාහරණෙනෙව ලක්ඛණස්ස ගම්මමානත්තා විසුං න කථෙස්සාමීති අධිප්පායො. විරුද්ධානි ච අවිරුද්ධානි ච අභින්නඤ්චෙති ච, තමෙව කම්මං ක්‍රියා යෙසං සිලෙසානන්ති ච, නියමො අවධාරණං අස්මිං අත්ථීති ච, නියමස්ස අක්ඛෙපො පටිසෙධො අස්ස අත්ථීති ච, තං වචනං අභිධානං යස්ස සිලෙසස්සාති ච, නාස්ස විරොධො අත්ථීති ච, ඔචිත්‍යං සම්පොසෙතීති ච, සො ආදි යස්ස උපමාසිලෙසාදිනොති ච, පදතො ජාතොති ච, සො ආදි යස්ස වාක්‍යස්සාති ච විග්ගහො.

විරුද්ධකම්මසිලෙස

294. **සවසෙ වත්තයං ලොකං, අඛිලං කල්ලවිග්ගහො** [කලවිග්ගහො (සී.)];
පරාභවති මාරාරි, ධම්මරාජා විජම්භතෙ.

294. තතො කමෙන තෙදස්සීයන්ති **“සවසෙ”**ඉච්චාදි. අඛිලං ලොකං සවසෙ වත්තයං මාරාරි ධම්මරාජා ච, **කල්ලො** මනුඤ්ඤො **විග්ගහො** කලහො යස්ස මාරාරිනො, **විග්ගහො** සරීරසම්පදා යස්ස ධම්මරාජස්ස, තෙසු මාරාරි **පරාභවති** පරාභවමුපෙති බොධියං පටිලද්ධපරාජයවසෙන, **ධම්මරාජා** සමන්තභද්දො තු **විජම්භතෙ** ලොකත්තයබ්‍යාපිසමුල්ලපිතවිජයද්ධනිපවත්තිවසෙන සමං භවතීති අයං විරුද්ධකම්මසිලෙසො පරාභවවිජම්භනානමඤ්ඤොඤ්ඤවිරොධතො.

294. ඉදානි උද්දෙසක්කමෙන උදාහරති **“සවසෙ”**ඉච්චාදි. අඛිලං ලොකං **සවසෙ වත්තයං** අනත්ථෙ යුඤ්ජනතො අත්තනො වසෙ වත්තයන්තො, නො චෙ, සකලලොකං හිතෙ යුඤ්ජනතො අත්තනො වසෙ වත්තයන්තො **කල්ලවිග්ගහො** මනුඤ්ඤකලහො, නො චෙ, මනුඤ්ඤසරීරසම්පත්තියුත්තො මාරාරි **පරාභවති** බොධිමූලෙ ලද්ධපරාජයවසෙන පරාභවං පාපුණාති, **ධම්මරාජා** තථාගතො පන **විජම්භතෙ** ලොකත්තයෙ පත්ථටජයඝොසවසෙන විජම්භතීති. පරාභවනවිජම්භනක්‍රියානං අඤ්ඤමඤ්ඤවිරුද්ධත්තා අයං විරුද්ධකම්මසිලෙසො නාම. සස්ස අත්තනො වසො ඉස්සරියමිති ච, කල්ලො මනුඤ්ඤො විග්ගහො විවාදො දෙහො වා යස්සෙති ච වාක්‍යං.

අවිරුද්ධකම්මසිලෙස

295. **සභාවමධුරං පුඤ්ඤ-විසෙසොදයසම්භවං;**
සුණන්ති වාචං මුනිනො, ජනා පස්සන්ති චා’මතං.

295. **“සභාවෙ”**ච්චාදි. සභාවෙනෙව **මධුරා** පියා වාචා, මධුරං අමතං, පුඤ්ඤවිසෙසස්ස **උදයො** අභිවඩ්ඪී, තෙන සම්භවො, යස්ස වා තං, **මුනිනො වාචං** සද්ධම්මසඞ්ඛාතං ජනා සුණන්ති, තස්සයං අමතඤ්ච [තස්ස ච නිස්සයං අමතන්ති (ක.)] පස්සන්තීති අයමවිරුද්ධකම්මසිලෙසො සවනදස්සනානං අවිරුද්ධත්තාති.

295. **“සභාව”**මිච්චාදි. **සභාවමධුරං** ‘‘වාචාමධුරං කරිස්සාමී’’ති කත්තබ්බපයොගං විනාපි මධුරත්තා පකතිමධුරං, නො චෙ, කෙනචි පච්චයෙන අනුප්පන්නත්තා සඞ්ඛරවිසෙසං විනාපි පකතිපණීතං, **පුඤ්ඤවිසෙසොදයසම්භවං** පුඤ්ඤවිසෙසදෙසකස්ස මුනිනො කස්සචි කුසලවිසෙසස්ස අභිවුද්ධියා සම්භූතං, නො චෙ, වෙනෙය්‍යජනානං නිබ්බානාධිප්පායෙන කතකුසලවිසෙසස්ස අභිවුද්ධියා ආරම්මණත්තෙන පටිලද්ධං **මුනිනො වාචං** සද්ධම්මසඞ්ඛාතං සුණන්ති, **අමතං** නිබ්බානඤ්ච **ජනා** වෙනෙය්‍යජනා පස්සන්තීති. සවනදස්සනක්‍රියානං අඤ්ඤමඤ්ඤාවිරුද්ධත්තා අයං අවිරුද්ධකම්මසිලෙසො. සස්ස අත්තනො භාවොති ච, තෙන මධුරා, මධුරමිති ච, පුඤ්ඤමෙව විසෙසොති ච, තස්සොදයොති ච, තෙන සම්භවො යස්සෙති ච විග්ගහො.

අභින්නකම්මසිලෙස

296. **අන්ධකාරාපහාරාය,**
සභාවමධුරාය ච;
මනො පීණෙති [ධිනොති (සී. අභිනවටීකා ච)] **ජන්තූනං,**
ජිනො වාචාය භාය ච.

296. **“අන්ධකාරෙ”**ච්චාදි. අන්ධකාරං මොහසඞ්ඛාතං පකතිඅන්ධකාරං වා අපහරතීති **අන්ධකාරාපහාරා,** වාචා, භා ච. තාය සභාවභාසාය, සොභාය ච ජිනො ජන්තූනං **මනො** චිත්තං පීණෙතීති අයමභින්නකම්මසිලෙසො පීණනලක්ඛණායෙකාය ක්‍රියාය වාචාය භාය ච සම්පන්නොති.

296. **“අන්ධකාරා”**ඉච්චාදි. **අන්ධකාරාපහාරාය** මොහන්ධකාරං පකතිඅන්ධකාරං වා අපහරණාය **සභාවමධුරාය** ච සභාවතො කණ්ණසුඛාය, සභාවතො නෙත්තාභිරාමාය **වාචාය භාය** සරීරකන්තියා ච ජිනො ජන්තූනං **මනො** චිත්තං **ධිනොති** පීණෙතීති. පීණයනසභාවාය එකාය ක්‍රියාය සද්ධිං කරණභූතානං ද්වින්නං වාචාභානං යොජිතත්තා අයං අභින්නකම්මසිලෙසො. අන්ධකාර’මපහරතීති ච, සභාවෙන මධුරාති ච වාක්‍යං.

නියමවන්තසිලෙස

297. **කෙසක්ඛීනංව කණ්හත්තං, සමුනංයෙව වඞ්කතා;**
පාණිපාදාධරානංව, මුනින්දස්සා’තිරත්තතා.

297. **“කෙසි”**ච්චාදි. කණ්හත්තං කෙසක්ඛීනංයෙව, න මනසි, කණ්හත්තගුණො පාපත්තඤ්ච සිලිට්ඨං. වඞ්කතා භමූනංයෙව, න අජ්ඣාසයෙ, වඞ්කතානතත්තං සඨත්තඤ්ච සිලිට්ඨං. අතිරත්තතා පාණිපාදාධරානංයෙව, න චිත්තෙ, අතිරත්තතාගුණො රාගො ච සිලිස්සතෙ. ‘‘මුනින්දස්සා’’ති ‘‘කණ්හත්ත’’න්තිආදීසු සබ්බත්ථ සම්බන්ධනීයං. නියමවා සිලෙසො කෙසක්ඛීනංවාති අවධාරණප්පයොගාති.

297. **“කෙසක්ඛීන”**මිච්චාදි. මුනින්දස්ස කණ්හත්තං කෙසක්ඛීනං එව හොති, කණ්හත්තසඞ්ඛතමකුසලං න චිත්තෙ. වඞ්කතා හමුනංයෙව, නජ්ඣාසයෙ. අතිරත්තතා පාණිපාදාධරානං එව, න කෙසුචි වත්ථූසූති. ‘‘කෙසක්ඛීනංවා’’තිආදීසු නියමසඞ්ඛාතඅවධාරණපදස්ස විජ්ජමානත්තා කණ්හභාවෙන සද්ධිං පාපත්තස්ස ච, වඞ්කගුණෙන සද්ධිං සාඨෙය්‍යස්ස ච, රත්තගුණෙන සද්ධිං රාගස්ස ච සිලිට්ඨත්තා අයං නියමවන්තසිලෙසො නාම. කෙසානි ච අක්ඛීනි චෙති ච, කණ්හස්ස භාවොති ච, වඞ්කස්ස භාවොති ච, පාණයො ච පාදානි ච අධරානි චාති ච, අතිරත්තස්ස භාවොති ච විග්ගහො.

නියමක්ඛෙපසිලෙස

298. **පාණිපාදාධරෙස්වෙව, සාරාගො තව දිස්සති;**
දිස්සතෙ සො’ය’මථ වා, නාථ සාධුගුණෙස්වපි.

298. **“පාණි”**ච්චාදි. නාථ තව පාණිපාදාධරෙස්වෙව **සාරාගො** සොභනො රත්තවණ්ණො දිස්සති, න චිත්තෙ, සාරාගො රත්තවණ්ණො ඡන්දරාගො චාති සිලිට්ඨං. අයං නියමො අක්ඛිප්‍යතෙ. **අථ වා** කථං නියම්‍යතෙ, යතො **සො අයං** සාරාගො සාධූනං ගුණෙස්වෙව විරාගලක්ඛණො දිස්සතෙ ඉති. තස්මා කථමවධාරීයතීති නියමක්ඛෙපවචනො සිලෙසොයං.

298. **“පාණි”**ච්චාදි. හෙ **නාථ** තව **සාරාගො** සොභනො රත්තවණ්ණො පාණිපාදාධරෙස්වෙව දිස්සති, චිත්තෙ ලොභො පන න දිස්සති. අථ වා **සො අයං** සාරාගො කත්තුකම්‍යතාකුසලච්ඡන්දභූතො **සාධුගුණෙස්වපි** සජ්ජනානං සීලාදිගුණෙසුපි දිස්සති. ‘‘එවා’’ති දස්සිතනියමස්ස පටිසෙධකෙන **“අථ වා”**ති වචනෙන සමන්නාගතත්තා රත්තවණ්ණසඞ්ඛාතරාගෙන ලොභස්ස සිලිට්ඨත්තා ච අයං නියමක්ඛෙපවචනසිලෙසො. සං සොභනො රාගොති විග්ගහො.

අවිරොධිසිලෙස

299. **සලක්ඛණො’තිසුභගො,**
තෙජස්සී නියතොදයො;
ලොකෙසො ජිතසංක්ලෙසො,
විභාති සමණිස්සරො.

299. **“සලක්ඛණො”**ඉච්චාදි. සහ ලක්ඛණෙන සසරූපෙන ද්වත්තිං සවරපුරිසලක්ඛණෙන වා වත්තමානො **සලක්ඛණො,** චන්දො මුනින්දො ච, අතිසුභගො සො ච, **තෙජස්සී** සූරියො පභාවිසෙසයුත්තො ච, නියතො පතිදිනමුදයො පභාලක්ඛණො යස්ස සො **නියතොදයො,** සූරියො, නියතො ථිරො උදයො සම්මාසම්බුද්ධො සම්බොධිරූපො යස්ස සො **නියතොදයො,** මුනින්දො, **ලොකෙසො** බ්‍රහ්මා මුනින්දො ච, ජිතො සංක්ලෙසො ඣානරතිවසෙන කායචිත්තාබාධො යෙන සො, බ්‍රහ්මා, ජිතො සංක්ලෙසො දසවිධො අග්ගමග්ගඤ්ඤාණලාභා යෙන සො. සො මණීනං ඉස්සරො උපමණි [උත්තමමණි (?)], සමණානං ඉස්සරො මුනින්දො විභාතීති යොජ්ජං. අයමවිරොධිසිලෙසො ලක්ඛණසුභගාදීනමුභයත්ථාපි අබ්‍යවහිතත්තා.

299. **“සලක්ඛණො”**ඉච්චාදි. **සලක්ඛණො** ලක්ඛණෙන සහිතො, **අතිසුභගො** අතිසුන්දරාය ලක්ඛියා සමන්නාගතො, නො චෙ, ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණෙහි සහිතො අතිවිය සොභාදීහි යුත්තො, **තෙජස්සී** අන්ධකාරවිධමනසඞ්ඛතමහානුභාවෙන යුත්තො, **නියතොදයො** පතිදිනං පුබ්බණ්හකාලෙ නියමිතගගනුග්ගමනො, නො චෙ, නිරන්තරපවත්තබුද්ධතෙජසා යුත්තො ථිරසබ්බඤ්ඤුපදවිසඞ්ඛාතාභිවුඩ්ඪියා සමන්නාගතො, **ලොකෙසො** බ්‍රහ්මභූතො, **ජිතසංක්ලෙසො** ඣානපීතියා විජිතකායචිත්තදරථො, නො චෙ, තිලොකස්ස ඉස්සරභූතො චතුත්ථමග්ගඤ්ඤාණෙන හතදසවිධසංකිලෙසො, **සමණිස්සරො** සො උත්තමො මණි **විභාති** සොභති, නො චෙ, සමණානං ඉස්සරො **විභාති** දිබ්බතීති. ‘‘සලක්ඛණො සුභගො’’ඉච්චාදිකානං ද්වින්නං පදානං අවිරුද්ධත්තා ච, පඨමපාදෙ චන්දෙන දුතියෙ සූරියෙන තතියෙ බ්‍රහ්මුනා චතුත්ථෙ මණිනා ච සබ්බඤ්ඤුපදත්ථස්ස සිලිට්ඨත්තා ච අයං අවිරොධිසිලෙසො නාම. සහ ලක්ඛණෙන වත්තමානොති ච, අතිසොභනො භගො සිරී වා සිරීකාමපයතනාදිකො වා අස්සාති ච, තෙජො අස්ස අත්ථීති ච, නියතො උදයො අස්සෙති ච, ලොකස්ස ඉසො ඉස්සරොති ච, ජිතො සංක්ලෙසො යෙනෙති ච, මණීනං සමණානං වා ඉස්සරොති ච වාක්‍යං.

විරොධිසිලෙස

300. **අසමොපි සමො ලොකෙ,**
ලොකෙසොපි නරුත්තමො;
සදයොප්‍ය’දයො පාපෙ,
චිත්තා’යං මුනිනො ගති.

300. **“අසමොපි”**ච්චාදි. නත්ථි සමො රාජගුණාදීහි අස්සාති **අසමො,** කොචි රාජාදි, ‘‘අසමො’’ති ලොකෙකසිඛාමණිභාවෙන මුනි. තත්ථ යදා අසමො රාජාදි, තදා ලොකෙ සමොති විරුද්ධං අසමත්තා තස්ස. **අපිසද්දො** විරොධං ජොතෙති. පක්ඛන්තරෙ ත්වවිරුද්ධං, ලොකෙ දෙවදත්තාදීනං විරොධිසත්තානං රාහුලාදීනං අවිරොධිසත්තානඤ්ච සමත්තා, තතොයෙවායං විරොධාභාසානඤ්චසා විරොධොයෙව. **ලොකෙසො** බ්‍රහ්මා මුනි ච. තත්ථ ‘‘බ්‍රහ්මා නරුත්තමො’’ති විරුද්ධං දිබ්බයොනිත්තා තස්ස. පක්ඛන්තරෙ ත්වබ්‍යාසාතො උත්තමනරත්තා තස්ස. දයො දානං, සහ දයෙනාති **සදයො,** කොචි පුරිසො. සහ දයාය වත්තතීති **සදයො,** මුනි. තත්ථ පුරිසො දායකො පාපෙ ජනෙ කථමදයොති විරුජ්ඣති. මුනි පාපෙ රාගාදිකෙ අදයොති විරුජ්ඣති. තස්මා මුනිනො **අයං** යථාවුත්තා **ගති** පවත්ති **චිත්තා** අබ්භුතාති අයං වුත්තනයෙන විරොධිසිලෙසො උදාහටො.

300. **“අසමො”**ඉච්චාදි. **අසමොපි** අතුලොපි කොචි රාජාදිකො ලොකෙ **සමො** තුලො, නො වෙ, සදිසපුග්ගලරහිතො එව රාහුලභද්දදෙවදත්තාදිසබ්බලොකෙ අනුනයපටිඝාභාවෙන සමො හොති. **ලොකෙසොපි** බ්‍රහ්මභූතොපි **නරුත්තමො** නරවරො හොති, නො වෙ, සකලලොකාධිපති හුත්වා එව නරුත්තමො. **සදයොපි** යාචකෙසු දයසඞ්ඛාතෙන දානෙන යුත්තොපි **පාපෙ** පාපිට්ඨෙ **අදයො** දානරහිතො, නො වෙ, දයාසහිතො එව අකුසලෙ නිද්දයො. මුනිනො අයං **ගති** පවත්ති **චිත්තා** විචිත්තාති රාජාදිනො අසමසමතා ච, බ්‍රහ්මා හුත්වා උත්තමනරභාවො ච, දානසහිතස්ස කස්සචි පුරිසස්ස දානරහිතභාවො ච විරුද්ධො හොති. තස්මා රාජබ්‍රහ්මපුරිසෙහි මුනිනො සිලිට්ඨත්තා අයං විරොධිසිලෙසො නාම. පුබ්බපුබ්බපක්ඛෙ විරොධො අපරාපරපක්ඛෙහි නිරාකතො හොති. පුබ්බපක්ඛෙ **අපිසද්දො** විරොධං ජොතෙති, අපරපක්ඛෙ අවධාරණන්ති. නත්ථි සමො යස්සෙති ච, නරො ච සො උත්තමො චෙති ච, සහ දයෙන දයාය වා වත්තමානොති ච, නත්ථි දයො දයා වා අස්සෙති ච විග්ගහො.

ඔචිත්‍යසම්පොසකපදසිලෙස

301. **සංසාරදුක්ඛොපහතා-වනතා ජනතා ත්වයි;**
සුඛ’මිච්ඡිත’මච්චන්තං, අමතන්දද වින්දති.

301. උදාහරති **“සංසාරෙ”**ච්චාදි. **සංසාරො** අබ්බොච්ඡින්නං වත්තමානා ඛන්ධපටිපාටියෙව **දුක්ඛං** දුක්ඛමත්තාදිනා, තෙන **උපහතා** පහටා ජනතා, අමතං සුඛං අමතං වා නිබ්බානං දදාතීති **අමතන්දදාති** ආමන්තනං, ත්වයි **අවනතා** පණාමවසෙන **ඉච්ඡිත**මතිමතං දුක්ඛාපගමනිබ්බත්තං කායිකං චෙතසිකඤ්ච **සුඛං** අච්චන්තං **වින්දති** පටිලභතීති. එත්ථ අමතං සුධා නිබ්බානඤ්ච, අමතන්දදො දුක්ඛොපහතෙ සුඛයතීති උචිතන්ති ‘‘අමතං දදාතී’’ති පදමධිගතෙ වත්ථුනි ඔචිත්‍යං සම්පොසයතීති ඔචිත්‍යසම්පොසකො පදසිලෙසොයං. **ආදිසද්දෙන** ‘‘සුගන්ධිසොභාසම්බන්ධී’’ත්‍යාද්‍යුපමාසිලෙසාදයො සඞ්ගහිතාති.

301. **“සංසාර”**ඉච්චාදි. **සංසාරදුක්ඛොපහතා** ඛන්ධධාතුආයතනානං නිරන්තරපවත්තිසඞ්ඛාතෙන දුක්ඛෙන උපහතා ජනතා, **අමතන්දද** හෙ සුධාදායක නො වෙ, නිබ්බානදායක තථාගත ත්වයි **අවනතා** පණමනවසෙන ඔනතා **ඉච්ඡිතං** අභිමතං **සුඛං** කායිකචෙතසිකසුඛං **අච්චන්තං** අතිසයෙන **වින්දති** සෙවතීති. අමතදායකා දුක්ඛිතෙ සුඛිතෙ කරොන්තීති ඉදං උචිතමෙවෙති උභයත්ථස්සාපි වාචකං ‘‘අමතං දදාතී’’ති පදං තාදිසජනස්ස සුඛදානෙ ඔචිත්‍යං පොසෙතීති අයං ඔචිත්‍යසම්පොසකපදසිලෙසො. සංසාරොයෙව දුක්ඛන්ති ච, තෙන උපහතාති ච, අමතං සුධං නිබ්බානං වා දදාතීති ච වාක්‍යං.

302. **ගුණයුත්තෙහි වත්ථූහි, සමං කත්වාන කස්සචි;**
සංකිත්තනං භවති යං, සා මතා තුල්‍යයොගිතා.

302. තුල්‍යයොගිතං යොජයති **“ගුණෙ”**ච්චාදිනා. **ගුණො** ධම්මො සාධු අසාධු වා, තෙන යුත්තෙහි වත්ථූහි සහ **සමං කත්වාන** වත්ථුතො අසාමොපි තථාභාවමාරොප්‍ය **කස්සචි** පුරිසාදිනො ථුතිනින්දත්ථං යං **කිත්තන**මාඛ්‍යානං, **සා** තුල්‍යක්ඛණා තුල්‍යයොගිතා මතා, වත්තුමිච්ඡිතෙන ගුණෙන තාදිසානං තුල්‍යයොගිතාපටිපාදනතො තදත්ථියෙන තුල්‍යයොගිතා තථා ද්විධා වත්තති.

302. ඉදානි තුල්‍යයොගිතාලඞ්කාරං දස්සෙති **“ගුණයුත්තෙහි”**ඉච්චාදිනා. **ගුණයුත්තෙහි** සුන්දරාසුන්දරෙහි යෙහි කෙහිචි ගුණෙහි යුත්තෙහි වත්ථූහි, **සමං කත්වාන** තත්වතො අසමානෙසුපි සමානත්තබුද්ධියා ආරොපනං කත්වා, **කස්සචි** පුරිසාදිනො ථුතිං නින්දං වා නිස්සාය යං **සංකිත්තනං** ගුණාගුණකථනං භවති, සා තුල්‍යයොගිතාති මතාති. ගුණෙහි යුත්තාති ච, තුල්‍යෙන ගුණෙන සහ යොගොති ච, සො එතෙසං රංසිමාලීභගවන්තාදීනමත්ථීති ච, තෙසං භාවො තුල්‍යගුණසම්බන්ධොති ච විග්ගහො. එත්ථ තුල්‍යගුණයුත්තපදත්ථානං තග්ගුණසම්බන්ධස්ස තුල්‍යයොගිතාභාවතො තප්පටිපාදකො උත්තිවිසෙසො තදත්ථියෙන තුල්‍යයොගිතාති ඤෙය්‍යා.

303. **සම්පත්තසම්මදො ලොකො,**
සම්පත්තාලොකසම්පදො;
උභොහි රංසිමාලී ච,
භගවා ච තමොනුදො.

303. උදාහරති **“සම්පත්තෙ”**ච්චාදි. තමං නුදතීති **තමොනුදො. රංසිමාලී** සූරියො ච, අථ වා සම්මාසම්බුද්ධො වාති **උභොහි** කරණභූතෙහි හෙතුභූතෙහි වා **ලොකො** සත්තලොකො, සම්පත්තො සම්මදො පීති යෙන තථාවිධො ච, සම්පත්තො ආලොකස්ස සම්පදා යෙන තථාවිධො චාපීති. එත්ථ පීතිදානාදිගුණයුත්තෙන රංසිමාලිනා සමං කත්වා භගවතො ථුතිවසෙන කිත්තනන්ති ලක්ඛණං යොජනීයං.

303. ඉදානි උදාහරති **“සම්පත්ති”**ච්චාදිනා. **තමොනුදො** අන්ධකාරං පහරන්තො රංසිමාලී ච භගවා ච **උභොහි** කරණභූතෙහි හෙතුභූතෙහි වා, **ලොකො** සත්තලොකො **සම්පත්තසම්මදො** පටිලද්ධපීතිකො ච සම්පත්තාලොකසම්පදා ච හොතීති. එත්ථ පීතිදානාලොකකරණසඞ්ඛාතගුණයුත්තෙන සූරියෙන තුල්‍යං කත්වා භගවතො ථුතිවසෙන ගුණකථනං හොති. සම්පත්තො සම්මදො පීති යෙනෙති ච, ආලොකස්ස සම්පදාති ච, සම්පත්තා ආලොකසම්පදා යෙනෙති ච, තමං නුදතීති ච වාක්‍යං. උදාහරණෙ අදස්සිතෙපි අසාධුගුණයුත්තෙන කෙනචි වත්ථුනා සමං කත්වා කස්සචි කාතබ්බනින්දාපි එවමෙව දට්ඨබ්බා.

304. **අත්ථන්තරං සාධයතා, කිඤ්චි තංසදිසං ඵලං;**
දස්සීයතෙ අසන්තං වා, සන්තං වා තං නිදස්සනං.

304. නිදස්සනං පදස්සෙති **“අත්ථන්තර”**මිච්චාදිනා. **අත්ථන්තරං** නිදස්සෙතබ්බාපෙක්ඛාය අඤ්ඤං කිඤ්චි උචිතං කාරියං **සාධයතා** කෙනචි වත්ථුනා හෙතුභූතෙන, තෙන අත්ථන්තරෙනෙව **සදිසං** තුල්‍යං ඵලං කිඤ්චි **අසන්තං** අනිට්ඨං වා **සන්තං** ඉට්ඨං වා **දස්සීයතෙ** පටිපාදීයතෙ, තං එවංලක්ඛණං නිදස්සනං සියා.

304. ඉදානි නිදස්සනාලඞ්කාරං නිදස්සෙති **“අත්ථන්තරි”**ච්චාදිනා. **අත්ථන්තරං** නිද්දිසිතබ්බතො අඤ්ඤං උචිතකාරියසඞ්ඛාතමත්තං [උචිතකිච්ච… (ක.)] **සාධයතා** සාධයන්තෙන කෙනචි වත්ථුනා **තංසදිසං** තෙන අත්ථන්තරෙන සමානං **අසන්තං** අනිට්ඨං වා **සන්තං** ඉට්ඨං වා කිඤ්චි ඵලං **දස්සීයතෙ** වත්ථූහි පටිපාදීයතෙ, **තං** තාදිසං ඵලං නිදස්සනං නාමාති. අත්ථො ච සො අන්තරො අඤ්ඤො චාති ච, තෙන අත්ථන්තරෙන සදිසමිති ච, නිදස්සීයතෙති ච විග්ගහො.

අසන්තඵලනිදස්සන

305. **උදයා සමණින්දස්ස, යන්ති පාපා පරාභවං;**
ධම්මරාජවිරුද්ධානං, සූචයන්තා [දීපයන්තා (සී.)] **දුරන්තතං.**

305. **“උදයා”**ඉච්චාදි. **සමණින්දස්ස** මහාමුනිනො **උදයා** පාතුභාවෙන **පාපා** ලොභාදයො **පරාභවං** නිධනං යන්ති, පරාභවන්තීති වුත්තං හොති. උදයපුබ්බකෙන පාපපරාභවනත්ථන්තරෙන සදිසං ඵලං නිදස්සෙති. කිං කරොන්තා? **ධම්මරාජා** ධම්මානපෙතො රාජා, මුනින්දො වාති සිලිට්ඨං, තෙන විරුද්ධානං, දුට්ඨො විරුද්ධො අන්තො අවසානං යස්ස, තස්ස භාවො, තං සූචයන්තාති ධම්මරාජවිරොධහෙතුකං අසන්තඵලමෙතං නිදස්සනං පරාභවස්සානිට්ඨත්තා.

305. ඉදානි උදාහරති **“උදයා”**ඉච්චාදිනා. **සමණින්දස්ස** මුනින්දස්ස **උදයා** ලොකෙ පාතුභාවෙන **පාපා** ලොභාදයො **ධම්මරාජවිරුද්ධානං** රාජධම්මෙහි සමන්නාගතරාජූහි, ධම්මාධිපතිනා මුනින්දෙන වා විරුද්ධානං **දුරන්තතං** අනිට්ඨාවසානතං **සූචයන්තා** පකාසෙන්තො **පරාභවං** පරිහානිං **යන්ති** පාපුණන්තීති. එත්ථ පුබ්බද්ධෙන උදයපුබ්බකො පාපපරාභවනසඞ්ඛාතො අත්ථන්තරො දස්සිතො, අපරද්ධෙන තංසදිසවිරොධහෙතුකං දුරන්තසඞ්ඛාතං අසන්තඵලං දස්සෙති. ධම්මරාජවිරොධහෙතුකං අසන්තඵලමෙතං පරාභවස්සානිට්ඨත්තා. සමණානමින්දොති ච, ධම්මෙන යුත්තො රාජාති වා ධම්මෙසු රාජාති වාති ච, තෙන විරුද්ධාති ච, දුට්ඨො විරූපො අන්තො පරියොසානං යෙසමිති ච, තෙසං භාවොති ච වාක්‍යං.

සන්තඵලනිදස්සන

306. **සිරොනික්ඛිත්තචරණො-**
ච්ඡරියාන’ම්බුජාන’යං;
පරමබ්භුතතං ලොකෙ,
විඤ්ඤාපෙත’ත්තනො ජිනො.

306. **“සිරො”**ච්චාදි. **අච්ඡරියානං** භගවතො චරණාරවින්දද්වන්දසම්පටිග්ගහණත්ථං පඨවිං භින්දිත්වා සමුග්ගතානමච්ඡරියගුණොපෙතානමම්බුජානං **සිරසි** මත්ථකෙ නික්ඛිත්තා චරණා යෙන සො ජිනො. අම්බුජොපරිචරණනික්ඛෙපලක්ඛණෙනත්ථන්තරෙන සදිසං ඵලං දස්සෙති. අත්තනො පරමච්ඡරියභාවං විඤ්ඤාපෙති. සන්තඵලමිදං නිදස්සනං ජිනබ්භුතත්ථදීපනස්ස ඉට්ඨත්තාති.

306. **“සිරො”**ඉච්චාදි. අයං ජිනො **අච්ඡරියානං** අත්තනො පාදපටිග්ගහණත්ථං පඨවිං භින්දිත්වා උග්ගතත්තා අච්ඡරාපහරණයොග්ගානං අම්බුජානං **සිරොනික්ඛිත්තචරණො** මත්ථකෙ ඨපිතපාදො **ලොකෙ** සත්තලොකෙ

අත්තනො **පරමබ්භුතතං** අතිඅච්ඡරියගුණං **විඤ්ඤාපෙති** අවබොධෙතීති. එත්ථ අච්ඡරියපදුමානං මත්ථකෙ චරණනික්ඛෙපසඞ්ඛාතෙන අත්ථන්තරෙන පරමබ්භුතතං විඤ්ඤාපෙතීති අයං සදිසසන්තඵලං ජිනබ්භුතත්ථදීපනස්ස ඉට්ඨත්තා. සිරසි නික්ඛිත්තානි චරණානි යෙනෙති ච, අච්ඡරං අච්ඡරාසඞ්ඛාතං අරහන්තීති ච, පරමො උත්තමො අබ්භුතො ගුණො අස්සෙති ච, තස්ස භාවොති ච විග්ගහො.

307. **විභූතියාමහන්තත්තං, අධිප්පායස්ස වා සියා;**
පරමුක්කංසතං යාතං, තං මහන්තත්ත'මීරිතං.

307. මහන්තත්තමුපදස්සෙති **"විභූතියා"**ඉච්චාදිනා. **විභූතියා** සම්පත්තියා **අධිප්පායස්ස වා** අජ්ඣාසයස්ස වා **පරමුක්කංසතං** පරමාතිසයභාවං **යාතං** උපගතං මහන්තත්තං නාම **ඊරිතං** කථිතං.

307. ඉදානි මහන්තත්තාලඞ්කාරං දස්සෙති **"විභූති"** ඉච්චාදිනා. **විභූතියා** සම්පත්තියා වා **අධිප්පායස්ස** අජ්ඣාසයස්ස වා **පරමුක්කංසතං** අත්‍යුක්කංසභාවං **යාතං** යං මහන්තත්තං සියා, **තං** මහන්තත්තමිති ඊරිතන්ති. මහතො භාවොති ච, පරමො උක්කංසො අතිසයො යස්සෙති ච, තස්ස භාවොති ච වාක්‍යං.

විභූතිමහන්තත්ත

308. **කිරීටරතනච්ඡායා-නුවිද්ධාතපවාරණො;**
පුරා පරං සිරිං වින්දි, බොධිසත්තො'භිනික්ඛමා.

308. උදාහරති **"කිරීටෙ"**ච්චාදි. අභිනික්ඛමා **පුරා** පුබ්බෙ **බොධිසත්තො** මායාදෙවියා පුත්තො **පරමුක්කට්ඨං** අනඤ්ඤසාධාරණං **සිරිං** විභූතිං **වින්දි** පටිලභි. කීදිසො? **කිරීටෙ** මකුටෙ රතනානං **ඡායාහි** සොභාහි **අනුවිද්ධො** ඵුරිතො **ආතපවාරණො** සෙතච්ඡත්තං යස්ස සො තාදිසොති විභූතියා මහන්තත්තං වුත්තං ''ආතපවාරණො රතනච්ඡායානුවිද්ධො''ති.

308. ඉදානි උදාහරති **"කිරීට"**ඉච්චාදිනා. **බොධිසත්තො** අන්තිමජාතියං මහාබොධිසත්තො **අභිනික්ඛමා** අභිනික්ඛමනතො **පුරා** පුබ්බෙ **කිරීටරතනච්ඡායානුවිද්ධාතපවාරණො** මොලිරතනරංසීහි රඤ්ජිතසෙතච්ඡත්තො **පරමුක්කට්ඨං** **සිරිං** විභූතිං **වින්දි** අනුභවීති. එත්ථ මොලිරතනකන්තියා සෙතච්ඡත්තස්ස ඔවිද්ධභාවකථනෙන විභූතියා මහන්තත්තං හොති. කිරීටෙ රතනානීති ච, තෙසං ඡායායොති ච, තාහි අනුවිද්ධො ඵුරිතො ආතපවාරණො යස්සෙති ච වාක්‍යං.

අධිප්පායමහන්තත්ත

309. **සත්තො සම්බොධියං බොධි-**
සත්තො සත්තහිතාය සො;
හිත්වා ස්නෙහරසාබද්ධ-
මපි රාහුලමාතරං.

309. **"සත්තො"**ඉච්චාදි. **ස්නෙහෙන** පියභාවෙන ජාතෙන **රසෙන** රාගෙන ආබද්ධමත්තනි **රාහුලමාතරං** බිම්බාදෙවිම්පි, කිමුතඤ්ඤං යුවතිජනං, **හිත්වා** අනපෙක්ඛිත්වා අනාසත්තො හුත්වා **සත්තානං හිතාය** ලොකියලොකුත්තරාය වඩ්ඪියා **බොධිසත්තො** සිද්ධත්ථො **සම්බොධියං** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙයෙව **සත්තො** ආසත්තො, තත්ථෙව ලග්ගොති අධිප්පායො. මහන්තත්තමුක්කට්ඨං තාදිසවනිතාරතනානාසජ්ජනලක්ඛණමාලක්ඛීයතීති.

309. **"සත්තො"**ඉච්චාදි. සො බොධිසත්තො **ස්නෙහරසාබද්ධං** පියභාවසඞ්ඛාතරාගෙන ආබද්ධං **රාහුලමාතරං අපි** බිම්බාදෙවිම්පි හිත්වා **සත්තහිතාය** සත්තානං ලොකියලොකුත්තරත්ථාය **සම්බොධියං** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙයෙව **සත්තො** ලග්ගොති. තාදිසඉත්ථිරතනෙපි අලග්ගතාකථනෙන බොධිසත්තස්ස උක්කට්ඨජ්ඣාසයමහන්තත්තං වුත්තං හොති. සම්මා බුජ්ඣති එතායාති ච, බොධියං සත්තො ලග්ගොති ච, සත්තානං හිතමිති ච, ස්නෙහෙන පියභාවෙන ජාතො රසො රාගොති ච, තෙන ආබද්ධාති ච විග්ගහො.

310. **ගොපෙත්වා වණ්ණනීයං යං,**
කිඤ්චි දස්සීයතෙ පරං;
අසමං වා සමං තස්ස,
යදි සා වඤ්චනා මතා.

310. වඤ්චනං වදති **"ගොපෙත්වා"**ඉච්චාදිනා, **වණ්ණනීයං** කිඤ්චි වත්ථුං **ගොපෙත්වා** තිරංකත්වා **තස්ස** වණ්ණනීයස්ස **අසමං** විසමං විසදිසං **පරමඤ්ඤං** **යං කිඤ්චි** වත්ථු යදි දස්සීයතෙ කවිනාති අනුවදිත්වා සා වඤ්චනා

මතාති විධීයතෙ.

310. ඉදානි වණ්ණනාලඞ්කාරං දස්සෙති **"ගොපෙත්වා"**ඉච්චාදිනා. **වණ්ණනීයං** කිඤ්චි වත්ථුං ගොපෙත්වා **තස්ස** වණ්ණනීයස්ස **සමං** සදිසං වා **අසමං** විසදිසං වා **පරං යං කිඤ්චි** වත්ථු යදි දස්සීයතෙ කවිනා, සා වණ්ණනාඉති මතාති. වණ්ණෙති වණ්ණනීයං එතාය වුත්තියාති වාක්‍යං.

අසමවණ්ණනා

311. **පුරතො න සහස්සෙසු,**
න පඤ්චෙසු ච තාදිනො;
මාරො පරෙසු තස්සෙ'සං,
සහස්සං දසවඩ්ඪිතං.

311. උදාහරති **"පුරතො"**ඉච්චාදි. **මාරො** කාමො **තාදිනො** ලොභාදීසු තාදිසත්තා මුනිනො **පුරතො** සම්මුඛෙ සහස්සං ඉසවො අස්සාති **සහස්සෙසු** ච න හොති. පඤ්ච ඉසවො අස්සාති **පඤ්චෙසු** ච න හොතීති වණ්ණනීයො මාරොත්‍ර ගොප්‍යතෙ. **තස්ස** යො තිභුවනං ජයී. **පරෙසු** අඤ්ඤසත්තෙසු සරාගෙසු **එසම්සූනං දසවඩ්ඪිතං** දසහි ගුණිතං සහස්සං, කථමඤ්ඤථාභුවනත්තයං ජයෙය්‍යාති මාරං ගොපෙත්වා දසසහස්සොපලක්ඛිතවත්ථන්තරස්ස දස්සිතත්තා අසමවණ්ණනායං.

311. ඉදානි උදාහරති **"පුරතො"**ඉච්චාදිනා. මාරො **තාදිනො** ලාභාලාභාදීසු අවිකාරිනො තථාගතස්ස **පුරතො** අභිමුඛෙ **සහස්සෙසු** ච සහස්සසරොපි න හොති, **පඤ්චෙසු** පඤ්ච ඉසු ච තාදිසෙ ඨපෙත්වා පඤ්ච ඉසු න හොති. **පරෙසු** සුගතසම්මුඛෙ ඨිදිසෙසුපි අඤ්ඤෙසු සංකිලෙසෙසු **තස්ස** තිලොකජෙතුනො මාරස්ස **එසං** සරානං **දසවඩ්ඪිතං** දසගණනාය වඩ්ඪිතං **සහස්සං** හොති දසසහස්සං හොතීති. වණ්ණනීයං මාරං ගොපෙත්වා දසසහස්සසඞ්ඛ්‍යාහි ගණිතස්ස අඤ්ඤස්ස සරසඞ්ඛාතවත්ථුනො දස්සිතත්තා අයං අසමවණ්ණනා නාම. සහස්සං ඉසවො අස්සෙති ච, පඤ්ච ඉසවො අස්සෙති ච, දසහි වඩ්ඪිතන්ති ච වාක්‍යං.

සමවණ්ණනා

312. **විවාද'මනුයුඤ්ජන්තො,**
මුනින්දවදනින්දුනා;
සම්පුණ්ණො චන්දිමා නා'යං;
ඡත්ත'මෙතං මනොහුනො.

312. **"විවාද"**මිච්චාදි. **මනොහුනොති** කාමස්ස. සමවණ්ණනායං පුණ්ණචන්දං නිරංකත්වා ඡත්තස්ස දස්සිතත්තා.

312. **"විවාද"**ඉච්චාදි. **මුනින්දවදනින්දුනා** සබ්බඤ්ඤුනො මුඛචන්දෙන විවාදං අනුයුඤ්ජන්තො සම්පුණ්ණො **අයං** පච්චක්ඛො චන්දිමා න හොති. කිඤ්චරහි **එතං** චන්දමණ්ඩලං **මනොහුනො** අනඞ්ගස්ස උබ්භූතියං **ඡත්තං** සමුස්සිතසෙතච්ඡත්තන්ති. වණ්ණනීයං චන්දමණ්ඩලං ඨපෙත්වා තතො අඤ්ඤස්ස චන්දසදිසස්ස ඡත්තස්ස දස්සිතත්තා අයං වුත්ති සමවණ්ණනා නාම. මුනීනං ඉන්දොති ච, තස්ස වදනමිති ච, ඉන්දුසදිසො ඉන්දු, මුනින්දවදනමෙව ඉන්දූති ච, සමන්තතො පුණ්ණොති ච, මනසි භූතොති ච විග්ගහො.

313. **පරානුවත්තනාදීහි, නිබ්බින්දෙනි'හ යා කතා;**
ථුතිර'ප්පකතෙ සා'යං, සියා අප්පකතත්ථුති.

313. අප්පකතත්ථුතිං පකාසෙති **"පරි"**ච්චාදිනා. **පරෙසං** යෙසං කෙසඤ්චි **අනුවත්තනං** සෙවා, තමාදි යෙසං තෙහි **නිබ්බින්දෙන** විරත්තෙන **අප්පකතෙ** අසන්නිහිතෙ බුද්ධිවිසයෙයෙව **ඉහ** කිස්මිඤ්චි වත්ථුම්හි කතා යා **ථුති** සංරාධනං, සායං අප්පකතත්ථුති සියා.

313. ඉදානි අප්පකතත්ථුතිං දස්සෙති **"පරානු"**ච්චාදිනා. **පරානුවත්තනාදීහි** අඤ්ඤස්ස යස්ස කස්සචි අනුවත්තනාදීහි **නිබ්බින්දෙන** උබ්බෙගං පත්තෙන **අප්පකතෙ** අනධිගතෙ බුද්ධිවිසයෙ එව **ඉහ** ඉමස්මිං කිස්මිඤ්චි වත්ථුම්හි කතා යා **ථුති** සංරාධනසඞ්ඛාතා පසංසා අත්ථි, සා අයං අප්පකතත්ථුති නාම සියාති. පරෙසමනුවත්තනමිති ච, තං ආදි යෙසං පරපීළාදීනමිති ච, න පකතොති ච, රකාරො සන්ධිජො, අප්පකතෙ කතා ථුතීති ච වාක්‍යං.

314. **සුඛං ජීවන්ති හරිණා, වනෙස්ව'පරසෙවිනො;**
අනායාසොපලාභෙහි, ජලදබ්බඞ්කුරාදිහි.

314. උදාහරති **"සුඛ"**මිච්චාදි. ජලෙහි **දබ්බඞ්කුරෙහි** දබ්බතිණුග්ගමෙහි. **ආදිසද්දෙන** තරුපල්ලවාදීහි. කීදිසෙහි? **අනායාසෙන** සෙවාපරික්ලෙසාදිනා විනා **උපලාභෙහි** පාපුණිතබ්බෙහි. පරමඤ්ඤං කිඤ්චි න සෙවන්ති සීලෙනෙති **අපරසෙවිනො**. පරචිත්තාරාධනබ්‍යසනපරම්මුඛා හරිණා වනෙසු **සුඛං** නිරාකුලං ජීවන්තීති. එත්ථ රාජානුවත්තනක්ලෙසනිබ්බින්දෙන සන්නිහිතා මිගවුත්ති පසංසිතාති.

314. ඉදානි උදාහරති **"සුඛ"**මිච්චාදිනා. **හරිණා** මිගා **අපරසෙවිනො** වුත්තිං නිස්සාය පරං අසෙවමානා **අනායාසොපලාභෙහි** පරපරිග්ගහාභාවතො පරසෙවාපරිස්සමං විනා ලබ්භනීයෙහි **ජලදබ්බඞ්කුරාදිහි** උදකදබ්බඞ්කුරරුක්ඛලතාපල්ලවාදීහි **වනෙසු** ඉච්ඡිතිච්ඡිතාරඤ්ඤෙසු **සුඛං ජීවන්ති** සුඛජීවනං කරොන්තීති. එත්ථ රාජසෙවාබ්‍යසනප්පත්තෙන කෙනචි අනධිගතාපි මිගජීවිකා පසංසිතා හොති. පරං න සෙවන්ති සීලෙනාති ච, අභාවො ආයාසස්සෙති ච, තෙන උපලභිතබ්බාති ච, දබ්බානං අඞ්කුරානීති ච, ජලඤ්ච දබ්බඞ්කුරානි චෙති ච, තානි ආදි යෙසං පල්ලවාදීනමිති ච විග්ගහො.

315. **උත්තරං උත්තරං යත්ථ, පුබ්බපුබ්බවිසෙසනං;**
සියා එකාවලී සා'යං, ද්විධා විධිනිසෙධතො.

315. එකාවලිං කථයති **"උත්තර"**මිච්චාදිනා. **යත්ථ** වුත්තියං **උත්තරං උත්තරං** උපරිට්ඨානමුපරිට්ඨානං පුබ්බස්ස පුබ්බස්ස විසෙසනං විධිනිසෙධනවසෙන එකාවලි නාම සියා. **අයං** එකාවලි **විධිනිසෙධතො** විධිවසෙන නිසෙධනවසෙන ච ද්විධා.

315. ඉදානි එකාවලිං දස්සෙති **"උත්තර"**මිච්චාදිනා. **යත්ථ** උත්තියං **උත්තරං උත්තරං** උපරූපරිභවං පදං **පුබ්බපුබ්බවිසෙසනං** පුබ්බපුබ්බපදස්ස විධිනිසෙධනවසෙන විසෙසනං හොති, සා එකාවලි නාම සියා. **අයං** එකාවලි **විධිනිසෙධතො** විධිනිසෙධවසෙන ද්විධා හොතීති. උත්තරං පුබ්බන්ති ඨානූපචාරෙන ඨානීභූතං පදමෙව වුච්චති. පුබ්බස්ස පුබ්බස්ස විසෙසනමිති ච, එකතො ආවලියන්ති සංවලියන්ති පදානි එතායාති ච, විධිවිධානඤ්ච නිසෙධො පටිසෙධො චාති ච වාක්‍යං. එත්ථ ''උත්තරං උත්තර''න්ති ච ''පුබ්බස්ස පුබ්බස්ස''ඉති ච කමෙන විසෙසනවිසෙස්‍යගුණෙන බ්‍යාපනිච්ඡායං නිබ්බචනං, විසෙස්‍යගුණං ගම්මමානමෙව.

විධිඑකාවලි

316. **පාදා නඛාලිරුචිරා,**
නඛාලී රංසිභාසුරා;
රංසී තමොපහානෙක [...පහාරෙක (සී.)] -
රසා සොභන්ති සත්ථුනො.

316. උදාහරති **"පාදා"**ඉච්චාදි. සුගම්මං. එත්ථ පාදාදීනං විසෙස්‍යානං නඛාලිරුචිරත්තාදිවිධානෙන විසෙසනෙන විසෙසිතබ්බත්තා අයං විධිඑකාවලි.

316. ඉදානි උදාහරති **"පාදා"**ඉච්චාදිනා. සත්ථුනො පාදා **නඛාලිරුචිරා** නඛපන්තීහි මනුඤ්ඤා **නඛාලී** නඛපන්තියො **රංසිභාසුරා** රංසීහි දිබ්බමානා **රංසී** කන්තියො **තමොපහානෙකරසා** අන්ධකාරවිධමනෙ අසහායකිච්චා හුත්වා සොභන්තීති. එත්ථ පාදාදීනං පුබ්බපදානං නඛාලිරුචිරත්තාදිවිධායකෙහි උත්තරඋත්තරවිසෙසනෙහි විසෙසිතත්තා අයං විධිඑකාවලි නාම. නඛානං ආලි පාළීති ච, නඛාලීහි රුචිරාති ච, රංසීහි භාසුරාති ච, තමසො අපහාරො අපහරණමිති ච, සො එකො රසො කිච්චං එතාසං රංසීනමිති ච විග්ගහො.

නිසෙධඑකාවලි

317. **අසන්තුට්ඨො යතී නෙව,**
සන්තොසො නා'ලයාහතො;
නා'ලයො යො සජන්තුනං,
නා'නන්තබ්‍යසනාවහො.

317. **"අසන්තුට්ඨො"**ඉච්චාදි. **අසන්තුට්ඨො** චතුපච්චයසන්තොසවසෙන යො කොචි යති නාම නෙව සියා. **ආලයෙන** තණ්හාය ආහතො ච යො, සො සන්තොසො නාම න හොති. යො **ජන්තුනං** සත්තානං අනන්තබ්‍යසනාවහො න හොති, සො ආලයො නාම න භවතීති. අසන්තුට්ඨාදීනං යතිත්තාදිනිසෙධනවසෙන විසෙසනානං පවත්තියා නිසෙධඑකාවලි අයං.

317. **"අසන්තුට්ඨො"**ඉච්චාදි. **අසන්තුට්ඨො** චීවරාදීසු චතූසු පච්චයෙසු දස්සිතද්වාදසවිධසන්තොසානං අඤ්ඤතරෙන අසන්තුට්ඨො **යති න එව** භික්ඛු නාම න හොති. **ආලයාහතො** තණ්හාය පහතො සන්තොසො න හොති. යො ජන්තුනං **අනන්තබ්‍යසනාවහො න** යො සත්තානං අපරියන්තපීළාපාපකො න හොති, සො ආලයො න හොතීති.

අසන්තුට්ඨාදීනං යතිභාවාදිපටිසෙධවසෙන විසෙසනානං පවත්තත්තා අයං නිසෙධඑකාවලි නාම. අසන්තුට්ඨපදං යතිසහිතසකලසත්තසමුදායස්ස සාධාරණභාවෙන යීතං, යති න භවතීති යතිතො අඤ්ඤෙසු සකලසත්තසඞ්ඛාතෙසු අවයවෙසු පතිට්ඨාපනතො ''අසන්තුට්ඨො''ති විසෙසො, ''යති නෙ''ති ඉදං විසෙසනං. සෙසෙසුපි විසෙසනවිසෙසෙයත්තං වුත්තනියාමෙන යථාරහං යොජෙතබ්බං. න සන්තුස්සතීති ච, ආලයෙන හතොති ච, නත්ථි අන්තො එතෙසමිති ච, තානි ච තානි බ්‍යසනානි චෙති ච, තානි ආවහතීති ච වාක්‍යං.

318. **යහිං භූසියභූසත්තං, අඤ්ඤමඤ්ඤං තු වත්ථුනං;**
විනාව සදිසත්තං තං, අඤ්ඤමඤ්ඤවිභූසනං.

318. අඤ්ඤමඤ්ඤමාහ **''යහි''**මිච්චාදිනා. යහිං සදිසත්තං විනා එව **වත්ථුනං** පදත්ථානං අඤ්ඤමඤ්ඤං භූසියභූසත්තං, තං අඤ්ඤමඤ්ඤං නාම විභූසනමලඞ්කාරොති.

318. ඉදානි අඤ්ඤමඤ්ඤාලඞ්කාරං දස්සෙති **''යහි''**මිච්චාදිනා. **යහිං** අලඞ්කාරෙ සදිසත්තං විනා එව වත්ථුනං අඤ්ඤමඤ්ඤං තු **භූසියභූසත්තං** අලඞ්කාරියඅලඞ්කාරත්තං හොති, **තං** අඤ්ඤමඤ්ඤවිභූසනං හොතීති. භූසියඤ්ච භූසා චාති ච, තාසං භාවොති ච, අඤ්ඤඤ්ච අඤ්ඤඤ්චෙති ච විග්ගහො. ''අඤ්ඤමඤ්ඤ''න්ති එත්ථ ඡට්ඨ්‍යන්තඅසඞ්ඛ්‍යමඛ්‍යයං, සසඞ්ඛ්‍යො චෙති ''භූසියභූසත්ත''න්ති ඉමස්ස විසෙසනං කත්වා වත්තබ්බං. අලඞ්කාරියමපෙක්ඛාය අලඞ්කාරවත්ථු ච, තමපෙක්ඛාය අලඞ්කාරියවත්ථු ච අඤ්ඤමඤ්ඤං නාම. තන්දීපකාලඞ්කාරොපි තදත්ථියෙන තන්නාමකො හොති.

319. **බ්‍යාමංසුමණ්ඩලං තෙන, මුනිනා ලොකබන්ධුනා;**
මහන්තිං වින්දතී කන්තිං, සොපි තෙනෙව තාදිසිං.

319. උදාහරති **''බ්‍යාමංසු''**ඉච්චාදිනා. සුබොධං.

319. ඉදානි උදාහරති **''බ්‍යාමංසු''**ඉච්චාදිනා. **බ්‍යාමංසුමණ්ඩලං** බ්‍යාමපභාමණ්ඩලං **ලොකබන්ධුනා තෙන මුනිනා** කරණභූතෙන **මහන්තිං** මහතිං පූජනීයං වා **කන්තිං** සොභං **වින්දති** සෙවති, **සොපි** මුනි **තෙන එව** බ්‍යාමංසුමණ්ඩලෙන තාදිසිං කන්තිං වින්දතීති. අඤ්ඤමඤ්ඤං අසදිසානං බ්‍යාමංසුමණ්ඩලමුනිසඞ්ඛාතානං ද්වින්නං වත්ථූනං බ්‍යාමංසුමණ්ඩලං පඨමවාක්‍යෙ අලඞ්කාරියං හොති, මුනිපදත්ථො අලඞ්කාරො හොති. අපරවාක්‍යෙ ඉමෙ ද්වෙ විපල්ලාසෙන අලඞ්කාරියඅලඞ්කාරා හොන්ති. අංසූනං මණ්ඩලමිති ච, බ්‍යාමං එව අංසුමණ්ඩලමිති ච, ලොකො බන්ධු අස්සෙති ච, සා විය දිස්සතීති ච විග්ගහො.

320. **කථනං සහභාවස්ස, ක්‍රියාය ච ගුණස්ස ච;**
සහවුත්තීති විඤ්ඤෙය්‍යං, තදුදාහරණං යථා.

320. සහවුත්තිං වදති **''කථන''**මිච්චාදිනා. සුබොධං.

320. ඉදානි සහවුත්තිං දස්සෙති **''කථන''**මිච්චාදිනා. ක්‍රියාය ගුණස්ස චාති ද්වින්නං **සහභාවස්ස** සහත්තස්ස කථනං සහවුත්තීති විඤ්ඤෙය්‍යං. **තදුදාහරණං යථා** තස්ස උදාහරණං එවං වක්ඛමානනයෙන දට්ඨබ්බන්ති. සහ සද්ධිං භවනමිති ච, සහභාවස්ස වුත්ති කථනමිති ච, තස්ස උදාහරණමිති ච විග්ගහො. සහභාවො චන්දරස්මිනඛංසුආදීනං පදත්ථානං. එවං සන්තෙපි තෙසං තංසහත්තං යස්සං ක්‍රියායං ගුණෙ වා භවතීති සහත්තං ක්‍රියාගුණානං හොතීති කත්වා ''කථනං සහභාවස්ස ක්‍රියාය ච ගුණස්ස වා''ති වුත්තං.

ක්‍රියාසහවුත්ති

321. **ජලන්ති චන්දරංසීහි, සමං සත්ථු නඛංසවො;**
විජම්භති ච චන්දෙන, සමං තම්මුඛචන්දිමා.

321. **''ජලන්ති''**ඉච්චාදි. සමන්ති සහ, තස්ස සත්ථුනො මුඛචන්දිමා. සෙසං සුබොධං. එත්ථ ජලනවිජම්භනානං උභයසාධාරණානං ක්‍රියානං සහභාවො විහිතොති ක්‍රියාසහවුත්ති අයන්ති.

321. ඉදානි යථාපටිඤ්ඤාතඋදාහරණං දස්සෙති **''ජලන්ති''**ඉච්චාදිනා. **සත්ථු** සත්ථුනො **නඛංසවො** නඛකිරණා චන්දරංසීහි සමං ජලන්ති, තම්මුඛචන්දිමා ච චන්දෙන සමං විජම්භතීති. එත්ථ උභයපදත්ථානං සාධාරණභූතජලනවිජම්භනක්‍රියානං සහභාවස්ස වුත්තත්තා එසා ක්‍රියාසහවුත්ති නාම. චන්දස්ස රංසියොති ච, නඛානං අංසවොති ච, තස්ස සත්ථුනො මුඛන්ති ච, තමෙව චන්දිමසදිසත්තා චන්දිමාති ච වාක්‍යං. **සමං**ඉති **සහ**පරියායො නිපාතො.

ගුණසහවුත්ති

322. **ජිනොදයෙන මලිනං, සහ දුජ්ජනචෙතසා;**
පාපං දිසා සුවිමලා, සහ සජ්ජනචෙතසා.

322. **‘‘ජිනොදයෙන’’**ච්චාදි. **ජිනොදයෙන** කරණභූතෙන, හෙතුභූතෙන වා දුජ්ජනචෙතසා සහ පාපං **මලිනං** කිලිට්ඨං, **සජ්ජනචෙතසා** සහ **දිසා** දසවිධාපි **සුවිමලා** අච්චන්තනිම්මලා සුවිමලයසොමාලාවලයිතත්තා සජ්ජනචෙතො පාපාපගමෙනෙති. එත්ථ මලිනත්තස්ස ච සුවිමලත්තස්ස ඤායසම්බන්ධිනො සහභාවො වුත්තොති අයං ගුණසහවුත්ති.

322. **‘‘ජිනො’’**ඉච්චාදි. **ජිනොදයෙන** ජිතමාරස්ස භගවතො පාතුභාවෙන, කරණභූතෙන හෙතුභූතෙන වා **පාපං** ලොභාදිධම්මං **දුජ්ජනචෙතසා** දුජ්ජනානං චිත්තෙන සහ **මලිනං** කිලිට්ඨං හොති. ඉමිනායෙව ජිනොදයෙන **දිසා** දස දිසායො **සජ්ජනචෙතසා සහ සුවිමලා** සජ්ජනචෙතසන්තානතො පාපානං අපගමෙන කිත්තිමාලාය භුවනත්තයෙ පත්ථටත්තා අතිනිම්මලාති උභයපදත්ථානං සාධාරණභූතමලිනභාවසුවිමලභාවසඞ්ඛාතස්ස ගුණස්ස සහභාවස්ස වුත්තත්තා එසා ගුණසහවුත්ති නාම. ජිනස්ස උදයොති ච, දුජ්ජනානං චෙතොති ච, විගතං මලං එතාහිති ච, සු අතිසයෙන විමලාති ච, සන්තො ච තෙ ජනා චෙති ච, තෙසං චෙතොති ච වාක්‍යං.

323. **විරොධීනං පදත්ථානං, යත්ථ සංසග්ගදස්සනං;**
සමුක්කංසාභිධානත්ථං, මතා සා’යං විරොධිතා.

323. විරොධං විභාවෙති **‘‘විරොධීන’’**මිච්චාදි. **විරොධීනං** අඤ්ඤමඤ්ඤවිරුද්ධානං ක්‍රියාදීනං **යත්ථ** වුත්තිවිසෙසෙ **සංසග්ගස්ස** සන්නිධිනො දස්සනං, කිමත්ථං? **සමුක්කංසස්ස** අතිසයස්ස **අභිධානත්ථං** කථනත්ථාය, සා අයං **විරොධිතා** විරොධීති මතා.

323. ඉදානි විරොධාලඞ්කාරං දස්සෙති **‘‘විරොධීන’’**මිච්චාදිනා. **යත්ථ** උත්තිවිසෙසෙ **සමුක්කංසාභිධානත්ථං** වණ්ණනීයවත්ථුගතඅධිකකථනාය **විරොධීනං** අඤ්ඤමඤ්ඤවිරුද්ධානං **පදත්ථානං** ක්‍රියාගුණාදීනං **සංසග්ගදස්සනං** සන්නිට්ඨානදස්සනං සම්බන්ධදස්සනං හොති, **සා අයං** උත්ති විරොධිතාති මතාති. විරොධො එතෙසං ගුණාදීනං අත්ථීති ච, සංසග්ගස්ස සම්බන්ධස්ස දස්සනමිති ච, සමුක්කංසස්ස අධිකස්ස අභිධානන්ති ච, විරොධීනං භාවො අසඞ්ගහිතොති ච වාක්‍යං. විරොධිතාදීපකවුත්ති තදත්ථෙන තන්නාමිකා හොති.

324. **ගුණා සභාවමධුරා, අපි ලොකෙකබන්ධුනො;**
සෙවිතා පාපසෙවීනං, සම්පදූසෙන්ති [සම්පදූසන්ති (ක.)] **මානසං.**

324. උදාහරති **‘‘ගුණා’’**ඉච්චාදි. **ලොකෙකබන්ධුනො** ලොකනාථස්ස **සභාවමධුරා** සාධුජනසම්පීණනෙකචාතුරා අපි **ගුණා** අරහන්තතාදයො **සෙවිතා** පාපසෙවීහි තෙසං පාපසෙවීනං මානසං **සම්පදූසෙන්ති** දොසදුට්ඨාපාදනවසෙනාවිකරොන්ති ‘‘තාදිසො ගුණාතිසයො තස්සා’’ති. එත්ථ ගුණානං සභාවමධුරානං පීතිවිසෙසුප්පාදනයොග්ගානං සම්පදූසනෙන සහ විරොධොති දට්ඨබ්බං.

324. උදාහරති **‘‘ගුණා’’**ඉච්චාදිනා. **ලොකෙකබන්ධුනො** බුද්ධස්ස **ගුණා** අරහත්තාදයො **සභාවමධුරා අපි** පකතිමධුරා අපි **සෙවිතා** පාපසෙවීහි සෙවිතා සමානා පාපසෙවීනං මානසං **සම්පදූසෙන්ති** අතිසයෙන කොපෙන්තීති. එවං හීනාධිමුත්තිකෙහි සහිතුමසක්කුණෙය්‍යො තස්ස ගුණාතිසයො වත්තති. නනු සභාවමධුරො ගුණො පීතිං විනා සම්පදූසනං න කරෙය්‍ය, සම්පදූසනම්පි තාදිසසභාවමධුරං විනා න භවෙය්‍යාති අඤ්ඤොඤ්ඤවිරුද්ධානමෙසං මධුරගුණසම්පදූසනක්‍රියානං සංසග්ගගුණාධිකදස්සනත්ථන්ති ලක්ඛණෙන යොජෙතබ්බං. **අපිසද්දො** විරොධත්ථෙ වත්තතෙ. සභාවෙන මධුරාති ච, එකො ච සො බන්ධු චාති ච, ලොකස්ස එකබන්ධූති ච, පාපං සෙවන්ති සීලෙනාති ච වාක්‍යං.

325. **යස්ස කස්සචි දානෙන, යස්ස කස්සචි වත්ථුනො;**
විසිට්ඨස්ස ය’මාදානං, පරිවුත්තීති සා මතා.

325. පරිවුත්තිං පවත්තෙති **‘‘යස්ස’’**ඉච්චාදිනා. **යස්ස කස්සචීති** පටිග්ගාහකං දස්සෙති. විසිට්ඨස්ස යං ආදානන්ති සම්බන්ධො. සෙසං සුබොධං.

325. ඉදානි පරිවුත්තිං දස්සෙති **‘‘යස්ස කස්සචි’’**ච්චාදිනා. **යස්ස කස්සචි වත්ථුනො** බුද්දකවත්ථුනො **යස්ස කස්සචි** පටිග්ගාහකස්ස **දානෙන** හෙතුභූතෙන **විසිට්ඨස්ස** උත්තමවත්ථුනො යං **ආදානං** ගහණං අත්ථි, සා පරිවුත්තීති මතාති. දානග්ගහණපරිවුත්තත්තා පරිවුත්ති නාම.

326. **පුරා පරෙසං දත්වාන, මනුඤ්ඤං නයනාදිකං;**
මුනිනා සමනුප්පත්තා, දානි සබ්බඤ්ඤුතාසිරී [මුනින්ද සමනුප්පත්තා, දානි සබ්බඤ්ඤුතාසිරිං (ක.)].

326. උදාහරති **‘‘පුරා’’**ඉච්චාදි. සුබොධං. එත්ථ නයනාදිදානෙන සබ්බඤ්ඤුතාසිරියා ආදානන්ති පරිවුත්ති අයං.

326. ඉදානි උදාහරති **"පුරා"**ඉච්චාදිනා. මුනිනා **පුරා** පුබ්බෙ පරෙසං මනුඤ්ඤං නයනාදිකං දත්වාන ඉදානි **සබ්බඤ්ඤුතාසිරී** සබ්බඤ්ඤුතාසඞ්ඛාතා අනඤ්ඤසාධාරණා සිරී සමනුපත්තාති. ඉහ යස්ස දින්නං තතො එව ගහණෙ පරිවුත්තිසද්දස්ස නිරුළ්හත්තා නයනාදීනං දානෙන සබ්බඤ්ඤුතාසිරියා ආදානතො, දානාභාවෙ ආදානාභාවතො ච පටිග්ගාහකජනෙ අවිජ්ජමානෙපි සබ්බඤ්ඤුතා විජ්ජමානත්තෙන පරිකප්පිතාති පරිවුත්ති හොති. තෙනෙව දණ්ඩියං–

> "සත්ථප්පහරණං දත්වා, භුජෙන තව රාජුනං;
> චිරං චිතාහටො තෙසං, යසො කුමුදපණ්ඩරො"ති [කාබ්‍යාදාස 2.356].

ඉමස්මිං උදාහරණෙ පච්චත්ථිකානං ආයුධප්පහාරං දත්වා තව බාහුනා තෙසං රාජූනං චිරං රාසිකතො කෙරවනිම්මලො යසො ආහටොති. දදාති කම්මයුත්තතො එව ආදානං දස්සෙත්වා පරිවුත්තිවුටා කතා. නයනානි ආදීනි යස්ස උත්තමඞ්ගාදිනොති ච, සබ්බං ජානාතීති ච, තස්ස භාවොති ච වාක්‍යං.

327. **කිඤ්චි දිස්වාන විඤ්ඤාතා,**
පටිපජ්ජති තංසමං;
සංසයාපගතං වත්ථුං,
යත්ථ සො'යං භමො මතො.

327. භමං සම්භාවෙති **"කිඤ්චී"**තිආදිනා. **විඤ්ඤාතා** පුරිසො **කිඤ්චි දිස්වා** උජ්ජලනාදිකං දිස්වාන **තංසමං** තස්ස පුරෙ දිස්සමානස්ස පදත්ථස්ස සදිසමඤ්ඤං වත්ථුං **සංසයාපගතං** අසන්නිධිං කත්වා **පටිපජ්ජති** ජානාති **යත්ථ** විසෙසෙ, සායං භමො මතො.

327. ඉදානි භමාලඞ්කාරං දස්සෙති **"කිඤ්චි"**ඉච්චාදිනා. **යත්ථ** උත්තිවිසෙසෙ **විඤ්ඤාතා** අවබොධකාරකො **කිඤ්චි** දිසාවිලොචනාදිකං දිස්වාන **තංසමං** වත්ථුං තෙන දිස්සමානවත්ථුනා තුල්‍යමඤ්ඤං වත්ථුං **සංසයාපගතං** නිස්සංසයං කත්වා **පටිපජ්ජති** ජානාති, **සො අයං** අලඞ්කාරො භමොති මතොති. තෙන තස්ස වා සමන්ති ච, සංසයො අපගතො එතස්මාති ච, භමනං අනවට්ඨානං වත්ථුනන්ති ච විග්ගහො. සංසයාපගතන්ති ක්‍රියාවිසෙසනං.

328. **සමං දිසාසු'ජ්ජලාසු, ජිනපාදනඛංසුනා;**
පස්සන්තා අභිනන්දන්ති, චන්දාතපමනා ජනා.

328. උදාහරති **"සම"**මිච්චාදි. ජිනස්ස පාදෙසු නඛංසුනා **දිසාසු** සබ්බාසු **සමං** එකතො **උජ්ජලාසු** සජොතීසු තා උජ්ජලා දිසා පස්සන්තා ජනා, චන්දාතපොති මනො යෙසං තෙ තථාවිධා. **අභිනන්දන්ති** සන්තුස්සන්තීති.

328. ඉදානි උදාහරති **"සම"**මිච්චාදිනා. **ජිනපාදනඛංසුනා** කරණභූතෙන **දිසාසු** දසසු **සමං** එකක්ඛණෙ උජ්ජලාසු තා උජ්ජලා දිසා පස්සන්තා ජනා **චන්දාතපමනා** චන්දාතපොති පවත්තචිත්තා අභිනන්දන්තීති. විජ්ජමානනඛමරීචියං බුද්ධිමකත්වා චන්දාතපෙ බුද්ධියා පවත්තාපනතො භමො නාම. **සම**න්ති අසඞ්ඛ්‍යං. චන්දාතපොඉති මනො යෙසන්ති වාක්‍යං.

329. **පවුච්චතෙ යං නාමාදි,**
කවීනං භාවබොධනං;
යෙන කෙනචි වණ්ණෙන,
භාවොනාමා'ය'මීරිතො.

329. භාවං භාවෙති **"පවුච්චතෙ"**ච්චාදිනා. කවීනං **භාවො** අධිප්පායො, තං බොධෙතීති **භාවබොධනං** යං නාමාදි. **ආදි**සද්දෙන විසෙසනවාක්‍යානං ගහණං. **යෙන කෙනචි** නිසෙධනරූපෙන ආකාරෙන පවුච්චතෙ, අයං භාවො නාම ඊරිතොති.

329. ඉදානි භාවාලඞ්කාරං දස්සෙති **"පවුච්චතෙ"** ඉච්චාදිනා. කවීනං වත්තූනං **භාවබොධනං** අධිප්පායපකාසකං යං **නාමාදි** නාමපදවිසෙසනපදාදි යෙන කෙනචි **වණ්ණෙන** ආකාරෙන සාගරාදිඅත්ථන්තරං පටිසෙධෙත්වා වා නො වා පවුච්චතෙ, අයං භාවො නාමාති ඊරිතොති. නාමං ආදි යස්ස විසෙසනවාක්‍යද්වයස්සෙති ච, භාවං බොධෙතීති ච වාක්‍යං. කවීනං අධිප්පායසඞ්ඛාතභාවපකාසකො උත්තිවිසෙසො තදත්ථෙන භාවො නාම, තස්ස නිස්සයභූතං නාමාදිපදසන්තානං ඉහ නිස්සිතොපචාරෙන භාවො නාමාති ඊරිතං.

330. **නනු තෙයෙ'ව සන්තා නො,**
සාගරා න කුලාචලා;
මනම්පි මරියාදං යෙ,
සංවට්ටෙපි ජහන්ති නො.

330. උදාහරති **“නනු”**ච්චාදි. **මනම්පීති** ඊසකම්පි. **මරියාදන්ති** අත්තනො ආචාරසීමං, **සංවට්ටෙපි** පලයකාලෙපි. සෙසං සුබොධං. එත්ථ න ඉමෙ පකතිසමුද්දාදයො සමුද්දාදයො හොන්ති, යෙ පලයකාලෙ අත්තනො වෙලානුල්ලඞ්ඝනසඞ්ඛාතං අචලත්තසඞ්ඛාතඤ්ච මරියාදං පරිච්චජන්ති. කිඤ්චරහි සන්තා එවෙතෙ සමුද්දාදයො, යෙ යදි පලයකාලෙපි සමාපතෙය්‍යුං, තදාපි අත්තනො මරියාදං න මුඤ්චන්ති. කොචි විපත්තිං පත්තො නිරතිසයං ධීරත්තමත්තනොවබොධෙතීති අඤ්ඤනිසෙධෙන කථිතං නාමං කවිසභාවං යථාවුත්තං බොධෙතීති භාවොයමිති.

330. ඉදානි උදාහරති **“නනු”**ච්චාදිනා. **සාගරා** සංවට්ටකාලෙ තීරමරියාදං අතික්කමෙන්තා පකතිසමුද්දා සාගරා න භවන්ති. **කුලාචලා** තාදිසකාලෙ අචලසඞ්ඛාතමරියාදමතික්කමෙන්තා සත්ත කුලපබ්බතා කුලාචලා නාම න භවන්ති. කිඤ්චරහි සාගරාදයො. **යෙ** සාධවො **සංවට්ටෙපි** සබ්බවත්ථුවිනාසකකප්පවිනාසකාලෙපි **මරියාදං** අත්තනො ආචාරමරියාදං **මනම්පි** ඊසකම්පි නො ජහන්ති. සන්තා එව තෙ සාගරාදයො නාම හොන්ති නනූති. කොචි බ්‍යසනං පත්තො අත්තනො අනඤ්ඤසාධාරණං ධීරත්තං පකාසෙතීති ඉහ සාගරාදිඅත්ථන්තරපටිසෙධරූපෙන දස්සිතසාගරාදිනා වත්තුනො අකම්පනාධිප්පායං අවබොධෙතීති අයං භාවාලඞ්කාරො නාම. **මනන්ති** අප්පකාලවාචකමසඞ්ඛ්‍යං. **අපීති** සම්භාවනෙ.

331. **අඞ්ගඞ්ගීභාවා සදිස-බලභාවා ච බන්ධනෙ;**
සංසග්ගො’ලඞ්කතීනං යො, තං මිස්සන්ති පවුච්චති.

331. මිස්සං දස්සෙති **“අඞ්ග”**ඉච්චාදිනා. **අඞ්ග**මුපකාරකං, **අඞ්ගී** උපකාරියං, තෙසං භාවො **අඞ්ගඞ්ගිභාවො** සාධියසාධනත්තං, තතො ච. සදිසං සමං බලං යෙසං තෙ, තෙසං භාවො අඞ්ගඞ්ගිභාවමන්තරෙන අප්පධානභාවෙනාවට්ඨානං තතො ච හෙතුතො. **බන්ධනෙ** විසයෙ, යො අලඞ්කතීනං **සංසග්ගො** එකත්ථ සන්නිධානං, තං මිස්සන්ති පවුච්චති.

331. ඉදානි මිස්සාලඞ්කාරං දස්සෙති **“අඞ්ගඞ්ගී”**ච්චාදිනා. **අඞ්ගඞ්ගීභාවා** උපකාරකඋපකාරියසඞ්ඛාතපටිපාදකපටිපාදනීයසභාවෙන හෙතුභූතෙන **සදිසබලභාවා** ච සාධියසාධනභාවං විනා සමානබලවන්තභාවෙන ච **බන්ධනෙ** පජ්ජාදිබන්ධනවිසයෙ **අලඞ්කතීනං** අලඞ්කාරානං යො **සංසග්ගො** සන්නිධානං, තං මිස්සන්ති පවුච්චතීති. අඞ්ගං සාධනං අස්ස සාධියස්ස අත්ථීති ච, අඞ්ගඤ්ච අඞ්ගී චෙති ච, තෙසං භාවො සාධියසාධනසඞ්ඛාතො සම්බන්ධොති ච, සදිසං බලං යෙසමලඞ්කාරානමිති ච, තෙසං භාවො අඤ්ඤමඤ්ඤනිරපෙක්ඛතාති ච, මිස්සනං මිස්සීභවනමිති ච වාක්‍යං.

අඞ්ගඞ්ගිභාවමිස්ස

332. **පසත්ථා මුනිනො පාද-නඛරංසිමහානදී;**
අහො ගාළ්හං නිමුග්ගෙපි, සුඛයතො’ව තෙ ජනෙ.

332. උදාහරති **“පසත්ථා මුනි”**ච්චාදි. මුනිනො පාදෙසු නඛා තෙසං රංසි එව මහානදීසදිසත්තා **මහානදී,** සා **පසත්ථා** අච්ඡරියප්පත්තිසබ්භාවතො **ගාළ්හ**මච්චන්තං නිමුග්ගෙපි තෙ ජනෙ සුඛයතොව, **අහො** අච්ඡරියං යතො සෙසනදීවිධුරං. ‘‘අයං අත්තනි ගාළ්හං නිමුග්ගෙපි සුඛයතී’’ති එත්ථ ‘‘නිමුග්ගෙපී’’ති සමාධිනො සාධියත්තෙනඞ්ගිතායාවට්ඨිතස්ස ‘‘පාදනඛරංසිමහානදී’’ති රූපකං සාධනත්තෙනඞ්ගතායාවට්ඨිතන්ති මිස්සමිදමලඞ්කරණං.

332. ඉදානි උදාහරති **“පසත්ථා”** ඉච්චාදිනා. **මුනිනො පසත්ථා** අච්ඡරියත්තා පසංසනීයා **පාදනඛරංසිමහානදී** චරණනඛකිරණසඞ්ඛාතමහාගඞ්ගා **ගාළ්හං** අතිසයෙන නිමුග්ගෙපි තෙ **ජනෙ** සාධුසප්පුරිසෙ **සුඛයති එව** සුඛිතෙ කතො එව. **අහො** අච්ඡරියං සෙසනදීනමෙසා පවත්ති විරුද්ධාති. එත්ථ සාධනීයභාවෙන අඞ්ගිනො ‘‘නිමුග්ගෙ’’ති සමාධිඅලඞ්කාරස්ස ‘‘පාදනඛරංසිමහානදී’’ති රූපකාලඞ්කාරො සාධනභාවෙන අඞ්ගන්ති කත්වා අඞ්ගාඅඞ්ගීභාවෙන ඉමෙසං අලඞ්කාරානං මිස්සිතා. පාදෙසු නඛාති ච, තෙසං රංසීති ච, මහතී ච සා නදී චෙති ච, මහානදී විය මහානදී පාදනඛරංසියො එව මහානදීති ච වාක්‍යං. **ගාළ්හන්ති** ක්‍රියාවිසෙසනං. ගාළ්හං නිමුජ්ජනං යෙ අකංසු, තෙපීති යොජනා. සුඛසමඞ්ගිනො ජනා සුඛිතෙ සුඛෙ කරොතීති වාක්‍යං.

සදිසබලභාවමිස්ස

333. **වෙසො සභාවමධුරො, රූපං නෙත්තරසායනං;**
මධූවමුනිනො වාචා, න සම්පීණෙති කං ජනං.

333. **“වෙසො”**ඉච්චාදි සුබොධං. ඉදං පන සමාධිරූපකොපමාමිස්සසදිසබලන්ති.

333. **“වෙසො”**ඉච්චාදි. මුනිනො **සභාවමධුරො** පකතිමධුරො **වෙසො** ජිනාවෙණිකො බුද්ධවෙසො ච **නෙත්තරසායනං රූපං** ලක්ඛණානුබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං රූපඤ්ච **මධූව** මධුරත්තෙන මධුසමානා **වාචා** භාරතී ච කං ජනං

න සම්පීණෙතීති. ‘‘සභාවමධුරො’’ති සමාධිඅලඞ්කාරො ච, ‘‘නෙත්තරසායන’’න්ති රූපකාලඞ්කාරො ච, ‘‘මධුවා’’ති උපමාලඞ්කාරො චාති ඉමෙ තයො පීණනෙ අඤ්ඤමඤ්ඤාපෙක්ඛරහිතත්තා තුල්‍යබලාති ඉමෙසං මිස්සත්තං හොති. සභාවෙන මධුරොති ච, රසීයති අස්සාදීයතීති ච, රසො රසභූතො ආයනං ගති පවත්ති අස්සාති රසායනං, රසවත්ථු. රසායනමිව රූපං රසායනං, නෙත්තානං රසායනන්ති ච වාක්‍යං.

334. **ආසී නාම සියා’ත්ථස්ස,**
ඉට්ඨස්සා’සීසනං යථා;
තිලොකෙකගතී නාථො,
පාතු ලොක’මපායතො.

334. ආසිං දස්සෙති **‘‘ආසි’’**ච්චාදිනා. **ඉට්ඨස්ස** අභිමතස්ස වත්ථුනො **ආසීසනං** පත්ථනමිත්‍යනුවදිත්වා ආසී නාම සියාති විධීයතෙ. **‘‘යථෙ’’**ත්‍යුදාහරති. **තිලොකස්ස** ලොකත්තයවත්තිනො ජනස්ස **එකගති** අසහායගති පටිසරණභූතො නාථො **ලොකං** සත්තලොකං අපායතො **පාතු** පාලෙතූති. එත්ථාතිලසිතං පාලනමාසීසිතන්ති.

334. ඉදානි ආසීඅලඞ්කාරං දස්සෙති **‘‘ආසී’’** ඉච්චාදිනා. **ඉට්ඨස්ස අත්ථස්ස** ඉච්ඡිතවත්ථුනො **ආසීසනා** පත්ථනා ආසී නාම සියා. **යථා** තත්ථොදාහරණමෙවං. **තිලොකෙකගති** තිභවස්ස අසහායසරණභූතො **නාථො** ලොකසාමි **ලොකං** සත්තලොකං අපායතො **පාතු** රක්ඛතූති. ආසී නාම පත්ථනා, තද්දීපිකාපි උත්ති තන්නාමිකාව හොති. ‘‘තිලොකෙකගතී’’ති ඉමස්මිං උදාහරණෙ පාලනං ආසීසිතං. තිණ්ණං ලොකානං සමාහාරොති ච, එකොයෙව ගති පටිසරණන්ති ච, තිලොකස්ස එකගතීති ච වාක්‍යං.

335. **රසප්පතීතිජනකං, ජායතෙ යං විභූසනං;**
රසවන්තන්ති තං ඤෙය්‍යං, රසවන්තවිධානතො.

335. රසවන්තමුදාහරති **‘‘රස’’**ඉච්චාදිනා. **යං විභූසන**මලඞ්කරණං රසාභාසාදිනො **පතීතිජනකං** අවගමසම්පාදකං **ජායතෙ**, **තං** විභූසනං **රසවන්තවිධානතො** සම්පාදනතො ‘‘රසවන්ත’’න්ති විඤ්ඤෙය්‍යං යථා අත්ථප්පතීති ජනකො සද්දො ‘‘අත්ථවා’’ති.

335. උද්දෙසෙ රසීති උද්දිට්ඨරසාලඞ්කාරං දස්සෙති **‘‘රස’’**ඉච්චාදිනා. **යං විභූසනං** වුත්තාලඞ්කාරානමන්තරෙ යො කොචි අලඞ්කාරො **රසප්පතීතිජනකං** සිඞ්ගාරාදිනවවිධරසෙසු එකස්ස රසස්ස වා තස්සෙව රසාභාසස්ස වා අවබොධනං සම්පාදෙන්තො ජායතෙ, **තං** විභූසනං **රසවන්තවිධානතො** අත්තනො රසසහිතභාවස්ස පකාසනතො **රසවන්තන්ති** රසීති ඤෙය්‍යන්ති. යථා අත්ථප්පතීතිජනකො සද්දො ‘‘අත්ථවා’’ති වුච්චති, එවං රසප්පතීතිජනකො අලඞ්කාරො රසවන්තො ‘‘රසී’’ති ච වුච්චති. රසස්ස පතීති ච, තං ජනෙතීති ච, රසො අස්ස අත්ථීති ච, රසවතො භාවොති ච, තස්ස විධානං සම්පාදනන්ති ච වාක්‍යං.

336. **රාගානතබ්භුතසරොජමුඛං ධරාය,**
පාදා තිලොකගුරුනො’ධිකබද්ධරාගා;
ආදාය නිච්චසරසෙන කරෙන ගාළ්හං,
සඤ්චුම්බයන්ති සතතාහිතසම්භමෙන.

336. උදාහරති **‘‘රාග’’**ඉච්චාදි. ධරාය පථවීඅඞ්ගනාය රාගෙන ආනතං, මුඛං. **රාගං** රත්තවණ්ණං **ආනතං** නින්නමිතං, සරොජං. පඨමෙ අබ්භුතසරොජසදිසතාය මුඛං, තෙන සමානාධිකරණන්ති රාගානතෙන සමාසො. දුතියෙ තු රාගානතඤ්ච තං අබ්භුතසරොජං පථවිං භින්දිත්වා සිරිපාදසම්පටිග්ගහණත්ථං උට්ඨහමච්ඡරියපදුමඤ්ච, තමෙව තස්සා මුඛසදිසත්තා මුඛන්ති **රාගානතබ්භුතසරොජමුඛං. තිලොකගුරුනො** සම්මාසම්බුද්ධස්ස පාදා. කීදිසා? අධිකබන්ධො **රාගො** අනුරාගො, රත්තවණ්ණො වා යෙසං තෙ, තථාවිධා. **නිච්ච**මනවරතං **සරසෙන** රසවතා **කරෙන** හත්ථෙන, රංසිනා වා ගාළ්හං **ආදාය** ගහෙත්වා **සතතං** නිච්චං ආහිතො **සම්භමො** ආදරො, තදභිමුඛතා වා, තෙන සඤ්චුම්බයන්ති, නික්ඛිපන්ති වා. එත්ථ සිලෙසරූපකෙහි සම්භොගසිඞ්ගාරරසාභාසො ජන්‍යතෙ. සිඞ්ගාරො දුවිධො විප්පලම්භො, සම්භොගො චෙති. තෙසු විප්පලම්භොව සමග්ගවණ්ණනාධාරත්තා මනොහරො, නෙදිසො සම්භොගො. සම්භොගාභාසෙ තු වත්තබ්බමෙව නත්ථි. තථාපි’හා’ධිගතං සම්භොගාභාසොදාහරණං බාලප්පබොධනත්ථං කිඤ්චි විචාරෙස්සාම. තත්‍ර පාදානං කාමුකත්තං ධරාය කාමිනිත්තඤ්ච වාක්‍යසාමත්ථියා විඤ්ඤායතෙ. සද්දෙන වුච්චමානං පුන වුත්තං සියා. අත්‍ර පාදානං තං විඤ්ඤෙය්‍යං, රත්‍යුක්කංසාභාසො යදි කවිනා පටිපාදෙතබ්බො න භවෙය්‍ය, තදා ගාථායමනනුපපන්නං සියාති එවංවිධවචනතොව පාදා රත්‍යාභාසවන්තොති ගම්‍යතෙ. රතියා ආලම්බණවිභාවාභාසො ධරාකාමිනී, රම්මදෙසාදිවිසෙසාභාවෙ අච්ඡරියපදුමුග්ගමනාභාවතො අබ්භුතසරොජසද්දසවනෙන ගම්මමානා රම්මදෙසාදයො උද්දීපනවිභාවාභාසා, බ්‍යභිචාරීභාවාභාසබොධකානි කවිවචනානි අනුභාවාභාසො. තථා හි ‘‘නිච්චසරසෙන කරෙන ගාළ්හං ආදායා’’ති කරස්ස සරසතාගාළ්හග්ගහණකථනෙන හරිසාදයො ගම්‍යන්තෙ. ‘‘සතතාහිතසම්භමෙනා’’ති ඉමිනා උස්සුක්කත්තාදයො පභීයන්තීති එවං බන්ධවුත්තීති විභාවාදීහි බන්ධත්ථාභාසානං මනසි යො උප්පජ්ජති ආනන්දාභාසො, සො රසාභාසො සම්භොගරසාභාසො වුත්තොති.

336. ඉදානි උදාහරණං දස්සෙන්තො උත්තරිපි දස්සෙතබ්බසිඞ්ගාරහස්සකරුණාදිරසුද්දෙසස්ස අනුරූපතො සිඞ්ගාරරසයුත්තමෙව දස්සෙති **"රාගා"**ඉච්චාදිනා. ධරාය මහීඅඞ්ගනාය **රාගානතබ්භුතසරොජමුඛං** රාගෙන අනුරාගෙන අභිමුඛං කත්වා නමිතං අච්ඡරියගුණොපෙතපදුමසදිසානනං නො වෙ, රත්තවණ්ණං ආනතං අබ්භුතසරොජසඞ්ඛතමුඛං **තිලොකගුරුනො** භුවනත්තයානුසාසකස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස පාදා **අධිකබද්ධරාගා** අධිකබද්ධානුරාගවන්තා නො වෙ, පුබ්බකම්මෙන කතඅධිකරත්තවණ්ණා **නිච්චසරසෙන කරෙන** සතතානුරාගයුත්තෙන හත්ථෙන නො වෙ, අවිකලත්තා සතතසම්පත්තිසහිතෙන කිරණෙන **ගාළ්හං ආදාය** ගාළ්හං ගහෙත්වා නො වෙ, වුසිත්වා **සතතාහිතසම්භමෙන** නිච්චං කතාදරෙන නො වෙ, නිරන්තරාහිතඅභිමුඛභාවෙන **සඤ්චුම්බයන්ති** චුම්බන්ති නො වෙ, යීතික්‍රියාසාධනත්තෙන චුසන්තීති.

රාගෙන අනුරාගෙන ආනතං අභිමුඛීකතමිති ච, අබ්භුතඤ්ච තං සරොජඤ්චෙති ච, තෙන සදිසතාය අබ්භුතසරොජඤ්ච තං මුඛඤ්චෙති ච, රාගානතඤ්ච තං අබ්භුතසරොජමුඛඤ්චෙති ච, රාගං රත්තවණ්ණං ආනතං නින්නමිති ච, තඤ්ච තං අබ්භුතසරොජඤ්චෙති ච, තමෙව තාදිසමුඛසදිසත්තා මුඛමිති ච, තිලොකස්ස ගුරූති ච, අධිකං කත්වා බද්ධො, අත්තනො පුබ්බකම්මෙන වා කතො, රාගො අනුරාගො රත්තවණ්ණො වා යෙසමිති ච, රසෙන අනුරාගෙන සම්පත්තියා වා සහ වත්තමානොති ච, ආහිතො විහිතො ච සො සම්භමො ආදරො තදභිමුඛභාවො වා වෙති ච විග්ගහො.

එත්ථ ''රාගානතා''තිආදිකෙන සිලෙසාලඞ්කාරෙන ච ''අබ්භුතසරොජමුඛ''න්ති රූපකාලඞ්කාරෙන ච සම්භොගසිඞ්ගාරරසාභාසො උප්පාදීයති. තාදිසං ඉත්ථිපුරිසානං සම්භොගාභාවෙන, තදාකාරෙන ච කප්පිතත්තා රසාභාසො නාමාති දට්ඨබ්බො. සිඞ්ගාරස්ස ආයොගවිප්පයොගසම්භොගවසෙන තිවිධත්තෙපි ආයොගවිප්පයොගද්වයං විප්පලම්භමෙවාති විප්පලම්භො, සම්භොගො චෙති දුවිධො හොති. තෙසු විප්පලම්භොච අනූනවණ්ණනාය භූමිත්තා මනොහරො. සම්භොගො පන තාදිසො න හොති. සම්භොගාභාසොපි හීනො හොති. එවං සන්තෙ පයොගං කත්වා කුරුමානාය වණ්ණනාය උචිතභාවෙන ඉහාධිගතසම්භොගසිඞ්ගාරරසාභාසෙන රසිභූතාලඞ්කාරස්ස උදාහරණෙ රසාභාසො එවං වෙදිතබ්බො. පාදානං කාමුකභාවාභාසෙ ච ධරාය කාමිනීභාවාභාසෙ ච වාචකපදෙන අවුත්තෙපි ''ධරාය පාදා තිලොකගුරුනො''ති ඉදං ඨපෙත්වා පාණිධම්මපකාසකෙහි අවසෙසපදෙහි ඤායතෙ.

ද්වින්නං අඤ්ඤමඤ්ඤං රතිආභාසො ''අධිකබද්ධරාගා රාගානත''න්ති ඉමෙහි වුත්තො. අයං රතිආභාසො ඉධ ඨායීභාවො පුරිසරතියා ඉත්ථියා ච, ඉත්ථිරතියා පුරිසස්ස ච ආලම්බණත්තා පාදකාමුකධරාකාමිනියො ද්වෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං ආලම්බණවිභාවාභාසා හොන්ති. රම්මදෙසාදිවිසෙසං විනා අච්ඡරියපදුමොදයස්ස අභාවතො අබ්භුතසරොජසද්දස්ස උච්චාරණෙන ගම්මමානා රම්මදෙසාදයො රතිං උද්දීපයන්තීති උද්දීපනවිභාවාභාසා නාම. ''නිච්චසරසෙන කරෙන ගාළ්හමාදායා''ති ඉමිනා කරස්ස සරසභාවස්ස ච ගාළ්හං ගහණස්ස ච වුත්තත්තා හරිසාදයො ඤායන්තෙ. ''සතතාහිතසම්භමෙනා''ති ඉමිනා උස්සාහාදයො ඤායන්ති. තත්ථ හරිසඋස්සාහාදයො බ්‍යභිචාරීභාවාභාසා නාම හොන්ති. තෙ බ්‍යභිචාරීභාවාභාසෙ පකාසෙන්තානි යථාවුත්තකවිවචනානි අනුභාවාභාසා නාමාති එවං බන්ධෙ දිස්සමානඨායීභාවබ්‍යභිචාරීභාවවිභාවඅනුභාවෙහි අත්ථාවබොධං කරොන්තානං පණ්ඩිතානං උප්පජ්ජමානො යො සන්තොසාභාසසඞ්ඛාතො රසාභාසො අත්ථි, සො ඉධ සම්භොගරසාභාසොති කථිතොති. ඨායීභාවාදයො උපරි ආවිභවිස්සන්ති.

337. **ඉච්චා'නුගම්ම පුරිමාචරියානුභාවං,**
සඞ්ඛෙපතො නිගදිතො'ය'මලඞ්කතීනං;
භෙදො'පරූපරි කවීහි විකප්පියානං,
කො නාම පස්සිතු'මලං බලු තාස'මන්තං.

ඉති සඞ්ඝරක්ඛිතමහාසාමිපාදවිරචිතෙ

සුබොධාලඞ්කාරෙ

අත්ථාලඞ්කාරාවබොධො නාම

චතුත්ථො පරිච්ඡෙදො.

337. එවමුද්දෙසානුක්කමෙන යථාපටිඤ්ඤාතං නිට්ඨපෙත්වා ඉදානි නිගමනපුබ්බකං බහුත්තමෙසං නිද්දිසිතුමාහ **"ඉච්චි"**ච්චාදි. **ඉති** ඉමිනා වුත්තප්පකාරෙන පුරිමානං දණ්ඩීආදීනං **ආචරියානං ආනුභාවං** බන්ධලක්ඛණානි **අනුගම්ම** අනුගන්ත්වා **අලඞ්කතීන**මලඞ්කාරානං අයං භෙදො සඞ්ඛෙපතො **නිගදිතො** කථිතො. සඞ්ඛෙපතොති වුත්තො, කස්මාති ආහ **"උපරූපරී"**තිආදි. උපරූපරි දීඝකාලමාරබ්භ යාවෙදානි මත්ථකමත්ථකෙ කවීහි **විකප්පියානං** පභෙදියමානානං **තාසමලඞ්කතීනං අන්තං** පරියන්තං පස්සිතුං **බලු එකන්තෙන කො නාම** ජනො **අලං** සමත්ථො.

ඉති මහාසාමිනාමිකායං සුබොධාලඞ්කාරටීකායං

337. එවං උද්දෙසක්කමෙන යථාපටිඤ්ඤාතෙ අත්ථාලඞ්කාරෙ නිට්ඨපෙත්වා ඉදානි නිගමනමුඛෙන එසං අත්ථාලඞ්කාරානං බහුභාවං දස්සෙති **“ඉච්චානුගම්ම”** ඉච්චාදිනා. **ඉති** යථාවුත්තනයෙන **පුරිමාචරියානුභාවං** පුබ්බකාලිකානං දණ්ඩීභද්දපාණාදීනං අලඞ්කාරසත්ථසඞ්ඛාතානුභාවං අනුගම්ම අලඞ්කතීනං අයං භෙදො **සඞ්ඛෙපතො නිගදිතො** මයා වුත්තො සඞ්ගහිතො. කස්මාති චෙ? **උපරූපරි** දීඝකාලතො පට්ඨාය යාවජ්ජතනා **කවීහි** රචනාකත්තාරෙහි **විකප්පියානං** අනෙකප්පකාරතො කප්පියමානත්තා පුථක්කරියමානානං **තාසමලඞ්කතීනං අන්තං** පරියන්තං පස්සිතුං **බලූ** එකන්තෙන **කො නාම** පුග්ගලො **අලං** සමත්ථොති. සඞ්ගහමනාදියිත්වා කෙනාපි පරියන්තං අධිගන්තුං න සක්කාති අධිප්පායො. පුරෙ භවාති ච, පුරිමා ච තෙ ආචරියා චෙති ච, තෙසමානුභාවොති ච, විසෙසතො අසඞ්කරතො කප්පියන්ති ච වාක්‍යං.

ඉති සුබොධාලඞ්කාරනිස්සයෙ

චතුත්ථො පරිච්ඡෙදො.

5. භාවාවබොධපරිච්ඡෙද

338. **පටිභානවතා ලොක-වොහාර’මනුසාරිනා;**
තතො’චිත්‍යසමුල්ලාස-වෙදිනා කවිනා පරං.

338. තදෙව යථාපටිඤ්ඤාතමලඞ්කාරවිභාගං බොධෙත්වා සම්පති රසවන්තාලඞ්කාරප්පසඞ්ගෙනාධිගතං රසං සකල සංසාරදුක්ඛනිස්ස රණෛකනිමිත්තවිමුත්තිරසෙකරසවිසුද්ධසද්ධම්මාගමවිග්ගාහසප්පීණනොණතමතීනං පරමසද්ධාලුනමනධිගතත්තෙපි ලක්ඛණමත්තෙන ලොකවොහාරකොසල්ලමත්තපරිග්ගහාය කිඤ්චිමත්තමුපදිසිතුං න සාකල්ලෙන **‘‘පටිභානවතා’’**තිආදිමාහ. **පටිභානං** තංතංධානානුරූපප්පවත්තා පඤ්ඤා. සා හි සරසරචනායච්චන්තොපකාරිකා, තතොව කබ්බං ‘‘පටිභාන’’න්ති වුච්චති. තෙනාහ **‘‘පටිභානවතා’’**ති. කවිනා ලොකවොහාරානුගන්තබ්බො. යො හි සකලං ලොකවොහාරං නානුසරති, සො කවියෙව න හොති. තෙනාහ **‘‘ලොකවොහාරමනුසාරිනා’’**ති. යතො ඔචිත්‍යං නාම කවීනං පරමං රහස්සං ලොකවොහාරෙපි උචිතඤ්ඤූයෙව පසංසීයතෙ, සමුචිතලොකවොහාරානුසාරෙනෙව ච වක්ඛමානානුක්කමෙන විරචිතා රචනා සචෙතනානං රසස්සාදාය සම්පජ්ජතෙ, තස්මා ඔචිත්‍යෙ සමුල්ලසත්තං දිත්තං ඵුටමෙව බන්ධනං කාතුං වට්ටති. තතොවච්චන්තමොචිත්‍යසමුල්ලාසවෙදිනා කවිනා භවිතබ්බං. තෙනාහ **‘‘පරං ඔචිත්‍යසමුල්ලාසවෙදිනා’’**ති. සබ්බඤ්චෙතං ‘‘කවිනා’’ති එත්ථ විසෙසනං, **‘‘කවිනා’’**ති චෙතං ‘‘නිබන්ධා’’ති එත්ථ අවුත්තො කත්තා.

338. එවං යථාපටිඤ්ඤාතානමලඞ්කාරානං දස්සනාවසරෙ රසවන්තාලඞ්කාරප්පසඞ්ගෙනාධිගතනවවිධසිඞ්ගාරාදිරසෙ සකලසංසාරදුක්ඛනිස්සරණඅසහායකරණභූතවිමුත්තිරසෙන එකරසභූතෙ අතිපණීතෙ සද්ධම්මාමතරසෙයෙව ලුද්ධානං සද්ධාබාහුල්ලසුද්ධසංයමානං විමුඛෙපි ලක්ඛණමත්තපරිඤ්ඤාණෙන ලොකවොහාරෙසු අසම්මොහත්ථං සඞ්ඛෙපෙන දස්සෙතුකාමො ඉදානි **‘‘පටිභානවතා’’**ඉච්චාදිමාහ. **පටිභානවතා** සරසරචනාය අච්චන්තොපකාරට්ඨානොචිතපඤ්ඤාවිසෙසවතා **ලොකවොහාරමනුසාරිනා** සකලලොකෙ වොහාරානුරූපමනුගතෙන **තතො** යස්මා ඔචිත්‍යං නාම හදයතො අබහි කාතබ්බං, රහස්සම්ව බන්ධතො වියොජනීයං න හොති. තස්මා **පරමතිසයෙන ඔචිත්‍යසමුල්ලාසවෙදිනා** උචිතභාවෙන වත්තුමිච්ඡිතත්ථස්ස උද්දීපනස්සෙව අනුරූපප්පකාරෙන ඉට්ඨත්ථස්ස සමුල්ලාසනං දිත්තිං ජානන්තෙන **කවිනා** බන්ධකාරකෙන නිබන්ධාති සම්බන්ධො. පටිභා පටිභානන්ති පඤ්ඤායෙතං නාමං, තතො ජාතකබ්බස්සපි පටිභාති වුච්චමානත්තා අයං පඤ්ඤාවිසෙසො රචනාය අච්චන්තොපකාරොති ඤාතබ්බො. පටිභානමස්සත්ථීති ච, ලොකස්ස වොහාරොති ච, තං අනුගච්ඡති සීලෙනාති ච, ඔචිත්‍යෙන සමුල්ලාසොති ච, තං විජානාති සීලෙනාති ච විග්ගහො.

339. **ඨායීසම්බන්ධිනො භාව-විභාවා සානුභාවකා;**
සම්පජ්ජන්ති නිබන්ධා තෙ, රසස්සාදාය සාධුනං.

339. **‘‘ඨායි’’**ච්චාදි. ඨායිනො වක්ඛමානරත්‍යාදයො තෙහි සහ සම්බන්ධො විභාවාදීහි යොගෙ රත්‍යාදීනමස්සාදියත්තමානීයමානත්තා එතෙසමත්ථීති **ඨායීසම්බන්ධිනො**. සහ අනුභාවෙහි වක්ඛමානලක්ඛණෙහීති **සානුභාවකා**, භාවො විභාවො ච, වක්ඛමානො භාවෙන භාවාභාසොපි ඉමිනාව සඞ්ගහිතො, රසස්සාදාය සම්පජ්ජන්තීති සම්බන්ධො.

339. **‘‘ඨායි’’**ච්චාදි. **ඨායීසම්බන්ධිනො** ඨායීපදෙන, තෙන වාච්චරතිහාසාදිඅත්ථෙන වා සම්බන්ධුපගතා **සානුභාවකා** වක්ඛමානානුභාවෙහි සහ පවත්තා **භාවවිභාවා** වක්ඛමානභාවවිභාවා **නිබන්ධා** වුත්තගුණොපෙතකවිනා බන්ධිතා එකත්ථ ආහරිත්වා දස්සිතා **සාධුනං** ඉස්සාදිදොසරහිතානං සජ්ජනානං **රසස්සාදාය** සිඞ්ගාරාදිවක්ඛමානරසස්ස අස්සාදනත්ථං **සම්පජ්ජන්ති** පවත්තන්තීති. ඉමාය ගාථාය ඨායීභාවො බ්‍යභිචාරීභාවො කෙවලභාවො විභාවො අනුභාවො රසො චෙති ඉමෙ උද්දිට්ඨා භවන්ති, කථන්ති චෙ? භාවවිභාවානං ‘‘ඨායීසම්බන්ධිනො’’ති විසෙසනං භවති, තෙන භාවස්ස ඨායී ච සො භාවො චෙති ච ඨායීපදෙන සම්බන්ධත්තා ඨායීභාවො ච, පුන බ්‍යභිචාරීභාවෙ සති ‘‘ඨායීභාවො’’ති ඉමස්ස සාධකත්තා ඉමස්සෙව ඨායීභාවපදස්ස පයොගසාමත්ථියෙන ගම්මමානො බ්‍යභිචාරීභාවො ච, පුන ඨායීපදෙන සමාසමකත්වා විසුං දස්සිතභාවසද්දසුතියා ඨායීභාවබ්‍යභිචාරීභාවෙහි අඤ්ඤො භාවො ච, තථා එව ඨායීපදෙන වාච්චරතිහාසාදිඅත්ථස්ස උප්පත්තිඋද්දීපනද්වයං විභූතං කත්වා සජ්ජෙත්වා ඨිතත්තා තෙහි රතිහාසාදීහි අත්ථෙහි සම්බන්ධිනො ආලම්බණඋද්දීපනසඞ්ඛතවිවිධවිභාවා ච, එවමෙව සානුභාවකපදෙන සමායොගෙන දස්සිතානුභාවො ච, ‘‘රසස්සාදායා’’ති ඉමිනා නිද්දිට්ඨරසො චාති එවම්මෙ ඨායීභාවාදයො උද්දිට්ඨා හොන්ති. ඨායිනා සහ සම්බන්ධොති ච, සො එතෙසමත්ථීති ච, භාවො ච විභාවො චෙති ච, සහ අනුභාවෙහි වත්තන්තීති ච, රසස්ස අස්සාදොති ච වාක්‍යං.

භාවඅධිප්පාය

340. **චිත්තවුත්තිවිසෙසා තු, භාවයන්ති රසෙ යතො;**
රත්‍යාදයො තතො භාව-සද්දෙන පරිකිත්තිතා.

340. ඉදානි යථාඋද්දිට්ඨෙසු ඨායාදීහි භාවවිභාවානුභාවරසෙසු පඨමං භාවං විභාවෙතුං භාවසද්දමන්වත්ථයති **"චිත්ත"**ඉච්චාදිනා. චිත්තස්ස වුත්තියො රමණහසනාදිආකාරෙන පවත්තියො, තාව විසෙසා විසිට්ඨසභාවත්ථාති **චිත්තවුත්තිවිසෙසා. රත්‍යාදයො** ඨායිබ්‍යභිචාරීසාත්තිකා. **තුසද්දො** විසෙසෙ. යතො **රසෙ** සිඞ්ගාරාදයො **භාවයන්ති** නිප්ඵාදෙන්ති. තතො භාවසද්දෙන **පරිකිත්තිතා** භරතාදීහි කථිතා. එත්ථ හි ණ්‍යන්තො භූධාතු කරණෙ වත්තතෙ. යතො වායං න කෙවලං කරණෙයෙව වත්තතෙ, අථ ඛො බ්‍යාපනෙ, පටිපාදනෙ ච, තස්මාස්ස පටිභානං චිත්තං භාවයන්ති බ්‍යාපෙන්ති. අථ වා කවිනො ලොකට්ඨිතිඤාණලක්ඛණං අධිප්පායං භාවයන්ති පටිපාදෙන්තීති **භාවා**ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

340. ඉදානි උද්දිට්ඨෙසු ඨායීභාවාදීසු ඨායීආදීනං [ඨායීභාවාදීනං (ක.)] තිණ්ණං සාධාරණො භාවො නාම එසොති දස්සෙන්තො අන්වත්ථවසෙන දස්සෙති **"චිත්ත"**ඉච්චාදි. **චිත්තවුත්තිවිසෙසා තු** චිත්තස්ස උත්තරි වක්ඛමානාරම්මණහසනසොචනාදීහි, නිබ්බෙදාදීහි, ථම්භාදීහි ච ආකාරෙහි පවත්තිසඞ්ඛාතා අඤ්ඤමඤ්ඤං අසඞ්කරාකාරසඞ්ඛාතා විසෙසා පන ඨායිබ්‍යභිචාරීසාත්තිකා **යතො** යස්මා **රසෙ** සිඞ්ගාරාදිරසෙ **භාවයන්ති** නිප්ඵාදෙන්ති කරොන්ති. නො වෙ, **රසෙ** සිඞ්ගාරාදිරසවිසයෙ පණ්ඩිතානං චිත්තං **භාවයන්ති** බ්‍යාපනං කරොන්ති. නො වෙ, තස්මිංයෙව රසවිසයෙ කවිනො ලොකසභාවං විසයං කත්වා පවත්තඤාණලක්ඛණං අධිප්පායං **භාවයන්ති** පටිපාදනං කරොන්ති. තතො **භාවසද්දෙන** හෙතුකත්තරි නිප්ඵන්නෙන **රත්‍යාදයො** රතිහාසාදයො **පරිකිත්තිතා** භරතාදීහි වුත්තා හොන්තීති. ''රත්‍යාදයො''ති එත්ථ **ආදිසද්දෙන** හාසාදයො ඨායීභාවා ච, නිබ්බෙදාදයො බ්‍යභිචාරීභාවා ච, ථම්භපලයාදයො සාත්තිකභාවා ච සඞ්ගහිතාති දට්ඨබ්බා. චිත්තස්ස වුත්තියොති ච, තා එව විසෙසාති ච, භාවො ඉති සද්දොති ච වාක්‍යං.

ඨායීභාවඅධිප්පාය

341. **විරොධිනා'ඤ්ඤභාවෙන,**
යො භාවො න තිරොහිතො;
සීලෙන තිට්ඨති'ච්චෙ'සො,
ඨායීභාවොති සද්දිතො.

341. ඨායාදිකෙ තිවිධෙ භාවෙ කමෙනාහ **"විරොධිනා"**ඉච්චාදිනා. විරොධිනා **අඤ්ඤෙන** ජිගුච්ඡාදිනා භාවෙන **යො භාවො** රත්‍යාදිකො **න තිරොහිතො** නච්ඡාදිතො, **එසො** භාවො අනුච්ඡිජ්ජමානත්තා එව තිට්ඨති සීලෙනාති, ඨායී එව භාවොති **ඨායීභාවොති සද්දිතො** කථිතො. යො භාවාදීහි ආලොකිතස්සාදං නීතො සමානීතො, සො සාමාජිකෙහි අස්සාදියමානත්තා රසොති වුච්චති. වක්ඛති හි ''සවිභාව''ඉච්චාදි.

341. ඉදානි ඨායීආදිකෙ තිවිධභාවෙ කමෙන නිද්දිසති **"විරොධි"**ඉච්චාදිනා. **විරොධිනා අඤ්ඤභාවෙන** රතිහාසාදීනං විරුද්ධෙන ජිගුච්ඡාදිනා අඤ්ඤභාවෙන **යො භාවො** රතිහාසාදිකො **තිරොහිතො න** බ්‍යවහිතො න හොති, **එසො** විරුද්ධභාවෙන අබ්‍යවහිතො භාවො තිට්ඨති සීලෙනාති ඉමිනා අත්ථෙන ඨායී නාම හොතීති කත්වා **ඨායීභාවොති සද්දිතො** කථිතොති. යො විභාවානුභාවාදීහි අස්සාදනීයත්තං පාපිතො සබ්බෙහි අස්සාදනීයත්තා රසොති වුච්චති, සො ඨායී නාමාති වුච්චති. අඤ්ඤො ච සො භාවො චෙති ච, තිරො කයිරිත්ථාති ච, ඨායී ච සො භාවො චෙති ච විග්ගහො.

ඨායීභාවප්පභෙදඋද්දෙස

342. **රතිහාසා ච සොකො ච,**
කොධුස්සාහභය'ම්පි ච;
ජිගුච්ඡාවිම්හයා චෙව,
සමො ච නව ඨායිනො.

342. රත්‍යාදීනං නවන්නමෙව ඨායිත්වං සම්භවතීත්‍යාහ **"රති"**ච්චාදි. සමො චෙති එවං ඨායිනො නවාති යොජනා. නවෙවෙතෙ සකසකවිභාවානුභාවෙහි සමුල්ලාසිතා විසුම්පි බන්ධිතබ්බා කවිනා, අභිනෙතබ්බා ච නටෙන, තථා සෙසභාවාපි. තත්ථ යදි පනායං රති අසෙසඉත්ථිපුරිසගුණයුත්තානං ඉත්ථිපුරිසානං අඤ්ඤමඤ්ඤං ජනිතා, චන්දාදීහි උද්දීපනවිභාවෙහි උද්දීපිතා, උස්සුක්කතාදිබාධකෙහි අනුභාවෙහි පරිපොසිතා, සකසකානුභාවසාමත්ථියා පතීයමානෙහි අනෙකරූපෙහි බ්‍යභිචාරීහි චිත්තතා සියා, තදා තු ඨායී රති නටාභිනයෙන, සුබන්ධසවනෙන වා සබ්බෙහි අස්සාදියමානා සිඞ්ගාරරසත්තමාපජ්ජතෙ. එවං යථායොගං හාසාදිඨායීභාවානං හස්සරසාදිභාවාපජ්ජනෙ යුත්තිං සමන්නෙය්‍ය.

342. ඨායීභාවො නාම රත්‍යාදයො නවෙවෙති දස්සෙතුං **"රතිහාසා"**තිආදිමාහ. රතිහාසා ච සොකො ච කොධුස්සාහභයම්පි ච ජිගුච්ඡාවිම්හයා චෙව **සමො** සන්තගුණො චාති එවං ඨායිනො නව හොන්ති. ඉමෙසං රත්‍යාදීනං නවන්නං සරූපකථනං ''සිඞ්ගාරහස්සකරුණා''තිආදිකාය උද්දෙසගාථාය අනන්තරෙ නිද්දෙසෙ පාකටො හොති. රති ච හාසො චාති ච, කොධො ච උස්සාහො ච භයඤ්චෙති ච, ජිගුච්ඡා ච විම්හයා චෙති ච වාක්‍යං. ඉමෙ නව ච එවං

බ්‍යභිචාරීභාවසාත්තිකාභාවො චෙති ඉමෙ යථාසකමනුරූපවිභාවානුභාවෙහි දිත්තං කත්වා පච්චෙකං කවිනා බන්ධිතබ්බා, නටෙන ගහෙත්වා දස්සිතබ්බා ච. ඉමෙසු තිවිධභාවෙසු අයං රති අසෙසපුමිත්ථිගුණෙහි යුත්තෙහි නරනාරීහි අඤ්ඤමඤ්ඤං උප්පාදිතා, චන්දාදීහි උද්දීපනවිභාවෙහි උද්දීපිතා, උස්සාහාදිපකාසකකායිකවාචසිකපයොගසඞ්ඛාතානුභාවෙන පොසිතා, සකසකානුභාවසාමත්ථියෙහි ගම්මමානානෙකප්පකාරබ්‍යභිචාරීභාවෙහි විචිත්තකතා හොති. ඊදිසා'යං රති නටස්ස අභිනයෙන ච පසත්ථබන්ධසවනෙන ච සබ්බෙහි අස්සාදියමානසිඞ්ගාරාදිරසත්තං පාපුණාතීති විඤ්ඤාතබ්බා. හාසාදීනං සෙසථායීභාවානං හස්සරසාදිභාවාපත්තියං යුත්ති එවං යථාරහං වෙදිතබ්බාති.

බ්‍යභිචාරීභාවඅධිප්පාය

343. **තිරොභාවාවිභාවාදි-**
විසෙසෙනා'භිමුඛ්‍යතො;
යෙතෙ චරන්ති සීලෙන,
තෙ හොන්ති බ්‍යභිචාරිනො.

343. බ්‍යභිචාරිනො ආහ **"තිරොභාව"**ඉච්චාදිනා. **තිරොභාවො** ථායීනං එකස්සාපි භාවස්ස නිබ්බෙදාදිනො අචිරට්ඨායිතා ච **ආවිභාවො** පාකටතා ච නානාරසනිස්සයත්තා තෙ ආදයො යස්ස. **ආදිසද්දෙන** ථායීධම්මස්ස සුඛදුක්ඛාදිරූපස්ස ගහණං, සොව විසෙසො, තෙන. ථායීධම්මස්ස සුඛදුක්ඛරූපස්ස ගහණං, අත්තනො ධම්මස්ස සුඛදුක්ඛරූපස්ස ථායිනි සමාරොපනඤ්චා**භිමුඛ්‍යං**. තථා හි රතියං පරිසමො සුඛානුවිද්ධො භවති, සොකෙ දුක්ඛානුවිද්ධො. රතියං සුඛසභාවාපි ගිලානිප්පභුතයො බ්‍යභිචාරිනො සකම්මං දුක්ඛම්මං සමාරොපයන්තෙව. තතො තෙන අභිමුඛභාවෙන **යෙ එතෙ** භාවා සීලෙන **චරන්ති** පවත්තන්ති, තෙ බ්‍යභිචාරිනො හොන්තීති.

343. ඉදානි උද්දෙසක්කමෙන බ්‍යභිචාරීභාවෙ ලක්ඛණතො දස්සෙති **"තිරොභාවා"**ඉච්චාදිනා. **තිරොභාවාවිභාවාදිවිසෙසෙන** බ්‍යභිචාරීභාවානං අත්තනො අනෙකරසං නිස්සාය පවත්තත්තා, ලොකස්ස භින්නරුචිකත්තා ච කිස්මිඤ්චි ථායීභාවෙ බ්‍යභිචාරීභාවානමත්තනො ගුණස්ස ලීනත්තඤ්ච කිස්මිඤ්චි තස්සෙව ගුණස්ස පාකටත්තඤ්චාතිආදිකෙන විසෙසෙන **අභිමුඛ්‍යතො** ථායීභාවානං සුඛදුක්ඛරූපං අත්තනි ච අත්තනො සුඛදුක්ඛරූපං ථායීභාවෙසු ච ආරොපනසඞ්ඛාතෙන අභිමුඛභාවෙන **යෙතෙ** භාවා **සීලෙන චරන්ති** පකතියා පවත්තන්ති, **තෙ** භාවා බ්‍යභිචාරිනො නාම හොන්තීති. එවමෙව [එවරූපා (ක.)] පීළා සරූපෙන එකො පරිසමසඞ්ඛතබ්‍යභිචාරීභාවො රතියං සගුණෙන ලීනො සුඛානුවිද්ධො හුත්වා, සොකෙ සගුණෙන පාකටො දුක්ඛානුවිද්ධො ච හුත්වා පවත්තතෙ. එවමෙව සුඛසභාවරතියං ගිලානාදයො බ්‍යභිචාරිනො සකියං දුක්ඛසරූපං ආරොපෙන්තීති කත්වා තිරොභාවවිභාවාදිවිසෙසෙන අභිමුඛං පවත්තන්ති. තිරොභවනමිති ච, ආවිභවනමිති ච, තිරොභාවො ච ආවිභාවො චෙති ච, තෙ ආදයො යස්ස ථායීභාවෙසු විජ්ජමානානං සුඛදුක්ඛසභාවානං අත්තනි ආරොපනස්සෙති ච, සොයෙව විසෙසොති ච, අභිමුඛානං භාවොති ච විග්ගහො. බ්‍යභිචාරීපදෙ **වි**සද්දො විසෙසත්ථෙ **අභි**සද්දො අභිමුඛභාවෙ වත්තති.

බ්‍යභිචාරීභාවප්පභෙද

344. **නිබ්බෙදො තක්කසඞ්කා සම-**
ධිතිජළතා දීනතුග්ගාලසත්තං,
සුත්තං තාසො ගිලානු'ස්සුකහරිස-
සතිස්සාවිසාදාබහිත්ථා.

චින්තා ගබ්බා'පමාරො'මරිසමද-
මතුම්මාදමොහා විබොධො,
නිද්දාවෙගා සබිළං මරණ-
සචපලාබ්‍යාධි තෙත්තිංසමෙ'තෙ.

344. තෙ දස්සෙති **"නිබ්බෙදො"**ඉච්චාදිනා. **දීනතුග්ගාලසත්තන්ති** දීනතා ච උග්ගතඤ්ච ආලසත්තඤ්ච, ගිලානි **උස්සුකඉති** උස්සුක්කං. චපලඉති චාපල්ලං, සහ චපලෙන සචපලො, සො චායං බ්‍යාධි ච, මරණඤ්ච සචපලබ්‍යාධි ච සමාහාරෙ. තඤ්ච සහ බිළාය වත්තතීති **සබිළන්ති එතෙ** යථාවුත්තබ්‍යභිචාරීභාවා තෙත්තිංස හොන්තීති. උස්සාහවතා වීරරසො තංවසෙනෙව අස්සාදීයති. භීරුනා තු සොව භයානකරසවසෙනෙති ලොකසභාවස්ස අනෙකත්තා තදත්ථමෙතෙ බ්‍යභිචාරිනො එකෙකස්සරසස්ස බහවො වණ්ණනීයා, යතො තංවණ්ණනාද්වාරෙන සබ්බොපි තෙසු කිඤ්චි අස්සාදෙතීති. තත්ථ යස්මා පන මාරණොපගතවෙරිදස්සනමෙකමෙව තඞ්ඛණෙයෙව භින්නං පකතිවසෙන භීරුනො භයස්ස හෙතු, සඞ්ගාමලොලස්ස තු උස්සාහනිමිත්තං සියා. තථා නටෙන කතං විකතමාහරණං ක්‍රියාවා නීචපකතීනං ථායිනො හාසස්ස හෙතු, ගම්භීරපකතීනං බ්‍යභිචාරිනො හාසස්ස, තස්මා භාවෙ වණ්ණයතා කවිනා භාවා තථා වණ්ණනීයා, යථොචිත්‍යපරිපොසො සියා. ඔචිත්‍යභඞ්ගො තු මහතා වායාමෙන පරිහරිතබ්බො.

තෙසු **නිබ්බෙදො** අත්තාවමානනං. තස්ස ච ඉත්ථීනඤ්ච නීචානඤ්ච දාලිද්දියං විභාවො, යොගීනං තු තත්වසංවෙදනං විභාවො, අස්සුපතනචින්තාදයො එත්ථ අනුභාවා.

තක්කො විතක්කනං. තස්ස සන්දෙහො විභාවො, සිරොකම්පාදි අනුභාවො.

සඞ්කාය විරුද්ධචරණං විභාවො, කම්පාදයො අනුභාවො.

සමො ඛෙදො. තත්ථ ගත්‍යාදි විභාවො, සෙදාදි අනුභාවො.

ධිති සන්තොසො. ඤාණාදි විභාවො, අනුභාවො භොගාලොලතාදි.

ජළතා අප්පටිපත්ති. තස්සා ඉට්ඨානිට්ඨදස්සනාදි විභාවො, අනිමිසනයනාලොචනාදි අනුභාවො.

දීනතා චෙතසො අනොජතා. තස්සා විභාවො දුග්ගතතාදි, අනුභාවො මලිනවත්ථතාදි.

උග්ගතා දාරුණත්තං. තස්සා විභාවො බලවාපරාධාදි, තස්ස අනුභාවො තජ්ජනාදි.

ආලසත්තස්ස පරිසමාදි විභාවො, ජිම්හතාදි අනුභාවො.

සුත්තස්ස නිද්දා විභාවො, තස්සාදාදයො අනුභාවො.

තාසො චිත්තක්ඛොභො. විභාවො අස්ස ගජ්ජිතාදි, කම්පනාදි අනුභාවො.

ආයාසපිපාසාදි විභාවො **ගිලානියා,** විවණ්ණතාදයො අනුභාවො.

කාලක්ඛමතා **උස්සුකං**. විභාවො තස්ස රමණීයදස්සනිච්ඡාදි, අනුභාවො තුරිතතාදි.

චෙතොපසාදො **හරිසො.** තත්‍ර උස්සවාදි විභාවො, අස්සුසෙදාදයො අනුභාවො.

සදිසදස්සනාදි විභාවො **සතියා**, අනුභාවො හමුසමුන්නමනාදි.

පරෙසමුක්කංසාසහනතා **ඉස්සා**. තස්සා දුජ්ජනත්තගබ්බාදයො විභාවො, දොසකථනාවජානනාදයො අනුභාවො.

විසාදො ඛෙදො. විභාවො තස්ස ආරද්ධකාරියාසිද්ධාදි, බාධයතාපාදි අනුභාවො.

අබහිත්ථා කායසංවරණං. තස්සා විභාවො ලජ්ජාදි, අනුභාවො'ඤ්ඤවික්‍රියා.

චින්තා ඉට්ඨාලාභාදීහි, අනුභාවො මුකුලිතනයනාදි.

ගබ්බො අභිමානො. විභාවොස්ස ඉස්සරියාදි, අනුභාවො අවජානනාදි.

අපමාරො ගාහරුක්ඛාදීහි [ගාහරුක්ඛපතනාදීහි (?)], භූපාතාදයො එත්ථ අනුභාවො.

අමරිසො අක්ඛමතා. විභාවො අස්සාවමානනාදි, සිරොකම්පනතජ්ජනාදයො අනුභාවො.

මදො පමාදුක්කංසො. තස්ස විභාවො පානං, චලමානඞ්ගවචොගතිහාසාදයො අනුභාවො.

මති කඞ්ඛච්ඡෙදො. උපදෙසාදි විභාවො, මුඛවිකාසාදි එත්ථ අනුභාවො.

අසමෙක්ඛිතකාරිතා **උම්මාදො**. තස්ස විභාවො සන්නිපාතගහණාදි, අට්ඨානරුදිතගීතහාසාදයො අනුභාවො.

මොහො භයාදීහි, අනුභාවො ථම්භකම්පාදි.

දුරාචාරාදීහි **බීළං,** අධොමුඛතාදි අනුභාවො.

මරණං විභාවඅනුභාවෙහි සුපසිද්ධං.

චපලතා රාගදොසාදීහි, සච්ඡන්දචරණාදි අනුභාවො. **බ්‍යාධි** පාකටො.

යෙ වා පනඤ්ඤෙ ඉධ නිද්දිට්ඨා චිත්තවුත්තිවිසෙසාපි සංවිජ්ජන්ති සුඛුමභෙදා, තෙසු කෙචි වුත්තෙස්වන්තොගධා හොන්ති. යථා හි ඉච්ඡාසභාවා සබ්බෙ කාමා රතියං අන්තොගධා, තථා දොසප්පකාරා කොධා මරිසඉස්සාදීස්වන්තොගධා, දුක්ඛසභාවා සොකසමබ්‍යාධිගිලානි විසාදාදීස්වන්තොගධා. පීත්‍යාදයො සුඛසභාවා හරිසෙති දට්ඨබ්බං. තෙසු භයා තාසො අඤ්ඤො, සඞ්කා තථා අමරිසො. තස්මා ඉස්සා, තථා ගිලානිතො සමො, නිද්දාය සුත්තං, උස්සුකා චපලතා, තථා මොහා පලයො වක්ඛමානො අඤ්ඤොති මන්තබ්බං.

344. ඉදානි තෙ බ්‍යභිචාරීභාවෙ සරූපෙන දස්සෙති **"නිබ්බෙදො"**ඉච්චාදිනා. **නිබ්බෙදො** අත්තනින්දාසඞ්ඛතො ච, තක්කසඞ්කා ච, **සමධිතිජළතා** පරිසමො සන්තොසලක්ඛණා ධිති ජළතා ච, **දීනතුග්ගාලසත්තං** දීනභාවදාරුණභාවඅලසභාවා ච, **සුත්තං** සයනඤ්ච, **තාසො** චිත්තක්ඛොභො ච, ගිලානපරිමද්දිතභාවො ච, **උස්සුකහරිසසතිස්සාවිසාදාබහිත්ථා** උස්සාහපීතිසතිඉස්සාභෙදආකාරසංවරා ච, චින්තා ච, **ගබ්බො** අභිමානො ච, අපමාරො ච, **අමරිසමදමතුම්මාදමොහා** අක්ඛන්තිපමාදාධික්කා කඞ්ඛච්ඡෙදඋම්මාදමොහා ච, **විබොධො** පබොධො ච, **නිද්දාවෙගා** නිද්දා ච, ආවෙගසඞ්ඛාතො සම්භමො ච, **සබිළං** ලජ්ජාසහිතං **මරණසචපලාබ්‍යාධි** මරණඤ්ච චාපල්‍යසහිතා බ්‍යාධි චෙති. **එතෙ තෙත්තිංස** බ්‍යභිචාරීභාවා නාම හොන්ති. තක්කො ච සඞ්කා චෙති ච, සමො ච ධිති ච ජළතා චෙති ච, දීනතා ච උග්ගො ච අලසත්තඤ්චාති ච, උස්සුකඤ්චහරිසො ච සති ච ඉස්සා ච විසාදො ච අබහිත්ථා චෙති ච, අමරිසො ච මදො ච මති ච උම්මාදො ච මොහො චෙති ච, නිද්දා ච ආවෙගො චෙති ච, සහ බිළාය වත්තතීති ච, සහ චපලෙන චාපල්‍යෙන වත්තතීති ච, සචපලො ච සො බ්‍යාධිචෙති ච, මරණඤ්ච සචපලබ්‍යාධි චෙති ච වාක්‍යං. මරණසචපලාබ්‍යාධීති සමාහාරද්වන්දො. තස්මා ''සබිළ''න්ති පදං එතස්ස විසෙසනං හොති.

ලොකසභාවස්ස අනෙකවිධත්තා එකොයෙව වීරරසො උස්සාහවතා වීරරසාකාරෙන අස්සාදනීයො හොති, සොයෙව භීරුනා භයාකාරෙන අස්සාදනීයො හොති. තස්මා එකෙකස්ස රසස්ස ඉමෙ බහූ බ්‍යභිචාරිනො වණ්ණෙතබ්බා හොන්ති. එවං සති අනෙකාධිප්පායකො ලොකො තෙසු කිඤ්චි අස්සාදෙති. එවං සති බන්ධො සබ්බජනස්ස කන්තො හොති. තස්සං භාවවණ්ණනායං යස්මා මාරෙතුමාගච්ඡන්තානං සත්තූනං දස්සනමෙකමෙව තඞ්ඛණෙ ජනාධිප්පායතො භිජ්ජිත්වා පකතිභීරූනං පුරිසානං භයස්ස ච යුද්ධලොලස්ස උස්සාහනස්ස ච කාරණං හොති. එවං නටෙන හසනත්ථං කතවිකතමාභරණඤ්ච තාදිසකිරියා ච උත්තානපකතිකානං පුරිසානං ථායීහාසස්ස ච ගම්භීරපකතිකානං බ්‍යභිචාරීහාසස්ස ච හෙතු භවෙය්‍ය. තස්මා භාවෙ වණ්ණෙන්තෙන කවිනා ඔචිත්‍යභඞ්ගමකත්වා සක්කච්චමොචිත්‍යං සජ්ජෙත්වා භාවප්පකාසකානි සවිභාවානුභාවකවිවචනානි වණ්ණෙතබ්බානි. එත්ථ භාවාවබොධකවිභාවාදීනං ජානිතබ්බත්තා තෙහි තෙහි භාවෙහි සද්ධිං එවං වෙදිතබ්බා.

තෙසු භාවෙසු අත්තාවමානනලක්ඛණො **නිබ්බෙදො**. ඉත්ථීනං, හීනානං [හීනාචාරානං (ක.)] වා උප්පජ්ජති චෙ, දාලිද්දියං ආලම්බණවිභාවො නාම, යොගීනං චෙ, තථාවබොධො ආලම්බණවිභාවො, එත්ථ අස්සුපතනචින්තාදිකං අනුභාවො නාම.

විතක්කස්ස සන්දෙහො උද්දීපනවිභාවො නාම, සිරොකම්පාදිකං අනුභාවො නාම.

සඞ්කාය විරුද්ධප්පවත්ති උද්දීපනවිභාවො, කම්පාදිකො අනුභාවො. උපරි ''විභාවො''ති වුත්තෙ ආලම්බණුද්දීපනෙසු ද්වීසු යං යුජ්ජති, තං ගහෙතබ්බං.

ඛෙදලක්ඛණස්ස **සමස්ස** ගමනාදිකං විභාවො, සෙදාදි අනුභාවො.

සන්තොසලක්ඛණාය **ධිතියා** ඤාණාදි විභාවො, භොගෙසු අලොලභාවාදි අනුභාවො.

අයොග්ගතාලක්ඛණාය **ජළතාය** ඉට්ඨානිට්ඨානං අජානනාදි විභාවො, විවටනයනෙහි අභිමුඛවිලොකනතාදි අනුභාවො.

චිත්තස්සනිත්තෙජලක්ඛණාය **දීනතාය** දුග්ගතතාදි විභාවො, මලිනවත්ථතාදි අනුභාවො.

දාරුණතාලක්ඛණස්ස **උග්ගභාවස්සා**තිසයාපරාධාදි විභාවො, තජ්ජනාදි අනුභාවො.

අලසත්තස්ස අට්ඨානපරිසමාදි විභාවො, වඞ්කිකභාවො අනුභාවො.

සයනසඞ්ඛාතස්ස **සුත්තස්ස** නිද්දාදි විභාවො, අස්සාදාදි අනුභාවො. එත්ථ අස්සාදනං නාම සෙය්‍යාසුඛපස්සසුඛාදිකං.

චිත්තක්ඛොභසඞ්ඛාතස්ස **තාසස්ස** ගජ්ජිතාදි විභාවො, ගජ්ජිතං නාම භයජනකවචනං. කොපෙන කම්පනා අනුභාවො.

පීළාසඞ්ඛාතස්ස **ගිලානස්ස** ආයාසපිපාසාදි විභාවො, දුබ්බණ්ණතාදි අනුභාවො.

අනුරූපකාලස්ස අනොලොකනස්ස උස්සුක්කස්ස රම්මවත්ථුදස්සනිච්ඡාදි විභාවො, තුරිතතාදි අනුභාවො.

චෙතොපසාදලක්ඛණස්ස **හරිසස්ස** මඞ්ගලකීළාදි විභාවො, සන්තොසවචනාදි අනුභාවො.

සරණලක්ඛණාය **සතියා** සඤ්ඤාණදස්සනාදි විභාවො, හමුක්ඛෙපාදි අනුභාවො.

පරසම්පත්තිඅසහනලක්ඛණාය **ඉස්සාය** දුජ්ජනභාවගබ්බාදි විභාවො, දොසකථනාවජානනාදි අනුභවො.

ඛෙදලක්ඛණස්ස **විසාදස්ස** ආරද්ධකාරියාසිද්ධිකාරියබ්‍යාපත්තිආදි විභාවො, මනොසන්තාපාදි අනුභාවො.

ආකාරසංවරණලක්ඛණාය, රසසභාවපටිච්ඡාදනලක්ඛණාය වා අබහිත්ථයලජ්ජාදි විභාවො, තදඤ්ඤක්‍රියාකරණං, අධොමුඛකරණං, පාදෙහි භූමිඛණනන්තිආදි අනුභාවො.

චින්තාය ඉට්ඨත්ථාලාභාදී විභාවො, මකුලිතනයනාදි අධොඛිත්තවක්ඛාදි වා අනුභාවො.

ගබ්බස්ස ඉස්සරියාදි විභාවො, අවජානනාදි අනුභාවො.

අපමාරස්ස යක්ඛපීළාදි විභාවො, භූමිපතනාදයො අනුභාවො.

අක්ඛමලක්ඛණස්ස **අමරිසස්ස** අවමානනාදි විභාවො, සිරොකම්පනතජ්ජනාදි අනුභාවො.

පමාදාධික්කලක්ඛණස්ස **මදස්ස** සන්තොසපානං විභාවො, කම්පමානහත්ථපාදවචනගමනහාසාදී අනුභාවො.

කඞ්ඛාච්ඡෙදනලක්ඛණාය **මතියා** උපදෙසාදි විභාවො, මුඛසන්තොසාදි අනුභාවො.

අනුපපරික්ඛකාරිතාලක්ඛණස්ස **උම්මාදස්ස** සන්නිපාතජ්ජරයක්ඛාදි විභාවො, අකාරණරොදනහසනාදි අනුභාවො.

මුය්හනලක්ඛණස්ස **මොහස්ස** අධිකභයාදි විභාවො, සභාවානවබොධනාදි අනුභාවො.

නිද්දාපගමසඞ්ඛාතස්ස **විබොධස්ස** කාලපරිණාමාදි ආලොකසරණාදි වා විභාවො, අක්ඛිමද්දනාදි අනුභාවො.

මනොසම්පීළනලක්ඛණාය **නිද්දාය** කස්සචි අචින්තනඅකරණාදි විභාවො, අක්ඛිපිදහනාදි අනුභාවො.

භයාගමනලක්ඛණස්ස **ආවෙගස්ස** පච්චත්ථිකදස්සනාදි විභාවො, උත්‍රාසකම්පාදි අනුභාවො.

ලජ්ජාලක්ඛණාය **බිළාය** දුරාචාරාදි විභාවො, අධොමුඛතාදි අනුභාවො.

මරණස්ස සත්ථපහාරරොගාදි විභාවො, මුඛවිකාරාදි අනුභාවො.

චාපල්ලස්ස රාගදොසාදි විභාවො, අත්තනො සච්ඡන්දචරණාදි අනුභාවො.

බ්‍යාධියා වාතපිත්තාදීනං උස්සදභාවාදි විභාවො, නිත්ථුනනාදි අනුභාවො.

ඉමස්මිං සුබොධාලඞ්කාරෙ අදස්සිතසුඛුමභෙදා අඤ්ඤාපි චිත්තවුත්තිවිසෙසා සන්ති, තෙසු ඉච්ඡාසභාවා සබ්බෙ භෙදා කාමරතියඤ්ච, දොසපකාරා කොධඅමරිසඉස්සාදීසු ච, දුක්ඛසභාවා සොකසමබ්‍යාධිගිලානවිසාදාදීසු ච, පීතිආදයො හරිසෙ ච අන්තොගධාති වෙදිතබ්බා. එවං සමානානං සඞ්ගහෙ සතිපි තාසතො භයස්ස ච, සඞ්කාය අමරිස්ස ච, අමරිසතො ඉස්සාය ච, ගිලානතො සමස්ස ච, නිද්දාය සුත්තස්ස ච, උස්සුක්කතො චපලතාය ච, මොහතො වක්ඛමානපලයස්ස ච පාකටවිසෙසෙන අඤ්ඤථා විසුං විසුං දස්සිතන්ති දට්ඨබ්බං.

සාත්තිකභාවඅධිප්පාය

345. **සමාහිතත්තප්පභවං, සත්තං තෙනො'පපාදිතා;**
සාත්තිකා'ප්‍ය'නුභාවත්තෙ, විසුං භාවාභවන්ති තෙ.

345. සාත්තිකෙ වදති **"සමාහිතෙ"**ච්චාදිනා. **සමාහිතො** එකග්ගතාභාවාපාදනෙන කතසමාධානො **අත්තා** චිත්තං තතො **පභවං** උප්පන්නං යං, තං සත්තං නාම. **තෙන සත්තෙන උපපාදිතා** නිබ්බත්තිතා ථම්භාදයො සාත්තිකා වුච්චන්තෙ. තෙ ච පුන අනුභාවාපි භවන්ති ථම්භාදිභාවසංසූචනසභාවවිකාරරූපත්තා. තඤ්ච ''චිත්තවුත්තිවිසෙසත්තා''ඉච්චාදිනා වක්ඛති. තෙනාහ **"අනුභාවත්තෙපී"**ති. එවං සත්‍යපි තෙ සාත්තිකා **විසුං** පුථගෙව භාවා භවන්ති, වුත්තනයෙන චිත්තභවත්තවිරූපත්තා තෙසන්ති.

345. ඉදානි උද්දෙසක්කමෙනාධිගතකෙවලභාවසඞ්ඛාතං සාත්තිකාභාවං දස්සෙති **"සමාහිත"**ඉච්චාදිනා. **සමාහිතත්තප්පභවං** එකග්ගතාභාවාපාදනෙන කතසමාධානචිත්තතො සම්භූතං සත්තං නාම හොති. **තෙන** ලාභාලාභාදීසු එකාකාරස්ස හෙතුනා පීරහාවෙන **උපපාදිතා** නිප්ඵාදිතා ථම්භාදයො සාත්තිකා නාම භවන්ති. **තෙ** සාත්තිකා **අනුභාවත්තෙපි** චිත්තාකාරසඞ්ඛාතථම්භාදිපකාසනසභාවවිකාරසරූපත්තා අත්තනො අනුභාවත්තෙ සතිපි විසුං **භාවා භවන්ති** යථාවුත්ත ''චිත්තවුත්තිවිසෙසා තු, භාවයන්ති රසෙ යතො''තිආදිනා භාවා නාම හොන්තීති. ඉමෙ සාත්තිකාභාවානුභාවවසෙන දුවිධා හොන්ති. සමාහිතො ච සො අත්තා චෙති ච, තතො පභවමීති ච, සන්තො උපසන්තො ච සො අත්තා චෙති ච, සත්තතො භවන්තීති ච, සත්තෙන උප්පාදිතාති ච, අනුභාවානං භාවොති ච වාක්‍යං. **අපීති** අනුග්ගහත්ථෙ නිපාතො.

සාත්තිකභාවප්පභෙද

346. **ථම්භො පලයරොමඤ්චා,**
තථා සෙදස්සුවෙපථු;
වෙවණ්ණියං විස්සරතා,
භාවා'ට්ඨෙ'තෙ තු සාත්තිකා.

346. තෙ දස්සෙති **"ථම්භො"**ඉච්චාදිනා. එත්ථ **ථම්භො** අවිස්සරකායචිත්තතා. **පලයො** අස්සාසපස්සාසමත්තාවසෙසො සුත්තාවත්ථාසභාවො නිද්දාපභවො. සුබ්‍යත්තලක්ඛණා සෙසා.

346. ඉදානි සාත්තිකෙ දස්සෙති **"ථම්භො"**ඉච්චාදිනා. **ථම්භො** කායචිත්තානං අවිසරභාවසඞ්ඛාතො ච **පලයරොමඤ්චා** නිද්දාය උප්පජ්ජමානඅස්සාසපස්සාසමත්තාතිරිත්තසුත්තාවත්ථා ච පසාදාදිසම්භවො රොමුග්ගමො ච **තථා** එවං **සෙදස්සුවෙපථු** ච භයාදීහි උප්පජ්ජමානදාහො ච සන්තොසාදීහි උප්පජ්ජමානඅස්සු ච කම්පා ච **වෙවණ්ණියං** විරූපතා ච **විස්සරතා** විරූපසද්දතා චාති එතෙ අට්ඨ සාත්තිකා භාවා නාම හොන්ති. රොමානං අඤ්චො උග්ගමොති ච, පලයො ච රොමඤ්චො චෙති ච, වෙපනං කම්පනමීති ච, සෙදො ච අස්සු ච වෙපථු චාති ච, විරූපො වණ්ණො අස්සෙති ච, තස්ස භාවොති ච, විරූපො සරො අස්සෙති ච, තස්ස භාවොති ච වාක්‍යං.

347. **යදා රත්‍යාදයො භාවා,**
යීතිසීලා න හොන්ති චෙ;
තදා සබ්බෙපි තෙ භාවා,
භවන්ති බ්‍යභිචාරිනො.

347. න කෙවලං වුත්තායෙව බ්‍යභිචාරිනො, රත්‍යාදයොපීති ආහ **"යදා"**ඉච්චාදි. **භවන්ති බ්‍යභිචාරිනොති** යථායොගං යථාසම්බන්ධං බ්‍යභිචාරිනො හොන්තීති අත්ථො. සෙසං සුබොධං.

347. ඉදානි නිබ්බෙදාදයො විය රතිහාසාදයොපි කිස්මිඤ්චි කාලෙ බ්‍යභිචාරිනොපි හොන්තීති දස්සෙති **"යදා"** ඉච්චාදිනා. **රත්‍යාදයො** රතිහාසාදයො **භාවා** නව ඨායිභාවා යදා **යීතිසීලා න හොන්ති** චෙ විරොධීහි තෙහි තෙහි භාවන්තරෙහි බ්‍යවහිතත්තා සභාවතො යීතිසභාවා යදි න හොන්ති, තදා **තෙ භාවා** රත්‍යාදයො සබ්බෙපි බ්‍යභිචාරිනො භවන්තීති. යථාසකං බ්‍යභිචාරිතානුරූපවිභාවානුභාවානං යොගානුරූපෙන බ්‍යභිචාරීභාවා හොන්ති. රතිආදි යෙසං හාසාදීනමීති ච, යීති සීලං යෙසං රත්‍යාදීනමීති ච විග්ගහො.

348. **විභාවො කාරණං තෙසු'-**
ප්පත්තියු'ද්දීපනෙ තථා;
යො සියා බොධකො තෙස-
මනුභාවො'ය'මීරිතො.

348. ඉදානි විභාවානුභාවෙ දස්සෙති **“විභාවො”**ඉච්චාදිනා. **තෙසං** රත්‍යාදීනං භාවානං උප්පත්තියා, තථා උද්දීපනෙ ච **කාරණං** ආලම්බණඋද්දීපනවසෙන දුවිධො විභාවො නාම. තත්ථ ආලම්බණවිභාවො කන්තාදි, උද්දීපනවිභාවො චන්දාදි. තෙසං **බොධකො** ඤාපකො කායිකො ච වාචසිකො ච බ්‍යාපාරො සියා, අයං අනුභාවො ඊරිතො.

348. ඉදානි විභාවානුභාවෙ දස්සෙති **“විභාවො”**ඉච්චාදිනා. **තෙසං** ඨායීභාවාදීනං **තිණ්ණං** උප්පත්තියා ච තථා **උද්දීපනෙ ච** උප්පන්නානං දීපනෙ ච **කාරණං** ආලම්බණඋද්දීපනවසෙන දුවිධො හෙතු විභාවො නාම, **තෙසං** ඨායීභාවාදීනං **බොධකො** කායිකවාචසිකො **යො සියා** නටකවීනං බ්‍යාපාරො අත්ථි, අයං අනුභාවොති ඊරිතොති. විසෙසෙන භාවෙති වඩ්ඪෙතීති **විභාවො**. අනුභාවෙති බොධෙතීති **අනුභාවො**. එත්ථ **විභාවො** නාම රතිවිසයෙ නරනාරීනං අඤ්ඤමඤ්ඤං ආලම්බණවිභාවො, චන්දරම්මදෙසාදි උද්දීපනවිභාවො චෙති දුවිධො. හාසාදීනම්පි දුවිධවිභාවං යථාරහං යොජෙතබ්බං. **අනුභාවො** නාම ඨායීභාවාදීනං තෙසං තෙසං භාවානං පකාසකවාචසිකබ්‍යාපාරසඞ්ඛාතකවිපයොගො ච කායිකපයොගභූතො නටානං අභිනයසඞ්ඛාතො තංතංභාවසරූපනිරූපකො චෙති දුවිධො බ්‍යාපාරො.

349. **නෙකහෙතුං මනොවුත්ති-විසෙසඤ්ච විභාවිතුං;**
භාවං විභාවානුභාවා, වණ්ණියා බන්ධනෙ ධුවං.

349. විභාවාදිවණ්ණනායමෙව භාවවිසෙසාවබොධො සියා, අඤ්ඤථා ‘‘දෙවදත්තස්ස සාස්සුලොචනයුගං සඤ්ජාත’’මිති වුත්තෙ සොකා ආනන්දා රොගා චෙති කො නාම සක්කොති කාරණං නිච්ඡිතුං, චිත්තවුත්තිවිසෙසඤ්ච භාවං විනා විභාවානුභාවං කවි වණ්ණෙතුං නටොභිනෙතුං සාමජ්ජිකො වා විඤ්ඤාතුං කො සක්කොතීති දස්සෙතුමාහ **“නෙක”**ඉච්චාදි. **නෙකහෙතුං** බහුහෙතුං මනොවුත්තිවිසෙසඤ්ච භාවං **විභාවිතුං** පකාසෙතුං **විභාවානුභාවා** වුත්තලක්ඛණා **බන්ධනෙ** සභාවනිරූපකපදෙ ධුවං වණ්ණනීයා, විභාවාදිරූපකෙනෙව අවුත්තම්පි කිඤ්චි පතීයතෙ.

349. ‘‘දෙවදත්තස්ස චක්ඛූනි අස්සුපුණ්ණානී’’ති වුත්තෙ සොකෙන සන්තොසෙන රොගෙන වාති යථා අස්සුකාරණකථනං විනා න ජානාති, එවං චිත්තස්ස පවත්තිසඞ්ඛාතා රතිහාසාදයො තෙ තෙ භාවා අත්තනො පතීතියානුරූපං විභාවානුභාවකථනං විනා කවීහි වණ්ණෙතබ්බා, නටෙහි දස්සෙතබ්බා, සබ්භෙහි අස්සාදනීයා නත්ථීති ඨායීආදීනං වණ්ණනමෙව කාතබ්බන්ති ඉදානි අනුසාසෙන්තො ආහ **“නෙක”**ඉච්චාදි. **නෙකහෙතුං** තෙසං තෙසං භාවානං උප්පත්‍යාදො ආලම්බණවිභාවාදිබහුකාරණවන්තං **මනොවුත්තිවිසෙසං භාවඤ්ච** චිත්තස්ස පවත්තිවිසෙසසඞ්ඛාතභාවඤ්ච **විභාවිතුං** පකාසෙතුං **විභාවානුභාවා** අනන්තරනිද්දිට්ඨා **බන්ධනෙ** රසභාවප්පකාසනෙ **ධුවං** පකාසං කත්වා **වණ්ණියා** කවිනා වණ්ණනීයා හොන්තීති. න එකොති ච, සො හෙතු අස්සෙති ච, මනසො වුත්තීති ච, තාය විසෙසොති ච, විභාවො ච අනුභාවො චෙති ච වාක්‍යං.

350. **සවිභාවානුභාවෙහි, භාවා තෙ තෙ යථාරහං;**
වණ්ණනීයා යථොචිත්‍යං, ලොකරූපානුගාමිනා.

350. ඉදානි තෙ භාවා ලොකසභාවානතික්කමෙන විභාවාදීහි වණ්ණනීයාති ආහ **“සවිභාවෙ”**ච්චාදි. සහ විභාවෙහි සවිභාවා, තෙ ච තෙ අනුභාවා ච, තෙහි. **යථාරහන්ති** අත්තනො සම්බන්ධීනං වසෙන යථාරහං වණ්ණනීයා.

350. ඉදානි විභාවානුභාවෙ නිස්සාය වණ්ණනීයා තෙ භාවා ලොකසභාවමනතික්කම්ම කාතබ්බාති අනුසාසන්තො ආහ **“සවිභාවා”**ඉච්චාදි. **ලොකරූපානුගාමිනා** ලොකවොහාරමනුවත්තමානෙන **තෙ තෙ භාවා** ඨායීභාවාදයො තයො **යථොචිත්‍යං** ඔචිත්‍යානුරූපං **සවිභාවානුභාවෙහි** විභාවසහිතෙහි අනුභාවෙහි කරණභූතෙහි **යථාරහං** තෙහි තෙහි භාවෙහි සම්බන්ධීනං විභාවාදීනං වසෙන අනුරූපතො **වණ්ණනීයා** වණ්ණෙතබ්බා හොන්තීති. විභාවෙහි සහ යෙ වත්තන්තීති ච, තෙ ච තෙ අනුභාවා චෙති ච, අනතික්කම්ම අරහන්ති ච, අනතික්කම්ම ඔචිත්‍යමිති ච, ලොකස්ස රූපං සරූපමිති ච, තං අනුගච්ඡති සීලෙනාති ච විග්ගහො.

351. **චිත්තවුත්ති විසෙසත්තා, මානසා සාත්තික’ඞ්ගතො;**
බහිනිස්සටසෙදාදි-අනුභාවෙහි වණ්ණියා.

351. සාත්තිකා කථං වණ්ණනීයාති ආහ **“චිත්තෙ”**ච්චාදි. චිත්තස්ස වුත්තිවිසෙසො යෙසං, තෙසං භාවො, තස්මා **මානසා** මනසි භවා සාත්තිකා **අඞ්ගතො** සරීරතො **බහිනිස්සටෙහි** නිග්ගතෙහි සෙදාදීහි අනුභාවෙහි වණ්ණනීයා, න පන සෙදසලිලමෙව භාවොති අධිප්පායො.

351. එවං සාමඤ්ඤෙන භාවවණ්ණනක්කමං දස්සෙත්වා ඉදානි විසෙසෙන සාත්තිකභාවවණ්ණනා ඊදිසාති දස්සෙති **“චිත්ත”**ඉච්චාදිනා. **චිත්තවුත්තිවිසෙසත්තා** චිත්තස්ස පවත්තිවිසෙසත්තා **මානසා** චිත්තෙ භවා සාත්තිකාභාවා **අඞ්ගතො** සරීරතො **බහිනිස්සටසෙදාදිඅනුභාවෙහි** බහිනික්ඛන්තසෙදාදීහි අනුභාවෙහි කරණභූතෙහි **වණ්ණියා** වණ්ණනීයා හොන්තීති, අඞ්ගතො බහි නිස්සටන්ති විසෙසනෙන විසිට්ඨභූතසෙදාදීනමෙව භාවානුභාවත්තං විනා කෙවලං සෙදාදයො වුත්තා සමානා භාවාදයො නාම න හොන්තීති අධිප්පායො. චිත්තස්ස වුත්තීති ච, සා එව විසෙසො

යෙසං සාත්තිකානමිති ච, තෙසං භාවොති ච, මනසි භවාති ච, සෙදො ආදි යෙසං බෙලාදීනමිති ච, නිස්සටා නිග්ගතා ච තෙ සෙදාදයො චෙති ච, තෙ එව අනුභාවාති ච වාක්‍යං.

රසඅධිප්පාය

352. **සාමජ්ජිකාන'මානන්දො, යො බන්ධත්ථානුසාරිනං;**
රසීයතීති තඤ්ඤූහි, රසො නාමා'ය'මීරිතො.

352. ඉදානි ''රසස්සාදාය සාධූන''න්ති වුත්තත්තා රසෙ නිද්දිසන්තො ආහ **''සාමජ්ජිකාන''**මිච්චාදි. බන්ධස්ස අත්ථො, තදනුස්සරන්ති මනොභාවනාවසෙනාති **බන්ධත්ථානුසාරිනො,** තෙසං **සාමජ්ජිකානං** සබ්භානං මනසි යො ආනන්දො, අයං ලොකමධුරාදිරසො විය බන්ධෙ සිඞ්ගාරාදි රසො නාම ඊරිතො **තඤ්ඤූහි** රසඤ්ඤූහි. කථමිත්‍යාහ **''රසීයතී''**ති, අස්සාදීයතීති අත්ථො. කිඤ්ච? යථා නානාබ්‍යඤ්ජනසඞ්ඛතමන්නං භුඤ්ජමානා රසෙ අස්සාදියන්ති සුමානසා පුරිසා සන්තොසඤ්චාධිගච්ඡන්ති, තථා නානාභිනයබ්‍යඤ්ජිතෙ වාචඞ්ගසත්ථොපෙතෙ ඨායීභාවෙ අස්සාදෙන්ති සුමානසාපෙක්ඛකා, තස්මා එතෙ නාට්‍යාතිපි වුච්චන්ති.

352. ඉදානි ''රසස්සාදාය සාධූන''න්ති වත්වා උද්දිට්ඨක්කමෙන සම්පත්තං රසං දස්සෙති **''සාම''**ඉච්චාදිනා. **බන්ධත්ථානුසාරිනං** බන්ධස්ස අත්ථානුරූපසාරීනං බුද්ධියා පවත්තානං **සාමජ්ජිකානං** සබ්භානං චිත්තෙ භවො යො **ආනන්දො** සන්තොසො අත්ථි, අයං ලොකෙ මධුරාදිරසො විය අස්සාදනීයො හොතීති අත්ථයුත්තෙන ''රසීයතී''ති ඉමිනා වචනත්ථෙන රසො නාමාති **තඤ්ඤූහිරසඤ්ඤූහි ඊරිතො** කථීතොති. සමජ්ජායං නියුත්තාති ච, බන්ධස්ස අත්ථොති ච, තං අනුස්සරන්තීති ච, තං ජානන්තීති ච වාක්‍යං. යථා නානාබ්‍යඤ්ජනෙහි අභිසඞ්ඛතමාහාරං පරිභුඤ්ජන්තා සත්තා ලවණම්බිලාදයො තෙ තෙ රසෙ අස්සාදෙය්‍යුං, සන්තුට්ඨා ච භවෙය්‍යුං, එවමෙව නානප්පකාරඅභිනයෙහි පකාසිතවණ්ණනාය අඞ්ගභූතෙහි අනුරූපෙහි සත්ථෙහි යුත්තෙ ඨායීභාවෙ ඉස්සාදිරහිතපඤ්ඤවන්තා අස්සාදෙන්ති, තස්මා ඉමෙ ඨායීභාවා නටාභිනයෙහි බ්‍යඤ්ජිතත්තා ච සබ්භානං සන්තොසසඞ්ඛතරසස්ස හෙතුත්තා ච නටරසාතිපි වුච්චන්ති.

රසප්පභෙද

353. **සවිභාවානුභාවෙහි,**
සාත්තිකාබ්‍යභිචාරිහි;
අස්සාදියත්ත'මානීය-
මානො ඨායෙව සො රසො.

353. ඨායීනමෙව රසත්තාපත්තිමාහ **''සවිභාවෙ''**ච්චාදිනා. **ඨායෙව සොති** සො යථාවුත්තො රසො ඨායීභාවොයෙව, නාඤ්ඤොති අත්ථො.

353. ඉදානි ඨායීභාවානමෙව රසසරූපස්ස පාපුණනත්ථං විභාවෙති **''සවිභාවා''**ඉච්චාදිනා. **සො රසො** අනන්තරනිද්දිට්ඨො **සවිභාවානුභාවෙහි** තෙසං තෙසං ඨායීනං අනුරූපෙහි විභාවසහිතෙහි අනුභාවෙහි ච, **සාත්තිකාබ්‍යභිචාරිහි** පකාසෙතබ්බඨායීභාවස්සෙව අනුකූලසාත්තිකභාවබ්‍යභිචාරීභාවෙහි කරණභූතෙහි **අස්සාදියත්තං ආනීයමානො** කවිනො සාමත්ථියා පාපුණියමානො **ඨායෙව** ඨායීභාවො එවාති කාරියොපචාරෙන රසො නාමාති වෙදිතබ්බොති. සහ භාවෙහි පවත්තන්තීති ච, සවිභාවා ච තෙ අනුභාවා චෙති ච, සාත්තිකා ච බ්‍යභිචාරිනො චෙති ච, අස්සාදියස්ස භාවොති ච වාක්‍යං.

354. **සිඞ්ගාරහස්සකරුණා, රුද්දවීරභයානකා;**
බීභච්ඡබ්භුතසන්තා ච, රසා ඨායීන'නුක්කමා.

354. තෙසං නාමවසෙන විභාගමාහ **''සිඞ්ගාරෙ''**ච්චාදිනා. **ඨායීනනුක්කමාති** ''රතිහාසා ච සොකො චා''තිආදිනා වුත්තානං ඨායීභාවානං අනුක්කමා, පටිපාටියාති අත්ථො.

354. රසාවත්ථාසම්පත්තරතිහාසාදීනං ඨායීභාවානං ඉදානි කමෙන නාමන්තරං දස්සෙති **''සිඞ්ගාර''**ඉච්චාදිනා. **ඨායීනං** හෙට්ඨා වුත්තානං රතිහාසාදිඨායීභාවානං **අනුක්කමා** පටිපාටියා **සිඞ්ගාරහස්සකරුණා** සිඞ්ගාරො හස්සො කරුණා ච **රුද්දවීරභයානකා** රුද්දො වීරො භයානකො ච **බීභච්ඡබ්භුතසන්තා ච** බිභච්ඡො අබ්භුතො සන්තො චෙති නව රසා නාම හොන්තීති. සිඞ්ගාරරසො හස්සරසොතිආදිනා **රසසද්දො** පච්චෙකං යොජෙතබ්බො. සිඞ්ගාරො ච හස්සො ච කරුණා චෙති ච විග්ගහො. සෙසෙසුපි ලිඞ්ගසමාසා ඉමෙයෙව. ඉමෙ සිඞ්ගාරාදීනං රත්‍යාදීහි අනඤ්ඤත්තා උපරි රත්‍යාදිවිවරණෙයෙව ඤාතබ්බා.

355. **දුක්ඛරූපෙ'ය'මානන්දො,**
කථං නු කරුණාදිකෙ;
සියා සොතුන'මානන්දො,

සොකො වෙස්සන්තරස්ස හි.

355. සොකාදිරූපොකරුණාදි කථං රසො සියාති ආහ **"දුක්ඛෙ"**ච්චාදි. වෙස්සන්තරස්ස පුත්තදාරවියොගා කරුණා සොකරූපො දුක්ඛමෙව අහොසි, සම්පති පන **සොතූනං** සබ්භානං ආනන්දොයෙවාති එත්ථාධිප්පායො.

355. හෙට්ඨා වුත්තරසො සන්තොසොව, සොකකොධාදිලක්ඛණො කරුණාරුද්දාදිකො කථං රසො නාම භවෙය්‍යාති ආසඞ්කායමාහ **"දුක්ඛරූපෙ"**ඉච්චාදි. **අයං ආනන්දො** ''සාමජ්ජිකානමානන්දො''තිආදිනා නිද්දිට්ඨො **දුක්ඛරූපෙ** දුක්ඛලක්ඛණෙ **කරුණාදිකෙ** කරුණාරුද්දාදිකෙ විසයෙ කථං භවෙය්‍යාති චෙ, නෙස දොසො **හි** තථෙව **වෙස්සන්තරස්ස** බොධිසත්තස්ස **සොකො** පුත්තදාරවිරහතො ජාතසොකො **සොතූනං** ඉදානි සුණන්තානං සබ්භානං **ආනන්දො සියා** ආනන්දස්ස කාරණත්තා කාරියොපචාරෙන සන්තොසො නාම භවෙය්‍යාති. වත්තුනො සාමත්ථියා කරුණාරසාදිකං පාපෙත්වා පකාසියමානස්ස සොකාදිකස්ස දුක්ඛරූපෙන ඨිතත්තා සුණන්තානං පීති උප්පාදියතෙවාති අධිප්පායො. දුක්ඛං රූපං සභාවො යස්ස කරුණාදිනොති ච, කරුණා ආදි යස්ස රුද්දාදිනොති ච වාක්‍යං.

ඨායීභාවනිද්දෙස

රතිඨායීභාව

356. **රම්මදෙසකලාකාල-වෙසාදිපටිසෙවනා;**
යුවාන'ඤ්ඤොඤ්ඤරත්තානං, පමොදොරති රුච්චතෙ.

356. සිඞ්ගාරාදයො විභාගතො දස්සෙතුමාහ **''රම්මෙ''**ච්චාදි. තත්ථ **''රම්මදෙස''**ඉච්චාදිනා උද්දීපනවිභාවා දස්සිතා. **''යුවාන''**න්ති ඉමිනා ආලම්බණවිභාවො. ඉත්ථී හි පුරිසස්ස, පුරිසො ඉත්ථියා ආලම්බණවිභාවො. **පමොදොති** අඤ්ඤමඤ්ඤාභිරමණවසෙන ආමොදරූපො.

356. ඉදානි සිඞ්ගාරාදිනාමකෙ තෙරසායාදිකෙ කමෙන නිද්දිසති **''රම්ම''**ඉච්චාදිනා. **රම්මදෙසකලාකාලවෙසාදිපටිසෙවනා** රමණීයනිරාවරණසුචිපවිත්තවාසාරහදෙසො රම්මගීතිකාදිකලා රතිජනකවසන්තාදිඅනුරූපකාලො මාලාගන්ධාදි උපසොභිතකිරියාදි මනුඤ්ඤවෙසො, **ආදිසද්දෙන** නිද්දිට්ඨහාසිතම්හිතාදිවෙති ඉමෙසං දිට්ඨසුතමුතාදීසු දිට්ඨාදිමත්තමකත්වා පඤ්ඤාය තෙන තෙනාකාරෙන පුනප්පුනානුභවනෙන **අඤ්ඤොඤ්ඤරත්තානං** අඤ්ඤමඤ්ඤං නිමිත්තානුබ්‍යඤ්ජනසඞ්කප්පවසෙනාතිරත්තානං **යුවානං** තරුණිත්ථී පුරිසානං **පමොදො** අභිරමණවසෙන සන්තොසො පීති **රති රුච්චතෙ** රුච්චනතො ''රතී''ති වුච්චතීති. ඉමස්මිං පක්ඛෙ රකාරො සන්ධිජො. දෙසො ච කලා ච කාලො ච වෙසො චෙති ච, තෙ ආදයො යෙසමිති ච, රම්මා ච තෙ දෙස…පෙ…. වෙසාදයො චෙති ච, තෙසං පටි පුනප්පුනං සෙවනමිති ච, අඤ්ඤො ච අඤ්ඤො චෙති ච, තෙසු රත්තාති ච වාක්‍යං.

357. **යුත්‍යා භාවානුභාවා තෙ,**
නිබන්ධා පොසයන්ති නං;
සොපායා'යොගවිප්පයොග-
සම්භොගානං වසා තිධා.

357. **''යුත්‍යා''**ඉච්චාදි. **තෙ** යථාවුත්තා **භාවානුභාවා යුත්‍යා** ආලසියඋග්ගතාජිගුච්ඡාවජ්ජිතා යෙ සඞ්කාඋස්සුක්කාදයො භාවා තංබ්‍යඤ්ජකා තදනුරූපා අනුභාවා ච අයොගාදිකෙ සිඞ්ගාරෙ යථා යථා යුඤ්ජන්ති, තාදිසියාව යුත්තියා නිබන්ධා **නං** රතිං සම්පොසයන්ති, **සොයෙවමෙවං** පොසිතො සිඞ්ගාරො නාම රසො සම්පජ්ජතෙ. සොපි තිධාති සම්බන්ධො. තත්ථ **අයොගො** නාම පුබ්බෙ අසඞ්ගතානං අනුරාගෙන සඞ්ගමමිච්ඡන්තානං ඉත්ථිපුරිසානමසඞ්ගමො. අතිසයවිරුළ්හපෙමානමුභින්නම්පි සිලෙසො **විප්පයොගො**. බලවකාමාවෙසවිසෙසානං කාමීනං දස්සනාදිසමඤ්ජනං **සම්භොගො**.

357. ඉදානි රතියා පුට්ඨකාරණං පුට්ඨපයොගඤ්ච දස්සෙති **''යුත්‍යා''**ඉච්චාදිනා. **තෙ භාවානුභාවා** නිද්දිට්ඨබ්‍යභිචාරීභාවෙසු රත්‍යානුරූපබ්‍යභිචාරීභාවො තප්පකාසකො අනුභාවො චෙති ඉමෙ ද්වෙ **යුත්‍යා** හෙතුභූතාය අයොගවිප්පයොගසම්භොගසඞ්ඛාතානං තිණ්ණං සිඞ්ගාරානං අනුකූලත්ථෙන රතියා විරුද්ධත්තා ආලසියඋග්ගජිගුච්ඡාදිකෙ පරිවජ්ජෙත්වා සඞ්කාඋස්සුක්කාදීනං රත්‍යානුකූලභාවානං වසෙන යථායොගං **නිබන්ධා** කවීහි බන්ධා **නං** රතිං **පොසයන්ති** යථා තප්පකාසනෙන පූරෙන්ති සජ්ජෙන්ති, එවං සජ්ජිතො රතිසිඞ්ගාරො නාම රසො හොති. **සොපි** සාමඤ්ඤෙන නිද්දිට්ඨසිඞ්ගාරරසොපි **අයොගවිප්පයොගසම්භොගානං** සිඞ්ගාරානං **වසා** භෙදෙන තිධා භවතීති. තත්ථ **අයොගො** නාම පුබ්බෙ අඤ්ඤමඤ්ඤසඞ්ගමරහිතානං අභිනවානුරාගබලෙන සඞ්ගමං පත්ථෙන්තානං ථීපුමානං අසඞ්ගමො. **විප්පයොගො** නාම සඞ්ගමාතිසයෙන විරුළ්හපෙමානං ථීපුමානං අඤ්ඤමඤ්ඤවිසිලෙසො. **සම්භොගො** නාම බලවකාමතණ්හාවිසෙසවසෙන යුත්තානං කාමිනිකාමුකානං අඤ්ඤමඤ්ඤං දස්සනාදිඅස්සාදො. භාවො ච අනුභාවො චෙති ච, අයොගො ච විප්පයොගො ච සම්භොගො චෙති ච වාක්‍යං.

ඉමමලඞ්කාරං කරොන්තෙන ආචරියසඞ්ඝරක්ඛිතමහාසාමිපාදෙන පන පරමමධුරසද්ධම්මාමතලුද්ධසුද්ධසන්තානානං තපොධනානං අඤ්ඤරසාවබොධනෙ පයොජනාභාවෙපි ලොකියෙසු තෙසු තෙසු වොහාරෙසු අසම්මොහත්ථං සිඞ්ගාරාදිනවවිධරසානං ලක්ඛණමත්තස්සෙව දස්සිතත්තා තදනුරූපලක්ඛියපරිග්ගහෙ අසති ලක්ඛණාවබොධස්ස සුඛාත්තාභාවතො වුත්තලක්ඛණාවබොධත්ථං තංතංලක්ඛණකථනානන්තරං තස්ස තස්ස ලක්ඛියස්ස මුඛමත්තං දස්සෙතබ්බං හොති. හෙට්ඨා ''රාගානතබ්භුතසරොජමුඛං ධරායා''තිආදිනා නිද්දිට්ඨසම්භොගසිඞ්ගාරරසාභාසෙනෙව හසාභාසාදීනං අට්ඨන්නං රසාභාසරූපස්ස භාවාභාසස්ස, විභාවාභාසස්ස, අනුභාවාභාසස්ස ච ඤාතබ්බත්තා සිඞ්ගාරරසස්ස ලක්ඛියමෙවං වෙදිතබ්බං.

ගීතස්සරෙන උපකඩ්ඪිය නෙත්තරස්මි-
බන්ධං කරංච විවසඤ්ච කරග්ගහෙන;

යා තාදිසෙපි විනියොජයි දුක්කරෙ මං,
සෙරන්දතී අධිගතා විධිනා මයජ්ජාති.

ගීතස්සරෙන හත්ථීනං ගීතිකාය පියත්තා ගීතිකාධනිනා **උපකඩ්ඪීය** අත්තනො සමීපං ආකඩ්ඪීත්වා **නෙත්තරස්මිබන්ධං** නෙත්තසඞ්ඛාතහත්ථාචරියස්ස රජ්ජුනා බන්ධං **කරග්ගහෙන** හත්ථග්ගාහෙන සොණ්ඩග්ගහණෙන **විවසඤ්ච** අපගතඉච්ඡාචාරං පරවසං **කරං ඉව** හත්ථං ඉව **ගීතස්සරෙන** අත්තනො ලීලොපෙතගීතිකාධනිනා **උපකඩ්ඪීය** අත්තනො සමීපං නෙත්වා **නෙත්තරස්මිබන්ධං** අත්තනො නයනකන්තියා පටිබන්ධං **කරග්ගහෙන** හත්ථග්ගාහෙන විවසඤ්ච අපගතධිතිං මුළ්හං **මං යා** කන්තා තාදිසෙපි දුක්කරෙ විනියොජයි, **සා ඉරන්දතී** ඉරන්දතී නාම නාගමානවිකා මයා අජ්ජ **විධිනා** භාගොයන **අධිගතා** ලද්ධාති.

එත්ථ ගීතස්සරනෙත්තරස්මිකරග්ගහසඞ්ඛතාහි ඉමාහි පදාවලීහි උද්දීපනවිභාවො දස්සිතො. ඊයා පුරිසො ච, පුරිසස්ස ඊ ච ආලම්බණං හොතීති ''සා ඉරන්දතී මයා''ති ඉමිනා ආරම්මණවිභාවො දස්සිතො. ''උපකඩ්ඪීය බන්ධං විවස''න්ති ඉමෙහි කාමෙන උද්දීපිතඨායීභාවසඞ්ඛතා රති දස්සිතා. ''තාදිසෙපි දුක්කරෙ විනියොජයී''ති ඉමෙහි උස්සාහාදිකා ච ''විධිනා අධිගතා මයජ්ජා''ති ඉමෙහි හරිසාදිකා ච බ්‍යභිචාරීභාවා දස්සිතා. රතියා විරුද්ධෙ නිබ්බෙදආලසියඋග්ගතජිගුච්ඡාදිකෙ බ්‍යභිචාරීභාවෙ වජ්ජෙත්වා වුත්තප්පකාරවිභාවාදිකෙ පකාසන්තො ''ගීතස්සරෙනෙ''ච්චාදිකා රතිප්පතීතියා අනුරූපං පයුත්තා කවිප්පයොගා ඉධ අනුභාවා නාම හොන්ති. නාටකාදිදස්සනීයසත්ථෙ අභිනයො අනුභාවො. රම්මදෙසරම්මකාලරම්මවෙසාදයො තදභාවෙ රතියා අනුප්පජ්ජනතො සාමත්ථියා ගම්‍යා භවන්තීති එවං ලක්ඛණානුගතලක්ඛියපරිග්ගාහො සබ්බත්ථ කාතබ්බො. එවං සතිබන්ධත්ථාවබොධකානං සබ්භානං උප්පජ්ජමානායපීතියා කාරණත්තා කාරියොපචාරෙන එසො බන්ධො රසො නාම හොතීති. උපරිපි එවමෙව.

හස්සඨායීභාව

358. **විකාරාකතිආදීහි,**
අත්තනො'ථ පරස්ස වා;
භාසො නිද්දා සමාලස්‍ය-
මුච්ඡාදිබ්‍යභිචාරිහි;
පරිපොසෙ සියා හස්සො,
හියොයා'ත්ථීපභුතීන සො.

358. **''විකාරෙ''**ච්චාදි. **විකාරාකති** දෙසවයාදීනං විපරීතො කෙසබන්ධනාදි, සො ආදි යෙසං අඤ්ඤාකතයාදිනච්චනාදීනං, තෙහි විභාවෙහි **භාසො** චෙතොවිකාසො, සොපි අත්තනො සම්බන්ධී වා අථ පරස්ස සම්බන්ධී වා, තත්ථ යො විභාවසාමත්ථියායෙවාභිබ්‍යත්තිං යාති, සො අත්තට්ඨො. යො පන විභාවදස්සනා උප්පන්නාපි පුරිසස්ස ගම්භීරත්තාදිනා ඡාදිතො සමානො පුරිසන්තරෙ හසත්‍යාභිබ්‍යත්තො, සො පරට්ඨො. සො භාසො නිද්දාදීහි බ්‍යභිචාරීහියෙච, අනුභාවපක්ඛෙ **ආදිසද්දෙන** අක්ඛිඵන්දනාදයො ගහිතා. පරිපොසෙ සති හස්සො නාම රසො සියා. සො හස්සො හියොයා ඉත්ථීපභුතීනං සියාති සම්බන්ධො. එත්ථ **පභුතිසද්දෙන** නීචපකතයො සඞ්ගණ්හන්ති.

358. ඉදානි හස්සරසස්ස පොසනාකාරං දස්සෙතුමාහ **''විකාර''**ඉච්චාදි. **විකාරාකතිආදීහි** දෙසවයොලිඞ්ගානං විපරීතෙහි කෙසබන්ධගතිට්ඨිතිආදිකෙහි, නච්චගීතආදිකෙහි ච දුච්චෙහි ආකතිසඞ්ඛතෙහි හෙතුභූතෙහි අත්තනො වා අථ පරස්ස වා සම්බන්ධී සො **භාසො** චෙතො විකාසලක්ඛණො **නිද්දාසමාලස්‍යමුච්ඡාදිබ්‍යභිචාරිහි** නිද්දාසමආලස්‍යමුච්ඡාඅක්ඛිඵන්දනාදීහි අනුභාවෙහි සුතසම්බන්ධෙන තෙහෙව නිද්දාසමාලස්‍යමුච්ඡාසඞ්ඛතබ්‍යභිචාරීහි කරණභූතෙහි පරිපොසෙ සති **හස්සො** හස්සො නාම රසො සියා, **සො** හස්සො හියොයා ඉත්ථීපභුතීනං, නීචපකතීනඤ්ච සියාති. විකාරා ච සා ආකති චෙති ච, සො ආදි යෙසන්ති ච, නිද්දා ච සමො ච ආලස්‍යඤ්ච මුච්ඡා චෙති ච, තෙ ආදි යෙසං අක්ඛිඵන්දනාදීනං අනුභාවානන්ති ච, තෙ ච බ්‍යභිචාරිනො චෙති ච, ඉත්ථී පභුති යෙසං නීචපකතීනන්ති ච වාක්‍යං.

හස්සප්පභෙද

359. **සිතමීහ විකාසිනයනං,**
කිඤ්චා'ලක්ඛියදිජන්තු තං හසිතං;
මධුරස්සරං විහසිතං,
සංසසිරොකම්පමුපහසිතං.

360. **අපහසිතං සඤ්ජල'ක්ඛි,**
වික්ඛිත්තඞ්ගං භවත්‍යා'තිහසිතං;
ද්වෙ ද්වෙ හස්සා කථිතා චෙ'සං,
ජෙට්ඨෙ මජ්ඣො'ධමෙපි ච කමසො.

359-360. හස්සෙ භෙදමාහ **"සිත"**මිච්චාදිනා. **ඉහ** හස්සෙ විකාසීනි නයනානි යස්ස තං සිතං, කිඤ්චි ආලක්ඛියා **දිජා** දන්තා යස්ස තං හසිතං. එවං මධුරො සරො සද්දො යස්ස තං විහසිතං. අංසසිරොකම්පෙන සහ වත්තමානං උපහසිතං, සහ **ජලෙන** අස්සුනා වත්තමානානි අක්ඛීනි යස්ස තං අපහසිතං. වික්ඛිත්තානි ඉතො තතො පසාරිතානි අඞ්ගානි යස්ස තං අතිහසිතං නාම. එසඤ්ච සිතාදීනං මජ්ඣෙ ද්වෙ ද්වෙ හස්සා ආදිතො පට්ඨාය **කමසො** යථාක්කමෙන ජෙට්ඨෙ මජ්ඣෙ අධමෙපි ච කථිතාති සම්බන්ධො. පුරාතනෙහීති විඤ්ඤායති.

359-360. ඉදානි හස්සභෙදං දස්සෙති **"සිත"**මිච්චාදිනා. **ඉහ** ඉමස්මිං හස්සවිසයෙ **විකාසිනයනං** විවටනයනං සිතං නාම. **කිඤ්චි ආලක්ඛියදිජං තු** කිඤ්චි දිස්සමානදන්තං, තං හසිතං නාම. **මධුරස්සරං** මධුරනාදං විහසිතං නාම. **සංසසිරොකම්පං** අංසසිරොකම්පසහිතං උපහසිතං නාම. **සජලක්ඛි** අස්සුවිලොචනසහිතං අපහසිතං නාම. **වික්ඛිත්තඞ්ගං** අට්ඨානෙ පසාරණවසෙන වික්ඛිත්තහත්ථපාදාදිඅවයවවන්තං අතිහසිතං නාම භවති. **එසං ඡන්නං කමසො** කමෙන ද්වෙ ද්වෙ ජෙට්ඨෙ මජ්ඣෙ අධමෙපි විසයෙ කථිතා පුරාතනෙහි භාසිතාති. විකාසීනි නයනානි අස්සෙති ච, කිඤ්චි ඊසකං ආලක්ඛියා දිජා යස්සෙති ච, මධුරො සරො අස්සෙති ච, අංසො ච සිරො චෙති ච, අංසසිරසො කම්පොති ච, තෙන සහ වත්තතීති ච, සහ ජලෙන වත්තමානානි අක්ඛීනි යස්සෙති ච, අනුස්වරාගමො. වික්ඛිත්තානි අඞ්ගානි යස්සෙති ච වාක්‍යං. සිතහසිතද්වයං උත්තමෙ, විහසිතඋපහසිතද්වයං මජ්ඣිමෙ, අපහසිතඅතිහසිතද්වයං අධමෙ වත්තතෙ. එවං සිතාදයො අනුරූපවිභාවාදිනා පයුත්තා ඉමෙ රසා'වත්ථං පාපුණන්තීති අධිප්පායො.

හස්සරසස්ස එවමුදාහරණං ඤාතබ්බං –

පූජෙසි කණ්ඨමණිනා අපි යො පසන්නො,
ධම්මෙ පුරා'සමධුරං විධුරං ස හන්තුං;
ගොපෙන්තියාපි වචනෙන ථියා සභාවං;
හත්තිං අකාසි එරුසෙ මයි නාගරාජාති.

යො **පුරා** පුබ්බෙ **ධම්මෙ** තස්ස ධම්මකථනෙ **පසන්නො කණ්ඨමණිනා අපි** අත්තනො අනග්ඝකණ්ඨමණිනාපි තං පූජෙසි, **සො** නාගරාජා **සභාවං** අත්තනො අධිප්පායං ගොපෙන්තියා අපි ථියා **වචනෙන** ඉත්ථියා වචනෙන **අසමධුරං** තුල්‍යරහිතං **විධුරං** විධුරපණ්ඩිතං **හන්තුං** විනාසනත්ථං **එරුසෙ** චණ්ඩෙ මයි හත්තිං අකාසීති. ඉහ එකස්මිංයෙව වත්ථුනි නාගරාජස්ස පසාදවධවිධානාදිවිපරීතප්පවත්ති ආලම්බණවිභාවො, පඨමං අනග්ඝපියවත්ථුහි පූජිතභාවො ච බොධිසත්තස්ස අතුල්‍යභාවො ච ඉත්ථිවචනස්ස සම්පටිච්ඡනභාවො ච තස්සාධිප්පායස්ස අඤ්ඤාතභාවො ච පුණ්ණකස්ස චණ්ඩභාවො චෙති ඉමෙහි සබ්බවචනෙහි උද්දීපනවිභාවො දස්සිතො. ඉමෙහි උද්දීපිතඨායීභාවසඞ්ඛාතො හාසො වාක්‍යසාමත්ථියා පකාසිතො හාසවිරොධිනිබ්බෙදාදිවජ්ජිතා සමාලසියසන්තොසඅස්සුචෙපථාදිකා බ්‍යභිචාරීභාවා සාත්තිකාභාවා ච එවං සාමත්ථියෙන දීපිතා. තදනුරූපවිභාවාදිපකාසකා යථාවුත්තකවිප්පයොගා අනුභාවා නාම හොන්ති. හස්සභෙදෙන මජ්ඣිමෙ පුරිසෙ වත්තබ්බාපි හසිතඋපහසිතා ද්වෙ ඉමා දට්ඨබ්බා.

කරුණාඨායීභාව

361. **සොකරූපො තු කරුණො-**
නිට්ඨපත්තිට්ඨනාසතො;
තත්ථා'නුභාවා රුදිත-
පලයත්ථම්භකාදයො;
විසාදාලස්‍යමරණ-
චින්තාදී බ්‍යභිචාරිනො.

361. **"සොකෙ"**ච්චාදි. **අනිට්ඨස්ස** පුත්තවියොගාදිනො දෙසනික්කඩ්ඪනාදිනො පත්ති ච **ඉට්ඨස්ස** ධම්මස්ස, ධනාදිනො වා නාසො ච තතො විභාවභූතෙහි සම්පන්නො **සොකරූපො** සොකසභාවො තු කරුණො රසො නාම. තත්ථ උත්තමානං සොකො පුත්තවියොගාදිඅනිට්ඨුප්පත්තිතො, ධම්මාදිඉට්ඨනාසතො ච ජායතෙ. නීචානං තු දෙසනික්කඩ්ඪනාදිඅනිට්ඨුප්පත්තිතො, ධනාදිඉට්ඨනාසතො ච, පරෙසං ධනාදිනාසතො තු උත්තමස්සෙව මහාකාරුණිකත්තා, සෙසං සුබොධං. අනුභාවො පනෙත්ථ යථොචිත්‍යං නිරූපයිතබ්බො.

361. ඉදානි කරුණාරසපොසනක්කමං දස්සෙති **"සොක"**ඉච්චාදිනා. **අනිට්ඨප්පත්තිට්ඨනාසතො** පුත්තවියොගාදිනො, දෙසචාගාදිනො වා අනිට්ඨස්ස උප්පත්ති ච සීලාදිනො, ධනාදිනො වා **ඉට්ඨස්ස** කන්තිවත්ථුනො විනාසො චාති ඉමෙහි ආලම්බණවිභාවෙහි කරණභූතෙහි උප්පන්නො **සොකරූපො තු** සොකසභාවො පන **කරුණො** කරුණාරසො නාම හොති. **තත්ථ** කරුණාරසෙ **රුදිතපලයත්ථම්භකාදයො** රුදිතො පලයො ථම්භොතිආදයො අනුභාවා නාම භවන්තීති. ථම්භාදීනං සරූපො හෙට්ඨා වුත්තොව. විසාදආලස්‍යමරණචින්තාදයො බ්‍යභිචාරිනො තස්මිංයෙව බ්‍යභිචාරිනො භවන්ති. ඉහ පුත්තවියොගාදිඅනිට්ඨප්පත්තියා ච සීලධම්මාදිඉට්ඨනාසනෙන ච උත්තමානං සොකො උප්පජ්ජති, දෙසචාගාදිඅනිට්ඨප්පත්තියා ච ධනාදිඉට්ඨනාසනෙන ච නීචානං. අඤ්ඤෙසං ධනාදිවිනාසනෙන පන මහාකරුණිකත්තා උත්තමස්සෙව උප්පජ්ජති. තස්මිං විසයෙ සො සොකො සෙසානං නුප්පජ්ජති. තස්මා යථාරහං

පයොගො කාතබ්බො. සොකස්ස රූපො සභාවොති ච, අනිට්ඨස්ස පත්තීති ච, ඉට්ඨස්ස නාසොති ච, අනිට්ඨප්පත්ති ච ඉට්ඨනාසො චෙති ච, රුදිතඤ්ච පලයො ච ථම්භකො චෙති ච, තෙ ආදි යෙසමිති ච, විසාදො ච ආලස්‍යඤ්ච මරණඤ්ච චින්තා චෙති ච, තා ආදි යෙසමිති ච වාක්‍යං. ඉමස්ස කරුණාරසස්ස ලක්ඛියමෙවං දට්ඨබ්බං –

ආකඩ්ඪිතෙ'කසතරාජපුරක්ඛතො යො,
ධම්මෙන ආසනමලංකුරුතෙ ජිනොව;
සො අස්සවාලමවලම්බිය දානි නීතො,
යක්ඛෙන ලොකතිලකො කුරුතෙ කිමෙකොති.

යො **එකසතරාජපුරක්ඛතො** රාජූනං එකසතෙන පරිවාරිතො **ජිනො ඉව** බුද්ධො ඉව **ධම්මෙන** මධුරධම්මකථනෙන **ආසනං** ධම්මාසනං **අලංකුරුතෙ** සජ්ජෙති, **ලොකතිලකො** ලොකස්ස පියතාය තිලකාලඞ්කාරභූතො **සො** විධුරපණ්ඩිතො **යක්ඛෙන** පුණ්ණකෙන ආකඩ්ඪිතො හුත්වා නීතො අස්සවාලං අවලම්බිය ඉදානි එකො කිං කුරුතෙති. ඉහානීතොති දස්සිතපියවත්ථුවියොගො සොකස්ස ආලම්බණවිභාවො හොති. ''ආකඩ්ඪිතෙකසතරාජෙ''ච්චාදිනා සකලෙන වාක්‍යෙන උද්දීපනවිභාවො දස්සිතො, උද්දීපිතසොකසඞ්ඛාතඨායීභාවො ච විසාදාලස්‍යචින්තාදිකො බ්‍යභිචාරීභාවො ච රුදිතපලයථම්භකාදිකා විභාවාදිබොධකඅනුභාවා ච වාක්‍යසාමත්ථියෙන දීපිතා හොන්ති.

රුද්දඨායීභාව

362. **කොධො මච්ඡරියාදීහි, පොසෙ තාසමදාදිහි;**
නයනාරුණතාදීහි, රුද්දො නාම රසො භවෙ.

362. **''කොධො''**ඉච්චාදි, සුබොධං. එත්ථ පඨමෙන **ආදිසද්දෙන** අවික්ඛෙපඋපහාසාදයො විභාවා ගහිතා, දුතියෙන උග්ගසම්භමාදයො බ්‍යභිචාරිනො, තතියෙන භූකුටිපුරණඔට්ඨනිප්පීළනාදයො අනුභාවා.

362. ඉදානි රුද්දරසස්ස පොසනක්කමං දස්සෙති **''කොධො''**ඉච්චාදිනා. කොධො **මච්ඡරියාදීහි** මච්ඡරියඅවික්ඛෙපඋපහාසාදීහි ආලම්බණාදීහි විභාවෙහි ච හෙතුභූතෙහි **තාසමදාදීහි** තාසමදඋග්ගතසම්භමාදීහි බ්‍යභිචාරීභාවෙහි **ච නයනාරුණතාදීහි** නෙත්තරත්තසුභඞ්ගඔට්ඨපීළනාදීහි අනුභාවෙහි ච කරණභූතෙහි පොසෙ සති රුද්දො නාම රසො භවෙති. මච්ඡරියං ආදි යෙසන්ති ච, තාසො ච මදො චෙති ච, තෙ ආදි යෙසමිති ච, නයනානි ච තානි අරුණානි චාති ච, තෙසං භාවොති ච, සා ආදි යෙසමිති ච වාක්‍යං.

රුද්දරසස්ස උදාහරණමෙවං දට්ඨබ්බං –

යක්ඛෙන හො අධිගතොසි මනුස්සභක්ඛෙ,
නා'ස්සස්ස වාල'මවලම්බ පුරං අවෙක්ඛ;
වෙරම්භවාතමුඛචුණ්ණිතසබ්බගත්තො,
මච්චො කථං පුනපි පස්සති ජීවලොකන්ති.

හො මනුස්සභක්ඛෙන යක්ඛෙන **අධිගතොසි** ගහිතො අසි, අස්සස්ස **වාලමවලම්බ** වාලධිං ගහෙත්වා ඉදානෙව **පුරං අවෙක්ඛ** තුය්හං නගරං ඔලොකෙහි, තථෙව හි **වෙරම්භවාතමුඛචුණ්ණිතසබ්බගත්තො** වෙරම්භවාතස්ස අභිමුඛචුණ්ණිතසකලසරීරො **මච්චො** මනුස්සො **ජීවලොකං** සත්තලොකං පුනපි කථං පස්සතීති. ඉහ මච්ඡරියාදිවිභාවා ච කොධාදිසඞ්ඛාතො ඨායීභාවො ච වාක්‍යසාමත්ථියා දීපිතා හොන්ති, අපරද්ධෙන තාසමදඋග්ගතාදිබ්‍යභිචාරීභාවා විභාවිතා හොන්ති. සමුදායෙන නයනාරුණතාදයො අනුභාවා සූචිතා හොන්ති.

වීරඨායීභාව

363. **පතාපවික්කමාදීහු-ස්සාහො විරොති සඤ්ඤිතො;**
රණදානදයායොගා, වීරො'යං තිවිධො භවෙ;
තෙවා'නුභාවා ධිතිම-ත්‍යාදයො බ්‍යභිචාරිනො.

363. **''පතාපි''**ච්චාදි. **පතාපො** සත්තුසන්තාපකාරී තෙජො, **වික්කමො** පරමණ්ඩලක්කමනන්තං, තෙ ආදයො යෙසං බලාවික්ඛෙපාදීනං පටිපුග්ගලගතානං විභාවානං, තෙහි ජාතො **උස්සාහො** රසත්තමාපන්නො වීරො රසොති සඤ්ඤිතො, අයං වීරො රණදානදයායොගා තිවිධො භවෙ යුද්ධවීරො දානවීරො දයාවීරොති, **තෙ** යුද්ධකරණාදයො එව තත්ථ අනුභාවා භවන්ති. ධිතිමතිඋග්ගතාදයො බ්‍යභිචාරිනො භවන්තීති.

363. ඉදානි වීරරසභෙදං, පොසනක්කමඤ්ච දස්සෙති **''පතාප''**ඉච්චාදිනා. **පතාපවික්කමාදීහි** අඤ්ඤරාජූනං දණ්ඩජතෙජසඞ්ඛතපතාපො, තෙසමෙව පරමණ්ඩලක්කමනසඞ්ඛාතවික්කමො එලභෙදො චෙතිආදීහි උප්පන්නො

උස්සාහො **වීරොති** වීරරසොති **සඤ්ඤිතො** කවීහි ඤාතො, අයං වීරරසො **රණදානදයායොගා** යුද්ධචාගකරුණායොගෙන හෙතුභූතෙන තිවිධො භවෙ. **තෙ එව** රණදානදයා එව ඉමා අනුභාවා නාම හොන්ති. **ධිතිමත්‍යාදයො** ධිතිමතිඋග්ගතගබ්බාදයො බ්‍යභිචාරිනො භාවා හොන්තීති. යුද්ධවීරදානවීරදයාවීරවසෙන වීරරසො තිවිධො හොති. පතාපො ච වික්කමො චෙති ච, තෙ ආදි යෙසමිති ච, රණො ච දානඤ්ච දයා චෙති ච, තාහි යොගොති ච, තයො විධා පකාරා අස්සාති ච, ධිති ච මති චෙති ච, තා ආදි යෙසමිති ච වාක්‍යං.

වීරරසස්ස උදාහරණමෙවං දට්ඨබ්බං –

> විඤ්ඤාපෙත්වා කුවෙරං සුමහති-
> මපි චෙ’කොවකුම්භණ්ඩසෙනං,
> උත්තාසෙත්වා ගහෙත්වා මණිරතනවරං
> ලක්ඛමාධාය ජූතෙ;
> ජෙත්වා කොරබ්‍යරාජං සචිවරතන-
> මුද්ධච්ච රඤ්ඤං සතම්භා,
> එත්ථානෙත්වා’දියිස්සං සුයුවතිරතනං
> කො මමෙ’ත්ථ’ත්ථි භාරොති.

කුවෙරං වෙස්සවණමහාරාජං **විඤ්ඤාපෙත්වා** බොධෙත්වා **සුමහතිමපි කුම්භණ්ඩසෙනං** අතිමහන්තිං කුම්භණ්ඩසෙනං එකොව **උත්තාසෙත්වා** භයං ජනෙත්වා මණිරතනවරං ගහෙත්වා **ජූතෙ** අක්ඛකීළායං ලක්ඛං **ආධාය** ඨපෙත්වා කොරබ්‍යරාජං ජෙත්වා **රඤ්ඤං සතම්භා** රාජසම්බන්ධිනා සතෙන **සචිවරතනං** අමච්චරතනං **උද්ධච්ච** උද්ධරිත්වා එත්ථානෙත්වා **සුයුවතිරතනං** සොභනඉත්ථිරතනං **ආදියිස්සං** ගණ්හිස්සාමි, **එත්ථ** යථාවුත්තෙසු මම කො භාරො අත්ථීති. එත්ථ ‘‘කො මමෙත්ථත්ථි භාරො’’ති ඉමිනා උස්සාහසඞ්ඛාතො ඨායීභාවො පකාසිතො. එතස්ස උප්පත්තිඋද්දීපනෙසු කාරණභූතස්ස ඉත්ථිරතනස්ස ආදානබ්‍යාතනාගරාජගතපතාපවික්කමාදිවිභාවො ච, තංතංරූපප්පකාසකකවිවචනසඞ්ඛාතානුභාවො ච ‘‘විඤ්ඤාපෙත්වා’’ඉච්චාදිනා වාක්‍යසාමත්ථියෙන පටිපාදනීයා හොන්ති. ‘‘සුමහතිමපි කුම්භණ්ඩසෙනං එකො’’ති ච, ‘‘රඤ්ඤං සතම්භා සචිවරතනමුද්ධච්චා’’ති ච ඉමෙහි ධිතිඋග්ගතගබ්බාදයො ච, ‘‘විඤ්ඤාපෙත්වා කුවෙර’’න්ති ච, ‘‘උත්තාසෙත්වා කොරබ්‍යරාජ’’න්ති ච, ‘‘එත්ථානෙත්වා ඉච්චාදයො’’ති ච ඉමෙහි මත්‍යාදයො ච බ්‍යභිචාරිනො භාවා විභාවිතා හොන්ති. ඉමෙහි විභාවානුභාවබ්‍යභිචාරීභාවෙහි යුද්ධවීරරසො පොසිතොති දට්ඨබ්බො. ඉමිනායෙව නයෙන දානවීරාදයො විඤ්ඤාතබ්බා.

භයඨායීභාව

364. **විකාරිසනසත්තාදි-**
භයුක්කංසො භයානකො;
සෙදාදයො’නුභාවෙ’ත්ථ,
තාසාදී බ්‍යභිචාරිනො.

364. **‘‘විකාරි’’**ච්චාදි. **විකාරි** අසභාවප්පවත්තො විරුද්ධො **සනො** සද්දො සත්තො ච, තෙ ආදයො යෙසං සුඤ්ඤාරඤ්ඤාදීනං ඉත්ථිනීචප්පකතිසම්භවන්තානං, විභාවානං, ගුරුආදීනං වා උත්තමානං, තෙහි ජාතස්ස භයස්ස, කිත්තිමස්ස වා උක්කංසො භයානකො නාම රසො. එත්ථ සෙදකම්පනපාදචලනාදයො අනුභාවා, තාසාදයො බ්‍යභිචාරිනො.

364. ඉදානි භයානකරසස්ස පොසනක්කමං දස්සෙති **‘‘විකාරි’’**ච්චාදිනා. **විකාරිසනසත්තාදිභයුක්කංසො** පකතිවිරහෙන විකාරවන්තෙහි විරුද්ධෙහි අසනිසද්දාදිසද්දෙහි, රක්ඛසාදිසත්තෙහි වා විභාවෙහි හෙතුභූතෙහි සඤ්ජාතො සාභාවිකො, කිත්තිමො වා භයපටිබන්ධො උක්කංසො භයානකරසො නාම හොති. **එත්ථ** භයානකරසවිසයෙ **සෙදාදයො** දාහසරීරකම්පනාදයො **අනුභාවා** කායිකවාචසිකප්පයොගසඞ්ඛතා අනුභාවා හොන්ති. **තාසාදී බ්‍යභිචාරිනො** තාසසඞ්කාදයො ඉහ බ්‍යභිචාරීභාවා හොන්තීති. සනො ච සත්තො චෙති ච, විකාරො එතෙසං අත්ථීති ච, විකාරිනො ච තෙ සනසත්තා චෙති ච, තෙ ආදයො යෙසං සුඤ්ඤාරඤ්ඤාදීනමිති ච, තෙහි ජාතං භයමිති ච, මජ්ඣෙ පදලොපො, තස්ස උක්කංසොති ච, සෙදො ආදි යෙසං කම්පනාදීනමිති ච, තාසො ආදි යෙසං සඞ්කාදීනමිති ච වාක්‍යං. ඉත්ථිනීචප්පකතිකානං භයහෙතු විකාරිසනසත්තාදි, උත්තමානං ගුරුආදි.

එත්ථ ලක්ඛියමෙවං වෙදිතබ්බං –

> යං දිට්ඨීසත්ථපතනෙන පරිප්ඵුරන්තී,
> කුම්භණ්ඩරක්ඛසචමූ ගමිතා සමන්තා;
> ආචක්කවාළනග’මස්සගතං පුරීව,
> භොතො මුහුං මුහු’මපස්සි ස පුණ්ණකො’හන්ති.

දිට්ඨිසත්ථපතනෙන දිට්ඨිසල්ලසම්පාතනෙන **පරිප්ඵුරන්ති** කම්පමානා **සමන්තා** පරිසමන්තතො **ආචක්කවාළනගං** චක්කවාළපබ්බතාවධි **ගමිතා** පලාපිතා **කුම්භණ්ඩරක්ඛසචමූ** කුම්භණ්ඩරක්ඛසානං සෙනා යං **අස්සගතං** අස්සපිට්ඨෙ නිසින්නකං **භොතො** භවතං තුම්හාකං **පුරී ඉව** පුරියා දස්සනම්ව **මුහුං මුහුං අපස්සි** ඛණෙ ඛණෙ අපස්සිත්ථ, **සො** අහං **පුණ්ණකො** නාම යක්ඛොති. එත්ථ ''දිට්ඨිසත්ථපතනෙනා''ති දිට්ඨිසත්ථාරොපනෙන ච ''ස පුණ්ණකො අහ''න්ති ඉමිනා ච භයජනනස්ස හෙතුභූතවිරුද්ධසත්තසඞ්ඛාතා විභාවා නිද්දිට්ඨා, ''මුහුං මුහු'මපස්සී''ති රසාවත්ථසම්පත්තභයුක්කංසසඞ්ඛතො ඨායීභාවො විභාවිතො, ''කුම්භණ්ඩරක්ඛසචමූ ගමිතා සමන්තා ආචක්කවාළනග''න්ති තාසසඞ්කාදිකා බ්‍යභිචාරිනො භාවා ජොතිතා. ''පරිප්ඵුරන්ති''ති සෙදකම්පාදයො අනුභාවා දස්සිතා හොන්ති.

ජිගුච්ඡාඨායීභාව

365. **ජිගුච්ඡා රුධිරාදීහි,**
පූතෳාදීහි විරාගතො;
බීභච්ඡො බොහනු'බ්බෙගී,
කමෙන කරුණායුතො;
නාසාවිකූනනාදීහි,
සඞ්කාදීහි'ස්ස පොසනං.

365. ''ජිගුච්ඡා''ඉච්චාදි. රුධිරන්තාදීහි පූතිකිමිආදීහි විරාගතො ච ජාතා **ජිගුච්ඡා** ගරහා කමෙන බොහනො උබ්බෙගී කරුණායුතො ච බීභච්ඡො භවති, නාසාවිකූනනමුඛච්ඡදනාදීහි අනුභාවෙහි, සඞ්කාවෙගාදීහි බ්‍යභිචාරීහි ච අස්ස පොසනං භවතීති.

365. ඉදානි බීභච්ඡරසස්ස පොසනක්කමං දස්සෙති **''ජිගුච්ඡා''**ඉච්චාදිනා. **රුධිරාදීහි** රත්තන්තගුණාදීහි ච, **පූතෳාදීහි** පූතිකිමිආදීහි ච, **විරාගතො** විරත්තභාවෙන චාති ඉමෙහි තීහි විභාවෙහි හෙතුභූතෙහි උප්පජ්ජමානා ජිගුච්ඡා **කමෙන** රුධිරාදීනං තිණ්ණං විභාවානං පටිපාටියා **බොහනො** අනවට්ඨානො අසමාහිතො **උබ්බෙගී** උබ්බෙගවා **කරුණායුතො** සොකරුපෙන සහිතො චාති එවං බීභච්ඡො රසො නාම හොති. **නාසාවිකූනනාදීහි** නාසසඞ්කොචනමුඛපිදහනාදීහි අනුභාවෙහි ච **සඞ්කාදීහි** ච සඞ්කාආවෙගාදීහි බ්‍යභිචාරීභාවෙහි ච කරණභූතෙහි **අස්ස** බීභච්ඡරසස්ස පොසනං හොතීති. රුධිරාදීසු තීසු පදෙසු, බොහනාදීසු තීසු ච ගම්‍යමානත්තා අවුත්තොපි චසද්දො යොජෙතබ්බො, තස්මා බොහනාදීහි තීහි යුත්තොව බීභච්ඡරසො නාමාති දට්ඨබ්බො. රුධිරං ආදි යෙසං අන්තාදීනමිති ච, පූතිආදි යෙසං කිමිආදීනමිති ච, උබ්බෙගො අස්ස බීභච්ඡස්ස අත්ථීති ච, කරුණෙන ආයුතොති ච, නාසාය විකූනනං සඞ්කොචනමිති ච, තං ආදි යෙසං මුඛච්ඡාදනාදීනමිති ච, සඞ්කා ආදි යෙසං ආවෙගාදීනමිති ච වාක්‍යං.

ඉමස්ස බීභච්ඡස්සොදාහරණමෙවං වෙදිතබ්බං –

යක්ඛා මච්චකරඞ්කකඞ්කනධරා යෙ නිම්මිතා පුණ්ණකෙ-
නු'ත්තංසීකතපාණිපල්ලවධරා හාරීකතන්තොරගා;
ලිත්තා ලොහිතකුඞ්කුමෙහි විධුරෙනෙ'තෙ පිවන්තා වසා-
මජ්ජං සීසකපාලපාතිහි පුරෙ ධුත්තා වියො'පෙක්ඛිතාති.

පුණ්ණකෙන යක්ඛෙන නිම්මිතා **මච්චකරඞ්කකඞ්කනධරා** මනුස්සට්ඨිසඞ්ඛාතකරභූසනධාරිනො **උත්තංසීකතපාණිපල්ලවධරා** මත්ථකමාලිකතහත්ථතලසඞ්ඛතපල්ලවධාරිනො **හාරීකතන්තොරගා** මුත්තාහාරීකතමනුස්සන්තසඞ්ඛාතඋරගසම්පයුත්තා **ලොහිතකුඞ්කුමෙහි** රුධිරසඞ්ඛාතකුඞ්කුමකක්කෙහි ලිත්තා **සීසකපාලපාතිහි** සීසකපාලසඞ්ඛාතෙහි සරාවෙහි **වසාමජ්ජං** වසාසඞ්ඛාතසුරං **පුරෙ** අභිමුඛෙ පිවන්තා යෙ යක්ඛා සියුං, එතෙ යක්ඛා **විධුරෙන** පණ්ඩිතෙන **ධුත්තා විය** නගරෙ සුරාධුත්තා විය උපෙක්ඛිතා හොන්තීති. ඉහ ''ලිත්තා ලොහිතකුඞ්කුමෙහී''ති ච ''උත්තංසීකතපාණිපල්ලවධරා''ති ච ''හාරීකතන්තොරගා''ති ච ඉමෙහි චිත්තක්ඛොභකාරණභූතො රුධිරාදිවිභාවො ච, ''මච්චකරඞ්කකඞ්කනරො''ති ච ''සීසකපාලපාතිහි වසාමජ්ජං පිවන්තා''ති ච ඉමෙහි උබ්බෙගවන්තසභාවස්ස හෙතුභූතො පූතෳාදිවිභාවො ච පකාසිතො. කරුණායුතසභාවස්ස කාරණභූතවිරජ්ජනවිභාවො ච නාසාවිකූනනාදිඅනුභාවො ච සඞ්කාවෙගාදිබ්‍යභිචාරීභාවො ච බීභච්ඡසඞ්ඛාතඨායීභාවො චාති ඉමෙ සබ්බෙ වාක්‍යසාමත්ථියෙන ගම්මාති වෙදිතබ්බා.

විම්හයඨායීභාව

366. **අතිලොකපදත්ථෙහි,**
විම්හයො'යං රසො'බ්භුතො;
තස්සා'නුභාවා සෙදස්සු-
සාධුවාදාදයො සියුං;
තාසාවෙගධිතිප්පඤ්ඤා,

හොන්තෙ'ත්ථ බ්‍යභිචාරිනො.

366. **"අති"**ච්චාදි. **අතිලොකෙහි** ලොකාතිවුත්තීහි මායාදිබ්බගෙහාරාමාදීහි පදත්ථෙහි ජාතො අයං **විම්හයො** චිත්තවිකාරසඞ්ඛාතො ඨායීභාවො අබ්භුතො රසො නාම. සෙදඅස්සුසාධුවාදරොමඤ්චාදයො තස්ස අනුභාවා සියුං, තාසාදයො බ්‍යභිචාරිනො හොන්තීති.

366. ඉදානි විම්හයරසස්ස පොසනක්කමං දස්සෙති **"අති"**ඉච්චාදිනා. **අතිලොකපදත්ථෙහි** ලොකට්ඨිතිමතික්කම්ම පවත්තෙහි මායාදිබ්බභවනආරාමවිමානාදිපදත්ථෙහි හෙතුභූතෙහි උප්පජ්ජමානො අයං **විම්හයො** චිත්තබ්‍යාපනසඞ්ඛාතො ඨායීභාවො **අබ්භුතො රසො** අබ්භුතරසො නාම භවෙ, සෙදස්සුසාධුවාදාදයො **තස්ස** අබ්භුතරසස්ස අනුභාවා සියුං, තාසාවෙගධිතිප්පඤ්ඤා **එත්ථ** අබ්භුතරසවිසයෙ බ්‍යභිචාරිනො භාවා හොන්තීති. අතික්කන්තා ලොකමිති ච, තෙ ච තෙ පදත්ථා චෙති ච, සාධුඉති වාදොති ච, සෙදො ච අස්සු ච සාධුවාදො චෙති ච, තෙ ආදි යෙසං රොමඤ්චාදීනමිති ච, තාසො ච ආවෙගො ච ධිති ච පඤ්ඤා චෙති ච වාක්‍යං.

ඉමස්ස අබ්භුතරසස්සොදාහරණමෙවං දට්ඨබ්බං –

> ස පුණ්ණකෙනා'හටනෙකහිංසනෙ-
> ස්ව'හො නටෙනෙව සුනිච්චලො'චලා;
> නිපාතිතො තෙන අවංසිරොපතං,
> අසන්තසං තං මිනි දිට්ඨියට්ඨියාති.

සො විධුරපණ්ඩිතො **පුණ්ණකෙන** යක්ඛෙන **නටෙන** ඉව අනෙකවිකාරදස්සනකෙන නාටකෙන විය **ආහටනෙකහිංසනෙසු** භයත්තමානීතානෙකවිධහිංසනෙසු වත්තමානෙසු සුනිච්චලො **තෙන** පුණ්ණකෙන **අචලා** සට්ඨියොජනුබ්බෙධකාළාගිරිපබ්බතමත්ථකතො නිපාතිතො **අවංසිරොපතං** අධොසීසං පතන්තො **අසන්තසං** එවං අප්පතිට්ඨෙපි අනුත්තසන්තො **තං** පබ්බතං දිට්ඨියට්ඨියා **මිනි** පමාණමකාසි, **අහො** අච්ඡරියන්ති. එත්ථ භයහෙතුම්හි සති භීතියා ච තත්ථ පරිජානනාභාවස්ස ච ලොකසභාවත්තා තමතික්කම්ම භයකරණෙ අසන්තාසස්ස ච දිට්ඨියා පබ්බතමිනනස්ස ච පවත්තභාවකථනෙන ලොකාතික්කන්තපදත්ථසඞ්ඛාතො විභාවො ''අසන්තසං තං මිනි දිට්ඨියට්ඨියා''ති ඉමිනා පකාසිතො. ''අහො''ති වචනෙන, තස්ස සාමත්ථියෙන ච සාධුවාදසෙදඅස්සුආදයො අනුභාවා විභාවිතා. තාසආවෙගධිතිච්චාදිබ්‍යභිචාරීභාවා, විම්හයසඞ්ඛාතඨායීභාවො ච සමුදිතවාක්‍යසාමත්ථියෙන ජොතිතො.

සමඨායීභාව

367. **ඨායීභාවො සමො මෙත්තා-**
දයාමොදාදිසම්භවො;
භාවාදීහි තදු'ක්කංසො,
සන්තො සන්තනිසෙවිතො.

ඉති සඞ්ඝරක්ඛිතමහාසාමිපාදවිරචිතෙ

සුබොධාලඞ්කාරෙ

රසභාවාවබොධො නාම පඤ්චමො පරිච්ඡෙදො.

සුබොධාලඞ්කාරො සමත්තො.

367. **"ඨායි"**ච්චාදි. මෙත්තාදිසම්භවො **සමො** උපසමසඞ්ඛාතො ඨායීභාවො භවති, තදනුරූපෙහි භාවානුභාවෙහි තස්ස උක්කංසො යස්ස, සො සන්තො නාම රසො භවති, සො ච සන්තනිසෙවිතොති.

ඉති සුබොධාලඞ්කාරෙ මහාසාමිනාමිකායං ටීකායං

රසභාවාවබොධො පඤ්චමො පරිච්ඡෙදො.

367. ඉදානි සන්තරසස්ස පොසනක්කමං දස්සෙති **"ඨායි"**ච්චාදිනා. **මෙත්තාදයාමොදාදිසම්භවො** මෙත්තාකරුණාපීතිආදිවිභාවෙහි සම්භූතො **සමො** කායචිත්තොපසමො ඨායීභාවො නාම හොති, **භාවාදීහි** බ්‍යභිචාරීභාවාදීහි කරණභූතෙහි, අපිච තස්ස සමස්ස අනුරූපෙහි බ්‍යභිචාරීභාවානුභාවෙහි **තදුක්කංසො** තස්ස ඨායීභාවස්ස උක්කංසයුත්තො **සන්තනිසෙවිතො** සාධූහි සෙවිතො **සන්තො** සන්තරසො නාම හොතීති. මෙත්තා ච දයා

ච මොදො වෙති ච, තෙ ආදයො යෙසමිති ච, තෙහි සම්භවො යස්සෙති ච, තස්ස උක්කංසො අස්ස සන්තස්සෙති ච, සතං නිසෙවිතොති ච වාක්‍යං.

අස්ස සන්තරසස්සොදාහරණමෙවං දට්ඨබ්බං –

එන්තෙසු කෙසරිකරීස්ව’පි වෙඨයන්තෙ,
නාගෙ නගං මදගජෙ විය වෙළුගුම්බං;
යක්ඛෙ විචාලයති නොචලි ඊසකම්පි,
සන්තිං ගතොව විධුරො මධුරාපි භාවොති.

කෙසරිකරීසු සීහහත්ථීසු **එන්තෙසු අපි** හිංසනාකාරෙන සමීපමාගච්ඡන්තෙසුපි **නාගෙ වෙඨයන්තෙපි** නාගෙසු සරීරං වෙඨයන්තෙසුපි. ජාත්‍යාපෙක්ඛායෙකවචනං, වෙළුගුම්බං **මදගජෙ විය විචාලයති** මදගළිතහත්ථීම්හි චාලෙන්තෙ ඉව **යක්ඛෙ** පුණ්ණකෙ **නගං** කාළාගිරිපබ්බතං **විචාලයතිපි** අනෙකප්පකාරෙ චාලෙන්තෙපි **විධුරො** පණ්ඩිතො **සන්තිං ගතොව** නිබ්බානං ආලම්බණකරණවසෙන සම්පත්තො විය ඵලසමාපත්තිසමාපන්නො ඉව අථ වා දිට්ඨධම්මනිබ්බානසඞ්ඛතනිරොධසමාපත්තිසමාපන්නො විය **ඊසකම්පි** අප්පකම්පි **මධුරා භාවා අපි** මධුරසභාවතොපි නො චලි, නිසින්නට්ඨානතො පගෙවාති අධිප්පායො. එත්ථ ධාවනරොදනකම්පනාදීනං කරණභූතං සීහාදීනමාගමනං නාගවෙඨනං පබ්බතකම්පනන්තිආදීසු වත්තමානෙසුපි නිබ්බිකාරත්තෙන සන්තිං ගතොති ඉමිනා සන්තරසස්ස පකතිභූතෙ උද්දෙසෙ දස්සිතො නවමො ඨායීභාවො දස්සිතො හොති, එතස්ස උප්පත්තිඋද්දීපනානං කාරණභූතා මෙත්තාදයාමොදාදිවිභාවා සාමත්ථියා දස්සිතා හොන්තීති. ධිතිමතිසතිආදයො තදනුරූපබ්‍යභිචාරීභාවා ච තාදිසානුභාවා ච ‘‘එන්තෙසු වෙඨයන්තෙ විචාලයතී’’ති ඉමිනා, සකලවාක්‍යසාමත්ථියෙන ච පකාසිතාති දට්ඨබ්බා.

ඉති සුබොධාලඞ්කාරනිස්සයෙ

රසභාවාවබොධො නාම පඤ්චමො පරිච්ඡෙදො.

සුබොධාලඞ්කාරටීකා සමත්තා.